

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

XX a. literatūra

*

Dailininkas

ARVYDAS KAŽDAILIS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

Johan Borgen

MAŽASIS LORDAS
TAMSIEJI ŠALTINIAI

VILNIUS
1998

UDK 839.6-3
Bo-275

Knygos leidimą parėmė
NORDBOK

ISBN 5-415-01297-4

MAŽASIS LORDAS

Romanas

Johan Borgen LILLELORD
Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1955

Vertė VINCAS STRAVINSKAS

PIRMA DALIS

Mažasis Lordas

I

Dėdės ir tetulės šnopuodami virto iš šalčio į vidų. Einant per siaurą prieškambarį, kur jų laukė kambarinė, iš burnų kamuoliais ritosi garas. Paskui trepsėdami visi rinkosi dideliame kvadratiniame hole su židiniu, virš kurio kabojo daili briedžio galva, o sienos buvo apkarstytos kilimais. Čia buvo šilta. Čia dvelkė namais.

Mažasis Lordas stovėjo ant kilimo vidury svetainės ir pro uždarytas duris girdėjo, kaip jie renkasi. Jis ligi smulkmenų įsivaizdavo, kas ten dedasi, įsivaizdavo, kaip svečiai vienas po kito eina į prieškambarį, uosdami namų kvapą – medinių sienų ir kilimų kvapą – ir klausydamiesi atokaus bruzdesio virtuvėje, kur buvo taisomi šeimyniniai pietūs: šparagų sriuba, upėtakiai, elnio kepsniai. Jis žinojo, kada ir kuriam svečiui kambarinė Lili padeda nusivilkti paltą ir kaip dėdė Renė sako jai, meiliai koketuodamas: "Ne, ne, panele, labai ačiū, bet aš dar ne toks senas..." – ir kabina sabalo kailiu pamuštą savo paltą drabužinėje į kairę nuo lauko durų, o storulis dėdė Martinas, nors daug jaunesnis, su malonumu pasinaudoja Lili paslaugomis – kad tik išvengtų nereikalingų pastangų... Ir tetos: štai jos sveikinasi viena su kita, iš pradžių linkteldamos veidrodyje, o tik po to paduodamos ranką kaip ir dera, ir kažkas kažką kalba apie šaltį, apie tai, kad netrukus pasnigs. Mažasis Lordas įsivaizdavo visa tai aiškiau, negu būtų regėjęs savo akimis, ir girdėjo geriau, negu tie balsai būtų skambėję greta jo. Pats jis stovėjo vidury svetainės, ten, kur ir privalėjo stovėti, kai jie įeis, – mažasis namų šeimininkas, tartum netyčia atsidūręs vietoje kaip tik tuo metu, kada kambarinė atidarys svečiams duris. Kiekvieną kartą tas pats ritualas. O paskui iš vidinių kambarių pasirodys motina tokiu veidu, lyg užklupta truputį netikėtai, ir valandėlę pavėlavusi, kaip ir tinka rūpestingai šeimininkėlei... Stovėdamas vidury kambario, jis mėgavosi. Kiekvienas jo nervas virpėjo iš

nekantrumo greičiau susitikti su svečiais. Po langais nuo Frognerio užutėkio pusės jis išgirdo pūškuojant traukinį link Skarpsnu. Šiaip jau kitu metu jis tuoj pat būtų nudūmęs prie lango erkeryje, kuris buvo vienu laipteliu aukščiau už svetainę, pasigėrėti, kaip iš aukšto garvežio kamino lyg lietaus lašai žyra kibirkštys, šokinėja ankstyvose žiemos sutemose, o paskui gęsta kažkur aukštai ar virš sniego juostų abipus geležinkelio, o kartais gerokai toliau – parke, kažkur tarp paviljono ir seno fontano su šalia išsikerojusiais lazdynais.

Bet ne šiandien, šiandien jam negali rūpėti kibirkštys, šiandien jis stovės viduryje svetainės, nes čia turi stovėti ir jam patinka tos minutės, ir kas nors iš giminių pasakys: "O štai ir mažasis namų šeimininkas"; taip pasakys teta Kristina; "Mažasis namų šeimininkas jau savo vietoje", – pasakys ji, skleisdama aplinkui svaiginantį kakavos ir vanilės aromatą – o gal jam tik vaidenasi tas aromatas, nes teta Kristina verda "naminius saldainius" savo mažoj virtuvytėj, ir Karaliaus gatvėje ji turi krautuvėlę, ir visi sako, kad "ja negali atsigėrėti". Kadaise teta Kristina skambino liutnia ir dainavo prašmatniuose užsienio restoranuose, ir kažkas vieną kartą pasakė, kad ja negali atsigėrėti, nors truputį... beje, taip, taip... Tuo metu motina šnairai žvilgtelėjo, o tai reiškė, kad čia pat vaikas ir viską girdi. Tačiau motina žinojo, kad vaikas žino, jog po pietų tetos Kristinos žvilgsnis darosi aksominis, balsas tingus, ji nepastebimai nusispiria po stalu batelius ir visu kūnu palinksta į priekį, atverdama gilią iškirptę.

Jis matė pro uždarytas duris, kaip dėdė Renė, pasikabinęs apsiaustą, trina savo plonas rankas, narsto pirštus, kaip eidamas pro veidrodį valandėlę žiūrinėja savo vaškuotų ūsų galiukus, paskui mažytėmis šukutėmis, kurios čia pasirodo, čia dingsta jo kerinčiose rankose – tose rankose gali staiga pasirodyti ir dingti bet koks daiktas, – šukuojasi retus pelenų spalvos plaukus, braukdamas juos ant kaktos vikriais judesiais, kuriems tartum ir sutvertos tos rankos; paskui dėdė Renė pastovės tarpduryje ruošdamasis įeiti, bet paskutinę akimirką staiga pabrėžtinai mandagiai pirma savęs praleis tetą Šarlotę, kuri įvirs į kambarį, šlamėdama šilkiniais sijonais, o dėdė Renė pasakys: "Mon petit garcon"*, kilstels juodus antakius – motina kartą prasitarė, kad jis juos dažo – ir mirktels jam su pašaipa, kuri iš tiesų ničnieko nereiškia, bet šis mirktelėjimas malonus, tai irgi neatskiriama dalis – taip, irgi...

---

* Mano mažasis berniuk (*pranc.*).

Paskui dėdė Martinas su dabitiškomis, aptemptomis kelnėmis, suveržtomis per liemenį siaura liemene, paleis savo repliką apie "vyriškąją lytį"; bet tai bus jau tada, kai pasirodys motina.

Tiktai tada, daug vėliau už kitus – jis žino, kad ji taip daro, norėdama pabrėžti savo kuklumą – pasirodys teta Klara, juoda, plokščia, ir kuo širdingiau ją pasitiks motina, tuo uoliau ji įrodinės esanti čia nereikalinga...

Stovėdamas vidury svetainės, Mažasis Lordas girdėjo tolstančio traukinio ūžimą. Netrukus pravažiuos kitas traukinys iš Skarpsnu, blykstelės ilgas virpantis šviesos spindulys virš Frognerio užutėkio, aptraukto matiniu ledu, dar beveik be sniego. Ir girdėdamas tą triukšmą lauke jis tik dar labiau džiaugėsi, kad yra čia, *savo namuose*, kur pilna svečių, kad kvepia kepsnys, džiaugėsi prisimindamas, kaip dusliai pokšėjo maždaug prieš valandą atkemšami raudonojo vyno buteliai... džiaugėsi mirksinčiomis įvairiaspalvėmis rytietiškomis lempomis, kurios puošė erkerį. Lempos buvo nušvietusios ir varinį padėklą, ir baisias bengališkas kaukes, kurios jau seniai jo nebegąsdina, ir Meiseno porceliano šokėjas, kurios stovėjo tokios grakščios nevienodoje šviesoje, tęsdamos savo nuostabų šokį ant etažerės; suaugusieji arba visai jų nepastebėdavo, arba abejingai į jas žvilgteldavo, o jis ne – jis dažnai kartodavo jų kerinčius judesius, paskui staiga sustingdavo šuolio poza, o kažkur jo viduje tas judesys nenutrūkdavo, kažkas tartum ruošdavosi šuoliui.

Jis pažinojo kiekvieną iš tų, kurie dabar įeis į kambarį, žinojo, ką jie pasakys ir kaip jie apsirengę, o ypač gerai žinojo jų kvapą; kiekvieną tetą galėjo atskirti iš kvepalų. Ir vis dėlto paskutines akimirkas, prieš atsiveriant aukštoms baltoms durims su šviesiai mėlynais ir rudais kvadratėliais, jis tiesiog kankindavosi negalėdamas sulaukti. Kartą net apsišlapino iš susijaudinimo ir sveikindamasis su svečiais visą laiką jautė liečiantis šlapią aksomą, bet tai buvo seniai, prieš trejetą metų, tada jam buvo vienuolika. O dabar jis stovėjo viduryje svetainės tamsiai mėlynos gelumbės eilute su baltos drobės apykakle, ant kurios krito pelenines garbanos, nublizgintais nagais, žvilgančiais lakuotais bateliais – stovėjo nejudėdamas, nes turėjo čia stovėti kaip žvakė ir būti svetingas šeimininkas, kiekvieną kartą tartum atsitiktinai, kiekvieną kartą alpdamas nuo džiugaus laukimo.

Tolumoje supūškavo traukinys, einąs iš Skarpsnu. Paskui sudundėjo po pat langais. Jau šokinėja žiežirbos. Jis tą žinojo. Stovėjo nugara į langą ir

matė viską pro stiklus, matė nugara. Dundesys pamažu nutilo, nutolęs į miesto pusę. Durys atsivėrė. Šmėstelėjo Lili ranka, paskui dingo. Ant slenksčio stovėjo dėdė Renė; lyg kiek sumišęs, jis praleido pirma savęs tetą Šarlotę, ir toji įvirto į kambarį, šlamėdama sijonų šilkais.

Mažasis Lordas iškart dingo tuose šilkuose. Jis noriai leidosi tetos Šarlotės glamonėjamas – jam patiko skęsti tame šilkų šnaresyje, kuris iš arti, kai teta spausdavo jį prie savęs, prie pat savo krūtinės, virsdavo varpelių tilindžiavimu. Jos švelnumas tomis akimirkomis buvo bekraštis; pakėlęs galvą, jis matydavo ašaras tetos Šarlotės akyse – motina kartą pasakė, kad teta labai norėjo turėti vaiką. Dėdė Renė laukdavo, kol baigsis toji džiugesio valanda, stovėdamas truputį atokiau. Paskui žengteldavo į priekį, oriai nusilenkdavo, paduodavo ranką, sakydavo: "Mon petit garcon". Tada pašaipiai kilsteldavo pernelyg juodus antakius, trindamasis rankas, eidavo į erkerį ir žiūrėdavo pro langą į Oskarshalą. Netrukus, prie stalo, ateis valanda, kada bus galima lig soties prisižiūrėti į paslaptingus dėdės Renė pirštus, kurie apkerėdavo viską, ką tik paliesdavo: ploną taurės kojelę, šakutę, – arba žiūrėti, kaip jis vos pastebimai, bet užtat itin išraiškingai pakels ranką "tarti keleto žodžių"... Visa, ką paliesdavo dėdė Renė, įgaudavo gyvybės ir blizgesio. Jo ranka probėgšmais švelniai paglostė šventą paveikslą, kabantį virš pusapvalės rytietiško erkerio nišos. "Kaip nevykusiai parinkta vieta", – jau kelintą kartą sumurmėjo jis.

Įėjo dėdė Martinas. Tą pat akimirką ant kitų durų slenksčio pasirodė motina. Mažasis Lordas dažnai pagalvodavo, ar tik jie nesusitaria, juk, pasak motinos, kažkada jiedu buvo brolis ir sesuo, tai yra, aišku, ir dabar tebebuvo, bet vis dėlto atrodė kažkaip keista: toks storulis – ir še tau – brolis. Dėdė Martinas priėjo prie jo. Drabužiai jo buvo aptempti, susimetę į raukšles kaip Matisono žydrosios damos suknelė[1] ant sienos kabančiam paveiksle ("Ir tai vadinasi menas?"). Dėdė Martinas priėjo prie jo, per galvą pasisveikino su seseria, skaudžiai timptelėjo jam už garbanų ir pasakė: "Dievaži, Susi, seniai metas nukirpti gaurus tam jaunajam Samsonui[2], kad galų gale taptų vyriškosios lyties padaru!"

Berniukas puikiai žinojo, kokia šią valandėlę motinos veido išraiška, nors pats tuo tarpu neatitraukė akių nuo tos vietos dėdės Martino kelnėse, kur susibėgo visos raukšlės. Motinos akys meiliai šypsojosi svečiui, tačiau tas meilumas drauge buvo kažkuo piktas, o kai pažvelgdavo į sūnų, iš jos

akių trykšdavo švelnumas; sūnus aiškiai matė tą išraiškos kaitą, nors atkakliai spoksojo į intriguojančią vietelę dėdės Martino kelnėse.

Dėdė Martinas lyg niekur nieko pridūrė: "Beje, jeigu nori, kad vaikinas vaidintų Mažąjį Lordą Fontleroją[3], kol jis..."

Bet tuo metu paskui savo stuomeningą vyrą įėjo teta Valborga. Ji buvo itin mažo ūgio ir jos vienintelės žvilgsnis buvo tiesiai sulig Mažojo Lordo akimis; ji švelniai, bet įtaigiai pasakė: "Martinai!" – o dėdė Martinas atsakydamas gūžtelėjo pečiais ir nenoromis tarė: "Kiekvienas turi savo skonį". Paskui, pagautas netikėto draugiškumo, priėjo prie dėdės Renė ir sumišęs ėmė žiūrinėti rausvą statulėlę, vienui vieną stovinčią ant juodo pastovo po palme. Nuo dėdės Martino žvilgsnių statulėlė mažėjo, jos vertė nyko, bet kai dėdė Renė, pakėlęs statulėlę, ėmė sukalioti savo plonais pirštais, jis pradėjo augti ir pasakoti apie damą, kuri gynėsi nuo gulbino[4], gynėsi, bet jai patiko gintis... Toji istorija irgi buvo iš jaudinančių mįslių pasaulio.

Teta Valborga palaikė berniuko ranką savo putliam delne. Teta Valborga negalėjo žiūrėti į jį iš viršaus. Todėl atrodė jam tolygi. Ji nusišypsojo ir pasakė: "Greitai mane praaugsi, bet iš tiesų tai visai nesunku!" Ir teta Valborga geraširdiškai nusijuokė.

Mažasis Lordas vikriai užkopė ant paaukštinimo erkeryje ir atsisukęs nugara į langą pasakė: "Sveiki atvykę!"

– Dar ne visi susirinko, mielas vaike! - sušuko teta Kristina, tik dabar lyg paukštė įskriejusi į kambarį. Ji nė nestabtelėjusi apkabino berniuką, paskleisdama aplinkui kakavos kvapą. Berniukui atrodė, tartum jį paeiliui nardino – teta Šarlotė į savo šilkinių sijonų šnaresį, teta Kristina į kakavos aromatą, o dėdė Martinas kaustė jo akis prie standžiai aptempto pilvo...

– O štai ir teta Klara, – pasakė motina, nervingai žvilgčiodama į duris, kur tuo metu, tyčia pavėlavusi, pasirodė teta Klara, juoda suknele ir baltu žabo, plokščia, ant virvelės parištu lornetu, lyžtelėjusi lūpas beveik balto lyg pelenai liežuvio galiuku.

Mažasis Lordas nulipo nuo savo paaukštinimo, priėjo prie tetos ir meiliai paklausė, kaip visi ir tikėjosi: "Teta Klara, ar galima pasižiūrėti į tavo medalioną?"

– Paskui, vaikuti, koks tu nekantrus! – Tačiau taip sakydama ji švelniai tapšnojo jam per skruostą, o tai reiškė, kad ji sujaudinta ir kad visur ir visada ji tik mokytoja. Teta Klara dėstė vokiečių ir prancūzų kalbas, visada tiesiai

laikydavosi ir tiesiai reikšdavo nuomonę. ("Kaip gramatika, – stovėdamas už palmės, pakuždėjo dėdė Martinas dėdei Renė, - tik visi netaisyklingi veiksmažodžiai kažkur dingo".)

Teta Klara išsitraukė mažytę apmegztą nosinaitę ir prisidėjo prie nosies. Toji smulkutė, vos kumptelėjusi nosis ir mezginiuota nosinaitė Mažojo Lordo akyse buvo kažkas neatskiriama, kaip ir "Marijos Farinos" aromatas, kuris bemat gaivia srove siūbtelėjo į tvankų kambarį. Gyslos ant tetos Klaros rankų sudarė nuostabų landšaftą, tarsi geografijos žemėlapį su kalnais ir upėmis, jos taip pat dvelkė "Marija Farina"... kvapu, tokiu nepanašiu į saldžius motinos mėgstamus Beilio "Es Bukė" kvepalus. Kvepalus motina laikė savo kambaryje, antram komodos stalčiuj iš viršaus. Kai dar buvo mažesnis, jis išsitraukdavo apatinį stalčių, užsilipdavo ant jo, ir tada jo nosies galiukas atsidurdavo kaip tik ties antruoju stalčiumi. Tuo metu motina jam būdavo dar artimesnė negu dabar, stovinti svetainėje ir pripildanti erdvę tarp dėdžių ir tetų.

Motinos aromatas jautėsi visur, jis buvo dosnus, ne toks trumpalaikis ir gaivus kaip tetos Klaros, kuris dvelkdavo tik tada, kai ji atsidarydavo savo mažytį, perlais siuvinėtą rankinuką, ir "Marija Farina" bangomis vilnydavo nuo jos mezginiuotos nosinaitės.

Mažajam Lordui buvo malonu nuo tų visų kontrastų, buvo malonu žinoti, kad jo saugiam pasaulyje visi reiškiniai turi pastovią pusiausvyrą. Štai dabar svečiai neramiai slankios po kambarį, abejingai apžiūrinės kits kitą, kol nematoma jėga – jis puikiai žino, kad tai – kambarinė Lili, – atstums aukštas suveriamas valgomojo duris ir pasakys: "Prašom visus prie stalo!"

O dabar slinko jaukumo ir lūkuriavimo pilnos minutės. Visi jie buvo čia. Visi. Dabar jis kam nors padarys malonumą, vėl vaikiškai įkyrėdamas tetai Klarai – juk visi to iš jo laukia, – ir pasakys: "Teta Klara, na ar galima pažiūrėti į tavo medalioną?"

Taip jis ir padarė. O ji atsakė, kaip ir reikėjo tikėtis: "Ir kaip tau, mažyti, nenusibosta žiūrėti į tą medalioną".

Ji atsargiai nusiėmė per galvą ploną auksinę grandinėlę ir atidarė medalioną, jame buvo antras toks pat medalionas, tik truputį mažesnis, o šiame dar kitas. Ir berniukas sušuko: "O-o!" Pats paskutinis medalionas taip pat buvo su plyšeliu, vadinasi, ir jį galima atidaryti. Motina kartą pasakė, kad jame esanti fotografija ir kad tai tetos Klaros tragedija. Tačiau Mažasis

Lordas žinojo, kad nedera klausti, ar galima atidaryti paskutinį medalioną. Žinojo tą, kaip žinojo tūkstančius kitų sutartų dalykų. Pasaulyje daug kas buvo nuspręsta iš anksto.

Ir lyg pro miglą suvokdavo jis tomis laimingomis valandėlėmis, kad yra dar ir kažkoks kitas pasaulis: apšalęs Frognerio užutėkis, gatvės, mokykla... Ir kad berniukai iš jo klasės, priiminėdami svečius, rengiasi kitaip. Jis tą žinojo. Žinojo, kad jie viską gadina, daužo langus ir plėšo kelnes. Žinojo, kad Andreaso namuose nėra etažerių su šokėjomis, kad šeštadieniais Andreaso šeima valgo silkę ir negeria vyno iš spindinčių taurių. Žinojo, jog kai kurie berniukai vadina jį mergaite, kadangi jis taip rengiasi ir nešioja ilgas garbanas. Žinojo, kad dėdės Martino žodžiai apie "vyriškąją lytį" irgi tą patį reiškia.

Kartą, labai seniai – tada jis buvo dešimties metų, – kai svečiai gėrė kavą ir dėdės Renė pirštai itin vikriai žaidė plonu kavos puodeliu, Mažasis Lordas ėmė ir pasakė: "Jis šleptelėjo ant sėdynės ir pasileido žemyn..." Motinos veidas taip persimainė, kad, atrodė, ji tuoj apalps. Teta Klara ėmė be paliovos laižyti lūpas, ir jos liežuvio galiukas čia pasirodydavo, čia dingdavo kaip gegutė sieniniame laikrodyje valgomajame, užtat dėdė Martinas prapliupo kvatoti ir suriko: "Bravo, mielasis!" – kyštelėjo rausvą ranką į liemenės kišenaitę po apvaliu pilvuku ir iškrapštė iš ten dešimties erių monetą. Dėdės poelgis sukėlė didžiausią paniką; pirmiausia monetą išdezinfekavo denatūruotu spiritu ir tik tada leido berniukui paliesti pinigą ir įmesti į taupyklę.

Mažasis Lordas susigėdo. Ne todėl, kad pasakė negražų žodį, o todėl, kad atskleidė jiems savo paslaptį. Mat žinojo tą, ko net nenujautė nei berniukai, nei tetos, nei dėdės, nei motina: jis mokėjo daug *tokių* žodžių. Jo galvoje knibždėjo daug *tokių* minčių. Jis turėjo dar vieną gyvenimą – *tokį* gyvenimą, kuris buvo visiškai nepanašus į tą, kurį jie įsivaizdavo.

Suveriamosios durys į valgomąjį atsidarė, tartum burtininkui paliepus. Rankų, kurios jas atidarė, nebuvo matyti. Motina pasakė: "Prašom", lyg pati būtų užklupta truputį netikėtai. Ir svečiai, aplenkdami Mažąjį Lordą, pajudėjo prie durų, prie nuostabių aromatų, kurie sunkiomis bangomis kliūstelėjo priešais. Jis ėjo iš paskos, tarsi vairuodamas juos vos pastebimais dirigento judesiais, kurių jie negalėjo matyti. Beveik nesąmoningai mėgdžiojo jis dėdės Martino eiseną – šisai ėjo kiek dramblotai, elegantiškus,

čiuožiančius dėdės Renė žingsnius, gramatiškai taisyklingą tetos Klaros eiseną, šnarėjo nematomais sijonais paskui šlamančius tetos Šarlotės sijonus. Šokčiojo sekdamas paskui juos, kupinas geraširdiškos paniekos, ir jautėsi neapsakomai laimingas nuo dvilypių pastangų patikti ir šaipytis. Jau pačiame tarpduryje, eidamas pro kambarinę Lili, iškišo liežuvį, tuo pat metu apsimesdamas, neva norįs apkabinti merginą, ir atrodė, jog varo prieš save bandą, varo prie stalo, ten, kur žvakidės lieja švelnią šviesą ant melsvo porceliano.

– Me-e-e! – negirdimai subliovė Mažasis Lordas brangiems giminaičiams, kurie žygiavo į valgomąjį.

II

Mažasis Lordas stovėjo valgomajame prie lango į rytų pusę, sąmoningai atkišęs veidą akinančiai saulei. Buvo dar nevalgęs, ir viskas kėlė jam šleikštulį: kambarys, jo kvapai, mintis, kad reikia eiti į mokyklą. Jis girdėjo, kaip už nugaros tiksi sieninis laikrodis su gegute, ir kiekvienas sekundės ciktelėjimas nudiegdavo jį. Priešais motinos sekreterą ant kėdės, aptrauktos oda su aukso įspaudais, gulėjo ruonio odos kuprinė, diržai buvo nukarę žemėn. Aitrus odos kvapas taip pat erzino tą rytą Mažąjį Lordą. Jis išgirdo ant laiptų motinos žingsnius ir suprato, kad ji tučtuojau pasirodys tarpduryje. Jį pagavo niršulys.

– Argi tu nesiruoši į mokyklą, Mažasis Lorde?

– Vadink mane Vilfredu, – šaltai pasakė neatsigręždamas. Žodžiai ištrūko patys.

– Bet, vaikeli... – Jis išgirdo artėjančius jos žingsnius. Nuotaika staigiai pasikeitė. Jis priėjo prie jos ašarotomis akimis.

– Atleisk, mama.

– Bet jau pusė devintos... tu vėluoji.

– Mama! – Vėl sužibo ašaros. Jis pasistengė, kad jos nepasipiltų, o tik pakibtų ant blakstienų, ir gerklę sugniaužė malonus saldus spazmas. – Mama, aš negaliu šiandien eiti į mokyklą.

Ji švelniai apkabino jį per pečius. Abu drauge grįžo prie lango.

– Žiūrėk, mama, – pasakė jis, mostelėjęs galva į drėgnas tamsias šakas, pro kurias skverbėsi saulės spinduliai. – O tu žinai, mano herbarijuje trūksta kai kurių augalų – ugniažolės... ir dar kitų. Ne, dabar visai ne anksti, jų galima pasikasti po patižusiu sniegu Biugdyje.

– Tada man reikėtų parašyti raštelį į mokyklą, kad tu susirgai, – pasakė ji. – O tai būtų melas.

Jis matė, kad ji nugalėta. Matė iš jos akių. Matė iš visko, ir iš juodos suknelės taip pat – šiandien viena iš jos "minkštaširdžių" dienų, viena iš tokių dienų, kai ji eina lankyti tėvo kapo. Jis gūžtelėjo pečiais.

– Kodėl melas? Ne melas, jeigu parašysi, kad man skauda galvą.

Ji gūžtelėjo pečiais, savo apvaliu moterišku judesiu tiksliai pakartodama liesų sūnaus pečių judesį, pilną savivalės ir lengvapėdiškumo.

– Ir, mama, – jis nusekė paskui ją nuo lango tolyn į kambarį, – vadink mane kaip nori, vadink mane Mažuoju Lordu.

Motina atsigręžė į jį, jos veidas buvo liūdnas.

– Mano brolis Martinas turbūt sako teisybę. Laikas vadinti tave tikruoju vardu.

Jam pasidarė nesmagu – staiga užgriuvo nejaukus tikrovės pasaulis. Tarsi maldaudams ištiesė į ją abi rankas ir pakartojo:

– Vadink mane Mažuoju Lordu!

Ji atsiduso su palengvėjimu.

– Na, vaikeli, jeigu jau pats taip nori, – ji priėjo prie sekretero. – Tau reikia pinigų keltininkui.

Paėmusi mėlyną porceliano puodelį, tolimiausią iš dešinės visoje eilėje puodelių, kuriais buvo nustatyta židinio lentynėlė, ji surado jame raktą ir atrakino sekreterą. Briaunotas viršus, lyg burtininkui paliepus, pakilo aukštyn. Jam patiko, kai daiktai veikė taip gražiai ir sklandžiai. Iš kairiojo viršutinio stalčiaus motina ištraukė rudą piniginę ir iš vidurinio jos skyriaus, uždaromo mažyte varine sagtele, paėmė dvi monetas po penkias eres. Iš karto švelniai pakvipo maža knygelė su sausos pudros lapukais. Ji gulėjo atviroje kraštinėje kišenėlėje drauge su dviem rausvų pieštukų galais – tai buvo kruopščiai saugomas sentimentalus atminimas, bylojąs apie jaunystės pergales dideliuose baliuose. Paskui ji vėl uždarė sekreterą, užrakino jį ir paslėpė raktą toje pačioje vietoje, puodelyje ant židinio lentynėlės.

– Be to, juk tu dar nevalgei?

Ji paspaudė mygtuką šalia bufeto su raižytomis suveriamomis durelėmis,

kuriame tarp begalės sidabrinių taurelių ir Bohemijos krištolo taurių stovėjo prašmatnus sidabrinis dubenėlis.

– Aš laukiau tavęs, mama, mes papusryčiausim drauge. Kai tu ateini, man iškart atsiranda apetitas.

Ir šią minutę tai buvo tiesa. Jis staiga pajuto alkį – taip būna, kai praeina koks nors nemalonumas. Pajuto ir nerimą dėl to, kas jo laukia; per nugarą ir kojas perbėgo malonus virpulys. Motina atnešė karštos kavos, ir abu su sūnum pradėjo pasigardžiuodami valgyti, tyliai ir sutartinai vydami šalin viską, kas nemalonu.

– Mama, aš nenoriu, kad šiandien tu būtum su juoda suknele, – pasakė jis.

Ji sumišusi pasižiūrėjo į jį. Jis balsu ištarė jos pačios mintis, dažnai ištardavo balsu jos mintis kaip tik tuo metu, kai mintys kildavo jos galvoje.

– Šiandien toks gražus oras. Man rodos, tau reikėtų persirengti.

Tas "man rodos" buvo užuomina į kažkokį seną sutarimą, vaikiškos kalbos likutis, kuris kadaise abiem buvo pilnas ypatingos prasmės.

Kai tik motina baigė pusryčiauti, sūnus mandagiai atsistojo. Girdėjo, kaip ji užkopė laiptais ir įėjo į savo kambarį antrame aukšte. Tada jis pripuolė prie židinio, užsilipo ant kėdės, susigraibė puodelyje raktą ir atsirakino sekreterą. Po valandėlės jis jau spaudė rankoje keturias monetas po dvidešimt penkias eres ir penkias po dešimt. Jau buvo bededąs piniginę atgal, bet tuo metu į galvą atėjo nauja mintis. Ištraukęs iš kraštinės kišenėlės balinį pieštuką, jis susirado piniginėje skiautelę popieriaus, kur buvo surašytos išlaidos, ir į išlaidų grafą tvarkinga stačia motinos rašysena įrašė tris skaičius – iš viso pusantros kronos. Paskui padėjo viską į vietą, nulipo nuo kėdės ir švilpaudamas priėjo prie lango kaip tik tuomet, kai kambaryje pasirodė tarnaitė Lili nukraustyti stalo.

Ji nustebusi sustojo.

– Argi neini į mokyklą? – paklausė ji.

– Kaip matai, mieloji Lili, – atsakė jis, pasukęs į ją savo švytintį veidą.

– O ar ponia žino, kad tu vėl dykiniauji?

– Fui, Lili, kaip tu kalbi. – Jis šypsodamasis priėjo prie jos. – Šiandien važiuosiu į Biugdį rinkti augalų herbarijui, oras kaip tik geras. – Ji su panieka prunkštelėjo. Jis priėjo prie jos arčiau. – O žinai, Lili, po mamos, bet juk mama už tave daug vyresnė, tu esi gražiausia dama iš visų mano pažįstamų.

– Dama! – prunkštelėjo nugalėta Lili.

– Žinoma, dama, – atkakliai pakartojo jis ir merkdamas akis priėjo prie pat jos. – O tu žinai, man atrodo, kad tavo tėvas buvo koks nors žymus žmogus – ministras arba krautuvininkas. Tavo tokios rankos, tokie judesiai...

– Tu vėl tą patį, – pasakė Lili, kraudama į šūsnį lėkštes putniomis gražiomis rankomis. – Dievaži, tau, matyt, trūksta. – Ji pabaksnojo į kaktą, ton vieton, kur iš po kepuraitės kyšojo kuokštas auksaspalvių plaukų. – Stačiai ne visi namie, – pakartojo, širdyje jausdamasi kaip tikra ministro duktė.

– Apkabink mane, – staiga pareikalavo jis; ji dabar buvo visai arti jo. Lili greitai pasisuko ir netikėtai švelniai pasilenkė prie jo. O jisai karštai, nieko nepaisydamas, prisiglaudė prie standžios jos krūtinės, godžiai gerdamas jos kvapą. Droviai ištrūkusi iš jo glėbio, ji išsitiesė.

– Dievaži, tu pakvaišai, – tyliai tarė Lili.

– Gal ir taip! Arba, geriau pasakius, man ne visi namie. – Jis greitai paėjo į šalį, bet vėl atsigręžė, ir jo akys degė geiduliu.

Tuo metu įėjo motina su šviesia smėlio spalvos suknele ir pilkais bateliais.

– Tu dar čia? – paklausė ji.

– Aš laukiau tavęs, mama, kad pamojuotum man pro langą, – atsakė jis. – Va šitą suknelę tu ir turėjai šiandien apsivilkti, – bemat pridūrė jis. – Tiesa, Lili?

Abi moterys skubiai, droviai susižvalgė.

– Na, o dabar eisiu, – pasakė jis. – Lili, brangute, būk gera, padaryk man tris sumuštinius, nesvarbu su kuo, bet geriausia vieną su rūkyta briediena ir du su šveicarišku sūriu.

Jis išėjo į prieškambarį apsivilkti palto ir užsidėti kepurės. Iš tenai tekinas užlėkė laiptais į vaikų kambarį pasiimti prancūziško kišeninio žibintuvėlio, kurį dėdė Renė padovanojo jam per Kalėdas. Jam išėjus, motina ir Lili, palikusios kambaryje, stovėjo sumišusios ir vengė pažvelgti į viena kitą.

Jis pamažu žingsniavo žemyn Skarpsnu link su savo nauju pilku paltu. Keltininkas rūkė prieplaukoje. Prieš nusiirdamas nuo kranto, pareikalavo, kad parodytų pinigus. Žinąs jis tuos vaikėzus. Kai jie nuplaukė į vidurį užutėkio, lig tos vietos, kuri buvo matyti pro svetainės langus, Mažasis Lordas atsistojo valtyje ir pamojavo ranka. Motinos nematė, bet žinojo, kad jinai jį mato. Berniukas ilgai mojavo jai, o paskui pasakė keltininkui:

– Gal grįšiu su jumis, kai plauksit atgal. – Jis įmetė dar vieną penkių erių monetą į dėžutę ant suolelio.

– O kas man, – atsiliepė keltininkas. Jo rankos laikė sugniaužusios irklus; kai kurie pirštai buvo su keistais nagais, keli – visai nupjauti. Ir pats jis atrodė panašus į geraširdį laukinį žvėrį. Ištisus metus, išskyrus žiemos mėnesius, kai būdavo gilu sniego, jis plaukiojo su savo valtim nuo vieno kranto į kitą, palaikydamas ryšį tarp Skarpsnu ir nedidelės įlankos kitame krante.

Mažasis Lordas vikriai iššoko ant kranto ir valandėlę pastovėjo ant akmeninės prieplaukos, ten, kur buvo matomas. Ketvertas suaugusių keleivių ruošėsi grįžti į miestą. Jis prasigavo į valtį, sekdamas paskui juos, ir pasislėpė už nugarų, jei kas nors iš namiškių dar tebestovėtų prie lango. Atsidūręs vėl miesto krante, jis greitai perėjo Drameno gatvę ten, kur buvo artimiausia tramvajaus stotelė. Padavęs konduktoriui dešimt erių, penkias gavo grąžos. Vilfredas išlipo prie Ateneumo, ties "Grando" viešbučiu perėjo į kitą pusę, o ten įlipo į žalią tramvajų, ant kurio buvo užrašyta "Griunerlokenas", atsisėdo priekyje, šalia vairuotojo, ir ėmė godžiai žiūrėti į bėgius, ryjančius tramvajų ir jo keleivius. Berniokas vėl pajuto dirgulį. Jautė, kaip visą kūną krėtė malonus šiurpulys. Stovėdamas vagone, jis balsu niūniavo pagal tramvajaus dundesio taktą. Diena buvo nauja ir neįprasta visais atžvilgiais. Mažasis Lordas susiruošė savo slapton išvykon į tas vietas, apie kurių buvimą nenujautė nei motina, nei tetos, pas žmones, suaugusius ir berniukus, kurių buvimu jos ne visai tikėjo. Į pavojingas, nepažįstamas vietas, pilnas baugių, svetimų kvapų, pas žmones, kurie kalba kita kalba, kitaip rengiasi, kitaip gyvena, apskritai visai *kitokie*...

Mažasis Lordas išlipo Ulavo Riuės aikštėje. Čia jis jau yra buvęs – kokį ketvertą sykių – su tokiais pat reikalais. Marko gatvėje įlindo į vieną tarpuvartę ir rūpestingai susikišo garbanas po kepuraite. Po to pasuko į Torvaldo Mejerio gatvę. Jis žinojo, kad ten, skurdžiose gatvelėse, vingiuojančiose į Delenengeną, dykvietėse arba prie namų jis sutiks berniokus su kibirais putros ar kokiais ryšuliais. Čia jis ras tai, ko ieško: vienadienių draugų, kurie kitaip kalba ir apskritai yra *kitokie*. Čia jis prisisotins nuotykių, kurie jau ne kartą jam brangiai atsiėjo, bet kurių jis neįstengė atsisakyti.

Jo ieškojimai baigėsi sėkmingai. Jis pasuko į niūrią, murziną gatvelę, kuri baigėsi tamsia krūva lentų, už jų buvo pastatas, apsuptas pastolių, aplink riogsojo statinės su kalkėmis. Eidamas pro šalį, jis suprato, kad berniokai

jau ten, tamsiose durų angose. O paskui išgirdo balsus už nugaros – būrys vaikėzų erzino ir grasino.

– Pasipūtėlis! Išlepėlis!

Sklido ir kitokie šūksmai, lyg ir "vištgaidis", kuriuos jis ne visai suprato. Gerklė jam perdžiūvo iš baimės, bet jis tebėjo tiesiai, neatsigręždamas, ir jautė, kad gauja, sekanti iš paskos, didėja.

Tie berniūkščiai kalbėjo kita kalba. Mokytis jie ėjo po pietų į kažkokią liaudies mokyklą. Jie viskuo skyrėsi nuo jo, ir kiekvieną kartą susitikdamas jis be galo jais šlykštėdavosi. Šiandien jis tyčia sugalvojo apsivilkti naują pilką paltą, kad juos ne tik supykintų, bet stačiai įsiutintų.

Balsai už jo nugaros skambėjo vis grėsmingiau, drąsiausieji jau ryžosi prieiti artyn, vienas net timptelėjo jį už palto, kitas, lyg atsitiktinai bėgdamas pro šalį, pamėgino kyštelti koją. Tai buvo neūžauga, visų vadinamas Žiurke. Jis aitriai dvokė pipirais, tikriausiai smirdėjo senos, nuskalbtos kelnės.

– Bijai atsisukti, bijai atsisukti! – šaukė balsai užpakaly jo vis garsiau ir garsiau. Jis stengėsi nespartinti žingsnio, norėjo bėgti, bet slopino tą norą. Ėjo tiesiog prie milžiniškų lentų rietuvių, kurios riogsojo priekyje. Tarp lentų žiojėjo landa, kurios galo nebuvo matyti tamsoje. Dėdamasis visiškai ramus, jis pirmasis įsmuko į urvą. Iš čia nebuvo išėjimo. Šalimais nesimatė suaugusiųjų, kuriuos būtų galima pasišaukti į pagalbą. Čia jis turi ištverti viską, kas ruošiama prieš jį, arba tučtuojau nugalėti.

Dabar gauja pasivijo jį. Vienas išsiveržė į priekį ir sulig kiekvienu žingsniu lipo jam ant kulnų. Urve darėsi vis tamsiau ir tamsiau, o balsai už jo nugaros skambėjo vis grėsmingiau.

Tačiau kaip tik tuo metu, kai tamsus urvas baigėsi siena, jis staigiai pasisuko, išsitraukė iš kišenės žibintuvėlį ir atgręžė jo akinančią šviesą tiesiai į veidus savo persekiotojams.

Jis nė pats nesitikėjo tokio efekto. Priekiniai šastelėjo atgal. Paskutinieji sustojo vietoje prasižioję. Jie buvo devyni berniokai, marga gauja: nudriskusiais apdarais, nešukuotomis galvomis, purvinais kumščiais ir liesais išblyškusiais veidais, paženklintais bado ir žiaurumo.

Visas būrys aiktelėjo. Vilfredas užgesino žibintuvėlį. Juos užgriuvo tamsa, pilna akinančių ugnies pliūpsnių. Jis vėl uždegė žibintuvėlį, vėl užgesino ir įsidėjo į kišenę.

Jie stovėjo visai šalia kits kito juodoj tamsoj. Berniukas iš vieno pasaulio

ir devyni iš kito. Jam pasisekė akimirkai juos nugalėti. Nė vienas iš jų iki šiol nebuvo matęs elektrinio kišeninio žibintuvėlio. Nė vieno namuose nebuvo elektros. Jis tą žinojo. Tuo pasikliovė. Tai buvo jo koziris. Jis metė jį. Priešininkai aplinkui nekantravo, trokšdami pradėti su juo derybas.

– Kiek nori už žibintuvėlį? – paklausė vienas.

– Ar galima pažiūrėti? – Antrojo balsas skambėjo net truputį pagarbiai.

Mažasis Lordas tamsoje padavė žibintuvėlį atkištai rankai. Berniukas nežinojo, kaip jį uždegti.

– Va šitaip, – pasakė Mažasis Lordas, paspaudęs mygtuką. Lentų skliautas vėl nušvito tarsi pasakų urvas, ir mirksinčioje šviesoje berniokų veidai taip pasikeitė, kad negalėjai pažinti. Atrodė, jog jie pirmą kartą mato vienas kitą, jų solidarumas dingo. Mažasis Lordas užgesino žibintuvėlį. Berniokas tebegniaužė stebuklingąją lazdelę, bet jo rankose lazdelė prarado stebuklingą galią. Tamsa buvo pilna susijaudinimo.

– Duok pažiūrėti, – tarė kažkieno balsas tamsoje. Žibintuvėlis nukeliavo į kitas rankas. Mažasis Lordas suprato, kad šį kartą berniokas mokės uždegti žibintuvėlį. Tada kerai dings. Dar, ko gero, ir neatiduos jo.

– Gerai, vyrai, – burbtelėjo jis tamsoje. – Ką veiksim?

Jis išgirdo nepažįstamas gaidas savo paties balse, išgirdo nepažįstamo vaikino balsą, to paties Vilfredo, su kuriuo jam retkarčiais pavykdavo sueiti į pažintį, pajuto savyje to vaikino jėgą, jo norą vadovauti.

– Na, duok šen žibintuvėlį, – pasakė jis, atkišęs ranką į tamsą.

Kažkieno ranka sučiuopė jo ranką. Žibintuvėlis vėl sugrįžo pas jį. Jis blykstelėjo juo, paskui žaibiškai nuėmė gaubtelį, išsuko lemputę ir vėl uždengė.

– Imkit, – pasakė jis. – Kas dar nori pažiūrėti?

Godžios rankos puolė prie žibintuvėlio. Berniokai spaudė mygtuką ir smulkią rankenėlę, leido žibintuvėlį iš rankų į rankas. Tačiau įžiebti nevaliojo. Tarp buvusių draugų, vienos darnios gaujos narių neliko nė ženklo solidarumo. Iš sujaudintų, atgręžtų į jį veidų Vilfredas matė, kad jie laukia komandos, įsakymo.

– Vyrai, duokit man pažiūrėti, – trumpai tarė jis, greitai įsuko lemputę ir žybtelėjo. Jis spėjo įžvelgti berniokų veidus, kurie per tą laiką labiau subrendo, pasidarė karingi, perkreipti stiprių įspūdžių troškimo. Kartą Vilfredas tokioj kompanijoj patyrė visišką nesėkmę. Tada kažkas pasiūlė

gaudyti sviedinį kepure, o jis žinojo, kad jeigu nusiims kepurę, ilgos garbanos bemat nukris ant pečių. Galiausiai kilo peštynės, kurių pabaiga buvo aiški, jis pasileido bėgti ilgomis purvinomis gatvelėmis, ir visas pranašumas perėjo persekiotojų pusėn.

Vadinasi, reikėjo pasiūlyti ką nors konkretaus.

– O jeigu nudrožtume į pieninę prie kampo? – šaltai pasakė jis.

– Pas Junsoną? – pasiteiravo kažkuris.

– Arba geriau pas žydą, papirosininką, – negalvodamas pasiūlė jis. Prisiminė, kad kažkur Toftės gatvėje buvo tabako krautuvėlė, kurios savininko pavardė baigėsi galūne "vičius". Jis metė visus kozirius – panieką "žydui", norą parūkyti, šiek tiek nujausdamas tą norą, nuotykių troškimą, ir šiaip norą pasmaguriauti, vaikiškas, o gal jau suaugusių pastangas ištrūkti iš kasdienybės, tapti kuo nors kitu.

– Einam pas žydą, – pasigirdo stiprus balsas tamsoje.

Landoje, kur jie stovėjo, įkyriai dvokė supuvusia mediena. Nuo nešvarių drabužių ir prakaituotų sujaudintų kūnų tvaiko sudvisęs oras darėsi dar slogesnis. Trumpą svaiginančią akimirką Vilfredas pajuto, kad čia, dabar, jis gali priversti devynis berniokus padaryti viską, ko tik įsigeis, net prieš jų pačių valią.

– Paskui mane, – trumpai tarė jis, skindamasis kelią tarp jų. Jie baikščiai prasiskyrė, o po to, kažką murmėdami, nusekė iš paskos. Ir kai priekyje vėl subolavo šviesa, jis džiūgaudamas suprato, kad vaidmenys nepasikeis netgi dabar, kai berniukai sugrįš į įprastą aplinką. Kaip tik dabar, ypač dabar viskas jiems atrodys kitaip: gatvės, namai iš abiejų pusių ir jis, pirmiausia jis. Jis eina pirmas, o trejetas ar ketvertas iš jų neatsilieka nė per žingsnį. Jam staiga topteli mintis.

– Jūs būsit mano adjutantai, – įsakė jis trumpai tiems dviem, kurie ėjo arčiausiai.

Ką jis turėjo galvoje? Stipresnieji, nors ir ėjo atokiau, prasibrovė į priekį prie pat lentų urvo angos:

– O aš? O aš?

– Tu būsi asmens sargybinis, – lyg tarp kitko burbtelėjo Vilfredas dramblotam užkimusiam bernui, tai šis lipo jam ant kulnų, pirmasis mėgino uždegti žibintuvėlį. Dabar kimus balsas pakartojo:

– Asmens sargybinis.

Kažkas iš paskos paklausė, ką reikės daryti žydui.

Mažasis Lordas atsakė, kas jam pirmiausia atėjo į galvą:

– Nukniauksim kokį niekniekį. Pradžiai.

Kažkas iš gaujos nuolankiai pakartojo:

– Pradžiai.

Jie suprato, ką tai reiškia: po to bus blogiau.

Prie kampo šalia pat tabako krautuvėlės Vilfredas staiga suprato, kad visai gaujai įgriūti į vidų negalima. Jis atsisuko į berniokus, susispietusius aplink jį.

– Su manim eis trys. Kiti kol kas išsisklaidykit po parką.

Atgręžti veidai tartum pro miglą šmėžavo jam prieš akis, jis jų nematė ir nesuprato, jog tai veidai. Skaisčioje šviesoje jie atrodė kaip plokšti ovalai, išžiotos burnos godžiai gaudė jo įsakymus. Visi norėjo būti tarp tų trijų. Ir visi bijojo. Jis virpėjo iš nervinės įtampos, tai suprasdamas ir suprasdamas, kad išrinktasis drebės iš džiaugsmo ir drauge norės atsidurti kitam pasaulio gale.

– Tu, – pasakė jis, stipriai spūstelėjęs užkimėliui petį.

Tasai, kurį pravardžiavo Žiurke, mėgino paspmkti, bet pavėlavo.

– Ir tu, – tarė Vilfredas, prisitraukęs Žiurkę prie savęs pasunkėjusia nuo valdžios ranka.

Reikėjo išrinkti dar vieną. Visi nuleido akis, išskyrus pablyškusį vaikioką, kurio žvilgsnis maldaute maldavo, tartum užhipnotizuotas...

– Gerai jau gerai, ir tu, – pareiškė Mažasis Lordas, tarsi nenoromis sutikdamas padaryti gerą darbą. Išblyškėlis berniokas vos nesukniubo, kai jo petį spūstelėjo Vilfredo ranka.

Vilfredas linktelėjo likusiai gaujai.

– Renkamės parke po vieną, – pasakė. – O kol kas šekit! – Jis numetė jiems keletą monetų po dešimt erių.

Berniokai puolė rinkti pinigus, ėmė peštis. Paskui galų gale nuėjo, nenoromis, su palengvėjimu ir nusivylimu, kartu ir dvejodami, ir tikėdami.

Likęs ketvertukas pasitarė, paskui iš eilės lyg niekur nieko praėjo pro krautuvėlę prie kampo, žvilgčiodami į vidų. Mažasis Lordas palaukė, kol iš krautuvės išėjo pirkėjas. Paskui linktelėjo galvą ir abejingai įsmuko į krautuvę.

Tabako krautuvės šeimininkas mandagiai atsisuko nuo lentynų ir atidžiai pasižiūrėjo į jaunąjį pirkėją.

– Prašom man parodyti kortas, – pasakė šisai, artėdamas prie prekystalio. – Ir dar man reikia keturių dėžučių "Batskari" tėvui. Keturių dėžučių kipriškų.

– Labai gaila, vyruti, – mandagiai pasakė pardavėjas, – bet tu per jaunas pirkti cigaretes.

– Aš turiu tėvo raštelį, – pasakė Mažasis Lordas, kišdamas ranką į vidinę palto kišenę. Jis girdėjo, kad berniokai jau tarpduryje, kad jie jau ateina. – Prašom parodyti man kortas iš anos lentynos, – paprašė jis. Šeimininkas nusigręžė ir šlubčiodamas sunkiai nužingsniavo į nuošaliausią krautuvės kertę.

Mažasis Lordas atsisuko į užkimėlį.

– Čiupk jį, – pakuždėjo jis. – Ir laikyk.

Užkimėlis spoksojo išsižiojęs. Pardavėjas užsirioglino ant mažos kėdutės, norėdamas pasiekti kortas.

– Daryk, kas pasakyta, – sušnibždėjo Mažasis Lordas. – Kai pasakysiu "laikas". O tu, – atsisuko jis į Žiurkę, – bėk prie kasos už prekystalio ir griebk kiek suspėsi. Na, aš sakau: "Jau!"

Užkimėlis lyg katė liuoktelėjo per prekystalį ir sugriebė senį pardavėją už nugaros. Tuo metu Žiurkė pripuolė prie kasos ir pasisėmė pilną saują monetų. Trečiasis, išblyškėlis, visas baltas ėmė atbulas trauktis prie durų.

– Imk ir nešdinkis, – sušnibždėjo Mažasis Lordas, įbrukęs jam dešimt erių. Berniokas dingo už durų. Didžiuliai batai sukaukšėjo gatvėje. Mažasis Lordas apsižvalgė. Iš lauko niekas nėjo į krautuvę. Saulė įlindo į debesį. Pradėjo dulkti lietus.

– Dabar eikite. Pasidalinkite su kitais, – rūsčiai tarė jis dviem persigandusiems berniokams. Paskui, kai užsidarė durys, jis pasuko prie pardavėjo, kuris svirduliuodamas išėjo iš už prekystalio. Valandėlę jie stovėjo priešais kits kitą: keturiolikmetis paauglys – įbūgęs ir atkaklus, šešiasdešimtmetis senis – išsigandęs ir nuskriaustas. Paskui Mažasis Lordas atsivėdėjo ir smogė. Du kartus. Pritrenktas pardavėjas atvirto aukštielninkas ant prekystalio. Mažasis Lordas tuoj nuskubėjo lauk ir prie durų pasitraukė į šalį, įleisdamas krautuvėn senyvą darbininką. Mandagiai palaikė jam duris, o paskui nudūmė į Delenengeną, priešingon pusėn nuo parko, kur turėjo susitikti su vaikėzais.

Valandėlę jis stabtelėjo gatvėje, suprasdamas, kad dabar, kaip tik dabar ir prasidės aliarmas, pakils riksmas, pro duris ir langus ims kyščioti galvos.

Bus iššniukštinėtos visos gatvės, dykvietės, kur paprastai būriuojasi vaikėzai.

Jis greitai perėjo gatvę. Dar turėjo vieną šansą, bet paskutinį. Kai pasigirdo riksmas, jis jau pasuko į gatvelę, šmurkštelėjo į kažkokią tarpuvartę ir atsidūrė kieme, aptvertame lentine tvora, prie kurios stovėjo dvi šiukšlių dėžės. Mažasis Lordas užšoko ant vienos, vargais negalais persiropštė per tvorą ir atsidūrė kitam kieme. Iš čia išėjo į nepažįstamą gatvę ir ėmė galvoti, kur pateko. Dabar jis girdėjo šūkaujant, daug balsų, be žodžių. Jis pasuko kairėn kita puse gatvės, perėjo dykvietę ir čia pamatė keletą didelių, prabangių namų. Įėjęs į kiemą, atsidūrė tarp senų medinių namų, kurie supo nedidelį kiemelį su kolonėle vidury. Jis pakišo rankas po vandens srove – rankos buvo kruvinos. Dar stipriau užsismaukė ant galvos kepurę ir valandėlę susimąstė. Tuo metu iš medinio namo išėjo kuprota moteriškė su žaliu metaliniu arbatiniu, ji pasuko link kolonėlės.

– Atsiprašau, – pasakė jis, mandagiai nusilenkęs. – Būkit tokia maloni, duokit man atsigerti. – Jis taip žemai nusilenkė, kad moteris negalėjo pamatyti jo veido. Apstulbinta neįprasto balso, ji sumanė atnešti puodelį ir nukrypavo į vidų. Bet jam staiga praėjo noras apgaudinėti ją. Todėl, kai ši grįžo su puodeliu, jis atsigėrė ir išėmęs dvidešimt penkias eres padavė moteriškei.

– Labai ačiū. Čia jums už paslaugą.

Moteris išsižiojusi spoksojo į jį, einantį tolyn tarp medinių namukų siauru taku, iš abiejų pusių suspaustu drėgnų medžių sienos. Jis išėjo į gatvę, kur iki tol niekad nebuvo buvęs. Dabar jau nebegirdėjo šūksmų. Dabar viskas buvo kažkur anapus jo, kažkokioj kitoj vietoj, kitam pasauly. Bet tas pasaulis gali jį užklupti, jeigu nebus budrus. Jis vis tebetraukė į pietus, truputėlį sukdamas rytų pusėn. Kažkaip fiziškai jautė kryptį. Kelias atvedė prie Sofienbergo kapinių vartų; nė vienoje gatvės pusėje nesimatė žmonių, ir jis įėjo pro vartus. Dulkiantis lietus pavirto tirštu rūku. Jis atsiklaupė prie vieno kapo. Dabar išgirdo šūksmus. Gal tai buvo tie patys balsai. Gal jį pamatė. Jis atsigulė kniūpsčias ant žemės palei antkapį ir įsikabinęs pirštais į šaltą žemę sumurmėjo: "Padaryk taip, kad jie neateitų. Bent šį kartą".

Šūksmai nutolo. Ir, rodės, jis iškart persimainė. Perskaitė užrašą ant antkapio: "Rakelas Jensenas..." Suklupęs ant kelių priešais kapą, jis sušnibždėjo: "Ačiū tau, gerasis Dieve!"

Jis atsikėlė ir susirietęs pasileido tarp kapų, ketindamas išsprukti iš kapinių pro kitus vartus. Pro statinių tvoros tarpus Sofienbergo gatvės pusėje pamatė juodą policininko šalmą. Blizgantis šalmo smaigalys keistai barkšojo rudai pilkame belapiame peizaže.

Šalmas ramiai artėjo prie jo, ir staiga jis netikėtai pasijuto saugus. Policininkas – juk jis tam ir yra, kad net šičia, šitam neramiam, skurdžiam rajone saugotų gerbiamų piliečių ramybę...

Mažasis Lordas atsitiesė ir pasitempęs išėjo pro kapinių vartus stačiai priešais policininką, tartum prašydamas jo pagalbos.

Tai buvo jaudinančios akimirkos, nors nebėgo gelbėdamasis ir nesimušė, o tiesiog pasidavė likimo valiai. Pasiseks – tai pasiseks. Nepasiseks – atsitiks tai, ko jis niekad iki galo nebuvo įsisąmoninęs. Pasikliovė niūria nežinomybe.

Policininkas nekreipė į jį dėmesio. Pamažu žingsniavo palei pilkas namų sienas. Berniukas visai atsitiesė ir pajuto, kaip jo veidą perkreipė išdidi grimasa. Širdyje jis dar vis balansavo tarp baimės, kuri saldžiai maudė visą kūną, ir noro grįžti į savo kasdieninį pasaulį, kur nebuvo jokių pavojų, į pasaulį, kuriuo galėjo džiaugtis tik tada, kai nusisekdavo jam rasti kokią priešpriešą. Štai ir dabar jis įsivaizdavo savo šiltą, šviesų namą Drameno gatvėje, įprastą jaukumą, kurį taip mėgsta; įsivaizdavo, kaip nuo šiol turės naują paslaptį, dar vieną paslaptį – bjaurų poelgį, apie kurį žino tik jis vienas.

Jis greitai nusileido žemyn į Skevo aikštę laukti tramvajaus į namus. Jo galva buvo pilna visokiausių planų, čia prie jų sustodavo, čia vėl atmesdavo. Šiandien jis jau šį tą padarė – smogė vargšui seniui. Jis nejautė nė mažiausių sąžinės priekaištų ar užuojautos. Juk pavojus dar nepraėjo. Jam reikia gelbėti savo paties kailį. Gelbėti nuo kažko. Ir tą kažką kurti pačiam, bet ką gi, nieko nepadarysi, užtat dabar jis laimingas: jo gyvenime atsirado šis tas nauja, dabar nebereikės nuolat galvoti, kad visi apie jį viską žino.

Netrukus – jis tą suprato – su juo bus tik motina ir gimtieji namai, o visa kita taps kažkuo tolima, pasitrauks į praeitį.

Bet tik laikinai, kol naujas atkaklus sumanymas ims veržtis pro kraštus, ir dėl jo jis surizikuos savo ramiu gyvenimu, nes pasaulis, kuriame gyvena, turi būti pilnas pavojų ir slėpti tai, ką žino tik jis vienas.

Jis iš lėto slinko miesto centru ir jautė, kad darosi nepaprastai gera ir ramu. Jo laukė kažkas malonaus, ir pats norėjo daryti žmonėms ką nors malonaus. Popieriaus krautuvėje Aukštutinės pilies gatvėje jis nusipirko laiškinio popieriaus, voką ir ženkliuką už dešimt erių. Atsisėdęs prie aukšto pulto, skirto klientams, ėmė rašyti dailia, pasvirusia panelės Volkvarts rašysena, kurios kiekviena raidė atrodė lyg gyvas, draugiškas ir šypsantis padaras.

Poniai Susanai Sagen

Drameno gatvė

Kristianija[5]

Rašau Jums šias kelias eilutes tik todėl, kad noriu pranešti, jog Jūsų sūnus Vilfredas visus dalykus mokosi labai gerai, be to, pasižymi pavyzdingu elgesiu.

Jūsų nuolanki

Signė Volkvarts

Prie Karlo Juhano gatvės kampo jis įmetė laišką į pašto dėžutę, o paskui prie Ateneumo sėdo į tramvajų. "Juk mama tikrai verta tokio džiaugsmo", – pagalvojo jis ir pakėlęs kepurę krestelėjo ant pečių garbanas.

III

Paskambino.

Motina nuleido "Morgenbladet", kurį laikė išskleidusi virš kavos puodelio, ir sukluso. Ji su sūnum vienu metu išgirdo, kaip atsidarė durys iš koridoriaus į holą ir Lili išėjo į prieškambarį.

Paskui atsidarė lauko durys. Tada pasigirdo griausmingas laiškininko balsas, o vėliau jukus skardus Lili balselis... Girdint šiuos įprastus garsus, Mažąjį Lordą užliejo karšto džiaugsmo banga. Jis jautė, kad yra namie, jautė tai visame kame. Ir tas jausmas kažkodėl stūmė šalin visus kitus jausmus, tolino juos, atimdamas iš jų realų pavidalą, kuris teikė jiems svarbos netvirtoje jo pasaulio pusiausvyroje. Namie jam negalėjo atsitikti nieko blogo.

Tyliai pasibeldusi į duris, Lili padėjo laiškus ant stalo krašto. Motina

išsiblaškiusi dirstelėjo į juos pro laikraštį. Tai buvo laiškai su firmų ženklais, laiškai iš to pasaulio, kuris *ieškojo* jos, bet niekaip negalėjo rasti, – malonūs pakvietimai, kuriuos ji savo noru galėjo priimti arba atmesti. Šilko krautuvė, "Steen og Strem" prekybos namai siūlė savo naujus modelius artėjančiam rūmų baliui.

Galų gale ji atkreipė dėmesį į vienintelį voką be firmos antspaudo. Įžambi daili rašysena sužadino smalsumą, ji atplėšė voką ir greitai perskaitė laišką.

Mažojo Lordo akys buvo įsmeigtos į virtą kiaušinį. Jis stengėsi kiekvieną kartą vienodai pakabinti šaukšteliu ir trynio, ir baltymo, atkąsti vienodą kąsnį paskrudintos duonos ir užsibarstyti vienodą žiupsnelį druskos. Suaugusieji visada šaipėsi iš jo pastangų prailginti savo gastronominius malonumus. Štai ir dabar jis pajuto motinos žvilgsnį ir tuojau paėmė puodelį pieno, praskiesto pasaldinta arbata.

– Ne, aš ne todėl, sūneli, – pasakė motina.

Jis pakėlė į ją akis, iš anksto nutaisęs reikiamą nuostabą.

– Ar kas nors atsitiko, mama? – paklausė jis. Dabar jo veidas buvo truputį sutrikęs – tam irgi buvo pasiruošta.

– Atsitiko... supranti... Ne, negaliu tau pasakyti. – Motinos veidas įgavo mįslingą išraišką.

– Koks nors nemalonumas? – jo akys apsiašarojo. Jis jautė pakilimą.

– Nemalonumas... ne, ką tu sūneli! Jokio nemalonumo, tikėk manim! – Dabar jos akys spindėjo. Ji buvo nuostabiai graži. Jam iš džiaugsmo suspurdo širdis, nes padarė džiaugsmą jai.

– Tada pasakyk, kas yra, mama, – dar kartą paklausė jis. – Jeigu neatsitiko nieko blogo.

Ji atsistojo ir niūniuodama priėjo prie lango. Buvo tokia laiminga, kad tą laimę turėjo slėpti nuo sūnaus. Ne, šitas laiškas tegul bus paslaptis tarp jos ir mokyklos; be abejo, panelė Volkvarts nenori, kad berniukas žinotų apie jų susirašinėjimą. Bet užtat ji turi parašyti atsakymą, šitą ji padarys. Parašys mokytojai laišką, papasakos, kokia ji laiminga, ir paprašys ir toliau taip rūpestingai globoti jos brangų, uolų berniuką. Ji norėjo padaryti dar ką nors, pavyzdžiui, nusiųsti panelei Volkvarts dovaną, kokį nors niekutį, bet ne imitaciją, o tikrą brangenybę.

Ir staiga pasijuto bejėgė ir menka palyginti štai su tokia mokytoja, išprususia moterim, turinčia patyrimo ir žinių – visko, ką ji pražiopsojo, nerūpestingai gyvendama. Pajutusi pedagoginę atsakomybę, įsigeidė pasikalbėti su sūnum, pamokyti.

– Štai paskaityk laikraštį, – netikėtai pasakė ji. – Pagalvok, kaip daug reiškia šeimos nuotaikos, aplinka... Taip, Mažasis Lorde, aš noriu, kad tu turėtum nors kokį supratimą apie tokius dalykus.

Ir ji ryžtingai atsisėdo šalia jo, išskleidusi "Morgenbladet".

– Žiūrėk, kas čia parašyta... Keli vaikėzai rajone, kuris vadinasi Griunerlokenas... aš net gerai nežinau, kur yra tas rajonas, kažkur labai toli, kitam miesto gale... Jie įsibrovė į tabako krautuvę – pagalvok, sūneli, vidury dienos! – sumušė vargšą pardavėją, pavogė pinigus ir... Na, nesvarbu, aš tik noriu, kad tu žinotum, jog atsitinka tokių dalykų. Pagalvok, tavo bendraamžiai, netgi jaunesni – kokių dešimties–dvylikos metų berniukai, parašyta laikraštyje... O, mano mylimas, brangus sūneli!

Ji vėl atsistojo, sujaudinta pačios sukurto reginio. Paskui pasilenkė ir prispaudė sūnų prie savęs. Jis išgirdo, kaip ji sukuždėjo:

– Vargšai, vargšai vaikai!

Jis girdėjo jos žodžius tarsi užkimštom ausim. Spazmai sutraukė jam vidurius. Visa tai buvo per daug netikėta. Parašyta laikraštyje. Ir svarbiausia, kad ji šitaip viską išsiaiškino.

Spazmai tampė vidurius. Ėmė smaugti šleikštulys. Jis nespėjo susitvardyti, ir viskas, ką suvalgė: kiaušinis, pienas, arbata – viskas pliūptelėjo į lėkštę.

– Oi, – ji persigandusi atšlijo. – Kas tau?..

– Atleisk, mama, – sumurmėjo jis pro ašaras, kurios šį sykį ištryško tiesiog iš fizinio silpnumo.

– Vaikuti mano, aš kalta, nemaniau... argi tau padarė tokį įspūdį?.. Ji nušluostė jį švaria servetėle, paspaudė skambučio mygtuką. – Mažajam Lordui pasidarė bloga. Būkit gera... Ji parodė lėkštę. – Čia aš kalta, – su širdgėla paaiškino. – Paskaičiau laikraštyje apie šiurkščius ir baisius dalykus, apie berniukus...

Tačiau Mažasis Lordas jokiu būdu nenorėjo praleisti pamokų – ne, tik ne šiandien.

– Viskas praėjo, mama, – pasakė jis atsistodamas.

– Mano narsusis berniukas, – išdidžiai pasakė ji. – O vis dėlto, gal bus per sunku...

Ir staiga jis prisiminė spalvotą graviūrą savo kambaryje, joje buvo pavaizduotas admirolas Nelsonas[6]. Vienaakis admirolas, visas kruvinas, stovėjo prie stiebo, o aplinkui lėkė juodi patrankų sviediniai.

– Neverta apie tai kalbėti, mama, – ryžtingai pasakė jis.

Eidamas link durų, stabtelėjo netoli stalo. Ant jo krašto gulėjo laikraštis. Ant baltutėlės staltiesės jis atrodė lyg murzinas popiergalis, šiurkštus įsibrovėlis į porcelianinę švaros karalystę, nenumatytas atgarsis to pasaulio, kuris neturėjo teisės egzistuoti, kai Mažasis Lordas buvo savo namuose, kur taip gera.

– Ne, mama, – dar sykį pakartojo jis. – Man jau gerai, aš visiškai sveikas. Nenoriu praleisti pamokų dėl tokio menkniekio.

Šie žodžiai vėl pasuko jos mintis ten, kur norėjo sūnus, – ji prisiminė laišką. Vėl paėmė į rankas voką ir stovėjo valandėlę, čiupinėdama jį kaip džiaugsmo ir paguodos šaltinį pasaulyje, kuris šitokiu grėsmingu būdu jiems priminė save.

– Laimingai, sūnau, – tarė ji jam iš paskos. – Ir kol kas – nunešk nuo manęs linkėjimų panelei Volkvarts.

Šešiolika penktos klasės berniukų sėdėjo aplink stalą privačioje seserų Volkvarts mokykloje. Visus pagrindinius dalykus mokykloje dėstė seserys Volkvarts, Signė ir Anetė. Panelė Signė Volkvarts, kuri dėstė norvegų kalbą ir tikybą, sėdėjo stalo gale, apmaudžiai žvelgdama į šviesias ir tamsias vaikų galvas, vienų trumpai nukirptas, kitų su garbanotais karčiukais, į vaikėzus purvinais, nukramtytais nagais ir berniukus, gražiai susidėjusius ant stalo rankas, švelnias lyg odinės pirštinės. Šiandien klasė buvo išsiblaškiusi, ir tas išsiblaškymas kėlė jai didesnį nerimą nei bet kas – didesnį negu neparuoštos pamokos ar staigus užsispyrimas, didesnį negu priešgynavimo dvasia. Nors, tiesą sakant, priešgyniavimo dvasia buvo antroji Signės Volkvarts specialybė.

Kur buvus, kur nebuvus, ji vis su liūdesiu galvojo apie gerai išauklėtą berniuką – Vilfredą Sageną. Jis niekada nenusikalsdavo, buvo gerai apsirengęs,

puikiai išauklėtas, bet linkęs viską perdėti, ir užtat net jo mandagumas atrodydavo įžūlus. Gal taip buvo todėl, kad jis dvejus metus buvo mokomas namų mokytojų ir per vėlai pateko į jos globą.

Ji žiūrėjo į auksaspalves garbanas, krintančias ant baltos apykaklės. Jai jau ne kartą buvo atėjusi mintis parašyti Vilfredo motinai, argi išmintinga leisti berniukui savo išvaizda taip išsiskirti iš kitų, dėl to ji net tarėsi su savo seseria. Bet paskui abi drauge jos nusprendė, kad į nepriekaištingą reputaciją turinčios seserų Volkvarts mokymo įstaigos – berniukų mokyklos su penkių klasių programa, kaip skelbė mokyklos prospektas, – kompetenciją neįeina rūpintis mokinio šukuosena. Šis prospektas iš anksto, dar prieš mokslo metų pradžią, buvo išsiuntinėjamas kai kurioms inteligentiškoms šeimoms, kurias jis galėjo sudominti.

Klasėje buvo tvanku. Langas, aptemdytas ilgomis šiaudinėmis žaliuzėmis, buvo praviras. Bet tą ankstyvą pavasario metą pats oras atrodė kažkoks negyvas – šiltas, ramus ir ūkanotas. "Šiltas, ramus ir ūkanotas", – mintyse pakartojo panelė Volkvarts. Lygiai kaip ir dvasinė atmosfera šiandien klasėje.

Metas buvo pradėti rašymo pamoką, į kurią net vyresnėse panelės Volkvarts mokyklos klasėse įėjo dailyraštis.

Plunksnos ėmė čežėti popieriumi. Gurgždančios plunksnos kaligrafiškai raitė trumpas pamokomas sentencijas, išrinktas iš Olseno ir Vango[7]: "Valstybės rūmas stovi ant įstatymo pamatų", – buvo parašyta vienoje eilutėje. O kitoje: "Nuo kalbų apie chalvą nebus burnoj saldu (arabų patarlė)".

Plunksnos čežėjo. Panelė Volkvarts pasižiūrėjo į laikrodį, didelį sidabrinį laikrodį, pakabintą plona grandinėle ant kaklo ir įleistą į baltos palaidinukės kišenaitę.

– Visi prirašėt puslapį?

Mokiniai pakėlė galvas – vieni sunerimę, kiti sumišę, dar kiti su palengvėjimu... Klasėje slypėjo kažkokia neapčiuopiama obstrukcija.

– Kas baigė, pakelkit ranką!

Mažos rašaluotos rankos pakilo aukštyn. Tiktai keli mokiniai sutrikę nuleido galvas ir griebė plunksnas.

– Vilfredai, argi tu nebaigei?

– Ne, panele Volkvarts, – mandagiai atsakė jis. Ir šią akimirką ji suprato, kad tas išdidus mandagumas labiausiai ją erzina. Nė vienas mokinys jos

nevadina pavarde, o jis savo pabrėžtinu korektiškumu tartum priminė jai, kas ji tokia, tartum stengėsi atsiriboti nuo jos.

– Kodėl tu nebaigei? – paklausė ji kažkaip staigiai įsikarščiavusi. Dabar mokiniai žiūrėjo į ją išsigandę – pajuto neįprastą gaidą jos balse.

– Nes dar nepradėjau, panele Volkvarts, – atsakė Vilfredas aiškiu ir skardžiu balsu. Keletas berniukų prunkštelėjo, kiti, pastirę iš baimės, įsmeigė akis į sąsiuvinius.

Mokydamasi pedagoginėj mokykloj, Signė Volkvarts įsidėmėjo vieną pedagogikos taisyklę: prieš išliejant pyktį, reikia suskaičiuoti iki penkių... Įvykdžiusi šį priesaką, ji prisiverstinai maloniai paklausė:

– Kodėl nepradėjai? – Ir nesulaukusi atsakymo pridūrė: – Parodyk.

Vilfredas klusniai atsistojo, drąsiai priėjo prie mokytojos ir padavė jai dailyraščio sąsiuvinį. Švariam sąsiuviny liūdnai margavo tik po kartą kaligrafiškai įrašyti pavyzdžiai.

– Bet ką gi tu, meldžiamasis, veikei tą visą laiką?

– Galvojau. – Jis atsakė nedvejodamas ir nė kiek nesidrovėdamas.

– Galvojai? Apie ką?

– Negaliu pasakyti, panele Volkvarts. Atsiprašau. Man labai gaila.

Bet jis nenuleido galvos kaip kiti berniukai kuo nors kaltinami, nenusuko akių. Ir pats pasakymas "labai gaila" buvo neįprastas jos ausiai.

– Nieko nesuprantu, Vilfredai. Juk tu sėdėjai ir rašei.

– Aš apsimečiau, kad rašau.

Ar tik nerusena šitų šviesiai mėlynų akių gilumoje ironiška šypsenėlė? Ar tik neslypi po šituo kruopščiai nušlifuotu nekaltumu sugedimas ir užsispyrimas? Jai sunku buvo tuo patikėti. Apskritai Vilfredas buvo uolus berniukas, pasižymėjo nuovokumu ir ypatingu sugebėjimu tiksliai reikšti savo mintis. Jos sesuo itin vertino jo gabumus botanikai ir zoologijai. Tiesa, jis labai nemėgo džiovinti augalų.

Panelė Volkvarts susivaldė.

– Eikite, padarysim pertrauką. Po to bus tikybos pamoka.

Berniukai erzėdami būriu pasipylė iš klasės ir kai nuriedėjo akmeniniais laiptais žemyn ir atsidūrė žvyruotame mokyklos kieme, apaugusiame šimtametėmis liepomis ir aptvertame žalia statinių tvora, balsų gaudesys pavirto juoku ir riksmais.

Malonūs buvo tie garsai! Jie bylojo, kad vaikams linksma, kad jie jaučiasi laisvai ir drauge neperžengia padorumo ribų. Seserys Volkvarts buvo pagarsėjusios savo liberaliais pedagoginiais principais, kurie leido mokiniams žaisti kieme laisvus žaidimus su sąlyga, kad žaidimai nepavirstų peštynėmis. Mokytoja iškišo galvą pro žaliuzes, slapčiomis ėmė sekti Vilfredą: berniukas stovėjo po liepa. Ji staiga apstulbo pamačiusi, koks jis panašus į vieną Rafaelio angelą: taisyklingas, švelnus profilis, truputį per ilgos riestos blakstienos, labai tamsios, palyginus su šviesiomis garbanomis, išdidi ir grakšti laikysena. Visa jo išvaizda buvo kažkokia nežemiška, ir vis dėlto... Ji nežinojo, kas čia yra, tokia padermė jai buvo nepažįstama. Nė krislelio nuolankumo, tiesiog išauklėtas, stropus berniukas, nors negalima jo pavadinti tikrai klusniu. Ir vis dėlto po tuo išdailintu apvalkalu slypi kone šiurkštumas...

Jai niekaip nesisekė aiškiai suformuluoti minties, negana to – ji nenorėjo pripažinti, kad Vilfredo Sageno elgesys yra už jos gyvenimo patirties ir vaizduotės ribų.

O jeigu parašius laišką poniai Sagen? Kartą ji matė ją koncerte. Ji buvo su Vilfredu, savo seseria ir svainiu. Į juos atkreipė dėmesį Signės draugė, ir vis dėl svainio, seno dabitos – kiek ji galėjo įžiūrėti, jis mėgdžiojo prancūzišką stilių, kuris Kristianijoj buvo laikomas pasaulietišku, – patauškos ir plepio. Ji dar pagalvojo tada: kaip keista, tarp šito senyvo pono ir mažojo Vilfredo esama kažkokio panašumo, tikriau sakant, ne panašumo, o kažkokios dvasinės giminystės. Ir ji prisimena dabar kone gėdydamasi, kaip tuoj paaiškino draugei, jog pažįstama su tais žmonėmis: jaunasis angeliukas – jos mokinys, ir dar vienas geriausių!

Prigludusi prie lango už žaliuzių, panelė Signė staiga pasijuto vieniša. Vieniša Volkvartsų pasaulyje ir tame, kuriame ji niekada nesilankė, kurį netgi niekino, bet į kurį veržėsi visa savo esybe. Profesorius Volkvartsas buvo mokslininkas darvinistas, radikalių pažiūrų žmogus, jis turėjo galimybę paruošti savo dukteris bendrauti su rinktine publika. Dvasinę galimybę, bet ne ekonominę. Jis paliko joms neįkainojamą palikimą – puikų išsiauklėjimą. Ir nieko daugiau. Seserys nuolankiai pasirinko pedagogiką, o ilgainiui tas nuolankumas pavirto tyliu džiaugsmu...

Panelė Signė išėjo ant laiptų ir pradėjo skambinti variniu varpeliu. Mokiniai bemat liovėsi žaidę. Ji atkreipė dėmesį, kad Vilfredas nežaidė. Jis

tebestovėjo po didele liepa ir nerūpestingai, su ironija žiūrėjo į bendraklasių išdaigas. Bet užtat ne taip kaip kiti vaikai, ne iš karto reagavo į skambutį. Jis iš lėto atsigręžė į laiptus, tarsi jausdamas, kad yra sekamas, paskui neskubėdamas užkopė į viršų. Eidamas pro mokytoją, mandagiai nusilenkė. Ir staiga jai aiškiai prisiminė vienas pedagogikos mokyklos priesakų: niekada nepersekioti mokinio! Nei įtarinėjimu, nei perdėtu dėmesiu.

Pamoka vyko įprastine tvarka: vienas nepadarė namų darbo, kitas prajuokino visus, neteisingai komentuodamas tekstą, bet tokios nemalonios smulkmenos buvo neatskiriamos nuo mokytojos kasdienybės.

Signė Volkvarts tą suprato. Ji žiūrėdavo gana atlaidžiai, kai mokiniai klysdavo, pasakodami Jajiro dukters istoriją ar apie Abraomo aukas[8]. Pati ji toli gražu nepritarė tokiam šių sunkių temų populiarinimui, kaip kad buvo padaryta Bretevilio Jenseno ir Sveno Svenseno Senojo ir Naujojo Testamento vertime... Bet kadangi tie klausimai įėjo į tikybos programą... Seserų Volkvarts mokymo įstaiga teisėtai didžiavosi tuo, kad puikiai paruošdavo mokinius vidurinei mokyklai.

Šios dienos pamokoje mokiniai buvo klausinėjami. Jie atsakinėjo vienas po kito. Priėjo iki Apreiškimo, iki delikataus momento su arkangelo Gabrieliaus pasirodymu. Panelė Signė nejučiomis susirado žvilgsniu Vilfredą. Štai kas gali taktiškai atsakyti į klausimą.

– Taigi jis pasakė Marijai: "Aš arkangelas Gabrielius...

– Dievo pasiuntinys", – atsakė Vilfredas.

– Teisingai. O toliau?

– O paskui jį įmetė liūtams.

Ji įdėmiai pasižiūrėjo į mokinį, norėdama suprasti, ar nėra atsakyme piktos patyčios.

– Vilfredai, taip atsitiko kitam.

Vilfredas nenuleido akių.

– O aš maniau, kad arkangelui Gabrieliui.

– Tai buvo Danielius. Pranašas Danielius. Jį įmetė liūtams.

– Mokytoja, – susijaudinęs tarė vienas berniukas, pakėlęs murziną ranką. – O mūsų Biblijoje su paveiksliukais parašyta, kad jie įmetė jį į prarãją pas liūtus.

– Ne į prarãją, o į prárają. – Panelė Volkvarts nervingai tampė sidabrinę laikrodžio grandinėlę.

– Taip, mokytoja, bet juk čia tas pat žodis.

Į ją įsmigo smalsios, klastingos akys. Ji norėjo išaiškinti mokiniams, kodėl taip reikia tarti.

– Ir po paveiksliuku taip parašyta.

– Po Dorė piešiniu, – tarė Vilfredas.

Panelė Volkvarts nė pati nebūtų galėjusi paaiškinti, kodėl staiga ją apėmė pyktis.

– Vilfredai, – pasakė ji, – tai visai ne į temą. Paveikslėlyje, apie kurį jūs kalbate, nupieštas pranašas Danielius, tą paveikslą piešė prancūzų dailininkas Giustavas Dorė, gimęs 1833, miręs 1883. Bet jis neturi nieko bendro su arkangelu Gabrielium.

Dabar ji matė jo veidą tiesiai prieš save. Ir jai atrodė, kad jis čia pat akyse virsta kitu veidu, tuo, kurį ji matė kadaise Miuncheno pinakotekoj, o gal Vatikano galerijoj...

Vilfredas pasakė garsiai, nė kiek nesutrikęs:

– Apsirikau. Prašau man atleisti, panele Volkvarts.

Klausinėdama toliau mokinius, ji galvojo: "Aš turiu parašyti laišką, nors tai ir nemalonu, bet turiu. Šitie žmonės per daug išpuiko". Visą jos geraširdę esybę buvo persunkęs protestas, seniai ji nebuvo patyrusi tokio jausmo. Ir su siaubu pagalvojo: "Nejau taip yra todėl, kad jie turtingi?"

Durys iš gretimos klasės atsivėrė. Ant slenksčio stovėjo panelė Anetė Volkvarts. Ji žengė kelis žingsnius prie sesers.

– Atsiprašau, Signe, – pasakė ji. – Man reikia vieno mokinio iš tavo klasės – penktos klasės, – kad papasakotų mano penktokams apie stuburinių žinduolių būrį. – Panelė Anetė, klastingai šyptelėjusi, pažvelgė į atdaras duris: ji tyčia kalbėjo neslopindama balso. – Ar galima pusvalandžiui pasiskolinti tavo Vilfredą?

Vilfredas klusniai atsistojo, droviai žvelgdamas į panelę Signę.

– Jeigu panelė Volkvarts leis, – jis vos pastebimai mostelėjo ranka, – aš su malonumu.

Taiki mokykla dabar buvo panaši į užtaisytą bombą. Netgi gretimose mažųjų klasėse, kur dėstė seserų Volkvarts padėjėja, valandėlei nutilo ramus skaitymas, tarsi ten per sieną būtų buvęs gautas koks signalas. Visą taikios mokymo įstaigos pirmą aukštą, rodos, kas pakeitė. Panelė Signė suvokė tą ir nejučiom pagalvojo, jog būna dienų, kai Dievas nusigręžia nuo jos auklėtinių.

Ji išsiblaškiusi klausėsi mokinių, kartojančių po kelis kartus tuos pačius atsakymus, sėdėjo, kupina savų minčių, ir galvojo dabar, nė kiek neslėpdama apmaudo: "Parašysiu laišką ir nerodysiu seseriai". Mintyse ji jau kūrė tą laišką. Jos pareiga pranešti motinai, ką nujaučia.

Bet tai buvo viena iš tų dienų, kai mintys pereina per sienas, kai ypatingos stygos pagauna jas ir paverčia žodžiais. Stovėdamas prie lentos gretimoje penktoje klasėje, Vilfredas drąsiai aiškino šalimais pakabintą lentelę ir galvojo: "Ji parašys į namus, aš žinau. Šiandien pat vakare parašys ir įmes laišką prie Levendo ir Frognerio gatvių kampo".

Jis galvojo su ta vidine ramybe, kuri jau dvelkė pasiryžimu. Jis buvo papratęs, kad mintys pereina sieną, taip atsitikdavo ir namie. Jiedu su motina mokėjo spėlioti. Tik reikia nutaikyti tinkamą momentą. Tu jauti, kad tas momentas atėjo, jauti iš savo paaštrėjusio, įtempto imlumo; jis buvo pratęs pastebėti tokią savo būseną. Po tokios įtampos vėliau ateidavo ramybė. Ir štai dabar, atskirtas siena nuo panelės Signės, jis jautė ir nė kiek nesistebėjo: ji parašys į namus. Ir džiūgavo iš laimės, galvodamas, kad jie nežino, jog galima žinoti tą, ką jis žino. Nuo to jį saugojo vienišumas. Jis žinojo: laišką ji parašys šiandien vakare. Jis patenkintas šypsojosi stuburinių būrio patelei, ramiai atlaikydamas niekinančius, jo neabejotino pranašumo demonstracijos pažemintų berniukų žvilgsnius.

Tokią pat malonią ramybę jis jautė vakare, sėdėdamas motinos kambaryje. Ji sklaidė "Die Woche", jis skaitė "Skilings Magazin" apie angelų fiziologiją. Prieš tai jis dirstelėjo į erdvią žydrą virtuvę ir nusigando pamatęs, kad kambarinė Lili valo naująjį pilką jo paltą. Ant viryklės kaito dvi laidynės. Jis greitai užtrenkė virtuvės duris, netrukdydamas tarnaitėms tęsti šnekų. Tik suspėjo mandagiai linktelėti poniai Frisaksen, kuri buvo atvažiavusi į svečius pas tarnaites ir gėrė kavą prie virtuvės stalo kraštelio drauge su virėja Oleana.

– Nesuprantu, – kalbėjo Lili, – kur jis sugebėjo taip išsiteplioti: negi Biugdyje? Matyt, šliaužiojo pilvu, rinkdamas lapus. Net skyles pratrynė.

Sėdėdama ant taburetės šalia ponios Frisaksen, Oleana pasakojo liūdnas naujienas, kurias buvo skaičiusi savo pačios prenumeruojamame laikraštyje "Christiania Nyheds og Avertissementsblad".

– Vargas su tais Griunerlokeno driskiais, – kalbėjo ji poniai Frisaksen. – Dabar jie visą bėdą verčia kažkokiam svetimam berniukui. Esą atėjęs iš

kažkur. O žymė tik viena – priešpiečių ryšulėlis. Ten kažkokios lentos gulėjusios, jis išsitraukęs iš kišenės žibintuvėlį, o tada ryšulėlis ėmęs ir iškritęs. Jame buvę sumuštiniai – vienas su briediena, kiti du su sūriu. Laikraštyje taip ir parašyta.

Lili pakėlė galvą nuo palto. Ji nepasakė nieko. Tačiau mintys pašėlusiu greitumu sukosi galvoje, ir jai staiga pasidarė baisu.

Ji nutylėjo ir kitą dieną, kai pasigirdo laiškininko skambutis, ir šeimos lepūnėlis, pralenkęs ją, atidarė duris – matyt, stovėjo hole ir pamatė laiškininką pro langą.

– Čia tik mamai, – pasakė jis, greitai peržiūrėjęs laiškus, paskui dirstelėjo į ją klausiamu žvilgsniu ir visiškai kitu balsu pridūrė: – Ko gi Lili iš pat ryto pyksta ant savo Mažojo Lordo?

Lili užriete smakrą ir išėjo.

Jai buvo apmaudu, kad pražiopsojo paštą. Bet nepastebėjo, kad Vilfredas įsibruko į kišenę vieną laišką ir niūniuodamas nunešė likusius motinai.

IV

Mažasis Lordas tvirta ranka atplėšė voką. Atsisėdo ant nepaklotos lovos krašto. Be menkiausių sąžinės priekaištų skaitė laišką ir bandė įsivaizduoti, ką jaustų motina, jeigu pati skaitytų. Ne jo motina, o kiekviena motina. Tas eksperimentas maloniai kuteno jam širdį, rodės, jis suposi ant lengvo debesėlio erdvėje, pilnoje skaidrios šviesos, nuo kurios aplinkiniai daiktai ima darytis pavojingi.

Poniai Susanai Sagen

Laikau savo pareiga parašyti Jums keletą žodžių apie Jūsų sūnų Vilfredą. Jo elgesys paskutiniu metu kelia didelį nerimą man ir mano seseriai.

Jūs, kaip ir aš, žinote, kad Jūsų sūnaus gabumus sunku ir apsakyti. Jis daugeliu atžvilgių kur kas labiau išprusęs negu jo bendraklasiai. Tiesa, jis ir vyresnis už didžiumą jų metais ar net dvejais.

Bet kartais Jūsų sūnaus elgesys taip skiriasi nuo jo draugų elgesio, kad mes stačiai atsiduriam aklavietėj, nors ir turim didelę pedagoginę patirtį. Matyt, jis ne visai supranta, kaip mokinys turi elgtis mokykloje. Kaip tik šiandien Vilfredo elgesys buvo visiškai neleistinas. Tegu verčiau jis pats Jums papasakoja, kas įvyko. Beje, šios dienos incidentas nėra atsitiktinis. Man rodos, čia slypėjo opozicija prieš mokyklos drausmę, o gal apskritai prieš mokyklą. Atleiskite man, kad šaukiuosi Jūsų pagalbos, bet aš labai prašau Jus atkreipti dėmesį į tuos nesusipratimus. Mes su seseria iš širdies džiaugsimės, jeigu Jums pasikalbėjus su sūnum jo elgesys mokykloje pagerės.

Nuoširdžiai Jus gerbianti Signė Volkvarts

Jis atsargiai prisikišo prie veido liniuoto popieriaus lapą; padvelkė mokykla. Suvirpėjo iš džiaugsmo, pajutęs uždrausto vaisiaus skonį, ir tas džiaugsmas pripildė kambarį, padarė jį kitokį. Iš portreto, kabančio ant sienos, į jį abejingai žiūrėjo tėvas su juoda barzdele ir stačia uniformos apykakle, žiūrėjo šaltai, abejingai, drauge ir geru, ir griežtu žvilgsniu. Jis pritykino prie durų, užsirakino, sudėjo į krūvas ant stalo išmėtytas knygas, išsiėmė iš penalo plunksnakotį, visą laiką budriai klausydamasis garsų name.

Panelei Signei Volkvarts

Didžiai sielvartaudama perskaičiau Jūsų laišką dėl mano sūnaus Vilfredo elgesio.

Būkite tikra, kad nedvejodama paklausysiu Jūsų malonaus patarimo ir iš visų jėgų pasistengsiu, kad jo elgesys mokykloje pasikeistų.

Kol kas labai prašau neišduoti mūsų susirašinėjimo mano sūnui ir niekam kitam.

Nuoširdžia dėkoju

Jūsų Susana Sagen

Įmetęs laišką į pašto dėžutę, Mažasis Lordas lengva širdimi nužingsniavo toliau. Vakarai pastebimai ėjo šviesyn. Nuo to jam visada darydavosi džiugu, lengva, rodos, kojose pradėdavo skambėti muzika. Parašęs šį laišką, nušokęs šį mažytį šuoliuką – visai mažytį, bet tokį, kad kelio atgal jau nėra

ir jokie pasiaiškinimai dabar nepadės, Vilfredas tarsi pasmerkė pražūčiai savo paties nustatytą tvarką. Bet kaip tik to jis ir norėjo – padarė tą, ką reikėjo padaryti.

Gatvės gardžiai kvepėjo šviežiomis dulkėmis, nusėdusiomis po lietaus. Viskas aplinkui, rodės, tryško džiaugsmu, stengėsi džiuginti tiktai jį, nes jis sąmoningai stojo į pavojingą kelią. O dabar Vilfredas nusprendė aplankyti savo draugą Andreasą, jisai gyveno Frognerio gatvėje, turtingame name, beveik prie pat parko.

Andreaso namuose stovėjo pianinas – niūri, juoda dėžė. Vieną kartą šeimininkai paprašė jį paskambinti – girdi, jis puikiai skambinąs. Vilfredas nuleido žemyn sukamąją taburetę, kuri, matyt, buvo naudojama kitiems tikslams, ir pagrojo Šopeno mazurką nederintu instrumentu, kuris taip draskė širdį, jog Vilfredas dvigubai gėrėjosi šia neįtikima scena. Andreaso tėvas, motina ir du broliai pagarbiai klausėsi, o paskui Andreaso motina atsistojo ir pasakė: "Instrumentas truputį išsiderinęs. Mūsų niekas neskambina..." O jis atsakė, kad pianinas skamba puikiai, tik gal, progai pasitaikius, reikėtų priveržti kai kurias stygas... Ir jos akys patamsėjo iš dėkingumo, nes į ją padvelkė tas pasaulis, kur įprasta meluoti iš mandagumo.

Eidamas namo, Vilfredas susirado naują pramogą: žvilgčiojo pro pirmų aukštų langus. Jis matė vyrus be švarkų, kurie sėdėjo už valgomojo stalo ir skaitė prie žibalinės lempos, niūriai nušviečiančios stalą ir skaitantį žmogų. Kitur matė vaikus, pirštų galiukais tykinančius per kambarį, arba kampe įspraustos palmės latanijos kraštelį. Jis žinojo, kad palinkęs prie stalo skaitantis žmogus – tai tėvas.

Dėl jo pirštų galiukais vaikščiojo vaikai. O rūstūs vyriškiai, žvelgiantys iš fotografijų nuo sienų, nušviestų kabančių lempų, – tai seneliai. Jie žvelgė ir reikalavo, kad ir vaikai būtų besąlygiškai griežti.

O Vilfredas negalėjo atsidžiaugti, kad neturi tėvo. Jis net buvo savotiškai dėkingas motinai, kuri taip sutvarkė, kad jie tik dviese. Sena tėvo fotografija ant stalelio rūkomajame reiškė jam dar mažiau negu aliejiniais dažais tapytas portretas, kabantis vaikų kambaryje. Trumpa barzdelė ir uniforminė apykaklė tėvo atvaizdui teikė šiek tiek griežtumo. Bet ar nesimatė tame paveiksle dar ko nors, kažko visai priešingo? Ta mintis ne kartą buvo dingtelėjusi Vilfredui, kai jis susimąstydavo apie tėvą, bet kiekvieną sykį užmiršdavo pasižiūrėti į portretą ir patikrinti savo įtarimą, netgi vengdavo tą

padaryti. Geriau jam buvo slapčiomis žvilgčioti pro langus į svetimus tėvus ir į svetimus portretus ant griežtų sienų. Matyt, nuolatinis šitų vyrų buvimas namuose turi kažkokių lemtingų pasekmių.

Visi Mažojo Lordo prisiminimai apie tėvą tebuvo lengvas cigarų dūmų debesėlis hole rytais. Tai buvo malonus, neįkyrus kvapas, kuris dieną susilpnėdavo. O paskui jis visai išsisklaidė, kaip išsisklaidė prisiminimai apie tėvą. Taip tėvas ir liks visam laikui jo atmintyje kaip kvapnus debesėlis, praplaukiantis ir nieko neįpareigojantis. Ir jis mintyse bus dėkingas už tai, kad debesėlis išsisklaidė, kad nekybo virš jo sugrįžimo ir katastrofos grėsmė.

Tą pavasario dieną Vilfredas dūlino liūdna ilga gatve, tingus, patenkintas. Jis mėgo tas liūdnas gatves, jos jį gerai nuteikdavo. Jų nuobodus ilgumas kažkaip pradžiugindavo, išblaškydavo kur kas labiau negu visų pripažintos pramogos kaip, pavyzdžiui, cirkas.

Dabar jis žinojo, kodėl jam atėjo į galvą aplankyti Andreasą. Jis apsimes norįs sužinoti, kas užduota rytojui geografijos, o iš tikrųjų vogčiomis pasižiūrės į Andreaso tėvą. Šisai mėgdavo po pietų sėdėti valgomajame rudoje supamojoje kėdėje – valgomasis buvo vienintelis jų bendras kambarys. Kai berniukai įeidavo į kambarį, tėvas nutaisydavo linksmą miną, primerkdavo vieną akį ir čiupinėdavosi retus ūsus, kurių galiukai buvo palinkę žemyn. Paskui klausdavo, kaip jis gyvena, ar sveiki jo namiškiai. Ir tada Andreaso namuose staiga pasidarydavo nežmoniškai liūdna. Va šitokia trumpa akimirka šiandien ir norėjo pasimėgauti Mažasis Lordas, o paskui grįžti atgal į savo laimingus, pasiturinčius namus. Sudvisęs nevėdinto valgomojo kvapas dar ilgai persekios jį, primindamas visus nemalonius dalykus, kurių jam nereikia patirti gyvenime. Nuo to jo nuotaika pasidarys nuostabiausia, ir jis visiškai užmirš, kad jam gresia kokie nors nemalonumai.

Jau tarpuvartės kvapai Frognerio gatvėje jam pasirodė kažkokie nesuprantamai malonūs. Čia kvepėjo ne skurdu, kaip prie durų Griunerlokene, kur jis gyveno savo slaptą antrąjį gyvenimą. Čia kvepėjo *nuoboduliu.* Jis apsilaižydamas gardžiavosi jau vien tuo žodžiu. Išorinės durys su matiniais stiklais, ant kiekvienų iš vidaus pilkos užuolaidėlės, pavertos ant varinių virbų, o iš lauko pusės pailgos varinės lentelės, aiškiai nuolatos šveičiamos aplink pavardes, išgraviruotas gulsčiu šriftu, matyt, kad būtų gražiau, – visa tai dvelkė nuoboduliu, kuris viliojo Vilfredą, nes iš jo bet kuriuo metu buvo

galima ištrūkti ir pabėgti. Ir šį kartą, kaip ir daug kartų anksčiau, jis ne visai tikėjo, kad paskambins Andreasui. Jis išsigąs šito svetimo pasaulio, dar nespėjęs paskambinti. Ir štai jis jau prie durų, jau paskambino... Stovi, įsmeigęs akis į pilkų vidinių užuolaidėlių nėrinį. Sučiūžčiojo žingsniai ilgame koridoriuje, kur į sienas įtaisyti variniai kabliai – ant jų amžinoj prietemoj negyvi kabo paltai.

Jis vis dar galėjo pabėgti. Vieną kartą taip ir padarė: išsigandęs užlėkė laiptais aukštyn, o tuo metu tarpduryje pasirodė susivėlusi senutė ir nustebusi apsidairė aplinkui; paskui su šliurėmis išslepsėjo į aikštelę ir ėmė žiūrėti žemyn nuo laiptų, kaip jis ir tikėjosi. O jis visiškai saugus stovėjo prie turėklų aukštu aukščiau ir žiūrėjo į moteriškę, kol ši, kažką murmėdama, vėl dingo už durų.

Bet kai tą kartą išėjo į gatvę, buvo truputį gaila senutės su veltinėmis šlepetėmis.

Ir dabar Mažasis Lordas stovėjo ir klausėsi, kaip žingsniai artėja koridoriumi. Ta pati senutė – rodos, vardu Marija – dirstelėjo vogčiomis pro durų plyšelį. Durys buvo uždarytos grandinėle. Jis nusiėmė kepurę ir žemai nusilenkė.

– Labą dieną, Marija. Atleiskite, kad sutrukdžiau. Tik norėjau sužinoti, ar namie Andreasas.

Ir staiga veidas, į kurį jis žvelgė, iš karto pajaunėjo. Jis nušvito nuoširdžia šypsena, tokia vaikiška, jog raukšlės nesiderino su jo išraiška kaip Franso Halso portrete[9], kuris kabojo namie rūkomajame.

– Viešpatie, juk čia mūsų ponaitis atėjo! – linksmai pasakė senutė ir truputį pravėrė duris, norėdama nuimti grandinę. ("Ir koks mandagus tas Vilfredas, ponia, nė vienas iš Andreaso draugų jam neprilygs".) – Namie, namie, Andreasas pamokas mokosi, labai prašom, užeikite.

Andreaso kambaryje Mažajam Lordui smalsumas gniaužė kvapą. Broliai čia gyveno trise, viską pasidalinę lygiomis: knygas, įrankius, paveikslus, iškirptus iš žurnalų ir knygų. Vienas Andreaso brolis darė paukščių iškamšas. Įėjęs į kambarį, Vilfredas iš karto pajuto aštrų formalino kvapą.

– Ar bjauriai dvokia? – paklausė Andreasas. – Aš jau neužuodžiu.

– Gardžiai! – atsakė Vilfredas, per nosį giliai įkvėpęs oro.

– Oskaras visai pakvaišo. Iškamšas parduoda muziejui. – Pro apvalius su metalo rėmais akinius Andreasas pasižiūrėjo į Vilfredą ir didžiuodamasis,

ir drovėdamasis, ir su entuziazmu. Iš visų savo bendraklasių Vilfredas labiausiai draugavo su Andreasu. Tai buvo atsidavęs, šiek tiek baikštus ginklanešys. Jis visas tryško gerumu.

Berniukai tuoj išmoko geografijos pamoką. Dabar sėdėjo prieš kits kitą už išklibusio stalo. Valandėlę viešpatavo tyla – taip būna, kai vienas bando atspėti, ką galvoja antras.

Vilfredas susigėdo. Tačiau savo ketinimo nemanė atsisakyti.

– O kaip tavo motina... ar vis dar ligoninėje?

– Vakar grįžo, bet guli.

– Reiktų pasisveikinti su tavo tėvu...

Berniukai sumišę patylėjo žiūrėdami į kits kitą.

Vilfredas žinojo, ką galvoja Andreasas: "Kodėl jis amžinai nori "pasisveikinti" su mano tėvu?"

– Pasisveikinti arba, tikriau, atsisveikinti...

– Jis dabar miega valgomajame po pietų.

– O mes tik trumpam, įtykinsim pirštų galiukais.

Ir vėl įprasta ceremonija: du berniukai pirštų galais sėlina per bufetinę, kur stovi klijuote uždengtas stalas ir aukštas šviesiai žydras bufetas su stiklinėmis suveriamomis durelėmis, pro kurias matyti nesimetriškai sustatyti seno servizo likučiai... Paskui tyliai atsidaro durys į valgomąjį.

– Miega...

Ir vėl – jau kelintą kartą! – tas pats vaizdas: senoj supamojoj kėdėj kampe po palme sėdi vyriškis, nuleidęs suglebusią ranką virš "Intelligenssedlene" laikraščio, nukritusio ant grindų. Galva nulinkusi, smakras įsirėmęs į nelabai švarius krakmolytus marškinius, o ūsai, kurie turėtų būti šauniai užriesti į viršų, nukarę kone iki smakro, įlindusio į apykaklę. Virš miegančiojo kabo įrėminta fotografija, (iki pusės užstota apgeltusių palmės lapų) – to, kuris galėtų būti *jo* tėvas.

– Eime...

Kuždesys už miegančiojo nugaros. Reikia eiti, negalima jo žadinti. Bet Vilfredas neklauso, jis *turi* pastovėti dar keletą minučių, įsidėmėti šį vaizdą. Ant senutėlio trikojo stalelio, uždengto balta staltiese, baltas arbatos puodelis su nusitrynusiais paauksinimais, ant lėkštutės cigaretės nuorūka – rūpestingai užgesinta, kai rūkantysis dar nebuvo užsnūdęs, stalas nenurinktas ("tiek to, vakare vis tiek reikės valgyti"), o virš jo kabo varinė lempa,

šiuo metu ji nedega, bet neatskiriama nuo jos melancholija persunkusi ir lenktus kandeliabrus, ir paslaptingą varinio rezervuaro įlinkį.

Kumštelėjimas į nugarą. Tylus "eime!"

Bufetas! Miniatiūrinė klėtis, pavertusi tikrąją indaujos prabangią neskonybę skurdžiu atspindžiu, kuris didingas formas padarė bjaurias ir beprasmiškas.

Vilfredo kūnu perbėgo saldus nerimo šiurpas – baimės ženklas: štai kaip būna gyvenime, štai kaip gali būti. Nusileidęs atkakliam kumščiojimui į nugarą, jis galų gale uždarė duris ir pasakė:

– Aš tik norėjau pasisveikinti su tavo tėvu, bet žiūriu, miega.

Jis žvelgė į pasigailėtiną draugo veidą. Pro akinius matė nebylų maldavimą: nemanyk, kad čia visas mūsų gyvenimas.

– Man labai patinka pas jus, – pasakė Vilfredas. – Čia kažkaip jauku.

Įtarus žvilgsnis, o jam atsako vaikiškas, nuoširdus Mažojo Lordo žvilgsnis, patvirtinantis jo žodžius. Ir štai jau ir Andreaso akiniai, ir žvilgsnis reiškia viena – laimę. Andreasas pasakė:

– Tikrai, pas mus labai gera.

Jie drauge išėjo į gatvę. Buvo jau beveik visai sutemę.

– Užsuk kada nors pas mane, – tarė Vilfredas. Dabar jis buvo Vilfredas. Akys nebe vaikiškos ir ne geros.

– Tvarka! – džiugiai sušuko Andreasas. – Klausyk, Vilfredai, – kalbėjo jis toliau, – ką aš tau pasakysiu. Mūsų vaikinai tavęs bijo, bet tai nieko...

Vilfredas mostelėjo ranka.

Ilga gatvė su vienišomis žibintų salelėmis leidosi žemyn lyg į kokį tarpeklį. Plūktos žemės šaligatvis atrodė juodas ir šaltas.

– Mano dėdė Renė sako: "Jeigu iš tikrųjų nori pasakyti ką svarbaus, *neskubėk!*"

– Nusispjaut man ant tavo dėdės. Tu man patinki. Štai ir viskas, ką norėjau pasakyti.

Argi tai Vilfredas? Žibinto šviesoje Andreasas pamatė baltą ploną ranką. Ji kilo virš jo, šalia jo, tarsi duodama kokį paslaptingą ženklą. O paskui pliaukštelėjo – visai nestipriai – Andreasui per skruostą. Lyg paglostė, lyg nubaudė.

Paskui jis pamatė draugą tolstantį gatve. Nenoromis Andreasą suėmė aršus pyktis. Ir jis šūktelėjo bičiuliui įkandin: "Mažasis Lordas!" – lyg pajuokdamas, lyg meilikaudamas.

Bičiulis neatsigręžė. Štai jis pasirodė artimiausio žibinto šviesoje. Bet neatsigręžė. Andreasas pagalvojo: "Jeigu jis dabar atsisuks..." Bet anas taip ir neatsisuko. Vadinasi, girdėjo?

– Mažasis Lordas! – šūktelėjo Andreasas garsiau. Bet bičiulis jau buvo dingęs tolumoje.

Andreasas pasiseilėjo pirštus ir nusišluostė žandą. Paskui nusispjovė. Akinių stiklai staiga aprasojo, jis nusiėmė akinius. Paskui, sugniaužęs kumščius, atsigręžė į laukujas duris, prie kurių ką tik stovėjo dviese. Stovėjo vos prieš keletą minučių. Jis vėl sugniaužė kumščius ir du kartus sudavė sau per žandą. Paskui, vėl užsidėjęs akinius, persibraukė ranka per veidą ir sunkiai vilkdamas kojas ėmė kopti stačiais laiptais į trečią aukštą.

O Vilfredas sparčiu žingsniu žengė žemyn Frognerio gatve. Po kiekvienu žibintu, skleidžiančiu ant šaligatvio keturkampį plotą šviesos, jis statydavo kojas taip, kad neužmintų ant šviesos ir šešėlio ribos.

Tai darė automatiškai ir drauge sąmoningai. Jis fiziškai pajuto tą akimirką, kai jo bičiulis nustojo žiūrėjęs jam įkandin. Visa savo esybe jautė, kad šį kartą neprašovė, nepersistengė, o tiesiog privedė viską iki tos vietos, kur norėjo. Jis pasielgė klaikiai, bet kaip tik taip ir norėjo pasielgti.

Visai nenorėjo įžeisti Andreaso, nieku gyvu. Norėjo padaryti jį savo draugu be įšventinimo, norėjo apdovanoti jį kuo nors – įteikti kokią dovaną, sušelpti, – bet nenusileisti iki nuoširdumo. Jis pažiūrėjo į jo tėvą. Pasigardžiavo formalino kvapu brolių kambaryje. Dabar nusiųs gėlių Andreaso motinai. Jis troško paragauti malonumo, kurį pajunti, užuojautą paversdamas kapitalu. Žinojo, kad tarnaitė Marija, nužengusi iš senoviško paveikslo darinėti durų ir dengti stalo, parems visus jo gerus sumanymus.

Bet žinojo, kad atlikęs visus tuos gerus darbus tuoj persisotins pasitenkinimu.

– Tegu mane perkūnas trenkia, dėde Martinai! – pasakė jis skardžiu balsu. – Tegu mane perkūnas trenkia, dėde Martinai. Tu pataikauji Napoleonui. Niekini Taleraną[10].

Tie jo žodžiai neturėjo jokios prasmės. Jis šiaip sau kalbėjo eidamas ir šokinėdamas. Šitaip šokčiodamas, puikiai nusiteikęs, jis žygiavo po berželiais Elisenbergo gatve. Tebešokinėjo ir toliau, tik dabar jau nieko nekalbėdamas, kol pamatė pašto dėžutę. Mažasis Lordas pasivaipė prieš ją.

Namie jis paskambino kaip visada: vienas trumpas skambutis, vienas

ilgas. Išgirdo Lili žingsnius, paskui motinos – abi lenktyniaudamos bėgo prie durų. Motina nespėjo, Lili pralenkė ją.

Jis tuoj pastebėjo, kaip staigiai pasikeitė motinos nuotaika: iš pradžių ji nudžiugo, kad jis parėjo, bet tuoj apsimetė griežta – kodėl parėjo taip vėlai.

– Ačiū, Lili. Atleisk, mama. Žinai, aš buvau pas Andreasą. Jo motina grįžo iš ligoninės. Ji taip norėjo mane pamatyti.

– Vaikeli mano, gerasis mano.

Lili greitomis dirstelėjo į jį, eidama link koridoriaus durų.

– Tiesa, Lili, ačiū, tu turėjai vargo su mano paltu, aš lindau per tvorą Biugdyje.

Lili žvilgsnis, kiek sušvelnėjęs, bet drauge nusigandęs, susitiko su jo žvilgsniu.

Eidamas į svetainę, jau prie antrų durų, jis pasakė: – Žinai, mama, kažkaip nepaprastai pasijunti, kai pareini namo, aplankęs bičiulį... Supranti, gal pati atmosfera, ar kas... Juk taip sakoma, tiesa?

Bet kai jis vienmarškinis stovėjo po tėvo portretu, per jo nugarą staiga perbėgo šiurpas. Kambarys ėmė suktis. Jis užsilipo ant kėdės greta lovos ir nukabino paveikslą nuo vinies. Paskui padėjo ant kėdės kniūpsčią.

Miegas neėmė. Ne todėl, kad jis ko nors bijojo. Tiesiog neėmė miegas, nes viskas buvo taip, kaip buvo.

Jis užsižiebė naktinę lemputę ir basas nuėjo per kambarį prie rašomojo stalo. Buvo šalta. Išsitraukęs dešinį stalčių pasiėmė šeimyninį fotografijų albumą. Vertė storus lapus, kol rado fotografiją, kurioje buvo nupaveiksluotas sėdintis ūsuotas vyras su kūdikiu ant rankų. Po nuotrauka buvo parašyta: "Tėvas ir Mažasis Lordas".

Jis paėmė nuo stalo minkštą geltoną pieštuką ir pripaišė vyriškiui trumpą barzdelę. Paskui dirstelėjo į portretą ant kėdės, paguldytą pilkai rusva drobe į viršų. Neatversdamas portreto, matė jį dar aiškiau.

"Tėvas ir sūnus", – parašė albume po fotografija motinos rašysena.

V

Nejaugi trys savaitės, nuo vieno ketvirtadienio iki kito, gali trukti taip ilgai?

Mažasis Lordas kartais ištisas dienas kankinosi, liguistai įtemptai laukdamas muzikos vakaro pas dėdę Renę. Vieną sykį jame dalyvavo Borghilda Langord. Išgirdusi Vilfredą skambinant kažkokią Gliuko pjesę[11], ji pasakė:

– Negaliu atsistebėti, kaip tas berniukas viską supranta.

Buvo manoma, kad berniukas to neturi girdėti. O gal atvirkščiai?

Į tuos vakarus dažnai ateidavo tie, kurių nuotraukos buvo spausdinamos "Morgenbladet" laikraštyje. Kas trečią ketvirtadienį... Bet argi trys savaitės, nuo vieno ketvirtadienio iki kito, gali tęstis taip ilgai? Laiko sąvoka Mažajam Lordui visada buvo mįslė. Jis matavo laiką ketvirtadieniais. Ir dar buvo svarbu atitolinti tai, kas kėlė grėsmę. Ketvirtadieniai ir čia padėdavo.

Taip, visa, kas kelia grėsmę, reikia laikyti kuo atokiau. Gelbėk mane, brangus Viešpatie Dieve, brangioji mama, brangus bet kas, tik gelbėk mane! Arba tegu tai atsitinka! Tegu trenkia perkūnas. Tegu policija ateina į dėdės Renė muzikos svetainę, kur stovi baldai su paauksuotomis kojomis. Tegu policija ateina į svetainę – du rūstūs vyrai su dvišakomis barzdelėmis, su mundurais ir šalmais.

– Ar yra čia toks Vilfredas? Mes atėjom jo suimti.

Jis matė juos prieš save. Matė su visomis smulkmenomis. Matė, kaip jie išsižioja, kilsteli nuo kėdžių, jautė kiekvieno jų žvilgsnius, kurie lyg plieno geležtės raižė jo kūną, ir kaip jis pats pakyla nuo mažos taburetės prie rojalio ir sako:

– Tai aš. Gal leisite man pirma paskambinti Mocartą?

Dėdės Renė muzikos svetainėje buvo aukštos lubos ir baltos sienos. Muzikos svetainėje viskas buvo nudažyta balta ir aukso spalva. Kadaise Mažasis Lordas manė, kad tai dangus, tikrasis dangus. Bet ir vėliau jis vis tiek tikėjo, kad pono Dievo būstas turi atrodyti panašiai.

Dėdės Renė svetainėje nebuvo jokių palmių, jokių paveikslų ant sienų, tiktai Bethoveno biustas ant baltos komodos su inkrustuotais pilvotais stalčiais. Komodos kojos buvo lenktos, paauksuotos kaip ir visų kitų baldų. Tos kojos, rodės, susirietė iš pasitenkinimo, o paskui ir sustingo pačią

saldžiausią akimirką. Ro-ko-ko! Šiame žodyje tartum girdėjosi balandžių burkavimas, toks kupinas palaimos, geros nuotaikos, šventiško pakilimo, kad pagaudavo kiekvieną, kas tik įžengdavo į šią salę.

Dėdė Renė nekeldavo didelių vaišių. Tik per pertrauką duodavo arbatos ir vyno. Iki pertraukos paprastai klausydavosi Bacho, Bramso ir kitų kompozitorių iš "B" raidės. Užtat paskui prasidėdavo jaudinančios akimirkos, kai skambėdavo Debiusi, Cezario Franko[12] ar skaidrios, kiek vienodos nežinomo kompozitoriaus sonatos, parašytos, kaip visi žinojo, paties dėdės Renė. Bet tai buvo paslaptis, ir vargas tam, kas prasitars... Į vakarus ateidavo trys etatiniai muzikantai iš Nacionalinio teatro orkestro: altas, smuikas ir violončelė. Prie rojalio sėsdavosi kas nors iš svečių. Dėdė Renė niekada. Jis grodavo smuiku arba fleita. Mažasis Lordas žinojo, kad muzikantai kartais juokdavosi iš dėdės, nors jis grodavo labai gerai. Jam dingojos, kad dėdė ir pats tą žino. Bet dėdė Renė turėjo nuostabią ypatybę – į nieką nekreipti dėmesio. Jis buvo toks, koks yra.

Vieną kartą į vakarą pas dėdę Renė buvo pakviestas poetas, ir Mažasis Lordas visą dieną nekantravo ir jaudinosi. Jis pažinojo suaugusiųjų, kurie kūrė muziką, bet kurie kurtų eilėraščius – niekada. Tai buvo kažkas keista. Bet kai poetas per pertrauką ėmė skaityti eilėraščius, pasirodė, jog tai panašu į muziką. Poeto buvo stambūs skruostikauliai ir veriančios akys, kurios ilgai žiūrėjo į kiekvieną. Ir štai, kai jis per pertrauką skaitė "Gobeleną", o paskui apie mergaitę Elvyrą[13], kuri ruošėsi į balių, Mažasis Lordas pagalvojo, kad žodžiai kartais reiškia dar daugiau negu muzika, nes jie ir muzika, ir žodžiai.

O kartais, atvirkščiai, muzika tartum kalbėjo žodžiais: kartą grojo Šopeno sonatą b-mol ir kai priėjo prie "Gedulingo maršo", pasaulis prasivėrė.

Tuo metu motina dažnai balsu skaitydavo iš laikraščių apie nuskendusį "Folgefonneno" laivą. Ir štai, sėdėdamas tamsiam kamputy, Mažasis Lordas klausydavosi, kaip muzika pasakoja apie bangas, kurios užliejo pakrypusį denį ir gailiai atsidususios prarijo žmones. Ir sėdėdamas tame kampelyje jis staiga suprato, jog niekas pasaulyje, joks tikras įvykis negali būti toks reikšmingas, kaip jo įkūnijimas muzikoje, tapusioje žodžiu.

Žodžiai tapdavo muzika, muzika žodžiais, bet jie tapdavo ir dar kažkuo daugiau – tapdavo viskuo. Po skliautu, kurį virš jo sukurdavo žodžiai ir muzika, sutilpdavo viskas, ir jis jausdavo, kad po tuo skliautu jis vienas ir niekas negali jo pasiekti. Tegul ateina kas nori – seserys Volkvarts, policija,

senės iš Griunerlokeno, – niekas iš jų nepateks po stebuklingu skliautu; atėję jie tik suksis užburtu ratu, paklusdami dėsniui, kuris valdo viską ir galiausiai atveda iki laimingos pabaigos...

– O štai jaunuolis, kuris nori pagroti mums Mocartą!

Jis turėjo groti su "orkestru". Ir jam pirmą kartą ėmė saldžiai mausti širdį, nes kiti pradėjo, o dabar jam reikia įstoti ir tada tartum paveržti pirmenybę iš trijų suaugusiųjų muzikantų, grojančių už pinigus. Jis daug kartų įsivaizdavo tą sceną, kiekvieną kartą alpdamas iš baimės ir didžiuodamasis, kaip tą akimirką ir vėliau jis vienui vienas tarsi iškils virš jų, o visi tylėdami klausysis jo arba, atvirkščiai, ims pritarti.

Tačiau viskas išėjo kitaip. Jis galėjo įsivaizduoti dievai žino ką, kol grojo kiti, tada galėjo jausti garsuose žodžius ar vaizdus ir aiškintis juos kaip įsigeisdamas. Bet tą akimirką – ne.

Jis užmiršo kapitono tiltelį. Tapo aritmetinio uždavinio dalele, uždavinio, kurį buvo galima išspręsti tik bendrom jėgom. Ir kai užgavo klavišus, ne jis buvo vedantysis, atrodė, net ne jis skambina. Čia buvo ne kiti ir jis ir tuo labiau ne jis ir kiti – čia buvo jie.

Jie bendrai veikė, bendrai skaičiavo taktą, paklusdami dėsniams, kurių nė vienas iš jų negalėjo pajungti sau. Ir Vilfredas siuvinėjo savo Mocarto raštą kanvoje, kurios negalėjo nei pasirinkti, nei keisti, jo darbas buvo skambinti, gerai arba blogai. Jis netgi nebijojo, kad kur nors gali suklysti. Jis pateko nematomo dėsnio įtakon.

Pirštai klausė to dėsnio, bet jo klausė ir kažkas Vilfredo širdyje, rodos, jis visą laiką puikiai suprato, kas dėjosi čia šią valandą. Pirmą kartą gyvenime jis neskrajojo kažkur po skliautu virš kitų būtybių; buvo dalis instrumento, o tasai buvo dalis instrumentų vienybės, ir vieno laukimas sužadindavo atgarsį kitame pagal piešinį, kuris neturėjo pabaigos.

O kai jie baigė ir mažas storas altistas atsistojo ir ėmė ploti, o liesas smuikininkas suėmė berniuko rankas ir pakėlė prie pat kandeliabrų šviesos, tarsi norėdamas į jas įsižiūrėti, Vilfredas nejautė nei nuovargio, nei džiaugsmo, nei pasididžiavimo, o tik kad jo rankos, galva, gerklė pilna kažkokio karšto virpulio, kuris veržiasi laukan. Jis skubiai pakštelėjo motinai į skruostą, išėjo iš svetainės, nubėgo lyg baimės vejamas į tualetą ir užsikabino. Paskui drebėdamas atsiklaupė ant grindų ir pravirko. Bet kai atsistojo ir nusišnypštė, vis dėlto neužmiršo timptelti porceliano rankenėlės ir paleisti

vandenį, kad kas nors išgirstų ūžimą – tada manys, kad jis nuėjo į tualetą tik su reikalu. Jis niekam nedrįso pasakoti to, ką juto.

Bet keisčiausia, kad bėgančio vandens ūžesys, rodos, nusinešė Mocartą. O Vilfredas liko stovėti nuožmus, šaltas ir kiek susigėdęs.

Niekad iki šiol jam nebuvo taip atsitikę. Niekad daugiau jis neskambins kitiems girdint. Dėdės svečiai sudarė uždarą ratą, bendriją, kur ranka ranką plauna. Jis staiga pajuto, kad kažkur yra riba tarp kasdienybės ir tikro grožio, kad jis nė karto nepasiekė tos ribos ir niekada nepasieks. Nežinojo, kur ta riba, nežinojo, kas yra vienoje jos pusėje ir kas kitoje. Tik žinojo, kad pats jis niekada nepasieks grožio ribos. Bet dėl to jam nebuvo skaudu. Tai netgi teikė kažkokį palengvėjimą.

Jis pirštų galiukais ištykino į prieškambarį, pasiėmė paltą ir škotišką kepuraitę. Greitom užsimetęs ant rankos paltą, kad niekas nespėtų išeiti ir jo nesulaikytų, tyliai atsirakino paradines duris ir glausdamasis prie turėklų nulipo laiptais žemyn iš įmantrios senos dėdės Renė vilos. Girdėjo, kaip už geltonų užuolaidėlių vėl sklinda muzika. Dabar tai buvo Debiusi. Kai Vilfredas išėjo į kelią miesto link, dėdės fleita, tyliai niūniuodama savo raudą, vis dar lydėjo jį.

Kelyje, apsodintame medžiais, buvo tamsu ir malonu. Netrukus pasirodė miesto žibintų žiburiai. Visur buvo tylu. Gera. Jis nusidėjo kažkam, gal Mocartui. Daugiau nepakartos šitos nuodėmės. Jis neatgailavo. Bet daugiau nepakartos.

Užtat kitos nuodėmės... Visi troškimai plūste užplūdo jį, ir jų genamas jis nubėgo protekiniais, kamuojamas džiugesio ir ilgesio. Pasaulis buvo kupinas uždraustų, pusiau uždraustų ir beveik prieinamų dalykų; pasaulis, pilnas galimybių, plytėjo priešais jį ir laukė. Nuodėmės pasaulis, nuodėmių pasaulis. Ir jis džiaugėsi juo... Priekyje pamatė aukštą gražią moterį, ji ėjo viena. Panoro parsiversti ją ant kelio, patenkinti savo geidulį, paspartino žingsnį, stengdamasis ją pasivyti. Tačiau, kai atsidūrė už jos nugaros, ryžtas dingo. Jis sustojo, pasilenkė ir ėmė rištis batų raištelį, kad ji vėl nueitų kuo toliau.

Bet suprato, kad galėjo tą padaryti, galėjo, ir nuo tos minties buvo kupinas saldaus, liguisto jausmo.

Degančiais skruostais ir išdžiūvusia gerkle pasiekė miesto gatves ir

truputį apsiramino. Bet pamažu vėl ėmė būgštauti prisiminęs, ką padarė, – juk jį gali susekti. Tačiau stengėsi nuvyti tą baimę, kurdamas vaizduotėje visokius malonius paveikslus ir tokiu būdu užsimiršdamas. Jautėsi esąs dar mažas ir silpnas, bet užtat pilnas atkaklumo ir karštų troškimų. Jis padarys viską. Viską, ką panorės.

Tik niekada, kitiems girdint, neskambins Mocarto.

VI

Ponia Susana Sagen padėjo į šalį "Morgenbladet" ir neramiai žvilgtelėjo į laikrodį po stikliniu gaubtuvu ant židinio lentynos. Ant apvalaus stalo jau stovėjo paruoštas arbatos padėklas su porcelianu ir senoviško sidabro įrankiais. Laukdama brolio, ji netikėtai užsirūkė egiptietišką cigaretę.

– Martinai, – paklausė ji, kai šis paskambino telefonu, – kokios čia paslaptys? Juk galėtume pašnekučiuoti per pietus sekmadienį?

Bet dėdė Martinas nenusileido. Norėjo pakalbėti su ja, kai Vilfredo nebus namie. Vadinasi, ketina kalbėti apie Mažąjį Lordą "kaip berniuko krikštatėvis ir globėjas". Tai, kad jis pavadino jį Vilfredu, nežadėjo nieko gero. Tarsi brolis būtų sumanęs atimti iš jos sūnelį.

Kai prie durų pasigirdo skambutis, ji nepajudėjo iš vietos. Šias paskutines minutes, kol dar nebuvo sudrumsta jos vienatvė, ji godžiai gėrė visa, ko buvo pilna atmosfera šiuose kambariuose, kur ji praleido didžiąją savo gyvenimo dalį. Toji aplinka buvo jos gyvenimo įkūnijimas, įkūnijimas viso to, kas poniai Susanai įėjo į gyvenimo sąvoką, ir pajutusi, kad gresia neaiškus pavojus bent mažai tos aplinkos dalelei, ji tapo liūte, snaudžiančia savo guolyje; o tai jos aplinkai priklausė ir Mažasis Lordas, ir vienodas laikrodžio tiksėjimas ant židinio, ir namų kvapai, ir net pastovi kambario temperatūra.

Martinas šypsodamasis įėjo į kambarį: eilutė iš pilko tvido, stati apykaklė, kaklaraištyje didelis perlas. "Vadinasi, šiandien jis klestintis angliško skonio verslininkas", – nejučiom pagalvojo ponia Susana. Ji buvo įvairių savo energingo brolio gyvenimo periodų liudininkė. Tačiau kad ir ką jis

vaidindavo, kad ir kokią eilutę dėvėdavo, visada matei, kad šiam žmogui sekasi; jo optimizmas reiškėsi tokiomis formulėmis, kaip "sveikas protas", "praktiškas požiūris į daiktus", "realių galimybių supratimas"... Ji visa tai žinojo atmintinai, prisiminė iš vaikystės, kuri toli gražu nebuvo labai šviesi, girdėjo visą savo gyvenimą, kurį daugelis laikė pernelyg šviesiu.

– Puodelį arbatos?

– Ačiū. – Jis nusižiūrėjo kėdę sėstis, paėmė nuo jos išskleistą laikraštį, žvilgtelėjo į tą skiltį, kuri, sprendžiant iš visko, buvo sudominusi ponią Susaną, ir stovėdamas ėmė skaityti oficialiu tonu, kuris turėjo išreikšti jo begalinę ironiją seseriai, tokiai tolimai nuo gyvenimo.

"Karalius šoko pirmą kadrilį su valstybės patarėja ponia Lindvig, *vis-à-vis* – admirolas Dauesas ir ponia Inga Skjelderup, pirmą valsą su dvarininko žmona ponia P.Anker Red; antrą valsą su kapitono L.Oranžo žmona, antrą kadrilį su madam Teresa Rivas, Meksikos ministro žmona, *vis-à-vis* – vyskupystės valdytojas Bleras; trečią valsą su panele Hagerup, trečią kadrilį su Aukščiausiojo teismo nario žmona ponia Seel, *vis-à-vis* – Kristianijos municipaliteto pirmininkas advokatas Hejerdalas. Pirmą šokį po pietų su dvarininko žmona ponia Kai Meler..."

– Sėsk. Negražu būti tokiam nekantriam, – pasakė sesuo. – Kas čia juokinga, jeigu nori pasiskaityti apie rūmų balių. Juk žinai, kad buvo laikas, kai mes patys...

– O kas sakė, kad aš juokiuosi? – geraširdiškai atkirto brolis, lankstydamas laikraštį. – Bet guldau galvą, kad tu net nepažvelgei į paskutinius duomenis, kiek žuvo žmonių kartu su "Titaniku"[13].

– Tai, ką tu vadini realiu gyvenimu, brangusis Martinai, – pasakė ji, pildama broliui arbatos, – tik visokie liūdni dalykai, daugiau nieko. Kas man iš to, kad aš sužinosiu tiksliai, kiek buvo aukų tam nelemtam laive, – tūkstantis ar pusantro.

– Tavo teisybė, visiška teisybė. Bet svarbu ne aukos, o tai, kokia buvo laivo žuvimo priežastis – ar rekordų vaikymasis, ar pelno, kodėl buvo atsiųsti aiškiai melagingi pranešimai, jog laivas sveikas ir keleiviai gyvi? Ogi todėl, kad kai kas spėtų baigti savo machinacijas Londono ir Niujorko biržoje.

– Tu vėl prisiskaitei "Social-Demokraten", – nerūpestingai pasakė ji. – Man net keista, kad tu, būdamas tokių pažiūrų, taip lengvai pasiduodi šitų

žmonių agitacijai, vos tik pasaulyje kas nors atsitinka. Bet aš manau, kad tu ne dėl to per patį darbymetį palikai kontorą ir vidury dienos aplankei savo vienišą našlaujančią seserį, ne dėl to, kad panorai su ja paplepėti apie rūmų balių ar "Titaniko" žuvimą.

Jis truputį sumišęs pasižiūrėjo į glotnų ir net kažkaip pernelyg jauną sesers veidą, iš papratimo įsidėjo į puodelį du gabaliukus cukraus, stengdamasis nepamesti minčių gijos toje aplinkoje, kurioje jam visada išslysdavo žemė iš po kojų, tačiau kuri tiko jam, mėgstančiam malonumus.

– Žinai, o aš kaip tik norėjau pasikalbėti su tavim apie kažką panašaus, – pasakė jis. – Kaip tik apie nemalonų tikrovės pasaulį, kuris egzistuoja *nepaisydamas* malonių iliuzijų. Atvirai kalbant, brangioji, man nerimą kelia Vilfredas.

– Mažasis Lordas? – pasitikrino jinai, tartum pataisydama brolį.

– Taip, mūsų Vilfredas, tavo Mažasis Lordas. Mes visi negalim atsidžiaugti berniuku – tu, jo motina, aš, jo tikras dėdė, mano žmona Valborga, tetos Šarlotės vyras Renė... Nėra reikalo tau įrodinėti, kaip mes visi prie jo prisirišę, kiekvienas savaip... čia ir svarbiausia, kad kiekvienas savaip... Taigi leisk šiandien man, daug praktiškesniam žmogui...

– Martinai, – pasakė ji. – Mane erzina tavo maniera apsimesti, jog tave kiti pertraukia kiekvieną kartą, kai nenori pasakyti visko iki galo.

Jis rimtai pasižiūrėjo į pašaipų sesers veidą. Rodos, jų santykiai tebebuvo tokie kaip vaikystėje, jiedu liko taip pat prisirišę prie kits kito ir tokie pat šalti, lyg juos būtų skyrusi kokia nematoma riba.

– Pasakyti toli gražu ne taip paprasta, – tarė jis pavargusiu balsu ir norėdamas pasistiprinti vienu mauku išgėrė puodelį arbatos. – Aš ir pats dar ne visai tikiu tuo, ką tau žadu pasakyti, bet jei sutinki mane išklausyti... žodžiu... Štai pavyzdžiui, Renė su savo rafinuotais interesais... Vieną gražią dieną tik pasismaginimui jis ėmė ir išpylė berniukui visą paskaitą apie prancūzų impresionistus. Užtat šiandien Vilfredas kaip savo penkis pirštus – beje, labai gražius pirštus – pažįsta visus dailininkus, nuo Klodo Monė iki Gogeno, tarp jų Van Gogą, Sezaną ir tą jūsų Anri Matisą, kuris... – Jis droviai žvilgtelėjo į paveikslą, kabantį ties sofa. Keista šiuolaikinė tapyba stačiai kankino jį. O dabar dar į universitetą įleido tą šlykštynę Edvardą Munką[14] su visom jo teplionėm. – Prašau manęs nepertraukinėti.

Ji ramiai, su ta pačia kandžia šypsena pastūmė į šalį puoduką.

– Teisybė, tu man netrukdei. Čia tik mano kvailas įprotis... – Jis išsiėmė iš liemenės kišenėlės šilkinę nosinaitę ir nusišluostė kaktą. – Tai štai ką aš norėjau pasakyti. Jūs kemšate jam į galvą tapybą, muziką ir net žinias apie tauriųjų Bordo vyno amžių. Kaip mergiotę verčiate nešioti garbanas, vadinate jį... Suprantu, tai iš dalies gražu ir, kaip sakoma, didina bendrą išsilavinimą... Jo teta Kristina šeria jį saldainiais, ir ne tik saldainiais, o visa savo konditerine asmenybe, kuri – atleisk, bet vis dėlto... žodžiu sakant, ne visai mūsų rango. Taigi noriu pasakyti, kad mūsų tikrovėje, kuri reikalauja iš augančios kartos blaivaus požiūrio į daiktus ir, tikėk manim, tuo blaivesnio, kuo labiau keičiasi visuomenė, kurioje mudu taip maloniai gyvename – keičiasi ir, dar sykį kartoju, patikėk manim, ne mūsų naudai... Taigi toje tikrovėje jūs apsupate berniuką nerealia lepumo atmosfera – atleisk, bet jei pradėjau, turiu pasakyti viską iki galo. O taip yra todėl, kad visi mes jį mylim, visi laikom nuostabiu, talentingu berniuku, bet kiekvienas iš mūsų – o juk visi esame absoliučiai skirtingi žmonės – mylim jį, žiūrėdami tik savo egoistinių, o ne jo interesų. Stačiai ir norisi paklausti: o kurgi, teisybę sakant, pats berniukas, kur Vilfredas po tuo švelniu gražiu apvalkalu, po tuo mokėjimu prie visko prisiderinti, po tomis gražiomis manieromis? Kur jis, sakau? Kas jis iš esmės? Ir svarbiausia – kam jis bus tinkamas gyvenime?

Ponia Susana žiūrėjo tiesiai prieš save. Kandi šypsena dingo nuo jos veido. Akimirką ją pagavo nepilnavertiškumo jausmas, taip būdavo, kai galvodavo apie savo sūnaus mokytoją panelę Volkvarts. Bet vos tik ji prisiminė Volkvarts, iškart prisiminė ir dar kai ką, ir jos akyse blykstelėjo bežadis triumfas, kuris, broliui kalbant, vis labiau didėjo. Jos akys taip švietė, kad brolis, nors ir buvo pratęs samprotauti plačiai, ir vis abstraktesnėmis sąvokomis, dabar užsikirto.

– Žinai ką, – pasakė ji, galų gale atsistodama. – Tu vertas gurkšnelio to paties viskio, kurį tavo anglai ir saksai taip mėgsta prirašinėti savo kompanionams, su kuriais turi reikalų.

Ji ramiai išėjo į valgomąjį ir grįžo su buteliu, sifonu ir stikline. Martinas su palengvėjimu pasižiūrėjo į jos atneštus daiktus, mielai prisipylė stiklinę ir tuoj nugėrė pusę. Jis atkreipė dėmesį, kad sesuo rankoje dar turi lapelį popieriaus, paprasto laiškinio popieriaus. Kai jis išgėrė viskį, sesuo padavė jam lapelį.

– Perskaityk, – negarsiai pasakė ji. Ranka, laikanti lapelį, truputį virpėjo.

"Poniai Susanai Sagen... Rašau Jums šitas eilutes tik todėl, kad noriu pranešti, jog Jūsų sūnus Vilfredas visus dalykus mokosi labai gerai..."

Jis perskaitė tekstą du kartus, norėdamas laimėti laiko. Paskui išgėrė iki dugno savo stiklinę ir perskaitė laišką dar kartą.

– Džiaugiuosi, – pasakė jis pailsusiu balsu. – Vargu ar reikia tave įtikinėti, jog aš širdingai džiaugiuosi, kad berniukas gerai mokosi ir mokytoja patenkinta jo elgesiu.

– Tai gal nėra taip jau kvaila, kad jo tikra motina ir dar kai kas kiek rūpinasi ir jo – na, žodžiu, estetiniu auklėjimu?

Ji kalbėjo švelniai, nerodydama savo triumfo. Dabar tai buvo nereikalinga.

Martinas atsistojo, dirstelėjo į savo auksinį laikrodį su dvigubu dangteliu. Aiškiai buvo matyti, kad jam akmuo nusirito nuo pečių. Svarbiausia, jis atliko savo misiją. Iš dalies net pralaimėjo. Bet ką gi, tuo geriau.

– Brangioji Susi... – Jis pasilenkė prie sesers ir pakštelėjo jai skruostą. – Negaliu apsakyti, koks aš laimingas ir koks sunkumas nukrito man nuo širdies. Ačiū, kad išklausei mano samprotavimų, kurie, prisipažįstu, šiuo metu man atrodo mažiau įtikinami. Antra vertus, pati supranti, kaip berniuko krikšto tėvas ir globėjas...

– ... ir kaip praktiškas žmogus, – pridūrė ji vėl su kandžia šypsenėle.

Jis patylėjo vėl paniuręs. Visa atmosfera, supanti seserį, kažkuo jį liūdino ir erzino, ir drauge kėlė pasigėrėjimą.

– Susana, – vėl prašneko jis rimtai. – Aš nė karto neklausiau tavęs vieno dalyko... Juk dažniausiai mes susitinkam prie žmonių... ir be to...

– Aš tavęs nepertarinėju, – pasakė ji. Žiūrėjo į jį linksmu ir tvirtu žvilgsniu. Mokytojos laišką vėl įdėjo į voką, ant kurio rūpestinga kaligrafiška rašysena buvo užrašytas adresas. Martinas žvilgtelėjo į tą rašyseną.

– Jei nenori, gali neatsakyti, – kalbėjo jis toliau. – Bet ką iš tiesų žino berniukas apie savo tėvą?

Ji truputį atšlijo atgal, apsisuko ir priėjo prie lango. Valandėlę stovėjo šitaip, žiūrėdama į Frognerio įlanką, iš kurios ką tik buvo išplaukę ledai, ir fiordas nuo šiltų balandžio saulės spindulių žvilgėjo lyg aliejus.

– Jis žino tą, ką žino visi, – ramiai pasakė grįždama prie brolio. Dabar ji kalbėjo rimtai, bet be kartėlio. – Žino, kad jo tėvas buvo vienas kilmingiausių žmonių pasaulyje ir, be to, turtingas, kad niekada neužmiršo savo

pareigos artimiesiems ir visuomenei, ir tie, kurie jam buvo ypač brangūs, iki šiol negali priprasti, kad jo nėra.

Paskutinius žodžius ji ištarė su ašaromis akyse, bet įtaigiai ir tvirtai.

– Ar jis jį prisimena? – nuleidęs balsą, paklausė Martinas.

– Nežinau, ar gerai. Juk buvo tik penkerių metukų...

Brolis ir sesuo dabar stovėjo visai šalia kits kito. Jis švelniai patapšnojo jai per skruostą.

– Atvirai šnekant, aš nieko ypatinga neturėjau galvoje. Ką gi, pasikalbėjom apie tai, kas man kelia nerimą. Tu mane išklausei, ačiū. Ir drauge nuraminai – iš dalies.

Nebaigęs sakyti, jis pasisuko prie durų, čia dar sykį žvilgtelėjo į savo laikrodį, atsigręžė ir paklausė:

– Ar Mažasis Lordas nors kiek domisi Oskaru Matisenu?

Ji trumpai nusijuokė.

– O Dieve, kodėl gi tu jį dabar prisiminei?

– Kaip čia tau pasakius, tik pagalvojau... O kodėl gi ne... Ar atkreipei dėmesį – jis vėl laimėjo visus bėgimus Davose ir pagerino savo paties rekordus Hamare ir Frogneryje penkių šimtų metrų ir pusantro kilometro distancijose.

– Tu nuostabus žmogus, – pasakė ji. – O žinai, aš neatkreipiau dėmesio. Pagaliau ko gi mums su Mažuoju Lordu domėtis tuo Matisenu?

– Visi juo domisi, – pasakė jis, vėl nusisukęs į duris. Dabar buvo truputį suirzęs. – Visi eiliniai žmonės. Jie pasakoja apie jį, vadina Oskaru. Na, tiek to, sudie, dar kartą ačiū. Nekviesk kambarinės, aš pats rasiu kelią.

Išėjęs į gatvę, Martinas įjungė savo naujutėlio "Peugeot" variklį, paskui atsisėdo prie vairo. Greitai, bet atsargiai riedėjo link centro, nuolatos signalizuodamas automobilio sirena. Žmonės, visiškai nieko nepaisydami, vaikščiojo gatvės grindiniu, todėl vairuoti šiuolaikinį greitaeigį automobilį Kristianijoje buvo itin pavojinga.

Martinas važiavo į Karlo Juhano gatvės pusę. Jis staiga apstulbo pagalvojęs, koks pastovus pasaulėlis, kuriame iki šiol tebegyvena žmonės. Kaip ir seniau, jie tebesiguodžia maloniomis mintimis, stengiasi kuo pelningiau tvarkyti savo reikalus, ir jų veiduose nėra ženklo tų aistrų ir sielvarto, kurie buvo tokie ryškūs Berlyno, Leipcigo ir Paryžiaus gyventojų veiduose,

kai šią žiemą Martinas su reikalais važinėjo po tuos miestus. O ką iš jų, pavyzdžiui, sujaudino protingas B. V. Neregordo straipsnis paskutiniam "Morgenbladet" numeryje, kur autorius tvirtino, kad nors anglai dar tebepirmauja jūroje, vokiečiai greitai pavys juos gamindami baisias karo mašinas – drednoutus ir vadinamuosius superdrednoutus. Neregordo spėjimu, šiokia tokia lygsvara atsiras po kokių dvejų metų, tai yra tada, kai bus visiškai baigta Kilio kanalo statyba. Anglams būtų naudinga, rašė jis, pradėti karą tuoj pat, o ne laukti 1914 metų, jeigu jau politikai mano, kad karas neišvengiamas, o tą teigia daug kas...

Bet, atrodo, nė vienas toks samprotavimas nekelia nerimo žmonėms, gyvenantiems šiame sočiame mieste, kur, beje, nemaža tokių, kurių niekaip nepavadinsi sočiais, ypač rytiniuose rajonuose. Bet ką apie tai žino, pavyzdžiui, jo sesuo Susana? Ar bent nutuokia, kad apskritai esama tokių rytinių rajonų? Arba Mažasis Lordas? Taip, jam turbūt nė į galvą neateina, kad už poros žingsnių yra vaikų, kurie gyvena visai kitaip: jie nevalgo ant damastinės staltiesės ir jiems nekabina du kartus per savaitę švarių baltinių ant kėdės atlošo...

Jis pabandė prisiminti laišką, kurį jam parodė sesuo. Bet dabar tas laiškas tik piršo miglotą mintį, kad čia kažkas negerai.

Stortingo gatvėje jam teko sulėtinti greitį, nes buvo labai daug pėsčiųjų, o Princo gatvėje prie Ateneumo automobilis visai ėmė šliaužti vėžlio žingsniu. Jam reikėjo nusigauti iki Tolbudo ir Skiperio gatvių kampo, kur buvo solidi jo eksporto–importo kontora. Taip, solidi, bet ar ilgam? Atrodė, kad nerimas dėl seserėno, kuris jam buvo visiška mįslė, ėmė temdyti viską aplinkui.

Ties Žemutinės pilies gatvės kampu važiuoti pasidarė visai neįmanoma. Žmonių buvo taip tiršta, kad teko sustabdyti automobilį. Sėdėdamas ant aukštos sėdynės, Martinas dairėsi į šalis ir pasinaudodamas proga nusprendė užsirūkyti cigarą. Bet automobilis taip drebėjo po juo, kad užsidegti cigarą buvo ne visai paprasta.

Apsupta klykaujančios minios, priešais artėjo raudonai nudažyta baidyklė, traukiama keturių arklių. Martinas tuoj suprato, kad čia pirmasis gaisrinis automobilis, apie tai buvo skaitęs laikraščiuose. Iš savo stebėjimo bokšto jis smalsiai sekė, kaip keistas ekipažas, tempiamas keturių stiprių arklių, miniai šūkčiojant slenka pirmyn ir trukdo gatvės judėjimą.

Tas reginys turėjo kažką bendra su paskutinėmis Martino mintimis: mechanizmai, kurie vis dar nenaudojami tėvynėje, minia, kuri sveikina atėjusius naujus laikus, o nežino, kad jie neša pražūtį.

Šūksmai nurimo tolumoje. Martinas nukratė cigaro pelenus ir vėl suėmė vairą.

Dar sykį, trikdydamas tvarkingą minčių eigą, atmintyje blykstelėjo adresas, užrašytas ant voko, kurį jam parodė sesuo. Ak, štai kas – visa esmė buvo tas žalsvai juodas kontoros rašalas, kuriuo buvo rašoma miesto raštinėse; jis atrodė visai kitaip negu blyškus mėlynas rašalas, vartojamas mokyklose. Jis nenorėjo galvoti apie laišką, bet šis jam kėlė nerimą. Nerimą kėlė Vilfredas.

Tačiau, kai privažiavo gatvės kampą, kur buvo jo kontora, mintys pasuko kita vaga – Martinas ėmė galvoti apie prekes, pinigų kursus, apie dar vieną, visiškai realų pasaulį, ir, staiga suprato, daug realesnį negu suglebęs gimtojo miesto pasaulėlis. Malonus spragintos kavos kvapas kuteno jam nosį Skiperio gatvės kampe. Visa *tai* buvo tikrovė.

Susana Sagen stovėjo erkeryje prie lango ir žiūrėjo į Frognerio įlanką. Ją taip pat kankino neramios mintys. Ne apie Mažąjį Lordą – dėdama laišką atgal į sekreterą, ji nesusilaikė ir net šyptelėjo pergalinga šypsena. Priežastis buvo toji svetima, nerimastinga nuotaika, kurią visad atsinešdavo jos brolis. Jis, su savo kelionėmis, prekybiniais ryšiais, su visu jį supančio pasaulio kvapu!

Dvilypės mintys keitėsi viena po kitos jos galvoje. Pirma, buvo nelabai smagu, kad pernelyg įkyriai buvo priminta apie šio pasaulio realumą, apie gyvenimą apskritai... Argi ji per dienų dienas, metų metus nedėjo visų pastangų, norėdama atsiriboti nuo gyvenimo? Aišku, jos gyvenimas betikslis ir, vadinasi, niekam nereikalingas. Bet, antra vertus, ji neturi nei drąsos, nei noro dalyvauti visam tam triukšme, netgi jo malonumuose. O juk kadaise ji net keliavo...

Bet ir dar kai kas kėlė jai nerimą tame pasaulyje, prie kurio jai vis sunkiau buvo prisitaikyti, ir tas kai kas gąsdino net tokį nerūpestingą jos brolį ir kitus – tasai nelemtas pasaulis ėmė elgtis ne pagal taisykles. Jos žvilgsnis sustojo prie laikraščio.

Nepasakysi, kad palaimintos šiaurės gyventojus jaudino Italijos-Turkijos

karo atgarsiai, suįžūlėjusių autobanditų gaudynės derlingoje Prancūzijoje ar ponų Amundseno ir Skoto žygdarbiai[15], kurie sujaukė geografines sąvokas, įvedę į įprastą pasaulio žemėlapį dar ir ašigalius. Ne, bet pačioje atmosferoje atsirado kai kas nauja, tos naujovės pirmą kartą pasiekė Norvegiją ir tartum ardė izoliaciją, kuri anksčiau buvo čia pamatų pamatas ir kurią, tiesą pasakius, visada buvo galima sulaužyti savo noru, tai yra, jeigu norėjai pakeliauti... O čia, kur taip jauku gyventi, tu kažkodėl turi svarstyti kažkur vykstančius įvykius; vokiečiai, anglai ir prancūzai kivirčijasi tarpusavy, o tau irgi būtinai reikia pasirinkti: jei patinka vieni, teikis keikti kitus... Malonus vienetas, kuris iki šiol buvo vadinamas "užsieniu", staiga nei iš šio, nei iš to subiro į įvairias šalis su keistomis sostinėmis ir mažais miesteliais turtingais istorijų, į įvairias tautas su savo ypatumais, kuriuos reikia pripažinti arba nepripažinti... Kaip čia išeina?.. Argi visa tai turi tau rūpėti asmeniškai?.. Atrodo, kad kalbos apie būsimą karą jau nebėra aristokratijos pašnekesių tema, jos pavirto tokiomis šnekomis, kai vyrai, gerdami viskį, ima kelti balsus ir net užmiršta, jog priklauso aukštuomenei... Taip, tokių atvejų jau buvo. Ir, kiek ji atsimena, tada buvo kalbama tokia tolima ir neįdomia tema kaip Kilio kanalas...

Be jokio perėjimo jos mintys pasuko prie namų rūpesčių... Toj pačioj draugijoj ponios įsišneko apie *tarnaites* – ar turi tarnaitės mokytis, ir apskritai apie jų laisvalaikį, kuris paskutiniu metu tapo svarstymų objektu. Ji kažkodėl sugalvojo ginti liberalųjį požiūrį. Juk turėjo dvi nuolatines, patikimas tarnaites – virėją Oleaną ir kambarinę Lili, o kai būdavo svečių, dar ateidavo padėti jauna, naivi mergiotė Osė. Susanai ir čia pasisekė – kaip ir visur kitur. Beje, kas jai tą pasakė?

Taip, žinoma, Kristina. Štai dar vienas nemalonus reiškinys – mieloji Kristina, jos jaunesniojo brolio našlė; brolis buvo liguistas, gležnas ir mirė nesulaukęs trisdešimties metų. Ji gerbtina asmenybė, nors ir ką kiti kalbėtų... Žodžiu sakant, visa, kas tau nė kiek nerūpi, staiga išlenda ir ima brautis į tavo ramų gyvenimą. Poniai Susanai visada sekėsi su tarnaitėmis. Ir apskritai viskas. O dabar... Visas tas nerimas... O ir tarnaitės taip pat.

Štai, pavyzdžiui, Lili. Ji neseniai atvirai šoko į akis kaip tikra akiplėša. Reikėjo sutvarkyti Mažojo Lordo drabužius, rodos, kojines, ir štai toji storžievė pareiškė, kad iš to "numylėtinio" tik vienas vargas ir tikriausiai jis nė kiek ne geresnis už kitus vaikėzus.

Žinoma, tai nesąmonė, ir nereikia kreipti dėmesio. Kvaila mergšė pati tuoj ėmė gailėtis taip pasakiusi.

Ir vis dėlto poniai Sagen dabar buvo nemalonu, kad visas tas nerimas sukosi aplink Mažąjį Lordą, jos numylėtąjį sūnų: ir Kilio kanalas, ir tolimos šalys, kurios staiga priartėjo, ir tarnaičių problema, ir visi tie plepalai apie darbo klases, kurios spaudžia... Beje, aišku, kodėl taip: jis vaikas, jis ateitis, ir jam reiks išgyventi tai, apie ką su baime dabar samprotauja suaugusieji.

Ir vis dėlto, pamanykit, nejaugi jos Mažajam Lordui teks turėti reikalų su kažkokia klasių kova ir Kilio kanalu!

Ji krestelėjo galvą, vydama šalin įkyrius klausimus. Rodos, skambina?

– Mama! – šūktelėjo jis pro duris. – Ar negirdėjai, kad parėjau?

Ji ne iš karto pažino sūnų, nors jis buvo nušviestas iš visų pusių.

– Taip, mama, – pasakė jis, staigiai prieidamas prie jos. – Aš pats tą padariau, tai yra, žinoma, ne pats, o paprašiau kirpėjo Reinskou Tostrupsgordeno gatvėje...

Iš pradžių ji nesuvokė, kas atsitiko. Mažasis Lordas buvo plikai nuskustas – tai yra, aišku, ne plikai, bet garbanų nebuvo, neliko nė vienos bangelės.

Jis vaikiškai atkišo lūpas:

– Argi man nepritinka, mama?

Ji tuoj priglaudė sūnų prie krūtinės, čiupinėdama kirptą galvą. Ją pritrenkė mintis: kai pasirodė tarpduryje, jis buvo panašus į tėvą. Ji taip buvo paskendusi savo mintyse, jog ūmai pasirodė, kad įėjo velionis vyras.

Vilfredas vaikiškai atgręžė veidą, laukdamas bučinio.

– Labai pritinka, – pasakė ji ir pasilenkusi pabučiavo jį. – Nuostabu.

– Lili pasakė, kad mano galva kaip kopūstas, – tarė jis susižavėjęs.

Ji atstūmė jį nuo savęs, žiūrinėdama dienos šviesoje dailią galvutę.

– Nuostabu, – pasakė ji. – Jei jau taip padarei...

Jis staigiai pasisuko į arbatos stalelį, kur stovėjo tušti puodukai.

– Čia buvo dėdė Martinas, – tarė Vilfredas. – Kvepia jo cigarais... Mama, ar tau nesmagu?

– Ne, sūneli, – atsakė ji. – Visai ne.

Ji staiga prisiminė Kilio kanalą.

– Juk atsimeni, kai mudu sykį kalbėjom, jog kada nors man teks atsisveikinti su garbanomis.

Jiedu iš tikrųjų buvo kalbėję, ir dar apie daug ką. Jai toptelėjo, kad dažnai jie kalbasi apie šį bei tą, bet rimtai nieko neima į širdį.

– Kirpėjas paklausė, ar noriu pasiimti garbanas.

– Ir tu pasiėmei? – akimirką ji pajuto kvailą viltį.

– Ne, mama, kam man jų reikia? Geriau visai jų atsikratyti.

Tiesa, geriau visai atsikratyti. Jos brolis Martinas pritars jam, tai atitinka jo požiūrį į "vyriškąją lytį". Ilgos garbanos dideliam berniukui – tai ne realus gyvenimas, o svajonės.

– Man rodos, tau labai tinka trumpi plaukai, sūneli, – pasakė ji, bet balsas nebuvo įtikinantis.

– Juk aš jau ne mažas, – nusiminęs atsiliepė jis.

Ji galvojo sau. Girdėjo, kad jis kalba, bet jo žodžiai slinko pro šalį, kaip ir daug kas. Kilio kanalas. Juk tai irgi tik žodžiai, nešantys nerimą.

– Tai bus tavo pirmasis balius be garbanų, – staiga tarė ji.

– Balius? A, tiesa...

– Juk turbūt nemanai jo atsisakyti, nors ir laikai save suaugusiu?

Dabar jos balsas aiškiai buvo gailus. Jis jautė, jog užkluptas netikėtai, jam pasidarė liūdna, jis nenorėjo jos dar labiau įskaudinti.

– Žinoma, ne, – pasakė jis. – Jeigu, tavo manymu, reikia jį kelti... mes galime pranešti, kad tai paskutinis balius.

– Kaip nori, – trumpai tarė ji ir nuėjo į valgomąjį. Kvaili žodžiai lindo į galvą, persekiojo ją, reikalavo atkreipti dėmesį. Ji juto, jog jai gaila pačios savęs, karštos paguodos ašaros plūdo į akis. Jos nuvys kvailus žodžius – Kilio kanalas, garbanos, suaugęs, paskutinis balius.

Sūnus žiūrėjo jai įkandin, pakėlęs antakius. Paskui gūžtelėjo pečiais, priėjo prie lango ir pažvelgė įlankon. Skaidrioj pavasario šviesoj jis staiga aiškiai pamatė, kad kitapus Biugdžio yra ištisas pasaulis.

VII

Tą pavasarį giminėms ir pažįstamiems didžiausias įvykis buvo paskutinis balius pas Vilfredą Sageną. Seniau tokį balių ruošdavo pasibaigus šokių mokyklos semestrui, o dabar jį kėlė sezono pabaigimo proga, lygiai kaip suaugusiųjų.

Per tuos balius Mažasis Lordas turėdavo įvairiausių pareigų, todėl jie

nebūdavo jam tokie nerūpestingai šventiški kaip suaugusiųjų susibūrimai. Be to, vaikų baliuose neišvengiami svečiai buvo dvi pusseserės ir trys pusbroliai, o ką jau kalbėti apie dėdės Martino ir tetos Valborgos dvynius – Mikaelį ir Fredriką. Per Velykų atostogas jie atvažiuodavo iš anglų mokyklos, kur buvo auklėjami taip, kaip, dėdės Martino supratimu, turi būti auklėjami aukštuomenės žmonės. Vilfredui kiekvieną kartą atrodydavo, kad jaunuoliai tuose vaikiškuose baliuose atlieka "provincijos giminaičių" primestą prievolę. Be to, svečiai buvo margas mišinys peraugusių vaikų, aprengtų jūreiviškomis eilutėmis ar kažkokiais itoniškais mundurais, ir šokių mokyklos mokiniai paskęsdavo ir nublankdavo toje minioje jau vien todėl, kad per gerai vienas kitą pažinojo ir negalėjo kits kitam dumti akių nublizgintais nagais ir žvilgančiais lakiniais bateliais.

Mažasis Lordas užpildė vizitinę kortelę kaip ir dera pavyzdingam namų šeimininkui, į ją įrašęs pusseserę Fridą, pusseserę Edlę ir tris ilgšes diplomato dukteris iš kitapus gatvės. Baliuje joms buvo labai sunku rasti kavalierių – su tokiom šokdavai kaip su grebėstais, o be to, jos netgi nesistengė išmokti norvegų kalbos. Čia jau Mažajam Lordui tekdavo vaidinti iš visų jėgų. Būdamas tarp savo bendraamžių, jis visada teturėjo vienintelę priemonę apsaugoti savo vienatvę – jaustis svetimu tarp jų. Bet nuo svetainės durų į jį žiūrėdavo motina, o kiek toliau, prie bufeto, stovėdavo teta Kristina ir taip pat žiūrėdavo į jį savo glostančiomis, švelniomis akimis. Laikydamasi kažkokio seno susitarimo, ji visada padėdavo priiminėti svečius vaikų baliuose. Ir kai šitų kryžminių žvilgsnių lydimas, Vilfredas nušokdavo į valgomąjį, kur jau būdavo atstumtas stalas, jausdavosi gavęs atlyginimą už apsimetimą ir pastangas. Moterų žvilgsniai kalbėdavo jam: "Mano klusnusis berniuk", "Mano riteri!"

Jam buvo truputį apmaudu, kad motina niekaip nenori atsisakyti savo įpročio prieš kotiljoną serviruoti karštą vakarienę, nors tėvai be žodžių buvo sutarę duoti tik sumuštinių ir pyragaičių su kremu, ir dar pertraukose tarp šokių pasiūlyti svečiams glintveino ir aviečių vandens. ("Jeigu duosi vaikams po pusę kurapkos, kai jų kaina pakilo iki aštuoniasdešimt erių už vieną, be galo nuostolinga bus ruošti vaikiškus balius!") Kambariuose kiekvieną kartą pasigirsdavo kuždesys, kai gongas šaukdavo visus prie stalo; be to, prie ilgo, šventiškai paruošto stalo, paeiliui sėdėdavo "damos" ir "kavalieriai", lygiai kaip suaugusiųjų baliuose, ir prie kiekvienos lėkštės

stovėdavo stiklinė raudono vyno. Visos meilės, kurias Mažasis Lordas buvo patyręs tuose baliuose, jo atsiminimuose buvo neatskiriamos nuo kurapkos su padažu, želė, turėjusios savotišką vyno prieskonį, ir riebaus vanilinio kremo, kurio paaugęs jau nebemėgo. Ir viskas buvo kažkaip netikra: ir meilės, kurias jis išsigalvodavo kas metai, ir jo maniera kalbėti suaugusio žmogaus tonu, nesiderinančiu su įprastiniu apsimetimu, ir juokingos popierinės kepuraitės, ir žvilgantys kartoniniai ordinai – viskas, kuo negalėdavo atsigėrėti svečiai ir kuo žavėjosi jo "anglai" pusbroliai, beje, to susižavėjimo Vilfredas negalėjo laikyti nuoširdžiu. Pats jis žaidė viskuo tartum iš tolo, tačiau didžiuodamasis motina, ir niekada neužmiršdavo to pabrėžti savo trumpoj kalboj prie stalo. Ir viskas kartojosi kas metai beveik be jokio skirtumo.

Nutilo kotiljonas. Šokiai, surašyti vizitinėje kortelėje, buvo baigti. Per vakarienę jaunimas įsilinksmino, ėmė mažiau drovėtis, atėjo paskutinis, jokių taisyklių nevaržomas pusvalandis, kai kiekvienas šoka, ką nori. Tai buvo tas nežabotas finalas, kai gali atsitikti bet kas. ("Pas ponią Sagen vakaronės trunka iki vidurnakčio, kuo tas baigsis?")

Mažasis Lordas, apsikabinėjęs ordinais, įslinko į patį nuošaliausią rūkomojo kamputį ir iš ten pavargęs klausėsi triukšmo valgomajame. Dabar tas triukšmas atrodė jo ausims kažkoks svetimas ir vaikiškas. Tai buvo jo pirmas balius be garbanų. Dabar jis suprato, jog tai paskutinis balius. Viskas rodė kažkokią pabaigą, visa aplinka, – ir svarbu buvo ne garbanos ir ne "sezonas", bet... jis pats nežinojo kas. Stovėjo nuošaliam rūkomojo kamputyje ir nežinojo: kas gi. Jo žvilgsnis užkliuvo už terakotinės Ledos su gulbinu – ne, vis tiek jis nesuprato, kas yra. Štai dabar elgiasi kaip išdavikas – pabėgo nuo svečių, jam su jais nuobodu, nuobodu buvo visą vakarą, jis visą laiką apsimetinėjo. Ir staiga jam pasirodė, kad suprato motinos nuotaiką tą dieną, kai ji buvo tokia susijaudinusi. Čia buvo atėjęs dėdė Martinas. Jam pasidarė neramu. Dėdė Martinas atstovavo aplinkiniam pasauliui. Tas baugino motiną. Jau daug metų jis reikalavo nukirpti garbanas... Dėdė Martinas buvo susietas su visomis suaugusiųjų pasaulio jėgomis, bet dėdė nebuvo draugas. Dėdės Martino supratimu, vaikai turi pereiti Anglijoje per kažkokią mašiną, kuri padaro juos tinkamus verslui ir aukštuomenei, bet tada sudie tai brangiai vienatvei, į kurią taip veržiasi Vilfredas...

Klausydamasis, kaip triukšmauja įsisiautėję svečiai, Mažasis Lordas ištykino į terasą, kuri buvo nuo jūros pusės, ir ėmė gėrėtis lygiu užutėkio paviršium, juodu ir spindinčiu po žvaigždėtu dangum. Kažkur toli fiorde ūžė motorinė valtis, keliaujanti iš tamsos į tamsą. Tris žiburius – štai ir viskas, ką jis įžiūrėjo Biugdžio pusėje, ir dar švelniau kalnų kontūrus Karališkojo miško rajone. "Diendaržis", – pasakė kartą teta Kristina apie pusiasalį. Tas žodis įstrigo Vilfredui į širdį. Kristinos lūpose jis atrodė kažkoks paslaptingas, kaip ir visas nakties peizažas, dvelkė kažkuo gundančiu ir užgintu, – apie tai ji gal tik užsiminė: juk šeštadieniais Biugdyje poilsiaudavo žemutinės klasės. O gal viską nulėmė staigus šnairas motinos žvilgsnis – kai motina šitaip pažvelgdavo, kalbantysis užsikirsdavo žodžio viduryje, o ji manė, kad sūnus nieko nepastebi, – gal nuo to žvilgsnio nebaigti sakyti žodžiai ir atrodydavo tokie gundantys, net gerklė išdžiūdavo...

Mažasis Lordas persisvėrė per terasos turėklus, norėdamas pritvirtinti nudžiūvusios polianto rožės šakelę, blaškomą vėjo. Ir tada pamatė, kad ant akmeninių laiptelių, nusileidžiančių į jūrą, kažkas sėdi. Už jo nugaros kambariuose svečiai nutrūktgalviškai šoko tustepą. Ponia Simerman prie rojalio iš kailio nėrėsi, kad į baliaus pabaigą linksmybė pasiektų apogėjų. Tolimi skambučiai prie durų seniai pranešė, kad kai kurie tarnai jau atėjo ir dabar apsnūdę ramsto sienas hole arba vogčiomis žvilgčioja pro duris į šokančius – tarnai buvo siunčiami naktį parvežti namo raudonskruosčių mergaičių su rausvais kaspinais ir paauglių su jūreiviškomis eilutėmis, o šie gėdinosi, kad vaikšto su palydovais. Kažkas iš vidaus pašaukė Vilfredą.

Jausdamas nugara kambariuose vykstančią įprastinę ceremoniją, jis persisvėrė per turėklus, norėdamas geriau pamatyti. Negirdėtas įvykis dar labiau didino situacijos paslaptingumą – ant jų laiptų pakopų prie jūros sėdi kažkoks pašalietis. Galų gale Vilfredas vėl susidūrė akis į akį su kažkokia paslaptimi, jam dingojosi, kad su ja susiję kažkas nuodėminga. Ir staiga jis suprato du dalykus: ant laiptelių sėdi teta Kristina ir verkia.

Pirmiausia jam kilo mintis pasislėpti. Jis visa širdim nekentė tokios padėties – o dažnai į ją patekdavo, – kai sužinai daugiau, negu tikėjaisi. Bet tą pat akimirką jį užplūdo švelnumas, ir jis užmiršo viską, netgi tai, kad pro uždarytas duris kažkas šaukia jo vardą.

Jo kojos sučežėjo balkono grindimis. Ji tuoj atsikėlė ir lėkštais laiptais ėmė kopti aukštyn prie jo.

– Čia tu, Kristina? – paklausė apsimestinai nustebęs, bet šį kartą balsas jį išdavė. – Aš tik išėjau atsikvėpti, – greitai pridūrė jis. Jie susitiko ant viršutinės pakopos. Siaura šviesos juosta užkliudė Kristinos veidą, nušviesdama vieną akį; ašarų joje jau nebuvo, bet ji atrodė tamsi ir apsiverkusi.

– Tu irgi, mano berniuk? – pasakė ji ir smarkiai spūstelėjo jam petį. Jį staiga užplūdo karštis – tai buvo visai nepanašus jausmas, kokį jis paprastai patirdavo, kai kuri nors teta jį paliesdavo. Jam užgniaužė kvapą.

– Ar tau ne šalta? – paklausė jis, žiūrėdamas į tamsą, ten, kur turėjo būti jos smakras. Jis ištiesė ranką, mėgindamas šitoj neįprastoj situacijoj tiesiog rasti su ja kontaktą. Jo ranka atsirėmė į minkštą krūtinę. Vos sekundę jis lietė Kristinos krūtinę, tuoj atitraukė ranką, lyg kas būtų trenkęs per riešą. Jo kūnas pakilo nuo terasos, kur jie stovėjo, ir lyg verpete ėmė suktis purpurinėje erdvėje. Nespėjęs suprasti, ką daro, jis apkabino Kristinos kaklą ir prisitraukė jos galvą prie savęs. Prispaudęs lūpas prie jos lūpų, jis vėl, pašėlusiai vartydamasis, ėmė suktis erdvėje.

– Vaikeli mano, ką tu! – pasakė ji, ištrūkdama iš jo glėbio. Aplink ją tyvuliavo vanilės ir kakavos aromatas, tartum gindamas juos nuo viso likusio pasaulio. Paskutiniai nutrūktgalviški tustepo garsai perskrodė nakties orą drauge su trepsinčiomis kojomis, kurios paskutinį kartą pašėlusiai skriejo grindimis.

– Ar nepyksti ant manęs, Kristina? – sušnibždėjo jis. – Tau šalta? – Jis jautė, kad ji dreba. Ir pats taip pat drebėjo. Dabar iš kambarių girdėjosi aiškūs šūksmai. Keli balsai kvietė: "Vilfredai!", "Mažasis Lordai!"

– Bėk greičiau! – sukuždėjo ji. Greitai perbraukė ranka per jo galvą, paskui suspaudė jo rankas savo minkštomis karštomis rankomis. – Nepykstu. Nė kiek. Atvirkščiai...

Ji smarkiai pastūmė jį, ir jis tuoj įsmuko į kambarį, pralindęs pro auksaspalves portjeras, todėl niekas nepastebėjo, kaip įėjo, o kai vėl pašaukė, jis jau stovėjo vidury kambario.

– Kur tu buvai? Ką veikei? – Jį apipylė klausimais; ne priekaištaujančiais, tik smalsiais. Sukaupęs visas jėgas, jis atsakė, kad jam pasidarė karšta ir todėl išėjo atsikvėpti. O tuo tarpu pagalvojo: "Aš skridau".

Dauguma svečių jau buvo prieškambaryje, kur juos paskubomis rengė mieguisti, nepatenkinti tarnai. Paltai atrodė pilki ir kasdieniški šalia šventiškų jūreiviškų eilučių, šviesių suknelių ir raudonų kaspinų. Ir toji kasdienybė

tartum iš lengvo gesino šventės ir linksmybės žiburius, kurie dar ruseno tik įkaitusiuose skruostuose ir nuliūdusiose akyse, kol laiptuose skambėjo "ačiū" ir "sudie"; nuriedėjo dvi ar trys karietos, laukusios prie durų, kiti svečiai paniurę išsiskirstė kas sau, tarnų lydimi, ir galų gale tolimesni iš kviestųjų, kurių neatėjo parsivesti tarnai, būreliais po keturis penkis išsivaikščiojo tyliomis nakties gatvėmis.

Motina su sūnum grįžo į vidų. Valgomajame tarnaitės kilnojo į vietas kėdes ir stalą. Teta Kristina taip pat buvo čia, jis akimirką matė ją pro praviras duris. Pro atlapotus langus į valgomąjį liejosi gaivus oras, plevendamas užuolaidas ir sklaidydamas vaikų šventės kvapus.

– Na kaip, ar tu patenkintas, mano berniuk?

– Labai, mama, be galo dėkoju už šį vakarą.

Ji tiriančiu žvilgsniu pasižiūrėjo į jį.

– Tavęs ilgai nematėme?

– Čia buvo labai karšta. Tie vaikai!

Šis žodis išsprūdo jam netyčia. Išgirdęs pats nustebo. Motina nenuleido nuo jo akių. Ji priėjo prie durų ir pasakė triūsiančioms valgomajame:

– Manau, šiai dienai užteks, visa kita palauks. Ačiū už pagalbą. – Paskui kažką prisiminė, greitosiom priėjo prie sekretero ir paėmė pinigų. Ateinanti tarnaitė tūptelėjo, kitos taip pat padėkojo už arbatpinigius. – O tau, Kristina, labai ačiū, kad ir šį kartą man padėjai. Man ir Mažajam Lordui.

Stovėdamas svetainėje, jis tartum pirmą kartą išgirdo vardą "Kristina" – taip gražiai jis skambėjo, taip dainingai ir paslaptingai. Teta Kristina įėjo į kambarį. Valandėlę jie stovėjo akis į akį. Jis pasijuto neįprastai sumišęs. Bet tas sumišimas tuoj pavirto svaiguliu, kuris vėl jį pagavo, pripildė saldybės ir atplėšė nuo žemės. Jis žengė žingsnį į priekį, bet ji vos pastebimai pakėlė ranką. Tuo metu motina priėjo prie jų artyn.

– O dabar, vaikuti, metas miegoti! – šie žodžiai nuskambėjo taip netikėtai, kaip kartais skambėdavo dėdės Martino žodeliai, kai jis pradėdvo vyrišką šneką. Jie buvo kažkokie nenatūralūs. Mažasis Lordas tuoj užsidėjo gerai išauklėto berniuko kaukę. Nežiūrėdamas į Kristiną, padavė ranką:

– Ačiū už šį vakarą! – Tarpduryje atsigręžė. – Ačiū, mama! – Akimirką jis žvelgė į abi moteris. Kai akys susitiko su Kristinos akimis, jis pajuto, kaip širdyje kažkas krustelėjo. – Labanakt, – sušnibždėjo išeidamas.

Moterys liko vienos, šaltai žvelgdamos į viena kitą.

Susana pasakė:

– Kažkaip keistai nujaučiu, kad tai jo paskutinis vaikiškas balius! – Ir, kadangi antroji neatsakė, pridūrė: – O dabar galim prieš miegą išgerti po stiklą portveino, to nusipelnėm.

– Ačiū, Susana, bet šiandien kažkodėl nenoriu, – netikėtai atsakė antroji. – Be to, labai pavargau, gal verčiau eisiu namo.

– Bet, brangioji... Tau jau paklota svečių kambaryje. Juk tu visada... Be to, viena, gatvėmis...

Kristina gūžtelėjo pečiais:

– Tau atrodo, kad mes gyvenam tarp žmogžudžių... Ne, tikrai aš verčiau eisiu namo.

Ponia Sagen pastovėjo valandėlę ant laiptų iš gatvės pusės. Lydėjo žvilgsniu moterį, kuri iš visų jėgų stengėsi likti jauna. Kristina perėjo gatvę, atsigręžė ir pamojavo jai. Ji dar truputį pastovėjo. Gatvės buvo tuščios, nė gyvos dvasios, visur viešpatavo naktis. Poniai Sagen staiga pasirodė, kad namas už jos nugaros nutraukė su ja ryšius, lyg kažkas nuėjo į praeitį. Ji vengė galvoti ir todėl nesuprato, kas dedasi, netgi nevisiškai nutuokė, kad apskritai kažkas dedasi.

Ji vengė galvoti. Bet jos instinktas visada budėjo ir dabar sakė, kad kažkas nuėjo į praeitį, o ateitis netvirta ir neaiški. Ir kai vėl perėjo per kambarius, jai pasirodė, jog čia jokio baliaus nebuvo, o vaikai, kurie neseniai šoko – tik kažkokios šmėklos, rodės, viskas, kas sudarė *jos* pasaulį, skendo kažkokioj nežinomybėj ir grėsmėj.

Ji priėjo prie židinio, nervingai kaukštelėjo žarstekliu per paskutinį vos rusenantį nuodėgulį, tikrindama, ar nebus smalkių. Paskui atsitiesė norėdama padėti į vietą žarsteklį, ir tada jos akys užkliuvo už dviejų fotografijų: vienoje buvo jos vyras, Kristianas Fredrikas Sagenas, jaunuolis su karinio jūrų laivyno kapitono uniforma, o antroje – Mažasis Lordas su švelniomis garbanomis, krintančiomis ant pečių. Ji pastovėjo žvelgdama paeiliui į vieną ir į kitą fotografiją. Čia žiūrėjo į vieną, čia į kitą ir vos atidžiau įsižiūrėdavo į vieną, tuoj skubėdavo nukreipti žvilgsnį prie kitos. Kažkokia prasme tėvas ir sūnus susiliedavo į vieną, kažkokia prasme abu traukėsi nuo jos tolyn.

Paskui staiga ji vikriai susiėmė suknelės valktį, perėjo per tuščią holą ir ėmė kopti laiptais aukštyn.

VIII

Aplinkinis tikrovės pasaulis vis arčiau supo jį. Dabar daug daugiau kas buvo suprantama. Rodos, pavasaris, nušvietęs pasaulį savo šviesa, išryškino daiktus ir reiškinius, ir jis staiga pamatė viską aiškiai. Kai kada jį ėmė noras priešgyniauti pasauliui, o kai kada atvirkščiai – nuolaidžiauti, nuolaidžiauti visiems ir viskam iš eilės. Netgi jo paties kūnas kartais jam būdavo draugas, o kartais pikčiausias priešas, čia malonumų, čia gėdos šaltinis – pakaitomis. Ir šitų staigių perėjimų nuo džiaugsmo prie nevilties raizginy jis vis aiškiau jautė pavojų, tūnantį aplinkiniam pasauly. Matė aiškų nerimą dėdės Martino veide, netgi pastebėjo, kad dėdė Renė kažkoks santūresnis, kai pagal seną susitarimą jiedu susitinka dėdės namuose ir įninka į nuostabias meno knygas, drauge nagrinėja "Damą mėlynais rūbais" ar kokį Brako natiurmortą[16], kuriuo Vilfredas žavisi virpėte virpėdamas, vos tik mintyse ima skirstyti visus neramius paveikslo elementus pagal slypintį jame muzikinį principą.

Nerimas ir santūrumas...

Netgi motina nustojo buvusi tuo nepakeičiamu draugu, į kurį gali kreiptis visais gyvenimo atvejais, ir gėdydamasis jis jautė, kad pats dėl to kaltas, nes pats jau nebe toks pasitikintis, ir visos jo mintys nukreiptos į tetą Kristiną, pilną paslaptingų bedugnių – bedugnė tarp apvalių krūtų, bedugnė akių gilumoje, bedugnė slapto sielvarto, kurį žino jis vienas, bet, rimtai pagalvojus, irgi nieko nežino.

Visas pasaulis aplink jį buvo pilnas miglotų nuojautų, pasaulis nutuokė, kas slypi jo širdyje, jo poelgiuose. Pasaulis buvo džiunglės, kur *demaskavimas* seka jį savo geltona akim, tyko, supa jį, žingsnis po žingsnio lenda prie jo artyn ir vieną gražią dieną ar vieną gražią naktį užkirs jam visus kelius ir apraizgys kaltės pinklėmis.

Tuo metu jis pradėjo puikiai mokytis mokykloje. Taip visada būdavo prieš pat vasaros atostogas. Kiekvienais metais, trokšdamas garbės, jis stengdavosi geriausiai išlaikyti egzaminus. Norėdavo nudžiuginti motiną. Bet šiemet taip elgėsi greičiau iš priešgynumo – iš nuojautos žinojo, kad motina nebe taip aklai tiki juo kaip iki šiol. Be to, šie metai buvo jam paskutiniai seserų Volkvarts mokykloje. Rudenį jis pradės lankyti "tikrą" mokyklą, didžiausiam dėdės Martino džiaugsmui.

Šitoje prieštaravimų maišalynėje reikėjo nors kur padaryti tvarką Mažasis

Lordas nusprendė kaip reikiant pažymėti savo išėjimą iš mokyklos – *sortie*, kaip pasakė dėdė Renė. Visada reikia pasirūpinti, kad *sortie* būtų be priekaištų. Ypač kai kitur nėra jokios tvarkos.

Tačiau pasisekimai mokykloje nenuramino Vilfredo. Nuolatinės seserų Volkvarts pagyros baugino jį: kad tik nesugalvotų vėl parašyti motinai, norėdamos ją paguosti. Jis pavargo nuolatos būgštaudamas, po akim atsirado šešėliai. Kiekvieną rytą su nerimu laukdavo prie durų ateinant laiškininko – o jei šis ims ir atneš laišką, kuris išduos, kad pirmas laiškas buvo pakeistas. Tačiau kambarinė Lili irgi laukdavo prieškambaryje, ir kiekvieną rytą kildavo bežadė ir pikta kova – kuris pirmasis nubėgs nuo savo durų iki prieškambario ir pasitiks laiškininką. Jis nekentė Lili už tai. Jautė, kad Lili kažką žino ar įtaria. Dabar jam jau nebesisekė taip kaip anksčiau visi slapti darbai; rodos, sėkmė ir nerūpestingumas vienu metu paliko jį. Apsimetinėjimas, kuris seniau jam teikdavo tiek džiaugsmo, dabar tarsi pavirto kauke, o toji kaukė visai žlugdė apsimetinėjimą, nes šaukė balsu: "Aš apsimetu!" Ne, dabar visur jam nesisekė. O vieną dieną, kai sugrįžo iš mokyklos namo, motina pasitiko jį su laišku rankoje. Popierius buvo sumaigytas, matyt, ji keletą kartų skaitė laišką, kažko sunerimusi.

– Nieko nesuprantu, vaikeli. Gavau laišką iš tavo mokytojos, ji rašo, kad dabar tavim patenkinta, kad visi dalykai tau gerai sekasi ir, galimas daiktas, geriausiai išlaikysi egzaminus.

Jis pamėgino nutaisyti įprastą nerūpestingą miną.

– Ir puiku, mama, – apsimestinai ramiai sušuko jis. – Argi tu nesididžiuoji manim?

– Bet aš nesuprantu, – pakartojo ji. – Argi tu ne visą laiką buvai geras ir uolus mokinys? Juk ne taip seniai ji rašė...

Jis galėjo pulti jai ant kaklo ir pasinaudoti išmėginta priemone – ašaromis, ir prisipažinti viską ar beveik viską, tai veikdavo ypač įtikinamai. Tačiau noras pasiduoti susidūrė su priešingu troškimu – palikti mįslę atvirą, išgąsdinti ją ta lėto veikimo priemone. Ir jis pasakė abejingu balsu:

– Taip, vienu metu aš su ja nelabai sutariau. Turbūt mano, kad yra rašiusi tau apie tai.

Motina nustėro su laišku rankoje. Jis matė, kaip jos pirštai nervingai glamžo popierių. Jis pažinojo jos rankas, mylėjo jas, kaip mylėjo ją visą, ir rankos jam papasakojo, kaip ji blaškosi – norėtų patikėti, bet negali. Jis

žinojo, kad pakaktų vieno jo žodžio, ir ji mielai patikėtų viskuo, kas gera, nuvytų šalin abejones ir nerimą ir užmirštų juos, kaip būdavo dažnai, kaip būdavo visada.

Bet jis neištarė to žodžio. Kažkas neleido pasakyti jai paguodos žodžių. Kažkas atkakliai tvirtino: "Tau irgi metas tapti subrendusia kaip tavo brolis Martinas, kaip – kaip teta Kristina. Juk ji turi sielvartą".

Sielvartas – jis irgi nori turėti sielvartą. Vieną, bet tikrą sielvartą, o ne tuos smulkius nemalonumus, kurie tik kelia jam nerimą ir baimę kiekvieną kartą, kai jis peržengia kokių nors durų slenkstį. Jis nori būti kaip teta Kristina: turėti sielvartą. Arba atimti iš Kristinos dalį sielvarto, paguosti ją, ne, užsikrauti naštą ant savo pečių ir nešti vienui vienas! O ji tegul neturės sielvarto, tik glostys jį savo aromatu ir vilios bedugnėmis tarp krūtų.

– Aš geriausiai išlaikysiu egzaminus, mama, nesirūpink, – trumpai pasakė jis ir išėjo iš kambario. Už durų sustojo. Pro uždarytas duris *matė*, kaip ji stovi su paslaptingu laišku rankoje. Jis žinojo – jeigu tame laiške būtų parašyta kas nors bloga, ji galvą guldytų už jį, užtartų jį prieš visus. Bet ten buvo parašyti geri žodžiai, kurių ji negalėjo išsiaiškinti. Netrukus ji viską supras – supras, kad jis jai pasidarė kitoks, kad pradėjo gyventi savo gyvenimą, pilną malonumų, gyvenimą, susidedantį iš slaptų poelgių. Tegul tai atsitinka. Tegul jo laiminga vaikystė subyra iš karto.

Jis perėjo prieškambarį ir laiptais užkopė į savo kambarį. Tarp rašomojo stalo ir lovos sustojo ir sumišęs apsidairė aplinkui. Jo rojaus kampelis staiga pasirodė jam visiškai kitoks – čia viskas buvo taip nepanašu į apgrioztus, tirštai gyvenamus draugų kambarėlius, čia viskas švariai blizgėjo, viskas priklausė tik jam vienam. Čia viskas taip... Bet dabar čia buvo tik vaikų kambarys, iš kurio jis jau išaugo.

Ir vis dėlto nė akimirkai neužmiršo, kad dar gali nulipti žemyn, pritykinti prie motinos, padėti galvą jai ant krūtinės, prisiglausti prie jos ir pasakyti... Ne, kalbėti nėra reikalo. Užtektų vien pabūti šalia jos.

Bet jis nenorėjo. Kojos norėjo, o protas neklausė. Protas buvo nelyginant dygus kankorėžis, lyg bumbulas senovinės kuokos, kuriomis buvo apginkluoti sargybiniai, – viena tokia kuoka stovėjo dėdės Renė hole. Atrodė, tas kamuolys, iš visų pusių prismaigstytas spyglių, tik ir veržiasi į nakties tamsą trupinti ir naikinti visko savo kelyje...

Kažkas pasibeldė į duris. Ant slenksčio stovėjo ponia Susana Sagen. Jis

pirmą kartą mintyse pavadino ją pilnu vardu, kaip pašalinę damą. Jis nepastebėjo, kad jos veido išraiška pasikeitusi. Laiško rankose ji nebeturėjo.

– Užmiršau tau papasakoti, atėjo Sagenų laiškas iš Kopenhagos, – pasakė ji. – Jie klausia, ar nežadam mes – arba tu – praleisti vasaros pas juos Gilelėjuj.

Jis iš karto pateko į spąstus, jei tai, žinoma, buvo spąstai.

– Bet argi... argi mudu nevažiuosim į Skovliu?

Jis pamatė, kaip jos akys tą pat akimirką paplūdo ašaromis. Ir tik dabar suprato, kad ji atėjo kita veido išraiška.

– Vadinasi, tu nori kaip visada? – tyliai paklausė ji.

Ir štai jis jau jos glėbyje. Taip, kaip visada buvo. Tiesa, ne visai taip. Todėl, kad dabar suprato esąs jos glėbyje.

– Žinoma, noriu, – pasakė jis garsiai, bet kažkokiu keistu balsu be išraiškos, tokiu keistu, jog net pats pagalvojo, ar ji nepastebės. Bet ji nepastebėjo. Ji priglaudė jį prie savęs ir pasakė truputį maivydamasi:

– Nežinojau, ar norėsi šiais metais. Ir, be to, labai malonu, kad jie mus kviečia.

Jis negrabiai ištrūko iš jos glėbio, jautėsi apgautas. Bet dabar to nebuvo galima rodyti. Lyg pagal komandą sugrįžo mielas vaikiškas apsimetinėjimas, ir jis pasakė:

– Vasara bus kažkokia netikra, jei mes jos nepraleisim savo Skovliu.

Pasisekė. Jis pasijuto laimingas, kad įtikino ją, kad viskas gerai, viskas po senovei. Džiaugėsi, kad nudžiugino ją.

– Atsimeni, mes vieną vienintelį kartą gyvenom vasarą Gilelėjuj ir kaip ilgėjomės Skovliu. Juk tu irgi nuobodžiavai, mama?

Taip, jam pasisekė. Jis matė, kad ji vėl sugeba samprotauti, kad pasidarė suaugesnė, nes jis tebeliko vaikas.

– Tada aš tuoj parašysiu atsakymą, pasakysiu, kad mes labai dėkingi už kvietimą, bet kad mes... na ką nors sugalvosiu.

– Sugalvok, mama, – džiugiai sušuko jis. – Juk tu geriau žinai, ką parašyti.

Jie stovėjo visai prieš kits kitą, ji tik puse galvos aukštesnė už jį, vėl pajaunėjusi, be rūpesčių. Akimirką jie užmiršo viską ir jautė tik tai, kas juos jungė anksčiau, motina ir sūnus tartum susiliejo į vieną esybę.

– Vadinasi, nuspręsta, – trumpai tarė ji ir pasisuko į duris.

Ji išėjo. Jis suprato, kad motina nenorėjo pasirodyti susijaudinusi. Atsisėdo ant lovos krašto, jausdamas širdyje didėjančią tuštumą.

Tik vieną vasarą praleido jie Danijoje pas tolimus tėvo giminaičius, nepaprastai malonius ir tokius svetimus žmones... Per dienas ir naktis jis ilgėjosi numylėto seno medinio namo Hiuriumlane. Ten tai buvo tikra vasara! Senas apžėlęs sodas su aukštais aukštais medžiais, kurie driekė tokį tamsų šešėlį, kad, kai eidavai po jais, atrodydavo, jog žengi jūros dugnu... Tai ir buvo tikra vasara, tik tokia ji ir turi būti. Ir niekad kaip gyvas jis negalės įsivaizduoti vasaros kitokios. O drožinėtų terasos turėklų tarpai! Vaidindamas sarginį šunį, jis iškišdavo pro juos galvą ir lodavo, o vieną gražią dieną galva nebepralindo pro plyšį! O žvilgantys takeliai, išmarginti saulės atspindžių, o dvi mažos kalvelės – Sinajaus kalnas ir Gerosios Vilties kyšulys, o du upeliūkščiai – Tigras ir Eufratas! O seno apmaurijusio šulinio dugne, kur broliai įmetė Juozapą[17], gyveno baisus žvėris Kakakaksas... O sena pavėsinė tarp liepų iškilmingai šlamančiais vainikais – dieną ir naktį tas pats vienodas kuždesys, kuriame jam vaidenosi veidai ir vardai. O pievelėje priešais virtuvės duris didžiulis kaštonas, po juo žalias medinis stalas, ant kurio buvo skutama žuvis, o rudenį perrenkamos uogos. O žalių lapų kvapas, kai, būdavo, įsilipi į medį ir skini vyšnias į pintinę, kabančią ant artimiausios šakos... O obuoliai, ką tik suskintų obuolių kvapas, jie papilti ant nedažytų medinių grindų, išplautų ir iššveistų, laukiant gausaus naujo derliaus... O krantas, daužomas grėsmingų bangų, praplaukus dideliems laivams... Kadaise šitos bangos nuvydavo jį toli toli nuo kranto, taip jis bijojo vilnijančios jūros, o paskui, atvirkščiai, jūra pavergė visas jo mintis, ėmė vilioti žygdarbiams... Sena, rudai nudažyta maudyklė supuvusiais turėklais, kurie kasmet buvo taisomi ir vis be naudos... Ir tas pirmas kartas, kai jis nuo lieptelio šoko į vandenį ir po to didvyriško poelgio išnėrė į paviršių su prilipusiomis prie pakaušio garbanomis ir pamatė motinos akis, spindinčias iš pasididžiavimo.

O tylūs pasivaikščiojimai vakarais po tamsia lapų skraiste, malonus jazminų kvapas vidurvasarį, paslaptingi medžių šešėliai, kurie temstant ištįsdavo iki begalybės, įgaudavo sielą ir kažką šnibždėdavo visiems aplinkui. O pusryčiai altanoje, kur atskrisdavo mažyčiai paukštukai ir drįsdavo lesti trupinėlius tiesiai nuo staltiesės. Prijaukintas ežys, vardu Junas...

Taip buvo kiekvieną vasarą. Ir visos jos tartum susiliejo draugėn. Tai

buvo kartu ir prisiminimai, ir nuolatinė būsena, palaima reali, ir kartu kiek pramanyta, nes juk niekas pasaulyje nėra tik tas, kas yra iš tikrųjų, netgi vėliava, kurią iš tradicijos keldavo kiekvieną sekmadienį. Vasarą viskas buvo kažkas daugiau negu iš tikrųjų, viskas turėjo kažkokią ypatingą reikšmę, dar buvo kažkuo "tartum", ir tas "tartum" buvo svarbiau kaip medžiai, jūra, šliaužiantys šešėliai, tai buvo turtas be formų ir kontūrų, visi džiaugsmai vienam džiaugsme, bedugniam, nieko neklausinėjančiam.

Sėdėdamas ant lovos krašto, jis jautė didžiulę tuštumą. Rodės, kad visi praėję vasaros mėnesiai susirinko į jo sielą ir pavirto niekuo, taip, rodės, visa laimė, patirta prisiminimuose, staiga sprogo dusliai pokštelėjusi ir pavirto į dulkes.

Jis išsigando, paskui jį pagavo pyktis: motina paspendė jam spąstus, ir jis pakliuvo į juos su rankomis ir kojomis. O kodėl iš tikrųjų nenuvažiuoti pas keistuolius giminaičius į Daniją, nors jie visai svetimi, tuo geriau. Juk tai papraščiausias būdas pabėgti nuo viso to, kas jam gresia. Jis jau norėjo šokti ir pulti prie motinos, įkalbėti ją, kad pakeistų sprendimą. Jis žinojo, kad jeigu paprašys, ji sutiks.

Bet nepajudėjo iš vietos. Staiga suprato, kad negalės žiūrėti į silpną šypseną, kuria ji mėgins nuslėpti savo nusivylimą. Ir, be to, tie tėvo giminaičiai – jis nežinojo gerai, ar jinai myli juos, o jie ją. Čia ir buvo visa nelaimė – jie nieko nežinojo apie tėvą.

Be to, į Skovliu, kaip ir kiekvieną vasarą, tikriausiai atvažiuos teta Kristina. Ta mintis, gąsdinanti ir saldi, pervėrė jį staiga kaip žaibas. Iš pradžių jis apie tai nepagalvojo. Šį sykį apskritai nebuvo ko galvoti. Žinojo tikrai. Ir galvojo su pasididžiavimu.

Tačiau pamažu jo įsitikinimas pradėjo blėsti – dabar jis vis mažiau ir mažiau tikėjo, kad čia nebuvo išskaičiavimo. Bet ir nuo to įtarimo pajuto kažkokį piktą džiaugsmą.

Ir tą pat akimirką jį užplūdo prisiminimai apie sunkias valandas, pergyventas Skovliu, apie baimę, persekiojusią jį tamsoje. Negana to, jis iš naujo kentėjo tas valandas. Nuo tada praėjusio laiko kaip nebuvę – jis aiškiai jautė viską, net paneliais apkaltų ir šilku apmuštų sienojų kvapą, keistą atmosferą rąstinio namo su rokoko stiliaus kambariais, su karališkosiomis lelijomis sienų apmušaluose, su kušetėmis ir krėslais lenktomis kojomis,

viskas balta ir blyškiai gelsva, ir viskas spindi, spindi, tikra priešingybė apleistai tautinio stiliaus kaimietiškai trobai, pagražintai drožiniais ir panašiai į didžiulį laikrodį su gegute. Sienojai ir šilkas! Iš lauko trolio pilis, viduj – saldainių dėžutė. Tiesą sakant, toji priešingybė visada atrodė natūrali, namas paprasčiausiai negalėjo būti kitoks, jame irgi buvo kažkas nekintama. Bet kartą dėdė Renė padarė pastabą dėl stiliaus, ir visi susijuokė. Ir tada Mažasis Lordas pirmą kartą *pamatė* namą, bet pamilo jį dar labiau, lyg užburtą luošį, šlykščiausio žemės valdovo buveinę...

O rudens naktys, kai sutemos tvirtai apglėbdavo namą, panardindavo jį į neperregimą tamsą! Tuo metu pas juos viešėjo pusbroliai. Jie miegodavo drauge dideliam kambary su langais į rytus – lovos stovėjo palei tris sienas. Jam reikėdavo gultis anksčiausia – jis buvo jauniausias, – o jie pavydžiai gynė savo teises. Jis stengdavosi įsilįsti į kokį nors kamputį, kad jo nerastų. Bet galų gale koks nors balsas pasakydavo: "Na, Mažasis Lorde!" Ir įvykdavo tai, kas neišvengiama.

O paskui jis eidavo per tuščią holą, kur blankiai šviesdavo vienintelė lempa ir dėl to holas atrodydavo dar tamsesnis. O paskui laiptai – jis glausdavosi prie pat turėklų, kad laiptai negirgždėtų; paskui ilgas šaltas koridorius viršuje ir pagaliau vaikų kambarys... Jis stovėdavo vidury kambario, alpdamas iš baimės. Langai tamsoje žiojėdavo lyg prarajos, o už jų savo amžiną giesmę šnarėdavo liepos aplink pavėnę. Vienu šuoliu jis prišokdavo prie lango, nuleisdavo pirmą vieną, paskui kitą štorą, išvarydamas naktį laukan. Tačiau niūrios mėlynos štoros irgi, rodės, skleidė tamsą. Ir jis vėl stovėdavo sumišęs, nedrįsdamas pajudėti, bijodamas nusirengti, užsidegti lempą ir apskritai ką nors daryti.

Degtukų dėžutė ant komodos! Paguodžianti liepsnelė, kuri tuoj pat susigūždavo ir nenorėdavo jam šviesti... Didelis baltas gaubtas – jis iš lėto nuima jį, kad neužkliudytų lempos stiklo, tamsoj atsargiai pastato į šalį, vėl įžiebia degtuką ir greitai prikiša prie lempos – liepsna blyksteli šnypšdama. Paskui laimingos nuostabios akimirkos, kai liepsna įsigauna, ir jis uždeda ant lempos baltą stiklinį gaubtą, šviesa vis plačiau sklinda po kambarį. O paskui žiaurus atradimas, kad šviesa vis dėlto driekiasi šykščiai, o už šviesos rato vis tiek tebeniūro tamsūs plotai. Ir nuo tų plotų jam dar baisiau, negu kai visai tamsu.

Jis stovi prie pat lempos, žiūrėdamas į jos blankią šviesą, ir jaučia, kaip

kraujas tvinkčioja smilkiniuose. Štai tuoj ateis pusbroliai. Jis išgirs, kaip jie kopia aukštyn, kai sugirgždės trečias laiptelis iš apačios, – jie nesiglaudžia prie turėklų, o eina viduriu laiptų. O, tos begalinės minutės, begalinis laukimas, pilnas neapsakomos baimės. Tolima jūros bangų mūša taip dunksi galvoje, kad, rodos, galva plyšta iš vidaus. Iš kampų į jį tiesiasi kažkieno rankos, ir net užrakintos verandos durys negali apginti nuo baisaus lauko, kuris braunasi į vidų. Jis nesuuodžia nė kvapo, negirdi nė garso, kurie galėtų jam padėti. Neaprėpiama vienatvė vis auga išbaidydama paskutinį krislelį drąsos. Baimė žlugdo jį iš vidaus, jo paties kontūrai sklaidosi ir nyksta, ir baisiausia, kad jis neturi jėgų pajudėti ir nepasiduoti tam visiško sunaikinimo procesui, įrodyti sau, kad jis gyvas.

Ir tada sugirgžda laiptelis: jie! Jis ima džiūgauti. Išgelbėtas. Vėl išgelbėtas, bet šį kartą pačią paskutinę sekundę. Ir bemat kambarys vėl įgauna ribas, o jis pats – prarastus kontūrus, jis vėl gyvena. Kertės pasitraukia atgal, į tamsą, ir tampa tuo, kuo buvo, – kambario kraštais, lauko durys – apsauga, o erdvė vidury kambario vėl pasidaro patikima, joje vėl galima rasti prieglobstį nuo baisios ir bevardės grėsmės.

Bet tada jį ištinka naujas baimės priepuolis: o jeigu jį sučiups nusikaltimo vietoje, supras, kad jis bailys. Laiptai turėjo keturiolika pakopų. Štai po jų kojomis sugirgždėjo trečia nuo apačios. Dabar broliai maždaug vidury laiptų, o gal net aukščiau. Ateina. Dabar jie tyčiosis iš jo. Jis veikia žaibo greitumu – nusimauna batelius, nuspiria juos po lova, o pats su drabužiais šmurkšteli po patalais, užsitraukia juos iki pat smakro, guli nejudėdamas, kvėpuoja sunkiai ir vienodai, lyg būtų kietai įmigęs; ir tik širdis garsiai tuksi.

Bet pusbrolius ne taip lengva apgauti.

– Mažasis Lordai! – dėl visa ko šnibžda jie. Vietoj atsakymo girdėt vienodas kvėpavimas. – Mes žinom, kad tu nemiegi...

Grėsmingi žingsniai artėja prie lovos. Broliai staigiai nutraukia nuo jo patalus.

– Aha! Atsigulei su drabužiais! Lepūnėlis bijo tamsos!

Pažemintas! Vėl pažeminimas – jau dievai žino kelintą kartą. Pažemintas vyresnių brolių akyse.

– Lepūnėlis bijo bangų! Lepūnėlis pliuškenasi maudyklėje su mama! Lepūnėlis bijo nueiti tamsoje į išvietę ir tupiasi po gluosniu!

Tai buvo teisybė, tikra teisybė. Jis gulėdavo čaižomas pašaipų, ir jausdavosi, lyg budeliai gyvam luptų odą. Visa tai teisybė – jis bailys, jis bijo vandens, bijo tamsos, bijo visko. O bjaurūs ilgšiai dėdės Martino atžalos nepraleidžia progos, nepasmarkavę prieš jį. Jie žino, kad jis negali atsiliepti, jei atsilieptum – vadinasi, save išduotum. Jis iš tikrųjų kartą padarė po didžiuoju gluosniu, nes nedrįso paeiti toliau krūmais apsodintu takeliu iki pailgo pastato, kur buvo išvietė; ten, greta dviejų skylių, skirtų suaugusiems, buvo mažytė vaikų sėdynė, vienu laipteliu aukščiau. Tą vakarą takeliu tapeno ežiai ir šokinėjo varlės, o šikšnosparniai taip žemai skraidė virš galvų, jog, rodėsi, tuoj tuoj pačiups jį ir nusineš. Todėl jis ir atsitūpė po gluosniu, beveik takelio viduryje. O kitą dieną kažkas išmynė jo paliktus pėdsakus, ir broliai ėmė erzinti "š...", kai arti nebūdavo suaugusiųjų, be to, pasakodavo šitą istoriją Ernai ir Alfhildai, mergaitėms, kurios gyveno baltame namelyje už tvoros, ir dabar mergaitės šviesiai žydromis suknelėmis, visada kvepiančiomis lygintuvu ir žydruma, pasirodžius Mažajam Lordui, užsiimdavo nosis ir atkišusios lūpytes pusbalsiu murmėdavo: "Š...".

Ir jis iš tikro maudydavosi su motina suskeldėjusioje maudyklėje, kur viduje kvepėjo sudrėkusiu medžiu. Baugiai lipdavo žemyn stačiais mediniais laiptais pas mamą, kuri stovėdavo apačioje iki krūtinės vandenyje; jos maudymosi kostiumas buvo raudonomis ir baltomis juostelėmis, ir saulės blyksniai, srūvantys pro maudyklės groteles, margindavo jį langeliais. Ji viliodavo jį, kur slidus dugnas, norėdama pašokti žeminantį bailių šokį: "Pastraksėk, žąsiuk, ančiuk, pašok, eikš pašoksim, eikš pastriksėsim, eikš atsitūpsim – pūkšt!" Ir tariant "pūkšt" jo galva atsidurdavo po vandeniu, pasaulis lėkdavo kažkur į prarają, o jis, mirtinai išsigandęs, norėdavo tiktai nieko nejausti. O paskui jis vėl gyvas ir sveikas iškildavo į viršų ir matydavo priešais besijuokiantį motinos veidą... Koks išdavikiškas būdavo tas juokas! Pradžioje įvilioja po vandeniu, o paskui juokiasi! Ir staiga viršuje garsus kvatojimas: tai broliai įsėlinę į maudyklę paspoksoti, ir dabar iš pat viršaus, iš tenai, kur yra keliamasis maudyklės mechanizmas – grėsminga inkaro grandinė virš geležinkelio bėgių, nudažytų išblukusia raudona spalva, – žiūri du veidai ir juokiasi. Ir motina sakydavo šaipūnams priekaištaudama, pernelyg švelniai:

– Pamatysit, ateis laikas ir Mažasis Lordas plauks kaip žuvis, daug geriau už jus!

Ne. Jis niekada neišmoks plaukti. Tegu kaip visada laiko jį už pasaitų šalia maudyklės tiltelio. O jis padarys taip, kaip padarė neseniai: jie pamažu atleido pasaitus, norėdami pažiūrėti, ar Vilfredas nors truputį pasilaiko ant vandens, o jis tyčia ėmė skęsti; tyčia nusileido į patį dugną ir įsikibo į sutrūnijusį rąstą – prie jo kažkada buvo rišamos valtys, o dabar supuvęs gulėjo dugne. Jis nusitvėrė už rąsto, pasiryžęs numirti toje vietoje, ir nors ir kaip jie stengėsi jį ištraukti, nepajudėjo. Jis stipresnis už juos. Jo valioje numirti. O paskui tegu daro, ką nori.

Jis neatsimena, kaip pasibaigė šita istorija, bet kažkas panėrė, atgniaužė jo rankas ir ištraukė į krantą. Kai atsigavo, jis verkė iš gėdos ir pykčio.

Ne, jis neišmoks plaukti. Pasakys jiems, kad nori išmokti, užsisegs didelį kamštinį diržą, atsistums toliau nuo kranto, paplauks truputį su diržu; o paskui numes jį ir nuskęs. O rudenį jūra išmes jį į krantą prie švyturio, ir jie ras pamėlynijusį ir išpampusį lavoną. Tegu tada mama žaidžia "žąsiukus" su lavonu, kol šis suirs į gabalus, kaip suiro šuns lavonas, kurį kartą jie rado ant kranto, – Vilfredas niekada neužmirš to šuns... Viskas teisybė. Ir tai, kad jis kaip patrakęs bėgdavo toli toli nuo plūstančių bangų, tų siaubingų jūros vaiduoklių, kurie dūždami į ilgą seklumą virsdavo putotomis pabaisomis ir žiodami nasrus vydavosi jį norėdami praryti.

Ir dar daug kas buvo teisybė, tik jie to nežinojo, ir jis drebėjo – o jei sužinos. Jis taip bijodavo audros, kad visas susigūždavo iš baimės, kai audra dar tik telkdavosi ir niekas jos nejausdavo, nebent tik motina, – ji taip pat nerimaudavo audros metu. Iš tikro, jis taip bijodavo audros, jog bijodavo net saulėto oro liepos mėnesį, nes kažkas kartą yra pasakęs, kad karštis ir saulė įelektrina orą, todėl jis bijodavo saulės, o giedrą dieną jam vaidendavosi artėjanti baimė.

Kai saulė krypdavo vakarop ir oras darydavosi vėsesnis, jis lengviau atsidusdavo: vadinasi, viskas atidedama, oras dar neįsielektrino kaip reikiant, beje, viskas dar priekyje. Bet dabar prasidėdavo ilgėjančių šešėlių baimė, kol visai sutemdavo. Ilgi šešėliai būdavo tarsi tamsos pranašai, grėsmingi žygūnai, kurie driekdavosi vis toliau per pievutes ir kalvas, klodami bauginantį savo ornamentą ant žemės tarp medžių ir šnibždėdami iš visų pusių: "Štai ir mes, mes žengiame, mes sėlinantys riteriai, o iš paskos eina didysis mūsų valdovas". Jis nežinojo, iš kur kyla šie žodžiai, bet jie rasdavosi, keldami jam dar didesnę baimę, kurią stelbdavo kita baimė, kad jis bus demaskuotas.

O kai po ilgo grėsmingo telkimosi audra pagaliau prasidėdavo, jis visas apmirdavo, lyg kankinamas laukimas būtų išdžiovinęs vidurius ir dabar, žybtelėjus pirmajam žaibui, juos būtų sutraukęs mėšlungis. Tomis akimirkomis jis savaip slėpdavo savo baimę, nes motina taip pat bijodavo audros ir įsispraudusi į kamputį nusisukdavo į sieną. Jis eidavo pas ją ir sėsdavosi ant suolelio prie jos kojų, lyg norėdamas ją paguosti. Ir niekas nenutuokdavo, kodėl jis taip daro, gal tik motina, nes abu baisiai kankindavosi iš baimės. Kartą, sėdėdami kamputyje, jie netgi pastebėjo, kad tarp jų "įsielektrinusiu oru" tamsoje nužaižavo ilgos kibirkštys. Jie abu buvo tarsi žaibo aukos.

Ir tik po audros ateidavo jam ramybės valandos. Kai šlapios pievutės žvilgėdavo pajaunėjusios vėsios saulės spinduliuose ir dar negrėsdavo audra, kai pradėdavo čiulbėti paukščiai ir visi oro sluoksniai atrodydavo pagaivėję ir atsinaujinę, jis džiūgaudavo be galo, vienas klaidžiodavo tarp medžių, lipdavo į kalvas, eidavo prie jūros ir šlovindavo Viešpatį iškilmingais himnais, kuriuos čia pat kurdavo ir giedodavo garsiai ir tęsiamai:

O Dieve! Kaip gera aplinkui, smagu!
O Dieve! Kaip tapo alsuoti džiugu!
O Dieve! Kokia tavo meilės šviesa!
O Dieve! Kaip džiūgauja žemė visa!

Ir jis puldavo ant tos žemės, kasdavosi į ją pirštais, ir dėkodavo jai už tai, kad jo neprarijo, klaupdavosi prie pat seklumos krašto ir švelniai glostydavo delnais vandenį, kuris dabar spindėdavo kaip veidrodis, ir dėkodavo jam už tai, kad jo neprarijo. Ir stiepdamasis pirštų galais tiesdavo rankas į šviesą ir melsdavo ją, kad toliau šviestų ir neleistų tamsai užeiti ir jo praryti. Vaikščiodavo aplink gėles spindinčiose pievose ir melsdavo jas atleisti jam, jei atsitiktinai yra užmynęs kokį nors žiedelį, ir bėgdavo atgal į takelį, kad nesutryptų be reikalo žolytės. Visi buvo jo draugai po *audros*. Nes kupini visuotinės meilės visi galėjo džiūgauti, kad šį kartą išvengė pražūties.

Taip, viskas, dėl ko broliai juokėsi iš jo, ir dar daug kas buvo teisybė. Jo pažeminimams nebuvo galo. Pavyzdžiui, tas atsitikimas, kuris įvyko, kai jam buvo penkeri metai, jis tada gyrėsi, kad išmokęs gerai skaityti, ir motina didžiuodamasi duodavo jam laikraštį, kad skaitytų garsiai, o jis slapta

perskaitė aštuoniolika sąsiuvinių apie Niko Karterio, seklių karaliaus, nuotykius ir priėjo iki devyniolikto: "Morisas Karateris, nusikaltėlių karalius". Kartą paprašytas jis garsiai skaitė motinai, pusbroliams ir tetulėms, susirinkusiems po pietų altanoje. Kiekvienas sąsiuvinio puslapis išspausdintas dviem stulpeliais, perskirtas ne linija, o siauru baltu tarpeliu. Jis buvo jau gana ilgai skaitęs, kai dėdė Martinas atsistojo su stikline rankoje, pasakė: "Kokias nesąmones čia skaito berniukas", priėjo, neišleisdamas iš rankų stiklinės, ir pasižiūrėjo jam per petį. Ir tada jis pamatė, kad berniukas skaito eilutes ištisai, jungdamas du stulpelius į vieną, ir taip jau buvo perskaitęs visus aštuoniolika sąsiuvinių – tas talentingas vaikas... Ir koks tada kilo juokas – čia liejosi juoko upeliai, kaskados, srautai, kurie, rodėsi, užtvindys viską, o pasislėpę už suaugusiųjų nugarų spygavo ir kaukė broliai.

Tada jis ramiai atsistojo, nors visas liepsnojo iš gėdos, nuėjo į kalną, dešine ranka pasiėmė akmenį, kairiosios padėjo delną ant kalno kaupros, užsimojo ranka su akmeniu ir taip kirto per bevardžio piršto galiuką, kad sulaužė kaulą, ir paskui reikėjo nuimti nagą.

Jis jautė malonumą – malonumą dėl to, kad buvo pažemintas. Tą vasarą iki tol buvę vieni jausmai suskilo pusiau: džiaugsmą akimirka aptemdydavo liūdesys, o baimę pakeisdavo palaima.

Kaip džiaugsmas saulei nušvitus, taip ir baimė apsigyveno jame, taip jį apėmė pralaimėjimo saldumas, kuris sudvejino viską, kas pirmiau buvo viena, kuris džiaugsmą pavertė liūdesiu, o kitą akimirką apsaldino baimę. Gėdos apimtame kūne sklido medaus skonis. Ir šis medaus skonis lydėjo jį bėgantį nuo bangų ir vertė bėgti dar toliau už saugios ribos, einančios barbarisų krūmais, kurių jūra niekad nesušlapindavo. Ir pats žaibas buvo paženklintas tos saldžios jėgos, kuri žybtelėjo džiaugsmu jo baimėje.

Tik slenkanti baimė, gyvenanti tamsoje, neturėjo džiaugsmo spindulio. Tik gaudesys po griaustinio neturėjo nei baimės, nei džiaugsmo: Gerasis Dieve...

Pažeminimas gali virsti malonumu – jei gerai pagalvosi; tą jis suprato labai seniai. Veikiausiai dar tada, kai patį vasaros vidurdienį, visiškai vienas įsikoręs į aukštą pakrantės uolą, svaidė aukštyn didelius akmenis, norėdamas pažiūrėti, ar neužkris koks vienas jam ant galvos. Jis tol svaidė akmenis ir prisimerkęs įtemptai laukė, kol vienas iš tikrųjų pataikė jam į galvą, ir pasaulis susprogo. Pasruvęs kraujais, pusiau apalpęs, jis gulėjo ant uolos,

skausmo bangos, tai kankinančios, tai malonios, tai mėlynos, tai raudonos, ritosi jo kūnu, atvira žaizda galvoje vis labiau maudė ir plaukai žvilgėjo nuo kraujo.

Ir kai jis vagiliavo, buvo tas pats – ir baisu, ir malonu. Tais metais, kupinais kankinančios baimės, jis dažnai vagiliavo. Kartą šiltą liepos mėnesį, kai jūrą gaubė švelnus ūkas, motina važiavo į miestą prekių ir pasiėmė jį drauge. Antrą valandą jiedu stovėjo Didžiojo turgaus gatvėje ir matė, kaip ant Stiklo krautuvės špilio nusileido auksinis ritulys, tai reiškė, kad jau antra valanda. Paskui jiedu įėjo į krautuvę, motina kalbėjosi su pardavėja, jis dešine ranka laikėsi įsikibęs jai į ranką, o kaire vogė nuo prekystalio mažas druskines iš margaspalvio stiklo su žvaigždute dugne: geltonas, žalias ir raudonas druskines. Iš pradžių nukniaukė vieną, paskui dvi, paskui tris, o paskui jį apėmė tokia aistra, jog pasičiupo visą saują ir ėmė grūsti į atsegiotos mėlynos savo striukės kišenę, vis nepaleisdamas motinos rankos. Ir jam buvo gera ir malonu. Ir jam buvo gera, kai pasiėmęs adatą pradūrė priekinę dviračio padangą prie tvoros. Iš padangos iššvykštė oras. Bet kai iš namo išėjo Mikaelis ir pamatė, kas atsitiko dviračiui, kuriuo jis kaip tik ketino kažkur važiuoti, buvo stačiai gėda ir nė kiek nemalonu ir prisipažinti nebuvo galima, nes niekas juo nebūtų patikėjęs ir visi būtų ėmę kibti, kam jis taip padaręs.

O kartą jis pavogė kaulinį drambliuką iš dėdės Renė lentynėlės ir vilkosi per visą miestą iki Vaterlano, norėdamas parduoti jį senų daiktų supirkėjui, bet šis pagrasino jam policija, ir tada buvo stačiai baisu ir nė kiek nemalonu. Visą rudenį jis išsinešiojo drambliuką kišenėje, kiekvieną naktį kišdamas jį į naują slaptavietę, kol susivokė parašyti raštelį "tėvo" vardu ir nueiti pas kitą senų daiktų supirkėją, greta pirmojo. Ten jis pardavė drambliuką už aštuonias kronas, ir tai buvo įdomu ir baisu, ir tuo viskas pasibaigė. Ir vis dėlto tai buvo malonu. Pavojus visada malonus. Bet tik ne jo pasekmės. Gera buvo skęsti ir galvoti, kad niekada neiškilsi į viršų, gera buvo žūti. Bet iškilti į viršų, nepaisant nieko, vėl atgauti sąlytį su visa aplinka, su tuo, kas iš tikro gera, su tais, kuriems gera nuo gero, – štai kas buvo visai nemalonu. Labai nemalonu.

Jie tai žinojo. Broliai, o galimas daiktas, ir visi kiti įsigudrino apie jį žinoti viską.

Bet jo paslapčių jie nežinojo. Jų nežino niekas. Reikia tik mokėti saugoti paslaptį. Jie nežinojo apie audrą ir to, kad jis svaido aukštyn akmenis, kol tą dieną rado jį kraujais pasruvusį ir jis ėmė pasakoti apie akmenį, kuris nukrito iš dangaus, apie meteorą, apie didžiulį paukštį ir kadangi jie juo nepatikėjo – apie svetimą berniuką, apie milžiną su akmeniu rankoje, apie pabaisą...

Jo paslapčių jie nežinojo. Jie nežinojo apie mergaitę su apelsinu...

Ilgas tuščias koridorius su blausiu dujų rageliu pačiame gale. Tuo metu jie gyveno čia; ilgo koridoriaus gale – išvietė, paskui – prieškambaris, iš ten – trumpi laiptai žemyn, į gatvę, kur drėgna ir šalta. Palei vieną sieną koridoriuje lentynos, glaudžiai nustatytos stiklainiais, o juose spirite laikomos gyvatės: kiekviena grakščiai išsilenkusi savo stiklainyje prietemoje.

Kol ėjo į tą pusę, kur buvo šalta, jis beveik nebijojo: pirma, dujų ragelis švietė priekyje, antra, jam reikėjo "į gerą vietą", kaip įprasta sakyti... Užtat grįžtant atgal, kai ragelis liko užpakalyje su gyvatėmis, o priekyje buvo tamsu ir eiti tamsoje reikėjo *ilgai*, ir jis jau ėmė abejoti, ar yra gale durys ir ar viskas sėkmingai baigsis, net jeigu pasieks duris, atidarys jas ir pamatys holą, skaisčiai apšviestą kabančios lempos ir šviesos, sklindančios į jį pro visas atdaras duris, – štai tada jis stačiai stingo. Kol tęsėsi koridorius ir ragelis buvo užpakalyje ir vis labiau tamsėjo, priekyje buvo beviltiška baimė. Tai, kas galėjo jį praryti, buvo priekyje, o vilties nebuvo... O jei koridoriaus gale nebus durų?.. Argi galima tamsoje tiksliai žinoti, ar ten yra durys, o gal jos jam tik pasivaideno?..

Ir staiga kairėje koridoriaus pusėje pasirodė šviesos ruoželis. Pasirodė tarpusienyje tarp lentynų su gyvatėmis silpnoje ragelio šviesoje. Vilfredas išgirdo prislopintą juoką. Ten gyveno tarnaitės, Ema ir Marija. Jis niekada negalėjo tikrai patikėti, kad jos ten *gyvena*. Dieną jos buvo paprasčiausiai "tarnaitės" – merginos, kurios valė avalynę, gamino valgį, tvarkėsi. Ir staiga paaiškėja – jos čia gyvena, jos iškilo iš tamsos ir tapo realybe. Bet svarbiausia – jos buvo išsigelbėjimas, nes pro durų plyšį spindėjo šviesa.

Tai buvo Ema. Jis dabar prisiminė. Ne, neprisiminė. Tai buvo ji. Neprisimeni. Esi – žinai; jis iškart žinojo. Arba tai, ką išgyveni, įsispaudžia visam laikui, arba tik praeini pro šalį. Tai buvo Ema.

Jis žaibiškai įpuolė į kambarį – ten stovėjo dvi lovos. Niekada iki tol

nebuvo buvęs tarnaičių kambaryje. Lovos stovėjo prie sienų, dešinėje ir kairėje nuo durų, priekyje buvo langas su užuolaida, ant užuolaidos nupiešta gėlėta vaza. O priešais langą komoda, ant komodos du gipsiniai arkliukai, sukryžiavę kaklus.

Ta, kurios lova buvo kairėje, jau gulėjo. Tai buvo Marija. Ji sumurmėjo kažką nemaloniai ir nusisuko į sieną, ji miegojo. Bet Ema dar negulėjo. Ruošėsi gulti. Stovėjo su korsetu ir kelnaitėmis, apsiuvinėtomis nėriniais. Atradimas, kupinas žavesio ir netikėtumo, žadantis apsaugą ir – tai jis pajuto tą pačią akimirką – slepiantis pavojų.

Tai buvo Ema. Jis nusišypsojo, ji viską suprato:

– Tu išsigandai? – paklausė. Ir čia pat atsisegė korsetą, kaip segdavosi motina. – Tu išsigandai? – paklausė ji. Ir dar pasakė: – Nebijok! – O jis priglaudė galvą prie jos krūtinės ir beveik pasodino ją ant lovos. Ji pasakė: – Aš nuvesiu tave į vaikų kambarį ir paguldysiu, auklė, žinoma, jau atsigulusi. – Dabar jis suprato, kad žodį "auklė" ji ištarė priešiškai ir su panieka.

O jis glaudėsi prie jos, prie Emos, įsikniaubė į ją bijodamas, kad ji pakils ir išves jį iš čia. Jam buvo gera – kartu ir ramu, ir baisu. Ir Ema pasakė: "Na, mielasis..." – nepažįstamu balsu: "Na, mielasis, mielasis..." Balsu, kurio jis niekad nebuvo girdėjęs. O jis vis labiau glaudėsi prie jos bijodamas, kad visa tai pasibaigs, bijodamas tamsaus koridoriaus, dujų ragelio ir gyvačių stiklainiuose, bijodamas, kad vėl bus tai, kas jau buvo ir kas neturi nieko bendro su ta palaiminga baime, kurią jauti, kai leidiesi į dugną, kai nusitveri už kažko gilaus gilaus, tolimo tolimo ir begalinio, iš kur niekas negrįžta.

O balsas sakė: "Na, mielasis!"

O jis gulėjo tarp dumblių ir kabinosi, kabinosi už kažkokios gilumінės tamsos, kurios negalima paleisti iš rankų, kurioje mirtis ir gyvenimas, baimė ir paguoda ir kurioje norisi nuskęsti.

Buvo Ema, buvo balsas, buvo Ema, buvo ragelis koridoriaus gale ir pats ilgas koridorius. Gretimoje lovoje knarkė Marija.

Jis mirė ten. Užuodė drėgnų apmušalų kvapą ir mirė. Girdėjo tolimą dujų ragelio šnypštimą, viską žinojo ir mirė. Gera buvo mirti. Norėjo mirti. O jei dar gyvens, vėl norės mirti. Nuolat.

Buvo Ema. Ja negalima pasitikėti. Negalima. Ji pasakė Marijai, kuri tuo metu prabudo:

– Dievaži, vaikiščias išsikraustė iš proto, juk jam tik penkeri metai!

O kartą vakare ji stovėjo su sodininku po stogine prie daržinės ir kalbėjo: "Na, mielasis..." tuo pačiu balsu. Jis šitai žinojo visada ir dabar. Laikai susimaišė, susiliejo į vieną.

Bet tą vakarą ji buvo jam labai meili. Nuvedė jį į vaikų kambarį ir paguldė į lovą tą sunkią akimirką, kai jis vėl išnėrė į paviršių, kai suprato, kad gyvenimas eina savo tvarka, malonus nugrimzdimas į nebūtį pasibaigė, o iki tol buvusios baimės nepasibaigė.

O gal visi aplinkui žino viską ir tik dedasi nežinantys, norėdami išvilkti į dienos šviesą tai, ko jis gėdijasi. Bet Ema buvo jam meili. Ji paguldė jį, užklojo patalėliu ir pasakė:

– Jei mamos nėra namie...

Ir staiga jis užuodė apelsino kvapą. Neišsigalvojo, o tikrai užuodė. Nors Ema kvepėjo ne apelsinais. Ji kvepėjo medum. Bet svarbu buvo kas kita. Tai, kokią jis pamatė Emą pirmąją akimirką, kai įėjo.

Ir staiga, sėdėdamas ant lovos krašto, jis pakėlė akis ir pamatė priešais ant sienos paveikslą, bjaurią pigią oleografiją "Mergaitė su apelsinu"[18]... Laikas ir erdvė sluoksnis po sluoksnio staiga ėmė sklaidytis jungdamiesi draugėn. Štai kaip yra – tas paveikslas kabojo virš Emos lovos ir nukeliavo paskui Vilfredo šeimą į Drameno gatvę.

Tai buvo vis tas pats paveikslas, kvailas paveikslas, kuris jam sukeldavo malonų pasibjaurėjimą kiekvieną kartą, kai tik žvilgsnis atsitiktinai užkliūdavo už jo, ir kurio jis nesiryžo išmesti. Prastas paveikslas, juodaakė mergina su apelsinu rankoje, sutrūkinėjusi oleografija jo kambaryje – jo, kuris iš arti grožėjosi Dega šokėjomis, kuris gali mėgautis mėlyna Bonaro spalva[19]. "Mergaitė su apelsinu", bjaurus kūrinys paprastu paauksuotu rėmeliu, tai buvo Ema, jo gėda ir palaima, ilgo tamsaus koridoriaus baimė.

Jis piktai pašoko, priėjo prie paveikslo, ketindamas abiem rankom nutraukti jį nuo sienos, sulaužyti rėmą į kelį, suplėšyti į skiauteles ir išmesti pro langą.

Bet kai jis jau stovėjo, visas drebėdamas, priešais mergaitę su apelsinu, jo akivaizdoje ji staiga pakeitė išraišką, *įgavo* išraišką: juk čia Kristina, teta Kristina, šiaip ar taip, galėjo būti Kristina, buvo panaši į ją...

Kvailystė! Tai buvo pigi banalaus "šedevro" kopija, išsigimėlis stačiakampis, kuris klajodamas iš vieno tarnaičių kambario į kitą pridengdavo apmušalų dėmes.

Ir vis dėlto panašumo su Kristina būta. Panašus buvo paslaptingas šnibždantis žvilgsnis. Argi Kristinos akys rudos? Žinoma, rudos. Juk jis tai žinojo visada. Rankos, truputį glebios, laiko apelsiną, nespausdamos jo. Mielos Kristinos rankos taip pat viską lietė labai švelniai. Be energijos ir be dorybingų darbų, saldaininės rankos...

Jis stovėjo priešais paveikslą, apimtas neaiškaus protesto jausmo. Liesos berniokiškos jo rankos bejėgiškai karojo. Ką tik, prieš akimirką, jis norėjo sudraskyti jomis kvailą paveikslą, dabar vėl pakėlė jas ir meiliai perbraukė per sutrūkinėjusį paviršių. Bet vos tik pirštais palietė apelsiną, jį nutvilkė šalta baimė ir malonumo banga. Mergaitė iš paveikslo, mergaitė iš tarnaičių kambario žiūrėjo į jį su netrikdoma nuostaba.

Taip, jis tą jautė. Sėkmė jį apleido, nuo apsimetinėjimo ir draudžiamų išvykų, nuo jo kaltę sunkinančios meilės. Dabar jie gali ateiti ir paimti jį: pusbroliai, panelė Volkvarts. Jis vienintelis žinojo, kad džiaugsmas ir siaubas yra tas pat, kad siekis slepia savyje nusivylimą, o nusivylimas – siekį. Jis troško gero, skatinamas blogio, o blogo – skatinamas gėrio. Norėjo nuskęsti; išsipurvinti, kad galėtų būti švarus, kad paskiau išsipurvintų, norėdamas būti švarus... Norėjo nukristi, kad galėtų pakilti, kad paskiau nukristų, norėdamas vėl pakilti.

Atsiklaupęs prieš lovą, jis įsikniaubė veidu į iškilų megztinės antklodės raštą. Ir kai išganingos ašaros pasipylė iš akių, jam pasirodė, kad jis skrieja bangomis per jūras ir šalis, per žemes, nušviestas saulės, kuri juodėja nuo savo pačios šviesos ir pamažu darosi tamsiai raudona. Bet bangos jį nešė vis tolyn per vandenį, pro skaisčią mėlynę ir šviesos dėmes, sijojo pro vaismedžių šakas, nešė į šalį, nutviekstą mėnesienos žalumos, kur šviesa buvo šešėliu, o šešėlis šviesa, kur buvo taip malonu pamažu virsti niekuo ir kur viskas turėjo galą.

– Kristina! – raudojo jis.

IX

Jis nubudo ant grindų – ten, kur užmigo. Ir iš karto prisiminė, kas įvyko. Jis jau ne sykį yra taip staigiai užmigęs po stiprių dvasinių sukrėtimų.

Platus mėnesienos ruožas driekėsi per stalą ir grindis su pliušiniu kilimėliu prie lovos, kuri nuo mėnulio šviesos atrodė žalia. Jis išsitraukė kišeninį laikrodį, pasuko ciferblatą į šviesą. Rodyklės rodė pirmą valandą. Nejaugi kas nors buvo užėjęs čionai ir matė jį šitaip miegantį? Nuo šios minties jis krūptelėjo, ji buvo jam bjauri kaip kiekvienas demaskavimas.

Jis priėjo prie durų. Ačiū Dievui, užrakintos: turbūt, kai motina išėjo, jis susijaudinęs užrakino duris. Matyt, bus pramiegojęs pietus, vakarienę ir viską pasaulyje. Tikriausiai jie buvo atėję, atsargiai beldė, bet jo niekad nežadindavo, jeigu staiga užmigdavo dieną. Jie žinojo šiuos jo miego priepuolius.

Su pusbačiais rankose jis nulipo laiptais, per prieškambarį nuėjo į svetainę. Svetainė skendėjo mėnesienoje. Židinio laikrodis po stikliniu gaubtu rodė penkias minutes antros. Jis pasižiūrėjo į savo laikrodį. Laikrodis teberodė pirmą valandą. Matyt, sustojo tą minutę, kai jis nubudo. Nuo šios minties staiga jam pasidarė neramu. Visas virpėdamas stovėjo, nutviekstas šaltos mėnesienos, ir galvojo: "Kol miegojau, buvau gyvas, o dabar?"

Staiga jam praėjo noras grįžti į viršų, į savo kambarį. Jis pažvelgė pro langą į tamsią Frognerio įlankos plynę, perrėžtą mėnulio spindulio smaigalio. O jeigu sėstum ant dviračio, pasileistum per naktinį miestą ir lakstytum tol, kol pasijustum laisvas kaip vėjas! Jis veikė greitai, kad nereikėtų keisti sprendimo. Pasiėmė nuo židinio lentynos degtukus, tebelaikydamas rankoje pusbačius, perbėgo per prieškambarį, nusitraukė nuo kabyklos pilkąjį paltą, tyliai atsirakino duris ir slapčiomis išsėlino į laiptų aikštelę, kur stovėjo dviratis. Laukujės durys buvo užrakintos.

Viršutinės durys irgi užsitrenkė už nugaros. Jis pateko į spąstus ant laiptų iš aštuonių pakopų, kurių negalėjo matyti, bet jautė daug aiškiau negu tada, kai nutrūktgalviškai lėkdavo jais aukštyn, šokdamas per dvi ar tris pakopas, arba susimąstęs lėtai lipdavo žemyn.

Jo mintys skriejo ypač greitai, kaip sugauto žvėries. Kraujas maloniai tvinkčiojo – jį džiugino viso to nepaprastumas. Jis išgriebė patį ploniausią rakčiuką iš dviračio įrankių krepšelio ir įkišo jį į seną laukujų durų spyną,

įtemptai galvodamas, kaip atrodo spyna viduje. Pasitaikius progai, reikės ištirti. Kas žino, gal vieną gražią dieną jam ateis į galvą išlaužti spyną, ne norint ištrūkti iš namų, bet norint patekti į juos.

Kai užraktas sujudėjo, jį apėmė pašėlęs džiaugsmas. Nesitikėjo, kad pasiseks. Jam dingtelėjo, kad kiekvieną kartą jis stebisi sėkme. Išsivarė dviratį į gatvę ir tyliai privėrė duris.

Karbidinis žibintuvėlis neužsidegė. Dievai jo nematė. Buvo šviesu nuo mėnulio. Jis įsikišo degtukus į kišenę ir užšoko ant dviračio. Staiga jam pasidarė baisiai linksma. Lėkė alėja per smailių medžių šešėlius, lyg būtų kilęs laiptais be pakopų. Tai buvo užvis lengviausia. Linksmumas kunkuliavo širdyje, jis įvažiavo į Drameno gatvę ir visu balsu uždainavo. Į kurią pusę važiuoti? Tegu pasako mėnulis!

– Tegu pasako mėnulis! – dainavo jis, patenkintas savo išmone. Energija iš jo trykšte tryško, jis nusprendė užlėkti į prieškalnę ir tik Levenšioldo gatvėje pajuto, kad raumenys pavargę ir jis uždusęs, tada sumažino greitį ir paleido dviratį laisvai riedėti.

Lilės Frognerio vienkiemis tarsi pleveno mėnesienoje. Jis nusprendė važiuoti siauru takeliu, einančiu aukštyn kalva per visą vienkiemį tarp gyvenamojo namo ir ūkinių trobesių. Takelis čia buvo klampus, aitriai trenkė karvėmis. Padangos taip slydo, kad jis turėjo nulipti nuo dviračio ir jį varytis. Tarp ūkinių trobesių buvo visai tamsu, mėnesiena čia nesiekė. Jis vis lėčiau ėjo slidžiu takeliu. Duso, bet visa tai jam teikė kažkokį nesąmoningą malonumą.

Prie ūkinių pastatų sustojo giliai kvėpuodamas ir traukdamas nosimi diendaržio kvapus. Tai buvo valstiečio žemės rėželis tarp vilų ir nuomojamų geltonų vienkiemių, o greta plytėjo ganykla, kur pavasarį ir rudenį ganydavosi avys. Jis staiga panoro pamatyti šiuos namus, klonelį, per kurį ėjo klimpdamas, visiškoje tamsoje, apžiūrėti viską. Brūkštelėjo degtuką ir kai tas užsidegė, apsidairė aplinkui. Brūkštelėjo dar kartą ir ėmė godžiai apžiūrinėti neįprastą aplinką: tamsiai raudoną daržinės sieną, kuri kilo aukštyn, į mėnesieną, ir nyko kažkur tamsoje, o iš kitos pusės – tamsiai pilką apirusio namo kampą. Jis braukė degtuką po degtuko, pagautas karšto noro pamatyti, kol staiga visai pašėlo. Norėjo pamatyti viską, pasimėgauti tuo, ką mato, norėjo viską nutvieksti skaisčia šviesa. Jis ėmė braukti iš karto po du degtukus.

Bet jam vis buvo maža, norėjo matyti vis daugiau. Užsibraukė degtuką ir apsidairė, ar nėra arti kokios nors balanėlės, kurią galėtų užsidegti ir nueiti į tarpunamį – įdomu pasižiūrėti, kas ten dedasi.

Ant takelio truputį toliau gulėjo krūva žabų. Jis pavartė juos virpančia ranka. Jam buvo likę tik trys degtukai. Jei nori sukurti laužą, reikia būti taupiam. Jis paguldė dviratį ant žemės ir atsiklaupė. Pirmas degtukas plykstelėjo ir tuoj pat užgeso.

Jį apėmė baimė. O jeigu taip ir nepamatys. Antrą degtuką rūpestingai uždengė ranka ir prikišo iš apačios prie plonyčių šakelių. Šios ėmė smilkti, bet nedegė.

Jis išsitiesė visu ūgiu šalia žabų. Ilgi virbai vos vos ruseno. O jis norėjo, kad čia, tarp namų, kur aitriai trenkė galvijais ir mėšlu, pliūptelėtų šviesa, kad jos atšvaitai džiugiai suliepsnotų jo širdyje. Norėjo girdėti ugnies traškėjimą ir matyti. Taip, matyti, kaip liepsnos liežuviuose viskas aplinkui atgyja, taip pat ir šitie namai, kuriuose vyksta savas gyvenimas.

Pagaliau nuo trečio degtuko žabai įsidegė. Gulėdamas kniūpsčias jis ėmė atsargiai pūsti ugnį, liepsna pliūptelėjo, pasidarė didesnė – nepasakysi, kad visai didelė, bet didesnė. Jam buvo pasiutiškai linksma – pagaliau!

Jis nukreipė neramų žvilgsnį nuo laužo į raudoną daržinės sieną, kuri pirmiau dunksojo lyg šešėlis tamsoje, – dabar liepsna bloškė ant jos savo atspindžius. Ir šiuose lengvuose liepsnos pliūpsniuose siena atgijo, tartum jis būtų prikėlęs ją iš tamsos gyventi, kad ji būtų *matoma.* Tad tegu viskas tampa matoma, atgyja ir suspindi aplink jį! Džiaugsmas tryško dabar iš kiekvienos jo ląstelės. Jis darė didžiausią nusikaltimą, ir tas nusikaltimas irgi tartum ėmė skaisčiai ir džiugiai spindėti palyginti su visais smulkiais jo nusidėjimais. Jis įžiebė jam širdyje didžiulę liepsną, liepsna kūlverščiais lėkė kažkur žemyn, traukdama paskui save kitas ugnis, traukdama netgi mažą menką laužo liepsnelę. Ir ji staiga skaisčiai įsitvieskė.

Tada Vilfredas išgirdo žingsnius. Girgžtelėjo durys. Jis pašoko, šiurkščiai sugrąžintas į tikrovę, kuri laikinai buvo nustojusi jam egzistuoti. Greitai sutrypė laužą ir griebė dviratį už vairo. Dabar išgirdo, kaip užpakalyje atsidarė laukujės durys, pajuto, kaip truputį aukščiau peties nuo durų nutįso šviesos spindulys. Bet jis jau buvo užšokęs ant dviračio! Dūmė tamsia priešiška erdve. Ratai buksavo slidžiame takelyje. Bet štai po ratais pajuto kietą dirvą ir ėmė kilti į Bundejurdsbakeną. Dabar reikės sumažinti greitį,

bet per kelias minutes jis privažiuos medinius pastatus Briskebiu rajone; ten galės pasislėpti tarp netvarkingai pristatytų žemų nameliūkščių, po medžiais, kurie mėnesienoje klojo ilgus šešėlius.

Kai privažiavo žemus namelius, visur buvo tylu, niekas jo nepersekiojo. Jis atsigulė ant žemės, pasiklausė, paskui, negaišdamas laiko, vėl pakeitė kryptį ir pasuko į kairę. Staiga jam sutriko mintys, o kaip aiškiai jis viską suvokė pirmiau! "Aš darau kvailystę", – pagalvojo jis. Bet negalėjo sumesti, ko gi jam griebtis. Briskebiu kelias ėjo atvira vietove. Uranijenborgo bažnyčia spindėjo mėnesienoje. "Reikėjo pasislėpti tarp tų namų", – galvojo jis. Mėnesiena buvo apšvietusi seną kalvę pakalnėje, kur prasideda Industrijos gatvė. Galima buvo perskaityti iškabą – joje buvo parašyta "Kalvė". Dešinėje Industrijos gatvės pusėje vėl be jokios tvarkos traukėsi medinių nameliūkščių virtinė, bet jis nėjo slėptis ir už jų, visiškai prarado šaltakraujiškumą, iš visų pusių jam vaidenosi balsai.

Gatvė, kuria kilo, buvo paprasčiausias purvinas griovys; jis stengėsi laikytis šalikelės, kur žemė kietesnė. Pėsčiomis jo nepavys, na o raiti? O automobilis? Policija dabar turi automobilius, jis buvo skaitęs apie tai. Buvo skaitęs apie prancūziškus autoplėšikus, kurie plėšia bankus, – jie gaudomi po visą šalį su šaunamaisiais ginklais... Jis taip pat autoplėšikas ir bus persekiojamas su automobiliais. Jis užgulė vairą ir lėkė nakties tamsoje tartum piktoji dvasia, piktoji jėga. Širdyje skambėjo baimė ir džiaugsmas, ir tai audrino jį.

Jis sustojo nepažįstamoje gatvėje. Niekur nė gyvos dvasios. Dabar suprato, kad niekas jo nematė. Niekas jo nepersekiojo. Žmogus Frognerio vienkiemyje, matyt, užgesino laužą ir įėjo vidun.

Bet ką tas žmogus pamanė? Kas galėjo sukurti laužą? Taip pagalvojus, visas jo džiaugsmas išsisklaidė. Ir vėl grįžo niokojanti pasekmių baimė. Pasekmių, kurias jis visada užmiršdavo susijaudinimo akimirkomis. Dabar jų susikaupė daug, dar neaptiktos, bet susijungs į vieną grandinę – *pasekmės*, visos pasekmės iš karto...

Jis nulipo nuo dviračio ir priėjo arčiau prie vieno namo, norėdamas perskaityti gatvės pavadinimą. *Sorgenfri* gatvė.

Pavadinimas jį nustebino. Štai kur pavadinimas, štai kur žodis: "sorgenfri" – neturintis rūpesčių. Nerūpestingas. Svajonė, viltis...

O gal pasaulyje yra daug nerūpestingų žmonių? Žmonių, gyvenančių be

rūpesčių? Beje, juk jis norėjo patirti tikrą *vargą*, bet tik alino save, kentėdamas dėl savo paties išmonių. Stingdamas iš baimės, jis staiga pagalvojo: "O ko aš, tiesą sakant, tikėjausi kurdamas laužą?" Jam vaidenosi liepsnos apimti galvijai, besiblaškantys tvarto tarpduryje, ausyse skambėjo garduose pririštų karvių bliovimas. Nejaugi jis to siekė? Stovėjo, spausdamas šaltą dviračio vairą. Mėnulis jau visai nusileido, gatvėse pasidarė beveik tamsu, bet slapčiomis jau sėlino aušra.

Kai vėl užšoko ant dviračio, balnelis po juo smuktelėjo, matyt, atsileido veržlė, kai metė dviratį ant žemės prie laužo. Jis vėl nulipo nuo dviračio, išsiėmė iš krepšelio sunkų raktą ir ėmė sukti veržlę. Tą akimirką iš tamsos išniro policininkas.

– Ko tu, jaunuoli, važinėji be žibinto? – Policininkas buvo žemo ūgio žaliūkas trumpa juoda barzdele, kyšančia iš po juodo šalmo žvilgančiu smaigaliu. – Ir apskritai, ką tu veiki gatvėje tokiu metu?

Mažasis Lordas nustėro, ir jo protas iš karto ėmė veikti aiškiai kaip pirmiau. "Dabar aš Vilfredas, – dingtelėjo jam galvoje. – Pavojus". Jis užšoko ant dviračio ir paspaudė pedalus. Bet policininkas buvo vikresnis, sugriebė iš užpakalio už bagažinės. Dviratis pakrypo. Viena koja Vilfredas atsirėmė į žemę. Tada greitai atsisuko ir raktu, kurį turėjo rankoje, iš visų jėgų kirto per pirštus, įsikibusius į bagažinę.

Pirštai atsileido; policininkas vėl pabandė sugriebti dviratį, bet šį kartą jam nepasisekė. Paauglys ant dviračio jau buvo už penkių žingsnių nuo jo. Policininkas puolė jį vytis, bet atstumas tarp jų vis didėjo. Vilfredas jautė tokį jėgų antplūdį, jog nieko nebijojo. Jis pasuko į pirmą gatvę ir kaip strėlė nulėkė žemyn, tenai, kur ėjo tramvajų linijos, ir vėl pasuko, palikęs policininką toli užpakalyje. Kažkur nakties tamsoje čirpė vienišas švilpukas.

Jį vėl apėmė pergalingas džiaugsmas. Jis skrieja ant karšto ristūno, o iš paskos lekia persekiotojai: kaukši pasagos, daugybė pasagų! Bet jie jo nepasivys. Jis nesigręžiojo. Gatvė, kuria dabar važiavo, buvo klastinga – vienos duobės. Jis įtemptai žiūrėjo priekin į tamsą, visą laiką bijodamas kokios nors klastos: dar, ko gero, išsities ant žemės. Bet jie jo nepasivys. Taip nuspręsta. Keistą ramumą jis jautė, kol lėkė, taip, iš tikro lėkė, lyg Blerijo per sąsiaurį[20], su kepuraite, atsmaukta ant pakaušio!

Dingtelėjo mintis: o jeigu pasirodys kitas policininkas ir sulaikys jį už tai, kad važinėja be žibinto? Jis – dviratininkas, kurį vejasi naktiniai

persekiotojai, "dviratininkas plėšikas" iš Kristianijos. Laikas ir erdvė pasikeitė. Bet galva veikė vis taip pat aiškiai ir tiksliai. Jis pristabdė dviratį ir apsidairė. Gatvė buvo tuščia. Paslėpė dviratį po krūmais kažkokiame parke, užrakino ir įsikišo raktą į kišenę. Paskui ėmė lipti aukštyn stačiu šlaitu, kur nebuvo matyti takelio, tartum būtų ėjęs per žemą mišką. Nejaugi jis atsidūrė už miesto? Užpakalyje nei švilpuko, nei balsų. Tik žemas mėnulis, kuris jam kylant aukštyn ir pats kilo ir darėsi matomas.

Viršukalnėje – ten buvo Blosenas – jis atsisėdo ant žemės ir ėmė žiūrėti į fiordą, nutviekstą mėnesienos, – į visiškai naują pasaulį. Visiškai neregėtas vaizdas: čia pat Fagerborgo bažnyčios smailė, o tolumoje, miesto viduryje, didingas, žalias Švč. Trejybės bažnyčios kupolas, kuriame atsispindi mėnesiena. Toks keistas ir neregėtas pasaulis, jog viskas pasisuko atbulai, grįžo atgal, į tą akimirką, kai jis dieną užmigo iš liūdesio. Kristina. Jis nebuvo prisiminęs jos per visą ta laiką. Mergaitė su apelsinu.

Mirtinai nuvargęs, šlapias nuo prakaito, jis pasilenkė prie pat žemės. Bet nuovargio priepuolis taip pat greitai praėjo. Visa, kas dėjosi gatvėje, lyg išnyko iš atminties, lyg apsitraukė kažkokia migla. Užtat jis aiškiai prisiminė tai, kas įvyko namie, jo kambaryje. Praeitis. Jinai užplūdo jį ten, tarsi staiga būtų netekęs sąmonės. Dabar ji vėl iškilo, visa tai, kas buvo užslinkę ant jo tada, nuo ko jis bandė atsiriboti miegu.

Tarp praeities ir dabarties valandos buvo kažkokio panašumo. Ir *dabar* jis suprato kokio. Jam vėl kaip tada reikia nuspręsti. Jis atsitiesė kvėpdamas nakties orą...

Prisiminė rudenį, kuris atėjo po tos vasaros, kupinos pažeminimų. Tada jis ir tapo tokiu berniuku, kuris darė tai, ko kiti norėjo, nes širdies gilumoje jau ėmė neaiškiai jausti, kad kažkur pačiame pažeminimo dugne slypi savotiškas triumfas, o baimė ir skausmas pamažu virsta narsumu ir kažkokiu malonumu.

Taip viskas ir prasidėjo. O paskui pirma diena mokykloje, kur jį nuvedė motina ir panelė Volkvarts jį klausinėjo. Taip, jis pradeda mokytis truputį vėliau negu kiti, bet užtat laisvai skaito ir rašo ir šiek tiek pramokęs prancūzų kalbos. Turėjo guvernantę. Gabus ir kuklus berniukas, mandagiai sveikinasi, bet nėra pernelyg drovus. Dabar jis visa tai jautė labai aiškiai, ir jam netgi ėmė rodytis, kad jau iš pat pradžių veikė pagal apgalvotą planą.

O paskui jis pirmą kartą buvo svečiuose ir taip galantiškai elgėsi, jog dėdės iš nuostabos pakėlė antakius, o tetules ištiko ekstazė. Jis prisiminė visą savo programą, kurioje, rodos, negalėjo būti atsitiktinumų. Ir namų šiokiadienius – dabar liovėsi bijojęs pusbrolių. Tada jam buvo septyneri metai, ir jie galėjo gąsdinti jį kaip norėjo, o dabar aštuoneri! Dabar jis galėjo elgtis drąsiau, beje, prisilaikydamas saiko. Buvo toks stebuklingas žodis "ačiū", ir dar daugiau žodžių: "labai ačiū" ir "didžiai ačiū", jie veikė neklysdami. Jis išmoko kalbėti: "Tavo nauja suknelė? Ak, kokia graži!"

Sunkiau buvo išmokti šokinėti nuo slidžių tramplino. Sunkiau buvo išmokti plaukti.

Kraupi bedugnė apačioje po kojom gali tave praryti, vos tik atsispirsi nuo netvirtos tramplino aikštelės!

Tramplinas jų namų sode, šalia geležinkelio pylimo... Mažytis tramplinas, kurį pastatė jo prižiūrimas kaimynų berniukas Dikas ir nuo kurio jie lėkė, kaip jiems atrodė, svaiginančiu greičiu. Dikas buvo kilęs iš Olandijos, jis niekada nebuvo matęs tikrų tramplinų, o Vilfredas... Motina sėdėjo erkeryje prie lango su rankdarbiu ir padrąsinamai žiūrėjo į jį. Bet pats tramplinas jai nebuvo matomas; štai Vilfredas nušoko, parkrito, greitai nusipurtė sniegą apačioje, kur ji negalėjo jo matyti, paskui vikriai užsiropštė ant kalvos žemiau tramplino ir greitai greitai nulėkė žemyn prie pat tvoros, kad ji nenumanytų – o gal ji numano? – jog jis parkrito.

Dar šuolis, dar vienas. Jis virto, purtėsi sniegą, reikalavo, kad Dikas išmatuotų šuolio ilgį, lipo šiek tiek aukščiau, gudravo, delsė šokti, o kai pastebėdavo, kad motina žiūri į jį, laisvai atsistodavo. Motina mojavo jam, jis jai. Vėl aukštyn, vėl šuolis. Aukščiau, dar aukščiau. Šuolis. Kritimas. Kritimas. Vėl kritimas. O olandas Dikas kvatojasi, jis niekada nėra matęs tikrų tramplinų ir krinta, dar nepradėjęs šokti.

Ir kaip paskui pusbroliai vesdavosi jį į Hiusebiu, į Stašunsbakeno tramplìną ir kitus tramplinus, kur motina jau negalėdavo jo padrąsinti žvilgsniu. Kumštinės pirštinės, ausinė kepurė, o prie sagelės pririštas paketas su pusryčiais. Ir grėsmingas tramplinas, baimės bedugnė. Paskutinė bedugnė – kelias į nebūtį.

Broliai apačioje, jie jau nušokę. Jie juokiasi, šaiposi: "Na, ko gi tu? Bijai?"

Ir štai jie kopia, nesulaikomai artėja prie tramplino, prie bedugnės, prie bedugnės krašto... Ir paskui – didelis niekas. Šuolis, mirtis. "Keturi metrai. O-o-ok!"

Kokia laimė, kai jis suvokė, kad yra gyvas ir čiuožia nugara, išskėtęs kojas su slidėmis. Paskui greitas, skausmingas kopimas į viršukalnę, šalia tramplino, aukščiau, vis aukščiau. Ir vėl. Baimė. Apačioje šauksmas: "Viskas gerai! Šok!"

Šuolis. Kritimas. Šuolis. "Liemenį į priekį, Mažasis Lorde!" Jis pasvyra į priekį. Krinta ant nugaros. Vėl atsistoja. Šuolis. Kritimas. Vėl kopimas. Baimė. Šuolis, bedugnė, mirtis. Kritimas. Pasvirimas į priekį. Krinta ant nugaros. Bijo. Bijo. Bijo. Bet jis tam pasiryžo. Ir atgal nesitrauks.

Kodėl? Pasiryžo, ir viskas. Pasiryžo šokti nuo tramplino, plaukti, pasidaryti geriausias už visus. Už ką? Už visus bendrai. Mokykloje, ant tramplino, vandenyje. Geriausias už visus.

Visi metai baimių. Visa žiema... Metai pastangų. Jis pasiryžęs užmušti tą, kuris jį vejasi ir tuoj tuoj aplenks... Ir kai kitą vasarą išmoko plaukti, pasijuto esąs ne šios žemės gyventojas. Kovos krikštas, pergalė...

Vanduo švelniai sėmė kojas, apačioje žiojėjo blausi bedugnė, jis buvo jūroje, atitrūko nuo kranto. Ir nebijojo... Tai buvo pati didžiausia jo pergalė, labiausiai įsimintina akimirka. Ji beveik išvaikė tą vasarą visas kitas baimes, kol įprato plaukti, ir tada baimės po truputį šliaužte sušliaužė atgal.

Ir dėdė Martinas pasakė, sėdėdamas su nuolatine stikline atviroje terasoje:

– Štai kaip, mažylis tapo tikru vyru! – Jis taip pasakė, lyg įveikdamas didelę abejonę, ir vis dėlto pasakė. O motina atsiliepė:

– Tai manęs nė kiek nestebina, aš niekada tuo neabejojau.

Tik mažutėlė teta Valborga liūdnai žiūrėjo į jo pažangą:

– Man rodosi, Mažasis Lordas prievartauja save, jis per daug varginasi dėl mūsų.

Tai buvo teisybė – jis nėrėsi iš kailio, bet ne dėl jų, o dėl savęs, norėdamas būti didelis, kad kiti liautųsi iš jo šaipęsi, stengdamasis kuo geriau išsivystyti ir atskleisti visas paslaptis, kurios laukia jo priekyje. Tą žiemą jis visaip vengė tiriančio ir užjaučiančio tetos Valborgos žvilgsnio. Ji vienintelė suvokė dalelę teisybės, gal todėl, kad buvo tokia maža ir negalėjo žiūrėti į jį iš viršaus, iš didelio aukščio.

Jis stengdavosi išvengti sekimo, nežiūrėti jiems į akis, užtat su perdėtu įkarščiu puldavo vykdyti kiekvieno pavedimo. Mokykloje sąmoningai vaidino pirmąjį mokinį, trokšte trokštantį žinių. Be to, visą laiką juto ir žinojo, kad seserims Volkvarts tai nepatinka, nors jos be perstojo jį giria. Jis tai žinojo, bet buvo pasiryžęs jas akinti, kad jos negalėtų įžvelgti jo sielos ir tik jis vienas galėtų turėti savo paslaptis.

Užtat jis kaupė paslaptis. Kurdavo jas iš visko, iš pačių nekalčiausių daiktų. Be jokio apetito, bet pagal visas gražaus elgesio taisykles valgė nemėgstamus patiekalus, kad jie manytų, jog jis juos mėgsta. ("Mažasis Lordas stačiai dievina pomidorų sriubą...") Juos apgaudinėti jam buvo tikras malonumas, ypač kad taip lengvai sekėsi, tereikėjo visą laiką būti budriam. ("Berniukas truputį nervingas, ponia, kažin ar jis nepervargsta..." – "Ką jūs, daktare, jūs neįsivaizduojate, kaip jis mielai eina į mokyklą, kaip mėgsta slidinėti ir šokinėti nuo tramplino!")

O jis nekentė viso šito. Ir mirtinai bijojo. Kai artėdavo šuolio akimirka, jausdavosi taip, lyg iš jo būtų pumpuojami viduriai, o kai pirmą kartą su visa klase dalyvavo slidinėjimo ir šokinėjimo varžybose nuo savo darbo tramplino šalia Triuvano, jis iš baimės pridarė į kelnes, miške belaukdamas savo eilės. Užtat vėliau švelniai žvelgdavo į lentyną, kur stovėjo maža sidabrinė taurė, ir kartkartėmis uoliai ją valydavo. Tai buvo liudijimas – penktoji premija. Jis žinojo, kad geresnių rezultatų nepasieks. Žinojo, kad kai jam sukaks dešimt metų ir juos nuves į trampliną Lilėje Hegehiulete, jis bus demaskuotas, nes negalima pirmauti, kai taip bijai.

Ir vis dėlto taurė buvo įrodymas, įrodymas, kad jis žengė dar vieną žingsnį arčiau tikslo, siekdamas visam laikui nusikratyti demaskavimo ir pajuokos baimės, o tada jau galės gyventi savo paslapčių pasaulyje, kad nė vienas žmogus nenumanytų, kas jis esąs ir ką galvoja.

Kolekcionavo liudijimus, atžymas, paskatinimus. Chrestomatiją skaitė keliom pamokom į priekį, namie puslapis po puslapio kalė kišeninę enciklopediją, Mejerio žodyne ieškojo tarptautinių žodžių ir išmoko neužsikirsdamas ištarti "maksimalus", "trivialus", "tendencingas", – nežvilgčiojo neryžtingai į suaugusius kaip kiti vaikai, kai išdrįsta pavartoti nepažįstamą posakį.

Kartą iš įtūžio nusilaužė pirštą, nes buvo sugautas nežinant, daugiau tokių klaidų jis nedarė. Su dėde Renė aptardamas "neoimpresionizmo

atstovus", dabar jau tvirtai žinojo, apie ką šnekama. Suprato, kad galima įgyti viską: elgesio manierą ir netgi charakterį.

Jis pasipurtė iš šalčio, sėdėdamas ant akmens Bloseno viršukalnėje. Mėnulis jau buvo visai dingęs kažkur apačioje, šiaurės rytuose brėško rytas. Jis vėl susipainiojo prisiminimuose kaip namie, šalia lovos.

Ir staiga aiškiai prisiminė viską, kas įvyko šią naktį. Jam gresia pavojus. Jis veikiausiai padegė vienkiemį, sudavė barzdočiui policininkui su šalmu. Jis persekiojamas. Priešais jį staiga iškilo žodis "ieškomas..."

Ne, jis nesusipainiojo prisiminimuose. Iš prisiminimų apie visus savo pažeminimus ir apie tai, kaip juos įveikė, jis pasisėmė jėgų. Dabar vėl kaip tais metais, kai jam buvo šešeri, paskui septyneri, kaip visais jo įsivaizduojamų sėkmių metais jam reikėjo apsispręsti, pradėti naują kovą už paslaptingą savo pasaulį. Jo pusėje buvo visi pranašumai, priešininko – jokių, nes jis vienas žinojo tai, ką žino, nes jis stropus, gerai išauklėtas, paklusnus berniukas ir gražiai apsirengęs. Ne koks nors skarmalius, kuris ko paklaustas stovi nudėręs akis ir jaučiasi dėl visko kaltas. Jis vienas, neturi bendrininkų, įtarimas niekada ant jo nekris, jei tik sugebės ir toliau laikytis skyrium, apsimetinėti ir slėpti jį draskančius prieštaravimus, kurie kunkuliuoja viduje ir tarpais, rodosi, tuoj tuoj jį susprogdins...

Jis gana greitai rado kelią į namus. Rytas buvo šaltas ir vaiskus. Palto kišenėje apčiuopė dviračio raktą. Tegu dviratis kol kas paguli krūmuose, paskui iš ten pasiims. Važiuoti dviračiu taip anksti tuščiomis gatvėmis buvo nesaugu. Rasi, dar geriau nusiųsti dviračio ką nors kitą, pavyzdžiui, Andreasą. Rasi, šiuo dviračiu kol kas geriau nevažinėti – jis žino, jog niekas iš jo pažįstamų neturi "Reilif" markės dviračio. Apskritai po egzamino galima bus laikinai atiduoti jį Andreasui. Netrukus jiedu su motina išvažiuos vasaroti, o kol kas Vilfredas apsieis be dviračio. Ir Andreasas bus patenkintas ir dėkingas. Mažasis Lordas ėjo keliu, drebėdamas iš šalčio, bet vos tik pagalvojo, kaip nudžiugins Andreasą, jam iš karto pasidarė šilta.

Ir vis dėlto geriau nesišlaistyti gatvėmis. Geriau eiti namo. Taip, dviratį jis atiduos Andreasui. Bet dabar metas namo. Jei jis galėtų pasakyti einąs su kokiu reikalu, – juk staiga gali ką nors sutikti, pavyzdžiui, barzdotąjį policininką...

Toliau gatvėje pasigirdo kažkieno žingsniai. Jis įsmuko pavartėn. Žingsniai artėjo. O jeigu čia policininkas? Jis nubėgo į kiemą, trys laipteliai kilo į

kažkokias duris, durys buvo užrakintos. Susigūžė durų nišoje. Žingsniai priartėjo, paskui ėmė tolti. Pribėgęs prie vartų, jis pažvelgė į gatvę ir pamatė laikraščių išnešiotoją, kuri ėjo palei namus. Ant peties krutėjo sunkus krepšys. Jis lengviau atsiduso. Moteris sustojo, pasistatė ant šaligatvio sunkų krepšį, išsiėmė pluoštą laikraščių ir nuėjo į namą. Krepšys pasiliko ant šaligatvio.

Ir staiga jam dingtelėjo nauja mintis. Moteris atsirakino laukujes duris savo raktu. Čia buvo didelis turtingas namas, ji negreitai sugrįš atgal, juk jai reikia iškaišioti laikraščius į visas pašto dėžutes.

Jis vienu šuoliu atsidūrė prie krepšio, ištraukė iš jo pluoštą laikraščių. Duryse kyšojo raktas, matyt, moteris išeidama vėl užrakina duris. Akimirka jam šovė į galvą pasukti raktą ir tuo laimėti laiko. Bet šito nereikėjo, jis turėjo ne mažiau kaip dešimt minučių. Be to, moteris nepastebės dingusių laikraščių, kol krepšys neištuštės. Jis apibėgo artimiausią namą ir įsuko į Teresės gatvę, tuščią ir liūdną brėkštančio ryto šviesoje. Nubėgęs visą kvartalą, vėl pasuko už kampo, į Žozefinos gatvę prie Bisleto. Dabar, jei susitiks ką nors iš vietinių gyventojų, sulėtins žingsnį ir ims žiūrinėti namų numerius... Jis geras berniukas iš vargingos šeimos, prieš pamokas išnešioja laikraščius. Patenkintas nusišypsojo, toliau dairydamasis į šalis. Reikėjo įsijausti į vaidmenį, bet nepersistengti. Įsijausti į vaidmenį. Jis kažkur buvo skaitęs šį posakį. Jo uždavinys – dabar tai žinojo tvirtai – įsijausti į vaidmenį.

Bet jis nieko nesutiko. Jam nereikėjo įsijausti į vaidmenį. Nė gyvos dvasios nebuvo matyti šiose gatvėse, visi turbūt jau išėję į darbą. Taip pagalvojęs, vėl nusišypsojo. Jis turėjo iš ko pasišaipyti – iš žmonių, iš paties savęs. Turėjo iš ko pasijuokti. O jis mielai gali pasityčioti iš ko tik nori, kai baimė atslūgsta.

O dabar baimė buvo atslūgusi. Mat jis apsisprendė. Dabar kaip tada. Mintys, kurias svarstė pereitą dieną ir naktį, išėjo jam į naudą, jis suprato, kad šie metai panašūs į tą vasarą, – ir tada, ir dabar svarbu buvo teigti save, būti drąsiam, gabiam, ir tada niekam dėl tavęs nekils jokių abejonių ir įtarimų. Tada niekas nedrįs lįsti tau į širdį, o tu už kitų nugaros galėsi daryti, ką panorėsi, ir dar slapta juoktis.

Jis staiga prisiminė smulkius nusikaltėlius iš Niko Karterio nuotykių. Jie mosikavo revolveriais, slėpėsi tamsoje, o paskui lindo į dienos šviesą taip, kad pirmas barzdočius policininkas galėjo juos pačiupti. Teisybę sakant,

visiškai tas pat, kaip skaityti šias knygpalaikes, – išilgai ar skersai. Ši mintis pradžiugino jį. Ji nuėmė jam nuo širdies sunkumą – senų laikų sunkumo likučius. Jis perėmė laikraščius į dešinę ranką ir prisikišo prie akių kairį smilių, kurį kažkada susilaužė netverdamas iš gėdos. Piršto galas buvo truputį plokštesnis už kitus, ir per nagą ėjo vos pastebimas vertikalus randas. Bet pirštas nebuvo sužalotas, ir kas nežinojo šitos istorijos, nieko nebūtų pastebėjęs.

Jis šyptelėjo. Visa esmė ir yra ta, kad niekas nieko neįtaria, jei tikrai nežino arba nemoka spėlioti. Jis turi slaptą pirštą, bet ir siela jo paslaptinga. Jis visas – paslaptis.

Įžengęs į alėją, einančią prie jų vilos, jis greitai apsižvalgė ir pakišo laikraščius po išklibusiu lieptu per griovį šalia gretimo namo. Čia jų niekas neras. O pasitaikius progai, juos kaip nors pasiims. Pasižiūrėjo į laikrodį – penkiolika minučių septintos. Po ketvirčio valandos nubus tarnaitės. Tada jis paskambins prie durų ir pasakys Lili, kad nubudo anksti ir išėjo pasivaikščioti: atseit neėmė miegas, per ilgai miegojęs iš vakaro. Gal pasakys visą šitą ilgą frazę, o gal tik kelis žodžius, žiūrint, kaip elgsis Lili. Gal bus švelnus, netgi meilikaujantis, o gal išdidus ir pasipūtęs – priklausys nuo Lili elgesio. Dabar jis tikėjo savo žvaigžde, savo apsimetimo sėkme. Neryžtingumo periodas praėjo. Tai buvo silpnybė, dabar jos atsikratė.

Jis priėjo prie durų, kurias naktį atsidarė be rakto. Už durų rankenos kyšojo "Morgenbladet". Vadinasi, moteris, atnešusi jiems laikraščius, neturėjo savo rakto. Jis vėl ironiškai šyptelėjo. Atsisėdo ant laiptų ir ėmė laukti, kol ateis pusė septintos. Tada paskambins į duris ir privers Lili patikėti savo pasakom. Paskui truputį pailsės savo kambaryje, nusipraus ir anksčiau nulips žemyn pas motiną, pailsėjęs ir kupinas ryžto. Jis ją smagiai nuteiks, pašnekėjęs apie vasaros planus. Ir iškvos, ar neketina šiais metais teta Kristina svečiuotis pas juos vasarą Skovliu...

Nuo šios minties jį išpylė karštis. Jis padarys taip, kad motina ir šiais metais pakviestų Kristiną. O kodėl gi ne? Bet pirmiausia pasistengs motiną smagiai nuteikti, ji to nusipelnė. Jinai dėl jo taip nerimavo. Dabar to nereikia. Papraščiausiai jis tuomet svyravo, jį kankino abejonės. O dabar jis teiks jai vien džiaugsmą, visur pataikaus ir taip paslaptingai gyvens, kad nei ji, nei niekas kitas to nenumanys.

Jis sėdėjo ant laiptų. Iki pusės septintos dar buvo penkios minutės.

Nusižiovavęs žvilgtelėjo į laikraštį, kurį turėjo rankose. Ir tuoj pat pamatė nedidelę antraštę:

"Piromanas su dviračiu".

Akimirka laiptai susiūbavo po juo. Bet jis susitvardė. Jautėsi kaip ant tramplino: "Liemenį į priekį!"

Raidės pamažu grįžo į savo vietas. Lilės Frognerio vienkiemio nuomininką pažadino didžiulio laužo šviesa... Piromanas išsigando ir šoko ant dviračio... Jaunuolis apie septyniolikos metų... Rajone pastebėta kažkokių valkatų...

Taigi. Jo lūpos vėl pašaipiai išsiviepė. Jie net nenutuokia, kad padegėjui tik keturiolika metų ir kad jis moksleivis iš pasiturinčios šeimos, gyvenančios Drameno gatvėje. Jis vos nesusijuokė balsiai, bet tuoj pamatė straipsnelį, išspausdintą truputį žemiau:

"Policininko užpuolimas".

Ir vėl laiptai susiūbavo po juo, o šokinėjančios raidės pavirto ilgais brūkšniais. Jis vėl susitvardė... Trenkė kažkokiu kietu daiktu... dingo tamsoje. Ar tik nebus čia piromanas iš Frognerio?

Jis pabandė šyptelėti, pagalvojo, kad jie iš savo pusės pasistengė padaryti viską, ką galėjo. Bet nusišypsoti nepavyko. Reikia išmokti ir šito – išmokti šypsotis visada, netgi kai tavęs niekas nemato. Stačiai reikia būti pasiruošusiam... Jis perskaitė: "...gražiai apsirengęs, apie šešiolikos metų amžiaus, bet Sorgenfri gatvėje buvo labai tamsu..."

Štai dabar jam pavyko nusišypsoti, pavyko tikrai, Sorgenfri gatvėje buvo tamsu, tai bent, Sorgenfri gatvėje buvo tamsu, nors į akį durk, tamsu ir niūru. Gal ten irgi slėpėsi valkatos. Valkatos tamsioje Sorgenfri gatvėje, Nikas Karteris Kristianijoje. Paslaptingi septyniolikamečiai nusikaltėliai lakstо naktį po miestą, degina ir prievartauja. Jo širdis nesulaikomai džiūgavo.

Bet ir džiaugsmą reikia mokėti tramdyti, viską reikia mokėti tramdyti, užgniaužti širdyje, saugoti paslaptį. Jis pasižiūrėjo į laikrodį. Be dvidešimt minučių septinta. Nuspręsta: kad ir ką darytų Lili, jis elgsis savarankiškai. Juk laimėjo pergalę. Jis nerūpestingas berniokas, grįžtantis iš pasivaikščiojimo.

Jis lengvai pašoko, užbėgo laiptais su laikraščiais rankoje, paskambino ryžtingai ir trumpai. Prie durų pasigirdo žingsniai.

– Labą rytą, mieloji Lili. Ateina laikraščių išnešiotojas!

X

Privačioje seserų Volkvarts mokykloje vyko egzaminas.

Iš didžiojo kampinio kambario langais į gatvę ir į mokyklos kiemą buvo išnešti abu stalai. Jų vietoje išilgai sienų stovėjo kėdės auklėtojams ir tėvams, pakviestiems į egzaminą žodžiu. Prie trumposios sienos už staliuko, apkrauto knygomis ir popieriais, greta sėdėjo seserys Volkvarts. Panelė Anetė tai nuleisdavo lornetą, tai dėdavosi prie akių, nelygu kur krypo jos žvilgsnis: į knygą ar į egzaminuojamus moksleivius. Šis jos judesys visai procedūrai teikė besikaitaliojantį ritmą: kilst – pažymys, kilst – pažymys. Moksleiviai po du buvo kviečiami iš gretimos klasės. Atsakinėdamas į klausimus, kiekvienas egzaminuojamas moksleivis stovėdavo kambario viduryje.

Mažasis Lordas gėrėjosi ceremonija. Gėrėjosi, kad klasėje yra pašalinių žmonių – dėl to egzaminas atrodė panašus į spektaklį, o juk programą jis mokėjo atmintinai. Gėrėjosi tuo, kad jo motina iškilmingai sėdi tarp pulko motinų ir tarp jų įsimaišiusių dviejų ar trijų tėvų su skėčiais tarp kelių. Gėrėjosi neįkyriu motinos elegantiškumu – ji taip skyrėsi iš tų nepažįstamų žmonių, slapčiomis žvilgčiojančių į kits kitą. Mažąjį Lordą, pasisukusį nugara į žiūrovus ir veidu į seseris Volkvarts, pasiekdavo silpnas motinos kvepalų dvelksmas, kuris tarsi gaubė jį patį, esantį visų dėmesio centre, teikdamas jam kažkokio nepaprasto vylingo pasitikėjimo.

Bet dar malonesnė jam būdavo ceremonija, kai garsiai būdavo skelbiami egzaminų rezultatai ir svečiai klausydavosi tyloje, kuri kas akimirką darydavosi kitokia. Visi moksleiviai tada susirinkdavo į kampinę klasę ir stovėdavo susigrūdę palei langą į kiemo pusę, tarpais pusbalsiu sušukdami. Dabar jie iš eilės ėjo į klasės vidurį ir deklamavo laisvai pasirinktą eilėraštį – ar iš mokyklos programos, ar iš to, ką buvo skaitę namie. Daugiausia moksleivių deklamavo psalmes, iš dalies todėl, kad nesuprantamos psalmių eilutės geriau lindo jiems į galvas, iš dalies neaiškiai nuvokdami, kad pasirinkę "šventą tekstą" greičiau palenks į savo pusę klausytojus.

Mažasis Lordas jautė kažkokią ypač palaimingą ramybę, kai išėjo į klasės vidurį ir šį kartą atsisukęs veidu į visus svečius pasakė pasirinktojo eilėraščio pavadinimą.

– "Valstiečio duktė", senovinė danų liaudies daina, – tvirtu balsu paskelbė jis.

Laukimo šnabždesys nubangavo per susirinkusius svečius. Panelė Anetė Volkvarts patikliai linktelėjo, žvilgtelėjusi į seserį, kuri taip pat linktelėjo, bet ne taip tvirtai. Šitas berniukas visada pasirenka ką nors neįprasto. Beje, žodžiai "liaudies daina" kėlė simpatiją ir rodė aukštą berniuko išsilavinimo lygį. Vilfredas priklausė prie tų moksleivių, kurie nesitenkina mokyklos programa.

Mažasis Lordas pradėjo:

Aš kartą svetur keliavau
Ir nakvynės ieškojau vėlai.
Sodybon vienon užsukau,
Gal priglaus valstiečio namai?
Šeimininko duktė įleido mane.
Savo nelaimei aš ten užėjau.

Salėje kažkas krenkštelėjo. Mažasis Lordas deklamavo toliau:

Paklausiau merginą: "Kur tavo tėvas?"
"Jis Tingoj", – atsakė jinai.
Paklausiau merginą: "Kur motina tavo?"
"Užmigo", – atsakė jinai.

Salėje kilo šioks toks nerimas. Mažasis Lordas jautė jį ir suaugusiųjų klausytojų gretose, ir už savo nugaros, tarp moksleivių. Jis pastebėjo, kaip sumišusios susižvelgė seserys Volkvarts, bet šaltakraujiškai deklamavo toliau:

Ir tada atnešė man ji alaus,
Ir padavė vyno apsčiai.
Ir į kluoną nuėjo valstiečio duktė,
Ir guolį paklojo tenai.

Dabar šnabždesys pasidarė garsus. Viena iš seserų Volkvarts kilstelėjo nuo kėdės, bet Mažasis Lordas įbedė akis priešais į sieną. Atkakliai geisdamas toliau deklamuoti, jis jautė malonų dilgčiojimą visame kūne. Dar nė

per vienas išleistuves nebuvo tokio atsitikimo, kad būtų nutrauktas moksleivis, nebaigęs deklamuoti pasirinktojo eilėraščio.

Paklausyk manęs, jaunas svety,
Padaryki, ko aš prašau!
Kitaip aš savo ranka
Tau gyvybę atimsiu tuojau!

– Mažasis Lorde! Panelė Signė atsistojo dabar visu ūgiu. – Kiek posmelių turi šitas eilėraštis?

– Septyniolika, panele Volkvarts.

Panelė Volkvarts sumišusi pakrutino lūpas, negalėdama staigiai nuspręsti, ką daryti. Vienas kitas tėvas nudelbė akis į grindis, kiti droviai žvalgėsi tarp savęs. Mažasis Lordas toliau deklamavo:

Ji pačiupo mane už gerklės,
Jos peilis sužibo aštrus.
"Mano norą įvykdyk tuoj pat,
Kitaip galas tau bus!"

– Mažasis Lorde! Gana! Mes jau pasiklausėme tavęs, užteks!

Tai buvo panelės Signės balsas. Jis skambėjo šaižiai kaip metalas, bet kuždesys salėje beveik nustelbė jį. Mažasis Lordas tikrai galėjo negirdėti pastabos, kadangi baigiantis iškilmėms buvo susijaudinęs kaip ir visi moksleiviai.

Ir nusivilkau aš striukę tada,
Raudoną liemenę nusivilkau...

– Vilfredai!

Šį kartą jis jau negalėjo neišgirsti. Lyg atitokęs iš gilaus transo, jis tiesiai pažvelgė į panelę Signę Volkvarts.

– Klausau, panele Volkvarts!

– Gana mums tavo daniškos dainos. Manau, kad nelabai supranti... Aš noriu pasakyti, ji nevisiškai tinka...

Ji droviai nužvelgė susirinkusius. Kai kurie svečiai, nuleidę galvas, slėpė šypsenas. Senuose medžiuose mokyklos kieme čiulbėjo paukščiai. Vilfredas nuėjo prie draugų, kurie pusračiu stovėjo salės gale.

– Toliau!

Į priekį žingtelėjo Andreasas. Buvo išblyškęs.

– Jorgeno Muės "Elgeta Ulė"[21], – sumurmėjo jis tyliai ir neaiškiai.

– Garsiau, Andreasai!

– Jorgeno Muės "Elgeta Ulė".

Ir šįkart žodžiai nuskambėjo ne ką garsiau. Už lango visu balsu čiulbėjo paukščiai.

– Gerai. Pradėk.

Visi žinojo, kaip Andreasas pamėgęs šitą eilėraštį. Apskritai tarp mokinių daug populiaresni buvo smagūs, nutrūktgalviški eilėraščiai, kaip "Fanitulenas", "Medkirčiai", "Verpstė". Beje, niekas dar nebuvo girdėjęs, kad Andreasas būtų deklamavęs savo pamėgtąjį eilėraštį balsiai. Bet jis nuolatos murmėdavo jį sau po nosim.

– "Menu..." – sušnibždėjo kažkas, norėdamas jį padrąsinti.

– Prašom nepasakinėti! Taigi...

Seserys Volkvarts vėl viską paėmė į savo rankas. Atsitiko toks nepaprastas dalykas. Būtinai reikėjo pasiekti, kad egzaminas vėl vyktų sklandžiai, idant iškilminga išleistuvių ceremonija padarytų reikiamą tradicinį įspūdį. Visi su viltimi žiūrėjo į Andreasą, kuris tylėjo nudelbęs akis. Daugelio lūpose galėjai perskaityti lemtingus įžanginius žodžius. Ir staiga kaip paleista mašina Andreasas pradėjo:

Menu, kai vaikas dar mažas buvau,
Atėjo elgėta su sakramentais...

Palei langą grupė nusikvatojo. Tėvai santūriai šypsojosi. Signė Volkvarts, ryžtingai atsitiesusi, nukirto:

– Tylos!

Tai labiau paveikė suaugusius negu moksleivius.

– Tu pasakei "su sakramentais", Andreasai. Nėra ko čia juoktis, visiems pasitaiko! – Rūstus žvilgsnis nužvelgė susirinkusius. – Tu apsirikai, reikėjo sakyti... Tiek to, deklamuok toliau. Arba geriau pradėk iš naujo.

Menu, kai vaikas dar mažas buvau,
Atėjo elgėta su sakramentais...

Šį kartą jau niekas netramdė juoko. Pati panelė Anetė nusišypsojo. Bet bendrą linksmumą sudrumstė griežtas jos sesers balsas:

– Tu, žinoma, norėjai pasakyti "su ramentais". Poetas čia prisimena liūdną istoriją, kaip padaužos vaikai prikalė vinimis prie laiptų elgetos Ulės medpadžius, kaip šis parkrito ir užsimušė. Juk taip?

Andreaso skruostai plykstelėjo. Jis stovėjo gniaužydamas kumščius.

– Juk taip, Andreasai? – Švelniame balse slypėjo grasinimas.

– O aš visada maniau, kad "su sakramentais", – tyliai pasakė Andreasas. – Todėl man taip ir patiko.

Nuo griausmingo juoko sudrebėjo kambario sienos. O Andreasas, pirmas mokinys iš aritmetikos, didelis geografijos mėgėjas, o gal ir savotiškas poetas, stovėjo visiškai sumišęs, tarsi aplink jį būtų sudužęs visas paslaptingumo ir grožio pasaulis. "Su sakramentais" pašnibždomis ėjo iš lūpų į lūpas, ir šiame negerame garsiame šnabždesyje buvo girdėti pašaipa ir panieka. Matyt, seserys Volkvarts niekaip nesuvokė, kad sveiko proto mokinys galėtų taip keistai iškreipti Jorgeno Muės vaikystės prisiminimus.

– Negali šitaip būti, – lediniu balsu pareiškė panelė Volkvarts.

Vilfredas, stovėdamas tarp kitų moksleivių, staiga pajuto, kad panelė Signė padarys išdavystę: ji išduos vieną mokinį, pasmerkdama jį draugų paniekai ir suaugusiųjų pajuokai.

– Panele Volkvarts, – garsiai tarė jis. – Aš irgi visada maniau, kad ten parašyta "su sakramentais".

Stojo kapų tyla.

– Nesąmonė, Vilfredai, – ryžtingai pasakė panelė Signė.

– Labai atsiprašau, bet aš taip maniau. Aš čia niekuo dėtas.

Vėl atsitiko kažkas negirdėta. Per egzaminų iškilmes seserų Volkvarts mokykloje visada viešpataudavo harmonija ir prašmatnumas, ir mokiniai elgdavosi rimtai. Kas staiga apsėdo susirinkusius? Tėvai vos tramdosi nesijuokę, o mokiniai vieni elgiasi kaip kvailiai, kiti kaip užsispyrėliai.

– Sekantis! – paskelbė panelė Anetė. Ji tai pasakė negarsiai ir nepiktai, bet tokiu balsu, kuriam negalima prieštarauti. Reikėjo pagaliau baigti skandalą...

Visą likusią iškilmingos ceremonijos dalį Mažojo Lordo galvoje viena paskui kitą skriejo mintys. Jis abejingai klausėsi eilėraščių deklamavimo: mokiniai tai bubeno juos be jokios išraiškos, tai pylė su dirbtiniu patosu, kuris dar labiau rėžė jam ausį. Jis mokėjo visus šiuos eilėraščius atmintinai ir buvo įpratęs juos deklamuoti savaip. Abejingai klausėsi savo draugų, o mintys keitėsi viena po kitos, laukdamos katastrofos. Ko jis siekė, kai nusprendė padeklamuoti tą keistą liaudies dainą? Teisybė ir tai, kad jis iš tikro mėgo šias ne visai jam suprantamas sakmes, išspausdintas storame tome su paveiksliukais, žadinančiais vaizduotę. Tas tomas stovėjo knygų spintoje viršutinėje lentynoje iš dešinės. Knyga buvo jo, tačiau stovėjo tokioje vietoje, kurią jam buvo ne taip lengva pasiekti.

Jam patiko akiplėšiška daina "Valstiečio duktė", bet jis visai neketino užrūstinti seserų Volkvarts tą dieną, paskutinę dieną mokykloje, kur, apskritai pasakius, jam buvo visai neblogai ir kur jis labai daug ko išmoko. Kiauras dienas ir naktis jis alpo – taip, taip, alpo iš baimės, kad mokytoja vienaip ar kitaip susieis su motina ir kažkokiu būdu išaiškės jo machinacijos su laiškais ir visos jo išdaigos, kurioms dabar atėjo galas. Neaiškiai juto, kad nors vienam akmenėliui nuriedėjus žemyn, viskas nulėktų į prarają, o jis būtų demaskuotas ir akyse tų, kuriuos myli, taptų stačiai sugedusiu bernioku. Stovėdamas tarp mokinių, kankinosi ir stengėsi suvokti: nejaugi jis siekė šios katastrofos? Demaskavimo, kuris padarytų galą jo veidmainystei...

Ne, viskas buvo ne taip. Jis susikūrė slaptą gyvenimą ir kaip tik šią žiemą ir pavasarį suteikė jam norimą formą. Beje, tai buvo tik įžanga į tuos neištirtus išgyvenimus, kurie turi duoti jam laisvę ir kurie laukia jo artimiausiu laiku. Nieku būdu jis nenorėtų užsitraukti šių žmonių rūstybės kaip tik tuo metu, kai nuo jų priklausė, kad nieko bloga neatsitiktų.

Ir vis dėlto jis padarė tai. Pirmą kartą per visą nusikalstamą pavasarį jis išsigando pats savęs, kadangi jo paties užmačios išsprūdo iš jo priklausomybės. Žinojo, kad kvailas pokštas su liaudies daina buvo jo iš anksto apgalvotas. Užtat antras, su elgeta, įvyko prieš jo valią. Bet ir vienas, ir kitas buvo nepaprastai pavojingi. Jis pats savęs nesuprato. Ko siekė šia daina? Ir dar. Argi nebuvo tvirtai nusistatęs laikytis principo – nieko nedaryti neapgalvojus, viską apsvarstyti iš anksto?..

Jis pajuto Andreaso žvilgsnį. Tą akimirką Andreasas atsisuko į jo pusę. Berniuko akyse spindėjo sumišimas ir dėkingumas. Blyškus šypsnys nušvietė nuteistojo veidą – nuteistojo būti kvailu.

Mažasis Lordas pagalvojo: "Jis jaučia man dėkingumą. Prireikus aš galėsiu juo pasinaudoti".

Kol suaugusieji atsisveikindami spaudė kits kitam rankas, jis nė per žingsnį nesitraukė nuo motinos. Norėjo žūtbūt sutrukdyti jai pasikalbėti su mokytojomis. Neįprastai kerėpliškai jis įsispraudė tarp jų kaip tik tą akimirką, kai motina spaudė seserims Volkvarts rankas. Atsiprašė, bet nė nemanė pasitraukti į šalį. Jam pasisekė kiek galint sutrumpinti ceremoniją.

– Mažasis Lorde, kas tau yra, ar protas susimaišė! – pasakė motina. – Tu puikiai žinai, kad pradžioje atsisveikina suaugusieji.

Bet jis buvo užsispyręs ir nepaleido jos nuo savęs. Seserys Volkvarts saldrūgščiai šypsojosi, bandydamos gelbėti pašlijusį savo autoritetą.

– Jis toks susijaudinęs po egzamino, – sumurmėjo panelė Anetė skausmingai švelniai.

Motina su sūnum tylėdami išėjo į gatvę. Saulės šviesoje viskas aplink staiga pasirodė kažkaip nykiai. Džiaugsminga diena, diena, kuri visada būdavo šventė, netikėtai pasidarė grėsminga.

Motina sustojo.

– Mažasis Lorde, – tarė ji, – laukiu, ką tu pasakysi.

– Mama, betgi panelė Volkvarts taip bjauriai pasielgė su Andreasu!

– Aš laukiu ko kito. Tegu taip būna. Tu norėjai išgelbėti draugą. Bet puikiai žinai, apie ką aš kalbu. Apie liaudies dainą.

Jie stovėjo greta ant žvyruoto takelio. Kiek kartų jiedu yra ėję čia, iš jų keturis kartus po egzamino, ir visada būdavo gerai nusiteikę ir mėgaudavosi būsimais malonumais.

– Argi mudu neisime šiandien pas Rolfseną valgyti bandelių?

– Nežinau, – atsakė ji ir lėtai nuėjo toliau gatve. Du sunkūs vežimai dardėdami nulėkė nelygiu grindiniu. Kol dardėjo ratai, jis spėjo susikaupti.

– Mama, – pasakė jis, – jeigu padeklamuočiau šitą eilėraštį muzikos vakare pas dėdę Renė...

– Na ir kas būtų? – šaltai paklausė ji.

– Jūs tik pasijuoktumėt.

– Nė į galvą neateitų.

Ponia Sagen vėl pasijuto tarsi suparaližuota savo bejėgiškumo. Ji tai trumpam patyrė sėdėdama tarp pernelyg mandagių tėvų tvankioje klasėje. Bet paprastai per egzaminus ji visada teisėtai didžiuodavosi gabiu savo sūnum. O dabar vėl pasijuto suglumusi.

– Tu esi dėl to tikra? – ramiai paklausė jis.

Ji su širdgėla nužvelgė jį nuo galvos iki kojų. Teisybę sakant, dabar jai beveik netekdavo žiūrėti *žemyn*. Ir kada jis spėjo taip ištįsti?

Ir vėl – nerimastingas jausmas, kad viskas nesulaikomai keičiasi.

O paskui staiga džiaugsmas: kaip gerai, kad kol kas viskas lieka taip, kaip yra.

– Žinoma, mes eisime pas Rolfseną.

Jis paėmė ją už parankės – patiklus, švelnus prisilietimas; vyriškio, kavalieriaus ranka, drauge kelianti ir maldanti nerimą.

– Keturias bandeles? – paklausė jis viliotojo tonu.

– Keturias.

– Pačias didžiausias, po aštuonias eres?

– Pačias, pačias didžiausias.

– Ir šokolado su plakta grietinėle?

– Per tokį karštį?

– Mama, kaipgi galima apsieiti be šokolado su grietinėle?

– Jei taip nori, gerai.

Jie nuėjo, žengdami į koją, susikibę rankomis, truputį palinkę į kits kitą, lyg jaunikis su jaunąja. Egertorveto gatvėje pas Rolfseną susėdo prie staliuko tolimiausioje salėje su marmurinėmis lubomis ir veidrodžiais paauksuotais rėmais.

– Žinai, mama, kad ir kur gyvenime būčiau, kad ir ką man tektų valgyti ir gerti, niekada ir niekur man nebus taip gera ir skanu kaip čia, – pasakė jis, gardžiuodamasis bandele, kurios trupiniai buvo aplipę jam lūpas.

Ji pasižiūrėjo į jį susigraudinusi ir kartu sunerimusi. Jis turėjo kažkokį fantastinį potraukį malonumams ir džiaugsmui, ir tai kartais ją baugindavo; jai dingtelėjo neaiški mintis: "O jeigu vieną gražią dieną prašneks jau ne apie šokoladą? Ir ne aš būsiu šalia jo..."

Bet jos mintys visada tokios: ateina ir akimirka išnyksta, o jeigu išnyko, vadinasi, jų visiškai nė nebuvo, jai tik pasirodė, kad jos pasibeldė į duris...

Taip būna, kai lauki atsilankant įkyrių giminaičių, – tau nuolatos vaidenasi, kad kažkas stovi prie slenksčio. Bet kadangi ji nemėgdavo galvoti apie nemalonumus, tai, iškišusi galvą pro duris, pati įsitikindavo: nieko...

– O paskui, mama, eisime pasivaikščioti krantinėmis, mes taip seniai vaikštinėjome tenai!

Ir jiedu patraukė krantinėmis – tikras žygis pėsčiomis iš rytų į vakarus. Bjervikeno įlankoje greta didelių raudonų bujų ant bangų suposi buriniai laiveliai, iškėlę rėjas, o seno murzinai pilko "Kongshavno Nr. 1" gale vyrai kažką dažė ir traukė naujas bures – ruošėsi vėl paleisti laivą judria trasa į Kongshavną Badą, į jo teatrus ir parkus. Mažasis Lordas visur matė artėjančios vasaros žymes, bet ypač aiškiai vasarą galėjai justi iš jūros kvapo, karšto ir svaigaus, prisigėrusio visų atspalvių deguto ir kanapių. Didžiuliai geležiniai kranai, juodi kaminai, kylantys aukštyn, deniuose suodini vyrai su vilnonėmis kelnėmis ir strukėmis, įvairiakalbė šneka. Jis dažnai patamsyje atsėlindavo čionai ir matydavo, kaip kažkokios keistos damos, jūreivių padedamos, lipdavo į denį, ir girdėdavo visokiausiomis kalbomis sakomus nesuprantamus žodžius. O jis svajodavo, kaip patekus į kokį nors laivą išplaukti į pasaulį. Sutikdavo daugiau berniokų, kurie taip pat šlaistydavosi po prieplaukas, ir jų akyse spindėdavo tas pats ilgesys, ir jie pažindavo vieni kitus iš akių; dėdamiesi suaugusiais vyrais, jie šnekėdavo nugirstais žodžiais ir pasakodavo jūreiviškus nutikimus. Gal jie ir netikėdavo vieni kitais, bet tai neturėdavo reikšmės. Kiekvienas iš jų nukeliaudavo prie pat kažkokios paslaptingos šalies sienos ir pavydėdavo kits kitam, kad pabuvojo tenai.

Tarpais jie staiga imdavo šnibždėti apie kažką, kam iš tikrųjų pavykdavo pabėgti. Ir laikraštyje pasitaikydavo pranešimų...

O dabar Mažasis Lordas vaikštinėjo čia drauge su motina. Buvo šviesu, karštis pradėjo slūgti. Ir štai taip einant ir spėliojant laivų pavadinimus, dar neįžiūrėjus užrašų raidžių, jį staiga nustebino mintis, kad prieplauka gali būti dvi visiškai skirtingos vietos, nelygu kokiomis aplinkybėmis tu čia patenki, laivas – du visiškai skirtingi daiktai, ir jis pats – du visiškai skirtingi žmonės. O motina? Jis tiriamai pažvelgė į ją – galvutė ant laibo kaklo, kyšančio iš kostiumo iškirptės, apvedžiotos siaura aksomo juostele; po pilku šydu, permatomu kaip užuomina, regėti kiekvienas bruoželis. Nejaugi ir ji du skirtingi žmonės? O visi kiti? O visa kita? Nejaugi viskas be išimties turi dvi, tris puses arba ir daugiau? Gal geltonas "Bono" fokstiebis atrodo geltonas tik

jam, o kitiems jis, tarkim, mėlynas? Arba jeigu kitiems jis taip pat geltonas, tai tik todėl, kad jie taip susitarę tarpusavyje? O ką iš tikro reiškia "geltonas"? Ar bus teisinga apie ponią Sagen pasakyti "grakšti dama pilkai mėlynu kostiumu, skaisčiais apvaliais skruostais ir švelniomis melsvai pilkomis akimis, tinkančiomis prie kostiumo"? Ar bus teisinga pasakyti, kad ji "sąmojinga", "gera", "nuolaidi", "maloni"?.. Tai iš tikro *ji?* Ji iš tikro *tokia?* O jeigu ne, tai... Juk štai jis pats dabar eina skaisčią dieną ir beveik nieko bendro neturi su tuo, kuris slankioja čia po gatves ir prieplaukas sutemoje iš susijaudinimo perdžiūvusia gerkle ir akimis, kuriose spindi troškimas viską pasaulyje pažadinti – ir žinomą, ir dar nežinomą, susitelkusį viename liepsnojančiame fokuse...

– Mažasis Lorde, kodėl gi tu nespėlioji?

– Ten "Bonas".

– Jį aš pati matau. – Ji žaidė beveik su tokiu pat įkarščiu, kaip ir jis. – O ten toliau, prie Vipetangės?

– A-a, ten naujasis "Kristiansfiordas", jį visi žino.

Aukštas elegantiškas laivas, tautos pasididžiavimas, su dviem geltonais kaminais stovėjo iškilęs aukščiau visų kitų laivų. O dar visai neseniai čia viešpatavo vien danų transatlantiniai garlaiviai, "Danijos karalius Frederikas" ir dar kažkokie juodi griozdai su raudonais ratais ant kaminų.

– O štai atspėk dar tą, kur toliau, kurio matyti tik pats kamino galiukas, – paprašė jis.

– Tu gi pats sakai – matyti tik kamino galiukas.

– O aš žinau, ten "Karalius Ringas", – triumfuodamas atspėjo jis.

Bet staiga ji pamanė, kad sūnus ją apgaudinėja, ir panoro jį sugauti meluojant. Jiedu paspartino žingsnį – ji, apimta kažkokio piktdžiugiško nekantrumo, kurio pati negalėjo suvokti, – matyt, tai buvo neaiškūs sąžinės priekaištai, kad pirmiau nebuvo pakankamai griežta.

Bet ten iš tiesų buvo "Karalius Ringas". Kai priėjo arčiau, priešais juos ėmė geltonuoti raidės juodame fone.

– Mažasis Lorde! – tarė ji sumišusi ir kartu su palengvėjimu. – Iš kur tu žinai visus šiuos laivus?

– Berniukas labai geros nuovokos, – pamėgdžiojo jis truputį gergždžiantį panelės Signės balsą.

Motina su sūnumi greitai susižvelgė. Ji vos pastebimai palingavo galvą

ir nužvelgė visą vasarišką peizažą aplinkui, visa, kas kėlė nerūpestingumą ir bylojo, ką ji turi dabar... Nenorėdama pati sau prisipažinti, ji be perstojo kankinosi iš baimės, kad visa tai gali tapti kuo *kitu*, bijodama to, kas būtinai ir neišvengiamai turi įvykti.

– Mama, – pasiūlė jis, – einame dabar per Riuselioko gatvę, pažiūrėsime tos vietos, kur žuvo mažoji Gudruna.

– Mielasis, juk ten siaubinga vieta!

– Pažiūrėsime, mama! O jei nori, einame tiesiai per Viką?

Motina piktai pažvelgė į jį:

– Tu puikiai žinai, kad tenai mes neisime, bent jau aš.

Priešais pasirodė medinių namelių eilės, siauromis gatvelėmis zujo nepažįstami žmonės, *kiti* žmonės, nepanašūs į juos pačius. Jiedu nuėjo Sageteno gatve, aplenkė Vakarų stotį ir įsuko į Riuselioko gatvę. Čia pažvelgė į įgriovą tarp turgaus prekystalių. Prislopinęs balsą, Mažasis Lordas papasakojo jai, kad gilumoje slypi liukas, kuris eina į kanalizacijos vamzdį. Liukas buvo neuždarytas tą nelemtą dieną, kai mažoji Gudruna susigalvojo čia pasislėpti, o kai mergaitę surado, pusė jos kūno buvo apgraužta žiurkių...

– Iš kur tu žinai visas šias smulkmenas? – virpėdama iš baimės ir nusiminusi, paklausė ji, kai jiedu nuėjo toliau. – Mes stengėmės kuo mažiau kalbėti apie tai tavo akivaizdoje.

Jis visas kunkuliavo iš susijaudinimo, kurio pats nebūtų galėjęs paaiškinti. Atrodė, kad abu jo gyvenimai ėmė jungtis draugėn ir paskui save jis ir motiną traukė į nedorovingą kelią.

– Mama, o jeigu mudviem nuėjus į Tivolį[22]? – dusdamas išpoškino jis.

Ji pažvelgė į jį su baime:

– Į Tivolį? Ir tai siūlo tas, kuris buvo su manimi Nacionaliniame teatre, klausėsi "Lohengrino"[23]? Kas dar iš tavo draugų turėjo laimės klausytis šios operos?

– Žinau, mama, žinau, ir vis dėlto eime! Pasižiūrėsime "Divertissement exotique"*, gyvenimo Mauritanijos hareme ir arbatinės Nagasakyje su penkiomis tikromis geišomis.

– Ką tu paistai, mano berniuk? Regis, pakvaišai!

---

* *Divertissement exotique* – egzotiškas divertismentas (*pranc.*).

– Einam, mama, tikrai! O paskui tu papasakosi apie tai dėdei Martinui. Apie mistiškas indų fakyrų paslaptis.

– Iš kur tu visa tai ištraukei?

– Mama, dievaži, visa tai eina Tivolyje.

Ir vėl ji panoro nutverti jį meluojant. Visa tai išmonės, ir pačios prasčiausios rūšies, jis stačiai apgaudinėja ją. Ji staigiai sustojo ir pareiškė:

– Gerai, einam pažiūrėti, ką ten vaidina.

Stojo kankinama tyla. Šioje gatvėje protarpiuose tarp namų jau nebuvo saulės. O kai jiedu įžengė į Stortingo gatvę, jau galėjo įžiūrėti vos vos spingsinčių dujinių ragelių šviesą išilgai restorano baliustrados atvirame ore. Prastuolių minia, trenkianti alum, grūdosi prie afišų.

– Pasižiūrėk, mama, – su nuoskauda tarė Mažasis Lordas. Tai buvo pirmi žodžiai po ilgos pauzės. Ir nustebusios jos akys išvydo spalvingas afišas drožinėtuose rėmuose.

DIVERTISSEMENT EXOTIQUE

MISTIŠKOS INDŲ FAKYRŲ PASLAPTYS

GYVENIMAS MAURITANIJOS HAREME

DĖMESIO! DĖMESIO!

ARBATINĖ NAGASAKYJE

TIKROS GEIŠOS PIRMĄ KARTĄ EUROPOJE!

Pirmas neaiškus jos skatulys buvo atsiprašyti jį, paskui ji išsigando:

– Bet iš kur tu viską žinai, Mažasis Lorde?

– Mama, betgi tai kasdien spausdina "Morgenbladet" ketvirtame puslapyje. O ar žinai, kas eina kine? "Sudužusios širdys".

Ir tada ji nusijuokė. Skambiu, vaikišku savo juoku, kuriame nebuvo nieko, tik noras džiaugtis. Rodėsi, didžiulė našta nusirito jai nuo krūtinės ir liko tik nepaprastas palengvėjimas. Vadinasi, visos šitos paslaptingos žinios kasdien buvo spausdinamos "Morgenbladet" laikraštyje, kuriuo ji pati labai tikėjo, o jos gabusis, viską iš eilės skaitantis sūnus, žinoma, skaitė ir skelbimus. Rodėsi, jai paaiškėjo viskas, netgi nepadori liaudies daina, kuri taip papiktino gerbiamas seseris Volkvarts. Dievai jų nematė, jos sąžiningai eina savo pareigas. Ji galėjo būti maloninga visam kam pasaulyje, dabar, kai pripažino savo brangaus sūnelio teisumą, – juk jis tik godžiai viską gaudė vaikiška savo akim: laivų pavadinimus, laikraščių skelbimus, eilėraščius ir afišas. Ir kas jai šovė į galvą nerimauti?

Ji spustelėjo jam laibą ranką ir staiga baisiai panoro iškrėsti kokią nors išdaigą kaip tomis dienomis, kai dar žengė į gyvenimą, tomis laimingomis ir siaubingomis dienomis, kai jos gyvenimas buvo dienų ir naktų kaskada, veržlus krioklys... palyginus su ramiu šiandieninio gyvenimo Kristianijoje upeliūkščiu, gyvenimo, srūvančio į senatvę, apie kurią ji retai bepagalvodavo.

– Iš tikro, kodėl gi mums nenuėjus į Tivolį? – netvirtai pasiūlė ji. Bet tuoj pat atsisakė: – Beje, iki aštuntos valandos dar ilgai laukti.

– Mama, juk šiandien du vaidinimai, argi nematai? Šeštadienį du vaidinimai. Taip parašyta afišoje.

Ji ir to nebuvo pastebėjusi. Kiek daug ji nepastebi! O vaikų akys ir ausys – viską jos mato, viską girdi.

– Ak taip, šiandien šeštadienis, – pasakė ji, nenorėdama pasirodyti visai kvaila nuovokaus savo kavalieriaus akyse. Jiedu prasispraudė prie durų kartu su kita publika, tarp svetimų žmonių, tarp svetimų kvapų. Įėję vidun ir lipdami laiptais, jie jautėsi kaip du paklydę moksleiviai. Durininkas su admirolIška kepure nuplėšė jiems bilietus. Priešais buvo salė, pristatyta sidabrinės spalvos staliukų ir kėdžių lenktomis kojomis. Prie jų priėjo padavėjas balta striuke, iš kurios išsitraukė bloknotėlį, o iš už ausies pieštuką.

– Paimk stiklą chereso, mama, – šnipštelėjo Mažasis Lordas.

– Prašom stiklą chereso, – mašinaliai pakartojo ji.

– O jaunikaičiui? – Padavėjas pasilenkė virš staliuko, maloniai šypsodamasis.

– Ir man taip pat stiklą chereso, – šnipštelėjo Mažasis Lordas.

Ji pakartojo. Teisybė, padavėjas kilstelėjo antakį, o gal jai tik taip pasirodė.

– Tu pakvaišai! – pasakė ji, laimingai šypsodamasi.

– Juk tu pati gali išgerti du stiklus, – paprieštaravo jis.

Ji vogčiomis žvalgėsi aplinkui. Salėje darėsi tvanku nuo prakaito kvapo ir tabako dūmų. Kažkoks storulis su skrybėle ir blausiu žvilgsniu, pasisukęs į ją nugara, peržengė jai per kojas. Ją nupurtė malonus drebulys. Kažkodėl ji staiga pagalvojo apie tetą Klarą ir visą jos gramatišką griežtumą. Žmonių vis daugėjo, tabako dūmai pradėjo sruventi tarp stalų, jungdami juos draugėn. Mažasis Lordas pusbalsiu niūniavo bendrame salės gaudesyje.

– Kas tau, Mažasis Lorde, tu dainuoji prie stalo?

Jis uždainavo garsiau. Jis dainavo: "Die Angst, die At..."* savo kūrybos motyvu, kažkokiu šauniu ritmu.

– Aš prisiminiau tetą Klarą, – šūktelėjo jis.

– Kodėl? – nustebusi sušuko ji.

– *Die Zusammenkunft, die Feuerbrunst!***

– Nežinau... Pats nežinau... – dainavo jis. Jis buvo kupinas karštligiško laukimo, kuris vis didėjo, aplinkui didėjant triukšmui. Garsūs balsai užsakinėjo alų, degtinę, mėsos apkepą, žuvį ir vėl silkę ir alų, punšą ir kavą, ir vėl silkę ir alų.

Ir staiga per salę nubangavo šnabždesys. Tarp dviejų riebių pakaušių su skrybėlėm jis pamatė dirigento lazdelę. Rodėsi, lazdelė perskrodė dūmų uždangą, norėdama nuraminti salę. Ir tą pačią akimirką suspiegė fleitos. Vėl pakilo triukšmas, pasigirdo šauksmai, jie maišėsi su muzikos garsais, žūtbūtinai kovojo su jais. Klientai mostais kvietėsi padavėjus, kurie be perstojo zujo tarp staliukų, ant ištiestos rankos iškėlę žvilgančius padėklus. Visi žinojo, kad reikia apsirūpinti gastronomijos malonumais, iki pakylant uždangai. Šauksmai ir muzika sumišo į kažkokį nežmonišką griausmą. Kalbėti buvo neįmanoma. Ant sidabrinio staliuko tarp motinos ir sūnaus grakščiai sustojo aukšti stiklai su cheresu. Motina ir sūnus susižvalgė, nusijuokę iš pasitenkinimo – čia viskas jiems kėlė žavesį.

Ir staiga pasidarė tylu kaip bažnyčioje. Prasiskleidė raudona uždanga, ir scenoje, šviečiant bengališkajai ugniai, pasirodė demoniškos keturių fakyrų figūros spindinčiais geltono šilko rūbais. Nuaidėjo šūksniai ir aplodismentai. Paskui vėl stojo tyla. Salėje, tartum sutartinis signalas, buvo girdėti tik, kaip sutartinai čepsi vyrai, čiulpsėdami šlapius nuo alaus ūsus. Vienas fakyras pakėlė ranką. Galima pradėti.

Į visus numerius publika reagavo su džiaugsmu ir baime. Mažasis Lordas kaip pakerėtas žiūrėjo į sceną, ir kai fakyrai dingo už kulisų, sustingę jo delnai buvo drėgni nuo prakaito. Jis negalėjo ploti, negalėjo ištarti nė žodžio. Subadyti skruostai, skraidantys drakonai, ore sklandantys besvoriai žmonių kūnai nelyginant slapčiausiose vizijose – nuo viso to jį apėmė baimė ir palaima daug didesnė negu tada, kai klausėsi paties Peterio Kornelijaus

* Baimė, kirvis (*vok.*).

** Susitikimas, įkarštis (*vok.*).

"Lohengrine" Nacionaliniam teatre. Pro tabako dūmus jis tarpais išvysdavo motinos veidą. Kai įspūdžiai imdavo pernelyg veikti, ji pasilenkdavo prie staliuko. Paskui šnibždėdavo jam į pat ausį, stengdamasi nustelbti plojimų protrūkius:

– Na kaip, mano berniuk?

– Nuostabu, mama, neapsakoma! – Jis išsigando, kad ji nori išeiti.

Bet kai pradėjo vaidinti "Gyvenimą Mauritanijos hareme" ir scenoje pasirodė penkios liesos merginos aiškiai vokiečių kilmės oranžinėmis šilkinėmis plačkelnėmis, ją apėmė nesutramdomas juokas. Aplinkiniai pasipiktinę gręžiojosi į ją. Skaisčiai raudona šviesa scenoje ir kartoninės mauritaniškos dekoracijos publikai padarė įspūdį. Motina ir sūnus sumišę įsistebeilijo į stalą, vengdami pažvelgti į kits kitą. Jie nieku gyvu nenorėjo papiktinti prastuomenės, į kurios gretas išdrįso įsispraustі. Mažasis Lordas atsargiai apčiuopė motinos ranką ir sugniaužė savojoj. To ir užteko. Jiedu vėl prunkštelėjo. Laimei, tuo metu odaliskos užtraukė monotonišką rytietišką dainą, kuriai energingai pritarė mediniai pučiamieji orkestro instrumentai. Salė buvo sužavėta ir reginio, ir muzikos.

Džiūgavimas pasiekė kulminaciją, kai pasirodė tikros geišos. Salė buvo pakerėta. Žengdamos per sceną smulkiais japoniškais žingsneliais, jos darė tokius gundančius judesius, jog du pakaušiai prieš Mažąjį Lordą aprasojo dideliais prakaito lašais. Jis tarsi užburtas nenuleido akių nuo tų dviejų pakaušių, kurie susijaudinę kartais taip arti palinkdavo prie kits kito, jog užstodavo geišas. Jam atrodė, kad jis apžiūrinėja nepažįstamą gamtovaizdį su upėmis, kalnais, drėgnais tarpekliais ir giliomis daubomis, apžėlusiomis augmenija. Jį apėmė ta pati maloni baimė kaip tada, kai buvo Kunjo žvėryne ir jam davė palaikyti mėnesio laiko liūtuką – buvo ir baisu, ir žavinga...

– Mažasis Lorde, kur tu žiūri?

Jis tyliai parodė pirštu. Primerktose motinos akyse šmėkštelėjo pasibjaurėjimas. Ji pasičiupo stiklą – jis buvo tuščias. Sūnus paskubėjo pastumti jai savąjį, bet pastebėjo, kad ji išbalusi.

– Nori išeiti, mama?

Ji linktelėjo. Kuo atsargiausiai jiedu ėmė brautis pro daugybę kojų; kai kurie lankytojai net nekrustelėjo, einant jiems, kiti vos vos pasitraukė į šalį.

Bet kai išėjo į Drameno gatvę, juos vėl pagavo tas nesulaikomas linksmumas; vakaro oras buvo sklidinas šviesos, o priešais juos plytėjo dangus,

nurausvintas saulėlydžio. Jiedu ėjo juokdamiesi priešais saulėlydį. Žmonės gręžiojosi į juos, bet jie nekreipė į tai dėmesio. Susikabinę juokdamiesi ėjo priešais besileidžiančią saulę, grįždami iš žygio po svetimą pavojingą šalį namo, į savo saugų pasaulį... Jie pasuko į gimtąją alėją, apaugusią senais medžiais, su senos, pakraščiais apdžiūvusios eilės pėdsakais, – artėjo prie savo namų.

– Kol gyvas neužmiršiu šito vakaro, mama, – pasakė Mažasis Lordas.

ANTRA DALIS

Stiklinis kiaušinis

XI

Jis pažino ją iš karto, kai tik garlaivis pasirodė pro kyšulį. Ji stovėjo priešakiniame denyje tarp dėžių ir statinių – vienintelė moteris tarp vyrų, apsirengusių storais drobiniais drabužiais. Šiaudine siaurakrašte skrybėlaite su šydu surištu pakaklėje, ant žalio kostiumėlio užsimetusi apsiaustą žvilgančiu pamušalu. Visa tai jis išvydo kaip paveiksle, kurį be perstojo piešė vaizduotėje, ir pagalvojo, kad savo išvaizda teta Kristina, nors ir pasipuošusi kaip paprastai vykdama į užmiestį anglišku kostiumu, vis tiek atrodo kasdieniškai.

Bet kai garlaiviukas, kursuojantis fiordu, priplaukė arčiau, jam staiga pasirodė, kad ten ne ji, ir jis net pagalvojo, ar tik nesusapnavo, juk be paliovos tikėjo, kad vieną gražią dieną pamatys ją stovinčią va šitaip priešakiniame denyje... Tačiau dama, kurią pamatė, jam pasirodė žemesnio ūgio ir netgi gerokai senesnė...

Ji linktelėjo. Ir Vilfredas akimirką nusivylė. Jis apstulbo, kad iš tolo ji labiau panaši į save negu iš arti.

Bet tą akimirką, kai mažytis trapas buvo permestas į krantą ir jis ištiesė į ją rankas, pajuto, kad čia vis dėlto teta Kristina, tikriau sakant, ne – tiesiog Kristina, o visai ne "teta". Tas ilgesio ir svajonių savaites, kurios keitė viską, kas jį supo, jis visai liovėsi galvojęs apie ją kaip apie savo dėdės našlę.

Bocmanas padavė jam du sunkius lagaminus – vadinasi, Kristina žada čia pabūti ilgiau. Jis prikišo jai įdegusį veidą, ir jinai pastebėjo, kad į juos žiūri keleiviai nuo viršutinio denio.

– Beje, aš visą kelią sėdėjau svetimoje vietoje. Tyram ore lengviau kvėpuoti.

Kažkas nusmelkė jam širdį. Vadinasi, tiesa, kad Kristina neturtinga? Jau pats žodis, taikomas jo rato žmonėms, jam atrodė keistas. Argi galima būti neturtingam, kai nesi... na, žodžiu sakant, kai nesi koks kitoks?

Jie drauge užkopė stačiu takeliu į kalvą: ji žavi ir nerūpestinga vien todėl, kad atsidūrė naujoj aplinkoj, jis – jos kavalierius, nešąs sunkią naštą.

Vėliau, kai jie verandoje pusryčiavo susėdę tiesiai prieš kits kitą už balto pinto stalo, apdengto pilka linine staltiese, valgė omarus, neleistinai sužvejotus bučium, o paskui gėrė arbatą su marmeladu, jam atrodė, kad ji kas akimirką keičiasi jo akyse.

Vieną kartą Kristina pakilo nuo stalo ir nuėjo pasiimti rankinuko, kurį buvo užmiršusi prieškambaryje. Likusi viena su juo, motina piktai pasakė:

– Ko tu taip spoksai į Kristiną? Gali pamanyti, kad nori ją suvalgyti!

Kai Kristina grįžo, jis jau nė karto į ją nepažvelgė. Žiūrėjo bet kur: į jūrą ar į priešingą pusę, į sodą, kur saulei kylant aukščiau tilo paukščiai; diena žadėjo būti karšta.

Sugautas nusikaltimo vietoje, jis susigėdo ir įsižeidė. Per tas atostogų dienas, kurias čia praleido vienas su motina ir keletu draugų iš gretimų vilų, jis visiškai užmiršo karštligiškus savigynos pratimus. Niekas čia jam nepriminė pavojingos tikrovės su visomis jos neatskleistomis paslaptimis. Tikrovės, nuo kurios pabėgo gelbėdamasis. Skovliu viskas buvo kitaip, čia buvo ramus kampelis. Bet kodėl motina pavadino viešnią Kristina, o ne teta Kristina?

Motina palydėjo Kristiną į jos kambarį viršuje, tarnaitė ėmė kraustyti stalą. Likęs vienas, jis pasijuto daug vienišesnis, negu norėjo būti tą dieną. Išėjo į sodą ir pasuko žemyn prie seno šulinio – jo aptriušusi, rudai dažyta piramidė kyšojo už balkšvos uosių giraitės.

Štai čia jis ir suprato, kas dėjosi per pusryčius, suprato, kaip visą laiką keitėsi Kristina. Tą minutę, kai prie baltos tvoros motina išskėtė rankas ją pasitikdama, ji tapo "teta" Kristina, dama, kokia buvo, kai garlaivis sustojo prie kranto. Bet paskui, kai jis padavė jai marmelado ir apkepintą bandelę ir jų akys valandėlę susitiko, ji liovėsi būti "dama" ir tapo "moterim", objektu drąsių svajonių, kurios nepaliko jo nuo to laiko, kai pabudęs anksti rytą ant šaltų Bloseno akmenų jis nusprendė būti kietesnis, nepaliko ir dabar, kai apsimesdamas, jog renka augalus herbarijui, vienas klaidžiojo po Skovliu, nes norėjo išvengti triukšmingų žaidimų su vaikais ir jaunimu pirmomis atostogų dienomis. Daugumai jo amžininkų tada gyvenimas tartum prasidėdavo iš naujo po pertraukos. Žiemą mieste jie nesimatydavo vienas su kitu, o čia susitikdavo kiekvieną vasarą, ir dabar jiems atrodė, kad nebuvo nei mokyklos, nei žiemos. Tas jausmas jungė juos visus.

Bet kartais, kai jie imdavo pasakoti vienas kitam kokias nors kvailas paslaptis, susikaupusias nuo praėjusio rudens, jam pasirodydavo, kad jis svetimas tarp savo bendraamžių, net tarp vyresnių už jį. Svetimas jų nemokšiškumui, jų vaikiškoms išdaigoms mokykloje, nekaltoms ydoms. Anksčiau jis to nesuprato. O dabar lyg pro miglą jautė, kas yra: ši vasara ypatinga tuo, kad jis padarė sprendimą, kuris visam laikui jį pakeis, galutinai suformuos jam *naują* asmenybę. Jo bičiulius būtų pagavęs siaubas, jei kas nors būtų prasitaręs apie tai.

Dabar iš sodo jis galėjo matyti motiną ir Kristiną; jos abi stovėjo prie didelio lango antrame aukšte. Jį skyrė nuo jų daugiau kaip šimtas metrų, ir jis matė tetą Kristiną. O kitoj pusėj aukštos tvoros aidėjo draugų balsai – skardžiau už kitus skambėjo guvios ir rimtos Ernos balsas. Kažkas nudiegė jam širdį. Taip būdavo visada, kai netoliese pajusdavo Erną. Nuo to laiko, kai jie vaikai kartu žaidė, kiekvieną vasarą tarp jų "kažkas būdavo", būdavo, bet nieko iš to neišėjo – vaikiška meilė, kuri anksčiau tiesiog jam patiko, tačiau paskutines keletą savaičių pasidarė kažkokia reiklesnė. Jis atsargiai prisėlino prie gyvatvorės ir praskyrė guobos lapus. Erna stovėjo rately, įkaitusi, žvali, švarutėle žydra suknele iki kelių. "Kūdikis", – pagalvojo jis. Ir tą pat minutę pirmą kartą, nors matė ją tas dvi savaites kiekvieną dieną, pastebėjo, kad ji ne toks jau vaikas, kaip jis manė. Ir prisiminė žvilgsnį, kuriuo ji nužvelgė jį, kai susitiko pirmą kartą šiais metais, – nužvelgė tiriančiu žvilgsniu nuo galvos iki kojų, kaip šį pavasarį į jį žiūrėdavo motina...

Jie plaukdavo į salas dviem valtim. Įsidėdavo pusryčių, maudydavosi, rinkdavo paukščių plunksnas ir okupuodavo salas – tai buvo kasmetinis žaidimas, kurį jie sąmoningai sudramatindavo dėdamiesi, kad kažkas trukdo keliautojams, atvykusiems dviem nekaltais baltais laiveliais su maistu, pintinėmis valgių ir buteliais sulčių, išlipti į dvi plikas uolėtas salas fiorde.

Ir vėl nudiegė širdį. Jis norėjo šūktelti savo bendraamžiams, nueiti pas juos į taką, kurio vienoj ir kitoj pusėj plytėjo gėlynai, kruopščiai apdėti baltomis kriauklėmis; norėjo šūktelti jiems, kad plauks drauge.

– Reikia pakviesti Vilfredą, – pasiūlė vienas berniukas.

Bet Erna, atkišusi lūpas, paprieštaravo:

– Juk pas jį atvažiavo ta jo teta...

Ji pasakė "teta" tokiu tonu... Nejaugi jis išsidavė? Ir nejaugi tos "moterys" – motina ir maža mergytė Erna – tokios įžvalgios ir įtarios? O gal joms

tiesiog diktuoja instinktas ar kaip jis ten vadinasi... Nejaugi jos užčiuopia neapčiuopiamą ryšį, neaiškų net jam pačiam, tokį neaiškų, kad, ko gero, jis dar ir nejaučia jo, bent jau ta savo sąmonės dalimi, kuri priklauso kasdienybės tikrovei! Juk net vienas būdamas negalėjo suderinti dviejų skirtingų dalykų: savo padaryto sprendimo ir kamuojančio geidulio bei paties savęs, tokio, koks jis buvo iš tikrųjų. Net sau pačiam nenorėjo prisipažinti, kad jo svajonių herojus – jis pats, kad jam pačiam lemta išgyventi svaiginančias ir gėdingas akimirkas. Ir nors tos mintys nei dieną, nei naktį nėjo jam iš galvos, jis save tikino, kad tai jam nerūpi.

Jį vienu metu užplūdo švelnumas ir pyktis. Jis paleido iš rankų guobos šakas ir atsisuko į namą. Lange jau nieko nebuvo. Jauni balsai kitapus gyvatvorės taip pat ėmė tolti link jūros ir valčių.

Jis pakilo. Na tai ką? Argi ne to jis siekė – būti vienišas, būti tuo, kurio niekas nepažįsta. Bet staiga pajuto, kad skaudu išeiti iš vaikystės, juk jis dar nepriklausė ir suaugusiesiems. Ką gi daryti? Ar apskritai būtina priklausyti kokiam nors ratui? Ar tiesiog reikia būti pačiam savimi...

Pagautas staigaus pasitikėjimo savimi, jis nuėjo atgal į namą. Bus paslaugus, bet nejautrus. Kaip tik tokiomis minutėmis, kai šaltakraujiškai ir greitai darydavo sprendimus, jam sekdavosi. O silpnybės valandėlėmis viskas virsdavo niekais... Eidamas link namo kažkokia nauja, pačiam sau grakščia eisena, nenatūraliai pakėlęs galvą, jis staiga prisiminė viską, kas atsitiko šį pavasarį, žinutes laikraščiuose "Morgenbladet", kurio autorius alpėjo dėl nepilnamečių nusikaltėlių: deja, dažniausiai tai būna vaikai iš pasiturinčių šeimų, gyvenančių įtartiną naktinį gyvenimą. Autorius rašė apie naują laiko dvasią ir apie tai, kad "policija aptiko pėdsakus".

Jis susijuokė kilstelėjęs smakrą: šiaip ar taip, tai ne jo pėdsakai. Greičiau kokių mažų pagyrūnų, kurie tamsoj šnibždasi pakampiais. Bet tai ne jo pėdsakai. Aplinkybės jam buvo palankios. Neūžauga policininkas su juoda barzda neras jo ir visus "pėdsakus" turėdamas. Policija sučiups kokius vaikėzus iš skurdžių kvartalo, kurie lanko liaudies mokyklą, ar kvailus padaužas iš padorių šeimų, kurie prikrėtę eibių savo pasismaginimui nemoka laikyti liežuvio.

Jis pradėjo greitai skinti gėles toje sodo dalyje, kurios neprižiūrėjo sodininkas ir kuri buvo skirta vaikams bėgioti ir žaisti. Skynė viską, kas pakliuvo po ranka: dobilus, skaistenius ir pienes; vėdrynai ir lineliai buvo pats gražumas viso margumyno – vaikiško džiaugsmo įsikūnijimo.

– Alio! – linksmai šūktelėjo damoms, kurios tuo metu pasirodė verandoje. Tekinas pasileido laiptais aukštyn ir kai uždusęs atsidūrė antram aukšte pajuto, kad jo veidas "švyti".

– Teta, sveika atvykusi! – ir jis pagarbiai padavė jai puokštę. Jis pamatė motinos žvilgsnį. Jame nebuvo nė krislelio pykčio, jos akys kalbėjo sūnui: "Mano gerasis, protingasis berniukas". Ir tuoj pat pastebėjo Kristinos žvilgsnį, sakantį visai ką kita. Ji vėl tapo Kristina, o ne teta Kristina, nors stovėjo šalia motinos, ir priimdama iš jo puokštę, kaip jam pasirodė, nuraudo. Jis pastebėjo, kad ant rankos ji užsimetusi tamsiai raudoną maudymosi kostiumėlį.

Maudyklė buvo toji vieta, kur šią vasarą, kupiną kankinamo geismo, atrodė, gali atsitikti bet kas. Maudyklė, jos šiltas ir drėgnas oras, kuriame buvo sumišę saulės įšildyto ir jūros vandens kvapai. Čia viskas dvelkė paslaptim, net sienos su apsitrynusių dažų dryžiais ir medžių šakos, išraizgiusios kažkokius viliojančius ir užgintus raštus, net juokingai merkiantis ovalinis veidrodis su žaliais rėmais ir dėmėtas veidrodžio stiklas, kuris kreipė ir luošino veidus, – viskas dvelkė kažkokia grėsme ir pagunda, viso to jis anksčiau nebuvo pastebėjęs. Baugiai mirganti žalia šviesa dugne, kur kadaise jis patyrė gėdos akimirkas... Jūros žolė, išlindusi pro rąstus, amžinai judanti, masinanti ir traukianti... Viskas kaitino jam kraują. Siauras suolelis, uždengtas klijuote, kuri nutvilko šalčiu ir kur galima atsigulti nusimaudžius ir pasitiesus gauruotą rankšluostį. Visur slypėjo galimi netikėtumai. Svajonės ir netikėtumų viltys jungėsi draugėn ir nuolatos degino ir kamavo jį. O spalvoti stiklai iš raudonų, žalių, mėlynų ir skaudžiai geltonų kvadratų! Kaip baisu ir žavu žiūrėti pro juos į krantą ir uolas, matyti, kaip jos keičia atspalvį priklausomai nuo to, pro kurį stiklą žiūri, nuo ugniaspalvio iki grasaus mėlyno, paskui šalto žalio... ir staiga šuolis į tamsiai geltoną su audrą pranašaujančiu atspalviu, nuo kurio baimė sukausto kiekvieną kūno ląstelę. Ir tada pasižiūri pro paprastą stiklą, ir visa gamta staiga pasidaro nepavojinga ir kvaila kaip kasdienybė.

Kai Kristina būdavo maudyklėje, jis slankiodavo aplinkui. Nežiūrėdavo, žiūrėti buvo beprasmiška: net Kristinos pečius dengė tamsiai raudonas maudymosi kostiumas, net plaukus... Su suknele ji atrodydavo net mažiau apsirengusi. Bet užtat kokia palaima stovėti už uolos prie maudyklės, kai žinai, kad ji ten, viduje. O paskui drąsiai žengti prie maudyklės, atplėšti

duris ir pamatyti ją: baltą, minkštą, nuogą, ir tada... O, kokių variantų išgalvodavo jo vaizduotė: šypsena, išskėstos rankos, krūtys, kūnas... Arba išgąstingas šūksmas, rankos, bandančios pridengti nuogumą. Arba apsimestinis rūstumas, pasipiktinimas, kurį jis turi įveikti... O iš jo pusės apsimestinis drovumas, o gal net nuostaba, lyg jis nė nemanęs, kad ji čia, džiaugsmas ir sumišimas, kad ji tokia žavi, arba, atvirkščiai, aklas puolimas, šiurkštumas, prievarta!

Visa buvo galima, galėjo būti galima! Bet svarbiausia, svarbiausia – tai vienintelė, negirdėta galimybė, kuri viską užbaigs ir pakeis.

Ji visada maudėsi viena. Motina skundėsi reumatizmo skausmais, o iš tikrųjų ji nemokėjo plaukti. Jam buvo jos gaila – šiaip ji mėgo pliuškentis maudyklėje. Bet gailestį išstumdavo tamsi palaima, kuri užplūsdavo jį, kai jis imdavo svajoti.

...O gal, atvirkščiai, maudyklėje bus jis. Ji ateis, o jis stovės vidury maudyklės, ir ji pamatys jį tokį susijaudinusį, koks jis būdavo dabar beveik visada. Jis pasirodys jai – netikėtas ir groteskinis nepadorumas, ir ji nusigąs, o gal, dar geriau, akimirką apalps, ir tada jis puls prie jos, nuplėš drabužius, palaidą vasarinę suknelę su aptrauktomis medžiaga sagutėmis prie nugaros iškirptės. Kartą jis jau palietė jas ir žino, kaip reikia atsegti... Arba dar geriau: ji sustings vietoje, nužvelgusi jį, viską supras ir paklus, išvydusi tą vaikišką geismą, kuris nugąsdins ją ir drauge įrodys jai, kad jis jau ne vaikas.

Visus variantus, visas galimybes pergalvojo jis svajonėse ir planuose, karštai pasiduodamas savo vizijoms, išdžiūvusia gerkle, kankindamasis ir žavėdamasis palaima, o kartais gėdydamasis ir nusivylęs ir jausdamas tuštumą širdyje kaip tada, kai žiūrėjo iš maudyklės pro paprastą lango stiklą. Visas galimybes pergyveno kamuodamasis iš ilgesio. Tai visada būdavo ji, o kartais jis. Bet dažnai ne jis, o kažkas neaiškus, ir tą kažką užplūsdavo jo graudi palaima, o kartais tai būdavo ir jis, ir ne visai jis. Tai buvo kažkas jame pačiame. Tas, kitas, jame pačiame. Jis buvo didesnis ir stipresnis už jį patį... Viską, apie ką vaikėzai kuždasi tamsoj pakampiais, klausinėdami, keisdamiesi menka patirtim, – viską jis norsi sužinoti, išmėginti; nori pasiimti iš savo kūno tai, ką reikia pasiimti, tik tai turbūt gali išblaškyti jo pavasarinį ilgesį ir duoti jam tikrą vienatvę.

Bet buvo dar ir kita Kristina, nepanaši į jo vaizduotės sukurtą baltutėlį atvaizdą tvankioje maudyklės prietemoje. Buvo dar Kristina mergaitė, ta, kuri verkė ant laiptelių nuo jūros pusės. Ir tai Kristinai jis jautė švelnumą ir

nekaltą meilę, atsidavimą, pasiryžimą bet kada paguosti ir vyriškai apginti nuo gyvenimo negandų. Jis rasdavo jai tūkstančius žodžių. Pasiskolintų ir iš pačios širdies, tokių, kuriuos buvo skaitęs, ir tokių, kurie patys prašydavosi ištariami, pilnų paguodos, išminties ir riteriško švelnumo tam, kuris silpnesnis ir kuris kenčia.

Tokios Kristinos paveikslas taip pat kartais iškildavo jam prieš akis, o kartais kitos, moters pačiam jėgų žydėjime, bet ir tada ji nebūdavo "teta" Kristina, o tiesiog moteris, bejėgė, kuriai gyvenimas kartais būdavo žiaurus, bet kurią jis būdavo pasiryžęs priglausti po savo sparnu, vyrišku ir švelniu. O tarp tų Kristinų dar buvo daugybė kitų Kristinų, taip, kaip ir jame pačiame gyveno įvairiausių žmonių: prievartautojas, meilužis, vyresnysis brolis, net globėjas ir vyras. Ir dar begaliniai perėjimai iš vienos būsenos į kitą, nelygu kaip keisdavosi jos paveikslas ir situacijos, tokios įvairios, jog visų pasaulio dienų ir naktų nebūtų užtekę perleisti jas per savo svajones.

Oras buvo pritvinkęs žodžių, tų, kuriuos Vilfredas galėjo jai pasakyti.

Duodamas per stalą jai salotinę, jis nevaliojo ištarti net "prašau". Po pietų jis vaikštinėjo sode tarp medžių, vėl žavėdamasis liaudies dainų žodžiais, paslaptingais ir jaudinančiais, kurių pusės prasmės nesuvokė:

Turtuolis Skamelis užaugino
Penkis padykusius sūnus.
Kaimynai visi vadino
Juos tikrais palaidūnais.

Jam kažkodėl patiko tos eilutės, nors ir ne visai suprantamos, apie penkis padykusius sūnus palaidūnus. O kai jis, kamuojamas ilgesio, slankiojo aplink maudyklę žinodamas, kad Kristina ten, kitos eilutės iš dainos apie Ebę, Skamelio sūnų, atkakliai ir įkyriai lindo į galvą.

Už debesų snaudžia mėnuo.
O Ebei nesimiega.
Ir skuba jis pas mergelę Liusjelil,
Į jos svetainę bėga.

Tasai vardas, Liusjelil, žavėjo jį savo skambesiu, Liusjelil – tai Kristina, kurią jis gins ir kurią prievarta paims seklyčioj ar maudyklėj.

Pabuski, mergele Liusjelil,
Išeik nuanęs sutikti...

O Kristina, išsigandusi, nuoga, tiesė rankas...

Vestuvės šaunios buvo,
Ir vyno upės plaukė...

Žodžiai skambėjo Vilfredo ausyse nenorom, prieš jo valią, ir tie žodžiai, kuriais jis žavėjosi, ir tie, kurie jam nieko nesakė, ar, atvirkščiai, buvo kupini piktos, negeros prasmės:

O Ebė mylimai maloniai
Pro ašaras byloti ėmė:
"Gaut troškau tave kaip žmoną,
Kitaip likimas lėmė..."

Ir jis negalėjo sustabdyti tų eilučių srauto, net tų, kurios jam buvo nemalonios. Jis buvo jaunas, bet jau galėjo būti meilužis, o Kristina dar daugeliu atžvilgių buvo kūdikis, Kristina su minkštomis rankomis ir kakavos aromatu pustamsiuose kambariuose.

Ji buvo jo Liusjelil! Jis klaidžiojo, kartodamas tą skambų vardą. Vardas turėjo medaus ir vanilinio kremo skonį, jis nuteikdavo kaip žiūrint pro raudoną stiklą! Vilfredas liūliavo juo save, užmigdavo su juo kaip su melodija, nuausta iš susipynusių lianų, ir pabusdavo su juo, ir tada jis skambėdavo kaip šaukianti fanfara. Tas vardas buvo kupinas dramatizmo, vaizduotė plakė tuo vardu Kristinos paveikslą, ir jis darėsi kruvinas, žiaurus, tragiškas.

Taip, visa tai turi būti tragiška! Turi baigtis kažkaip žiauriai. Gale turi būti kardas ir ašaros, ašaros...

Ir prieš pamotę posūnis
Ranką pakelt mėgina,
Ir pamotei posūnis
Smeigia kardą krūtinėn.

Miške jis susitiko Erną. Ji buvo su žydra suknele, vėsia kaip avižų varpos, dvelkė švara ir jaunu kūnu. Jį nustebino tas kontrastas. Ištrūkus iš ugningai raudonos karalystės, jį užplūdo žydrumos vėsa.

Ji pasakė:

– Tu dabar visai neateini pas mus.

Jie stovėjo beveik liesdami kits kitą, šviesos išraižytam miške, kur takeliai stačiai leidosi prie jūros. Ir jausdamas jos artumą jis staiga panoro ištrūkti iš geismų ir nežabotų svajonių nelaisvės.

Ji pasakė:

– Dėl tos savo tetos...

Abu stovėjo, žarstydami kojomis šakas ir žabus. Jam staiga pasidarė gėda. Kodėl ji pasakė "teta"? Kokį talentą turi moterys, motina, Erna (viena – jau ne pirmos jaunystės dama, kita – mergiotė), koks talentas atspėti tą, ko jis pats sau dar galutinai neprisipažįsta, nors tai yra visas jo gyvenimas? Ir vėl jis prisiminė žodį "instinktas".

Ji pasakė:

– Mes būtume galėję drauge plaukti į salas...

– Mes? – neaiškiai paklausė jis. – Visa kompanija?

– Mes, – pakartojo ji. Kalbėtis nesisekė. Ir staiga ji pravirko.

– Kas tau, Erna? Ko tu verki?

Ji nusigręžė ir nuėjo sau. Jis pradėjo kopti paskui ją stačiu takeliu. Tyli simpatija, kuri kartojosi kas vasarą, staiga tartum išaugusi per daugelį metų, iškilo kaip didžiulė kančios, gėdos, nuostabos ir kaltės banga. To jis nebuvo numatęs savo planuose ir dabar apstulbo. Nušviestas miškas aplinkui staiga tapo tuo, kuo buvo iš tikrųjų, o pro medžių kamienus spindėjo jūra, kvepėjo pušim, skruzdėm ir kalnų ganykla. Burtai išsisklaidė.

Jie atsidūrė prie seno, iš akmenų sukrauto stalo. Tai buvo niekieno žemė ant dviejų privačių valdų ribos.

Erna atsisėdo ant medinio suolo prie stalo. Jis nedrįso atsisėsti šalia jos ir apėjęs stalą įsitaisė ant aukšto kelmo lyg ant kokios taburetės, tiesiai prieš ją. Ant tamsaus stalo buvo primėtyta smulkių aštrių akmenukų. Vaikams jie atstodavo grifelius, kai ant šito stalo žaisdavo "kryžiukus ir nuliukus". O geresnės lentos kaip šis stalas niekur nebūtum radęs.

Erna nežiūrėjo į jį ir kažką braižė ant stalo aštriu akmenuku. Jis irgi

pasiėmė akmenuką. Rodės, kad jie susitarė kažką be žodžių. Beveik nesuvokdamas, ką daro, jis išraižė: "Aš myliu". Nė pats nežinojo, ką turėjo galvoje, ir sėdėjo įsmeigęs akis į parašytus žodžius.

Ir staiga ji pakėlė į jį žvilgančias akis.

– Aš parašiau tris žodžius, – pasakė ji, uždengusi savo įrašą kaire ranka.

– Aš taip pat! – pasakė jis ir greitai prirašė "Erną", dėdamasis, kad tik dar sykį apvedžioja vieną žodį.

– O ar galima man pažiūrėti, ką tu parašei?

– Galima, jeigu parodysi, ką tu parašei...

Jie pamažu atsistojo ir pasikeitė vietomis. Abu apėjo aplink stalą, nenuleisdami nuo kits kito akių. Abu vienu metu sustojo ir pasilenkė prie stalo.

– Vilfredai! – suvaitojo Erna ir pribėgo prie jo aplink stalą. Jie, patys nesitikėdami, puolė kits kitam į glėbį ir sustingo susiglaudę. Jis perbraukė lūpomis per švarius kaip linas mergaitės plaukus, ir jo burna prisipildė žydrumos aromato. Nė vienas nedrįso pakelti galvos, lūpos pamažu slinko skruostu, kol susitiko. Jos lūpos buvo šiurkštokos, suskirdusios ir sūrios nuo jūros vandens. Tai buvo nekaltas pasibučiavimas, tai buvo stačiai akimirka, kurios jie troško visus tuos vasaros mėnesius, praleistus drauge. Tame bučinyje nedalyvavo nei kūnas, nei rankos, tik lūpos susiliejo.

Taip pat netikėtai jie paleido kits kitą ir sustojo sumišę. Paskui vėl abu drauge pasižiūrėjo į stalą: dabar kiekvienas galėjo matyti abu užrašus iš karto. Ir vėl nedrąsiai palinko prie kits kito, bet jau neapsikabino, o stovėjo arti arti, jos viršugalvis lietė jo smakrą.

– Tai tiesa? – atsiduso ji. – Tiesa, kad tu mane myli?

O jis prodūsiais atsakė:

– Ar tiesa, kad tu mane myli?

Ir abu drauge ėmė kartoti: "Tiesa! Tiesa!" – kol žodžiai visai neteko prasmės, ir abu nutilo, sutrikę, laimingai šypsodamiesi. Ji paklausė nesitraukdama nuo stalo:

– Vadinasi, mes susižadėję?

Žodis suvirpino jo širdį, netikėtai, skaudžiai.

– Taip, mes susižadėję, – ryžtingai pasakė jis ir vėl puolė prie jos. Bet ji pasitraukė į šalį ir iškilmingai susidėjo įdegusius, šiurkščius nuo druskos mergaitiškus delnus.

– Ačiū tau, Dieve, – tyliai pasakė ji.

– Kodėl tu dėkoji Dievui?

Pasisukusi į jį visu kūnu, ji atsakė:

– Nes to aš meldžiau Dievą nuo tos vasaros, kai mes čia susitikom pirmą kartą.

Baisi nekaltybė!.. Susikibę rankomis, tylėdami, jie apėjo mažą pievelę apie stalą. Beveik nežiūrėjo į kits kitą, žiūrėjo į jūrą, spindinčią pro neaukštų pušelių viršūnes atšlaitėje, žiūrėjo į trumpą, styrančią žolę, per kurią ėjo, žiūrėjo į savo kojas, žengiančias per tą žolę. Jų laimė buvo tokia bekraštė, kad jie nedrįso apie ją kalbėti, o tik retkarčiais tarstelėdavo vieną kitą žodį apie kokias nors pašalines smulkmenas. Buvo taip paskendę savo laimėje, jog tik retkarčiais leisdavo sau parodyti šiek tiek santūraus švelnumo: priglausti kaktą prie kaktos, atsargiai perbraukti ranka per plaukus. Viskas jiems buvo kupina laukimo. Jie buvo visagaliai, galėjo laukti, laukti visko iš gyvenimo, kuris plytėjo prieš juos, ilgas ir bekraštis.

Priverstinė nekaltybė! Jiems dainavo prisiminimai apie visus prabėgusius vasaros mėnesius. Jiems dainavo vaikystė. Ji nudažė jų meilę šviesiai žydra spalva ir laikė jų širdis saldžioj nelaisvėj. Šitam rojuje jie kadaise išdykavo, čia žaidė klases, šiūruodami padais per nepaklusnią žolę. Dabar tas rojus atgimė iš naujo. Ir jeigu tame rojuje ir gyveno žaltys, tai iš baimės buvo pasislėpęs kažkur kitur, atokiau nuo šviesios pievelės, kuria jie vaikščiojo, – du vaikai, ranka rankon, širdis širdin. Jų nekaltybės dangus buvo jų vaikystės ir kiekvienos praėjusios vasaros dangus, toji praeitis atgijo vėl ir pavertė laimingą valandą žaidimu, panašiu į visus buvusius žaidimus. Ir vis dėlto tame žaidime tūnojo grėsmė, nes jie jau nebebuvo vaikai, o tik dėjosi esą, bet nebuvo ir suaugę, ir tik žaidė lyg kažkokį suaugusiųjų žaidimą, žaidė tardami suaugusiųjų žodžius, išbrėžę žodžius, kurių iki šiol nė karto nebuvo ištarę. Svarbiausią žodį – ar nebuvo jiems per daug sunkus tas žodis?

Pakniopstom bėganti nekaltybė... Rodos, juos traukė magnetas, jie suko aplink stalą, paskui staiga drauge sustojo ir *pamatė,* ką parašę. Patys pajuto drovų pasididžiavimą savo drąsa. Ir kai jų žvilgsniai vėl susitiko ties stalu, abu smarkiai išraudo: tik tą akimirką jų žodžiai buvo tiesa, prisipažinimas tapo pilnutinis, tapo pavojingas...

Apgaulinga nekaltybė!

Vogčiom prisėlino jie dabar prie kits kito, ne išskėstomis rankomis, bekūniu glėbiu kaip pirma, o degdami vidine kaitra. Ir dabar jų kojos, rankos, lūpos susiliejo, ne taip, kaip pirma, negrabiai, siautulio pagautos: tai, kas neturėjo kūno, staiga įgavo kūną ir taip jo prisipildė, kad viskas ėmė suktis jų akyse, ir jie suvirto ant šiurkščios žolės.

– Ne, ne! – sušnibždėjo jis, nepaleisdamas jos iš glėbio.

– Taip, taip! – suvaitojo ji, spausdama jį prie savo lieso mergaitiško kūno. Visi nusigandę godūs žalčiai išlindo iš rojaus tankynių, iškišę savo geluonis.

Akimirka – ir abu vienu metu paleido kits kitą, tartum paklusdami bendrai valiai. Dabar jie šnopuodami stovėjo greta ir žiūrėjo vienas kitam į akis be gėdos, bet ne be baimės, kupini naujo prisipažinimo, kuris pakeitė viską. Ir kai vėl nuėjo taku, jau nesusiėmė rankomis. Dabar ant kiekvienos jų virpančių kūnų ląstelės milžiniškomis raidėmis buvo užrašyta: "Neliesti – pavojinga gyvybei!" Dabar jie uždusę siauru takeliu leidosi žemyn ir jei tik netyčia paliesdavo viens kitą pirštais ar alkūne, jų prisilietimas skėlė žiežirbas, nuo kurių galėjo užsidegti visas aplinkinis miškas.

Jie atsisveikino prie jos vartelių. Vasaros diena apsitraukė lengvu rūku, kylančiu nuo jūros. Blankios sutemos ėmė sėlinti prie vaismedžių ir vaiskrūmių. Jie atsisveikino, pasikeitę droviu žvilgsniu, kupinu abipusių pažadų.

Grįždamas į namus, jis staiga prisiminė stale įbrėžtus žodžius, kurie skelbė jų paslaptį. Jie garsino jų nuostabią, naują paslaptį visam pasauliui. Jis sugrįžo į mišką jų sunaikinti. Pušyne greitai sūdrėjo sutemos, ir jūra jau nebeblizgėjo taip linksmai pro medžių viršūnes. Užkopęs į kalną taku, jis išgirdo, kad kažkas priešais lipa žemyn. Buvo benuleidžiąs galvą ir norėjo nepastebėtas prasmukti pro šalį, bet žingsnių aidas kažkodėl paragino jį žvilgtelėti aukštyn.

– Teta Kristina!

Jis norėjo ištarti tuos žodžius pačiu abejingiausiu balsu, bet vos įstengė sukuždėti.

– Labas vakaras, mano berniuk, – ramiai atsakė teta Kristina. Jie sustojo prieš kits kitą, ji stovėjo truputį aukščiau, todėl jis vėl pasijuto esąs prieš ją vaikas. – Ar nepalydėsi manęs iki namų?

Jis pasižiūrėjo į ją visai sutrikęs, nežinodamas, ką daryti.

– Man reikia nueiti į mišką, aš ten šį tą užmiršau, – sumurmėjo užsikirsdamas. Ir greitai ėmė kilti aukštyn takeliu, nelaukdamas jos atsakymo. Ji iš lėto leidosi žemyn, kažką niūniuodama. "Tarsi žinotų kažkokią paslaptį", – pagalvojo jis.

Kai jis užkopė į pievelę, kur stovėjo stalas, užrašai abiejose pusėse stalo buvo nuvalyti. Liko tik dvi dar drėgnos dėmės.

XII

Jo širdį be paliovos graužė panika. Jis įkliuvo. Dar blogiau: jo paslaptis jau nebepriklauso jam vienam. Ir svarbiausia – jis nėra tikras, kad tai, kas paaiškėjo, – tiesa. Dar visai neseniai tai buvo tiesa, džiūgaujanti, kankinanti tiesa, tiesa, virstanti per kraštus. Bet jos akimis pamatyta meilė Ernai jam pačiam ėmė rodytis klaida.

To negalėjo padaryti niekas kitas. Juk ji ėjo kaip tik nuo ten, ją patraukė akmeninis stalas – kuo? Instinktas – jis ne kartą girdėjo tą žodį, bet nesuprato, ką jis reiškia. Instinktas, potraukis susekti tiesą, sunaikinti tą, kas buvo nuauksinta paslapties.

Juk ant akmeninio stalo buvo du užrašai.

Jis stovėjo sumišęs, palinkęs prie stalo ir niekuo daugiau nebetikėjo. Prisilenkė visai žemai prie vienos drėgnos dėmės ir įžiūrėjo vos regimus tris stebuklingus žodžius, kuriuos buvo įbrėžęs savo ranka. Tą akimirką jie jam neturėjo jokios prasmės, o Erna irgi nebebuvo reali būtybė. Skaidrus miškas apsigaubė balzganai pilkomis sutemomis, ir jūra jau nebemerkė jam, linksmai šypsodama, o blankiai žvilgėjo kaip skalūnas.

Jis sunkiai atsiduso ir suvaitojo. O paskui šuoliais pasileido žemyn, žūtbūt vildamasis pavyti Kristiną, kol ji prieis iki tvoros, nuo kur prasideda kelias. Nuo tvoros iki namų vos keli žingsniai, ir jis nespės su ja išsiaiškinti. Ir staiga priešais, take, jis pamatė šviesią suknelę. Kas čia dabar? Argi jis taip neilgai išbuvo viršuje, prie akmeninio stalo? Ar ji *taip* lėtai ėjo? Ir apskritai, ką jis turi jai paaiškinti – juk ji net nenutuokia tos paslapties, kuri riša jį su ja pačia!

Ir tuoj suprato, jog ji žino, kad jis eina iš paskos. Ji negalėjo girdėti jo žingsnių – jis bėgo visai tyliai lengvais sportiniais bateliais. Bet ji visą laiką *žinojo,* kur jis yra, jautė jį savo nugara.

Ir staiga jis pajuto, kaip jo lūpos pradeda šypsotis. Jį pagavo keistas pasitikėjimas savimi.

– Teta! – pasakė jis, drąsiai suėmęs ranka jos alkūnę. Ji net nekrūptelėjo, nesiteikė net apsimesti. – O jeigu mudu pasivaikščiotume nuostabiu keliu palei jūrą, kol dar ne visai sutemo?

Ar jam pasirodė, ar ne, kad jos ranka virpa jo rankoje. Jis nesigilino daugiau į tą mintį, nenorėjo rizikuoti savo neįveikiamumu, kurį pajuto. Ji nuolankiai pakluso jo rankai, kuri vos spausdama jos alkūnę vedė taku, taip tankiai apaugusiu uosiais ir alksniais, jog takas atrodė kaip tunelis, einąs žemyn link jūros. Kas verčia juos eiti taip arti vienas kito, ar tik tai, kad takas toj vietoj toks siauras? Bet tie klausimai neaiškiai šmėžavo kažkur toli. Vilfredas negalėjo prisileisti jų artyn, kad nesutrikdytų atgautos ramybės. Kiekvienas žingsnis buvo užminuotas. Iš lėto, lengvai, koja kojon ėjo jie prie jūros, viliojančios tyliu vakaro kuždesiu.

Kiekvienam pasauly tūnojo dar pasaulis, ir viename iš jų buvo jis ir ji. Visi pasauliai, rodės, susipynė į kažkokią vieną visumą. Bet svarbiausias ir nepakartojamas buvo tas, kuriame gyveno jie.

Katras iš jų sustojo – ji pati, ar jis ją sustabdė? Dar keli žingsniai, ir jie nusileis prie jūros, o ten jau bus vėlu. Ir staiga jų veidai atsidūrė vienas priešais kitą: jie buvo vienodo ūgio, akys žiūrėjo tiesiai į akis. Jis suėmė jos galvą savo delnais ir staiga pajuto tokį silpnumą, kad kūnas netikėtai ėmė tirpti.

– Tu bjaurus berniukas, – tyliai pasakė ji.

– Taip, – sušnibždėjo jis.

– Labai bjaurus berniukas.

– Taip.

Jų veidai nelietė vienas kito, tik lūpos atsargiai suartėjo ir susiglaudė švelniai ir stipriai. Paskui abiejų lūpos vienu metu suglebo ir atsiskyrė.

– Labai bjaurus berniukas, – pakartojo ji, kai jie valandėlę pastovėjo atgaudami kvapą.

– Taip, – vėl sušnibždėjo jis. Ir sulig žodžiu "taip" ji pabučiavo jo pravertas lūpas taip pat lėtai prasivėrusiomis bučiniui lūpomis.

– Labai, labai bjaurus!

– Taip! Taip!

– Bjaurus!

– Taip!

– Bjaurus, kvailas berniukas!

Jis vėl prispaudė lūpas prie jos lūpų sulig žodžiu "kvailas", pravėręs lūpas garsui "a", atsakydamas į jos "ai".

– Kvailas...

Jos lūpos dar buvo praskleistos garsui "ai", kai jis ištarė savo "ai" ir tartum įsmeigė durklą į jos šypseną. Kiekviena jų kūno ląstelė gyveno tuo bučiniu, kuris pagavo ir pavergė visą jų esybę. O jo nutirpusios rankos nevikriai skynėsi sau kelią po jos rūbų šarvais. Dar truputis, ir jo nepritvręs organizmas neištvers laukimo. Baikščiai skubėdamas, jis jautė, kad akimirka paspruko. O ji nepadėjo jam, tik šnabždėjo kažkokius nesuprantamus žodžius, karštai apkabinusi, ir staiga viskas išsisprendė, Vilfredą apėmė begalinis nuovargis.

Ir tą pat akimirką ji atstūmė jį nuo savęs, visa drebėdama. Jos žvilgsnis staiga padvelkė šalčiu, drėgnos lūpos suglebo. Tą akimirką ji atrodė tokia vieniša ir bejėgė, kad atsipeikėjęs iš baimės ir sumišimo jis vėl puolė prie jos. Pats nesuprato kodėl – gal tai buvo mėginimas vėl susitaikyti ir paglamonėti, gal gailestis jai, o gal ir sau pačiam, ar vėl bundančio geismo pasireiškimas?.. Bet ji pakėlė ranką ir pliaukštelėjo jam per skruostą gana stipriai – tai buvo kone antausis. Ir paskui po lapų skliautu ėmė greitai kopti taku aukštyn, vis greičiau ir greičiau, kol galų gale pasileido beveik tekina... Ir nė karto neatsigręžė.

Ir staiga kvaitulys dingo – liko tik vaikiškas apstulbimas. Jis iš lėto nusileido taku prie jūros, nusigavo uolėtu kyšuliu į seklumą, apaugusią dumbliais, ir ėmė bristi vandeniu, kuris kliūsčiojo ant jo šaltomis bangomis, kol pasidarė gilu, ir jis ėmė plaukti taip, kaip buvo, su drabužiais. Išlipo į krantą vienoj salelėj šcheruose ir atsigulė ant saulės įkaitintos uolos, atgręžtos į priešingą pusę. Ten jo niekas negalėjo matyti. Mintis, kad kas nors jį pamatys, buvo jam nepakenčiama. Jis buvo pernelyg visų matomas, pernelyg perregimas. Bet net ir čia jam atrodė, kad kažkieno akys seka jį. Jis nusimovė batelius, surišo juos, pasikabino ant kaklo ir vėl ėmė plaukti kuo toliau nuo visko, kas bandė prasiskverbti smalsiu žvilgsniu į erdvę, netekusią paslapties uždangos.

Paskui gulėjo kyšulyje po švyturiu, nušviestas paskutinių vakaro saulės spindulių, pasitiesęs šalimais drabužius ir laukdamas, kad jie apdžiūtų ir kad kas nors pasikeistų jo širdyje ir aplinkiniame pasaulyje. Bet niekas nesikeitė, ir drabužiai nedžiūvo. Saulė jau nebeturėjo galios, kaip ir jis pats. Jis sėdėjo po uola, apsuptas pasaulio, kuris beregint ėjo mažyn, darėsi kažkoks šaltas ir neapibrėžtas. Nejautė gėdos, neieškojo pasiteisinimo, kuris būtų galėjęs jį šiek tiek paguosti. Nejautė nei liūdesio, nei džiaugsmo. Buvo atviras, bejėgis ir todėl sugniuždytas, ir nebeturėjo daugiau paslapties, kurią reikia saugoti nuo svetimų akių, patyliukais mėgaujantis ja.

– Argi čia Vilfredas?

Jis išsigandęs pašoko. Balsas sklido iš jūros. Tai buvo madam Frisaksen su savo valtimi. Kelis kartus per savaitę ji tikrindavo tris švyturio žibintus. Jos irklai visada būdavo apvynioti kažkuo, lyg vilnoniais rankogaliais. Kaimynai praminė juos madam Frisaksen antrankiais. Buvo kalbama, kad po to, kai nuskendo jos vyras, ji negali klausytis irklų girgždėjimo įkabose. Ji atgręžė į jį įdegusį veidą, smulkių raukšlelių išvagotą ir skaisčiai raudoną nuo vakaro saulės.

– Ar aš tave išgąsdinau? – geraširdiškai paklausė ji.

Akimirką jis pasijuto esąs padėties šeimininkas, nes buvo nuogas.

– Atleiskite, ponia Frisaksen, – mandagiai pasakė jis, truputį linktelėjęs. – Mano drabužiai sušlapo, aš nuogas. – Bet nė nemanė pasiimti jų nuo žemės.

– Manęs gali nesigėdinti, – švelniai pasakė ponia Frisaksen. Ji pasižiūrėjo į žibintą, skleidžiantį blankius spindulius pro šešiabriaunį stiklą, bet prie kranto neplaukė, o tik nuleido irklus, ir valtis iš lėto ėmė suptis bangose. Jis pastebėjo, kad ant valties priešakio guli žvejybos įrankiai. Ir staiga ponia Frisaksen su savo balta valtele, ant kurios žaidė vakaro saulės atspindžiai, pasirodė jam kaip ramybės įsikūnijimas, ramybės ir pastovumo, visko, kur nebuvo vietos baimei ar geismui.

– Gal dar spėsiu sugauti kokį merlangą, kol nenusileido saulė, – pasakė ji tuo pačiu vienodu sausoku balsu. – Parnešk labų dienų saviškiams.

– Ačiū, ponia Frisaksen. Viso gero, – mandagiai atsakė jis, šį sykį pasilenkęs pasiimti drabužių, kad nereiktų stovėti nuogam besileidžiančios saulės spinduliuose. Kitaip, pamanė, tai atrodys lyg pabrėžtinai įžūlus išpuolis.

Jos valtelė tyliai nuplaukė tolyn, į tą vietą, kur buvo žvejojami merlangai, – kyšulio gale tarp švyturio ir mažyčių salelių. Netoli salelių ir kibo merlangai. Ponia Frisaksen buvo tvirtai tuo įsitikinusi. Pavakariais lietingu oru žuvų visur knibždėte knibždėjo, jos čiupo bet kokį jauką, bet saulėtą giedrią dieną kibo tik ten. Jis žiūrėjo, kaip ponia Frisaksen rinkosi vietą, paskui sustojo, įmetė inkarą, užmovė jauką ant kabliuko ir įleido į vandenį. Kiekvienas jos judesys buvo kupinas laimingo tvirtumo, tikėjimo tuo, kad pasaulyje egzistuoja tvarka. Jis niekad iki tol apie tai negalvojo, tik žiūrėjo į ją kaip į paveikslą, – moteris valtyje.

Ir vis dėlto – pasikeitė jame kas ar ne?

Įdomu, teta Kristina... Ar ji jaučia tą patį, ką jis? Ar ką nors panašiai... tą, ką jie abu jautė... kas turėjo atsitikti, galėjo atsitikti... Ar kas nors pasikeitė, ar ne? Ar tiesa, kad ji nepyksta, neįsižeidusi, nesutrikusi ir jai negėda, o tik jie abu įgijo bendrą paslaptį, didžiausią paslaptį, kuri surišo juos taip artimai, jog atrodo, kad tą paslaptį turi tik vienas žmogus. O gal taip dar geriau, negu turėti paslaptį vienam atskirai? Juk kai jis turės didelę paslaptį, vis tiek kam nors ją atskleis, kitam, kitai. Čia ir yra paslapties didybė, kad joje dalyvauja du žmonės. Du! Mes! Žodis skambėjo jam kaip daina, kaip užkeikimas, jis visą laiką kartojo: "Du!" – dvi raidės, tarp kurių buvo kažkoks paslaptingas ryšys. Apie tai jis irgi niekad anksčiau negalvojo, apie tai, kad žodis "du" susideda kaip tik iš dviejų raidžių. O žodyje "trys" jau daugiau raidžių, čia yra ir pašalinių, garsas "r" įsiterpia į vidų ir tartum šnipinėja. E-r-na! Ir vėl, vis labiau ir labiau jaudindamasis, jis pakartojo žodį "du", kuris tapo jam dviejų lyčių susitikimo simboliu. "Du! Du!" – kartojo jis po du kartus iš eilės. Žodžių magija, kuri būdavo vos pastebima nesuprantamuose eilėraščiuose, dabar jam buvo lyg naujai atrastasis pasaulis. Jis norėjo kaip burtininkas paversti žodžius veiksmais, o veiksmus žodžiais ir šitaip geriau pajusti ir vienus, ir kitus. Kalbėti reiškė veikti. Mes! Du!

Dabar jis matė ponią Frisaksen truputį kitoj šviesoj. Ji buvo nušviesta mirštančios saulės spindulio. Mažytė moteris aukso taurėj. Jis matė, kaip ji įtraukė į valtį žvilgantį merlangą. Buvo viena, visai viena, rami, bet vieniša atsiskyrėlė valtyje. Vilfredas pradėjo rengtis dar drėgnais drabužiais, kurių prisilietimo taip bijojo, bet netikėtai jie suteikė jam dar vieną malonų pojūtį. Apsirengęs ir užsimovęs drėgnus batelius, jisai, jausdamasis neabejotinai pranašesnis, pamojavo vienišai moteriai valtyje. Ji jam irgi pamojavo ir taip

pat didžiuodamasi pakėlė aukštyn žuvį. Tada jis be garso suplojo delnais, plačiai užsimodamas, kad ji matytų, jog jis ploja. Ji dėkinga linktelėjo jam. Jis apsisuko ir nuėjo į krantą, kartodamas nuostabų žodį, kuris vėl užliejo jo kūną karšta saldaus ilgesio banga.

– Du! Du!

– Tu, atrodo, flirtuoji su ponia Frisaksen?

Šį sykį jis nekrūptelėjo. Tai buvo motinos balsas. Jis sklido į jūrą nuo salų, iš vadinamojo bastiono pusės, kur motina mėgdavo vaikščioti viena. Jis nusišypsojo jai, dėdamasis labai išdidus.

– Kur tu buvai, mano vaikeli?

Vasaros vakaras ir balsas susiliejo draugėn. Saulėlydis – motina... Jis apibėgo aplink gilią įdubą, kur žaisdavo būdamas vaikas ("vaikas, vaikas!"), staiga apsidžiaugęs, kad gali ką nors paguosti, tą, kuri vaikšto viena, paguosti moterį, kurią jis myli.

– Betgi tu visas šlapias! Įkritai į vandenį?.. Aš tavęs nemačiau visą vakarą. Kur buvai dingęs?

– O tu? – atsakė jis į klausimą klausimu. Jis įkūnijo į savo klausimą tą švelnią ramybę, kuria buvo paženklintas vakaras; tai buvo neįkyrus, rūpestingas klausimas, glamonė, kuriai ji neįstengs atsispirti. – Kur tu buvai dingusi visą dieną?

Jis žinojo, kad ji neatsispirs.

– Kaip visą dieną? – nustebo ji. – Juk dar vidurdienį...

Jis tą žinojo. Žinojo, kad privers ją pereiti iš puolimo į gynimąsi. Bet visai neketino jos apgaudinėti. Stačiai nenorėjo, kad kamantinėtų. Ir tuoj pajuto, kad ji nežada kamantinėti. Paklausė iš įpratimo, nes pasiilgo jo. Jis apkabino ją ir pats pastebėjo, kad tyčia stengiasi tai daryti pernelyg negrabiai.

– Mama, aš tave myliu!

– Kaip seniai tas buvo! – tyliai pasakė ji.

– Kas seniai buvo?

– Viskas! Kaip seniai tu man taip kalbėjai!

Jie drauge užkopė žvyruotu takeliu, einančiu į namus nuo jūros, nuo saulėlydžio, nuo ponios Frisaksen.

– Teta Kristina jau atsigulė, – abejingai pasakė ji.

Ar ne per daug abejingai? Kodėl jis amžinai toks įtarus? Ir tuoj atsakė

sau: dėl savo paties nešvarios sąžinės. Jis buvo nugalėtojas ir apgavikas. Mylėjo ją, mylėjo kaip motiną, kaip moterį, kaip tėvą.

– O vis dėlto aš dar truputį aukštesnė už tave, – pasakė ji juokdamasi. – Ar nori, pasimatuosim pagal visas taisykles?

Blankioj sutemų šviesoj sustojo jie suglaudę nugaras, delnais prispaudę viršugalvius.

Bet niekaip negalėjo sutarti, kuris iš jų aukštesnis, ir pradėjo juokais bartis.

– Pakvieskim Kristiną, tegul ji nusprendžia, – pasiūlė Vilfredas.

Jis pastebėjo, kad ji akimirką tarsi nuliūdo.

– Teta jau miega, – pasakė nuleidusi balsą. – Nereikia jos žadinti.

Jie priėjo prie namo apsikabinę – jis ir vėl pasijuto kažkaip naujai laimingas. Toji laimė buvo kūniška, bet be neramaus ilgesio, kuris jį dabar nuolatos kankino. Jos plaukai sulig kiekvienu žingsniu kuteno jam skruostą. Jiedu ėjo tartum sena įsimylėjėlių pora, kupini kasdieniškos nedrumsčiamos ramybės, kuri nepripažįsta jokių aistrų. Jie ėjo link namo, o jis visą laiką matė motiną akyse: kaip ji neramiai vaikštinėja aplink bastioną, kur amžinai vaikštinėdavo, kai jis buvo mažas, drebėdama dėl jo, nes jis dar nemokėjo plaukti, ir jai stovint pakrantėje vaidendavosi visokie pavojai – jos visiškai netraukė jūra. "Aš myliu ją", – skambėjo jo širdyje. Prisiminė ir Erną. Jos šiurkščias lūpas. Paskui miestą: liepsną už tamsios klėties naktį, vienišą bėgimą tamsoje – visa tai iškilo kaip nemalonus priminimas, kad visi tie daiktai egzistuoja laike. Tetos Kristinos kambaryje degė šviesa, pritemdyta tamsiai mėlynų užuolaidų. Įvairūs pasauliai egzistavo greta viename pasaulyje, ir jis suprato, kad reikia mokėti išlaikyti tarp jų ribas. Kiekvienas pasaulis turi turėti savo paslaptį. Toji paslaptis turi būti neišgalvota ir priklausyti jam vienam.

– Mama, – šūktelėjo jis. – Mama!

– Turbūt tai sunku, – staiga pasakė ji.

Jis apsimetė, kad negirdi.

– O jeigu mudu suvalgytume po gabalėlį žuvies, kur liko nuo pietų?

Ji žvilgtelėjo į jį džiugiu žvilgsniu – motinišku žvilgsniu, skirtu sūnui, kuris tuoj išslys iš jos rankų.

– Tu išalkai?

– Dar kaip!.. O tu gali išgerti stiklelį "Libfraumilch". – Jis pasakė negalvodamas, iš įkvėpimo.

– O tu?

– Aš išgersiu pieno. Tuoj viską atnešiu.

– Taip, bet atkimšti butelį dėl manęs vienos...

Dabar ji buvo jo valioje. Jis pagalvojo apie tai be jokio džiugesio, o tiesiog su meile.

– Aš atkimšiu jį taip, kad nebus žymu. O, be to, dėl sąžinės ramybės galėsi įpilti mažą stiklelį ir man.

Taip, dabar ji buvo jo valioje. Ir kai jis pasilenkė prie dėžės su ledais, – iš dėžės trenkė šviežiu ledu, senu cinku ir šaldyta mėsa, padėta ant trumpų lentučių lyg lieptelių, permestų per ledus, – ir pamatė vieną vienintelį auksaspalvį butelį, stovintį ant ledo, kaip didžiausią pagundą, skirtą specialiai šiam vakarui, greitai ir drąsiai pagalvojo apie Kristiną.

"Nulipk žemyn, – mintyse įsakė jis. – Nulipk žemyn ir per akimirką sugriauk viską, tam tu ir esi mano mylimoji".

– Duok man butelį, aš pati atkimšiu, jei jau tu nori, kad išgerčiau vyno.

– Eik į valgomąjį ir sėskis, mama! – Jis švelniai pliaukštelėjo jai per nugarą. – Kuo tu laikai savo sūnų? Gal bijai, kad nesugadinčiau kamščio?

Iš džiaugsmo ir susijaudinimo jis kalbėjo labai garsiai. Ji ėmė tildyti jį. Jie stovėjo prie senos dėžės su ledais kaip du sąmokslininkai. Jis sukuždėjo:

– Gerai, eik ir sėskis!

– Eik pirštų galiukais! – sušnibždėjo ji atsakydama. – Dar, ko gero, teta gali išgirsti!

Jis tyliai pastatė butelį ant stalo, truputį virpėdamas nuo drėgnų drabužių. Susidėjo ant padėklo valgius, neužmiršo ropinukės su actu, bet užmiršo stiklinę pienui.

– Ne, ne čia, – patetiškai pasakė jis, įeidamas su padėklu į valgomąjį.

Galvos mostelėjimu jis parodė, kur ji turi atsisėsti: ant baltos rokoko stiliaus sofos. Paskui išdėliojo ant stalo skanėstus. Tada įpylė į stiklus vyno, sau trupučiuką – motina nenorėjo, kad jis įprastų gerti. Paskui vėl pripildė jos stiklą, padavė jai lėkštę su šaltu upėtakiu. Ir kol ji dėjosi žuvį, ištiesė ranką per stalą ir paglostė žvilgančius kaštoninius motinos plaukus, jausdamas palaimą, kuri kuteno pirštus, nežadindama skausmingo atbalsio visame kūne.

Motina valgė. Valgė taip godžiai, kad jis išsigando. Rijo nekramtydama. Kirto kaip alkanas vyras, barstydama mažus minkštos žuvies trupinėlius.

– Žiūriu, tu išalkusi! – pasakė jis.

Už lango šlamėjo vasaros naktis. Pagaliau tikrai sutemo. Ir dabar jis pastebėjo, kad ant puotos stalo – ant jų puotos stalo – ji uždegė dvi žvakes.

– Aš taip noriu valgyti, lyg visą dieną būčiau nevalgiusi, – linksmai pasakė ji. – Lyg visą laiką būčiau kažko bijojusi.

– Bijojusi?

Ji pakėlė stiklą.

– Prakeiktas instinktas! – nerūpestingai pasakė ji.

– Instinktas? – pakartojo jis išsigandęs.

– Tu to nesuprasi, – atsakė ji. – Tu vaikas. Tu to nežinai. Tai lyg kokia baimė, bijai to, kas praėjo, bijai, kad viskas praeis... O žinai, išgerk truputį vyno, bent gurkšnelį.

Jis gurkštelėjo. Jie susižvelgė.

– Į tavo sveikatą, mano berniuk! – pasakė ji; švelnioj žvakių šviesoj jos akys skleidė šilumą.

– Žinai, mama, ką aš tau pasakysiu, – tarė jis iškilmingai. – Tu gražiausia iš visų.

– Iš ko visų? – nustebusi paklausė ji.

– Iš visų.

– Mažasis Lorde! – pasakė ji.

Jis suprato, kad ji norėjo ištarti tuos žodžius nerūpestingu balsu. Ir apsimetė, kad ir ištarė nerūpestingu balsu. Jis pakėlė stiklą, palietė lūpomis, pajuto raminančią auksaspalvio gėrimo vėsą ir norą išgerti dar. "Erna!" – tą pat akimirką pagalvojo jis.

Ji paklausė:

– Apie ką tu galvoji?

– Nežinau, mama. Apie tai, kad mums čia labai gera.

– Kokia šauni mergaitė Erna, – pasakė ji.

Jis krūptelėjo, bet pastebėjo, kad ji neatkreipė į tai dėmesio. Prakeiktas instinktas! O gal tai tik atsitiktinumas? Jis norėjo šitą išsiaiškinti tuoj pat: nejaugi viską, kas atsitinka, tą pačią valandėlę sužino kažkas kitas? Nejaugi žmonės, turį giminystės ryšių, tokie panašūs, kad nieko negali nuslėpti nuo kits kito?

– Kodėl tu tą pasakei kaip tik dabar? – paklausė jis, išgirdęs savo paties balse atkaklumą.

– Kodėl? Pati nežinau, – atsakė ji ir staiga išsigandusi pasižiūrėjo į laikrodį. – Vaikeli mano, o ar tu žinai, kad tau jau seniai laikas gulėti lovoje!

Jis žinojo, kad motina pasakė teisybę ir supranta, kad jis ja tiki. Atrodė, kiekvienas žodis ir frazė yra šifras, suprantamas jiems abiem. Jiems dviem. Mes! Du! Jaudinantys žodžiai. Jie vėl nuvedė jį toli toli.

– Beje, ji buvo atėjusi ir ieškojo tavęs.

– Kas? – Jis apgraibomis grįžo atgal per įvairius pasaulius.

– Kaip kas? Erna! Juk mes apie ją kalbėjome...

– Kada, mama? Kada tai buvo?

– Maždaug... taip, visai neseniai, prieš kokią valandą. Ji net nieko nepaklausė.

– Tai ko ji buvo atėjusi?

Prakeiktas instinktas. Prakeiktas, šimtą kartų prakeiktas instinktas. Ką suuodė toji drovi mergaitė, kuri, atrodė, neturi nė mažiausio įžvalgumo?

– Ko ji buvo atėjusi? Turbūt aplankyti... manęs. Ji atnešė nuostabiausių plukių.

Jis nusekė motinos žvilgsnį ir pamatė puokštę žalioje vazoje ant balto miniatiūrinio rojalio. Pirmiau jis nepastebėjo gėlių. Erna priminė save. Nuo šiol ji tartum buvo jų namuose.

Motina išbaigė stiklą ir ėmė kraustyti stalą. Burtai, jungę juos, išsisklaidė, liko abipusis įtarumas, o gal... jis negalėjo patikėti, kad ji ką nors žino, supranta ar bent nutuokia.

– Tiesa, prisimenu, ji kalbėjo kažką apie išvyką į salas. Rodos, jie ruošiasi ten rytoj.

– O ar tu plauksi su mumis, mama? – netikėtai paklausė jis.

– Aš...

– Nesakyk to! – greitai pertraukė jis.

– Ko – to?

– Tu žinai.

– Na, gerai, sakykim, žinau. Vis tiek aš jau per daug sena tokioms piratiškoms iškyloms. Manau, mes pasėdėsime namie – teta Kristina ir aš.

– Tada ir aš.

– O kodėl? – Ji to tikėjosi ir tuoj pridūrė: – O gal ir plauksim, bent jau Kristina. Juk jos nebuvo, kai buvo atėjusi Erna...

Lyg būtų pasakiusi: tavęs ir jos nebuvo namie...

– Dar geriau, mama, mudu pabūsim su tavim namie dviese!

Bet šį kartą jo balsas nebuvo tvirtas, ir jis nesugebėjo laimėti. Kad melas būtų panašus į tiesą, reikia juo tikėti.

Ji pasakė: "Jau vėlu". Balsas buvo ryžtingas ir tuščias, šifro nebeliko. Jie tylėdami sėdėjo prie stalo, neturėdami jėgų pakilti ir nueiti.

– Na, metas... – pagaliau tarė ji stodamasi. Jie drauge užlipo laiptais į antrą aukštą. Pro Kristinos kambario duris skverbėsi ruoželis šviesos. Šaltoje prietemoje jų rankos susitiko ir akimirką švelniai susilietė.

– Labanakt, – sušnibždėjo abu vienu metu.

"Tarsi kalinys, – pagalvojo jis, atsidūręs savo kambaryje. – Tarsi tardymui uždarytas kalinys, apie kurį kiekvienas ką nors žino arba įtaria, arba spėlioja. Visi ką nors žino, o jis pats nieko, tik tiek, kad nežabotas geismas blaško jį tarp tų, kurias jis myli, paversdamas jį niekuo, atviru visų žvilgsniams ir neturintį nė mažiausios paslapties".

Pats kūnas kankino jį savo visažinumu ir tuo, kas priklausė kitiems šitam ankštam pasauly, kur dėjosi svarbūs įvykiai, kurių jis negalėjo tvarkyti. Jis išėjo į balkoną, išlenktą viršum pavėnės tarp liepų: ten buvo girdėti nepaliaujamas šnaresys – silpna šneka dainingų balsų, gyvenančių, matyt, pačiuose kamienuose, nes tie kamienai skambėdavo ir tada, kai nebūdavo vėjo.

Jūra atrodė drumsta blankioj nakties šviesoj. Kažkur toli ties tinklais vaitojo žuvėdros. Siaura žvilganti juosta drumstam jūros paviršiuj rodė, kur plaukia tyli ponios Frisaksen valtelė, tolstanti nuo tos vietos, kur gausu merlangų.

XIII

Vilfredas pabudo. "Aš neplauksiu su vaikais į salas", – buvo pirmoji jo mintis. Dabar jis vadino juos vaikais. Vakarykščios dienos įspūdžiai užpildė naktį ir teikė naujų vilčių, išaušus rytui. Jis išsikamavęs balansavo ties ta riba, kur jam vienam savo paties nuožiūra reikėjo vykdyti kovinę žvalgybą. Užtat kitoj pusėj jo laukė palaiminga vienatvė.

Jis apžvelgė knygas, sustatytas lentynose, ir sėdo skaityti prancūzų meno istorijos, kurią jam buvo padovanojęs dėdė Renė. Bet šiandien nei reprodukcijos, nei įmantrūs jų komentarai, kuriuos jis mažai suprato, nieko nesakė jo širdžiai; ir vis dėlto jis vertė save skaityti, visą laiką budriai laukdamas, kad tuoj tuoj kas nors atsitiks. Už lango kilo gaivi skaisti saulė, bet jis stengėsi nekreipti į ją dėmesio – žaidimų metas praėjo.

Bet kaip tik tada, kai rausėsi lentynose ir spintoje, jam į akis pakliuvo seni žaislai, kurių nebuvo čiupinėjęs jau keletą metų, ir dabar jis paėmė juos į rankas su kažkokiu šventu liūdesiu. Tai buvo laivas "Akasa", kurį kadaise pats pasidarė, – laivas su kaminais, tiltelių sistema, o ant pačio viršutinio tiltelio stovėjo japonų admirolas įkypomis akimis, išpjautas iš kerplėšos. Be to, čia buvo celiulioidinių ir medinių prekybos laivų su burėmis ir irkliniais sraigtais, deniais ir takelažu. Viso to turto jam pavydėjo berniokai, bet jis kilniaširdiškai leisdavo jiems laužyti žaislus vieną po kito. Pats niekada nemėgo jais žaisti.

Ir ūmai jis išgirdo už lango triukšmingus vaikų ir jaunimo balsus. Juokdamiesi ir plepėdami jie kopė takeliu nuo pajūrio; dabar išgirdo ir pliuškenant irklus jūroje. Draugai jo ieškojo, ėjo pasikviesti jo. Ir staiga jį pagavo mirtina baimė – baimė, kad jam teks susidurti akis į akį su Erna, ir ne tik su ja, bet ir su viskuo, kas neatskiriama nuo Ernos, o jam tas įkyrėjo – įkyrėjo, ir baigta! Jis ėmė karštai kurti mintyse įvairiausias priežastis: skauda galvą, reikia baigti knygą, tiesiog nori pabūti namie... Pasižiūrėjo pro langą ir pamatė, kad jie jau arti, berniukai ir mergaitės, kai kurie vyresni, daug vyresni už jį, apsitaisę raudonai, mėlynai ir žaliai, su įvairiaspalviais rankšluosčiais, skarelėmis, šalikais ir meškerėmis, o vienas net su dūda, kurią visą laiką pūtė. Motina šūktelėjo jį. Paskui jis išgirdo ją kalbant su vaikais. Aiškino, kad jis viršuj savo kambaryje, ji tuoj jį pakviesianti. Paskui ji vėl pašaukė sūnų.

Jis pasijuto lyg žvėris žabanguose. Nėr kur pasislėpti nuo tų švelnių jausmų lavinos. Teta Kristina – kur ji dabar? Ar tik neguli lovoj su skaudama galva? Nuo tos minties jam pasidarė negera, jis nenorėjo sutikti Kristinos namuose, bet norėjo susitikti su ja kitoj vietoj, kokioj nors neįsivaizduojamoj vietoj, už galimybės ribų, pavyzdžiui, lošimo namuose... Jo vaizduotė piešė fantastinius paveikslus, o pats jis bejėgis stovėjo tarp stalo ir lango, nesiryždamas pažvelgti į sodą, nesiryždamas atsiliepti motinai.

O ji tebešaukė jį. Kažką kalbėjo jaunimui ir šaukė.

– Mažasis Lorde! Vilfredai!

Ir staiga jis pajuto, kad vis dėlto negali va šitaip jos išduoti. Bet nenorėjo atsiliepti balsu, jis apskritai nemėgo šūkalioti. Pasikišęs po pažasčia meno istoriją, nulipo žemyn ir sutiko visą gaują ant laiptų į terasą. Tarp jaunimo stovėjo motina. Jis išsigandęs bandė prisiminti priežastis, kurias buvo sugalvojęs, bet čia, saulės šviesoje, tarp draugų, visos jos atrodė bereikšmės.

– Štai ir Vilfredas. Luktelėkit, aš jam suruošiu pusryčius kelionei!

Jis greitom žvilgtelėjo į motiną, bet ji žiūrėjo kažkur kitur, klausydamasi jaunų balsų klegesio. Paskui mitriais žingsniais nuėjo į vidų atnešti jam daiktų. Jį pagavo šaltas pyktis: ji išdavė, pardavė jį, mėgindama pigia kaina pasiekti tikslą ir vėl pastūmėti jį prie vaikų, ir tik tam, kad atsikratytų baimės, apie kurią prasitarė vakar vakare.

– Erna pajūry, prie valčių, – pasakė kažkas.

Ką reiškia tie žodžiai? Argi kas nors ką nors žino? Bet ir ką jiems žinoti? Ir jis pajuto aklą įtūžį tiems įtarimams, kurie jį supa. Jie teršia jį, neleidžia jam gėrėtis nuostabia liūdna vienatve.

– O kas man darbo? – šaltai pasakė jis. – Aš liksiu namie ir skaitysiu meno istoriją.

Tie, kurie stovėjo arčiau, išsižiojo nustebę. Saulės šviesoje jo žodžiai atrodė kvaili ir neįtikinami. Tuo tarpu motina jau grįžo su pintine, kurioj buvo prikrauta sumuštinių, ir su termosu šaltų sulčių. Visas tas rūpestingumas tik rodė jam, kad ji nori prievarta sugrąžinti jį į vaikystę.

– Na, pasiskubink, Mažasis Lorde... Ne, ne, mes liksim namie, teta dar neatsikėlė, ji prašė atnešti pusryčius į kambarį, jai skauda galvą.

– Mama, juk aš tave prašiau...

Bet ji įbruko jam į rankas pintinę ir tuoj nusigręžė į kitus. Jauna graži motina tarp jaunimo.

– Plaukit su mumis, ponia Sagen, – šūktelėjo kažkas. Likusieji pritariamai sušurmuliavo. Bet ji ėmė mosuoti abiem rankom ir per akimirką sugalvojo begalę priežasčių: rytoj pas ją atvažiuos svečių, o šiandien jai reikia aptvarkyti sodą ir giminaitė susirgo, taip, taip, Vilfredo teta... "O jūs būkit atsargūs! Jorgenseno valtyje senas žibalinis variklis. Ar kas nors jūsų išmano apie jį?" Jos balsą nustelbė drąsūs šūksmai – to ji ir siekė. Viskas turėjo

paskęsti triukšme ir skambiuose atsisveikinimo šūksmuose. Nė menkiausio atokvėpio, atrodė, ji pati organizavo tą išvyką, nors jau seniai seniai viskas buvo apgalvota iki smulkmenų ir draugai tik užėjo paraginti Vilfredo, juk Erna dar vakar turėjo jam pranešti apie kelionę.

Taip, taip, Erna buvo atėjusi, bet ponia Sagen vos spėjo pranešti sūnui. Betgi nieko tokio – juk Vilfredas čia. – Taip, bet jis žada sėsti prie knygų! – Kur tai girdėta! Cha cha cha! Cha cha cha! – Ir nuo jos juoko Vilfredo elgesys pasirodė visiems baisiausiai komiškas. Amžinai jauna ponia Sagen išjuokė savo paniurėlį sūnų ir visus pralinksmino.

Ji nuėjo drauge su jais takeliu, būdama kaip ir visos kompanijos centras ir stengdamasi laikytis kuo toliau nuo sūnaus. Ji vedė jaunimą paskui save, viliojo savo nerūpestingu juoku, savo pasiryžimu džiaugtis viskuo, kas ją supo, ir nuo to visiems darėsi džiugu. Jaunas Jorgensenų svečias su kremo spalvos kiltinėmis kelnėmis ir jau pradėjusia kaltis barzda bemat buvo įveiktas ir nesidrovėdamas mergino ją, kol jie ėjo į prieplauką prie valčių. Senas motorinis Jorgenseno laivelis turėjo traukti buksyru dvi valtis, bet trys berniukai žūtbūt norėjo plaukti atskirai burlaiviu ir stengėsi įžiūrėti vos regimą debesėlį fiordo tolumoje: jis pranašavo vėją.

Tartum linksma vestuvių svita nusiyrė kompanija nuo kranto, ir atrodė, kol žavioji ponia Sagen stovi ant medinio lieptelio, kur poliuose linksmai žaidžia saulės atspindžiai, kažkas vertė karštai linksmintis. Visi tyčiojosi iš motoro – bet jis pagaliau piktai suburzgė, švirkšdamas į vasaros orą debesis mėlynų dūmų, kurie kilo aukštyn, ženklindami jų kelią. Paskui ponia Sagen pamažu nuėjo taku į kalną. Jie dar kažką šūktelėjo jai iš valčių, bet ji jau negirdėjo.

Linksmybė valtyse kažkaip staigiai nuščiuvo. Sunkus motoro blerbimas skrodė vasaros orą. Vilfredas paskutinį kartą pamatė takelyje siaurą motinos nugarą – ji neatrodė triumfuojanti.

– Linksma tavo mama, – šūktelėjo vienas berniukas, stengdamasis perrėkti motoro ūžimą ir meiliai žiūrėdamas į Vilfredą. Vilfredą diegte nudiegė. Apmaudą, kilusį dėl jos išdavystės, staiga pakeitė noras ją ginti. Bet kai atidžiau įsižiūrėjo į sodininko sūnaus Tomo strazdanų išmargintą veidą, pamatė jame tik pasigėrėjimą ir vaikišką nuolankumą, slypintį po šiurkščia kalbėsena. Ir tuoj pat pajuto, kaip Ernos ranka palietė jo ranką, uždėtą ant valties

krašto. Ernos ranka buvo šalta. Visą tą laiką Vilfredas stengėsi nežiūrėti į ją. O dabar pasižiūrėjo į drovų vaikišką veidelį, visą matiškai nudegusį – taip įdega tik nuolatos prie jūros gyvenantys žmonės, o kurie atvažiuoja tik savaitgaliui – iš karto pasidaro lyg mulatai. Toji mergaitė tryško nepaprasta sveikata ir dėl to irgi savotiškai jį traukė. Lininiai plaukai, lininė suknelė. Visa mergaitė tartum linas. Kažkokios šaltos ir nekaltos, bet drauge ir uždegančios buvo jos ramios žydros akys, kurios nemokėjo laikyti paslapties.

– Tu nenorėjai plaukti? – paklausė ji.

– Bet juk tavęs nebuvo su jais, – karštai atkirto Vilfredas. Jis vėl pajuto, kaip ateina įkvėpingas apsimetimas, kuris vėl ir vėl jį įtraukia į žaidimą. Betgi ar tai apsimetimas? Argi ne natūralu, kad jis ligi ausų įsimylėjęs Erną būtent čia, šitoje žydrumos ir sidabro aplinkoje. Juk ji tiesiog tam sukurta – stačiai ryto gaivos ir vasaros įsikūnijimas, nuo galvos ligi kojų ji – pati vasara. Jis vogčiom pasilenkė prie jos, stengdamasis perrėkti motoro burzgesį.

Erna beveik prispaudė lūpas prie jo ausies. Dėl to niekas nesistebėjo, nes jie sėdėjo šalia ūžiančio motoro.

– Aš visą laiką galvojau apie tave, – rimtai pasakė ji.

Kodėl jos žodžiai suerzino jį? Ar todėl, kad ne jis pirmas juos ištarė, ar tik todėl, kad jie buvo prašymas, į kurį jis negalėjo neatsakyti?

– O aš apie tave, – sumišęs pakuždėjo jis. – Visą naktį, – pridūrė. Tai skambėjo neblogai. Jos akys patamsėjo ir sudrėko. Ji perbraukė ranka per jo ranką, uždėtą ant valties krašto. Jos ranka buvo šiurkšti nuo sūraus vandens...

– Kiaurą naktį, – kimiu balsu pakartojo jis.

– Vadinasi, nemiegojai? – apgailestaudama paklausė ji. Jo ausyse tie žodžiai pasirodė kaip lėkšta ironija. Bet jis puikiai suprato, kad Erna tik rūpinasi juo, pasitiki, nieko daugiau. Jis nutraukė trumpą šilkinį raištelį nuo savo sportinės palaidinės ir užvyniojo Ernai ant riešo – ar norėdamas atsilyginti jai, ar paguosti. Ir pats nežinojo kodėl, bet rūpestingai užmezgė jį jūros mazgu, kurį čia išmoko.

– Štai! – pasakė. – Dabar tu jo niekada neatriši.

Be žodžių ir susijaudinusi žiūrėjo ji į gelsvą raištelį. Paskui paglostė jį kitos rankos pirštais, priglaudė prie jo skruostą ir pasižiūrėjo į Vilfredą svajingomis ir atviromis akimis. Ir jis jai atsakė ryžtingu žvilgsniu. Dabar jis įtikino save, kad ją myli.

Garsiai, karingai šūkaudami, išlipo jie saloje. Pirmasis ėjo berniukas su dūda, paskui jį sodininko sūnus Tomas su vėliava, ant kurios buvo nupiešta kaukolė ir kaulai. Tomas pastatė ją ant kalvelės, sukrautos iš akmenų, vidury salos. Susiėmę už rankų, prislopintais balsais jie uždainavo magišką dainą, skelbdami, jog užėmė salelę. Grynas vaikiškumas. Vyresnieji berniukai iš pradžių sarmatydamiesi sutiko žaisti ratelį, bet greitai tapo vadovais. Vilfredas irgi įsitraukė į bendrą linksmybę. Jis net pats pasiūlė žaisti pėdsekius. Viena grupė turėjo palikti savo kelyje skiauteles popieriaus, kita – rasti pagal tuos pėdsakus išsislapsčiusius. Bet popieriukus teko dėti po akmenimis, kad nenupūstų vėjas, be to, atviroje salelėje slapstytis buvo beveik neįmanoma. Tik dviejose vietose salelę kirto negilūs drėgni tarpekliai, kurių dugne buvo pilna į krantą išmestų lentgalių ir stiklinių rutuliukų nuo bučiaus. Pasirodė, jog rasti tuos, kurie slėpė popieriukus, labai lengva, ir todėl jie pradėjo kitus žaidimus. Visa jų esmė buvo – kaip nors išlieti jėgų perteklių, kuris susikaupė per žiemą, kol reikėjo kalti pamokas ir kvėpuoti mokyklos oru.

Erna negarsiai šūktelėjo Vilfredą. Ji stovėjo pasilenkusi prie kalvelės, pūpsančios visai šalia smėlėtos seklumos, ir ženklais rodė, kad jis netriukšmautų. Vilfredas pirštų galiukais pribėgo prie jos ir pasižiūrėjo žemyn, ten, kur buvo žuvėdros lizdas, – jame gulėjo kiaušinis ir judėjo. Buvo aiškiai matyt, kad kevalas tuoj trūks, dar minutė – ir prasikals paukštukas.

Bemat Erną ir Vilfredą apsupo kiti – jie neatsitraukdami sekė slėpiningą reiškinį, kuris vyko jiems bežiūrint mažyčiam sujauktame lizdelyje. Puikiai suprasdami akimirkos iškilmingumą, jie sekė stebuklą: iš kevalo išsirito didžiulis paukštis, drėgnas ir glitus. Ir staiga paaiškėjo, kad jis kone du kartus didesnis už kiaušinį, kuriame gulėjo. Jis susvirduliavo, žengė keletą žingsnių, paskui pašliaužė, tada pamėgino kilstelti lizde. Erna nutvėrė Vilfredo ranką, ji vos laikėsi ant kojų iš susijaudinimo. Tas slėpiningas reiškinys buvo kažkuo susijęs su juo ir ja, lyg jie būtų stovėję prie savo pačių pirmagimio ir žiūrėję, kaip jis, graudingas ir bejėgis, šliaužia į pasaulį, pilną suaugusių žmonių ir pavojų.

Ir staiga ore pakilo baisiausias triukšmas. Dar jie nespėjo suprasti, kas darosi, o virš jų galvų išsiskleidė didžiulis baltas įpykusių ir šūkaujančių paukščių sparnų skėtis. Kai kurios žuvėdros narsiai puolė žemyn ir grasino jiems savo snapais. Vienas kitas berniukas, čiupęs akmenį ar pagalį, bandė nubaidyti įtūžusias žuvėdras. Bet Erna pasipiktinusi užstojo jas.

– Eime iš čia, – pasakė ji, vis dar susijaudinusi ir pakili. – Jos gina paukštuką. Jis tikriausiai paskutinis šiais metais. Palikim jį ramybėj.

Paukščiai, šaižiai klykdami, lydėjo juos geroką galą nuo lizdo. Erna atsisėdo ant kalnelio ir ėmė žiūrėti į jūros pusę – Erna dvelkė tokia ramybe, kokios Vilfredas niekad nebuvo pastebėjęs.

– Nesu mačiusi labiau jaudinančio vaizdo, – pasakė ji. – Vargšai paukščiai iš drąsumo pakvaišo, ir tik todėl, kad norėjo apginti vienintelį bejėgį jauniklį. Argi tai paprasčiausias instinktas?

– Iš kur tu ištraukei tą žodį – instinktas? – paklausė jis.

– O argi ne taip reikia vadinti? Kai jie, ir mes taip pat, darome ką nors, patys nežinodami kodėl? Kai spėjam...

– Kuo čia dėtas spėliojimas? Žuvėdros stačiai gina savo jauniklį! Kas čia ypatinga?

– Nieko... Bet juk jos kažkaip sužinojo, kad paukštukui gresia pavojus.

– Tas ir yra, kad jos nieko nesužinojo. Paukštukui visai negrėsė pavojus. Nė vienas iš mūsų nebūtų padaręs jam nieko blogo.

– O jeigu būtų padaręs?

– Bet juk mes nepadarėm. Visi tie spėliojimai nieko nereiškia, – pasakė jis. – Ir, be to, jūs visada atspėjate neteisingai.

– Mes? – paklausė ji. – Vilfredai, tu ant manęs pyksti?

Jis priglaudė prie savęs jos galvą. Apsidairę jie skubiai pasibučiavo. Ir tuoj išgirdo šalia šauksmus – jų draugai pradėjo ieškoti tarpekliuose daugiau jauniklių ir, matyt, kažką rado.

– Kodėl tu pasakei "jūs", Vilfredai?

Jis paglostė jai ranką.

– Tik todėl, kad, mano manymu, visi per daug uoliai spėlioja. Nereikia taip daryti, – atsakė jis. Ir tuoj pagalvojo: "Keista, sėdim ir kaip du seniai ginčijamės dėl kažko, ko nedrįstam pavadinti tikruoju vardu, o iš tikrųjų juk tai labai svarbu".

Tuo tarpu vaikai, radę dar daugiau paukštukų, pasiryžo juos ginti ir saugoti, o vargšai paukščiai dėl to ėmė blaškytis ant savo ilgų kojų nuo vieno tarpeklio prie kito, mirtinai išgąsdinti tos globos.

– Einam pusryčiauti! – šūktelėjo pagaliau kažkas.

– Ne! Ne! Pirmiausia nusimaudykim! – ėmė šaukti kiti. Visi pradėjo ieškotis maudymosi kostiumų, glaudžių. Iki šiol visi maudydavosi be kostiumų. O dabar staiga pamatė, kad jie jau suaugę ir kad tarp jų daug svetimų.

– Man rodos, žmonės irgi, – nedrąsiai pradėjo Vilfredas. – Jie nemėgsta, kai juos per daug globoja.

– Vadinasi, žmonės nenori, kad apie juos spėliotų ir juos globotų? – paklausė ji. Jį sujaudino patikli jos veido išraiška. Erna išreiškė karščiausią jo paties mintį. Dabar ji stovėjo greta, negrabiai raišiodamasi savo maudymosi kostiumėlį. Bet štai pirmieji plaukikai sumargavo jūroje, reikėjo skubėti, likti paskutiniam buvo laikoma gėda, ir nors vienam vis tiek tekdavo ta gėda, kiekvienas stengdavosi pralenkti kitus.

Suaugę miesto berniukai plaukė, kaip patys sakė, indėniškai – tai reiškė, kad jie triukšmingai kepurnėjosi vandenyje, beveik nepajudėdami iš vietos. Netrukus ir kiti panoro plaukti indėniškai, ir pakilo toks triukšmas ir taškymasis, kad vandens lašai lyg vaivorykštė kabojo virš kunkuliuojančio kūnų ir prunkščiančių galvų katilo. Paskui nusprendė eiti lenkčių, kas greičiau paplauks po vandeniu, paskui ėmė žaisti liestynių. Paskui po vieną, šnopuodami ir sunkiai žengdami, ėmė lipti į krantą. Žvilgančiais nuogais kūnais, spjaudydami vandenį, jie kiūtino prie stačios įdubos, kur mergaitės jau kraustė pintines, maišydamos viską, kad niekas nežinotų, ką atsigabeno, ir visi valgė bendrai.

– O Tomas? – staiga kažkas paklausė. – Kurgi Tomas?

Pirmasis taip paklausė kažkas iš vandens. Tie, kurie ruošė stalą, tebeplepėjo ir šūkavo.

– Kur dingo Tomas? – pasigirdo balsas nuo kalvelės, kur keturi berniukai deginosi saulėje. Ir staiga visi iš karto nutilo. Kažkas pasakė:

– Štai jo drabužiai.

Kažkas šūktelėjo: "Tomai! Tomai!" Paskui visi ėmė šaukti tęsdami: "To-o-omai!" Ir tada iš gerklių, smaugiamų išgąsčio, išsiveržė bendra aimana: "To-omai! To-omai!"

Saloje pasidarė tylu. Kai kurie basi patyliukais nubėgo į kalvos viršūnę apsižvalgyti, kiti puolė į pakrantę ir ant kalnelio. Niekas jau nešūkavo, visi ieškojo. Bet Tomo niekur nebuvo.

Vilfredas pajuto, kaip ledinė ranka suspaudė jam riešą. Jis pasižiūrėjo Ernai į akis ir pamatė neviltį. Ir dar kažką. Maldavimą?

Jis irgi nusigando, bet galvos nepametė. Vėl išgirdo nedarnius šūkavimus, liūdnus, prašančius, lyg draugai būtų mėginę iššaukti dingusio Tomo sielą iš uolos, po kurią jie šniukštinėjo, ieškodami jo.

Iš visų jėgų, kad net pajuto fizinį skausmą, Vilfredas bandė susikaupti. Tomo drabužiai. Jie buvo rasti toli nuo kitų berniukų ir mergaičių drabužių krūvos, nes visi rengėsi už akmenų sienos pietinėj salelės daly.

Ir staiga Vilfredas suprato, suprato tai, ką galėjo tik spėti: Tomas neturėjo maudymosi kelnaičių. Vilfredas išvydo prieš save sodininko namą, mažą kamarėlę. Maudymosi kostiumai ir kiti panašūs prabangos dalykai tuose namuose nesimėtė. Tikriausiai Tomas gėdijosi maudytis drauge su visais...

Vilfredas pastebėjo, kad spaudžia Ernos ranką. Staigiai paleidęs ją ir nė žodžio nesakęs, puolė šalin. Bėgo į šiaurinį salos galą – ten buvo siauras kyšulys, kuris lėkštai leidosi į jūrą. Jis greitai bėgo per uolas, rūpestingai žiūrėdamas, kur statyti koją. Bėgo džiūgaudamas, kad jam atėjo į galvą teisinga mintis, kai tuo tarpu kiti klaidžiojo aklai. Ir visą laiką prieš akis matė mažytį sodininko namelį lygumoje. Bėgo greitai, bet protingai eikvodamas jėgas, todėl, atbėgęs iki kyšulio, dar nepritrūko kvapo. Čia jis ūmai sustojo ir pažvelgė į vandenį. Šičia, užuovėjoje, vanduo buvo ramus ir skaidrus kaip stiklas. Jis aiškiai matė dugną, tamsius dumblius, vos vos judinamus vandens srovės. Žengdamas nuo akmens ant akmens, brido ir žiūrėjo į vandenį, nuosekliai tirdamas lopelį po lopelio, žvalgydamas akmenėtą dugną, prižėlusį dumblių.

Ir staiga pamatė Tomą. Jis gulėjo kniūpsčias, nuogas ir baltas. Liesos kojos, sukreivintos lūžusio šviesos spindulio, atrodė ilgos ir virpančios.

Vilfredas apsidairė ieškodamas pagalbos. Bet išgirdo tik šūksmus, kurie sklido kone iš priešingos salelės pusės. Atsargiai ėmė šlepsėti dumblinu dugnu, žingsnis po žingsnio, kad neparvirstų. Čia pasirodė besą giliau, negu manė. Ten, kur gulėjo Tomas, jis jau nesiekė dugno. Vilfredas greitai panėrė, stvėrė Tomą už kaklo ir pakėlė viršutinę kūno dalį taip, kad keliai atsiremtų į dugną. Vilfredo galvoje šmėkščiojo prisiminimai, ką reikia daryti, gelbstint skenduolį: užsiversti nukentėjusį ant nugaros ir plaukti su savo našta į krantą.

Buvo sunkiau, negu jis manė. Jis visą laiką smuko žemyn. Bet kaip tik tą akimirką, kai jau norėjo apkabinti Tomą kita ranka, kojomis užčiuopė dugną. O po kelių sekundžių jau stovėjo ant mažytės povandeninės uolos prie pat kyšulio, iki juosmens ištraukęs Tomą iš vandens. Dabar tereikėjo išbristi į krantą, tempiant pailsusiomis rankomis šaltą, sunkų ir suglebusį kūną.

Ir tą pat akimirką kalvos viršūnėje jis pamatė Erną. Dangaus žydrumos

fone liepsnojo jos geltonas maudymosi kostiumėlis. Pavargęs Vilfredo kūnas staiga ėmė triumfuoti, dabar jam buvo nebaisūs didžiausi sunkumai.

Erna atsigręžė ir pamojavo jam. Vilfredas uždusęs, nuilsęs tempė negyvą kūną, visą laiką galvodamas, ką buvo skaitęs "Kišeniniam vadove jaunuoliams" apie skenduolių gaivinimą.

Kai pirmieji iš tų, kurie ieškojo Tomo, nubėgo nuo kalnelio žemyn, Vilfredas jau buvo apvertęs Tomą kniūpsčią ir paguldęs ant sauso uolos krašto taip, kad kojos būtų aukščiau, o galva žemiau. Vilfredas raitas sėdėjo ant Tomo, įsispyręs keliais į žemę. Berniukai priėjo artyn. Riksmai nutilo. Paskui berniukus atbėgo ir mergaitės. Vilfredas jautė, kaip už jo, pusračiu aplinkui, keliom eilėm už kits kito susispietė išsigandę, susijaudinę, bejėgiai vaikai, tikėdamiesi, kad jis padarys stebuklą. O jis tvirtai, ritmingai darė skenduoliui dirbtinį kvėpavimą. Bet ar teisingai jis elgiasi? Ar taip parašyta knygoje?

Vilfredas taip pailso, kad vos vos negriuvo kniūpsčias ant šlapio kūno. Bet jis negalėjo užleisti vietos kitam, nedrįso sustoti ar paklausti, gal čia yra kas mokąs geriau daryti gelbimąją gimnastiką. Kažkieno duslus balsas ėmė jam patarinėti, bet neryžtingai. Vilfredui atrodė, kad sprendžiamas ne Tomo gyvybės klausimas, o jo paties. Ar pavyks jam, ar *jis* įstengs...

Ir štai iš burnos to, kuris gulėjo po juo, pasipylė vanduo. Vilfredas jau neatminė, kas jis toks. Tai buvo kažkieno kūnas, kažkieno galva, atsirėmusi į akmenį, jis pakreipė ją taip, kad akmuo neužstotų burnos. Vanduo kliūstelėjo smarkiau. Berniukas pradėjo vemti.

Vilfredas pabandė apversti Tomą. Dabar ir kiti jam padėjo. Tomą apvertė ant nugaros, bet jo galva bejėgiškai nusviro į šoną. Vilfredas užgulė Tomą klausydamasis, ar plaka širdis. Jis negirdėjo jos tvinksnių, bet jautė, kad Tomas gyvas. Vilfredo akis aptraukė raudona migla. Jis norėjo paprašyti pagalbos, bet prasmego kažkur į bedugnę, neaiškiai suvokdamas, kad ir jis pradėjo vemti.

– Mama, juk aš niekur nešokau ir apskritai nepadariau nieko, apie ką jūs kalbate, aš tik įbridau į vandenį ir išvilkau Tomą į krantą.

Nuo šitų šnekų Vilfredui darydavosi negera. Jis su motina ir teta Kristina po pietų gėrė kavą. Vaikai vis dar garsiai šūkavo kažkur netoli, pasakodami tėvams ir visiems, kas netingėjo klausytis, kaip Vilfredas išgelbėjo Tomą.

Sodininkas su žmona jau buvo atėję pas Sagenus. Jie negalėjo ištrūkti iš namų ilgiau kaip pusvalandžiui. Abu liejo dėkingumo ašaras. Daktaras pasakė, kad Tomas buvo per plauką nuo mirties. Jei nebūtų atsiradę arti narsaus žmogaus, jie būtų netekę Tomo, vienintelio savo turto.

O ir pats sugrįžimas namo... Po įtampos minučių, kurios baigėsi prislopintu džiaugsmo šūksniu, grįžimas namo pavirto triumfo eisena, kai visi žūtbūt norėjo garbinti vieną. Vos tik atsipeikėjęs saleleje, Vilfredas tuoj pasakė, kad nieko ypatingo nepadarė, netgi neplaukė, o tiesiog vilkte išvilko Tomą į krantą. Bet kuo ryžtingiau jis priešinosi, tuo labiau visiems darėsi aišku, kad saleleje buvo įvykdytas žygdarbis. Jau ir šiaip šviesi kasdienybė reikalavo dar didesnio heroizmo blizgesio. Vaikai troško apgaubti Vilfredą heroizmo aureole. Vilfredas dar ir dabar prisiminė Erną valtelėje, grįžtant namo. Ji sėdėjo įsmeigusi į jį savo žydras akis, netardama nė žodžio, nieko nematydama ir negirdėdama iš džiaugsmo ir laimės, kad *jis* atliko tą žygdarbį.

Vilfredas mielai būtų nuėjęs saulės nušviesta pievele į sodininko namelį įsitikinti, ar Tomas sveikutėlis, bet nedrįso kaip tik todėl, kad Tomo tėvai buvo šitaip dėkingi jam. Jis žinojo, kad jie priimtų jį kaip kokią priverstinę dovaną, kuriai jie turi atiduoti dalį savo begalinės meilės Tomui. Tomas dar gulėjo lovoje, jam dar nebuvo leidžiama keltis, nors jis ir aiškino, kad yra visiškai sveikas, nori bėgioti ir žaisti.

Tačiau sodininkas ir jo žmona žūtbūt reikalavo, kad Tomas dar nors keletą dienų pagulėtų. Atrodė, kad jie nutarė laikyti Tomą pririštą ir neišleisti iš namų, nors baimę dėl jo iškentėjo atgaline data, kai jaudintis jau nebuvo ko.

Vilfredo motina švytėte švytėjo. Ji nesigyrė ir apskritai kalbėjo mažai, bet prisipažino Kristinai, kad didžiuojasi sūnumi. Kristina, klausydamasi pasakojimo apie įvykį, sumišusi šypsojosi. Jautėsi tarsi neturinti teisės prisidėti prie pagyrų. Juk ji nematė, kaip atsitiko nelaimė. Todėl nedalyvavo šnekose apie konvulsijas ir dirbtinį kvėpavimą. Bet ir ji, rodės, švietė iš džiaugsmo, ir tas džiaugsmas buvo skirtas Vilfredui, kuris suprato jos dvasinę būseną.

– Kitaip tariant, tu čia apskritai niekuo dėtas? – pasakė Kristina su ironija. – Tu tiesiog atsitiktinai įbridai į vandenį, ištraukei Tomą į krantą ir atgaivinai?

– Ne, tas ir yra, kad ne atsitiktinai. Aš iš pradžių *pagalvojau*. Štai kur

skirtumas. Aš pagalvojau, kad Tomas gėdinosi maudytis nuogas. Ir pagalvojau, kad jis neturi glaudžių.

– Ir tau beliko tik nueiti ir ištempti jį į krantą, – pasakė motina.

– Taip.

– Bet kaip tu galėjai atspėti, kad jis neturi glaudžių?

– Aš ir nespėliojau, o paprasčiausiai pamačiau.

Motina ir Kristina pasižiūrėjo viena į kitą virš likerio taurelių. Ką jos abi pagalvojo – kiekviena savame bendrų spėliojimų plataus lauko krašte?

– Tavo mėgstamas žodelis, – šiek tiek sunerimusi tarė motina. – Tu matei, tu matai...

Vilfredas sutriko. Nutuokė, kad jos mėgina jį perprasti. O jis visa savo esybe jautė, kad jo sugebėjimas *matyti* yra vienas iš kelių, vedančių į paslapties karalystę. Bent jam, Vilfredui. Kitiems turbūt kitaip. Matyti, *žinoti* – tai labai svarbu. Matyti ne tik akimis, žinoti ne tik tai, kas tau žinoma.

– Atvirai sakant, aš nebenoriu daugiau nagrinėti šitos temos, – pasakė jis. – Labai džiaugiuosi, kad Tomas gyvas ir sveikas, mano manymu, jis šaunus berniukas, nors beveik visai jo nepažįstu.

Jis pakilo nuo stalo ir išėjo į sodą. Žinojo, kad abi moterys dabar tylėdamos žiūri į vieną kitą ir tariasi suprantančios, kas yra. O supranta štai kaip: Vilfredas – kuklus berniukas ir nenori, kad jį girtų už tai, ką juo dėtas būtų padaręs bet kuris kitas, būtų padaręs arba galėjęs padaryti, jei tik jam būtų atėję į galvą. Jis *matė,* kaip jos sėdi ir nesivaržydamos ką nors garbina, nes kitaip negali tverti, ir žinojo, kad jos skaudžiai klysta. Skaudžiai jam pačiam. Nes kaip tik tokios rūšies melas neįėjo į jo planus. Galvoje sušmėžavo žodis "banalybė". Jis susiraukė...

Bet jam nedavė ramybės dar kažkokia kita mintis, kuri vėl jį apsėdo, kai tik jis liko vienas. Ji neaiškiai šmėstelėjo dar tomis brangiomis sekundėmis, kai kyšulyje iš visų jėgų stengėsi susikaupti, bet iki šiol taip ir neapčiuopė jos. Lyg ir "kad tik nesibaigtų blogai!" Ne, ne tik tas, čia buvo kažkas kankinančio. Gęstančios saulės spinduliuose Vilfredas brido į krantą, kur prasidėjo trumpas nuotykis. Aha, štai kas: ar norėjo Vilfredas, kad jam kas nors padėtų, kai brido per vandenį, ieškodamas Tomo?

Ne, Vilfredas nenorėjo niekieno pagalbos.

O jeigu jis nebūtų įstengęs ištempti Tomo vienas, negi jis būtų verčiau sutikęs, kad Tomas žūtų, kad tik nereikėtų prašyti niekieno pagalbos?

Vilfredas nežinojo. Bet žinojo, kad džiaugėsi, jog nieko nėra arti.

O paskui? Paskui, kai pasilenkęs prie "lavono" darė jam dirbtinį kvėpavimą pagal taisykles, kurias prisiminė labai miglotai ir niekad nebuvo taikęs praktiškai, – ar norėjo, kad kas nors labiau išmanantis jam padėtų, patartų?

Ne, nenorėjo. Kai vienas iš vyresnių nepažįstamų berniukų ėmė dusliu balsu jam patarinėti, jis klausėsi piktas, tarsi kovodamas su protestu savo širdyje.

Tiesą sakant, tas berniukas pats nieką žinojo ir kalbėjo tik todėl, kad norėjo ką nors pasakyti.

O jeigu ant kranto iš tiesų būtų atsiradęs kas nors labiau išmanantis, drąsesnis, stipresnis...

Bet tokio nebuvo.

O jeigu?

Negi Vilfredas būtų verčiau leidęs Tomui numirti, kad tik nereikėtų pasinaudoti kieno nors pagalba?

Nejaugi jis galvojo tiktai, kaip įrodyti savo teisybę?

Vilfredas vėl sparčiai pasileido takeliu: greiti žingsniai kažkaip mažino jo dvasinę įtampą. Nejaugi jis iš tikrųjų buvo beveik pasiryžęs pribaigti Tomą – jis, kuris taip didvyriškai jį išgelbėjo? Nejaugi čia ir glūdi tikroji tiesa, taip kankinanti Vilfredą, jog jis negali klausyti, kaip giriama jo orientacija ir ryžtingas elgesys?

O juk dabar, po viso to įvykio, jis savotiškai prisirišo prie Tomo, nors kai ėjo maudytis, jam nė motais nebuvo strazdanotas baltaodis berniukas. Kai klūpojo prie beveik negyvo kūno, tartum traukdamas jį atgal į gyvenimą, ar nesielgė jis su Tomu kaip su savo nuosavybe, ar nelaikė jo tiesiog pakopa į garbę?

Jis sudejavo vaikštinėdamas takeliu. Juk jeigu tą akimirką ne visai suprato, kodėl taip elgiasi, vis dėlto beveik suprato. Kaskart jam viskas darėsi aiškiau, jis atmetė vieną po kito visus įmanomus pasiteisinimus ir jautė, kad pagyrų nėra vertas. Pasiteisinimai ir pagyros buvo su svetimų žodžių rūbu; jis prisiminė, kaip jam plojo per petį, kaip susižavėjusi į jį žiūrėjo Erna, kaip motina aiškino, koks jis kuklus. Visa tai jį kankino, jam netiko ir neturėjo su juo nieko bendro. Visa tai jam buvo svetima.

Ar todėl, kad norėjo būti visiškai sąžiningas?

Vilfredas nuspyrė po kojom pasipainiojusį akmenį, išliedamas visą savo panieką; nubrėžęs lanką, akmuo įkrito į jūrą.

Čia ir buvo svarbiausia, kad Vilfredas kankinosi toli gražu ne todėl, kad norėjo būti nepaprastai sąžiningas, o todėl, kad norėjo sugriauti kažką, kas augo jam beregint ir darėsi iškreiptų formų, kurios labai tiko imituoti tiesai. Sumenkinti ir paniekinti, kad galėtų pabūti vienas ten, kur niekas neras ir nepasieks – giliausioje vienatvės gelmėje, kur niekas negali švytėti kitaip, kaip tik jo paties suteiktu žvilgesiu. Tada jis galėjo būti toks "netikras", kaip norėjo.

Vilfredas priėjo kyšulį, kur stovėjo švyturys. Jis pajuto kažkokį neaiškų pasitenkinimą, kad pasiekė tartum paskutinį tiesos sluoksnį. Džiaugsmas išblėso. Užtat dabar jis jautė širdyje kietą, tvirtą, kampuotą ir aštrų akmenį, – patikimą ramstį, kuriuo galima vadovautis amžinai. Akmuo buvo toks pat tvirtas kaip uola, ant kurios Vilfredas stovėjo, bet jis nebuvo tokių neaiškių pailgų kontūrų kaip kyšulys, kurį glamonėjo jūra, nušviesta saulėlydžio. Tai buvo mažytis kietas akmenukas su aštriais kraštais, toks, kokį ir reikia turėti savyje, – atramos taškas ir drauge ginklas...

Iš priešingo kyšulio krašto į Vilfredo pusę nusidriekė švelnus valties šešėlis. Ir tuo pat metu jis pamatė, kaip pro švyturį išlindo balta Frisaksen valtelė. Pati madam Frisaksen, liesa, įdegusi, sėdėjo pusiau atsigręžusi į jį ir tyliai plaukė ten, kur veisėsi merlangai. Kai valtis suko aplink kyšulį, moteriškė pamatė Vilfredą raudonoj saulėlydžio šviesoj. Ji paleido irklus.

– Argi mūsų gelbėtojas vaikšto ir žiūri, ar neras dar kur skenduolio? – geraširdiškai pasakė ji. O gal jos balse skambėjo ironija?

Vilfredą užliejo karšta banga. Kuo ypatinga buvo toji narsi moteris, kad teikė jam tiek džiaugsmo?

– Labas vakaras, ponia Frisaksen! – šūktelėjo jis, stovėdamas ant kalvos, ir mandagiai nusilenkė. – O jūs tikriausiai atplaukėt merlangų, ponia Frisaksen?

Jis jautė, kad pataikauja vadindamas ją "ponia". Suaugusieji, kreipdamiesi į ją, visada sakydavo "madam".

– Ar teisybę šneka, kad tu ištraukei iš vandens mažąjį Tomą? – paklausė ji.

– Taip, bet aš jį vilkte vilkau, ponia Frisaksen, ten buvo visai negilu.

– Taip, žinoma, – tyliai tarė ji, ir jos balsas aiškiai nuaidėjo virš vandens. – Žinoma, – pakartojo ir vėl ėmė pamažu judinti tylius irklus, kad

valtis laikytųsi tam tikru nuotoliu nuo kyšulio. – Vadinasi, Tomui pasisekė, – pridūrė ji.

– Tegul jums šiandien nepasiseka, ponia Frisaksen, – šūktelėjo Vilfredas linksmai. – Nė vienos žuvies per visą vakarą!

Ji atsakė jam vylingu mostu. Suprato jį. Geros žūklės linkėti nedera – tai blogas ženklas.

– Tfu, – šūktelėjo Vilfredas ir nusispjovė į jūrą.

Ponia Frisaksen nušvito šypsena, tokia neįprasta, kad rodės, visas jos veidas suskeldėjo. Paskui ji dar sykį linktelėjo ir tylutėliai nuplaukė prie merlangų įdubos, kurios paviršiuje mirguliavo purpuriniai atšvaitai.

Ir vėl stovėjo Vilfredas, žiūrėdamas į vienišą moterį valtyje, į moterį, kuri gyveno kitame pasaulyje, nepanašiame į triukšmingą vasarotojų pasaulį; bet ir apskritai žodis "pasaulis" kažkaip netiko jai. Atrodė, ji plaukia į mirguliuojančią netekimų šalį, kuri egzistuoja pati sau viena, be jokio ryšio su aplinka. Ji plaukė tyliai, nušviesta šaltos saulės.

"Vadinasi, – pasakė ji, – vadinasi, Tomui pasisekė".

Ir apskritai ji nė žodžiu neišreiškė savo pritarimo Vilfredui, pažvelgusi į įvykį Tomo akimis, o gal jo tėvų. Sodininkas ir jo žmona buvo vieninteliai šiam krašte, su kuo ji bičiuliavosi.

O ką ji iš tikrųjų galvojo apie didįjį įvykį, kuris savaitę, gal net ilgiau, bus vasarotojų pokalbių tema?

Tikriausiai nieko negalvojo.

Ir staiga paaugliui, kuris tarsi užhipnotizuotas žiūrėjo į mažytę valtelę, panašią į aukso lašą vakaro mėlynėj, toptelėjo džiugi mintis: "Poniai Frisaksen nusispjauti į viską". Jai tik nusispjauti. Jai visiškai užtenka savo pačios mažutėlio gyvenimo.

Štai kas buvo svarbiausia. Ji skleidė paslaptingą abejingumo, ramybės žavesį. Šiuo atžvilgiu buvo panaši į tikrą Vilfredo dėdę Martiną, nors ano ši ypatybė pasireikšdavo kitaip. Dėdės Martino gyvenimo ratas buvo platus, į jį įėjo ir birža, ir užsienio prekybos firmos, – milžiniška veiklos dirva, teikianti džiaugsmo bei nemalonumų ir sau, ir kitiems. O iš tikrųjų dėdė prisigalvodavo reikalų, paprasčiausiai ieškodamas ramybės, ir dar todėl, kad darbo reikalais visur galima kalbėti. O iš tikrųjų jam buvo nusispjauti į viską iš aukšto medžio. Beje, tai buvo jo mėgiamas posakis. Muzika, įmantrūs meno kūriniai, nuo kurių kiti virpėdavo ir kurie veikė dėdę Renė taip, kad jis

tiesiog baldavo nuo įspūdžių... netgi skurdas ir pavojai, apie kuriuos dėdė Martinas taip mėgo plačiai samprotauti... jam į viską buvo nusispjaut. Vilfredas suprato tą dabar, stovėdamas pakrantėje, visiškai sugniuždytas ir drauge džiūgaudamas širdyje todėl, kad pasaulyje yra šitokių žmonių. Turbūt tai ir yra tikrieji egoistai?

Suaugusieji labai dažnai samprotavo apie egoizmą. Jie tardavo tą žodį su tokia mina, lyg būtų prakandę supuvusį obuolį.

O jie tiesiog nesupranta, kas yra egoizmas!.. Mano, kad tai reiškia visų pirma rūpintis savo nauda. Neįtaria, kaip karštai Vilfredas svajoja užsimūryti vienatvėje, kad savo sielos šventovėje būtų vienui vienas ir pavirstų kietu akmeniu, turinčiu mandagumo ir paslaugumo blizgesį, kurių jie iš jo reikalauja. Ir kai jis pasidarys nepriklausomas nuo jų, pavirs akmeniu, negalvojančiu apie kitus akmenis, jie matys tik jo gerumą, žavesį ir didvyriškumą. Ir dar jis nori tapti turtingas kaip dėdė Martinas – dėdė, matyt, iš tikrųjų labai turtingas, – bet elgtis labai nepretenzingai, kad jie sakytų: "Ak, koks jis kuklus, kiek daug gero daro slapčiomis!" Būti turtingam, pasitikėti savimi ir niekada savęs neklausinėti, kas gera, kas bloga. Ir apskritai kam jį taip uoliai mokė to, ko kiti visai nesimoko, – pavyzdžiui, muzikos (užtenka prisiminti tą pavasarį, kurį jis praleido su motina Prancūzijoje, dar prieš pradėdamas lankyti mokyklą...), jeigu ne tam, kad galėtų pasinaudoti savo ankstyvu subrendimu, apie kurį jie taip mėgsta kalbėti, ir tapti kietas kaip akmuo?

Kokie žmonės kvaili! Vilfredas permato juos kiaurai su visais jų spėliojimais. Jie visad atspėja tai, ką nori atspėti. O jeigu apsirinka, tai stengiasi sujaukti rezultatus taip, kad išeitų, jog jie beveik teisingai atspėjo! Ir štai jie klaidžioja po pasaulį, nežinodami apie kits kitą nieko, mažiau negu nieko, nes jau iš pat pradžių klysta vadovaudamiesi savo norais ir netiksliais spėliojimais, kurie patinka jiems patiems.

Bet jiems atrodo, kad jie viską žino. Motina žino apie jį. Teta Kristina žino apie jį. Dėdė Renė, kuris paikina jaunąjį grožio mylėtoją...

O žino tik ponia Frisaksen. Ji sužinojo iš širdgėlos, iš neapykantos aplinkiniams. Žmonės kalbėjo, kad, girdi, nedidelis skirtumas, ar nuskendo jos vyras, ar ne. Vilfredas nesuprato iki galo tų žodžių. Artimieji kalbėjo, kad Kristina ne visai jų rato žmogus. Ir tą jis suprato ne iki galo. Ir vis dėlto Vilfredas žino ne mažiau už tuos, kurie šituos žodžius taria. Žino todėl, kad

tą sunkų vakarą suprato ponios Frisaksen paslaptį; žmonės taria žodžius tik tam, kad ką nors pasakytų. Ir kuo daugiau jie kalba, tuo padrikesnė darosi prasmė. Tik jeigu iš tikrųjų blogai arba gresia rimtas pavojus, žmonės pasikeičia. Ir tada jie susikuria didvyrius, savo svajonių įsikūnijimą...

Jis vėl išėjo į kelią, ir tuo metu pro sodo tvorą jį pašaukė Ernos tėvai: jie valgė vakarienę prie dažyto stalo po aukštu kaštonu, nuo kurio amžinai kas nors krisdavo į lėkštes. Jie valgė košę, dribsnius, užpiltus pienu. Vilfredui norom nenorom teko paragauti tos košės, kuri strigo jam gerklėje. Ernos tėvas buvo kažkokios mokyklos direktorius ir žinojo beveik visas auklėjimo problemas, o menkniekius, kurių nežinojo, studijavo Anglijoje, kur kasmet buvo siunčiamas – ten kažkokiam institute nuo birželio 15 iki 30 dienos buvo teikiamos šiokios tokios papildomos žinios auklėjimo klausimais.

Ernos tėvas postringavo apie charakterį, užsigrūdinimą ir dar apie kai ką, ką vadino sielos tyrumu. Jis vienintelis visam kaimelyje vaikščiojo nuogas ligi pusės, trynėsi smėliu ir niekada nevalgė nieko virto. Jis pamokomai pagyrė Vilfredą už jo elgesį. Esą tikriausiai jam padėjusi boiskautiška sportinė dvasia, kurios dėka žmogus visada tvirtai žino, kaip jam pasielgti.

Devynmetis Ernos broliukas, kuris buvo nuvarytas ravėti ridikėlių lysvių, gudriai pastatė ausis.

Vilfredas atsargiai dirstelėjo į Erną. Pirmą kartą per visą laiką, kiek jie buvo pažįstami, jis pamatė jos veide ne vien nuoširdumą. Argi ji visada taip gėdinasi to gramofoninio orakulo, iš kurio mėgo pasišaipyti, siurbčiodami balkone viskį, Vilfredo dėdės ir kiti išdidūs ponai, irgi žiną viską pasaulyje, tik savaip? Net Ernos motina, kuri visada klausė savo vyro ir tomis dienomis, kai ateidavo svečių, apsivilkdavo kažkokiais neva tautiniais drabužiais, dabar sutrikusi maišė lėkštėje savo košę. O ar iš tikrųjų taip jau kvailai šnekėjo Ernos tėvas, gal taip tik visi buvo įsitikinę, nes jo šnekas laikė kvailystėmis? Jeigu Vilfredas nebūtų bijojęs, kad jį išduos pašaipus balsas, būtų drąsiai galėjęs pritarti jam, kaip pritardavo namų orakulams.

– Aš visiškai sutinku su jumis, kad nėra pagrindo liaupsinti to, kuris padėjo savo draugui, – pareiškė Vilfredas. Jis pats širdyje šaipėsi, kad pavartojo dėdės Martino žodį "liaupsinti". Kai kalbėdamas su suaugusiaisiais kartodavo kitų suaugusiųjų posakius, jo pašnekovų akyse pasirodydavo sutrikimas. Erna greitosiomis dirstelėjo į jį. Ką jos žvilgsnis reiškė: padėką ar baimę, kad jis neimtų šaipytis iš jos tėvo?

Ernos tėvas pritariamai numykė ir susivertė į burną pilną šaukštą dribsnių su pienu. Jis Vilfredui buvo panašus į gromuliuojančią karvę. Pasinaudojęs tinkama akimirka, Vilfredas pridūrė:

– Bet anglų boiskautų judėjimas manęs visai nežavi.

Ernos tėvas nuolaidžiai šyptelėjo – taip šypsosi pedagogai, kai neišmanėliai ima abejoti jų idėjomis.

– Ak štai kaip, mūsų jaunam draugui nepatinka boiskautų judėjimas! – Jis apžvelgė savo šeimą ir pasimojo jaunesnįjį sūnų, sėdintį ant lysvės, kad ir šis galėtų pasimokyti. Tai buvo mažas garbanotas padauža, kuris godžiai spoksojo į vazą su juodųjų serbentų uogiene. – Tebūnie man leista paklausti mūsų jaunąjį didvyrį, ar jis žino pagrindinius Badeno Pauelo priesakus?[24] – Ir jis meiliai, bet tvirtai uždėjo ranką ant susivėlusios jaunesniojo sūnaus galvutės.

– Aš įdėmiai perskaičiau juos, – nerūpestingai atsakė Vilfredas. – Viskas, kas ten pasakyta apie sąžiningumą ir tyrumą, panašu į tai, kas rašoma kitose knygose. Bet, mano nuomone, normaliems berniukams tai per daug nuobodu. Tai panašu į paprastas elgesio taisykles.

Direktorius net pašoko nuo kėdės. Smagu buvo jį nors kiek paerzinti, nors truputėlį.

– Mano nuomone, žmonės – ir ypač jaunimas – yra daug sudėtingesni ir jų poelgių motyvai įvairūs, todėl nuolat girdimoms Badeno Pauelo tiesoms jie abejingi.

Erna nuleido akis į lėkštę, jos jaunesnysis broliukas mindžikavo vietoje gal todėl, kad netvėrė juoku, o gal kad nekantravo. Tėvas jau norėjo sutramdyti ginčininką, bet turbūt kažkokia mintis sulaikė jį, ir jis tik pasakė:

– Matyt, namuose tu girdi kitokio pobūdžio samprotavimus. O aplinka turi didžiulės įtakos jaunimo požiūriams.

– Be abejo, – taikiai pritarė Vilfredas.

Laikas buvo eiti namo. Jis žinojo, kad Ernos tėvai kviečiasi vaikus ir paauglius tik todėl, kad nori juos pamokyti. Bet kai pakilo nuo stalo, kažkoks kipšiukas jį pakurstė:

– Mums, vaikams, tikrai turi įtakos tai, ką mes girdim namuose, bet visi pamokymai mus dažniausiai veikia atvirkščiai.

Jis mandagiai atsisveikino su Ernos motina, padėkojo už nuostabias vaišes. Namų šeimininkas žiūrėjo į jį nuolankiai. Vilfredas jautėsi kaip drugelis,

pasmeigtas adata. Jei būtų pabuvęs čia dar dešimt minučių, ir jis būtų buvęs priskirtas prie pedagoginių "kazusų", apie kuriuos taip dažnai samprotauja mėnesinis žurnalas "Už sveiką sielą ir kūną". Jie visus šiuos metus gaudavo žurnalą namuose, Drameno gatvėje. Vilfredui niekad iki šiol nebuvo atėję į galvą, kad jį siuntinėjo, žinoma, Ernos tėvas.

Vilfredas ėjo namo tarp dviejų eilių guobų, suaugusių lyg gyvatvorė, ir springo iš juoko, prisiminęs šaunųjį Ernos tėvą, kuris sėmėsi savo patentuotos išminties iš kasmetinių birželinių kursų Kente. Tik staiga sušnarėjo lapai, ir Erna, praskleidusi guobos šakas, atsidūrė takelyje priešais jį.

– Kaip tau negėda juoktis iš mano tėvo! – pasakė ji. Jos skruostai degė iš pasipiktinimo. Ji buvo žavinga.

– Aš ir nesijuokiau. Tik truputį pasiginčijau. – Vilfredas irgi supyko.

– O tėvui tai vis tiek. Kaip tu nesupranti, juk jam niekas niekada neprieštarauja.

– Tuo labiau seniai metas tą padaryti, – abejingai atkirto Vilfredas. – Jums ir patiems, kaip matyti, įkyrėjo jo samprotavimai apie sveikatą.

Dabar jie stovėjo visai arti vienas kito. Erna atrodė įsižeidusi ir nuolanki. Pyktis praėjo.

– Tu manai, kad jis labai kvailas? – paklausė ji. Jis pasižiūrėjo į ją taikiu žvilgsniu. Niekaip nepaveiksi tokio atsidavimo. Ji buvo pasiryžusi pripažinti, kad jie abu savaip teisūs.

– Ne kvailesnis už kitus, kurie kažkuo dedasi, – atsakė jis. – Pažįsti ponią Frisaksen?

– Tą bjaurią moteriškę... – Erna baisėdamasi žiūrėjo į jį.

– Ji niekuo nesideda, – pasakė jis. – Tu irgi, bet tu dar nesi suaugusi.

Ji apsidžiaugė, bet drauge ir sumišo.

– O tu, Vilfredai, – paklausė ji, – argi tu kuo nors dediesi?

– Žinoma! – atsakė jis, prisitraukęs ją rankomis už kaklo. Valandėlę jie pastovėjo, sukišę galvas. Ją pašaukė namo. Ji iškart iki pusės paniro į lapus. Šiuose namuose paklusnumas buvo ne tik teorinis dalykas.

– Parnešk linkėjimų broliukui, – sušnibždėjo Vilfredas. – Tasai mažasis padauža vargu ar taps boiskautu.

Ji atsigręžė į jį. Atrodė, jog ji ir medžių lapija neatskiriama visuma.

– Vilfredai, – tyliai tarė ji. – O ar tu neduosi man paskaityti tos savo meno istorijos?..

Akimirką jis nustėro. Paskui pasijuto sugraudintas.

– Oi, neskaityk tu tokių knygų, aš ir pats skaitau tik dėl formos.

Balsai, kurie šaukė Erną, pasigirdo arčiau.

Ji bejėgiškai palingavo galvą, paskui staiga dingo žalumoje.

– Ieškojau kačiuko! – išgirdo jis jos balsą.

"Štai tau ir nuoširdumas!" – šelmiškai pagalvojo jis. Dabar, džiugiai nusiteikęs, jis pagaliau ryžosi baigti savo mintį: "Kai traukiau Tomą iš vandens, aš irgi dėjausi didvyriu – juk žinojau, kad Erna tuoj pasirodys ant kranto".

XIV

Tetą Kristiną kankino migrena. Migrena užeidavo jai nuo kiekvieno menkniekio. Motina vos pastebimai šypsodavosi, kai ji slankiodavo po kambarius, ieškodama patogios vietelės prigulti. O Kristina liūdnai kalbėdavo, kad skaudžiausia sirgti viena iš tų dviejų ligų, kurios kitiems atrodo apsimestinės, – nemiga ir migrena. Visad atsiras toksai, kuris girdėjo tave knarkiant penktą valandą ryto.

Vilfredas gavo truputį atsikvėpti. Jo nesuvaldomas geismas laikinai aprimo, nes įsipainiojo liga. Kristinos būklė nebuvo tokia sunki, kad būtų apeliavusi į jo riteriškus jausmus. Be to, teta pernelyg detaliai aiškino savo ligos simptomus. Vilfredas apskritai niekada nesuprato, kaip žmonės gali pasakoti savo negalavimų smulkmenas.

Tačiau pasaulis, kuriame jis gyveno šią vasarą, pasaulis, kuris, kaip jam atrodė, padės atsisakyti senų nuodėmių ir pakeis jį iš pagrindų, sugriuvo. Kristina jį nuvylė, nes, vengdama jo dabar, nejučiom primindavo apie jo nevykusį pasikėsinimą. Erna jį nuvylė, nes jo jaudinantis nuolankumas sutramdė jo prievartos troškimą; Vilfredą persekiojo nuodėmingi reginiai, o jam buvo leista pažaisti peteliške. Motina jį nuvylė, nes visada buvo budri ir įtarė jį, net ten, kur jis nebuvo kaltas. O iš tų vaikiškų žaidimų, kurie seniau abiem teikdavo malonumo, Vilfredas išaugo.

Tačiau tikrasis visų nusivylimų šaltinis buvo jis pats. Suglebusios vaizduotės pastangos jau nebekūrė tokių vizijų. Jo vaikystės lobynas jau prarado savo aureolę. Net senas žaidimas su jūros dovanomis pasikeitė. Seniau atsitiktiniai daiktai, atnešti iš jūros dugno, iš laivų, iš svetimų šalių, patekę į sausumą, įgaudavo paslaptingumo aureolę, netgi koks nors senas čiužinys. Visa, kas buvo susiję su jūra, viliojo ir kurstė. Dabar Vilfredas vėl visas savo viltis dėjo į jūrą, tartum tie daiktai, kuriuos jis paprastai džiūgaudamas parsitempdavo namo – stiklo rutulėliai, namų apyvokos reikmenys, – jam galėjo grąžinti vaikystę. Jis suprato, kad prieštarauja pats sau, kai ruošdamasis pajungti naują pasaulį tikisi džiaugsmo iš to, kas nuskendo į praeitį. Bet net ir mėginimas surasti tuos džiaugsmus buvo bergždžias. Daiktai, kuriuos Vilfredas parsinešdavo namo, tebuvo tik daiktai, – prozaiškas protestas prieš tą svaojonę, kuria jis žūtbūt norėjo pasimėgauti.

Kartą jis parsinešė plūdę nuo tinklo, ir kažkas iš suaugusiųjų paklausė, ar verta rinkti visokį šlamštą. Vilfredui žemė išsprūdo iš po kojų. Bet tuoj pat jis vėl atgavo savo begalinį pasitikėjimą – tik suaugusieji, lėkšti ir kvaili, gali būti tokie menki prieš gyvenimo stebuklus. Ir vis dėlto nuo šiol, kai jūros išmesti turtai pradėjo įgyti prasmę, keistis pagal jo neaiškias svajas, kažkoks svetimas balsas, kuris drauge buvo ir jo paties balsas, šnibždėjo jam: "Ar verta rinkti visokį šlamštą?.." Vilfredo viduje tūnojo dvi jėgos; viena žlugdė kitą. O jį paeiliui traukdavo tai viena, tai kita: toji, kuri kūrė stebuklingą aureolę, ir toji, kuri ją niekino.

Liko viena išeitis – veržtis visai kitur, prie to, kas niokojo tavo sielą, palikdamas joje sausą tamsiai raudoną prieskonį, draskantį kūną ir mintis. Tačiau to kito nebuvo galima kolekcionuoti, nebuvo galima laukti, kol jis pasikeis priklausomai nuo tavo svajų. Čia reikėjo veikti.

Bet teta Kristina sirgo migrena, o Erna buvo peteliškė.

Niekas Vilfredui nepadėjo pabėgti nuo to, nuo ko jis norėjo pabėgti. Laikraščiai vėl prabilo apie kvailas pavasario išdaigas, tris savaites gromuliavę tik britų laivų vizitą. O dabar laikraščių skiltyse vėl mirgėjo straipsniai apie iš kelio išklydusį jaunimą pakaitom su pranešimais apie paskutinį Eliaso Teneseno pabėgimą iš Botso kalėjimo. Laikraščiuose rašė, kad garsusis vagis tapo visų vaikėzų stabu, net padorių tėvų vaikai dabar vagiliauja ir dar blogiau daro. Visas Kristianijos jaunimas tiesiog sportiniais sumetimais daugiau ar mažiau mėgdžioja prancūzų banditus...

Sportiniais sumetimais!

Dėdė Martinas, remdamasis savo numylėtu "Social-Demokrat", pareiškė, jog visuomenė nepakęs, jei bus ginami pasiturinčių klasių vaikai. "Vargšai vaikai", – atsiduso motina.

Vilfredas puikiai žinojo, kad liūdnam motinos žvilgsnyje visada aiškiai matomas rūpinimasis juo, bet kaip tik tas jį erzino, nes vėl darė vaiku. Dar praėjusią vasarą jį džiugino jos rūpinimasis, dar šį pavasarį jis jam buvo reikalingas, padėdavo atsikvėpti. Bet čia, vasarvietėje, kur jis elgėsi tik taip, kad buvo giriamas, toji globa jam buvo įkyri. Įtars ne jį, o alkanus vaikėzus iš Griunerlokeno, galvojo jis. O jis gali daryti, ką nori. Ir darys, ką nori... Bet jis nenori būti globojamas.

Vieną gražią dieną Mažasis Lordas gavo laišką. Jis rado jį geltonoj medinėj pašto dėžutėj prie prieplaukos. Dėžutės vidus kvepėjo nuo saulės įkaitusiu medžiu, beveik kaip maudyklė.

Laiškas gulėjo pačiam dėžutės dugne, be to, dėžutėje tebuvo tik skiautės "Miesto misionieriaus", įmesto per apsirikimą prieš keletą savaičių. Mažasis Lordas ne vieną kartą perskaitė adresą ant voko, tik tada išdrįso paliesti laišką. Nematoma ranka sugniaužė jam širdį. Laiškas – tai būtinai koks nors nemalonumas. Sprendžiant iš stambių, apskritų ir nelygių raidžių, laiškas buvo parašytas vaiko ranka. Laiškas nuo mokyklos draugo – įvairiausi variantai lyg viesulas skrieja Vilfredo galvoje. Tačiau širdies gilumoje jis puikiai žino, nuo ko laiškas.

Jis ne iš karto atplėšė voką, o atsargiai laikydamas jį rankoje apsidairė į šalis. Pietų vėjelis švelniai kedeno jam plaukus; mole, kur jis pažinojo kiekvieną akmenį, gilias griovas ir lyno brūžius poliuose, viskas buvo kaip buvę. Viskas buvo kaip buvę, ir viskas pasikeitė dėl laiško: atsirado nauja būsena, pakeitusi senąją, jau ir taip pilną nerimo. Laike įvyko poslinkis. Jis vėl sugrąžintas prie to nemalonumo, kuris atsitiko pavasarį, kas nebuvo susekta, vėl iškyla aikštėn, ir nuo to pradeda mausti po krūtine.

Jis ėmė kopti aukštyn pirmu pasitaikiusiu taku tarp dviejų seniai nedažytų tvorų. Takas atvedė jį į aikštelę, iš kurios buvo matyti platūs toliai ir kur visas dienas, išskyrus sekmadienius, nebūdavo nė gyvos dvasios. Tai buvo nedidelė suplūkta lomelė su ištrypta apdulkėjusia žole. Vilfredas staiga numetė laišką žemėn ir greitai nuėjo šalin. Jam toptelėjo mintis, kad jeigu

apsimesi, jog nieko neatsitiko, tai iš tikrųjų nieko ir neatsitiks. Kai atsigręš, laiško jau nebebus nė kvapo, užpakalyje pamatys tik tamsią dulkiną aikštelę su reta žole. Bet kai atsisuko, laiškas lyg niekur nieko gulėjo toj pačioj vietoj, ir jis galvotrūkčiais nudūmė atgal pasiimti, kad niekas jo nepralenktų. Vilfredas staiga suprato, jog niekas neturi suuosti, kad jis gavo laišką. Laiškas vasarą – tai didžiausias įvykis. Kiekvienas nori bent žvilgtelėti, kas jame parašyta.

Atplėšęs voką, Vilfredas tuoj įsitikino, kad laiškas nuo Andreaso, ir bemat suprato, kad bus parašyta apie dviratį, kurį jis paskolino Andreasui su sąlyga, jog šis pasiims jį iš slaptavietės Blosene, kur dviratis liko po nelemtos nakties, kai Vilfredas mėgino "padegti ir užpulti policininką", kaip buvo rašoma laikraščiuose. Andreasas rašė, kad pas juos du kartus buvo atėjusi policija ir klausinėjo apie dviratį. Pirmą kartą tai buvo jau seniai, praslinkus porai savaičių po egzamino (panelių Volkvarts mokykloje), antrą sykį, kai Andreasas grįžo į miestą, – jų visa šeima viešėjo Totene, kaime pas tetas. Matyt, kas nors iš policininkų įsidėmėjo raudoną anglišką dviratį ir dabar jį atpažino. Andreasas neslėpė nuo Vilfredo, kad daug juo važinėjo.

Iš pradžių Andreasas gynėsi, o paskui prisipažino, kad rado jį Blosene ir paėmė pasivažinėti, bet pirmuosius vakarus grąžindavo į tą pačią vietą. Policininkai juk žinojo, kad dviratis angliškos markės ir nepanašus į vietinius dviračius. Andreaso tėvas pareikalavo, kad Andreasas papasakotų visą teisybę policijai ar bent jam, tėvui. Bet Andreasas nieku gyvu nepasakys teisybės niekam pasaulyje, nes jis pagalvojęs – gal Vilfredas ką nors iškrėtė. O jis, Andreasas, ne toksai, kuris išduoda draugą...

Ir parašas -- "tavo draugas Andreasas".

Vilfredo širdis virpėte virpėjo. Tik rankos tvirtai laikė laišką. "Draugas", – pagalvojo jis, jausdamas kaltę ir gėdą. Bet tuoj pat nusiramino, vėl atgavo drąsą ir nuožmumą. Draugas? O kam reikalingas tas draugas? Vilfredas paskolino Andreasui dviratį neribotam laikui. Jis padarė Andreasui malonumą, nes šisai neturi dviračio. Dabar Andreasas dėl dviračio turi nemalonumų. O kas Vilfredui galvoj? Argi jis tada tyčia norėjo nukreipti įtarimus į Andreasą, jeigu, ko gero, policininkai pastebėjo dviratį? Argi jis norėjo užtraukti Andreasui nelaimę?

Ne, Vilfredas to nenorėjo. Dabar, stovėdamas aikštelėje kalvos viršūnėje,

buvo tvirtai tuo įsitikinęs. Ir drauge suprato, jog ne be reikalo norėjo, kad Andreasas paimtų dviratį iš Bloseno. Pats Vilfredas tuo metu turėjo reikalų iki kaklo. O apskritai jis ne toks, kuris išduoda draugą...

Ar Vilfredas ne toks, kuris išduoda draugą? Jis, Vilfredas. Jis ne toks. Ir Andreasas ne toks. Jie draugai, jie visada padeda vienas kitam. Andreasas padėjo išsisukti jam. Dabar Vilfredo eilė. O gal jo eilė dar neatėjo? Andreasas dar neišsipainiojo iš tos istorijos. Tegul sukasi, kaip moka. O tada jau ateis Vilfredo eilė. Tada suksis jis. Taip jie ir padeda vienas kitam.

Vilfredas sudraskė laišką į smulkias skiauteles, norėdamas galutinai užbaigti tą painiavą. Iš tikrųjų, ko tikisi iš jo Andreasas? Nieko. Tiesą pasakius, laiške nė vienu žodžiu neužsiminta, kad jis ko nors laukia. O gal ten ir parašyta apie tai? Vis tiek jau vėlu – laiško nėra. Ir apskritai ką gali Vilfredas padaryti? Greitai, labai greitai policija liausis knaisiotis po tą istoriją. Juk gaisro neįvyko, o kvailiui policininkui per tą laiką tikriausiai pasitaikė naujų nuotykių. O ir iš tiesų visa tai seniai niekam neįdomu. Maža ką rašo laikraščiai. Pats Vilfredas tai seniai pamiršo. Dabar jį jaudina svarbesni dalykai.

Ir staiga Vilfredą, lyg bekraštė devintoji banga, užgriuvo viskas kartu: Erna, Kristina, motina, policija... Jausmai, žodžiai, viskas, ką jis kalbėjo, viskas, ką jis darė. Rodos, kažkas kitas kalbėjo ir veikė už jį, o patį įstūmė į baisų kimsyną. Jis stovėjo, abiem rankom gniauždamas laiško skiautes: "Kas man darosi?"

Jį tuoj pat suėmė baimė. Jis parpuolė ant kelių į dulkes, įsirausė pirštais į žvyrą ir žolę, tarsi norėdamas palaidoti sumaitoto laiško likučius, palaidoti patį save su visais savo sielvartais ir sąžinės graužimais. "Kas man, kas man darosi!"

Ir staiga, susitvardęs, atsistojo, bejėgiškai įniršęs ant visų. Norėjo nužudyti – taip, taip, nužudyti visus iš eilės, nužudyti gudriu ir neįtikimu būdu, o drauge padaryti galą pagundoms ir meilikavimams, kurie jam įkyrėjo, ir likti vienas su tyra širdim, kad arti nebūtų giminaičių ir narsių draugų, kurie įmanytų kelnes prileisti dėl Vilfredo išdaigų. Jis išraus su šaknimis iš savo ir kitų širdies bet kokį atsidavimą savyje ir kituose ir liks vienas šiame idiotiškame pasaulyje, kurį nuniokos savo nuožiūra.

Jam staiga pasidarė neįprastai lengva. Kažkada girdėtų melodijų nuotrupos ėmė skambėti jo ausyse, virsdamos kažkokia nauja muzika: skaityti žodžiai sukosi aplink, griaudami pažįstamas frazes ir kurdami naujas, pilnas grėsmingos prasmės. Lengvas vasaros vėjelis virto uraganu, kuris švilpė jo ausyse, paversdamas giedrią, ramią dieną audringa. Vilfredas pajuto troškimą naikinti, ir tas troškimas didėjo darydamas jį nepažįstama būtybe. Rodės, jis pradėjo pats sparčiai augti. Ėjo vis didyn, virto milžinu. Dabar jau buvo svarbu ne tapti suaugusiu, o tapti milžinu. Jis pasidarė galingas, jam buvo viskas prieinama. Galėjo skrajoti, spręsti gyvenimo ir mirties problemas. Galėjo tūkstantinėj kartoj atkeršyti tiems, kurie kėsinosi į jo teisę galutinai pasireikšti ir tapti milžinu.

Vilfredas pamatė mažytį baltą garlaiviuką toli fiorde. Garlaiviukas aplenkė plūdurą vidury fiordo, ir saulės atspindžiai akimirką žybtelėjo visuose jo languose. Po to pasuko į kitą pusę ir dingo. Ir Vilfredas staiga pasijuto pavargęs ir visų apleistas. Ramus garlaivis išblaškė jo karštus kerštingus jausmus. "Vargšas Andreasas sėdi dabar mieste, – pagalvojo jis, – ir nežino, ką daryti". Ir jis tartum pamatė sumišusį Andreasą, skaitantį "Elgetą Ulę". Pamatė Andreaso tėvą po palme valgomajame, kur ant bufeto sukrauti nešvarūs indai iš pasidabruoto metalo, – kaip jis sėdi, užsidengęs laikraščiu, tarsi gindamasis juo nuo aplinkinio pasaulio.

Ir štai pasaulis, nuo kurio tas žmogus bandė apsiginti, užgriuvo jį, Vilfredą, ir tik todėl, kad kažkoks berniukas kitoj gatvėj, visai kitam pasauly išėmė iš pamato akmenuką, norėdamas sudrumsti ramybę, suardyti pusiausvyrą tos pastovios aplinkos, kuri neranda atgarsio neramioj berniuko sieloj. Nenuostabu, kad Andreaso tėvas prispyrė sūnų pasiaiškinti. Jis ir taip buvo matęs vargo gyvenime.

Ir vis dėlto Vilfredui atrodė visiškai neteisinga, kad jis, patyręs pranašumo prieš kitus saldybę, turi įpulti į bėdą todėl, kad Frognerio gatvės valgomajame nesutriktų šeimyninė ramybė. Kokia vertybė tas jo draugas Andreasas? Vilfredas net neprisimena gerai, kaip jis atrodo.

Išduoti. Išduoti draugą...

O gal visa tai tušti žodžiai? Ar tokie žodžiai, kurie tik temdo sąvokų prasmę, nėra sukurti tam, kad žmonės, panašūs į Andreaso tėvą, galėtų ramiai snausti supamojoj kėdėj, užsidengę nuo musių laikraščiu. "Kiekvienas

turi sugebėti save apginti, – sako dėdė Martinas. – Kiekvienas turi tvirtai stovėti ant kojų". Vilfredas nužvelgė savo liesas, nuogas ir įdegusias kojas. Ar tvirtai jis ant jų stovi? Ir at tiesa, kad čia jo paties kojos?

Taip, Vilfredas tvirtai stovi ant kojų. Visi tie nemalonumai laikini, ir įveikęs juos jis pasieks didžiąją nepriklausomybę ir vienatvę. Prakeiktas laiškas. Net jo skiautės neduoda Vilfredui ramybės. Gera būtų greičiau jomis atsikratyti. Jis numetė jas, kad išblaškytų vėjas. Bet vėjelis atnešė skutelius atgal tartum debesį, ir jie sugulė beveik ratu – balti popierėliai, prirašyti mėlynu rašalu stambiomis raidėmis. Stebuklai! Vėjas, rodos, tyčia ėmė ir pakeitė kryptį...

Vilfredas vėl surinko laiško skutelius, sumaigė ir sukišo į kišenę, ketindamas namie sudeginti. Kas gali būti paprasčiau: kyštelėjai degtuką, plykst – ir laiško nėra.

Nėra. Nėra. Bet tik ne Andreasui. Andreaso gyvenimas dabar tik baimė ir blogi nujautimai. Sudraskytas laiškas buvo ne grėsmė, o pagalbos šauksmas to, kuris prašosi, kad jį išgelbėtų. Tiesa, čia turima galvoj ne tai, kad kažkas nebylus ir išblyškęs guli kniūpsčias dugne. Ir ne tai, kad reikia elgtis didvyriškai. Čia turima galvoje paprasčiausias padorumas.

Padorumas? Iš ko jis girdėjo šitą žodį? Kokia kančia! Kokia kančia – po žodžių kiautu amžinai girdėti kažkoks zyzimas. Svetimi žodžiai lindo, reikalavo, kad jis juos vartotų, ir iš dalies net pakeisdavo prasmę. Kaip jis galėjo įsiskverbti į daiktų esmę, kai ji užgulta tokios gausybės žodžių, žodžių, kuriais naudojasi suaugusieji ir kuriuos jis pasisavino dar prieš įsigydamas savus žodžius, nes amžinai lindėjo tarp suaugusiųjų.

Dėdė Martinas. Vėl dėdė Martinas. Tai jis kalbėjo apie padorumą. Bet dėdė Martinas turtingas, savimi pasitikintis storulis...

Gal čia ir yra visa prasmė – tapti storuliu?

Storuliu kaip dėdė Martinas arba neturtingu kaip ponia Frisaksen, arba ir storuliu, ir neturtėliu. Bet svarbiausia – neįveikiamu. Vilfredas vis stovėjo, nežinodamas, ką daryti, ir jam atrodė, kad saulės spinduliai peršviečia jį kiaurai. Omarai keičia kiautą, – kur jis skaitė apie juos? Jie gali palįsti po uolomis ir akmenimis, tačiau nepajėgia atsiginti net nuo mažiausių žuvelių. O jis manė, kad pats...

Ne, jis manė teisingai! Jo neperžvelgsi kiaurai. "Dievas mato viską", – kalbėjo panelė Volkvarts, nesiteikdama to įrodinėti. O jeigu Dievas, kuriuo

netiki net motina, šiuo metu žiūri kiaurai pro Vilfredą, bet nepastebi nei jo, nei laiško... Tik pats Vilfredas žino apie laišką. O tas bailelis mieste ir jo bevalis tėvas – ką jis, Vilfredas, žinojo apie juos be to, kas parašyta laiške, kurio tartum ir nebuvo? Kas jam darbo palmės ir sriubos kvapas, tasai skurdo ir apsileidimo mišinys, jį traukė prie jų tik smalsumas! Be to, Andreaso rankos karpuotos. Jeigu tada jūros dugne būtų gulėjęs Andreasas, Vilfredas nieku gyvu nebūtų palietęs jo karpų. Būtų pasistengęs išgelbėti jį nuo mirties, bet karpų nebūtų palietęs.

"Elgeta su sakramentais". Vilfredas tartum pamatė sutrikusį Andreaso veidą per egzaminą, vėl įsivaizdavo, kaip žemė prasiskyrė po Andreaso kojomis, kai jis atskleidė savo brangenybę – "Elgetą Ulę" ir pamatė, kad ji tuščia, – tą kažkada patyrė pats Vilfredas dėl Niko Karterio. Ką gi, Vilfredas iš tikrųjų pasistengė tą kartą išgelbėti draugą nuo mirties, nepaisydamas jokių karpų.

Ak, nelemtas Ulė! Pasiutęs, prakeiktas, šlykštus noras kištis į svetimus reikalus. O juk Vilfredas nusprendė saugoti savo vienatvę. Štai ir būtų palikęs kvailį patį tvarkytis su tuo elgeta. Argi ne taip pasielgtų dėdė Martinas? Storas, minkštaširdis, jis išduotų visus skersai ir išilgai, o paskui, sėdėdamas patogiam krėsle ir rūkydamas cigarą, imtų gailiai postringauti, kad žmonės skursta, visuomenei gresia pavojus, kad tučtuojau prasidės karas, apie kurį dabar visi tiek daug kalba. O gal karas ne tokia jau nelaimė? Jis akmens ant akmens nepaliks iš to, į ką žmonės pasinėrę, todėl jie norom nenorom išlįs iš savo urvų ir eis ginti tėvynės...

Ir štai laiškas Vilfredo akyse įgavo naują prasmę. Jis staiga suprato, kad metas pasirinkti. Ko čia tik nėra: motina, Erna, Kristina, mokykla, konservatorija; dėdė Renė parašė motinai, kad Vilfredui šiais metais konservatorijoje yra vieta. Bet Vilfredas nenori vėl atnaujinti ryšių su tuo Mocartu – genialiu vaiku, apie kurį, namiškių verčiamas, jis perskaitė krūvą knygų ir kurį be galo muštravo tėvas, sumanęs padaryti iš jo stebuklą. Laiškas – Vilfredas sudraskė jį į skiautes. Kiekvieną kartą, kai reikėdavo pasirinkti, jis viską draskydavo į skiautes, kad tas viskas neužgultų jo, neverstų pasirinkti. Gal ir kiti žmonės taip pat elgiasi ir todėl blaškosi nuo vieno sprendimo prie kito, visada tik *apsimesdami*...

Išskyrus ponią Frisaksen. Arba Andreaso tėvą. Šitie neapsimetinėja.

Bet tie, kurie neapsimetinėja, – nevykėliai. O visi kiti amžinai kuo nors dedasi, kol jiems sekasi. Bet gal netgi tam jie per dideli neišmanėliai. Todėl jiems ir nepavyksta. Turbūt kaip tik tomis akimirkomis jų veidai pasidaro tokie sutrikę, jie nepataiko atsakyti arba ima pykti. Taip būdavo motinai. Ir tetai Kristinai. Ir panelei Volkvarts, kuri dėdavosi visada esanti tik gera ir suprantanti, o staiga tapdavo ryžtinga, griežta. Jos gerumo nelikdavo nė ženklo, iš po jos meilumo prasiveržsaid pyktis, toks, kad mokiniai stingdavo iš baimės...

Galvodamas Vilfredas nė nepastebėjo, kaip pasiekė kitą siauros sąsmaukos kraštą. Čia ties krantu kybojo uolos ir buvo tamsu net dieną. Šitoj pusėj vasarnamių niekas nestatė, čia buvo pelkės ir akmenys, o toliau, kitapus lygumos, traukėsi ilga ir sekli fiordo rankovė, kur vanduo burbuliavo ir atsidavė dumblu. Ten, fiordo glūdumoj, gyveno ponia Frisaksen, o vidury slėnio, sklypelyje žemės, kur buvo išrinkti akmenys ir ilgamečiu triūsu nusausinta, stovėjo sodininko namelis.

Vilfredas padarė lanką, stengdamasis iš tolo apeiti sodininko namelį. Tomo ir jo darbščių dėkingų tėvų veidai jam buvo nepakenčiami. Jis girdėjo lojant sodininko šuniuką. Bet kai atsidūrė prie raudono ponios Frisaksen namelio, ryžtas staiga dingo. Jis nė pats nežinojo, kas jį atvedė į tą krantą, kur neužsukdavo nė vienas vasarotojas. Dabar jis pastebėjo, kad namelis visai ne raudonas, o pilkas ir tik ant galinės sienos nuo šiaurės pusės, kurios beveik nepasiekdavo saulė, dar buvo likę raudonų dažų. Vadinasi, ponia Frisaksen tokia vargšė, kad negali net persidažyti namo. Ar paprasčiausiai nenori. Mano amžiui užteks, turbūt galvoja. Juk ji ne iš tų, kurie apsimetinėja.

Šito Vilfredas ir norėjo. Norėjo pamatyti namą. Namas buvo pilkas. Pilka spalva jam tiko, ir apskritai spalva buvo graži, kone sidabrinė. Vienas langas buvo užkaltas lentomis. Kito išmuštas stiklas užkimštas skudurais ir laikraščiais. Kiek toliau nuo kranto, kur giliau, Vilfredas pamatė baltą ponios Frisaksen valtelę, tiesa, ji irgi buvo pilka. Čia, uolų šešėlyje, ji jau nebuvo panaši į auksinį dubenį. Vis dėlto toli reikdavo moteriškei plaukti kasdien iki švyturio ir įdubos, kur veisėsi merlangai!

Taip, toli! Namas buvo sutrešęs, valtis palaikė, o kelias ilgas. Štai kaip vargo savo gyvenimą ponia Frisaksen. Dabar Vilfredas žinojo jos negandas. Ir nieko ypatingo. Čia, nuošaly, ji atrado savo vienatvę. Kadangi nevaliojo

įveikti gyvenimo, konkuruodama su kitais žmonėmis, ji įveikė jį be konkurencijos. Nurungti galima bet ką, tik reikia taip padaryti, kad tas, kurį tu nori nugalėti, taptų mažas ir lengvai įveikiamas. Vadinasi, nugalėti gali kiekvienas.

Dabar Vilfredas tą suprato. Jis apsisuko ketindamas tuo pačiu aplinkiniu keliu grįžti per lygumą. Švylys mojo jam nuo kiekvieno kupsto; iš klampios pelkės, liulančios tarp kemsų, pakilo raudonkojė. Jis pačiupinėjo kišenėje laiško skiauteles. Ir tuoj pajuto kažkieno žvilgsnį.

Jis taip greitai atsisuko, kad spėjo pamatyti, kaip raukšlėtas ponios Frisaksen veidas pasitraukė nuo lango, kur stiklas buvo sveikas. Tą akimirką jis apsisprendė, mikliai nuėjo prie durų pietinėj namo pusėj ir smarkiai pasibeldė. Ponia Frisaksen iškart atidarė.

– A-a, štai kas čia! – pasakė ji, nė kiek nesistebėdama.

– Tas pats! – linksmai pritarė jis, mėgdžiodamas jos intonaciją.

– Turbūt tavo motinai reikia pagalbos. Gal didžiulį žlugtą pradėjo?

– Aš paprasčiausiai atėjau pas jus į svečius, ponia Frisaksen, – atsakė jis, valandėlę dvejojęs.

Ji, atrodo, sukluso? O gal susijaudino?

– Jei taip, prašom, – tarė.

Jis nedrąsiai peržengė slenkstį. Per daug buvo pratęs spėti pašalines žmonių mintis. Jie meilumu dangstė neapykantą, o džiaugsmą slėpė po abejingumo kauke. Bet ponia Frisaksen net nepasiūlė jam sėstis. O sėstis ir nebuvo kur. Ant stalo gulėjo sudriskę tinklai, jie buvo nukarę ant grindų ir prie sienos prikalto suolo. Kambaryje buvo švaru, sutvarkyta, bet sėdėti nebuvo ant ko. Varinė paspara ties viryklę buvo nušveista, net blizgėjo. Kvepėjo kažkokiais saldėsiais, kaip pas Andreasą Frognerio gatvėje.

– Štai mano namai, – pasakė ji. – Tau turbūt buvo smalsu pažiūrėti, kaip gyvena ponia Frisaksen.

– Taip, – prisipažino jis.

– O ar tavo motina žino, kad tu čia?

– Ne.

Jis stovėjo vidury erdvios virtuvės, ir jam buvo baisiai malonu kalbėti tiesą.

– Šit kaip! – pasakė ponia Frisaksen. – Na ir pažiūrėjai.

O gal jos balsas vis dėlto nuskambėjo kiek piktokai? Durys į kambarį

buvo praviros. Dirstelėjęs ten, Vilfredas pamatė kraštą lovos, užklotos tamsiai pilka vilnone antklode.

– Ten aš miegu. Ir daugiau ten nieko nėra, – pasakė ji.

– Žinau, – atsakė jis.

– Žinai? Iš kur?

– Tiesiog atspėjau.

Kažkas blykstelėjo jos akyse – šiurkštokas bičiuliškumas, primenantis tą išraišką, kurią jis matė jos žvilgsnyje tada, kai ji plaukė merlangų, saulėlydžio spindulių nušviesta.

– Šit kaip! – pasakė ji. – Vadinasi, žiūri ir dediesi į galvą.

– Taip.

Vilfredas visai nebesugebėjo išsisukinėti. Bet ir nenorėjo meluoti, apsimetinėti. Stovėjo lyg transo ištiktas.

– Taip jūs ir gyvenate, ponia Frisaksen? – pagaliau ištarė jis.

– Kaip taip? – Ji pastovėjo žvelgdama į jį. – Tu klausi, ar čia visas mano turtas? Taip, sūneli, visas, nuo to laiko, kai numirė Frisaksenas.

Jis pagalvojo: "Štai čia jai pats laikas atsidusti, maniškiai būtinai atsidustų".

– O ar seniai numirė? – paklausė jis.

– Rudenį bus penkiolika metų.

Vilfredas gėrėjosi jos nuoširdžiu rūstumu.

– Ir niekas niekada jūsų nelanko, ponia Frisaksen? O jeigu imtumėt ir susirgtumėt?

– Nori pasakyti – jeigu imčiau ir numirčiau? Turbūt praeitų kokios keturios ar penkios savaitės, kol kas ką nors pastebėtų.

Jis pagalvojo: "Aš noriu, kad ji pasiūlytų man sėstis. Aš turiu jai patikti".

– Aš pastebėčiau, ponia Frisaksen, – pasakė jis. – Tuoj pastebėčiau, jei nepamatyčiau jūsų valties.

– Tai jau, – greitai pasakė ponia Frisaksen. – Vienas dalykas pastebėti, kad tu čia, o kitas *nepastebėti,* kad tavęs *nėra.*

Jis supyko, nes ji kalbėjo tiesą.

– O aš pastebėčiau! – pakartojo jis.

– Ką gi, pats geriau žinai.

Jis staiga pajuto, kad jie ginčijasi labai netinkamu klausimu. Kurių galų jis prikibo prie vargšės moteriškės?

– Atleiskite, – pasakė jis ir pasisuko eiti pro duris. Ant sienos tiesiai prieš langą kabojo fotografija, prisegta smeigtuku: jaunas vyras, veikiau berniukas, jūrininko uniforma stovi kavinės iškabos fone, o toliau šaligatviu eina trys moterys ir vyras. Vilfredas demonstratyviai sustojo, gal dabar kas nors paaiškės.

– Čia iš Portugalijos, – pasakė jis.

Ji nuėmė fotografiją nuo sienos ir atsivertė kitą pusę.

– Kaip tu sužinojai? – Iš jos primerktų akių dabar tryško atviras geraširdiškumas.

– Nežinojau, bet atspėjau, mačiau moteris su tokiais galvos apdarais paveiksliukuose iš Oporto.

– O-por-to, – iš lėto, po skiemenį ištarė ji, atkišusi fotografiją kuo toliausiai nuo savęs. – Teisingai, atspėjai. Tai mano sūnus, Birgeris. Seniai tas buvo.

– Matau.

– Matai? – Dabar ji iš tikrųjų buvo nustebusi. – Kaipgi tu matai?

– O čia parašyta 1910 metai, šalia Oporto. Vadinasi, prieš dvejus metus.

– Tik pagalvokit, dveji metai... – pasakė ji, nuleidusi ranką, kuria laikė fotografiją. – Nejaugi taip seniai?

– O kur jis dabar?

– Nuo to laiko negaunu jokių žinių. Tada jis plaukiojo junga.

Du žingsniai lig durų Vilfredui atrodė milžiniškas kelias. Jis tiesiog negalėjo įsivaizduoti, kaip jį nueis.

– Tai jums didelis skausmas, ponia Frisaksen! – pasakė jis. Prakeiktos ašaros. Jos suplūdo į akis iš seno papratimo, iš papratimo apsimesti tais atvejais, kai manydavo, jog verta paašaroti.

Ji žiūrėjo į jį akylai – plonos lūpos staiga truputį virptelėjo, atgijo ir šiek tiek įkrito, "tarsi iš išvirkščios pusės nusiūta siūlė", pagalvojo Vilfredas, stengdamasis sutramdyti ašaras.

– Ką gi, viso gero, ponia Frisaksen, – tarė jis ir padavė jai ranką. Ji spustelėjo ją. Ranka buvo kieta kaip šiekštas. Jis greitai išėjo, tyliai uždaręs duris. Paskui iš lėto, tartum sapnuodamas, nužingsniavo nuo namo. Žemutis sodininko namelis plūduriavo priešais lyg kokioj migloj, oranžerijos raibuliavo virš lygumos tartum miražas. Jam reikėjo kur nors pasislėpti ir duoti valią ašaroms. Bet jis nesusigaudė, kur eina, ir tik pamažu kiūtino kur akys

veda. Nuo fiordo pačia pažeme nuskrido jūros paukštis. "Prieš lietų", – pagalvojo jis.

Išgirdęs už nugaros žingsnius, jis greitai atsisuko – tai buvo ponia Frisaksen. Ji laikė rankoje kažkokį daiktą – stiklinį kaušinį.

– Aš pagalvojau, gal tau pravers, – tarė ji uždususi ir padavė jam kiaušinį. – Jis jį labai mėgo, Birgeris.

Prakeiktos ašaros – slėpti jas buvo per vėlu. Jis stovėjo spausdamas rankoje stiklinį žaisliuką, nebesulaikydamas ašarų. Moteriškė stovėjo priešais jį dygioje žolėje – tik dabar jis pastebėjo, kad ji už jį žemesnė. Ir tą akimirką jis liovėsi gėdinęsis savo ašarų, kurių neturėjo matyti nė vienas žmogus pasaulyje. Ponios Frisaksen akivaizdoje tokie dalykai staiga neteko savo reikšmės.

Visa tai truko kokią minutę, paskui ji apsisuko ir nuėjo: jos akys buvo sausos, ir ji pati visa buvo kažkokia išdžiūvusi. Nutipeno link savo namo, kažką murmėdama sau po nosimi, ne bėgo, ne ėjo, o tipeno smulkiais vienodais žingsniukais. Jis pastebėjo, kad apsiavusi ji ne bateliais, o storomis kojinėmis ir apsivyniojusi virvutėmis.

– Ačiū! – šūktelėjo jis lyg sapne. Balsas užsikirto, ir jis nieko nepasakė. Žengė kelis žingsnius jai iš paskos. Bet ji jau buvo dingusi už durų. Rodos, jos nė būti nebuvo.

Jis stovėjo sugniaužęs rankoje stiklinį kiaušinį, vis dar nedrįsdamas į jį pažiūrėti. Jam vėl atrodė, kad kažkokie padarai aplinkui perregi jį kiaurai. Vėžlys be kiauto. Abejingas ponios Frisaksen žvilgsnis pavirto žvilgsniu iš visų pusių, didele lėlyte, ir Vilfredas atsidūrė vidury tos milžiniškos, viską matančios lėlytės, kuriai jis buvo atviras iš visų pusių. Vilfredas iškėlė rankas virš galvos, norėdamas užsidengti nuo jos. Bet lėlytė nedingo. Taip jis ir ėjo, iškėlęs rankas, tačiau akis žiūrėjo iš visų pusių. Vilfredas ėjo vis sparčiau, paskui pasileido tekinas, gniauždamas iškeltoj rankoj nuostabų švelnų kiaušinį; jis bėgo lyguma vis greičiau ir greičiau pro žemas oranžerijas, per balą prie uolų, kur buvo tamsu ir šalta. Rankų jis nenuleido, sportiniai bateliai pamažu permirko. Virš lygumos sklandė žuvėdros, jos suko aplink bėgantį žemus ratus, plasnojo ties galva, sekė jį lyg įpykęs debesis, bet vis dėlto nelietė, tik nesitraukė nė žingsnio, ir su savo šaižiais klyksmais ir klegenimu irgi buvo tartum dalis visaregintės akies, kol visa aplinka pavirto į didžiulę baltą akį, įsistebeilijusią į jį.

Atbėgęs iki kabančių uolų, jis parpuolė kniūpsčias ant žemės ir atsiduso. Taip gulėjo ilgai. Čia buvo lyg koks urvas, kur visareginti akis negalėjo pažvelgti. Dabar jis išsiėmė stiklinį kiaušinį, kurį buvo pridengęs savo kūnu, ir prisikišo prie blausios šviesos, sklindančios pro plyšį. Kiaušinio vidury buvo mažytis baltas namukas, pasakų namukas. Vilfredas krestelėjo kiaušinį, ir jis visas prisipildė sniego. Kiaušinio viduryje stovėjo namelis, o aplink jį tankiai krito snaigės – mažytis savarankiškas pasaulis, saugomas sniego ir pačios kiaušinio formos. Pasaulis sniege. Vilfredas palaukė, kol nustojo snigti, ir vėl pamažu krestelėjo kiaušinį. Snaigės vėl pradėjo kristi. Lyg užhipnotizuotas žiūrėjo jis į kiaušinį. Žuvęs junga Birgeris... O gal jis plaukioja sau jūromis ir tik neturi atvirlaiškio pasiųsti motinai? Gal jis irgi pasislėpė pasaulyje, kuris priklauso jam vienam ir kur jis nenori nieko daugiau įsileisti, o seniau toks jam vienam priklausantis pasaulis buvo stiklinis kiaušinis su stebuklingai krintančiomis snaigėmis, į kurias jis žiūrėdavo ilgais tamsiais rudens vakarais prie žibalinės lempos namelyje ant įlankos kranto, kai švyturio sargas narpliodavo susivėlusius tinklus, į kuriuos galų gale pateko pats. Juk sako, kad jo kūnas buvo rastas tinkluose, į kuriuos buvo įsipainiojęs lyg žuvis. Kažkur iš toli nesanti Birgerio siela girdėjo motinos šauksmą, visų motinų balsą – jos šaukia ir šaukia sūnus, kankinamos ilgesio, o tas ilgesys verčia juos trauktis vis tolyn ir tolyn. Argi pats Vilfredas negirdi tų balsų? Netgi dabar. O gal tai muzika: dainuojantis Mocartas, dainuojantis, dainuojantis, begalinis garsų filigranas... Ne, juk tai lietus. Tai lietus šnara ties urvo anga, kur slepiasi Vilfredas. Pagaliau pradėjo lyti, gaivinantis vasaros lietus, ašaros iš didžiulės akies, supančios Vilfredą iš visų pusių.

Jis įsikišo ranką į kišenę ir sugraibė drėgnas Andreaso laiško skiautes.

Stiklinis kiaušinis – atrodė, jis viską paaiškino. Vilfredas pamatė prieš save kitą urvą tarp lentų, kur jis savo malonumui bandė sukurstyti vaikėzus padaryti nusikaltimą. Andreaso laiškas. Ponios Frisaksen vyras, įsipainiojęs tinkluose, Birgeris, kuris vis giliau grimzdo į savo vienišą pasaulį, taip, kad nė karto neprisiminė raukšlėtos motinos pilkam namely, kuris kažkada buvo nudažytas raudonai. Andreaso tėvas, vienišas sėdįs po palme. Vilfredas dar sykį pasuko kiaušinį, ant mažo namelio ėmė snigti. Šioj uždaroj erdvėj, pripildytoj krentančio sniego, buvo kažkokia gundanti vienatvė. Gal dabar kur nors Pensakole nykiam bare sėdi junga Birgeris ir prisimindamas savo

stiklinį kiaušinį jaučia, kad atsidūrė visai tokiam pačiam pasaulyje ir pakerėtas savo orgijų nedrįsta nė žodeliu pranešti apie save. Jis pats pakliuvo į savo tinklus.

Dabar ir Vilfredas pajuto, kad jį supa tinklas. Tinklas veržia vis smarkiau ir smarkiau ir tuoj uždengs urvo angą. Spausdamas rankoje kiaušinį, jis susirietęs išlindo iš urvo. Tebelijo. Lietus seniai nuplovė visaregintį akį, kuri persekiojo Vilfredą. Žuvėdros žemai sklandė pakrante, nekreipdamos į jį dėmesio, kai jis ėjo atgal, link sąsmaukos salų pusėje.

Vos tik jis peržengė namų slenkstį, iš karto pajuto, kad kažkas atsitiko. Nei prieškambaryje, nei svetainėje, nei valgomajame nebuvo nė gyvos dvasios, tuščia ir verandoje. Tada jis pamatė motiną, greitai lipančią laiptais žemyn iš antro aukšto. Jos veidas buvo apsiniaukęs.

– Kodėl neparėjai pietų? – paklausė ji.

– Argi jau taip vėlu? Aš nežinojau...

– Vėlu? Mes papietavom prieš keturias valandas. Kur tu buvai?

– Pas ponią Frisaksen, – išsprūdo jam.

– Pas madam Frisaksen? Kas čia dabar?

– Nežinau. Ji man davė štai ką.

Motina nežiūrėdama paėmė į rankas stiklinį kiaušinį.

– Teta Kristina išvažiuoja rytoj rytą, – pasakė ji.

Jis suprato, kad privalo paklausti kodėl. Bet staiga pajuto, jog neturi jėgų. Jam atrodė, kad jis dar tebestovi ponios Frisaksen virtuvėje, uosdamas salstelėjusį čiobrelių kvapą. Štai kas. Andreaso namuose taip pat kvepėjo čiobreliais. Jie dėdavo jų į žirnių sriubą.

– Aš irgi važiuosiu rytoj į miestą, – pasakė jis.

– Į miestą? O ko gi?

– Gavau iš Andreaso laišką. Turiu jam šiek tiek padėti.

Jis pajuto, kad motina tuoj pareikalaus parodyti laišką. Jis išvertė kišenę, keletas skiautelių popieriaus nukrito ant grindų. Jis surankiojo kišenėje likusias.

– Andreasas prašė manęs atvažiuoti. Turi nemalonumų mokykloje.

– Niekai, – pasakė ji. – Šiaip ar taip, rytoj nevažiuosi. Gal kada nors vėliau. Kristina ruošiasi į kalnus pas tetą Valborgą ir dėdę Martiną.

"Kaip ji pasakė?" – greitai pagalvojo jis. – Galbūt važiuosi, bet ne rytoj, tai yra, kai Kristinos nebus mieste". Jam teko stačia galva nerti į bedugnę.

– Kodėl Kristina išvažiuoja? – paklausė jis.

Motina atsakė su kažkokiu palengvėjimu:

– Tavo teta skundžiasi, kad pas mus nuobodu, o jos atostogos labai trumpos.

Nejaugi Kristina taip ir pasakė? Taip atvirai – arba, atvirkščiai, kaip tik neatvirai? Gal todėl ir ryžosi pasirodyti tiesiog nemandagi, kad tik neprasitartų, jog lyg nesava dėl to, ko nepasakė iki galo, kas kabojo ore ir niekuo nesibaigė, – juk nuo tos dienos ji vengė Vilfredo.

– Šiaip ar taip, man reikia nuvažiuoti į miestą, – šaltai pasakė jis, gniauždamas rankoje laiško skiautes.

– Labai gerai, – atsakė ji. – Man irgi reikia nuvažiuoti į miestą, važiuosim drauge. Tu užeisi pas Andreasą, kol aš būsiu kirpykloje.

Motina tebespaudė rankoje nuostabųjį kiaušinį. Jis pats negalėjo suprasti, kodėl neatsiėmė. Jis ištiesė ranką. Bet ji staiga pakėlė kiaušinį ir ėmė žiūrėti prieš šviesą. Paskui krestelėjo, ėmė snigti.

– Dieve mano, – pasakė ji. – Šitą kiaušinį...

– Atiduok man jį, mama, – paprašė Vilfredas. – Jis mano. Seniau jis buvo Birgerio.

– Birgerio? – dar paklausė ji, įsmeigusi akis į sūnų. Paskui ėmė atidžiai žiūrinėti kiaušinį, liesdama pirštais ploną liniją, įbrėžtą stikle. Vilfredas nebuvo pastebėjęs jos iki šiol. Tai buvo raidė "S".

– Šis žaisliukas Birgerio, – pakartojo Vilfredas. Jis supyko. Motina nori atimti iš jo viską, ką turi jis vienas.

– Šitą kiaušinį mirdamas turėjo rankoje tavo tėvas, – pasakė ji.

XV

Nuo tos akimirkos, kai išsiskyrė su motina Egertorgveto aikštėje, Vilfredas pajuto, kad šiandien jo laukia sėkminga diena. Cukrainėj malonumo jie nepatyrė. Kuo labiau abu stengėsi susigrąžinti buvusį toną, tuo blogiau sekėsi. Lengviau pasidarė tik tada, kai abu tą suprato ir liovėsi bandę.

Ir štai dabar motina žiūrėjo, kaip sūnus lengva, laisva eisena žengia gatve, – suaugęs jaunuolis!

Trys dienos, kurios praėjo nuo to vakaro Skovliu, buvo jai ne tokios sunkios, kaip ji manė anksčiau, jeigu apskritai kada nors rimtai susimąstė, jog vieną gražią dieną jos mažas sūnelis vienaip ar kitaip sužinos tiesą apie tėvą. Tačiau berniukas pasirodė taip dvasiškai subrendęs, kad dar prieš pusmetį šitai būtų įvarę jai siaubą. Jo pirmasis klausimas buvo ne apie tėvo mirtį, o apie Birgerį ir ponią Frisaksen. Atrodė, jog jam iš galvos neišeina toji moteris, kurią ji pati per ilgą laiką prisivertė užmiršti. Jis tiesiog paklausė, kiek jai metų. Ir kai ji jam atsakė teisybę, kad sargė iš namelio prie įlankos maždaug vieno amžiaus su ja, jis tartum iš karto suprato visa kita:

– Vadinasi, Birgeris mano tėvo sūnus?

Paskui ji pati stebėjosi, kaip atsitiko, kad visos tos istorijos esmę ji suvokė tik tada, kai jis šitaip paklausė. Būtent, "istorijos". Ji visada galvojo apie tai, kaip apie "istoriją", o ne apie tai, kad pasaulyje gyvena berniukas, šešeriais metais vyresnis už jos mylimą sūnų, kuris jam yra netikras brolis, jeigu tie spėliojimai... Ir dabar, kai praslinkus daugeliui metų visus tuos dalykus ji pamatė kur kas akivaizdžiau negu tada, kai jie vyko, o ką jau kalbėti apie tuos metus, kai jie buvo virtę tiesiog padriku prisiminimu, tas akivaizdumas staiga liovėsi ją skaudinęs. Širdies gilumoj užmūryta skriauda pavirto neaiškiu smalsumu: juk tie žmonės tarsi tebegyveno tą patį gyvenimą. Atsiskyrėlė madam Frisaksen staiga liovėsi buvusi nekonkrečia esybe valtyje, reginiu, su kuriuo reikėjo taikstytis kaip su nepageidaujamu gamtos reiškiniu, truputį gadinančiu vakaro peizažą, bet turinčiu visai blankų ryšį su kažkuo tolimu praeityje. Ji vėl pavirto ta pačia moterimi, kurią kadaise vasarotojai kviesdavosi įvairiems smulkiems darbams ir kuri traukdavo kai kurių vyrų begėdiškus žvilgsnius savo šėtonišku nepakartojamu žavesiu, kurio taip nekenčia kitos moterys, bet kuris, jų paguodai, greitai vysta. Ji buvo amžina švyturio prižiūrėtojo Frisakseno rykštė už jo jaunatvišką lengvabūdiškumą ir tikroji priežastis to – bent jau taip tvirtino pikti liežuviai, – kad rūstusis faunas vis giliau skendo melancholijoj, kol vieną gražią dieną buvo *rastas*, – tas žodis nuolat buvo kartojamas tą rudenį. Smulkmenų niekas neminėjo, jos buvo per daug skaudžios. Bet taip jau išėjo, kad tasai žmogus turėjo Frisakseno pavardę ir, šiaip ar taip, madam Frisaksen buvo laikoma garbingo žmogaus, valstybės tarnautojo našle. O jos sūnus...

Bet kai Mažasis Lordas paklausė: "Vadinasi, iš tikrųjų jo pavardė Sagenas? Tai kodėl jis gyvena ne taip gerai kaip aš?", ponia Susana nesusivaldė. Dieve šventas! Ir kur jis prisirinko tokių idėjų? Kaip jis įsivaizduoja pasaulyje įsigalėjusią tvarką? Tiesa, tos idėjos prasiskverbė net į stortingą, tačiau padorūs žmonės baidosi jų ir, šiaip ar taip, bent jam, tokiam geltonsnapiui, nereikėtų kaltis jų į galvą.

Nors, tiesą sakant, ką gi jis įsikalė į galvą?.. Kai vėliau ji paklausė sūnų, kodėl jis nei iš šio, nei iš to ėmė svarstyti tokius klausimus, šis atsakė:

– O aš visai nesvarsčiau, mama. Tikriausiai ėmiau ir atspėjau viską, nė pats nežinodamas; juk mes visada viską atspėjam. Neklausinėjam, neatsakinėjam, o nutuokiam ir spėjam, kaip ir dera išauklėtiem žmonėm.

Čia ji nieko negalėjo prikišti. Suprato, kad prieš pusmetį būtų buvusi pritrenkta ne sielvarto, o nusivylimo dėl to, kad sūnus gyvena kažkokiam savam pasauly, greta jų bendro pasaulio, pasauly, pilnam mįslių ir dar dievai žino ko. Gal apskritai tas pasaulis nepanašus į visa, ką ji žino.

O dabar ji jau nujautė, kad tikrai taip ir yra, ir drauge netikėjo tuo tvirtai, kaip būtų turėjusi patikėti, jei ta žinia būtų užklupusi ją nelauktai. O, vadinasi, ir ji savo ruožtu, nė pati nenumanydama, tartum jautė, kad kažkaip pasikeitė jos santykiai su sūnum ir visa aplinka. Kai vėliau, truputį nusiraminę, jie dviese sėdėjo svetainėje, ji staiga prisiminė brolį Martiną. Gal kaip tik tam jis ir norėjo ją paruošti savo nuolatiniais priminimais, kad berniukas jau užaugo ir kad apskritai labai jau anksti subrendo. Tiesa, ponia Susana ir pati jį įsivaizdavo lyg mažytį Mocartą prie klavikordo. Jis iš tikrųjų anksti subrendo, bet savaip, o teisingiau sakant, pagal jos manierą... Bergždžios svajonės...

Ir koks jis suaugęs, ji tikrai suprato tik tada, kai dėkinga pajuto, jog neteks atsakyti į klausimą, kuris jai visada atrodė toks skaudus. Tuo tarpu klausimas neįgavo net klausimo formos. Vilfredas pasakė jai, aiškiai pabrėždamas, kad pokalbis baigtas:

– Aš suprantu, mama, kad tėvas numirė staigiai. Bet šįvakar mes apie tai nekalbėsim.

Tiek pralieta ašarų – dabar ji norėjo jas užmiršti. Ir tiek neišsakyta klausimų. Jai buvo maloniau prisiminti, kaip sūnus priėjo prie jos krėslo, atsisėdo ant ranktūrio, paėmė jos rankas ir pasakė:

– Vargšele, tau irgi buvo nelengva.

Tasai "irgi" tebekankino ją. Ką jis turėjo galvoje? Tą padarą valtyje ar jos posūnį, plaukiojantį nežinia kur? O gal save patį? Argi jos Mažasis Lordas nebuvo laimingas? Nejaugi pasaulis, kuriame jie gyveno, buvo apgaulė, buvo tik pseudogyvenimas, kuris tik retkarčiais tapdavo tikruoju gyvenimu, – juk jai kartais atrodydavo, kad ir jos pačios gyvenimas tikras tik tiek, kiek ji juo tiki, tingiai bodėdamasi viskuo, kas nemalonu.

Ji lydėjo akimis sūnų, kol jis ėjo per Egertorveto aikštę, kaitinamas karštų rugpjūčio saulės spindulių. Matė, koks jis aukštas, tiesus, kokia lengva ir grakšti jo eisena. Ji vogčiom stengėsi sugauti, ar tą pastebi praeiviai. Tačiau praeiviai buvo susirūpinę, kad Akerso ir Karlo Juhano gatvių sankryžoje nepakliūtų po vežimu ar automobiliu, kurie be paliovos trukdė vienas kitam dėl greičio skirtumo.

Ties stortingu jis atsigręžė ir linktelėjo. Ji pajuto didelį pasididžiavimą – kartu ir motinišką, ir mergišką, bet tas pasididžiavimas bemat dingo, jo vietoj atsirado nykuma. Jis greitai nužingsniavo link Ateneumo, ketindamas ten sėsti į tramvajų, einantį į Frognerio gatvę, kur gyveno tasai jo draugas, su kuriuo jam žūtbūt reikėjo susitikti.

Išlipęs iš tramvajaus Frognerio gatvėje, jis netikėtai pamatė Andreasą ir jo tėvą, einančius iš namo, kuriame jie gyveno. Vilfredas sumišęs sustojo kitoj pusėj gatvės. Jis ėjo čia įsitikinęs, kad šiandien jam viskas seksis. Šiandien buvo kupinas pergalingo jausmo, to pasitikėjimą keliančio vaikiškumo, kuris padeda jam įgyvendinti bet kokį vaikišką sumanymą. Ir, be to, nė kiek neabejojo, kad ras Andreasą namie vieną. Kaip kvaila. Vilfredui buvo likusios dvi valandos. Iki to laiko, kai jis turės susitikti su motina Drameno gatvėje, tai yra tiek, kiek jam reikia laiko, norint kaip nors užbaigti istoriją su Andreasu.

Kokia bus ta pabaiga? Dėl to jis nesuko galvos. Visai nemanė aukotis ar rodyti dėkingumą. Šiaip sau nueis pas draugą, o tada kas bus, tas bus, jis pasiduos likimo valiai. Bet, matyt, likimas turėjo savo planų.

Tėvas su sūnum nužingsniavo Frognerio aikštės pusėn. Vilfredas perėjo gatvę ir prideramu atstumu ėmė sekti paskui juos. Buvo vidurdienis, aikštėje tuščia, kaip paprastai vasarą. Jeigu kuris iš jų sugalvos atsisukti, pasislėpti nėra kur.

Bet nė vienas neatsigręžė. Jie ėjo iš lėto, truputį palenkę galvas, tartum

turėdami prieš akis aiškų tikslą. Šiaip ar taip, nebuvo abejonės, kad jie ne pasivaikščioti išėjo. Dabar jie pasuko į Nobelio gatvę, ir Vilfredas pagreitino žingsnį, kad nepamestų jų iš akių.

Pribėgęs ligi kampo, jis beveik pavijo juos, todėl sustojo leisdamas jiems paeiti į priekį. Paskui vėl ėmė sekti iš paskos, atsilikęs per kokį dešimt-penkiolika metrų. Gale gatvės jie pasuko į kairę, ten, kur prasidėjo mažyčiai vasarnamiai. Jis mikliai pasuko įkandin jų. Bet šie dingo. Užtat Vilfredas atsidūrė prie neaukšto namo su kuklia iškaba: "Policijos nuovada".

Vilfredas nustėro. Štai kaip. Jis atvyko paskutinę akimirką, o gal jau pavėlavo. Bet svarbiausia – vis dėlto atvažiavo. Kaip viskas pasikeitė, palyginti su praeitim! Dabar jis nė nepamanė pradėti savo seno mėgstamo žaidimo, esą, jeigu nori, gali atsisakyti ir neiti toliau. Jis žinojo, kad išeitis viena. Ir visą laiką tartum regėjo ponios Frisaksen veidą.

Jis įėjo į koridorių, kur stovėjo urna ir ant sienos buvo trys mediniai kabliai. Pasibeldė į duris. Jam atidarė stambus uniformuotas policininkas. Vilfredas pro jo petį pažvelgė į kambarį. Ten ant dviejų taburečių sėdėjo Andreasas ir jo tėvas. Abu iš pažiūros buvo labai sutrikę.

– Man reikia štai šitų dviejų, – pasakė policininkui Vilfredas, – aš mačiau, kaip jie čia įėjo. Aš dviračio savininkas. O čia mano mokyklos draugas, Andreasas. Jis man parašė laišką, aš jam paskolinau dviratį.

O po kiek laiko viskas vyko taip, kaip Vilfredas įsivaizdavo iš anksto. Neūžauga sargybinis irgi buvo čia. Su civiliniais drabužiais jis atrodė panašus į bejėgį mažytį trolį. Mažasis Lordas, tiesus kaip styga, atsakinėjo į visus klausimus: kokia jo pavardė, kodėl jo dviratis atsidūrė ten ir ten ir ką jis veikė tam miesto rajone. Ramiai, daug negaišdamas, jis paaiškino, kad užvažiavo su dviračiu ant kalvos apsidairyti, bet pasitempė kojos sausgyslę, paguldė dviratį krūmuose ir užrakino. Paskui sėdo į tramvajų Bislete, atvažiavo iki centro, o ten persėdo į kitą, einantį link namų. Dėl patemptos sausgyslės jis paprašė draugą paimti dviratį ir leido jam pasivažinėti. Neūžauga policininkas buvo paklaustas, ar čia tas pats berniukas, kurį jis naktį matė gatvėje. Policininkas, norėdamas atrodyti rūstus, žiūrėjo į Mažąjį Lordą, primerkęs akis po kupliais antakiais. Vilfredas buvo smarkiai ištįsęs nuo pavasario. Policininkas įdėmiai spoksojo į atviraširdišką, tyrą veidą, taip nepanašų į tą, kurį jis prisiminė po naktinio įvykio Sorgenfri gatvėje. Paskui papurtė galvą.

– Ne tas, – pareiškė neūžauga.

Andreaso tėvas pasisiūlė pavaišinti berniukus vaisvandeniu ir pyragaičiais, kurie buvo pardavinėjami paviljone Frognerio parke. Jis išsitraukė rudą odinę piniginę, tokią, kur smulkūs pinigai sukratomi į dangtelį, ir užmokėjo tuoj, kai buvo paduota, ką jie užsakė.

– Nesivaržyk, – tarė jis Vilfredui, kai šis atsisakė išgerti visą butelį gaivos. Tai buvo pirmi savarankiški žodžiai, kuriuos Vilfredas išgirdo iš jo lūpų. Jis pakvietė berniukus tik tada, kai Andreasas paslapčiom kumštelėjo jam į šoną. Andreaso veidas švytėjo po akinių stiklais, aiškiai buvo matyti, kad vaikinui knieti atverti širdį. Jis išgėrė tiek daug vandens, kad tuoj prireikė nueiti į išvietę, esančią nedidelėj daržinaitėj kiemo gale. Vilfredas liko vienų vienas su tėvu, kuris pavargęs trynė ranka baltą kaktą.

– Atseit tave vadina Mažuoju Lordu? – paklausė Andreaso tėvas ir tuoj pat nusišypsojo nevykusia šypsena, kuri atrodė kažkokia nenatūrali, tartum mechanizmas, valdąs ją, būtų daugelį metų nenaudojamas.

– Mane taip praminė motina. Dar ir dabar kartais taip vadina.

– Andreasas dažnai pasakoja apie tave. Gerai, kad jūs draugaujat.

Vilfredas sėdėjo kaip ant adatų. Nuo žodžio "draugaujat" jam vos žarnos neapsivertė. Jis net nemanė, kad jo drąsus melas policijoje taip sėkmingai baigsis, tikriau sakant, jis šiek tiek nutuokė, kaip visada savo sėkmingomis dienomis. Bet užtat niekaip neįsivaizdavo, kad įsipainios į intymų pokalbį su šituo pasigailėtinu vargeta, kuriam jis jautė didžiausią antipatiją.

– Andreasas – šaunus vaikinas, – sulemeno jis. Ir su siaubu galvojo, kad šaunus vaikinas tuoj sugrįš, atlikęs gamtinius reikalus, ir dar aršiau ims rodyti širdį drauge su savo tėtušiu.

– O kaip Andreaso motina, ar jai geriau? – atsargiai paklausė jis.

Vyriškio veidu nuslinko šešėlis.

– Ji niekada nepagis, – atsakė jis. – Tik nesakyk to Andreasui.

Vadinasi, ir šiedu apsimetinėjo, žaidė tą patį žaidimą, kuris buvo mėgstamas Mažojo Lordo šeimoje. Bet tas žaidimas jam atrodė itin skurdus, kai prisiminė tamsų valgomąjį Frognerio gatvėje. Ar ne geriau šitiems žmonėms būti abejingiems ir šiurkštiems?

– Ta-aip... – atsiduso vyriškis, merkdamasis nuo rugpjūčio saulės, kuri skverbėsi pro parko medžius. – Mums nekenkia, mes gyvenam greta šito ištaigingo parko.

Berniukas tuoj atsekė jo minčių eigą: visi išvažiuoja vasarai iš miesto, o Andreaso šeima tik trumpai viešėjo Totene – girtis čia nėra ko. Dabar jie

sugrįžo į savo gerą butą, jiems nekenkia gyventi mieste, juk šalimais toks vešlus parkas, tramvajaus stotelė prie pat namo, o pieno krautuvė tam pačiam kieme...

– Taip, žinoma, kas gyvena tokiam rajone, vasarą puikiausiai gali būti mieste, – pasakė Vilfredas.

Vyriškis tiesiog nušvito.

– Taigi ir aš sakau – parkas puikus, ir apskritai... – Jis neaiškiai mostelėjo. – Be to, mes buvom nuvažiavę į Toteną, – pridūrė. – Andreasui labai patinka Totenas.

Nejaugi jis iš tikrųjų taip galvoja? Vilfredas vogčiomis dirstelėjo į jį. Andreasas iš visos širdies nekentė Toteno, o motinos seserį vadino "bjauria dručke", ji didžiąją dalį laiko praleisdavo tvartuose, o svečiai per dienų dienas turėdavo vilkti vandenį. Be to, troboj buvo galybė musių...

– Ir, be to, mieste nėra musių.

– Taigi, taigi! Nėra musių! – Andreaso tėvas dar labiau apsidžiaugė. Tuo tarpu grįžo Andreasas, įmanydamas praryti dar vieną porciją pyragaičių ir gaivos. – O mes su tavo draugu kaip tik kalbam, kad labai gera mieste, – pasakė tėvas. – Jau vien dėl to, kad nėra musių!

Andreasas paskubom dėbtelėjo į draugą. Nejaugi Vilfredas išplepėjo, kad Totene negali atsiginti nuo musių ir per atostogas nors bėk iš ten? Vilfredas iš karto pamatė, kad Andreaso veidas persikreipė iš baimės.

Vadinasi, ir jis gailisi tėvo ir slepia nuo jo tiesą?

– ...aš tik sakau, kad tau nors ir patinka Totenas...

Vėl tas dėkingų akių blizgesys. Nejau Vilfredas taip ir neatpras kaišioti nosies į svetimus reikalus ir gelbėti žmonės nuo jų pačių melo? Kodėl gi šituodu prasilošę žaidėjai negali žaisti su kits kitu atvirai? Kodėl gi Andreasas negali sužinoti, kad jo motina mirtinai serga? Kodėl per dienų dienas apsimetinėti "lyg", juk tas žaidimas nieko negelbsti, jie kas minutę turi drebėti, kad neįskaudintų vienas kito?

Andreaso tėvas žvilgtelėjo į laikrodį. Vilfredas pagalvojo: "Ak tu, sena kontoros žiurke! Juk puikiai žinai, kelinta valanda, tavo makaulėj tupi žadintuvas, jis zirzia ir zirzia kaip musė, ir tu *visada* žinai, kelinta valanda. Ir vis dėlto pasakysi: "Žiūrėkit, kiek jau laiko..."

– Žiūrėkit, kiek jau laiko...

Vilfredas pasižiūrėjo į savo laikrodį.

– Pusė pirmos! – sušuko jis su išgąstinga mina. Argi tasai tėtušis, kurį taip lengva papirkti, vėl pasižiūrėjo dėkingu žvilgsniu?

– Tavo tėvui turbūt laikas į kontorą... O manęs laukia motina, – pasakė Vilfredas. Jis pagalvojo, kad bus geriau, jeigu jiems nereikės aiškintis, o ir pačiam geriau šitaip pasišalinti be niekur nieko. Tačiau Andreaso veide pasirodė neslepiamas nusivylimas. Visų šitų žmonių jausmus Vilfredas matė kaip ant delno, taip aiškiai, jog atrodė, kad jis pats vaidina blogai.

– Vadinasi, tas reikalas baigtas, – pasakė Andreaso tėvas stodamasis.

Vilfredas pagalvojo: "Tikriausiai dabar galvoja: matai, koks aš gudrus, pasakiau tinkamą žodį ir nereikėjo aiškintis, o aiškintis būtų nemalonu ir jam, ir mums".

– O turbūt nemalonu, kai žinai, kad esi įtariamas, – pasakė Vilfredas, įžūliai žiūrėdamas suaugusiajam tiesiai į akis. – Noriu pasakyti, kai išorinės aplinkybės lengvai gali stoti prieš tave.

– Tu protingas vaikinas, – ramiai atsakė šis, duodamas Vilfredui ranką. Vilfredas paspaudė ją. Ranka buvo glebi, glebi ir drėgnoka.

Berniukai dar pasėdėjo prie stalo. Vapsva maudėsi palietos gaivos balutėj. Tyliai šlamėjo seni medžiai. Įkyri rugpjūčio saulė spigino akis. Andreasas patikliai šypsojosi pro apskritus akinius su metaliniais rėmeliais.

– Šauniai sudorojai policininką! – pasakė jis.

Vilfredas šaltai pasižiūrėjo į jį.

– Nėra lengviau, kai kalbi tiesą, – pasakė jis. Andreaso buvo tokia mina, lyg ant jo būtų kliūstelėję rėčką šalto vandens. Jis norėjo kažką pasakyti, bet užspringo. Va šitaip jis ir atrodė tada, kai stovėdamas vidury klasės deklamavo eilėraštį apie "elgetą su sakramentais".

– Aš užsidirbsiu dviračiui, – nei iš šio, nei iš to pasakė jis. – Einu dirbti į sandėlį, kur dirba tėvas.

Pagaliau prašneko kaip žmogus. Vilfredas nuoširdžiai apsidžiaugė.

– Labai gerai, – pasakė jis. – Tiesiog nuostabu. Ir tavo tėvas šaunus.

– Šaunus? – aiškiai matei, kad Andreasui niekad nebuvo atėję į galvą pažiūrėti į klausimą iš tokio taško.

– Žinoma, šaunus. Neverčia tavęs slankioti be darbo ir gyventi kito sąskaita, kaip... – Vilfredas padarė grimasą. Jautė, kad įsivažiavo, bet trauktis buvo vėlu. – Mano dėdė Martinas sako, kad artėja didžiulės permainos, kad dirbančiosios klasės... Žodžiu sakant, kad bus nauja tvarka ir tokiems

kaip mes, kurie gyvena iš to, ką paveldėjo nuo seniau, bus velniškai riesta, o liaudis pareikalaus savo teisių. Jis sako, Anglija kariaus su Vokietija. Anglija turi šešiasdešimt šešis karo laivus, o Vokietija tik trisdešimt septynis. Jis sako, kad Anglija turi užpulti dabar, kol Vokietija nespėjo sutelkti jėgų ir kol neatidarytas tasai Kilio kanalas.

– Karas? Nejaugi bus karas? – Berniukai įsmeigė akis į vienas kitą, sujaudinti to, kas jų vaizduotėje siejosi su karu ir smurtu.

– Bus, bet ne pas mus, o tarp Anglijos ir Vokietijos, o gal jame dalyvaus ir kitos šalys, sako dėdė Martinas. Rusija turi penkiolika laivų, o Austrija-Vengrija trylika...

– Iš kur tu visa tai žinai?

– O argi jūsų namuose niekas apie tai nekalba?

– Apie karą nekalba. Tėvas mano, kad politika...

– O apie meną?

– Ir apie meną nekalba.

– Tai apie ką kalba?

Andreasas susimąstė.

– Mes apskritai mažai namie kalbam, – galiausiai pasakė jis. – Supranti, tėvas... jis ir taip... Motina irgi.

– Bet juk jai geriau?

– Tėvas taip mano. Brolis girdėjo, kaip daktaras... Nėra vilties... Tik nesakyk tėvui!

Vilfredas žiūrėjo į atvirą veidą, kuriam išlaikyti paslaptį buvo nelengva užduotis. Antipatija, kurią Vilfredas jautė Andreaso tėvui, dingo. Akiniuotis Andreasas kiek įstengdamas irgi vaidino savo mažytį vaidmenį. Vaidinimas nebuvo malonus. Bet, kaip matyti, šioj šeimoj jis vyko sėkmingai, ir jie taikstėsi su ta abipuse apgaule, kuri buvo nelengva.

Paskui berniukai ėjo Tomo Heftijės gatve ir šnekėjo apie būsimą karą. Vilfredo entuziazmas išblėso. Jis jau ne taip aklai tikėjo dėdės Martino pranašystėmis, o be to, tiesą pasakius, nelabai dėl jų ir jaudinosi. Paprasčiausiai tai buvo sensacija. Tačiau Andreasas tebefantazavo. Atrodė, gardžiuojasi žodžiu "karas", lyg jis būtų galėjęs padaryti kokių teigiamų permainų pasauliui ir Frognerio gatvės gyventojams. Elisenbergo aikštėje Vilfredas pliaukštelėjo bičiuliui per petį – toliau jis norėjo eiti be palydovų, norėjo būti vienas, kad galėtų įsitikinti, ar patenkintas tuo, kas atsitiko, ar, atvirkščiai, viskas pasikeitė į bloga.

– Gerai, tik žiūrėk nenubėk pas tėvą ir neapreikšk, kad rytoj bus karas! – juokais pasakė jis.

– Tėvui! Ką tu! – pasakė Andreasas. – Jis visko bijo. Mes niekada nieko jam nesakom... – Andreasas nenorėjo skirtis su draugu. Susijausminęs ir netverdamas smalsumu, stengėsi tęsti pokalbį.

– O tu pats ar bijojai pasiimti dviratį? – staiga paklausė jis.

Pirmiau Vilfredas buvo pasiruošęs išgirsti šį klausimą. O dabar – ne.

– Bijojau? – pakartojo jis. – Ką tu turi galvoje?

– Kad prašei mane...

Vilfredą paėmė pyktis. Geriau iš karto pereiti į puolimą ir galutinai sutramdyti Andreasą.

– Gerai, kad turėsi nuosavą dviratį, – pasakė jis. – Tada nereikės važinėtis svetimu!

Jis nepaėmė ištiestos rankos, nenorėjo liesti karpų. Kai atsigręžė, Andreasas tebestovėjo toj pačioj vietoj, vis dar atkišęs ranką. Vilfredas greitai linktelėjo jam, Andreasas pasižiūrėjo į savo ranką, paskui irgi linktelėjo išsiblaškęs. Daugiau Vilfredas neatsigręžė. Iš lėto žingsniavo žemyn, link Drameno gatvės. Kaip ir praėjusį kartą, išsiskyręs su Andreasu, jautė nugara jo priešiškumą, priešiškumą ir susižavėjimą, smalsumą ir ryžtą pasiaukoti...

– Tegu jis eina po velnių! – burbtelėjo jis sau po nosim dėdės Martino balsu.

XVI

Ruduo patvirtino daugelį neaiškių Mažojo Lordo spėlionių. Jis matė ir stebėjosi, kad kai kurie dalykai visai netikėtai susipina vieni su kitais. Ir kuo greičiausiai pasistengė apsisaugoti nuo netikėtumų, kurie būtų galėję supainioti jo planus. Juk taip dažnai tenka girdėti: "Ak, jeigu ne tas ir ne tas..."

Miestas aprimo lyg prieš audrą. Naujoj mokykloje Skovejene berniokai iš įvairių rajonų tarsi tyrinėjo kits kitą, lūkčiojo.

Eterstade buvo laukiama prancūzų lakūno Pegu pasirodymo, jis žadėjo padaryti mirties kilpą. Pasirodymas buvo numatytas vieną pirmųjų rugsėjo

mėnesio sekmadienių. Naujojoje klasėje dabar niekam nerūpėjo pažintys, visi domėjosi tik vienu dalyku – ar pasiseks pakliūti į Eterstadą ir pamatyti Pegu. Visi tik apie tai klausinėjo, bet niekas nieko nežinojo: suaugusieji neskuba daryti svarbių sprendimų. Laikraščiai rašė, kad reginys bus pavojingas publikai, rengėjai aiškino, kad tokios klasės lakūnai puikiai orientuojasi ore ir prancūzų lakūnas laikysis ties fiordu ir dykviete, o vieta bus aptverta, todėl bet kas galės niekuo nerizikuodamas atvažiuoti ir pažiūrėti.

Mokykloje Mažasis Lordas nieko nekalbėjo apie savo šeimos planus. Vasaros pabaigoje pas dėdę Martiną užsuko prancūzų advokatas, kuris tvarkė kažkokius jo reikalus Marselyje. Advokatas buvo toks, kaip įprasta vaizduotis prancūzus: su juodais ūsiukais, smailanosiais bateliais ir iki pietų vaikščiojo su vizitiniu švarku. Mažasis Lordas buvo nusiųstas parodyti svečiui vikingų laivų, kurie buvo saugomi po rifliuota stogine Universiteto prieplaukoje, ir advokatą Majarį sužavėjo gerai išauklėtas jaunikaitis, pakenčiamai šnekąs prancūziškai ir netgi žinąs dvi ar tris raudonojo vyno markes. Tai šiek tiek pakeitė jo žinas apie ledinę dykynę, kur žmonės kiaurus metus vaikšto su nedirbto kailio apdarais, valgo žalią mėsą ir geria tik naminę, tokias žinias jam prieš kelionę suteikė jo tėvynainiai.

Prancūzas advokatas prižadėjo iškilmių dieną supažindinti Mažąjį Lordą su lakūnu Pegu ir nuvesti iki pat aeroplano. Todėl į visus klausimus mokykloje Vilfredas tik gūžčiojo pečiais: "Aeroplanas – pamanykit, neregėtas daiktas".

– Bet juk jis padarys mirties kilpą!

Vilfredas stingdavo nuo minties, kad jį gali pakviesti paskraidyti. Išsisukinėdamas sakydavo, kad mirties kilpa turbūt padaro patį didžiausią įspūdį. Beje, Vilfredas sekmadieniais važiuodavo į Biugdį atvira dėdės Martino mašina, o mažai kas iš jo bendraamžių galėjo pasigirti, kad važinėjosi privačiu automobiliu. Tiesa, berniokai pažindavo gatvėje kiekvieną taksi, mašinas su numeriais 200 ir daugiau – kalbėjo, kad Kristianijos gatvėmis jau važinėja apie trisdešimt tokių automobilių, – bet važiuoti jais beveik niekam iš moksleivių nebuvo tekę.

Kai antrą kartą Vilfredas drauge su advokatu Majariu iškeliavo į miestą, Halvorseno cukrainėje sutiko tetą Kristiną. "Dieve! Mažasis Lordas!" – sušuko ji, skėstelėjusi rankomis. Vilfredas suprato, kad susitikta ne atsitiktinai. Kristina jau seniai nevadino jo Mažuoju Lordu ir niekada taip neaikčiodavo,

netyčia susitikusi. Be to, ji pernelyg stengėsi užsakydama sau ir advokatui po stiklą šerio. Vilfredas gavo vanilinių ledų už trisdešimt erių ir du pyragaičius po dešimt erių, ragelį ir dūdelę, – "juk čia tavo mėgstamiausi pyragaičiai, ar ne tiesa?"

Visus tris kartus, kiek buvo susitikusi su jais – du kartus pas Martiną ir dėdę Renė ir kartą pas juos namuose Drameno gatvėje, – teta Kristina sėsdavosi gerti kavos greta advokato ir visą laiką jį juokindavo, tyčia blogai kalbėdama prancūziškai; dėdė Renė tvirtino, kad Kristina puikiausiai moka prancūziškai. Ir štai dabar pas Halvorseną ji vėl, atkišusi lūpas prie šerio stiklo, vaidino, kad niekaip negali ištarti prancūziškų balsių, kuriems Vilfredo namuose "prancūziškomis dienomis" visada buvo teikiama didžiausia reikšmė. O advokatas vedžiojo ore pageltusiais nuo nikotino pirštais, tartum apibrėždamas garsų formas. Negana to, jis keletą kartų palietė Kristinos lūpas, tartum pataisydamas neklusnius balsius. Visa cukrainė spoksojo į juos. Vilfredas pasišlykštėjo. Jis ėmė žiūrinėti lubų piešinius, stengdamasis galvoti visai ką kita. Bet vėl sukilo buvę geiduliai. Vėl neįmanoma buvo įsivaizduoti, kad Kristina – jo teta. Beje, dingo be pėdsakų ir jos vaikiškas bejėgiškumas, kai pakėlusi ties nosies galiuku šiurkštų vualį ji sėdėjo ir siurbčiojo šerį, kuris, atrodė, niekada nesibaigs.

Giedrą rugsėjo mėnesio sekmadienį visa Kristianija patraukė į Eterstadą. Vilfredas su motina, teta Kristina ir prancūzų advokatu sėdėjo dėdės Martino automobilyje. Tačiau prie kalvos netoli Volerengeno juos pasitiko policininkai žvilgančiais šalmais ir liepė važiuoti aplinkiniu keliu. Tai buvo neišvengiama: purviną kelią buvo užtvenkę pėstieji, vos vos judantys į priekį.

Visas Eterstadas buvo aptvertas lynais, ir žiūrovai žūtbūt veržėsi į priekį, užmiršę, kad žiūrėti reikės į dangų, todėl visai nesvarbu, kur stovi. Tačiau pačioj kalvos viršūnėj, prie kažkokio šoninio įėjimo, prancūzas advokatas parodė vizitinę kortelę, ir visa kompanija buvo įvesta pro specialias duris. Vilfredas nespėjo nė apžvelgti kleglančios, laukimo sujaudintos minios, apkėtusios visus šlaitus, ir atsidūrė šalia aeroplano.

Mediniam angare stovėjo žemutis žmogelis visas nuo galvos iki kojų su odiniu apdaru ir plūdo tris prancūzų mechanikus, kurie lakstė nuo angaro prie aeroplano. Bet kai Vilfredas supažindinant buvo stumtelėtas prie lakūno, iš odinių apdarų išlindo tamsi gyslota ranka ir rūstus veidas po šalmu

nušvito. Su advokatu lakūnas jau buvo pažįstamas, ir mesjė Majaris pristatė Vilfredą kaip savo jauną bičiulį iš šaltųjų kraštų, mokantį prancūziškai ir trokštantį išvysti padanges.

Vilfredas nustėro iš siaubo. Bet, laimė, lakūnas skėstelėjo rankomis ir pakėlęs antakius pasakė kažką, kad prancūzai visi kartu nusikvatojo. Tuo metu aikštelėje pasigirdo sujaudinti balsai. Mechanikai pastūmė lėktuvą pirmyn ir neaiškiai urzgiant varikliui, ėmė sukti propelerį. Kažkas pakišo Vilfredui maišelį šiltų žemės riešutų – tokių jis dar nebuvo matęs, – bet jam buvo išdžiūvusi burna ir riešutai vėlėsi dantyse. Kai atsitokėjo, lakūnas jau ėjo iš angaro, o kai drauge su palydovais taip pat išėjo iš po stoginės – už kelių šimtų metrų anapus lynų jaudinosi minia, – dievas odiniais drabužiais, su pirštinėmis ir akiniais sėdėjo, standžiai pritvirtintas prie trapios mašinos; joje buvo tiek sklendžių ir briaunų, jog rodėsi, kad žmogus sėdi narve. O drauge paėmus, žmogus ir mašina su keturiais sparnais atrodė nelyginant didžiulis žiogas.

Saulės nutviekstas aeroplanas riedėjo kalva. Jis šokinėjo per kauburėlius, didindamas greitį. Tik dabar paaiškėjo, kiek daug čia kauburėlių ir kupstų; trapus statinys kiekvieną akimirką galėjo subyrėti. Bet štai du ilgi šuoliai – ir aeroplanas beveik atitrūko nuo žemės. Dar kartą atsitrenkė į žemę laibais ratais. Ir štai jis jau laisvai sklendžia virš šlaito, sukdamas į šiaurę. Džiaugsmo griausmas nuskriejo į padanges, ir Vilfredas veikiau pajuto, negu išgirdo savo paties laimingą šauksmą, kai žiogas pakilo į orą; Vilfredas susizgribo, kad stovi pasistiepęs, ir visas išsitiesė, lyg norėdamas padėti aeroplanui. Bet šiam jau nereikėjo pagalbos. Pergalingai, drąsiai jis nubrėžė lanką virš Bjervikeno užutėkio ir fiordo. Kai jis dingo saulės spindesyje, visos rankos sutartinai kepurių snapeliais prisidengė akis. Rodė: "Štai ten... štai ten!.." Kiti juokėsi: "Štai jau jis kur, viršum Nesodlaneto. Bet vėl atskrenda čia". Kažkoks ponas pasakė: "Šimtas penkiasdešimt kilometrų per valandą, ar jūs įsivaizduojate, kas tai yra?.." Greta stovinti dama atsakė: "Melskitės, melskitės, kad jis grįžtų gyvas".

Dabar Vilfredas pajuto, kad kažkas stipriai spaudžia jam dešinę ranką ir veikiausiai jau seniai. Jis nuleido akis ant mėlyno gėlyno – visas tiulio ir gėlių darželis ant blausiai geltonos šiaudinės skrybėlaitės, Tetos Kristinos delnas stipriai prisispaudė prie jo delno, jų rankos glaudžiai susipynė.

– Ar tau baisu, Kristina? – paklausė jis, pasiduodamas užplūdusiam švelnumui.

Pakeltas į jį veidas buvo savotiškas – toks atviras, – niekad pirmiau Vilfredas nebuvo matęs tokio jos veido. Burna prasivėrusi, lūpos drėgnos. Ji alsavo sunkiai ir nelygiai, ir jis girdėjo jos alsavimą įtemptoje tyloje. Aeroplanas vis dar kilo aukštyn, beveik nematomas tolimoje mėlynėje. Daugelis žiūrėjo į laikrodžius. Tas pats ponas vėl pasakė: "Jis jau dešimt minučių išbuvo ore". "Dešimt minučių! – pakartojo baikščioji dama. – Vadinasi, jis niekad negrįš į žemę". Kai mašina pasirodė virš kalvos, nuaidėjo entuziastingas kauksmas. Visi nulenkė galvas, bet tuoj pat, vėl atlošę jas, ėmė žiūrėti į kitą pusę. Dabar aeroplanas skrido į rytus – virš Estreakerio. Kažkas pasakė: "Tuojau padarys mirties kilpą".

Mašina pasuko truputį į šiaurę, ir dabar, kai artėjo nuo Grefseno pusės, ją lengviau buvo įžiūrėti. Aeroplanas skrido dabar prieš saulę, ir rugsėjo spinduliai mirguliavo ant blausiai geltonų sparnų; rodėsi, plonyčiai trapūs sparnai tuoj tuoj sulūš. Palaimingos baimės klyksmas vėl nuaidėjo virš minios, link aeroplano. Dabar jau niekas nenuleido galvos. Visi žinojo, kad tuojau įvyks stebuklas, nepalyginamas netgi su tuo, ką prieš kelias minutes buvo patyrę. Vilfredas skubiai nužvelgė veidus aplink save ir vienodus, neįžiūrimus veidus toliau minioje. Visus ženklino nepasotinamas sensacijos troškimas, visi susikaupę laukė neregėto dalyko; duslus riaumojimas skardėjo virš kalvos.

Ir staiga viskas nutilo. Vilfredas pakėlė akis ir čia pat pamatė, kaip aeroplanas pasviro ir šonu ėmė kristi žemyn. Jis dabar buvo kaip tik virš žiūrovų galvų, ir minia, nedrįsdama atitraukti akių nuo klaikaus reginio, aiktelėjo ir ėmė judėti. Kitą akimirką mašina jau nebekrito žemyn, o gulėdama ant nugaros sklendė viršum kalvų Ekebergo pusėn. Už aeroplano grotelių galima buvo įžiūrėti lakūną, kabantį žemyn galva. Paskui aeroplanas vėl dingo saulės spindesyje, ir kai Vilfredas jį išvydo vėl, jis jau skrido paprastai. Šūksniai "valio" užtvindė orą ir lyg kupolas pakibo virš minios.

Vilfredui staiga suskaudo pirštai, lyg kas juos būtų sulaužęs. Kristinos ranka kaip gyvatė apsivijo aplink jo ranką. Jie atsidūrė truputį užpakalyje visų kitų – tie susijaudinę pasislinko į priekį. Vilfredas su Kristina stovėjo susiglaudę, jos veidas buvo pakeltas aukštyn, sumišęs, džiaugsmingas ir išvargęs.

Jis nesuprato, kaip tai atsitiko, ir viskas truko ne ilgiau kaip akimirką. Bet jis taip stipriai pajuto jos kūno artumą, jog jam staiga pasirodė, kad nuo to nelemto susitikimo alksnyne nebuvo praėję nė dienos. Jis tarsi pats būtų

pakilęs į orą ir paskui nusileidęs sveikas ir gyvas. Ne sunerimęs, ne virpėdamas, bet kupinas palaimos ir džiaugsmo, savaimingo ir galinčio sukelti malonią katastrofą.

Jis žinojo, kad ji jaučia tą patį, kad čia yra tylus lygių pusių susitarimas. Ir ji lyg nusileido pagaliau ir pajuto po kojom tvirtą dirvą, kuria galima buvo saugiai žengti toliau.

Tuo laiku, matyti, nusileido ir aeroplanas. Netrukus lakūnas jau stovėjo prie angaro angos su puokšte, o jo tėvynainiai, damos ir ponai, spraudėsi aplinkui ir bučiavo jį į skruostus ir kur pakliuvo. Vilfredas su Kristina taip pat priėjo, bet ji nebučiavo lakūno, tik draugiškai paspaudė jam ranką ir nelabai aiškiai padėkojo už suteiktą malonumą.

Vilfredas priėjo prie mašinos, kurią jau apžiūrinėjo mechanikai. Tą pačią akimirką minia džiaugsmingai suklykė. Pralaužę užtvarą, žmonės pasileido į skridimo lauką. Vilfredas stovėjo šalia aeroplano ir žiūrėjo, kaip plūsta žmonių lavina, – lyg didžiulis tamsus žvėris, apimtas karšto noro priartėti. Bet tada iš visų pusių subėgo policininkai ir sargai uniforminėmis kepurėmis ir pastojo miniai kelią, grasindami kumščiais. Vilfredas, truputį palinkęs prie mašinos, žiūrėjo, kas dedasi, ir jam staiga toptelėjo, kad jis visada tarp nedaugelio išrinktųjų, tų, kuriems kiti šypsosi, kurių niekas nevaro, kuriems viskas leista.

Gal tai ir yra vienatvės – trokštamos vienatvės prasmė?

Du trys berniokiški šūksniai nuskardėjo virš minios. Vilfredas pamatė būrį savo klasės berniukų, narsiai bandančių prasibrauti pro nepermaldaujamas policininkų nugaras į rojų, kur nusileido padangių kariaunos atstovas. Matyt, jie dėjo vilčių į Vilfredą, kuris lyg šventasis Petras stovėjo prie vartų žėruojančiuose dievybės atspindžiuose.

Bet policininko žvilgsnis sustojo prie vaikiščių, ir juos tučtuojau nubloškė už grandinės įstatymo saugotojai, kurie taip šiurkščiai stumdė nelaiminguosius, jog daugelis jų klupo, krito, o ant jų virto kiti. Pakerėti žiūrovai staiga pavirto pikta, rėksminga minia.

Tada lakūnas paėjo į priekį nuo angaro, kur gelbėjosi nuo gerbėjų spaudimo, pavargusiom akim nužvelgė minią ir neva ironiškai nusilenkė. Pasipiktinimas atslūgo. Pasigirdo naujas "valio", džiugus juokas ir entuziastingi spiegčiojimai lyg pulkas balandžių purptelėjo į vaiskią rugsėjo padangę.

"Ne, ne! – galvojo Vilfredas, sunkiai grįždamas į tikrovę po ką tik patirtų

stiprių jausmų. – Kam man reikia privilegijų, jos neturi nieko bendro su tikra vienatve". Jis panoro nueiti prie bičiulių, paaukojęs pavydėtiną savo vietą aikštėje. Jo pergalė didžiulė. Bet jis jai abejingas.

O jeigu taip, jeigu jis jai abejingas, nėra ko nusileisti savo polėkiui. Iš pradžių į Vilfredą jie žiūrėjo kaip į dievybę: juk jis lietė aeroplaną ir kalbėjosi su burtininku prancūzu, ore skridusiu galva žemyn. Bet kas jam iš to? Kokia nauda, jei vėl, jau kelintą kartą, jis atsidurs privilegijuotoje padėtyje? Kam jam to reikia – būti aukštesniam už kažką, aukštesniam už draugus? Vilfredas būtų sutikęs būti ir žemesnis arba toliau, arba visai toli. Kad tik ne tarp jų. Ne su jais. Su niekuo. Kad tik nereikėtų jaustis aplinkos, sluoksnio dalimi, sluoksnio, kurį slegia kitas sluoksnis. O ar jis blogesnis už kitus, ar geresnis – jam vis tiek.

Kristinos prisilietimas vis dar degino Vilfredui ranką. Kaip tai buvo nepanašu į susitikimą vasarą, kai nerangus vaikiščias alpo iš geismo greta jį paniekinusios suaugusios moters. Permaina pribrendo nepastebimai. Juos stūmė vieną prie kito jėgos, nepavaldžios jiems, jau nebevaldomos jų.

Ir šitaip tapti dalimi aparato, kurį norėjo laikyti likimu – tai kažkas kita, nei būti vienu iš daugelio veikiančių ir jaučiančių. Tapti tuo likimo išrinktuoju, kuris turi pražūti ar iškilti į aukštybes, kurios spinduliavo ir iš kurių pasaulis išsiveržė miglotas ir blyškus.

Privilegijuota publika nerūpestingai plepėjo, o policininkai tuo tarpu vėl užtraukė lynus, ir minia pamažu rimo po protrūkio. Kiekviena palaimintos rugsėjo dienos akimirka – saulėtos ir stebuklingos dienos – buvo kupina reikšmės. Berniokai, apsijuosę margais dirželiais, krimto riešutus ir šokoladą ir linksmai šūkalojo. Trys ūsuoti girtuokliai pradėjo bartis ir bjauriai keiktis, berniukas jūreiviška striuke mindžikuodamas prašėsi mažo, o dėl to išsigando suaugusieji, bijodami praleisti kitą pasirodymo dalį. Tartum gegužės septynioliktoji staiga būtų švenčiama rugsėjo mėnesį[25].

Paskelbė, kad lakūnas vėl pakilsiąs, šį kartą su keleiviu. Advokatas ir lakūnas priėjo prie aeroplano. Per susijaudinusią minią nušnarėjo šnabždesys. Prancūzas advokatas, kuriam iš paskos sekė nedidelė grupelė, žengė tiesiai link Vilfredo, stovinčio greta nuostabios mašinos. Kai advokatas pažvelgė į jį, Vilfredas norėjo mandagiai pasitraukti.

– Va tas jaunas draugas, apie kurį aš kalbėjau, – pasakė jis, gyvai gestikuliuodamas. Lakūnas Pegu priėjo prie Vilfredo ir prancūziškai paklausė:

– Tai jūs, jaunuoli, svajojate pakilti į padangę?

Vilfredui pakirto kojas. Atokiau jis matė motiną ir Kristiną. Rankose jos laikė taures – diplomatai ir svečiai buvo vaišinami šampanu. Jis matė, kad Kristina žiūri į jį per galvas tų ponų, kurie priėjo prie jo. Advokatas nusišypsojo:

– Argi tu nenori?

– *Oui, monsieur**, – vos išstenėjo Vilfredas. Jis išties kažką panašaus buvo sakęs advokatui, kai jiedu kalbėjo apie būsimąjį skridimą. Suaugusieji ėmė moti vieni kitiems ir nuskubėjo prie jo motinos ir kitų damų. Vilfredą nutvilkė Kristinos žvilgsnis, kuris smigo tiesiai jam į akis. Ar ji suprato, ką kalbėjo su Vilfredu šie keistuoliai, kurie elgėsi su juo kaip su suaugusiu ir tarsi priėmę jį į savo tarpą? Staiga baimė ir viltis išsisukti pavirto tikru karštu noru skristi.

– O mama... – tyliai pratarė jis.

– Žinoma, mes paklausime tavo mamos! – Advokatas buvo beeinąs pas ją. Bet Vilfredas sustabdė jį: – Aš noriu pasakyti, kad mama... na, žodžiu, nesvarbu...

Vyriškiai susižvalgė, vos tramdydami šypsenas, ir ėmė tyliai tartis. O toliau viskas vyko taip greitai, jog Vilfredas nesuprato, kas dedasi, kol atsidūrė mašinos viduje ant sėdynės, užpakaly lakūno, truputį jam iš šono. Jį įkišo į pernelyg erdvų odinį kostiumą, tokį pat kaip lakūno, o ant galvos uždėjo šalmą. Ir jis pamatė pasaulį pro didžiulius akinius, kurie atskyrė jį nuo aplinkos, ir visa tai, kas artima, pasidarė neįprasta ir tolima. Pasisukęs sėdynėje, kiek leido diržai, Vilfredas įžiūrėjo motiną tarp ponų su cilindrais ir damų po skėčiais, o toli toli už lynų, kažkur kitame pasaulyje, stovėjo tanki, tamsi, jam abejinga minia.

Mechanikai knebinėjosi prie aeroplano; vienas jau triūsė prie propelerio, sunkiai pasuko jį atgal, variklis sučiaudėjo ir ėmė burgzti.

Vilfredas iš visų jėgų užsimerkė, kai aeroplanas pasišokinėdamas riedėjo nelygiu skridimo lauku. Tik kartą jis atsimerkė ir pamatė, kaip sunkūs medžių kamienai Eterstado pakraštyje lekia priešpriešiais neįsivaizduojamu greičiu, bet tučtuojau vėl užsimerkė ir suprato, jog aeroplanas pakilo nuo žemės, tik iš to, kad nustojo šokinėjęs. Ieškodamas atramos, Vilfredas grabinėjo

---

* Taip, pone (*pranc.*).

priešais rankomis, įkištomis į standžias pirštines. Jis sustingo iš šiurpios baimės ir visiškai naujo jausmo, kažkokio keisto džiaugsmo, visą kūną sutraukė mėšlungis. Dingtelėjo išdidi mintis, kad jis nepuolė melstis, bet tuoj pat turėjo prisipažinti, kad paprasčiausiai tai užmiršo. O dabar vėlu buvo, jie jau skrido. Vilfredas tai žinojo, nors skridimą jautė tik iš vėjo jėgos. Bet jokia jėga, žemiška ar nežemiška, nebūtų privertusi jo atsimerkti. Verčiau mirti.

Ir tada jis išgirdo balsą. Žmogaus balsas veržėsi pro vėjo švilpesį. Paklusęs iš vaikystės išmoktoms gero tono taisyklėms, Vilfredas akimirką pramerkė akis ir pamatė po savimi ir priekyje žemę. Rodės, į regėjimo plotą jam pateko žalias Švč. Trejybės bažnyčios kupolas, aiškiai neįžiūrėjo – iš karto užsimerkė. Bet tučtuojau vėl išgirdo balsą, šį kartą visai greta. Jis atsimerkė ir pamatė tamsiai žalių viršūnių maišalynę.

Dabar akys jau nebeužsimerkė pačios. Per kelias sekundes Vilfredas spėjo pamatyti, kaip fiordas sukasi apačioje lyg dubenėlyje. Paskui įžiūrėjo kažkokius brūkšnelius ir raudonas dėmeles mėlyname vandenyje. Tikriausiai buriniai laiveliai stovėjo prie raudonų plūdurų Bjervikene. Paskui pastebėjo garlaivį prieplaukoje, kaip du vandens lašai panašų į garlaivio modelį, kuriais jis taip dažnai grožėjosi Beneto vitrinoje Karlo Juhano gatvėje. O štai ir miestas, gatvės atrodė kaip brėžinyje. Rūmai – jie pasitraukė į dubens kraštą ir dingo iš akių. Ir štai beveik stačiai po jais raudonas parako sandėlio stogas Didžiojoje saloje!

Jis pažvelgė sau po kojom. Ir tik dabar ne juokais išsigando. Ką išvydo, buvo visai nepanašu į tolimą, pasakišką panoramą. Jis pamatė plonas grindis ir groteles, laikančias biplano sparnus. Dabar jis pirmą kartą kaip reikiant suvokė, kad skrenda aukštai padangėje ir tik menkos kartelės skiria jį nuo pasaulio erdvės.

Trečią kartą jam kažką sušuko balsas, Vilfredas vėl atsimerkė, jis jautėsi laimingas, ir kūnas atsileido. Rankos daugiau nesikabino už diržo, jis atsilošė sėdynėje ir žiūrėjo, žiūrėjo godžiai, besotiškai, kaip miestas vėl lekia priešpriešiais, o mėlynas mėlynas fiordas tarsi išnyko greitai skrendant ir jį užmynė tamsus, žalias miškas. Vilfredas daugiau nesimerkė. Žemė lėkė priešpriešiais, jis neįstengė atitraukti nuo jos akių. Tai buvo jau ne tik kupra, apkibusi nameliais. Tai buvo kažkas palaimingai svetima, maža, nereikšminga ir tai staiga suteikė nenuginčijamą tikrumą svarbiausiam dalykui,

tam, kad Vilfredas aukštai padangėje, kad viskas susimaišė ir grįžo į savo vietas, o jis – vienas – sklando virš viso to, kas svetima ir tolima, ir visa tai – it juokingas paveikslėlis, išsipleikęs lygiai taip, kaip jis svajojo; bejėgiai, niekingi daikčiukai išdėlioti amžina tvarka, o jis pats sklando aukštai padangėje. Aukštai ir toli, atskirtas nuo viso to, kas apačioje, izoliuotas, ir nėra aukštesnės valios už jo valią, jis išsiveržė iš bendros priespaudos, jam jau nebereikia būti nekenčiamos visumos dalimi. Savo valia jis iškilo virš to, kas smulku ir tolima, jis, vienišas išdidus valdovas, kuriam priklauso viskas.

Vilfredas palinko į priekį, norėjo, kad lakūnas atkreiptų į jį dėmesį, suprato, kad šis taip pat žiūri, mato. Keliskart jis suspigo iš malonios baimės, žavesio, triumfo, kuriam pavadinti nėra žodžio skurdžioje žmonių kalboje.

Bet lakūnas jo nematė. Jis pamažu palinko prie vairalazdės, o kita jo ranka tarsi prilipo prie aparatėlio truputį žemiau, kitoje pusėje. Tada po jais pasirodė Eterstado tūpimo laukas, ir Vilfredas suprato, kad Pegu įsitempė ruošdamasis tūpti.

Vilfredą vėl pagavo baimė. Tai labai pavojinga, jis buvo skaitęs. Skridimas staiga pasirodė jam kaip nerūpestinga iškyla. O, jeigu jis niekada nesibaigtų! Kalva lėkė priešpriešiais, Vilfredas norėjo užsimerkti, bet pamatė žmones už lynų, atloštus baltus veidus, tamsią kūnų masę – jie greitai artėjo, nekenčiami, baisūs. Štai kas neišvengiama. Mirtis.

Bet kančia truko trumpiau, negu tikėjosi. Pirmieji stiprūs smūgiai į žemę sukrėtė mašiną, tučtuojau greitis staigiai sumažėjo, ir štai mašina jau šokinėjo kieta dirva. Matyt, jis vėl buvo užsimerkęs, nes apsidairęs pastebėjo, kad viskas aplinkui vėl atrodo taip, kaip buvo, kai jį vedė į aeroplaną su dideliu odiniu kostiumu. Jis svyrinėdamas išlipo iš mašinos, viskas siūbavo, sukosi akyse, žemė slydo iš po kojų. Apimtas kažkokio palaimingo nuovargio, jis susmuko ant kelių. Bet štai išgirdo šūksnius "valio" – tai šaukė didžiulė minia anapus lynų. Didelėmis valios pastangomis jis šiaip taip atsistojo. Link jo bėgo motina, Kristina, advokatas... Vilfredas atsitiesė, nuo jo nutraukė odinį kostiumą. Paskui vėl viskas kažkur prasmego, ir jis atsigavo glėbesčiuojamas motinos, kuri šnekėjo, apipildama norvegiškų ir prancūziškų žodžių srautu visus, kas stovėjo greta: Kristiną, advokatą, lakūną. Jos akys degė pykčiu, išdidumu ir nuo šampano.

– Mano berniuk! – isteriškai aičiojo ji. – Mano mylimas berniuk!

Vilfredas ryžtingai išsiveržė iš jos glėbio ir padavė lakūnui Pegu ranką.

– *Merci!* – išstenėjo jis. – *Merci beaucoup!**

Dabar jis pastebėjo, kad tarpkojyje jam šlapia ir šalta. Tikriausiai tai atsitiko, dar lėktuvui kylant.

– Kada važiuosime namo, mama? – linksmai paklausė jis. Išsigando, kad jo gėda paaiškės kaip tik dabar, kai į jį įsmeigtos džiaugsmingos minios akys.

– Na, kaip ten buvo?

– Ar baisu buvo?..

Klausimai laigė rugsėjo ore. Miniatiūrinė prancūzė priglaudė jį prie šilkinės savo krūtinės, pavadindama *"mon petit héros"***, nors pati buvo vos ne galva žemesnė už Vilfredą.

– Taip, man buvo baisu, – staiga pasakė jis. Prancūzams jo atsakymas buvo išverstas. Damos džiugiai suburkavo. Bet lakūnas Pegu prasiskverbė prie Vilfredo ir vėl paspaudė jam ranką.

– Šitas jaunuolis pats drąsiausias iš visų debiutantų, su kuriais esu skridęs, – ramiai pasakė. – Jis beveik visą laiką sėdėjo atmerktomis akimis.

Aplink vėl nuaidėjo džiaugsmo juokas. Žiūrovai buvo tokie patenkinti, tarsi patys ką tik būtų atlikę žygdarbį. Vienas tik lakūnas nesidėjo prie visuotinio džiūgavimo. Tiesą sakant, jo vaidmuo buvo beveik atliktas. Visi spėjo patikinti vienas kitą, kad labiausiai pasaulyje svajoja pakilti į orą; beje, mechanikai jau buvo nuvarę mašiną į angarą, tad galima buvo nebijoti, kad tave sugaus kas meluojant. Minia plūstelėjo miesto link.

Ponia Sagen ir Vilfredas buvo pakviesti į atstovybę, kur lakūno garbei buvo rengiamas priėmimas.

– Kaip tu manai, ar man galima paspukti? – šnipštelėjo Vilfredas motinai.

– Paspukti?

– Taip, man kažkas... – Jis susiraukė. – Juk atstovybė greta mūsų, tad aš galiu išlipti, kai privažiuosime.

Akimirką ji įdėmiai ir rūpestingai apžiūrinėjo sūnų. Kiek jau kartų yra mačiusi šitą išraišką, tartum debesis nuliūdinančią jauną veidą – veidą, vis labiau panašų į tą, kitą, nuo kurio niekad nenuslinkdavo niūrus rūstumas.

---

* Ačiū! Labai ačiū! (*Pranc.*)

** Mano mažasis herojus (*pranc.*).

– Tu nori pabūti vienas? – paklausė ji.

– Taip, visai vienas. – Jis matė, kokia ji nuliūdusi. Kaip vaikas! Jai magėjo pasidžiaugti triumfu, pasigražiuoti greta didvyrio sūnaus, sugrįžusio iš padangių. Jei būtų žinojusi tą jo ketinimą iš anksto, ji būtų padariusi viską, net apalpusi, kad tik būtų jam sutrukdžiusi; o dabar ji stačiai nevaliojo atsispirti pagundai, galimybei pasipuikuoti.

– Mamyte, man labai nesmagu. Dėl tavęs.

– Dėl manęs? Tai kas gi yra?

Vėl rūpestingas tiriamas žvilgsnis, bandymas įspėti jo mintis. Ir staiga Vilfredas suprato, kad ne dėl šlapių kelnių jis nenori važiuoti į pasiuntinybę. Padangėje jam atsitiko kažkas – kažkaip pašviesėjo, prablaivėjo protas.

Tuo lengviau pasidarė atskleisti motinai mažą negarbingą paslaptį, kadangi paslaptis buvo visai kita.

– Duok aš tau pasakysiu į ausį. – Ir jis prisitraukė prie savęs jos galvą.

Ponia Sagen prapliupo linksmu juoku ir vogčiomis apsidairė. Mielas sūnaus atviraširdiškumas taip sužavėjo ją, jog ji panoro su kuo nors apie tai pasišnekėti. Bet susivaldė ir pažvelgė sūnui į akis taip pat išdykėliškai rimtai kaip tą kartą, kai pavasarį vakare jie užsuko į Tivolį.

– Tada bėk, kai tik mes privažiuosime, – švytėdama šnipštelėjo ji ir patapšnojo jam per skruostą. Jis žiūrėjo į ją nepatikliai ir nustebęs. Nejaugi šią suaugusią moterį, kurią jis labai myli, taip lengva apstatyti? Nejaugi visi ir *visada* taip mielai kimba ant meškerės?

Kaipgi, žinoma. Juk jis seniai tuo įsitikino. Dar vaikas jis slapta džiūgavo, laiku pastebėjęs, kad nereikia sakyti visos teisybės. Šis atradimas tapo vienu iš akmenų jo statinyje, kurio vardas – vienatvė, atsiskyrimas nuo viso to, kas tave supa. Vilfredas paslaptingai nusišypsojo motinai, prikišęs pirštą prie lūpų. Vėl, kelintą kartą, jie žaidė seną žaidimą, kuris niekada jiems neįgrisdavo. Mielas, palaimingas žaidimas, viską darantis kitaip, negu tikrenybėje yra, o Vilfredą vis labiau įsąmoninantis, kad puikiai galima gyventi su melu, tik reikia būti budriam.

– Tik, žinai, abi tarnaites paleidau pažiūrėti reginio, – pasakė ponia Sagen. Ši replika, sutrikdžiusi Vilfredui minčių eigą, staiga jį prajuokino.

– Teisybę sakai, mama, – pasakė jis pabrėžtinai rimtai. – Būtų gaila, jei didvyris jaunuolis žūtų, visų apleistas, kol jo motina bus garbstoma pasiuntinybėje.

Ji vėl švelniai patapšnojo sūnui per skruostą, nudžiugusi, kad pastebėtas ir šitas priešgyniavimas. Paskutiniaisiais metais ji taip retai būdavo tarp žmonių, tiek kentėjo, viskas nesustabdomai keičiasi jos akivaizdoje... Ir šiandien ji vėl panoro pulti į įvykių sūkurį kaip pirma, kai bet koks, pats menkiausias atsitikimas Kristianijos gyvenime būdavo jos pačios gyvenimo dalis.

Atsidūręs vienas tuščiame bute, Vilfredas patenkintas mėgavosi neramia savo būsena. Jis ilgai gulėjo vonioje ir į kambarį grįžo smagiai, kaip suaugęs užsisiautęs ant nuogo kūno chalatą. Džiūgavo jausdamasis esąs subrendęs, atsistojo prie didelio lango į Frognerio įlankos pusę ir įsižiūrėjo į dangų, aptrauktą šviesiais debesėliais. Rugsėjo diena dar nebuvo atvėsusi. Lygus įlankos paviršius tamsiai suraibuliavo, viskas buvo tarsi kitoje planetoje. Vilfredas tyčia vėl sukėlė sau malonios baimės jausmą, kuris jį buvo apėmęs tą akimirką, kai išvydo po kojomis trapias aeroplano grindis. Jis vėl pasistiebė, ir vėl jam grįžo troškimas pakilti į orą, nutraukti visus rišančius, pavergiančius saitus, o paskui kristi ir žūti vienišam, toli nuo varžančios kitų artumos. Taip,.kaip tik šito trokšta jo širdis. Kartą Vilfredui teko gerti gaivos Frognerio parke su kvaila kompanija. Tie su malonumu gurkšnojo gaivą. Kalbėjo apie karą ir kaip visuomet baisėjosi pačiu žodžiu "karas". O Vilfredui – dabar jis suprato – Vilfredui pats tas žodis reiškė išsilaisvinimą, galimybę bėgti, geidžiamą katastrofą. Visas jo vaikiškas žaidimas su ugnimi buvo tik šiandienos numatymas – šiandienos baimės ir laisvės.

Jis priėjo prie spintos, prisipylė iš grafino stiklą šerio ir išgėrė mėgaudamasis ir bjaurėdamasis. Tai padėjo: malonus jaudulys ir kilimo į orą jausmas – jis taip bijojo juos prarasti – nedingo. Vilfredas norėjo, kad šis vibruojantis nerimas visame kūne pasiektų tokią ribą, jog – taip, jog pats pasijustų aeroplanu, skriejančiu į tuščią erdvę, kaukiant varikliui.

Pasigirdo durų skambutis. Vilfredas ramiai, kaip suaugęs, nusikeikė, atsainiu žingsniu, kaip buvo su chalatu, nuėjo atidaryti. Jis vaidino kažkokį vaidmenį ir jautė tai, bet kokį, pats negalėjo pasakyti. Tik žinojo, kad dabar jam viskas niekai.

– Kristina!

Jis pajuto, kad šūksnis nuskambėjo trupučiuką dirbtinai ir kad jo intonacija reiškė ne tiek apstulbimą, kiek teigimą, tarsi jos atėjimas – jo valios

veiklos rezultatas. Pūškuodama Kristina įėjo į prieškambarį, užsistojo ant žingsnius slopinančio kilimo.

– Tu tarsi laukei manęs?

– Beveik. Namie nieko nėra.

– Žinojau.

Viskas buvo pasakyta. Nieko jau nepakeisi. Tai, ko pirmiau bijota ir dėl ko abejota, iškilo atmintyje. Bet jau nieko negalėjo sukliudyti. Jis prisitraukė ją prie savęs.

– Mudu išprotėjome, – pasakė ji kaip vaikas, kuris žino, kad nusikalto.

– Taip manai?

Drąsiai kaip suaugęs jis nusivedė ją į savo kambarį. Ji buvo užsidėjusi tą pačią šiaudinę skrybėlaitę su žydromis gėlėmis, pečius gobė šviesi pelerina. Jis nepaprašė jos nusirengti; švelniai, prityrusia ranka vedėsi ją laiptais. Kai užlipo į jo kambarį, jis nutraukė nuo jos skrybėlaitę, peleriną nusviedė ant kėdės.

– Ne taip karštai! – suriko ji ant jo, stengdamasi paimti viską į savo rankas.

– O kodėl? – paprieštaravo jis ironiškai. Jis jautė savyje kažkokią svetimą jėgą. Kas buvo tas kitas, kuris leido jam stebėti save iš šalies?

Jiedu be paliovos bučiavosi. Amžiaus skirtumas staiga išnyko. Viskas buvo visiškai ne taip kaip tada, alksnyne, dabar Vilfredui nereikėjo gėdytis dėl patirties stokos.

– Kas tau, berniuk? – staiga graudžiai ir nedrąsiai prašneko ji. Jam staiga dingtelėjo, kad ji gal ir dabar dar pati nežino, ko nori. Net dabar ji nori tik pažaisti.

– Kas man yra? – šiurkščiai pasakė jis. Buvo kupinas ryžto, išmanymo. – Tu puikiai supranti, Kristina, kas man yra! – sušnibždėjo į patį jos suknelės šilką.

Ir ji liovėsi apsimetinėti. Liovėsi vaidinti bejėgę, nustebusią. Jos rankos, beveik motiniškai švelnios, ramino nekantrias jo rankas. Įkypūs saulės spinduliai sruvo pro užuolaidas, gaubdami baltą kūną, kuriame jis pradėjo skęsti ir skęsti. Štai ji sušnibždėjo: "O jei kas nors įeis!"

Jis šaltai pagalvojo, kad pasipriešinimas dabar palaužtas. O ar buvo priešintasi? "Niekas neįeis!" – iškvėpė jis. Žodžiai be prasmės. Ritualas. Jis būtų galėjęs pasakyti ir ką kita, bet ką, žodžiai buvo kažkieno kito, ne jo, taip

pat ir veikė ne jis, o kažkas kitas. Veikė lėtai, pamažu, apgalvotai, ir pats tuo stebėjosi. Tarsi kartų patyrimas rodė jam kelią į lemiamą akimirką visai ne taip, kaip vaidenosi karštligiškose, klaidžiose, nerimastingose svajose. Jį valdė svetima valia, neleisdama skubėti, išlaisvindama nuo pražūtingo naujokiško drovumo. Jis buvo jau ne paauglys, pabūgęs gąsdinančio moters grožio. Kažkas svetimas apsigyveno jame ir išmintingai šnibždėjo apie susilaikymą, apie tai, kad reikia duoti, ne tik imti. Jis mėgavosi jos kūnu ir savo ir liūliuojamas mėlynų palaimos bangų maloniai tebekontroliavo kūnus, susiliejusius draugėn.

Pamažu pamažu atsileido jų glėbiai. Jie kartu grįžo iš padangių į žemę, išskraidę sferas ir išvengę šiurkštaus perėjimo iš palaimos į gėdą. Vilfredas buvo sujaudintas daug labiau, negu tikėjosi. Jį apėmė neapsakomos laimės jausmas. Ji gulėjo ir nesigėdydama rodė jam visas savo kūno paslaptis. Po romaus, švelnaus suartėjimo jie pasidarė lygūs. Jis tai suprato. Visą laiką žinojo, kad jai su juo gera, ne gėda. Tas, svetimas, vis dar tūnojo jame, kuždėdamas ilgaamžį aistros patyrimą. Ir jį apėmė nugalėtojo, valdovo džiaugsmas...

Nugalėtojo – bet ką jis nugalėjo? Mintys grįžo prie to, kas ką tik įvyko. Nė šešėlio nusivylimo. Buvo tik truputis nuostabos, kad tas didelis jausmas iš tikro buvo toks didelis, bet visiškai nesunkus, nežeminantis. Jis nepatyrė laukiamos katastrofos, kritimo nuo nepasiekiamos aukštumos.

Bet kai jį vėl užplūdo aistra, ji švelniai išsiveržė iš jo ir atsisėdo greta ant lovos, įdėmiai žiūrėdama jam į veidą.

– Vilfredai! – tarė ji. – Aš pasielgiau labai kvailai. Bet tavo dėka aš to nejaučiu!

Jis atsiklaupė prieš ją ir švelniai glamonėjo, ne godžiai, ne atkakliai kaip pirmiau, bet droviai susižavėjęs, dėkingas. Jam to būtinai reikėjo – parodyti jai savo dėkingumą, bet ir čia buvo tam tikrų sumetimų: taip reikia, taip turi būti. Tas pats svetimasis toliau mokė jį aistrų mokslo. Ir jis klausė švelnių šio svetimojo paliepimų. Nejautė savo valios suvaržymų – tasai žinojo, ko reikia Vilfredui, ir linkėjo jam gera.

– Tu atvėrei man paslaptį, – pasakė jis rimtai. Ji norėjo nusišypsoti, pernelyg jau iškilmingai nuskambėjo šie žodžiai, ir jis paskubėjo pridurti: – Patikėk, čia ne vaikiškas jausmų prasiveržimas, tu pati žinai. Tu atvėrei man paslaptį.

Ji suėmė jo galvą rankomis ir ilgai žiūrėjo į jį.

– Gal sakai teisybę, – tyliai tarė ji. – Aš netgi manau, kad man nėra ko gailėtis. Tu išvaduoji mane nuo sąžinės graužimo.

– Žinoma, tau nėra ko gailėtis! – suriko jis netikėtai karštai. – Tai, kas beveik visada jaunam vyriškiui būna baisu ir gėda, tavo dėka man buvo nuostabu ir puiku. Manai, kad aš nežinau?

– Vilfredai, – pasakė ji, – tu žavingas, tik neįtikinėk, kad myli mane, jei manęs nemyli. Bet tu pats suaugiausias berniukas ir pats berniokiškiausias suaugėlis iš visų, kuriuos pažįstu.

Ji kalbėjo tokiu balsu, kad jo negalėjo užgauti užuomina apie amžių.

– Tu panašus į *jį*, – pridūrė ji ir šypsodamasi nustūmė jo veidą.

– Į ką?

Ir vėl ji nusišypsojo, šį kartą iš jo juokingo pavydo, tokio vaikiško.

– Ką tu, ne taip pagalvojai, – skubiai paaiškino ji. – Tas žmogus... Ak, kam aš tai kalbu...

Jos akyse sušmėžavo išgąstis. Ji žiūrėjo prieš save – kažkur kambario gilumon, kur žaidė paskutiniai rudens saulės atspindžiai. Jis nejučiomis pasekė jos žvilgsnį; rodės, ji mato kažką jam nežinomo ir nepastebimo.

Įkypūs spinduliai krito ant tėvo portreto, stovinčio ant kėdės prie pat sienos. Raudoni atspindžiai raibuliavo ant barzdelės ir potėpiams teikė ypatingą, dažais neišreiškiamą gyvybiškumą. Rodėsi, šitas veidas – silpnas ir drauge valdingas – išėjo iš rėmo ir nekeisdamas dailininko pagautos išraiškos gali pašnekėti su jais ir netgi kažką jau sako jiems abiem savo karštu, priekaištingu žvilgsniu.

Ir tada Vilfredas staiga suprato jį. Pirmą kartą suprato savo tėvą. Pirmą kartą kaip gyvas pajuto neaiškius giminystės ryšius tarp savęs ir šio įkūnyto atvaizdo, kažkada jį gąsdinusio, tartum būtų išnykęs amžius, išnykęs laikas ir atstumas. Ir suprato, kas buvo tas išmintingas patarėjas, apdovanojęs jį patyrimu naujuose, neišbandytuose dalykuose; genialus meilužis, artimiesiems daręs gėdą ir teikęs laimę ir likęs jiems amžina mįsle.

Vilfredas lėtai atsistojo. Kristina taip pat pakilo, greitosiomis rinkdama išmėtytus drabužius. Ji mitriai susitvarkė sudėtingą savo tualetą, o jis, visiškai nuogas, kokį paleido Kūrėjas, priėjo prie tėvo portreto, atstatydamas savo nuogumą nuodėmingam, veriančiam jo žvilgsniui. Bet tame žvilgsnyje nebuvo ironijos, kurios niekada netrūksta suaugusiesiems. Ir, šiaip ar taip, jis nesmerkė ir nepriekaištavo.

Vilfredas džiaugsmingai atsisuko į Kristiną ir pajuto švelnumą, kuris pirmą kartą nustelbė skaudų poreikį teigti save. Trinktelėjo laukujės durys. Parėjo Lili. Vilfredas iškart pažino jos žingsnius ir norėjo nuraminti Kristiną, bet ji pakėlė ranką, parodydama, kad pati viską suprato.

– Tavo mama gali sugrįžti kiekvieną akimirką, – tyliai pasakė ji.

Jis pasižiūrėjo į laikrodį. Praėjusi valanda laiko. Pirmą kartą Vilfredas suvokė svaiginančią laiko mįslę – jis žmogaus viduje, kraujyje, tik ten.

– Ne, vargu, – nerūpestingai atsiliepė. – Mama stačiai pakerėta šventės, vienas malonumas buvo į ją žiūrėti.

Jis rengėsi nė kiek nesigėdydamas ir kalbėjo toliau. Visi jo judesiai buvo ramūs kaip prityrusio žmogaus. Jiedu pasibučiavo, stovėdami priešais tėvo portretą, ir abu drauge atsisukę pasižiūrėjo į jį. Saulės spinduliai jau buvo nuslinkę nuo drobės. Dabar paveikslas skendėjo tamsoje, kuri atrodė ypač juoda greta skaistaus blyksnio ant sienos. Tartum žmogus portrete reikiamą valandą pasakė savo žodį ir pasišalino. Vilfredas paėmė drobę ir pakabino ant sienos, kur ji kabėjo visada.

– Aš einu, – sušnibždėjo ji. – Viena.

– Aš lauksiu tavęs prie kampo, prie konditerijos.

– Ne. Aš noriu pasivaikščioti. Toli toli. Ir viena.

– Toli toli. Ir su manim.

– Viena – girdi? Viso gero, Vilfredai, mielasis.

Jis stovėjo šalia siauro prieškambario lango ir žiūrėjo, kaip ji eina alėja. Dabar ji jau nebeatrodė nelaiminga ir vieniša; ėjo lengvu, sparčiu žingsniu. Štai ji pasuko už kampo. Vilfredas juto būties malonumą. Dar ilgai stovėjo ir žiūrėjo į tuščią alėją, stengdamasis išlaikyti atmintyje Kristinos paveikslą, tokios, kokią matė: su skrybėlaite ir neužmirštuolėmis, su pelerina, einančią lengvu žingsniu, saugojančiu jo paslaptį. Taip jis ir stovėjo šalia siauro lango, žiūrėdamas, kaip sutemo, kaip užsidegė žiburiai. Taip jis ir stovėjo, kol alėjoje pasirodė jo motina.

– Ar nieko neatsitiko? – paklausė ji, kai jis priėjo prie jos padėti nusirengti.

– Kodėl tu klausi? Aš visą laiką buvau namie. O kaip tu leidai laiką su prancūzais? Smagu buvo?

– Aš taip jaudinausi. Tikriausiai smagu, pati nežinau. Man rodos, kad aš jau sena tokioms pramogoms.

– Nesąmonė, mama! Tu taip kalbi tik tam, kad aš pasakyčiau, jog tu dar ne sena.

– Tad sakyk, sakyk greičiau!

Jiedu stovėjo vienas prieš kitą, motina ir sūnus, kaip daugelį kartų, kaip visada, ir žaidė seną žaidimą: aukštosios visuomenės dama ir jos erzacinis kavalierius, kaip sakydavo dėdė Martinas.

– Tu buvai gražiausia iš visų Eterstado damų, – pasakė jis ir apkabinęs ją per liemenį, nuvedė į kambarį. – Šampanas plaukė upėmis?

– Kvailystė! – pasakė ji. – Kristina buvo gražesnė. Visos buvo gražesnės už mane. Ne, jie geria mažai. Lakūnas apskritai blaivininkas. Užtat kalbėjo, kalbėjo be galo, aš nespėdavau paskui juos, visai atpratusi nuo prancūzų kalbos.

Laimingi, mokantys užmiršti, stovėjo jiedu vienas prieš kitą. Vėl gudrūs žodžiai, kurie taip lengvai ateina ant liežuvio ir taip lengvai užmirštami, vėl tas ramus, tylus vanduo, kuris slepia pavojingus sūkurius. Kaip jį slėgė paskutiniuoju metu šitas žaidimas! Ir staiga jis pastebėjo, kad daugiau jo niekas nebeslegia. Apsimetinėti buvo nuostabiai paprasta. O gal tai ir nėra apsimetimas? Vilfredas jau nesijautė vienišas bastiono gynėjas, į kurį kėsinasi jungtinės motinos, dėdės ir mokytojų jėgos.

– Tetos Kristinos nebuvo priėmime, – pasakė ji. – Ją užmiršo pakviesti, paskui apsižiūrėjo, jiems pasidarė nesmagu, jai dukart skambino.

Jis greitu žvilgsniu nužvelgė motiną. Nejaugi vėl tas prakeiktas instinktas? Juk ji sakė, kad jaudinosi.

– Bet Kristina neturi telefono, – pasakė jis šiurkščiai.

– Jie skambino į konditeriją. Ji dažnai tenai užeina sekmadieniais pasitvarkyti.

– Vadinasi, šiandien jos ten nebuvo, – pasakė jis. Pats pajuto nereikalingą savo balso staigumą.

– Tikriausiai, – lengvai sutiko motina.

Bet dabar jis panoro išsiaiškinti, ar iš tikro esama tų paslaptingų jėgų, kurios perduoda visus vieno žmogaus ketinimus kitam.

– Galima buvo ką nors nusiųsti pas ją, jei jau taip jos reikėjo!

Bet motina vėl išsisuko.

– Taip, žinoma, – atsakė ji pavargusiu balsu. – Aš apie tai kažkodėl nepagalvojau.

Kas čia? Ironija? Jam vėl sukilo nepasitikėjimas.

– Beje, gal jos nė namie nebuvo! – įžūliai pareiškė jis.

– Nesuprantu, Mažasis Lorde, – pasakė ji, ir jis pastebėjo, kad ji tyčia pavadino jį šiuo vardu, – kodėl tu taip karščiuojiesi...

Ramiai, ramiai, pagalvojo jis. Nežaisti ugnimi, niekuo savęs neišduoti, juk jis nenori, kad ji nujaustų. Juk nenori? Žinoma, ne!

– Atleisk, – pasakė jis, – matai, aš dar ne visai nusileidau žemėn.

Ji žvilgtelėjo į jį, tartum nuspėdama dvigubą jo atsakymo prasmę. Ak, ir kam sugalvotas tas žodis "instinktas", kam jis taip dažnai kartojamas. Tas "instinktas" tik viską painioja, krauna spėliojimą ant spėliojimo, kelia sąmyšį gyvenime. O, jei visi žmonės būtų paprasti ir nekalbūs kaip ponia Frisaksen, kaip... na, nors kaip Erna...

– Beje, ar žinai, kas šiandien buvo Eterstade? Erna! Aš mačiau ją minioje už lynų. Visa šeima buvo.

– Ir jos tėvas, žinoma, pareiškė, kad dėl aeroplano greičio nustojo veikęs visuotinės traukos dėsnis.

– Kaip ne gėda, Vilfredai, – pasakė ji. – Aš esu tikra, kad Erna tavimi baisiai didžiavosi.

– O tu, mama?

– Baisiai didžiavausi. Betgi tu man dar nė žodžio nepasakei, ką jautei...

Pavojus praėjo. Apie Kristiną daugiau nebuvo kalbos. Ir Vilfredas panoro dar truputį pavaikščioti prarajos kraštu.

– Ką aš jutau? – paklausė jis.

– Taigi, kai skridai.

– A, tu apie skridimą?

Mintys vėl nukrypo prie to, ko negalima buvo užmiršti, ir, rodėsi, jis savo valia galėjo vėl pašaukti į patamsėjusį kambarį visa, kas ką tik įvyko. Paskutiniai žvilgančio vandens atspindžiai bliksėjo veidrodyje, aptaisytame blausiais auksaspalviais rėmais.

– Jausmas – nuostabus...

– Nuostabus? Betgi tau buvo baisu!

Jis pažvelgė į veidrodį. Sidabriškai bliksėdami, tviskėjo jame įlankos vandenys.

– Baisu? Taip, baisu. Žinoma, man buvo baisu. Ypač kylant...

– Taip... Kylant. O galva ar nesisuko?

Įlanka veidrodyje pasidarė pilka. Vadinasi, dingo paskutiniai spinduliai.

– Sukosi. Aš... aš sklandžiau. Ir tokia mėlynė.

– Kas buvo mėlyna? Įlanka?

– Viskas? Viskas buvo mėlyna. Ir tartum ratai skrido manyje ir nuo manęs...

– Aišku, – pasakė ponia Sagen. – Tai toks jausmas pilve.

– Pil... aha, žinoma. – Jo paties atvaizdas veidrodyje žvelgė į jį laukiamai. Ir tada jis pamatė kitą atvaizdą – to, kuris kabėjo ant sienos kampe.

– Mamule, – pasakė jis, – tik tu nepyk, kad aš tave klausinėju. Sakyk, ar tėvas... turėjo pasisekimą?

Ji tučtuojau pakilo ir priėjo prie lango.

– Ką tu turi galvoje? Kokį pasisekimą?..

– Na, ar jis... apskritai, jis patiko?

– Kam? – Balsas skambėjo sausai ir trūkčiojamai. Ji žiūrėjo į Frognerio įlanką.

– Na, apskritai. Damoms, ir visa kita.

Ji atsisuko į jį, bet nepajudėjo iš vietos. Balta, laiba stovėjo juodame lango kvadrate. Jis negalėjo įžiūrėti jos veido išraiškos.

– Kodėl tu klausi? – tarė ji.

Jam reikėjo pamatyti, koks jos veidas. Jis nenorėjo jos skaudinti. Bet sustoti negalėjo.

– Kas gi čia keista? Tu niekada nieko nepasakojai.

Ji buvo bežengianti prie jo, bet pasiliko vietoje. Atrodė, kad tamsoje už lango ji ieško paramos, sąjungininko. Tada jis priėjo prie jos.

– Aš išgąsdinau tave, mama?

– Kuo gi? Visiškai ne. Žinoma, tau maga žinoti. Aš suprantu... Paklausyk, mano berniuk... – Ji staiga apkabino jį už kaklo; dabar jiedu abu stovėjo veidais į langą. – Tau kažkas yra pasakojęs apie tėvą?

– Taigi, kad ne. Tu, pavyzdžiui, nė karto.

Jiedu abu žiūrėjo į tamsų vandenį, spindintį paskutiniuose dienos atšvaituose. Ir kalbėjo, tartum stovėdami prieš veidrodį. Šitaip jie jautėsi ne tokie vieniši.

– Tavo tėvas labai patiko, – tarė ji. – Žmonėms. Taip pat ir moterims.

Kaip lengvai ji išsisuko nuo tikslaus atsakymo. Vilfredą tai įžeidė. Ji šneka su juo kaip su vaiku, be to, žinoma, slapta pyksta.

– Gali nieko nepasakoti, – pasakė jis įsižeidęs ir nuėjo nuo lango. Laikrodis ant židinio liūdnai tiksėjo pripildydamas kambarį tylumos. Jis matė, kad jai skaudu. Bet jis neprivalo to žinoti.

– Tai kam tu tada pasakei man apie stiklinį kiaušinį? – išsprūdo jam. Jis norėjo išeiti. Nenorėjo palikti padangių, kur dar sklandė jo siela, jo kūnas. Norėjo pabūti vienas – daugiau jam nieko nereikia.

– Juk istorija su madam Frisaksen tau žinoma, – pasakė ji.

– Teisybė, mama, – atsakė jis. – Žinoma, visa tai kvaila iš mano pusės. Be to, ne toks jau aš smalsus.

Jis norėjo visa tai baigti, viskuo atsikratyti. Jam vėl grįžo malonus abejingumas.

– Beje, aš užmiršau parengti pamokas, – pasakė jis.

Štai ir pretekstas, dabar ji puikiausiai gali pasakyti: "Dieve mano, kaipgi taip!" Ji gali atsigriebti ir priminti sūnui, kad pareiga – visų pirma, o tik paskui jau pramogos ir sensacijos.

Bet ji to atsisakė: "Tik pamanykite, pamokos!" Ji tartum pasiruošė mūšiui. O jis norėjo viską sušvelninti ir pasilikti vienas. Ji priėjo prie židinio, užsidegė cigaretę; ji rūkydavo retai...

– Ta istorija ne vienintelė, – pasakė ji. – Ir kokia čia "istorija"! Tai buvo taisyklė.

Vilfredas atsisėdo, nuolankiai ir sunkiai, klausydamasis beveik be jokio smalsumo. Ji taip pat atsisėdo neatitraukdama akių nuo cigaretės žiburėlio.

– Žmonės lipte lipo prie jo. Ir jis prie jų taip pat. Tam tikru atžvilgiu. Tai yra, gal jis juos ir niekino, nežinau, o gal stačiai jam niekas nebuvo reikalingas, jis ir pats sau nebuvo reikalingas. Kažkuriuo atžvilgiu žmonės užpildė jam gyvenimą. O kažkuriuo atžvilgiu – priešingai. Bet tu nesuprasi.

Jis atsisėdo arčiau, mandagiai pristūmęs jai peleninę.

– Gal *tu* nesupratai? – atsargiai paklausė jis.

– Taip. Aš nesupratau. Aš ir dabar nesuprantu. Beje, daugiau aš apie tai negalvoju. Beveik negalvoju.

– Ar aš sudrumsčiau tau ramybę?

– Taip! – Ji nusišypsojo. – Tu sudrumstei man ramybę. Visada kas nors sudrumsčia ramybę pačiu netinkamiausiu metu.

– Mama, betgi tai buvo taip seniai!

– Taip, seniai. Dabar tai jau viskas praeitis. To nėra. Ir vis dėlto ta praeitis kartais sugrįžta.

– O, aš suprantu, mama. Be reikalo tu manai, kad aš kvailiukas.

– Ne, mano berniuk, aš nemanau, kad tu kvailas, visiškai ne! – atsiduso ji liūdnai. – Tik paprasčiausiai tu dar vaikas... Ir aš nieko daugiau neturiu, tik tave... Ak, žinau, kad tu pasakysi... tu ne vaikas. Gal tavo teisybė, nežinau, aš nieko nežinau! Visa bėda, kad aš nieko nežinau!

Jis atsisėdo šalia jos ant sofos. Jautė, kad ji vos neverkia, bet tramdo ašaras, nenori pravirkti.

– Spjaut man į tėvą, – pasakė jis ir pridūrė taikiai: – Kaip sako dėdė Martinas.

– Ak, dėdė Martinas! Kiek kartų jis mane įtikinėjo papasakoti tau viską. – Ir ji liūdnai atsiduso.

Jis tarė:

– Mama, būk tokia gera, nepradėk su manim tos šnekos, kurią suaugusieji būtinai pradeda, kai jų vaikutis paauga.

Nejaugi ji juokiasi! Ar gali būti? Greta jo tamsoje pasigirdo duslus nerūpestingas kikenimas. Juk jis kalba visiškai rimtai! O jai juokinga! Tai tau mama! Garbės žodis, ji nepakartojama!..

– Žinai, tavo tėvas buvo kažkoks savotiškas, – staiga karštai prašneko ji. – Jis stačiai ramybės neturėjo.

– Nuo ko, mama?

– Nuo žmonių.

– Nuo bobų?

– Taip, nuo bobų! – Ji tartum mėgavosi vulgariu žodžiu. – Juk tu žinai, jis buvo jūrų karininkas, – pridūrė ji taip, lyg tuo viską būtų paaiškinusi.

– Taip, portrete jis su uniforma.

– Žinoma... Bet jis neilgai išbuvo laivyne. Išėjo.

– Ar įkyrėjo?

– Taip. Tai yra... Na taip, jam įkyrėjo. Ir jis nuėjo į prekybos laivyną ir užsidirbo daugybę pinigų. Visi stačiai stebėjosi. Jis buvo toks apsukrus.

– Ir jūs praturtėjote?

– Mes ir leidome daug. Labai daug. Aš irgi kalta. Apie mus visada sukosi žmonės.

Dabar Vilfredas sėdėjo kaip ant adatų. Kažkada jis daug ką numanė. O paskui jo mintys nukrypo visai kitur.

– Mūsų visur buvo pilna, be mūsų niekas negalėdavo apsieiti. Net nežinau kodėl. Ir mes patys laikėme savo pareiga visur suspėti. Ir kelionės. Ir šiuolaikinė tapyba – Norvegijoje juk niekas daugiau neturi tokių paveikslų. O ar tu žinai, kad tavo tėvas koncertuodavo?

Vilfredas neatsakė. Taip, jis žinojo, bet tai jo niekada nedomino.

– Visų galų meistras? – vangiai pasakė jis.

– Visų. Jis viską mokėjo. Jam viskas sekėsi.

Ji užsikirto, tarsi atsikvėpdama. Jis staiga išsigando, kad ji visai nenutiltų.

– Betgi tai gerai, mama? – paklausė jis.

– Ne, nieko gero čia nebuvo.

Teisybė ryškėjo dalimis. Vilfredas galvojo – juk ji seniai laukė šito pokalbio. Kam gi slapukauti?

– Na štai, dabar tu viską žinai apie savo tėvą, – pasakė ji kaip vaikas ir vaikiškai patenkinta pridūrė: – Gerai, kad paklausei.

– Nieko aš nežinau, – pasakė jis. – Stiklinis kiaušinis...

Ji staigiai atsistojo ir vėl priėjo prie lango.

– Mudu apie jį jau kalbėjom.

– Bet ne apie tai, koks ryšys tarp jų ir... ir viso kito.

– Mes kalbėjome apie viską. Kažkas, teisybė, paėmė kiaušinį... Pavogė...

Jis priėjo prie jos, atsistojo greta. Jis vis dar skraidė kažkur aukštai virš žemės. Nė pats nežinojo, kam to klausinėja. Galbūt paprasčiausiai norėjo padėti jai atverti širdį, o gal taip šnibždėjo jam gerasis išminčius iš portreto ant sienos.

– O paskui jūs viską praradote, mama? – paklausė jis.

– Viską praradome? Ne. Iš ko mes, tavo manymu, gyvename?

Abu pasižiūrėjo į tamsą už lango. Vienišas žibintas Biugdžio pusėje ugnine savo strėle skrodė juodą įlankos aksomą. Žiūrėdamas tiesiai į tamsą, Vilfredas paklausė:

– Dėl to tėvas nusišovė?

– Jis nenusišovė. – Ji nė nesistengė, kad jis patikėtų, jog ji sako teisybę. Jiedu nežiūrėjo vienas į kitą, abu žvelgė į ugninę strėlę, virpančią juodame vandenyje. Nudundėjo traukinys, pažėręs užpakalyje savęs pluoštą kibirkščių; kibirkštys greitai užgeso.

– Na, labos nakties, mama. Jau vėlu. Įsivaizduoji, aš vis dar skraidau.

Jau beveik prie pat durų jis išgirdo:

– Juk aš nekalta.

Atsigręžęs jis vėl pamatė ją – baltą dėmę juodame lango kvadrate. Ji priėjo prie jo ir tamsoje suspaudė jam abu delnus.

– Mums buvo taip gera su tavim. Tu buvai vaikas.

– Taip, mama. Bet dabar aš jau nebe vaikas.

Ji tiriamai apžiūrinėjo tamsoje jo veidą, tartum liesdama pirštais.

– Nebe vaikas?

– Ne, mama. Juk tu pati žinai. Bet kas čia tokio. Mums ir dabar gera abiem...

– Ne, – pasakė ji.

– Mama! Kodėl tu taip kalbi?

– Mums jau negali būti taip gerai kaip pirmiau. Bėda, kad aš nemoku prisitaikyti prie aplinkybių. Dėdė Martinas visada taip sako. Jis sako, kad aš nemoku daryti išvadų.

– Išvadų iš to, kad mirė tėvas?

– Man jis gyveno ir toliau. Aš netikėjau, kad jis mirė. Kol užmiršau jį. Beveik užmiršau. Ir tada jis man visiškai mirė, tarsi nė nebūtų gyvenęs.

– Rodos, suprantu tave, mama. Tau patinka tik tai, kas tau naudinga, o visa kita nerūpi. Ir kai kas nors keičiasi, tu negali pakęsti.

– Ir seniai tu šitai supratai?

– Nežinau. Užtat tu daug ką nutuoki, tik ilgai nenori tuo patikėti, o kai jau abejoti daugiau negalima, arba į viską moji ranka, arba įsižeidi.

Jis įsuko į netvirtą kelią. Į spėliojimų kelią. Jis spėliojo kaip visada, kaip spėliodavo ji, – nepagydoma šeimos liga. Bet netgi jei jis atspėja, ji nieku gyvu neprisipažįsta.

– Žinai, man rodosi, tu pernelyg įžvalgus! – tarė ji, stengdamasi atgauti nerūpestingą toną.

– Kam tu man priminei Erną? Sakei, kad matei ją Eterstade?

– Bet, mielasis, aš ją tik mačiau...

Štai kur pakrypo jų kalba. O juk jis nenorėjo kalbėti ta tema šiandien, dabar, kol dar nepraėjęs skridimo jausmas. Bet dabar kad ir ką ji sakytų, jis nusileis ir daugiau nieko neklausinės.

– Po teisybei, aš visai apie ką kita norėjau su tavimi pakalbėti, – staiga pareiškė ji. – Apie konfirmaciją.

– Mama!

– Kas yra, mano berniuk? – paklausė ji irzliai. – Juk mudu šitai jau svarstėme.

– Aš labai nenoriu tavęs liūdinti, mama, aš viską atiduočiau, kad tik neužgaučiau tau širdies. Bet, kaip tu teisingai pastebėjai, mudu jau esame tai svarstę.

– Na ir kodėl, mano berniuk, kodėl tu nenori!

– Jei jau tau būtinai reikia žinoti – aš netikiu Dievo.

Prieš jo valią šie žodžiai nuskambėjo pernelyg iškilmingai. Jis norėjo pagailėti jos. Bet prašneko kaip per išpažintį. Tai dar labiau viską sukomplikavo.

– Kokias čia nesąmones šneki, o kas tiki?

– Nežinau, neįsivaizduoju, mama. Tik ne aš.

– Čia visai nesvarbu tikėjimas. Tavo dėdė Martinas, mano brolis, – manai, jis kuo nors tiki?

– Akcijų kursu, aš taip manau. Bet kuo čia dėtas dėdė Martinas?

– Jis tavo globėjas, berniuk. Tau tėvą atstoja. Ir jis mano...

Ji dar pasėdėjo truputį, paskui neramiai atsistojo ir priėjo prie židinio.

– Yra ir dar kai kas. Jei pradėjome kalbėti, tai iš karto apie viską: juk tu dar nekrikštytas.

Vilfredas negalėjo susilaikyti iš juoko. Bet ji nenusišypsojo, ir jis juokėsi šiek tiek ilgiau, negu norėjo.

– Gali pagalvoti, kad tai didelė nelaimė.

– Žinoma, nelaimė. O vis tavo tėvas. Kai kuriais klausimais jis buvo baisiai užsispyręs. O aš...

– Ką tu, mama? – Jis priėjo prie jos; jam kažkaip iš karto palengvėjo širdyje.

– Aš tokia bevalė. O paskui paprasčiausiai užmiršau. Bet nejaugi tu nesupranti, kad nekrikštytam negalima konfirmuotis?

Ji užlaužė rankas. Taip, tikrąja to žodžio prasme, – atsistojo nugara į veidrodį ir užlaužė rankas.

Vilfredas tik troško jai padėti ir tarė:

– Ir jūs nusprendėte slapta apkrikštyti mane, ar taip?

Ji neatsakė.

– Mama, tu jau susitarei su pastorium?

– O ką aš galėjau padaryti? – piktai atsakė ji. – Pastorius sakė, kad tai anaiptol ne vienintelis atvejis jo praktikoje.

Bet dabar atėjo jam eilė pasišiaušti.

– Vadinasi, nusprendėte nuvežti mane su vežimėliu į bažnyčią ir įkišti į krikštyklą? Ne, rimtai, mama, aš daug kur sutinku tau nusileisti...

– Tu man nusileidi! Ar ne aš dėl tavęs darau viską! Visur tau pataikauju! Įsigijau net begarsę klaviatūrą, kadangi tave, matote, vargina muzika!

Jo širdyje kažkas suspurdėjo. Švelnumas? Nerimas?

– Viskas taip netikėtai, mama. Ir tai juk neskubu.

Jis skrajojo. Jis jautė savo pranašumą. Galėjo būti maloningas, galėjo daryti nuolaidų. Tai, kas jam nutiko, iš karto padarė jį pranašesnį už vienmečius, nukėlė į suaugusiųjų pasaulį.

– Juk tai neskubu, – pasakė jis. – Atidėkime, man reikia apsiprasti su šia mintimi, gerai?

Jis beveik nugalėjo ją. Jis matė. Beveik.

– O už tai aš tau kai ką pažadėsiu, – pasakė jis. – Visur, kur tik būsiu ir ką tik veiksiu, prižadu tau būti pirmas. Mokykloje, konservatorijoje – visur būsiu geriausias. Visais atžvilgiais.

Ji gūžtelėjo, tarsi siausdamasi nematomu šaliku.

Jis matė, kad išgąsdino ją. Bet viskas buvo nuspręsta.

XVII

Vilfredas tapo pirmuoju mokiniu.

Jis dabar kitaip skirstė dieną. Pamokas mokydavosi pusę valandos iki pietų ir valandą po pietų. Paskui vaikščiodavo, paskui dvi valandas skambindavo, iš pradžių – apačioje, rojaliu, paskui begarse klaviatūra. Tik kartą per savaitę, kai eidavo į konservatoriją, neskambindavo – taip patarė jam mokytojas. Vakarais mokydavosi prancūzų kalbos arba skaitydavo meno istoriją, išskyrus vieną dieną per savaitę, kai eidavo į gimnastikos treniruotes. Ten pirmauti buvo sunkoka – tramplino baimės jis taip ir neįstengė įveikti.

Konservatorijoje Vilfredas susipažino su mergaite vardu Miriama, ji lankė smuiko klasę, jos tėvas turėjo trikotažo gaminių krautuvę. Lydėdamas Miriamą namo į Oskaro gatvę, Vilfredas paprastai nešdavo lengvą futliarą su smuiku, o tamsiais rudens vakarais jiedu neretai vaikštinėdavo Melcerio gatve ir toliau, aplink Uranijenborgo bažnyčią. Spalis buvo šaltas, temperatūra nukrisdavo žemiau nulio. Kartais jiedu užlipdavo ant mūrinės bažnyčios sienos ir žiūrėdavo į šiaurės pašvaistę virš Triuvano kalvos. Eidami namo, paprastai kalbėdavosi apie muziką, bet kai šiaurės pašvaistė nutvieksdavo šiaurės rytų padangės kraštą viršum kalvų, kažkokia paslaptinga srovė imdavo tekėti iš vieno į kitą, jiedu susikibdavo už rankų, ir abudu juos tartum prausdavo šaltos šviesos čiurkšlės. Ir tada nežinodavo, ką kalbėti.

Kristina išvažiavo į Kopenhagą netrukus po tos atmintinos rugsėjo dienos. Ji buvo užėjusi pas Sagenus vienintelį kartą, užsuko trumpai valandėlei ir nė žodžiu neprasitarė, kad išvažiuoja. Vilfredui šitą naujieną jau po Kristinos išvažiavimo kartą pasakė motina, kai jis mokėsi prancūzų kalbos. Pasakė tarp kitko, kalbėdama visokius niekus. Jam netgi pasirodė, kad pasakė pernelyg jau abejingai. Kristinos išvažiavimas nepadarė jam ypatingo įspūdžio. Tą vienintelį kartą, kai pas juos buvo užėjusi, ji atrodė pavargusi ir netgi pasenusi. Jis jautė jai dėkingumą, bet ne meilę.

Kiekvieną kartą, kai galvodavo apie tai, kas įvyko, jis jausdavo jai dėkingumą, o galvodavo apie tai dažnai. Berniukai naujoje mokykloje tik ir kalbėjo "apie tai", o vienas netgi manė, kad tereikia "tai" padaryti, ir pasipils vaikai. Berniukai piešdavo lyties organus ant popieriaus skiaučių ir piešinius leisdavo per klasę. Kai Vilfredas gavo tokį lapelį, šyptelėjo, išlygino jį, paskui suplėšė ir įkišo į suolą. Daugiau tokių piešinių jis nebegavo.

Jis buvo dėkingas Kristinai dar ir už tai, kad tas atsitikimas padėjo jam apsitverti neperžvelgiama tvirta siena – taip jis nusprendė tą vakarą, kai motina ėmė šnekėti apie konfirmaciją. Pas pastorių jis nėjo, pasiekė, kad būtų atidėtas krikštas. Iš patirties žinojo, kad jų šeimoje, kur nemėgstama sunkumų, atidėjimas reiškia užmiršimą.

Jis buvo dėkingas jai už tai, kad dabar nuolat juto fizinę ramybę ir pasitenkinimą. Vakarais motina kartais slapčiomis nepatikliai žvilgčiodavo į sūnų – tartum ją netgi būtų neraminęs jo uolumas ir paklusnumas. Būdavo, jam pasirodžius, ji staigiai nustodavo kalbėti telefonu. Dažniausiai tada, kai pareigos jausmo vedinas apie seserėno mokslą klausinėdavo dėdė Martinas,

o kartais teta Valborga; tetą Valborgą neramino Vilfredo išmintingumas. Ji teigė, kad jaunuolis kartais turi iškrėsti kokią nors kvailystę, tai būtina. Kai motina taip į jį žvilgčiodavo, Vilfredui rodydavosi, jog ir ji pritaria tetulės būgštavimams. Kartais netgi sakydavo: "Ar verta taip jau kiurksoti prie prancūzų kalbos?" Arba gundydavo jį kinematografu, kviesdavosi į kosmoramą. Ir jis neprieštaraudavo, neatsisakinėdavo. Jis niekuo savęs neišduodavo. Pataikaudavo jai visur, įsiteikdamas sutikdavo ir truputį prasiblaškyti. Jis papasakojo jai ir apie Miriamą, apie tai, kad jiedu vaikštinėja gatvėmis. Visaip pabrėždavo, kad nuo jos nieko neslepia. Ir tuo pasiekdavo, kad absoliučiai viskas – nuo pradžios iki galo – būdavo žaidimas. Dėl to motina nieko apie jį nežinojo. Ji taip pat. Niekas.

Kartą, eidamas namo, jis susitiko Erną. Į mokyklą ji eidavo Profesoriaus Dalio gatve, o gyveno Liudero Sageno gatvėje. Kaip ji atsidūrė čia, Drameno gatvėje, tuojau po pamokų? Vilfredas sunerimo, kai tik ją pamatė.

– Tik pasukau aplinkiniu keliu, – pasakė ji lyg atsiprašydama.

Ji dar tebebuvo vasariškai įdegusi. Tas sveikas matinis įdegimas priminė Vilfredui pavojų. Jie truputį paėjo gatve žemyn, jo namų link. Koks sutapimas – Ernai taip pat šiandien reikia į tą gatvę. Ji eina pas siuvėją. O Vilfredui reikia pas dantų gydytoją Observatorijos gatvėje, jis tik dabar prisiminė.

Tikriausiai Ernai taip pat pakeliui.

Jiedu ėjo, vis lėtindami ir lėtindami žingsnį. Beje, dantų gydytojas palauks – nėra ko skubėti. Vilfredui laikas namo. Šiandien jie turės svečių.

Jiedu sustojo, žiūrėdami vienas į kitą. Erna buvo su melsvu paltu, apkraštuotu kailio juostele, ir visa atrodė kaip išminties įsikūnijimas. Atsmaukusi kairę rankovę, ji pakėlė aukštyn ranką.

Ta pati virvutė, kurią Vilfredas jai buvo padovanojęs vasarą! Išblukusi nuo kasdieninio prausimosi, ji dar tebejuosė jos rankos riešą. Vilfredą pagavo pyktis. Jis spustelėjo Ernai ranką, patempęs atrišo jūros mazgą, kurį užrišo tada, valtyje, ir patraukė į save ploną vytinę virvutę. Jai akis užplūdo ašaros, pykčio ir nuoskaudos ašaros.

– Atiduok, – riktelėjo ji. Jis nusviedė virvutę į šalį, ant bėgių, ir per ją tuoj pat pervažiavo tramvajus.

– Nėra ko jos laikyti, – griežtai pasakė Vilfredas. Jis jau buvo paėjęs kelis žingsnius nuo jos, bet atsigręžė ir nusikvatojo. – Palauk, aš tau dar padovanosiu žiedą su briliantu! – šūktelėjo jis, apsisuko ant kulnų ir greitai nuėjo.

Akimirką ji neteko nuovokos. Jis tai pastebėjo. Pastebėjo, kaip sužaižaravo jos akys. Vilfredas vėl nusikvatojo ir nuėjo toliau. Jis sustodavo ir garsiai juokdavosi, žinodamas, kad ji žiūri jam iš paskos.

Dėdės Renė namuose vėl buvo rengiami muzikos vakarai, ketvirtadieniais, kartą per tris savaites. Profesionalai dabar retai buvo kviečiami, ir dėdė Renė jau nesivaržė publikos, pažindindamas ją su savo paties kūriniais. Kartą netgi buvo atlikta viena jo pjesė, nenumatyta programoje. Ilgainiui jis priprato prie mūzos tarno vaidmens ir jau nesidrovėjo garsenybių. Vilfredą taip pat paprašydavo paskambinti. Konservatorijoje spalio mėnesį jis skambino Šopeną ir Debiusi. Lapkričio mėnesį turėjo mokytis Bachą – etiudus ir mažuosius preliudus. Mocarto jis dabar niekad neskambindavo ir jei kas jį primygtinai prašydavo, atsakydavo, kad viską užmiršęs. Muzikos vakaruose skambindavo Bukstehūdę[26] ir savo iniciatyva paskaitė kelias paskaitas apie polifoniją. Dėdė Renė buvo nepatenkintas, bet motina spindėte spindėjo ir vogčiomis žvilgčiojo į klausytojus.

Šeimos susibūrimuose Vilfredas mokėdavo įtikti visiems. Pasakodavo dėdei Martinui, kiek daug gavęs iš dėdės Renė, kalbėdavo gana garsiai, kad dėdė Renė galėtų suvokti, kas kalbama. Jis žvejodavo laikraščiuose biržų naujienas ir vaišindavo jomis tetą Valborgą, kuri skeryčiodavo rankomis ir šaukdavo vyrui per stalą:

– Martinai, ar girdėjai, ką sako Vilfredas? Ko tik jis nežino! Aš nė nemaniau!

O Vilfredas, dėdamasis, kad nori ją atvėsinti, stojusioje tyloje pareikšdavo:

– Kaip aš pavydžiu dėdei! Kaip jis įdomiai gyvena. Juk aš po teisybei nieko nežinau, sprendžiu tik iš jo pasakojimų.

Tetai Šarlotei jis sakydavo:

– Kaip gaila, kad tu pakeitei kvepalus. Ne, šitie man irgi patinka, jie nuostabūs, bet tas kvapas kažkaip tau labiau tiko...

Kai Lili įeidavo su padėklu, Vilfredas mitriai surinkdavo puodelius ir taures, padėdavo jai iškratyti pelenines. Lili tapo jo sąjungininkė, nors vienu metu jų draugystė kabėjo ant plauko – tai buvo rudenį, kai motina pernelyg jaudinosi dėl niekų ir prie visko kibo. Laikraščiai tada daug rašė apie jaunimo sugedimą, o Vilfredas žinojo, kad Lili su jos prasčiokiška nuovoka prigauti nelengva. Porą kartų ji jau norėjo į šeimininkės pastabą ką nors įžūliai

atsakyti apie lepūnėlius sūnelius, ir tik Vilfredo žvilgsnis, pervėręs ją, užčiaupė burną.

Dabar Vilfredui ji tapo sąjungininkė. Tik sąjungininkė, kadangi draugaut jis su niekuo nedraugavo. Jo širdis klasės draugams buvo neprieinama. Jis visiems buvo vienodas ir malonus, ir per ginčus dažnai būdavo renkamas trečiųjų teisėju, juk jis nieko ypatingai nemėgo. Andreasas, tas vaikščiojo, nutaisęs išmintingą miną, tartum būtų atskleidęs kažkokias paslaptis. Bet ne iš gero gyvenimo jis dėjosi orus. Be to, vargšelis niekaip negalėjo išnaikinti karpų. Jis ėsdino jas acto esencija, o jos nuo to tik juodėjo.

Kartais, lydint Miriamą iš konservatorijos į Nurdalo Bruno gatvę, Vilfredui užeidavo noras atvirai pasikalbėti, pasakyti teisybę. Maža rudaakė mergaitė pūkuotais skruostais skleidė keistą ramybę, kuri persiduodavo ir jam. Ji kalbėdavo apie savo namų gyvenimą, apie tėvą, tikratikį žydą, kuris vaikšto į sinagogą. Ji buvo kupina muzikos, ta muzika skambėjo jos balse, jos judesiuose. Miriama grodavo labdaros koncertuose vargšų kvartaluose ir pasakodavo Vilfredui, kaip spindi jos klausytojų akys. Pasakodavo, kaip laikomasi namie šeštadienių, kaip nutyla tą dieną tėvai ir broliai. Vilfredui persiduodavo jos pagarbus jausmas. Norėjo suprasti, patirti jį drauge su ja, gauti ir duoti. Bet jis prisiversdavo prisiminti savo sprendimą ir nužvelgęs dulkėtas gatves kratydavosi neprašyto švelnumo ir sakydavo Miriamai:

– Ir kam ta muzika apskritai reikalinga?

Bet tylioji mergaitė tarsi suprasdavo, kodėl jis šito klausia. Neįsižeisdavo, nežvelgdavo į jį ašarų kupinomis akimis. Ji tik juokdavosi, visai tylutėliai. Iš visko tylutėliai juokdavosi. O jei ką nors sakydavo, tai ne kategoriškai kaip kiti, bet atsitiktinai ir netyčia. Ir kai jis prieštaraudavo, ji nesiginčydavo, nesispyriodavo, tačiau atrodė, kad ji daug daug ką supranta. Kartą retame miškelyje už Uranijenborgo bažnyčios jis apkabino ją ir pabučiavo. Ji nesipriešino, ji taip pat jį pabučiavo. Jiedu ilgai stovėjo apsikabinę. Buvo šalta. Trukdė futliaras su smuiku. Pagaliau Vilfredas paguldė futliarą ant žemės. Ji susijuokė, bet taip atsistojo, kad jam būtų patogiau ją apkabinti. Ji reagavo į jo glamones mielai, nesidrovėdama; jį apėmė švelnumas ir geidulys, toks, kokio pirmiau nebuvo patyręs. Paskui ji atsitraukė ir paglostė jo skruostą. Nusimovė pirštinę, dar kartą paglostė. Jis pasilenkė futliaro ir pamatė, kad prisnigta. Buvo apsnigta viskas, jų galvos, pečiai. Miriama vėl susijuokė.

– Štai ir žiema atėjo, – tarė ji.

Jis papasakojo motinai apie Miriamą. Ne todėl, kad ją būtų įsimylėjęs. Papasakojo, kad neįsimylėtų. Jis pasakojo motinai apie mokyklą, apie storą gimnastikos mokytoją, kuris pats sau atrodė nuostabus vikruolis, apie tai, kad kai prieini prie konservatorijos, į tave pro langus plūsta muzika, ji plūsta iš visur, liejasi, kur tik papuola. Vilfredas visą laiką jautė, kad kalbėdamas teisybę niekada nesako teisybės. Ir kaip viskas lengva! Jis netgi norėtų primeluoti kaip kadaise, kad jo šnekos atrodytų tikroviškesnės. Žinojo, kad ji neapsakomai džiaugtųsi, – ak, jis prasitarė!

Bet jis nemelavo. Jausdavo šį norą ir nepasiduodavo jam. Jis saugojosi. Ne, jai nepavyks vėl sugundyti jo šiuo jaukiu melu, kuris iš karto pavirsta abiem suprantamu šifru.

Žiema atėjo anksti, vis snigo ir snigo. Dažnai, užuot ėję į teatrą, kaip buvo ketinę, jiedu staiga, pažvelgę į kits kitą, nuspręsdavo geriau pasėdėti namie. Nuspręsdavo be žodžių, tik kartą Vilfredas pasakė:

– Be to, man reikia mokytis matematiką.

Ji atsakė:

– Ką reiškia "be to"?

– Juk nusprendėm neiti į teatrą. Sniegas, vėjas.

– Nusprendėm? Betgi apie tai nė garso nebuvo pasakyta.

Jiedu pasižiūrėjo vienas į kitą. Jis nusijuokė.

– Argi?

Jam buvo vis tiek. Tik norėjo ją truputį palinksminti, pabrėždamas jų artumą.

– Vilfredai, – pasakė ji, – žinai, tai siaubinga.

Puiku. Viskas puiku. Viskas eina kaip patepta. Jam pavyko įteigti jai, kad jiedu supranta kits kitą be žodžių, visada galvoja vienodai. Ji patenkinta, labai patenkinta, "siaubas" teikia jai malonumą.

– Tavo teisybė, – pasakė jis. – Tai labai įdomu!

Užkibs ar ne? Užkibo. Ji kimba ant visko. Visi kimba ant visko, kai patys to nori. Gal ir žuvelei, kuri nardo po jūrą, ieškodama ką nors praryti, šmėkšteli abejonė, matant naivų juoką? O juk ji kimba. Matyt, tikisi, kad bus gerai. Bet ar nesukyla menkose jos smegenyse apmaudas tą akimirką, kai tik ji praryja kabliuką, – juk buvo matyti, buvo matyti, kad čia kažkas negerai...

Ji tarė:

– Žinai, teta Kristina... Man seniai reikėjo tau pasakyti...

Jis krūptelėjo. O gal jis pats – kvaila žuvelė?

– Kas jai? – Jis atidarė braižiklinę, išsiėmė skriestuvą.

– Juk tu atsimeni, ji buvo nuvažiavusi į Kopenhagą?

Jis išskėtė skriestuvą. Ranka nedrebėjo.

– Taigi, ji grįžo...

Jis apžiūrinėjo liniuotę. Reikia nubrėžti įžambinę! Jam rūpėjo įžambinė.

– Konditeriją ji paliko prižiūrėti savo dviem padėjėjom, – pasakė motina. – Nori kavos?

– Ačiū. – Jis pasiėmė puodelį. Paprastai kavą pilstydavo jis. Buvo besikeliąs, bet ji mostu pasodino jį atgal.

– O kaipgi "naminiai saldainiai"? – paklausė jis.

– Ak, juk tu pats žinai, kad naminius saldainius daugiausia tiekė fabrikas. Apgaulė. Ir čia apgaulė.

Jis brėžė liniją palei liniuotę. Brėžė rūpestingai, stropiai, liežuvį įrėmęs į skruostą. Jis žinojo, kad motina į jį žiūri.

– Na, o kur dar apgaulė? – paklausė jis.

– Ji tenai buvo išvažiavusi su prancūzų advokatu.

Taip. Įžambinė. Spindulys. Diametras, apskritimas...

– Buvo išvažiavusi?.. Kur ji buvo išvažiavusi?

– Mielasis, juk aš tau sakiau. Tuojau pat po to, kai čia buvo tas lakūnas. Ji ir advokatas Majaris išvažiavo į Kopenhagą kartu.

Liniuotė. Skriestuvas. Apskritimas – tai apvalus žiedas. Ne, tai uždara linija. O linija – tai taško tąsa. O taškas – tai niekas.

– Na ir kas? – paklausė jis.

– Tu veikiausiai nesupranti. Tu... tu dar jaunas. Bet tai nemalonu.

– Mama! – Jis pakėlė akis nuo geometrijos. – Kas nemalonu?

– Tu šito nesuprasi. Betgi mes turėsime ją priimti, kalbėti su ja taip, lyg nieko nebūtų atsitikę. Na, kaipgi tu nejauti? Žinoma, tai nelabai malonu.

– Tai ir nereikėjo man pasakoti, – pasakė jis. – Tada nieko nebūčiau žinojęs.

Jis vėl įniko į uždavinį. Bet ne visiškai. Instinktas jam kuždėjo, kad nereikia atrodyti pernelyg abejingam.

– Juk aš nė karto gyvenime nesu matęs tavo brolio, jos vyro, – pasakė jis, pakilęs nuo kėdės. – Gal be reikalo taip sielojiesi, mama?

Taigi, jo pergalė. Ne taip lengvai jis ją pasiekė. Kažkur viduje skauda,

kažkas kraujuoja. Ar ilgai jis ištvers? Bet dabar – dabar jo pergalė. Užgesinti vulkaną – kaip tai lengva ir paprasta!

Jis sugniaužė motinai ranką, pasodino ją ant kėdės, prislinko cukrinę. Priėjo prie židinio, paėmė nuo jos egiptietiškas cigaretes. Pergalė jo. Ji mano, kad dabar paramos reikia ne jam, bet jai. Jis uždegė jai cigaretę. Priėjo prie lango ir tarė:

– Na ir sninga. Net Oskarshalo nematyti. – Paskui tučtuojau grįžo į savo vietą. Tik nepersistengti. Uždegė lempą, apšviesdamas brėžinį, kad aiškiau būtų matyti apskritimas – uždara linija.

– Kopenhaga, – pasakė jis ir tarsi per išsiblaškymą pakėlė akis nuo uždavinio. – Tikriausiai jie ten vaikščiojo po Hiuskenstredą.

– Kodėl taip manai?

– Ar tu prisimeni Hiuskenstredą? Prisimeni Overgadeną? O Violstredą? Tu dar nusipirkai Bodlerą...

Taip, taip. Jo pergalė. Jis vos nepersūdė. Bet dabar pasisekė ją grąžinti į jo vaikystės dienas.

– Jeigu aš galėčiau tave suprasti!.. – atsiduso ji, gurkšnodama kavą.

Vėl pinklės. Gudriai paspęstos pinklės.

– Atleisk, – pasakė ji. – Tai vis geometrija...

– O žinai, ta tavo Miriama... – vėl pradėjo ji. – Žmonės kalba, kad ji dažnai vaikšto su smuiko mokytoju...

Įžambinė. Spindulys. Skritulys. Ranka mėgino pasiekti skriestuvą. Skriestuvas išslydo. Ji tarė:

– Beje, skambino Ernos motina. Jie turės svečių, suaugusių, žinoma, ji klausė, gal ir tu...

Pinklės. Visur pinklės. Skritulys. Skritulys brėžiamas skriestuvu. O lygiame skritulyje tūkstančiai smulkių pinklių. Pažiūrėti jis tuščias, matematinė abstrakcija. O iš tikro jis pilnas pinklių, jis visas – vienos pinklės. Dabar ji tikriausiai mano, kad užmetė ant šio apskritimo tinklą ir kad jis, vargšas, į tą tinklą įsipainiojo.

– Norėčiau žinoti, kam tu man visa tai pasakoji? – paklausė jis.

Ji atsakė:

– Aš tavęs nesuprantu.

Tarsi jis kaltas. Tarsi jis kaltas, kad ji nuolat knisasi jo mažame pasaulyje, jo nuosavame, neliečiamame, nori išrūkyti jį iš tenai ir pagauti į spąstus.

Kiekvienas tūno tokiuose spąstuose, iš kurių nėra išsigelbėjimo. Tūno ir mirkčioja kits kitam – man, girdi, čia neblogai...

– Tu nori pasakyti, kad viskas pasaulyje – apgaulė?

– Tu iš proto išsikraustei, – krūptelėjo ji. – Visai ne. Aš tik manau, kad teisybei reikia žiūrėti į akis... Sakyk, ar tu iš tikro negali atsitraukti nuo matematikos?

Jis atsistojo. O jeigu taip išklojus jai viską, kaip yra: tą jos "teisybę"? Ir iš karto subyrėtų statinys, kurį jis taip rūpestingai statė per visą rudenį, – apsimetimo statinys. Parodyti jai šį tą tikroje šviesoje. Ji net išsižiotų. Jis dabar gali keliomis frazėmis paversti ją senute.

Jis tarė:

– Man būtinai reikia išspręsti šitą matematikos uždavinį. Einu į savo kambarį, ten dar padirbėsiu.

Bet kiekvienas žingsnis kilimu išklotais laiptais galėjo jį išduoti. Ne taip greitai. Pati nenutuokdama, ji klausosi, kaip jis lipa laiptais, laukia, kada pagaliau trinktelės jo durys. Net savo kambaryje jis dar tarsi juto jos žvilgsnį. Ar dar kažkieno. Norima jį pagauti su meškere, jis galbūt netgi pats nori pakliūti. Bet jo antrasis "aš" budriai seka, kad viskas vyktų padoriai ir apgaulingai. Mirtinai nuvargęs, jis atsisėdo prie rašomojo stalo ir vis taip pat save kontroliuodamas ėmė viską svarstyti apie ką neseniai buvo šnekėta... Kristina... Vos po kelių dienų, gal rytojaus dieną, o gal jau *tada* ji kūrė tuos planus. Miriama. Ir tai būtų nieko, tik pernelyg viskas iš karto. Smuikininkas. Suaugęs. Erna, su kuria jie žūtbūt stengiasi jį surišti, norėdami pratęsti jo vaikystę, nes bijo to, ką jauste jaučia ateisiant, nežinodami, kad tai *jau* atėjo. Jam norima gero, jį norima pagauti. Jei žmogui norima gero – jis gaudomas, o paskui, kai jis spurda spąstuose, jam sakoma: "Matai, kaip tau gerai, tu spąstuose kaip ir mes..."

Iš vaistinėlės vonioje jis pasiėmė dvi migdomąsias tabletes, kurias vartojo motina. Jis pirmą kartą išgėrė migdomųjų vaistų, ir po trumpo dirbtinio sudirginimo jį apėmė baisus nuovargis, lyg debesis aptemdęs viską aplinkui. Jis netgi neįstengė nusirengti. Po akimirkos nubudo ir pasižiūrėjo į laikrodį. Buvo praėję dešimt valandų.

Pasiėmęs iš taupyklės pinigų, Vilfredas išėjo į mokyklą, bet po pirmųjų pamokų pasisakė sergąs ir pasiprašė namo. Pėsčiomis nuėjęs iki Vakarų

geležinkelio stoties, jis visą valandą laukė traukinio. Žiemą garlaiviai į Hiuriumlaną neplaukė. Pažliugusio purvino sniego gurvuoliai gulėjo stotyje ant grindų ir traukinio vagone. Aplink priemiestinę stotį viskas buvo užpustyta, bet kelyje matėsi šviežios vėžės. Šiuo keliu kartą vasarą vakare Vilfredas važiavo dviračiu, kai nepateko į katerį. Dabar kelias atrodė kitaip. Sunku buvo įsivaizduoti, kad jis eina į Skovliu.

Kelias šakojosi į sodybas ir į namus pačioje pakrantėje. Tas, kuriuo ėjo Vilfredas, vis siaurėjo ir siaurėjo ir pagaliau pavirto nelygia gilių pėdsakų grandinėle. Vėl ėmė drėbti sniegas, pėdsakus užsnigo. Kai Vilfredas priėjo posūkį į dešinę, į vilas, pėdsakai visai dingo. Poilsiautojai žiemą čia neatvažiuodavo.

Jis nė nepastebėjo, kur baigėsi vasaros takelis. Rodosi, prie kreivos pušies. Ir pušies negali pažinti po sniego kepure. Be to, jam vis tiek ne į tą pusę. Teisybė, pradžioje jis norėjo žvilgtelėti į namą Skovliu, kaip jis atrodo žiemą; šiuo metų laiku Vilfredas čia niekada nėra buvęs. Netgi sunku buvo įsivaizduoti, kad namas tebestovi ir žiemą. Snigti pradėjo smarkiau, bet Vilfredas žinojo, kad eina link sąsmaukos tarp vasarnamių ir pusiasalio. Į tvirtai užsibrėžtą tikslą. Jis eina pas ponią Frisaksen, jos aplankyti. Įeis ir pasakys: "Štai ir aš". Jis perdažys jai namą, gaudys jai žuvis, ir pinigų jis turi ne taip jau mažai. Galima prasmukti į Skovliu, ten užtektinai yra konservų ir kitokio gero, jiems ilgai užteks. Ji apsidžiaugs, kai jis įeis, neapsimes esanti nustebusi.

Nesvarbu, ar teisybę jam sakė apie Miriamą, ar ne, svarbu, kad tai pasakyta. Nesvarbu, ar Kristina planavo savo kelionę į Kopenhagą tą dieną, kai Vilfredui atskleidė paslaptį. Kas jam, ar gaila, tegu linksminasi. Jam vis tiek – tegu jie vilioja jį į pinkles, verčia šokti pagal savo muziką. Jie visi tokie. Toks jų gyvenimas. Kad ir kokia siena jis aptvertų mažą savo pasaulį, jie vis tiek bombarduos jį, pasistengs įsiveržti į jo tvirtovę, pagrobti jo turtą ir sujungti su savuoju.

Jis pasibels pas ponią Frisaksen. Žinoma, ji dar ne sena, nors ją kažkodėl visi vadina madam. Vilfredas matė jos valtį saulėlydyje, taurę auksinėje srovėje. Matė raudoną jos namelį, kuris jau seniai tapo pilkas, žinojo, koks tas namelis iš vidaus: jis matė Birgerio fotografiją; pro šias žemas duris kažkada vaikščiojo tėvas, palenkęs kaklą ankštoje apykaklėje. O gal čia jis būdavo be apykaklės ir apskritai nerodydavo pernelyg didelio orumo.

Kai Vilfredas priėjo sąsmauką, pūga ėmė čaižyti jam veidą. Pirmiau jis ėjo kalvų užuovėja, o čia vėjas pūtė visu smarkumu. Kas žingsnis Vilfredas giliai grimzdo į sniegą ir ilgai traukdavo koją, kol pažengdavo toliau. Ir pikta, ir juokinga, jis beveik nejudėjo į priekį.

Stojo atsipūsti. Tikriausiai tai nuo vakarykščių migdomųjų tablečių: galva kažkaip svaigsta, sunku kvėpuoti ir nuo staigių judesių darosi dar blogiau. Mintys sukosi tuo pačiu ratu kaip ir vakar. Taškas pavirto apskritimu, ir jis sukasi šia uždara linija. Nerado takelio į sąsmauką ir nuėjo nosies tiesumu. Netrukus pamatė priekyje žemą sodininko namelį. Iš kaminų nerūko dūmai, link durų nebuvo pėdsakų. Nebuvo girdėti ir šuns lojimo. Gal sodininkai kaip meškos žiemą sulenda į guolius? Visa šeima sugula į plačią lovą ir ištisą žiemą miega. Kaip žiedai, kurie išsiskleidžia pavasarį, o rudenį, suglaudę vainiklapius, žiemoja giliai po sniegu, nematydami nei dienos, nei nakties...

Dėl visa ko jis aplenkė namą. O jei dėkingoji šeima vis dėlto pamatys jį, ims kviesti užeiti, vaišinti kava! Vilfredas susiraukė ir tada pastebėjo, kad jo veidas apneštas sniegu. Visas jis buvo baltas nuo galvos iki kojų, lyg pats būtų buvęs baltos lygumos dalis. Tik sustotų – ir susilietų su aplinka.

Jis nesustojo. Jis ėjo. Nuklampojo į šalį tik kelis metrus. Namas liko truputį kairiau, negu jis manė. Takelis nenuvalytas. Namas iki pusės užpustytas. Ne taip paprasta čionai prasibrauti.

Jis pasibeldė. Pasibeldė dar kartą. Paskui ėmė daužyti duris. Nuvalė sniegą nuo laiptelių, nukasė jį į šalį, atsargiai suėmė už rankenos. Neužrakinta. Jis vėl pasibeldė ir ėmė klausytis. Paskui pastūmė duris ir įėjo. Visur tuščia. Tinklai tvarkingai sukabinti ant šakoto stagaro, įkišto į sienos plyšį. Kablys viršum viryklės daug tamsesnis negu praeitą kartą. Durys į kambarį praviros. Vilfredas atidarė jas ir pamatė ponią Frisaksen. Ji gulėjo lovoje po pilka vilnone antklode. Jis pažino ją ne tiek iš veido kiek iš nukarusios iki grindų rankos. Ji, matyt, jau seniai buvo mirusi.

Jis atatupstas išėjo į virtuvę ir privėrė duris. Kai pasuko eiti į prieangį, pamatė Birgerio fotografiją Oporto gatvėje. Truputį panašus į tėvą, gal iš kaktos. Snigo dar labiau. Sodininko namas dingo iš akių. Bet Vilfredas pasileido tiesiai pro baltą ūką ir atsidūrė prie sodininko būsto. Keisti žmonės! Kaipgi čia! Žmogus miršta stačiai jų pašonėje, be jokios pagalbos, o jie net nepastebi, kad kaminas nerūksta?..

Bet priėjęs prie pat užpustytų inspektų Vilfredas prisiminė, kad sodininkas žiemą čia negyvena. Jis sargauja kažkokioje ligoninėje. Juk Tomas lanko mokyklą... Kaip jis galėjo tai užmiršti? Mieste jis niekada negalvodavo apie pajūrį. Pajūris jam egzistavo tik kaip vasaros prisiminimas ir jos nujautimas.

Nereikia nusileisti baimei. Jis nusigaus iki Skovliu, prisiskambins Lensmanui. Nuo sodininko namo patraukė sąsmaukos pusėn, į siauriausią jos dalį. Reikia eiti tiesiai per kalvas, tada greitai pasirodys vasarnamiai; kiekvienas vasarnamis stovi savo dauboje.

Iki sodininko Vilfredas nusigavo greitai. Pelkės pusėje sniego buvo ne taip gilu. O dabar jis klimpo, beveik negalėjo pajudėti iš vietos. Turėjo grįžti atgal, bet prie pat ponios Frisaksen namo nėjo, namą jis aplenkė, negalėjo į jį žiūrėti.

Savo pėdsakų nerado, matyt, juos buvo užpustę. Snigo dabar ne taip gausiai, užtat vėjas pūtė smarkiau. Pašalo, Vilfredui degė skruostai, o kojos ir rankos visai sustiro. Viršum pakrantės pakibo drėgno rūko kamuoliai. Eidamas taip, kad vėjas pūstų iš kairės, išeisi tiesiai į sąsmauką, o iš ten per kalvas čia pat ir Skovliu.

Nuo prakeiktų migdomųjų tablečių jį marino miegas. Tartum su kiekvienu žingsniu po kūną būtų sklidę nuodai. Stengdamasis aprimti, jis bandė sulėtinti žingsnį, bet tada pasidarė visai neįmanoma paeiti; tuomet jis ėmė bėgti, tačiau sniego buvo pernelyg gilu, negalėjo pabėgti. Geriausia buvo eiti lygiu žingsniu, ramiai, tartum išėjus pasivaikščioti. Ramiai, ramiai. Juk jis prisimena čia kiekvieną žemės pėdą nuo vasaros.

Taigi jis nusprendė aplankyti ponią Frisaksen... Tai atėjo jam į galvą vakar vakare, kai ėmė veržtis jam paspęstos pinklės. Motina per toli nuėjo, visiškai jį surietė. Nesvarbu, jei jis ir išsidavė. Užtat subrendo tvirtas sprendimas. Jis suprato, kad yra išeitis, yra kažkur prieglobstis, nors trumpam, gal tik apsižvalgyti, o ten – ką gali žinoti, gal prasiskverbs į laivą. Berniokai iš prieplaukos vakarais kuždėdavosi apie tuos, kurie buvo išplaukę į tolimas šalis. Tie, matyt, taip pat buvo patekę į pinkles, ką nors iškrėtė, o paskui išsigando, kad įklius, – tikriausiai jie buvo įtariami.

Vilfredas ne iš tų, kurie įtariami. Su jo išmonėmis taikstomasi, čia jam niekas negresia. Užtat jam nuolatos spendžiamos pinklės. Jis tikėjosi apsimesdamas pasiekti ramybę, bet jiems ir apsimetimas buvo tolygu nusikaltimui.

Nusikaltimas būti meiliam, apsukriam, mandagiam – didžiausias nusikaltimas. Vilfredas susidarė visą kankinimosi sistemą, stengdamasis tapti paklusnumo pavyzdžiu, bet jie vis tiek kelia aliarmą, vos tik pajunta, kad jis stengiasi surasti pinklėse skylę.

Jis stačiai panoro pamatyti ponią Frisaksen, jis pasiilgo jos, jos veido, tai seno, tai visai jauno, pasiilgo Birgerio motinos. Savaip jis netgi ją myli. Jis stovėjo tada nuogas kyšulyje, o ji yrėsi pro šalį... Ji nenusistebėjo. Šiurkštoka, gal pikta. Bet užtat tokia, kokia yra. Štai jis ir atidarė kambario duris. Jis niekada dar nebuvo matęs numirėlių. O ji veikiausiai buvo mirusi jau seniai.

Ten, kur tikėjosi, sąsmaukos jis nerado. Vanduo, apsitraukęs plona grienele, gėrė šlapią sniegą. Čia nepraeisi. Ir jis nuėjo išilgai pakrantės, bet išvydo tik drėgną rūką virš įlankos. Vadinasi, reikia sukti į kitą pusę.

Jis nuėjo pakrante į kitą pusę. Reikia surasti urvą po skardžiu. Ten galima bus atsikvėpti ir netgi nusigręžti kojines. Jei sodininkas būtų namie, galima būtų išgerti puodelį kavos, žinoma, jį pavaišintų ir duonos duotų. Bet sodininko name nieko nėra, žiemą jie čia negyvena.

Kad tik greičiau radus urvą, išsigręžus kojines.

Urvo nebuvo. Nebuvo ir kelio į tą pusę. Kur dingo taip gerai pažįstama vasariška žemė? Tarsi jis ją būtų tik sapnavęs. Visą Skovliu. Kur kalvos, per kurias jis ketino eiti? Plokščia lyguma, giliai užpustyta, o kitoje pusėje – vanduo, vanduo, vanduo ir drėgnas rūkas.

Ar tik jis neina atgal? Jis pabandė mintyse apversti landšaftą, bet nieko neišėjo. Svarbiausia – susikaupti, tai jis skaitė "Kišeniniame jaunuolio žinyne", svarbiausia – neprarasti nuovokos. Kartą, nepraradęs nuovokos, jis išgelbėjo vieną vaikinuką. Bet tada į Vilfredą žiūrėjo kiti. Jis buvo kitų matomas.

O dabar aplinkui nieko nėra. Jis šūktelėjo baltoje pūgoje, bet net nesustojo pasiklausyti atliepimo. O jeigu prisiminus pusiasalio kontūrus. Jo trikampis įsispraudęs į įlanką, ir palei vieną pakrantę traukiasi ilga fiordo rankovė. Ten ir stovėjo ponios Frisaksen valtis. O kitoje sąsmaukos pusėje stūksojo kalvos, nubrėždamos Vilfredo vasaros valdų sieną.

Kalvų Vilfredas nerado. Jis klampojo ten, kur, jo manymu, ėjo kalvos, bet toje vietoje jų nebuvo. Vėl ėmė labiau snigti. Vilfredas vos laikėsi ant

kojų. Jis pasuko būdamas tikras, kad dabar išeis prie skardžio ir ten pamatys urvą. Nieko. Sniegas drėbė tumulais, viską dengė. Vilfredas vargais negalais kilnojo sušlapusias kojas. Urvo niekur nebuvo.

Gerai, kad jis daro gimnastiką. Baisiai pavargo, bet vis dėl to gerai, kad toks išsitreniravęs. Jis suko tai čia, tai ten, bet niekur nematė nei kalvų, nei įlankos. Blaškėsi kažkokioje uždaroje erdvėje. Ir staiga suprato, kur jis: stikliniame kiaušinyje. Todėl jį ir ima snaudulys – trūksta oro. Ir viskas pasidarė aišku. Iš stiklinio kiaušinio neišsikapanosi. Kuo labiau blaškaisi, tuo labiau drebia sniegas. Stikliniame kiaušinyje drebia ir drebia sniegas. Tik va mažo namelio kažkodėl nėra. Mažo namelio, ant kurio krinta ir krinta balti sniego tumulai. O štai ir namelis! Dabar viskas sutampa. Štai kur jis, ten, prošvaistėje. Štai vėl dingo sniego pūgoje ir išniro vėl. Tai jis, tas pats namas; o stikliniame kiaušinyje vis sninga ir sninga.

Tai ponios Frisaksen būstas. Jis ir tai žinojo. Jis tai suprato. Sutemo. Vadinasi, jau seniai brenda. Traukinys išeina pusę antros. Jis atsismaukė rankovę, pasižiūrėjo į šveicarišką laikrodį, kurį jam dėdė Martinas parvežė iš Berlyno. Šešta valanda. Nenuostabu, kad jau temsta, juk jis taip ilgai klajojo.

O jeigu vėl pasibeldus? Durys uždarytos. O gal jam viskas tik pasivaideno? Nuo migdomųjų tablečių tokia keista galva. Gal viskas tik pasirodė, prisisapnavo? Klupdamas priėjo prie nušiurusių durų. Prieangyje beveik nebuvo sniego. Jis pats jį buvo nuvalęs. Jam pasidarė taip bloga, kad turėjo atsigulti tiesiai ant sniego šalia prieangio. Jis pravimo. Paskui apėmė baisus silpnumas. Reikia nušliaužti nuo čia, nors truputį, kad tik nereikėtų matyti šio namo. Bet dar labiau sutemo. Ir jis prišliaužė arčiau prieangio. Jis taip pavargo. Reikia pabandyti įsigauti į namą. Ar jis visa tai sapnuoja, ar ne, – dabar jau nesvarbu.

Ne taip paprasta buvo pasiekti durų rankeną. Staiga ji pasirodė besanti labai aukštai.

Turėjo nusitverti už jos abiem rankom. Bet štai jis atidarė duris ir įsliuožė į ponios Frisaksen būstą. Jis norėjo nudažyti jai namą, gaudyti jai žuvis. O dabar štai šliaužia per slenkstį. Durų angoje už jo nugaros šėlo pūga. Jis keturpėsčias atsisuko veidu į duris ir rankomis nužėrė sniegą, bet akimirksniu sniego privertė dar daugiau. Tada atsigulė aukštielninkas ir įsmeigė akis į lubas.

Kai atsipeikėjo, buvo tamsu. Jis taip drebėjo, kad niekaip negalėjo uždaryti durų, neklausė rankos. Paskui prisiminė sniegą, kuris krito ant grindų. Jo beveik nepadaugėję. Matyt, nustojo snigti. Pagaliau jam pavyko uždaryti duris. Jis jau galėjo pastovėti, bet jį buvo aplipę šlapi drabužiai. Jis garsiai kaleno dantimis – lyg tyčia, lyg nuo to būtų daręsi šilčiau. Paskui colis po colio ėmė graibyti tamsų kambariuką, kol apčiuopė lentynoje degtukų dėžutę. Paskui vėl atsigulė ant grindų ir ėmė šliaužti ieškodamas malkų. Ir beveik iš karto rado sausą malkų ryšulį podėlyje šalia viryklės. Jis saugojo degtukus, jų buvo tik keli. Jis dar niekada nebuvo kūręs krosnies.

Nebuvo kūręs krosnies viryklėje. Bet laužą buvo kūręs. Kišdamas į krosnį plonus šakalėlius, jis pamanė, kad gerai moka kurti ugnį. Prieš uždegdamas malkas, jas sukrovė pagal visas taisykles. Plykstelėjo pirmas degtukas. Suūžė, suspragsėjo ugnis. Ponios Frisaksen malkos sausos, ji buvo ūkiška, kitaip nebūtų išgyvenusi.

Kai viryklė padvelkė šiluma, jis suvokė, kad šlapias niekada nesušils. Tvarkingai nusirengė ir sukabino drabužius viršum viryklės ant virvutės, kurią apčiuopė tamsoje. Ponia Frisaksen ūkiška moteris. Gyveno vienui viena ir buvo viskam pasirengusi. Jis visą laiką tyliai dejavo, tai lengvino skausmą. Dantys kaleno melodiją – ta-ta-ta-tam, ta-ta-ta-tam... Likimo simfonija... Paskutinį degtuką jis pasiliko. Išsiėmė iš viryklės šakalį ir pasišvietė – ar nėra kur žvakės, bet ranka pernelyg smarkiai drebėjo ir žvakės jis nerado. Degančio šakalio atšvaituose pamatė tinklus, kabančius ant sienos, paskui šakalį įmetė atgal į viryklę.

Nuogam pasidarė šilčiau. Šlapi drabužiai varvėjo ant viryklės. Nuo viryklės šnypštimo darėsi jaukiau. Paryžiuje kartą jis kepė avieną ant iešmo, ir ji šnypštė. Vienas iš maloniausių prisiminimų...

Bet tamsoje šiluma nesilaikė. Dabar Vilfredas pradžiūvo, tačiau nuo sienų traukė šaltis, o mintis kaustė neįveikiamas mieguistumas. Jis akylai žiūrėjo, ar neras ko nors, į ką galėtų įsisupti. Visomis jėgomis stengdamasis neprarasti sąmonės, jautė, kad šią valandą vyksta kažkas svarbaus, kažkas sprendžiama. Ugnies atšvaitai šokinėjo ant tinklo. Tinklas atrodė tankus, standus, netgi kažkoks šiltas. Ir daugiau niekur nieko, tik tas skuduras, kuriuo, kaip žinojo, užkimštas išdužęs langas gretimame kambaryje. Bet jis vijo nuo savęs tą mintį. Nereikia galvoti apie kambarį.

Jis patraukė tinklą, išlupęs iš sienos plyšio šaką, ant kurios tinklas

kabojo, pabandė pasitiesti ir įsisupti į jį. Bet tinklas tik painiojosi kibdamas už pirštų. Jo rankos taip drebėjo, kad viskas iš jų krito. Jis tampė ir tampė standų tinklą, ir vis tuščiai. Pagaliau užsimetė jį ant savęs, ir pasidarė lyg šilčiau, vis ne nuogas.

Paskui vėl suėmė snaudulys, ir jam reikėjo įtempti visas jėgas, kad neužmirštų pasirūpinti šiluma. Klūpėdamas ieškojo aplinkui malkų. Tinklas trukdė, rankos painiojosi, bet jis rinko skiedrą po skiedros, ir neištraukdamas rankų iš tinklo nešė jas nuo ryšulio į krosnį – ilgą, kankinamą kelią.

Kai vėl nubudo, jau švito. Gulėjo ant grindų šalia krosnies. Joje dar spingsėjo žiburiukas. Buvo skausmingai šalta. Painiodamasis tinkle, atsistojo ir nugūrino prie pakuros. Skiedrą po skiedros dar prikrovė pakurą, uždegė, ir jį vėl apėmė maudulingas malonus bejėgiškumas.

Jis nubudo vėl, kai antrą kartą sutemo. Ugnis buvo užgesusi. Jis taip drebėjo iš šalčio, kad net pagalvoti bijojo, jog vėl reikės kurti ugnį. Painiodamasis tinkle, nušliuožė ieškoti į ką įsisupti. Rankas suspaudė, šildydamas vieną į kitą, – jos buvo visai sustingusios. Ir štai iš pasąmonės gilumos iškilo gretimas kambarys. Jis nušliaužė tenai, truktelėjo už krašto antklodę. Negalėjo nutraukti. Kažkas sunkus jos neleido, tartum būtų laikęs iš kitos pusės, o kas – nematyti.

Jis nušliaužė prie kojūgalio, įsitempė iš visų jėgų ir įsiropštė į lovą. Tamsiausia tamsa; tinklo apnarpliotomis rankomis apčiuopė nejudančią antklodę. Dalis antklodės kabojo laisvai. Jis lengvai truktelėjo, dar kartą truktelėjo. Jis dejavo nuo didelių pastangų. Kaktą išpylė šaltas prakaitas, ir visą laiką ausyse skambėjo Bethoveno melodija – ta-ta-ta-tam... ta-ta-ta-tam...

Kartą nelyginant žvirblis sučirškė ar kažkas kitas... Pasidarė šviesiau, ne taip šalta. Sucypė pelė, bet kai jau vėl buvo tamsu. Jis miegojo labai jautriai, viską prisimindamas, o kartais nubusdavo ir nieko neprisimindavo. Sąmonėje karštligiškai kaitaliojosi skausmingos reginių nuotrupos. Bet visko iškart išlaikyti atmintyje negalėjo, tarsi būtų sprendęs sudėties uždavinį, ir, vos tik atsirasdavo vienas dėmuo, kitas tuojau pat dingdavo. Kelis kartus jam pasirodė, kad kojos įsirėmė į kažkokį kietą medinį daiktą, lyg būtų kišęs jas į krosnį, o ugnis seniai užgesus ir malkos atvėsusios.

Štai ėmė loti šuo. Lojo ir lojo. Jis pamanė, kad čia tikriausiai Kora, ji taip lodavo, kai jis buvo dar mažas, ji prieidavo prie jo ir baksnodavo šaltu savo snukiu.

Negalima, Kora, negalima. Negalima bučiuoti Koros. Jos nėra jau seniai seniai. Ir štai jis rado ją, ir niekas jam neuždraus bučiuoti Koros į šaltą snukį.

Šuo lojo toli toli, paskui arčiau, vėl toli, o paskui dar arčiau. Visai arti. Taip, jis stikliniame kiaušinyje, ir krinta sniegas; sninga be galo, iš visų pusių. Ir namelis, mažas namelis sniego sūkuryje, o namelyje šeimininkė – kaip jauku!

TREČIA DALIS

Vilfredas

XVIII

Neteisybė, jis ne beprotis.

Beje, jie ir nesako šito žodžio. Bet kodėl toje ligoninėje visas personalas vaikščiojo negirdimais žingsniais – minkšta avalyne?

Ir dar jie berte apibėrė jį klausimais. Vilfredas spėliojo: pradžioje jie išklausinėjo suaugusiuosius – motiną, dėdę Martiną. Tačiau jiems rūpėjo išgirsti jo paties versiją.

Bet jie taip nieko ir neišgirdo – jis neatsakinėjo. Nei jiems, nei kam kitam. Jis neteko žado.

Tą dieną, kai motina atėjo aplankyti, jam pirmą kartą mėšlungis sutraukė gerklę. Vadinasi, jis neapsimetė? Buvo Kūčių vakaras, tai jis prisimena. Turėjo įvykti jaudinanti scena. Bet Vilfredas tik kinknojo galvą. Tą vakarą ir vėliau. Vadinasi, jis neveidmainiavo.

Koks čia veidmainiavimas? Argi ligoninėje jis nors kiek veidmainiavo? Ir nuo to laiko jis liovėsi atsakinėjęs. Neteko žado. Atsitiko nelaimė.

Jie manė, kad jis simuliuoja. Ypač daktaras Danijelsenas. Žmogus negeru žvilgsniu po iškiliais akinių stiklais – pro juos akys atrodė didžiulės didžiulės. Daktaras Danijelsenas spendė Vilfredui visokiausius spąstus, stengdamasis jį prašnekinti. Vilfredas šypsojosi, tai prisiminęs. Vargšas daktaras nežinojo, su kuo susitiko...

Bet Vilfredas iš tikro nebylys. Jis uždarytas, uždarytas į stiklinį kiaušinį. O ten nekalbama.

Andreasas – štai netikėtumas! Jis atėjo į ligoninę aplankyti Vilfredo. Ir Vilfredas neėmė kinknoti galvos. Jam parūpo išgirsti naujienas. Andreasas pasakojo, o Vilfredas rašė ant popieriaus skiaučių klausimus ir atsakymus. Andreasas mokosi vakariniuose prekybos kursuose, nori įsigyti specialybę. Andreasas buvo su naujais akiniais, su jais visai neatrodė toks kvailas. Jam

buvo padaryta operacija – pašalintos karpos. Jo rankos buvo aprištos švariu tvarsčiu – tai daug maloniau negu karpos.

Paskui Andreasas ėmė vaikščioti pas Vilfredą į namus. Ateidavo ir pasakodavo. Jis išmoko kalbėti daug sklandžiau negu pirma. Dabar žodį gavo jis – Vilfredas buvo nebylys. Ir apskritai jis kažkaip subrendo per tą žiemą. Vilfredas ir buvo rastas tik Andreaso dėka.

Pasirodė, kad Andreasas buvo pažįstamas su Tomu, sodininko sūnum. Tomas taip pat lankė kursus. Jis mokėsi sąskaitininku. Taip pat norėjo įsigyti specialybę. Tomas viešėjo pas Andreasą tuo laiku, kai paskambino ponia Sagen. Paskutinė viltis... Ir Tomas, dėkingasis, ištikimasis, visada jautęs kam nors dėkingumą, prisiminė. Tai buvo seniai. Kartą vasarą. Labai seniai. Tomas kažką pastebėjo tą vasarą. Jis pastebėjo, kaip Vilfredas klaidžioja vienišas nuošaliai, ten, kur niekas negyvena. Pro savo langą jis matė, kaip Vilfredas daro didelį ratą, lenkdamas sodininko namą.

Berniukai ne kartą kalbėjosi tarp savęs apie Vilfredą.

Ir kai jie sužinojo, kad giminės visus pakėlė ant kojų, tarp jų ir policiją (policija! policija!), Tomui staiga dingtelėjo, o gal jis ten... ten...

Jie susitarė su Tomo tėvu. Pasiėmė šunelį Margį, kuris nuolatos lojo sodininko sode. Tėvas norėjo įeiti į namą, bet šunelis ėmė jaudintis. Ir apskritai ponios Frisaksen namas atrodė toks apleistas ir tuščias...

Kai Andreasas ištarė ponios Frisaksen vardą, Vilfredui suvirpėjo lūpos. Kažkoks žodis įsispraudė tarp lūpų, pravėrė burną. Jis galėjo prašnekti, bet nepanorėjo. Tai yra, kažkokią akimirką norėjo, o paskui vėl atsidūrė stikliniame kiaušinyje. Ir jau negalėjo.

Gatvėje buvo šalta ir saulėta. Sniego nebuvo. "O ligoninė?"

Ligoninė buvo tikrų tikriausia. Kaip ir visos, garbės žodis, sako Andreasas. Kažkur Askere. Kažkur labai arti. Bet ligoninė kaip ir visos ligoninės. Tik ne tokia didelė kaip ta, kurioje gulėjo Andreaso motina.

Andreasas kalbėjo toliau. Jiedu sėdėjo vaikų kambaryje. Vilfredas rašė klausimus.

"Kaip gyvena tavo mama?" – parašė Vilfredas.

– Ačiū, motina jau namie, teisybė, ji nepasveiko. Tik nereikia šito kalbėti prie... Ne, tikrai...

Atviras Andreaso veidas droviai nusišypsojo. Jis ne taip jau kvailai atrodė. O Vilfredas dabar nebejautė malonumo jį kankinti.

"O tėvas?"

Andreaso veidas kažkaip virptelėjo. Kodėl Vilfredą domina jo tėvas? Andreaso tėvas nė kiek ne blogesnis už daugelį kitų. Jam tik nesisekė. Keliskart gyvenime netgi labai nepasisekė.

"O kaip yra, kai matai jį namie kas dieną?"

Cha! Koks keistuolis! Visi žmonės mato savo tėvus kasdien. Tam jie ir tėvai. Jie turi būti namie. Kasdien. Didesnę laiko dalį jie dirba. O paskui būna namie. Ir taip kasdien.

Vilfredas susimąstė. Tokia paprasta mintis nebuvo jam atėjusi į galvą. Jis sėdėjo dideliame krėsle savo kambaryje Drameno gatvėje, ir jo svečias buvo Andreasas. Ir jis galvojo, kaip yra matyti namie kasdien tokį tėvą.

Jiedu sėdėjo dviese ir plepėjo. Lauke buvo saulėta ir šalta. Naujieji metai.

Andreasas plepėjo, Vilfredas rašė klausimus. Andreasui atrodė, kad jo draugas niekad nekalbėjo tiek daug pirmiau, kai dar nebuvo netekęs žado. Nepasakysi, kad Vilfredas būtų susidraugavęs su Andreasu. Bet atrodė, kad jam malonu, kai Andreasas ateina. Andreasas ateidavo kartą per savaitę.

O apie Vilfredo motiną nėra ko nė kalbėti. Andreasas daugiau jos nebijojo. Būdavo, jis dukart nurydavo seilę, kol prašnekdavo su ta dama. Nepasakysi, kad ji pirmiau buvo nemaloni ar kokia nors, bet stačiai buvo kažkokia nesuprantama.

Ji ir dabar buvo nesuprantama, bet kažkaip kitaip. Kalbėdamas su ja, Andreasas iš visų jėgų stengėsi rasti žodžių ir už save, ir už Vilfredą. Buvo netgi malonu, kad ne vienas Vilfredas šneka dabar už visus.

– Ar nori, Vilfredai, aš tau dar papasakosiu apie tavo motiną?

Vilfredas pakinknojo galvą. Bet dabar Andreasas turėjo savo valią. Ne veltui jis mokosi kursuose, įsigis specialybę.

– Vilfredai, tai žiauru. Kodėl tu neprisileidi motinos? Kodėl nenori nulipti žemyn? Negerai sėdėti ir kratyti galvą, kai tau kalbama apie motiną. Namie mano motina taip pat krato galvą. Bet ji krato todėl, kad serga. Gal aš pasakysiu tavo motinai, kad ji užliptų pas tave?

Vilfredas ryžtingai papurtė galvą.

Andreasas pirko Vilfredui cigaretes. Vilfredas duodavo jam pinigų, ir Andreasas pirkdavo "Sosidi" cigaretes po dvi eres už vieną. Sėdėdami Vilfredo kambaryje, berniukai be baimės rūkydavo. Iki tol Andreasas niekada nebuvo rūkęs.

Šitaip lankydamas Vilfredą, Andreasas augo savo akyse. Jis tapo patikėtiniu. O ką pasakys Vilfredas, jeigu jį aplankytų Tomas? Vilfredas ryžtingai papurtė galvą. O kas nors kitas? Kas nors iš klasės? Vilfredas purtė galvą.

Išimtis buvo daroma tik Andreasui. Bet Andreasą pradėjo imti smalsumas. Berniukai ilgai sėdėdavo tylėdami, leisdami tirštus dūmų kamuolius.

– Vilfredai, ar *teisybė,* kad tu negali kalbėti?

Vilfredas iš karto sukluso. Matyt, prisileido bičiulį pernelyg arti kaip anąsyk, kai Andreasas paklausė apie dviratį, ar teisybė, girdi, kad Vilfredas *pabijojęs* jį pasiimti. Gūžtelėjęs pečiais, Vilfredas niekinamai šyptelėjo. Paskui priėjo prie begarsės klaviatūros ir ėmė skambinti Bachą.

Andreasas žiūrėjo, kaip Vilfredas be garso daužo klavišus. Jam pasidarė negera.

Andreasas pirmas atnešė žinią apie gydytoją užsienyje. Jis kartą išgirdo ją, eidamas per holą. Pas ponią Susaną buvo dėdė Martinas ir namų gydytojas, daktaras Monsenas, jis kaip tik ruošėsi išeiti. Daktaras Monsenas abejojo, ar yra toks stebukladaris daktaras, apie kurį pasakojo dėdė Martinas. Monsenas kalbėjo kažką apie skandalingas paskalas ir akių dūmimą. Kalbėjo apie gerą porciją beržo košės.

Vilfredas šypsodamasis linktelėjo.

Bet dėdė Martinas toliau gyrė užsienietį gydytoją. Jis gyvenąs Vienoje, Austrijoje. Andreasas neatsiminė, kuo jis vardu, kažkokia keista pavarde. Andreasui apskritai ne taip lengva buvo suprasti Vilfredo giminės šnekas: šiuose namuose jis daug ko negalėjo suprasti.

Vilfredas išsiblaškęs linktelėjo. Jam nusispjauti, kuo gydytojas vardu. Daktaras Monsenas porą kartų buvo baisiai įkyrus. Jis kalbėjo su Vilfredu kaip su nepaklusniu bernioku, tad šnekos apie beržo košę buvo visai tikėtinos. Monsenas kartą jam pasakė: "Tu neturi teisės taip elgtis su savo motina. Ar matei ją?"

Vilfredas ją buvo matęs. Ir Daktarseno žodžiai – taip jie namuose pravardžiuodavo šeimos gydytoją – jam buvo pats sunkiausias išbandymas. Gydytojas buvo žilais ūseliais, pilna porų nosimi ir apskritai panėšėjo į anglą. Kai jis prašneko apie Vilfredo motiną, didelės poros, rodos, dar labiau išsiplėtė. "Ar ją matei?" – paklausė gydytojas.

Vilfredas buvo matęs savo motiną. Mergiška jos išvaizda pirmą kartą jam pasirodė kažkokia bobiška: ji buvo apsigobusi vilnone šerpe ir atrodė,

kad visą laiką šąla. Apvalūs skruostai įkritę, švelnūs veido bruožai moters, kuri buvo jo motina, pasikeitę – pagriežtėję, surūstėję. Nieko neliko iš tos damos, kuri gėrė šampaną Eterstade ir nuo ryto iki vakaro žaidė su sūnum "apsimesime, kad". Jis jau nebebuvo mažas jos riteris. Jis nebebuvo niekieno riteris. Jis buvo nebylys.

Vilfredą aplankė Erna, tai buvo jo gimimo diena. Jis ryžtingai papurtė galvą. Kartą užsuko Miriama. Jis papurtė galvą. Vieną kartą kaip pradėjo iš ryto kratyti galvą, taip ir kratė visą dieną, netgi kai jie nežiūrėdavo į jį. Jis galvojo: kai panorėsiu, ir nustosiu kratęs. Bet negalėjo.

Jis parašė Andreasui: "Tu manai, kad aš galiu kalbėti?"

Andreasas pakėlė rankas, lyg gindamasis nuo smūgio. Jis taip pat ėmė purtyti galvą. Gal dabar apskritai visi žmonės krato galvas – tokia atėjo mada?

– Aš nė pagalvoti nedrįsau šitaip, – teisinosi Andreasas. – Aš tik paklausiau, man labai gaila.

Vilfredas buvo patenkintas, bet jo žvilgsnyje liko klausimas, jis norėjo, kad šis dar pasiaiškintų...

Visai ne, Andreasas tik stebisi. Stebisi, kad taip atsitiko ne kam kitam, o Vilfredui. Vilfredo liežuvis visada buvo toks šmaikštus, jis žodžio neieškojo kišenėje kaip kiti. O dabar taip keista – Vilfredas sėdi ir negali ištarti tų žodžių, kurie pirmiau taip ir liejosi jam iš burnos. Andreasas labai nori padėti Vilfredui.

Štai kaip! Vilfredas atsakydamas parašė: "O gal širdies gilumoje tu džiaugiesi – pagaliau netrukdomas gali išsakyti viską, kas tau knieti?"

Andreasas iš karto liūdnas nutilo. Priešais jį vėl sėdėjo Vilfredas, su kuriuo reikia būti labai atsargiam. Andreasas tarėsi subrendęs – jis rinko savo bičiuliui naujienas, vykdė slaptas jo užduotis. Ir štai nebylus jo valdovas iš karto nutildė jį vienu lūpų krustelėjimu.

– Tėvas sako, kad greitai bus karas, – tarė Andreasas.

Aha, Andreasas nusprendė atsirevanšuoti! Jis ir jo tėvas! Andreasas lanko vakarinę mokyklą, mokosi raštvedybos ir tarptautinių žodžių, jis išmoko sakyti "sifas", "fobas", "faktūra", jis jau bandė, kalbėdamasis su Vilfredu, įterpti kai kuriuos terminus – jis mano, kad ši kalba slapta, suprantama tik išrinktiesiems.

Vilfredas be garso nusijuokė. Jis jau nebejautė malonumo tyčiotis iš

bičiulio, per menkas buvo objektas. Bet Vilfredas išspaudė iš Andreaso viską, ką galėjo. Apsirūpino cigaretėmis. Andreasas – pareigingas žmogus. Jis lanko kursus, nori išeiti į žmones. Andreasas – tai ateitis. Kitą kartą, kai Andreasas apsilankys, Vilfredas purtys galvą.

Išėjus Andreasui, Vilfredas ilgai sėdėjo, piktdžiugiškai šypsodamasis. Nuo šio šypsnio darėsi lengviau širdyje. Paskui jis priėjo prie veidrodžio ir ėmė žiūrėti į šypsantį savo atvaizdą. Pamažu judino lūpas, be garso tardamas žodžius. Jei dabar praleistum orą pro gerklas – pasigirstų garsai, žodžiai. Vilfredas galėtų atlapoti duris, nubėgti prie turėklų ir pašaukti juos visus iš apačios – ir viskas pasaulyje pasikeistų.

Bet jis neleis oro pro gerklas. Taip, kad susidarytų žodžiai, garsai. Stikliniame kiaušinyje, kuriame jis uždarytas, daugiau nebesninga, bet jis vis dar tebėra kiaušinio viduje. Tai atsitiko tuoj pat po to, kai Vilfredas atsigavo, matyt, ligoninėje, jei tik ten buvo ligoninė. Jam tada dingtelėjo mintis, kad jis gali paprasčiausiai neatsakinėti į klausimus. O paskui šita mintis jam ėmė patikti vis labiau. Jei tuo laiku jie energingiau būtų prispaudę jį, rasi, jis... beje, kas žino. Ėjo dienos, o gal ir savaitės, ir dabar, matydamas motinos ar kurio nors gydytojo, sėdinčio ant jo lovos krašto žvilgsnyje tylų klausimą, Vilfredas jausdavo, kad negali išspausti iš savęs nei žodžio, nei garso. Kol neatsakinėjo, visus laikė atokiai. To, kas nebuvo pasakyta, tarsi nebuvo. Nebuvo.

Tylėjimas ginė šalin ir regėjimus. Viryklę. Tinklus. Tinklai narpliojo jį, supo iš visų pusių, ypač įkyriuose sapnuose...

Daktaras Danijelsenas paklausė, ar Vilfredas žinojo, kad ponia Frisaksen mirusi. Taip, žinojo. Vilfredas linktelėjo. Gal daktaras tikėjosi, kad jis pravirks? Jis mielai paverktų, bet tik ne gydytojo akivaizdoje.

– Ar mylėjo jis ponią Frisaksen?

Vilfredas padarė grimasą. Šie žmonės davinėjo klausimus iš savo pasaulio, o atsakymo laukė iš kitos planetos. Ar galima atsakyti į tokį klausimą? Arba, pavyzdžiui, kodėl Vilfredas nuėjo tenai tą dieną? Jis tikriausiai būtų galėjęs atsakyti arabiškai, ir tai dar nežinia. Būtų galėjęs pasielgti kaip vaikystėje, kai kerštaudami suaugusiems berniokai susigalvodavo kalbą beveik iš vienų priebalsių. Kuo daugiau jie šnekėjo ta kalba, tuo ji darėsi aiškesnė. Tai buvo atstumtųjų kalba, slapta kalba, kurios pavieniai žodžiai

neturėjo prasmės, bet kurios bendroji prasmė buvo suprantama ir tarnavo tam, kad jie galėtų laikytis už kits kito prieš – taip, prieš ką tik nori...

Štai kokia kalba Vilfredas būtų galėjęs atsakinėti. Paprasčiausias Danijelseno vardo variantas būtų skambėjęs kaip Dodanonijelolsosenonas. Kadaise tokia kalba vadinosi abrakadabra, ji buvo paplitusi tarp vaikų. Vyresni berniukai buvo susigalvoję sudėtingesnę kalbą, tokią sudėtingą, jog patys nesuprasdavo vieni kitų. O įdomiausia būdavo susikurti kalbą sau pačiam, tokią, kad pats jos nesuprasdavai. Ta kalba tobuliausiai išreikšdavo tavo uždarumą, nepriklausomybę nuo aplinkinio pasaulio, joje būdavo ryškus iššūkis, bet kartais ji turėdavo konkrečią prasmę. Kartą Vilfredas išdaigaudamas ėmė šnekėti ta kalba seserų Volkvarts mokyklos kieme. Berniokai baisiausiai apstulbo – jiems net veidai ištįso besistengiant atspėti, ką Vilfredas nori pasakyti.

O jis nieko nenorėjo pasakyti. Ir vis dėlto šioje kalboje slypėjo protestas.

Štai tokia kalba Vilfredas būtų galėjęs atsakyti Danijelsenui. Be to, daktaras kažkaip keistai mirkčiojo kaire akim po storais stiklais. Visai ne, jis paprasčiausiai žvairavo. Nesuprasi, ar jis žiūri į tave, ar ne. Jis išdavikas.

Visi jie išdavikai, motinos išlaikomi. Gal jie šito net nežino, bet ji sugebėjo įvilioti juos į savo spąstus, juos taip pat. Į spąstus, kuriuose turi spurdėti visi. Ir ne todėl, kad ji norėtų visiems įsakinėti, bet vis dėlto kiekvienas turi būti spąstuose. Ir visi juose yra. Ir tada visur būna tvarka.

Bet kai atėjo dėdė Renė ir atnešė aplanką spalvotų reprodukcijų, atspausdintų Prancūzijoje nauju metodu, Vilfredui dingo bet koks noras priešintis. Jis pravirko. Dėdė Renė visiškai sutriko. Jis išsitraukė nosinę, skaniai prikvėpintą tetos Šarlotės, ir ėmė vėduotis tikėdamasis, kad Vilfredas nusišluostys ja ašaras. Bet Vilfredas nurijo ašaras, nusišnypštė į paklodės kraštelį, linktelėjo parodydamas, kad atsiprašo, o paskui jiedu išsėdėjo visą vakarą dviese, žiūrinėdami nuostabias reprodukcijas.

Dėdė Renė buvo garbingas žmogus. Kai jie kurį laiką taip pasėdėjo, kalbėdamiesi kaip nebyliai pirštais, jis taip pat neteko žado. Pats to, žinoma, nejuto. Bet linkčiojo, gestikuliavo ir be garso krutino lūpas kaip kurčnebylys. Jis labai jautriai reaguodavo į kitų būseną. O išeidamas klausiamai kilstelėjo aplanką, tokiu būdu teiraudamasis, ar Vilfredas nenori jo pasilikti.

Vilfredui taip suspaudė širdį, jog apsimetė nesuprantąs, jis manė negalįs priimti tokios vertingos dovanos. Tada dėdė Renė pakartojo savo klausimą

jau garsiai, ir Vilfredas lūpomis pasakė "ačiū" beveik balsiai. Dėdei Renė ištryško ašaros, ir permatomomis savo rankomis jis ėmė rodyti kažkokius ženklus, tarsi norėdamas išreikšti jais daug vilčių ir linkėjimų, visiškai nepanašių į tuos įkyrius paguodos žodžius, kuriuos Vilfredui sakydavo visi. Tie žodžiai buvo kažkoks vidurys tarp priekaištų ir pamokymų: esą, jei tik panorėtum – tau pagerėtų. Visi jie tikėjo tuo. O dėdė Renė – ne.

Vilfredas išgirdo žingsnius laiptuose. Ėjo motina. Šiandien Vilfredas nebepurtys galvos. Ko gero, nulips žemyn, jis netgi nieko prieš pasivaikščioti. Už lango po žmonių kojomis ir vežimų ratais girgždžiojo kovo šaltelis.

Ji pasibeldė į duris. Vos vos įkišo galvą pro plyšelį, pasiruošusi trauktis atgal. Jam pasidarė bjauru. Bet ėmė energingai linkčioti.

Ji jau norėjo nueiti. Bet dabar nustebusi kiek palinko į priekį.

Vilfredas vis linkčiojo ir linkčiojo. Bjaurumas lyg mietas styrojo gerklėje. Bet jis šypsojosi ir linkčiojo – laimingas Mažasis Lordas. Jis davė ženklą, kad ji gali įeiti, atsistojo ir norėjo pulti jai ant kaklo, bet "abrakadabra kalba" tramdė jį.

Įėjusi ji uždarė duris, jos veidas parausvėjo. Jai staiga sugrįžo kažkas iš buvusios ponios Susanos, skruostai ir kūnas atgavo pirmykštį apvalumą. Jis parodė jai mėgstamą savo kėdę. O pats ėmė nervingai vaikštinėti tarp veidrodžio ir lango. Jam vis labiau knietėjo apsimesti kaip pirmiau, taip knietėjo, jog jis nutraukė ją, kai ši pabandė prašnekti.

Išsiplėšęs iš bloknoto lapelį, jis parašė: "Aš skaičiau apie vieną gydytoją iš Vienos, gal jis man padėtų".

Rodėsi, ji tuoj tuoj apalps. Gaudė orą – dabar ir ji liko be žado. Paskui išsitraukė nėriniais apvedžiotą nosinaitę, kasmetinę kalėdinę tetos Klaros dovaną...

– Dieve mano, betgi tai neįmanoma... – dusdama išstenėjo ji. – Juk aš kaip tik dėl to ir atėjau pas tave, norėjau paklausti, ar sutiksi. Dėdė Martinas kažkur girdėjo apie jį, sako, jis darąs stebuklus. Vilfredai, iš kur tu sužinojai apie gydytoją?

Jis gūžtelėjo pečiais. Visus tuos metus jiedu taip dažnai susišnekėdavo be žodžių. Jam netgi nebuvo reikalo rašyti atsakymo. Nuo to laiko, kai atsitiko ši nelaimė, ji taip pat pradėjo suprasti, kaip virtuoziškai jie sekė vienas kitą...

"Kažkur skaičiau", – parašė jis ir padavė jai raštelį.

Ji perskaitė. Ir jai dingtelėjo mintis, kad viskas dar gali susitvarkyti, jei kiekvienas panorės būti nuolaidus, panorės užmiršti.

Vilfredui kilo noras pasisiūlyti nulipti kartu žemyn, norėjo tai parašyti. Paskui padarė grimasą, to ir užteko. Teisybė, jiedu abu puikiausiai galėjo išsiversti be žodžių.

Visa švytėdama, ji nuėjo paskui jį. Tarpduryje ji tarė:

– Ten, apačioje, laukia tavo dėdė.

Jis žengė žingsnį atgal, paskui ranka padarė judesį, ore nubrėžęs nelyginant kažkokį apskritimą.

– Taip, taip, Martinas, – patvirtino ji. – Tai jis surado tau austrų gydytoją, sako, kad gydytojas darąs stebuklus.

Dabar ji paėmė jį už parankės. Jis krūptelėjo, bet nepasitraukė. Kai jiedu įžengė į svetainę, dėdė Martinas atsistojo. Štai kaip yra. Visi elgiasi nenatūraliai. Dėdė Martinas atsistodavo labai retais atvejais. Jis buvo savaip mandagus, bet neturėjo įpročio stotis.

– A-a! Štai ir mūsų jaunas vyras!

Vilfredas padarė grimasą, įspėdamas dėdę. Dėdė Martinas kalbėjo, pabrėždamas kiekvieną žodį energingais lūpų judesiais. Ar tik jie nemano, kad jis kurčias? Jis nebylys. O kaip tik tuo jie nelabai tiki. Bet netikėdami iš to daro tolesnes išvadas – įdomu!

– Įsivaizduoji, mūsų Vilfredas yra girdėjęs apie tą Vienos gydytoją – jis pats pasiūlė į jį kreiptis...

Motina taip pat elgėsi nenatūraliai. Dėdė Martinas greitai įsižeisdavo.

– Tuo geriau, – pasakė jis, – nors apskritai tas vardas mums visiškai nežinomas. O užsienyje... – Ir jis padarė išraiškingą judesį.

Vilfredas priėjo prie dėdės, įrėžęs sprandą. Motina tučtuojau padavė jam lapelį popieriaus. Jis parašė: "Labai ačiū, dėde!" Martinas pažvelgė į jį sumišęs. Dėdė ir seserėnas nusišypsojo vienas kitam. Bet koks puikus šypsnys! Nejaugi taip šypsomasi kontorose, kur nuo ryto iki vakaro vienas kitą mulkina? Beje, kas yra "faktūra"?

Vilfredas priėjo prie knygų spintos, išsiėmė Salmonseno žodyną, susiieškojo žodį "faktūra". Atrodo, Andreasas nevisiškai teisingai supranta jo prasmę, beje, jis nuolatos viską painioja. Vilfredas parašė raštelį, padavė jį motinai. "Atsimeni "elgetą su sakramentais"?"

Motina papasakojo Martinui istoriją apie elgetą. Dėdė ją jau buvo

girdėjęs. Bet jis ėmė juoktis, netgi pernelyg garsiai – vadinasi, nori parodyti, kad girdi pirmą kartą. Vilfredas taip pat sudėjo lūpas šypsniui. Ligoniui turbūt linksma, jis turbūt gerai nusiteikęs. Dabar Vilfredui su jais lengva – jie jo pribijo. Čia jums ne kokia nors sloga. Gal berniukas išprotėjo?

"O ar tu negali važiuoti su manimi, dėde?"

Toks ir buvo jų planas. Vilfredas tai žinojo. Jam Andreasas pasakojo. Bet dabar jis norėjo parodyti, koks sukrėstas netikėto pasitikėjimo. Dėdė Martinas sumišo. Motina įpylė jam viskio. Motina ir dėdė nuolatos manipuliuodavo tuo viskiu. Martinas suriko, lyg kreipdamasis į kurčią žmogų:

– Aš kaip tik ruošiuosi į Austriją. Mudu nuostabiai praleisime Vienoje laiką!

Vilfredui magėjo užsikimšti rankomis ausis. Andreasas – tas bent tyliai kalbėjo. Dėdė Renė kalbėjo vien lūpomis, kaip kurčnebyliai. Jis stengėsi įsijausti į kito padėtį. Martinas šaukė visu balsu.

Bet Vilfredas neužsiėmė ausų, o dėkingai klausėsi dėdės.

– Kada?

Martinas išsitraukė mažą kišeninį kalendorių ir ėmė baksnoti į jį pirštu, tartum aiškindamas žlibam žmogui. Vasario septynioliktą. Po trijų dienų. Vilfredas kelis kartus linktelėjo parodydamas, kad suprato. Jis tol lingavo, kol pajuto, kad persistengta. Ir vis dėlto lingavo toliau. Suaugusieji susižvalgė. Jis lingavo toliau. Pats sau galvojo: "Gal aš apsimetu?" Jis nė pats nežinojo. Bet nustoti negalėjo. Jis davė motinai ženklą, kuris reiškė: "Gal aš lipsiu aukštyn..." Pasižiūrėjo į juos abu, išreikšdamas apgailestavimą, truputį linktelėjo dėdei patvirtindamas – kvailelis neužmiršo Vienos.

Jis staiga pajuto karštą norą atsisėsti prie begarsio instrumento. Su begarse klaviatūra jis galėjo šnekėtis slapta kalba. Lėtai ir uoliai ėmė groti Vilfredas vienos Bacho fugos pradžią. Bet ją mokėjo nelabai tvirtai ir kai klydo, jo veidas trūkčiojo. Grodamas visą laiką galvojo apie tuos du, kurie sėdėjo apačioje, tikriausiai smarkiai susisieloję. Sveikos nuovokos ir ne per daug išmaningas dėdė Martinas protinį pervargimą tiesmukiškai įsivaizduoja kaip kažkokį impulsų chaosą. Nesveiki nervai kelia jam mistišką baimę. Išlyginti kostiumai rodo jo siekimą visur matyti nepriekaištingą tvarką – tokia ideali tvarka ir viešpatauja sieloje šio puikaus ir riboto žmogaus, kuris tvirtai žino viską apie progresą ir tą faktą, kad pasaulis yra permainų išvakarėse. Martinas visus metus paslapčiom triūsė, stengdamasis kuo pelningiau

investuoti šeimos kapitalą. Motina kartą užsiminė apie tai, nutaisiusi reikšmingą veido išraišką. Žodis "alparis" jai buvo tolygus kinų raštui, ir nuo jo paslaptingumo ji kone alpdavo.

Bacho garsai sustingo po Vilfredo pirštais ant begarsės klaviatūros. Jis žinojo apie šiuos žmones viską. Iš kur? Juk jie jam beveik nieko nepasakojo.

Gal kaip tik todėl ir žinojo. Gal, jei tau nereikia pačiam spėlioti, tu niekada nieko nesužinai apie žmones. Gal tada žinios įgyjamos pernelyg lengvai ir tu jomis nepasitiki. O tai, ką atspėji, tu žinai tikrai. Nebyliui viskas prieinama. Iš jo nesitikima jokios klastos. O jis gali stebėti.

Jis gali matyti pasaulį, kuris nuo jo slepiamas iš geriausių paskatų. Būdami paklusnūs instinktui, jie stengėsi nuslėpti nuo Vilfredo kuo daugiau. Jis neturėjo žinoti. Ir kaip tik todėl, kad jis turėjo žinoti kuo mažiau, jam buvo taip lengva sužinoti apie savo artimuosius kur kas daugiau, negu vaikai žino tose šeimose, kur viskas daroma viešai ir niekas nekelia smalsumo.

Čia ir yra visa esmė. Jis ir pirmiau tai jautė, bet nebuvo visiškai tikras. Begarsis instrumentas, kupinas neišreikštų jausmų, ugdė jo gabumus spėlioti, nes šito instrumento balsas buvo paslaptingas. Instrumentas kalbėjo uždrausta kalba, kalba nelemta girdėti tiems, kurie girdi tik tai, kas girdima. Tarp Vilfredo ir begarsės klaviatūros buvo kažkokio bendrumo, panašumo, jie gyveno tokiame pasaulyje, kuris kitiems neturėjo jokios prasmės. Niekada, niekada kaip gyvas Vilfredas daugiau neprisilies prie įprastojo fortepijono, kuris savo triukšmu tik slopina garsus, plaukiančius iš slaptų šaltinių, – tie šaltiniai trykšta tik išrinktiesiems. Niekada jis daugiau neleis, kad intymūs jo jausmai būtų reiškiami tuo būdu, kuris suprantamas visiems. Dabar jis žinojo, kad rado kelią į pasaulį, kupiną vaizdų ir daiktų, kurie neprievartauja jausmų.

Tėvo portretas kabo ant sienos. Kaip jis pasikeitė! Kur jo rūstumas, kurį jis kažkada jame matė? Jis pats tai įsivaizdavo, naiviai bijodamas tėvų. Tėvo trūkumas buvo šeimos yda. Reikėjo pataisos. Tokioje šeimoje reikėtų turėti ką nors, ko nemyli. Tėvas tam tiktų. Jei ne jis, tai lengvai gali pereiti motinai. Jis buvo užsukęs į šį kambarį su tėvais, kai iškylavo po Vestkanteną. Jam atrodė, kad tėvai velka kažkokio prakeikimo naštą ir nebyliai krauna ją vaikams kaltės jausmo pavidalu. Paimkime, pavyzdžiui, Andreaso tėvą. Jis atviraširdiškai visiems rodo, koks yra nelaimingas, kad tie žinotų, kaip jis kenčia ir kokie visi aplinkui kalti. Tokie žmonės paprastai veda liguistas

moteris, o gal susargdina jas, slėgdami savo nesėkmėmis. Kai kurie jų, mėgaudamiesi savo sielvartu, pradeda gerti ir kiauras dienas prasėdi kavinėse, kur tyliai šmižinėja baltutėliai padavėjai, kurstydami jų gailestį patiems sau.

Matė juos pro užuolaidas panašiuose kambariuose, buvo užsukęs į kavinę. Jie nebyliai sėdėdavo su velniška laimės kibirkštėle kitiems išpurvinti, kad kiti pamažu žūtų, jų paniekos prislėgti. Pažinojo juos. Pažinojo juos. Tai šaunūs žmonės, žmonės, kuriems nepavyko patvirtinti savojo "aš", ir nuo to jie kenčia.

Vilfredo tėvas buvo kitoks. "Žmonės nedavė jam ramybės", – pasakė motina. Gal, bet ir jis taip pat nedavė jiems ramybės. Jis nemylėjo jų. Iš tikrųjų – juk nemylėjo? Ne, nemylėjo, bet ir neniekino – šiuo atžvilgiu motina neteisi. Ji šito nežino. Pati sakė, kad nežino. Tai, kaip jis teigė savąjį "aš", rodė jo silpnumą – jis buvo žavus tiems, kurie mėgsta žavėtis. Kodėl? Ogi todėl. Kas jam daugiau beliko? Jie taip lengvai atsiduodavo nugalėtojo malonei. O jis buvo mandagus žmogus. Pernelyg mandagus, kad galėtų ilgai ginti savo teises. Ir kaip matyti, jis ilgai buvo jaunas, nes žinojo: bet kurią akimirką galima palikti viską, numirti su stikliniu kiaušiniu rankoje, su kiaušiniu, kur liovėsi kritęs sniegas, kai sustingo ranka, laikanti žaisliuką...

Taip, dabar Vilfredas pažinojo savo tėvą. Ar tik jie nebus sakę ir tėvui, kad, girdi, tegu jis tik *panori*... O gal tėvas taip kalbėjo pats sau, kaip daktaras Monsenas kalbėjo Vilfredui, įsmeigęs į jį akis, kurių žvilgsnį pats daktaras laikė hipnoze, norėdamas priversti Vilfredą praverti lūpas. Ir gal tėvas atsakydavo jiems arba pats sau: "Aš nenoriu norėti, nenoriu norėti tiek daug! Užsimanykite patys! Užsimanykite iš visų jėgų!" Ar nebus jis sakęs jiems ką nors panašiai?

Ar nepastūmėjo jo į neviltį žmonos brolis Martinas savo aktyvumu ir visokiausiomis dorybėmis? Gal nepriekaištingos šių žmonių savybės taip veikė tėvui nervus, jog per detales jis ėmė suvokti visumą, o tai turi lemtingų pasekmių tam, kuris pamatė tą visumą. Gal todėl tėvas ir įlindo į savo stiklinį kiaušinį, nuėjo pas ponią Frisaksen, atsidavė nuoširdžiai meilei, kuri buvo dar pavojingesnė negu visas civilizacijos taisykles atitinkanti santuoka su neatskiriamais nuo jos ištikimybės laužymais ir giminaičiais.

Dabar Vilfredas pažinojo savo tėvą! Žmogus atsidūrė kryžkelėje, žmogus pasiklydo tarp gausybės galimybių, žmogus nematė išeities ir užsimerkė

kaip pats Vilfredas, kai skrido su Pegu, kadangi mes netenkame sąmonės, jei matome daugiau, negu žvilgsnis gali aprėpti iš karto: savo ateitį ir savo artimuosius...

Taip, Vilfredas pradėjo pažinti tėvą, įminti jį. Kažkada jie gyveno po vienu stogu. Tada tėvas buvo tik cigaretės dūmelis, išnykstantis rytais, malonus dūmelis, kuris todėl ir buvo malonus, kad palikdavo aromatą kažko praeinančio.

O jei tėvas būtų gyvas?

Tada jis būtų toks pat tėvas kaip visi kiti. Žmogus užmerktomis akimis. Aklas žmogus, kuris matytų tik tiek, kiek leista, ir kalbėtų tik tai, kas leista. Žmogus nebylys. Ir kurčias žmogus, kuris klausosi, bet negirdi to, kas kalbama ir turi būti išgirsta, užtat su nepaliaujama nuostaba klausosi, kaip šlama kažkas dar neišsakyta po žvaigždėmis. Iki tol, kol to neišsakyto šlamesys pasidaro pernelyg kankinamas. Tada jis užsikemša ausis ir pavirsta į tėvą, į tą kitą tėvą portrete. Kambarys, žmogus vienais marškiniais. Aklas. Kurčias. Nebylys.

Toks tėvas šeimoje – kas prašė jį ateiti ir išeiti? Kas leido kažin kokiam Andreasui laikyti jį savaime suprantamu dalyku po vėduokline palme, mažumą nepatogiu reiškiniu, kuris jautė pareigą kažkada gyvenime iškelti aukštesnius tikslus, nepastebėdamas, jog nė nepabandė jų pasiekti? Kas davė leidimą vaišinti limonadu parke, laukiant, kol įvyks neišvengiamas dalykas – priklausomam, koks jis buvo, nuo žmonių ir daiktų, kurie slėgė jį, slėgė ir slėgė, pasižadėjusį nešti savo naštą iki durų, iki kapo.

Ir todėl, kad dabar Vilfredas pažinojo tėvą, jis priėjo prie portreto, kuris buvo labiau panašus į tėvą negu pats tėvas gyvenime, ir lėtai, švelniai perbraukė ranka per veidą ir trumpą barzdelę. Nežinomas dailininkas, nutapęs portretą, tik vienu atžvilgiu parodė nepaprastą meistriškumą: jis sugebėjo savo modeliui suteikti tokį žvilgsnį, kuris turbūt atspindėjo paties tapytojo sielą, žvilgsnį, kuris blykčiojo lyg – taip, lyg stiklinis kiaušinis, bet kurio visa liepsna užgesusi, nurimusi lyg sniegas, kuris jau iškritęs ant žemės.

Ir žvelgdamas į tą portretą Vilfredas staiga daug ką suprato. Portretas gyveno čia, vaikų kambaryje, gyveno ir žiūrėjo. Jis matė viską, ką gali pamatyti toks portretas tokiame vaikų kambaryje. Jis žiūrėjo į viską su slaptinga šypsena, kuri tikriausiai darėsi vis švelnesnė. Matydamas sūnų, jis matė pats save ir su baime ir kartėliu žvelgė į ateitį. Bet ir su šypsena. Nes

tame žvilgsnyje slypėjo ir slapta šypsena, kurią dailininkas suteikė gal neapsižiūrėjęs, o gal pagautas nesuvokiamo genialumo polėkio. O pakreipta galva rodė ne tik šypseną ir nuolankumą likimui, bet ir suvokimą to, kas neišvengiama.

Tėvas – žmogus. Koks jis buvo saviškiams? Ne, jie nebuvo "jo", jie nepriklausė jam, jis priklausė jiems. Buvo sugautas. Bet nesileido sugaunamas kaip švyturio prižiūrėtojas, kurį sugavo tinklais jūroje. Tėvas apžiūrėjo tinklus, kuriuose buvo laikomas. Be pagiežos. Jis neketino sugauti jais ką nors kitą. Tik pamatė, kaip tinklai veržia vis standžiau. Ir nusišypsojo. Linksmai ir nuolankiai. Toks jis buvo žmogus. Bet taip tęsti negalėjo. Ne, negalėjo. Negalima gyventi, kai pasaulis pavirto stikliniu kiaušiniu, kuriame krinta sniegas.

Be abejo, Vilfredas pažinojo tėvą. Pažino vis labiau ir labiau. Kodėl jis nė karto nepasikliovė juo? Portretas ant sienos – tik portretas, daugiau nieko. Taip, bet jame buvo daugiau žmogiškumo negu žmonėse, kadangi šis paveikslas buvo nutapytas, slapčia suvokiant tuos slaptus dalykus, kuriuos žmonės dangsto kauke, o ta kaukė tampa antra prigimtimi ir vis labiau tolina žmogų nuo to, kas paslėpta po ta kauke. Štai kodėl portretas tikroviškesnis už žmogų. Štai kodėl tokiu portretu pasitikėti lengviau negu tėvu, sėdinčiu po kabančia lempa ir kažką gražbyliaujančiu.

Ir vis dėlto ar pažinojo jį Vilfredas? Ar teisybė, kad tėvas be paliovos, su nerimu sekė kiekvieną jo žingsnį šiame pasaulyje, kur reikia žūtbūt ginti save? Vilfredas daug ką galėjo įžvelgti šiame portrete, bet tik ne atsakymą į šį klausimą. Vaikystėje jis kartą pabandė nupiešti savo tėvą. Suaugusieji šūktelėjo iš nuostabos – jis buvo nupiešęs motiną.

Nejaugi? Juk jis piešė tėvą. Cigaras – argi mama rūko cigarus?

Užtai ir juokinga. Ko tik šis berniukas neprigalvoja. "Susana pragare", – pavadino šį paveikslėlį dėdė Martinas. Dūmų kamuoliai sukosi aplink Susanos galvą kaip daugybė šiurpių figūrų.

Vilfredas stovėjo priešais tėvo portretą ir krutino lūpas lyg melsdamasis. Jis nusileido motinai, pasielgė su ja maloniai, maloniai iš malonės. Perkreipęs veidą, jis nutaisė grimasą. Tėvas irgi nutaisė tokią pat grimasą. Šiek tiek perkreipė veidą. Vos pastebimai. Turbūt jo veido išraiška visada buvo tokia – vos pastebima užuomina, švelni ironija.

Jis prašė motinos atleidimo. Ne už savo elgesį: čia kalta ji pati. Sudrumstė sūnui dvasinį pasaulį, nes pernelyg daug žinojo, be to, jų sielos nesutapo. Kaip matematikoje, kai dvi figūros turi sutapti, bet nesutampa, jos tik atrodo panašios. Abu elgėsi neišmintingai. Vienas elgėsi neišmintingai kito atžvilgiu. Tada antrasis ir neteko proto.

O ar taip būna, kad dvi figūros prisiderina viena prie kitos? Taip ilgai dedasi panašios, kad pasidaro panašios? Vis tiek jos žūsta ne kartu. Jos žūsta skyrium. Ir dėl to būna dar skausmingiau, negu kad tarp jų niekada nebūtų buvę nė šešėlio panašumo...

Vilfredas prašė atleidimo, stovėjo priešais portretą ir prašė atleidimo to, kuris nuplukdė į vandenį laivelį ir pasakė: "Plauk, tu gali plaukti, o aš skęstu".

Mat stikliniame kiaušinyje staiga nustojo kritęs sniegas, nors ir kiek jį purtytum, kliuksintum. Tame kiaušinyje tėvas išbrėžė raidę "S" – šiaip sau, atsitiktinai. Išbrėžė briliantu. Šita raidė prasideda ir baigiasi vienodai. Ją galima skaityti aukštyn kojomis. Niekas nepastebės skirtumo. Keista, kai groji Bachą, negali pasakyti, ar greitai bus galas. Tu patenki begalybės dėsnio galion, viena grandis traukia paskui save kitą, ir tik ritmas savo galia vieną grandį paverčia paskutine — jeigu nesigriebsi prievartos.

Tėvas išbrėžė tą "S" išsiblaškęs, iš nuobodulio. Susanos vardas irgi prasideda ta raide. Kai buvo mažas, Vilfredas mėgo skaityti žodžius atbulai, ir jis praminė savo motiną Anasus. Šitaip vardas skambėjo labai gražiai. Suaugusieji ilgai juokėsi iš mylimo vaiko. Bet šita "S" neturėjo nieko bendra su Susana. Tėvas išreiškė ja vidinį savo netobulumą, lemtingą savo išdrikumą. Dabar Vilfredas pažinojo savo tėvą.

Ir todėl, kad jį pažinojo, jis nusileido motinai. Ji buvo nepraktiška, bet mokėjo siekti tikslo. Ir nusileido jos broliui Martinui. Tas buvo praktiškas. Dabar jiedu drauge važiuos į Vieną, nedidelė kelionė prasimetus reikalais, nes jeigu juos ištiktų nesėkmė... Nors dėdė Martinas negalvoja apie tai, jis veikia iš tyros širdies. Atstoja tėvą.

Vilfredas vėl padarė grimasą. Šį kartą portretas neatsakė. Tėvui vėl grįžo griežta rūsti išraiška – trumpa barzdelė, krakmolyta apykaklė. Kaip matyti, tėvas nepritaria tokioms mintims.

Dėdė Martinas atstoja tėvą? Velniai jo nematė, kaip mėgsta sakyti dėdė Martinas. Tik pamanykite! Jis, Vilfredas, pasišaipys ir iš to.

Ne, jis nesišaipys. Savaip jis netgi juos myli. Jie linki jam gero. Tegu būna, kaip jie nori. Vilfredui lieka savas pasaulis, į kurį jie niekada neįsibraus. Pasirinkimo jis neturi – juk jie skverbiasi į jo sielą iš visų pusių, trokšta padalyti tai, kuo nesidalijama. Meilę draudžiamiems, slaptiems dalykams. Vilfredas nori pasilikti nebylys.

XIX

Vienoje buvo žiema. Kai jie išėjo iš viešbučio į Ringo gatvę, visur baltavo sniegas. Dėdė Martinas buvo nusivylęs ir širdies gilumoje įsižeidęs. Jis visada sakydavo, kad Vidurio Europoje pavasaris ateina labai anksti. Miegamajame vagone jis pasakojo seserėnui apie gyvenimą Vienoje, kiek sugeba kalbėti žmogus visiškai be vaizduotės, bet kuo aiškiau Martinas suvokė neįprastą savo misiją, su kuria jis važiavo šį kartą į Vieną, tuo jam darėsi neramiau. Ačiū Dievui, auginant savo vaikus, Martinui dar nė karto nebuvo tekę domėtis tokiais delikačiais dalykais, o tai, beje, visiškai patenkino ir pačius dvynukus, ir tetą Valborgą.

Niekada pirmiau "globėjo" sąvoka nebuvo Martinui tokia sunki našta kaip tą rytą, kai jis ėjo per miestą, taip gerai pažįstamą, su savo globotiniu, apie kurį mažiau nutuokė negu apie batų valytoją prie kampo. Apie valytoją nors buvo žinoma, kad blizgina batus ir rūko svetimas cigarų nuorūkas.

Kai jie ėjo per gatvę ties viešbučiu, Martinas per išsiblaškymą vos nepaėmė seserėno už rankos. Paskutinę akimirką jis susizgribo ir susilaikė, bet negalėjo atsikratyti jausmo lyg būtų piemuo, ganantis avelę, kuri kiekvieną akimirką gali dingti tarp žvangančių tramvajų arba įkristi į kokį nors baseiną.

Kavinukėje prie kampo šalia Šventojo Stepono katedros, kur dėdė Martinas mėgo pusryčiauti, ant nedidelės pakylos stovėjo piupitrai; vienoje pakylos pusėje buvo bufetas, kitoje – pliušu aptrauktos kėdės, sumaniai perdirbtos iš kažkokių baldų su skylutėmis sėdynėse, su keistomis, lyg imperatoriškomis karūnomis ant atkalčių; karūna ir erelis nustebę spoksojo į auksaspalvę ryto šviesą.

Pamatęs piupitrus, Vilfredas krūptelėjo ir nejučiomis spustelėjo dėdei alkūnę, norėdamas jį sustabdyti, bet Martinas, pagalvojęs, kad seserėnas nori pabėgti, tvirtai sugriebė jį už rankos ir negailestingai nuvilko tolyn per kavinę, kur, įsikniaubę į laikraščius, pritvirtintus ant pastovų, sėdėjo tylūs vyriškiai su ūsiukais, nė nepaliesdami priešais stovinčių mažyčių puodelių.

– Dėde, nejaugi čia gros? – vien lūpomis paklausė Vilfedas.

Martino veidą nušvietė šypsena.

– Ne anksčiau kaip dvyliktą, mano berniuk, – nuramino jis seserėną. Ir pats nusiramino. Bet vis dėlto niekaip negalėjo suvokti, kodėl taip neapkenčia muzikos tas, kuris pats turi didelių muzikinių gabumų. Martinas buvo nelabai muzikalus, bet jam netrukdė muzika kavinėje. Tiesą sakant, jis paprasčiausiai nekreipdavo dėmesio į muziką.

Dešimtą kartą jis įtikinėjo Vilfredą, kad šis neturi bijoti gydytojo, pas kurį jie eina. Žinoma, tarp saviškių jis garsenybė, bet pats Martinas parašė jam ir gavo palankų atsakymą. Martinas ir pats pamažu pradėjo jaustis esąs stebukladaris, nes išmoko suprasti iš lūpų seserėną, kai šis norėdavo pasakyti jam ką nors ypač svarbaus. Martinas ėmė manyti, kad šis menas apskritai nėra toks sudėtingas, tereikia pasipraktikuoti. Beje, taip yra visur. Pastabus žmogus ką nori išmoks. Tik reikia mokėti žiūrėti.

Jau pirmomis kelionės minutėmis Vilfredas pasijuto prisirišęs prie dėdės. Jie susitarė, kad motina nelydės jų į stotį. Likę vienu du, dėdė ir seserėnas iš karto pajuto kažkokią abipusę vienybę – jausmą, naują jiems abiem. Dėdė Martinas principiniais sumetimais atidavė pašaliniams auklėti savo sūnus diduomenės žmonėmis, to reikėjo jų karjerai. Todėl vedžiotis paskui save globotinį dėdei Martinui buvo tas pat, kas keliauti po nežinomas šalis. Be to, gerai mokėdamas kalbų, jis visuomet jausdavo malonumą padėti kitiems.

Dėdė Martinas be paliovos dirsčiojo į laikrodį. Konsultacija buvo paskirta dešimtą valandą, o iki namų, kur priiminėjo gydytojas, reikėjo eiti ne daugiau kaip ketvirtį valandos. Bet, regis, nei kišeninio dėdės laikrodžio, nei sieninio kavinės laikrodžio rodyklės atkakliai nenorėjo prieiti prie pusės dešimtos.

Kai pagaliau neskubėdami jiedu žingsniavo gatve, sniegas jau buvo pradėjęs tirpti ir miestas ėmė darytis toks, koks buvo išlikęs Martino atmintyje iš pirmesnių reikalinių jo kelionių, kurios jam kėlė malonius prisiminimus. Dėdė Martinas taip uoliai ramino seserėną, kad pats pradėjo

jaudintis. Todėl vis dėstė raminančius pamokymus, kol Vilfredas priveiktas stengėsi nesiklausyti dėdės, bijodamas, kad neištiktų isterijos priepuolis. Vilfredas visai neketino nepažįstamo gydytojo akivaizdoje linkčioti arba purtyti galvą. Jis apskritai buvo pasiryžęs iš visų jėgų stengtis, kad ta kelionė duotų kuo didžiausią naudą, nors vien tam, kad dėdė Martinas galėtų didžiuotis, jog sumanymas nebuvo tuščias. Būdamas dėdės draugijoje, Vilfredas nebūgštavo dėl savo vidinio pasaulio neliečiamumo – tam dėdė buvo pernelyg naivus.

Namas, kuriame gyveno gydytojas, buvo kaip ir visi praeito šimtmečio pabaigos namai su gan siaurais laiptais. Laiptų narveliai buvo išmušti mediniais paneliais su auksine juostele, kuri ėjo laiptais aukštyn, bet tarpais buvo nusitrynusi nuo dažno plovimo ir laiko. Vilfredui patiko tie laiptai, jie nė kiek nebuvo iškilmingi, pats namas taip pat buvo kažkoks beveidis, ir todėl jis iš karto pajuto pasitikėjimą. Vilfredas nejautė, kaip daugelis pacientų iš prastuomenės, kad į jį visi žiūri. Užtat jis nebejautė nei drovumo, nei baimės. Buvo visiškai abejingas visam tam sumanymui, juo domėjosi tik dėdės Martino labui.

Maloni moteris be pataikavimo įleido juos į mažą prieangį. Prie durų buvo prikalta kukli lentelė. Jokių stebuklingumo ženklų. Bet moteris buvo be balto medicininio chalato. O veide jokios profesinės išraiškos, kuri bylotų, kad ji pasiryžusi ginti savo šeimininką nuo įkyrių lankytojų. Ji atidžiai perskaitė dėdės Martino vizitinę kortelę, įsikišo ją į prijuostės kišenę ir paprašė ponų prisėsti. Ant sienos nebuvo matyti imperatoriaus Pranciškaus Juozapo portreto[27]. Atvažiavęs į Vieną, Vilfredas pirmą kartą pateko į tokią patalpą, kur nebuvo to portreto. Užtat kabojo dvi Franso Halso reprodukcijos, Vilfredas parodė jas Martinui. Dėdė Martinas energingai ėmė linksėti, tarsi norėdamas atsiginti nuo nemalonių šnekų. Labai sveika jo prigimtis kentėjo, apsilankius pas daktarą.

Jie abu ne iš karto pastebėjo, kad atsivėrė durys ir daktaras įėjo į kambarį. Pirmiausia Vilfredui į akis krito tai, kad daktaras labai liesas. Paskui – jo rankos paspaudimas, trumpas ir energingas, be jokios užuominos apie globėjišką patikinimą, prie kurio Vilfredas priprato, besilankydamas pas gydytojus, ir kuris tarsi sakė: "Ramiai, ramiai, draugeli, mudu abu kaip nors susitvarkysime".

Paskui jie sėdėjo erdviame kabinete, kur nei atvirai, nei už stiklinių durelių nebuvo jokių žvilgančių daiktų, kurie tarsi byloja pacientams, kad jeigu, girdi, daktaras panorės, viską padarys. Kambarys taip pat buvo apkaltas tamsiais paneliais, baldai aptraukti oda, o ant dviejų siaurų langų kabėjo krakmolytos užuolaidos, tokios švarutėlės, lyg šiandien pakabintos. Daktaras atitraukė savo kėdę nuo stalo ir pastatė ją truputį arčiau, kad jo neskirtų nuo lankytojų tvirtovės siena. Paskui atsisėdo ir ėmė atidžiai klausytis dėdės Martino, kuris kas žodis užsikirsdamas pradėjo pasakoti, kaip vystėsi liga. O Vilfredas sėdėjo, įsmeigęs akis į apvalią daktaro barzdelę. Barzdelė buvo tamsi, nors jau pradėjusi žilti, – daktarui veikiausiai buvo per penkiasdešimt. Ir dar jis žiūrėjo į daktaro rankas. Vilfredas manė, kad tokio stebukladario rankos turi būti kaip dėdės Renė – permatomos, švelnios, neramios rankos, kuriose daiktai pasirodo ir dingsta kaip pasakoj. O daktaro rankos buvo mažos, stiprios, ramios ir netgi pirštai nelabai ilgi. Ir akių blizgesys nehipnotizavo, nedarė pacientui reikiamo įspūdžio. Vilfredas truputį nusivylė – negavo pasimėgauti sensacija. Akimirką jam kilo noras padaryti kokį nors keistą išsišokimą. Labai jau jis nusivylė tuo liesoku žmogum, kuris mandagiai klausėsi paikų dėdės šnekų.

Kai dėdė Martinas nutilo, daktaras atsistojo ir paprašė jį pasišalinti. Jo balsas nebuvo nemandagus, bet skambėjo įsakmiai. Dėdė Martinas ėmė gaudyti orą, paskui pradėjo prieštarauti. Juk jis tiek kelio važiavo...

Argi Vilfredas vienas neras kelio atgal į viešbutį? Beje, jeigu net nerastų, jam iškviestų mašiną. Daktaras jau tiesė dėdei ranką. Martinas sumišęs pažvelgė į Vilfredą, šis linktelėjo – jam buvo smagu tai stebėti. Išeidamas dėdė Martinas pažvelgė į Vilfredą, aiškiai būgštaudamas, kad jiedu su seserėnu gali daugiau ir nepasimatyti šiame gyvenime.

Ar iš tikrųjų daktaro veide šmėstelėjo šypsena? Tokiu atveju būta tik šypsenos šešėlio, bet vis dėlto šypsenos, kuri tarsi bylojo: "Taip, taip, jūsų dėdė taip ir pagalvojo, o dabar pasikalbėsime kaip suaugę žmonės". Vilfredas norėjo padėkoti daktarui, pabandė krustelėti lūpas, bet daktaras sustabdė jį rankos mostu ir nuėjo prie lango. O paskui atsisuko ir paklausė:

– Jūs dainuojate?

Vilfredas energingai papurtė galvą ir judesiu parodė, kad skambina. Daktaras tuojau pat pridūrė:

– Žinau. Žinau, kad jūs žavitės ir tapyba...

Jis ryžtingai priėjo prie lentynos, nustatytos įvairaus didumo ir storumo knygomis, ir išsiėmė didžiulį foliantą, gulėjusį skersai kitų. Vilfredas iš karto suprato, kad čia albumas su reprodukcijomis. Spėtinai atvertęs knygą, daktaras padavė ją jaunuoliui:

– Austrija taip pat turi didelių tapytojų, – tarė jis.

Paveiksle buvo pavaizduota prie upelio po medžiais gulinti moteris – romantizmo mokykla. Daktaras prisistūmė savo kėdę prie Vilfredo kėdės. Jie abu pradėjo sklaidyti albumą. Tai buvo tarsi kelionė per visų laikų meno istoriją: čia buvo ir urvinė Ispanijos tapyba, ir Egipto faraonai užsisklendusiais, kažkokiais užsimiršimo paženklintais veidais, ir akmenyje iškalti elniai didžiuliais pilvais, sustingę judesyje. Daktaras vertė lapus kur papuolė, nei pernelyg nerūpestingai, nei stengdamasis nuraminti. Buvo matyti, kad ši knyga dažnai žiūrima, daugelyje vietų tekste buvo pieštuku parašyta pastabų. Vilfredui dingtelėjo mintis, kad daktaras pradeda įsitraukti į dėdės vaidmenį.

Ir tą pačią akimirką daktaras atsistojo ir užvertė albumą. Jis padėjo jį, vėl priėjo prie lango ir taip pastovėjo valandėlę, žiūrėdamas į gatvę.

Kambaryje neaiškiai buvo girdėti duslus padangų šniokštimas. Daktaras atsisuko, paėjo kelis žingsnius į Vilfredą ir paklausė:

– *Sie sprechen ja deutsch?**

– *Aber natürlich, Herr Professor!*** – neužsikirsdamas atsakė Vilfredas.

Ar iš tikrųjų daktaro veide šmėstelėjo šypsena? Ne, šį kartą ne. Dabar buvo ne šypsnys. Kažkas kita. Suvokimo šešėlis. Vilfredas sėdėjo krutindamas lūpas. Tai buvo pirmieji jo žodžiai per tris mėnesius. Jis buvo ne tiek nustebęs, kiek sumišęs.

Abejingumo šarvai staiga nubyrėjo nuo jo ar bent jau įskilo. Ir jis ėmė springdamas kalbėti, turėjo pats paaiškinti šiam svetimam austrų gydytojui, kad jis ne simuliavo visus tuos mėnesius, kad tam tikra prasme jis galėjo kalbėti, bet vos tik... ir... Jis painiojo rečiausius vokiečių kalbos posakius, už kuriuos būtų pagyrusi pati teta Kristina, su šnekamosios kalbos frazėmis, atkakliai ir karštai įtikinėjo gydytoją, kad, apskritai paėmus, jis mielai melavo ir apgaudinėjo, bet kaip tik čia...

---

* Ar jau kalbate vokiška? (*Vok.*)

** Na, aišku, pone profesoriau (*vok.*).

Ir tada gydytojo veidą nušvietė atvira šypsena, bet ne plati ir linksma, o tokia, kuri labiau matyti iš akių negu iš lūpų ir kuri visai nepanaši į visažines daktariškas šypsenas – esą nesivarginkite, jaunuoli, mes mokyti žmonės, žinome viską... Tai buvo šypsena – taip, jinai reiškė ne tiek pritarimą, kiek draugiškumą, ne moksliškumą, o išmintingumą...

Vilfredas papasakojo daktarui labai daug ką, apie tokius dalykus, kurių pats nesitikėjo. Juk šis žmogus buvo pašalinis. Be to, Vilfredas per daug ilgai slopino šiuos jausmus.

Laikas ėjo, o jie vis sėdėjo ir šnekėjosi dviese. Vilfredas matė, kaip už lango slinko saulė. Porą kartų skambėjo telefonas, daktaras, paėmęs ragelį, ramiai ir ryžtingai atsakinėjo nematomam pašnekovui, nė sekundės nenuleisdamas akių nuo Vilfredo. Ir tada Vilfredui rodėsi, kad daktaras į kažką panašus, gal netgi į tėvą. Kažkokia akių išraiška. Ne, jis buvo panašus į ponią Frisaksen... Nė šešėlio pastangų kažkuo dėtis; už išorinės regimybės, *po ja* – sąžiningumas, tikras, o ne tas, kuris rodomas viešai ir kuris pats yra tik dar viena regimybė po sąžiningumo kauke!

Ko gero, tos minutės, kai daktaras kalbėjo telefonu, padarė Vilfredui patį didžiausią įspūdį, nes tada jis pats galėjo iki valiai žiūrėti į daktarą, jausdamas visišką vidinę laisvę. Šio žmogaus draugijoje nesijauti suvaržytas, kaip būdamas su daktaru Danijelsenu ligoninėje ar su Monsenu namie; priešingai, šitas daktaras nuteikia tave laisvai, jis neturi tos atkaraus intereso kaukės, to sunkumo, nuo kurio pradedi jausti nenatūralų įtempimą.

– Kodėl jūs paklausėte, pone profesoriau, ar aš nedainuoju? – prašneko į jį Vilfredas po pauzės.

Draugiškai pažvelgęs į jaunuolį, tas gūžtelėjo pečiais.

– Kodėl? Juk reikėjo ko nors paklausti. O čia muzika...

– O ar taip būna, kad nebyliai staiga ima dainuoti?

– Būna... Jūs skaitėte Hanso Kristiano Anderseno "Lakštingalą"?

– "Lakštingalą"?.. – Ir Vilfredas tučtuojau suprato. Ir iš gydytojo veido pamatė, kad šis iš karto pajuto, kai Vilfredas suprato. – Tai teisybė, – pareiškė jis, nunarinęs akis. – Aš jaučiausi kaip dirbtinė lakštingala, kuri čiulba tik užsukta. – Į akis jam plūstelėjo ašaros.

– Arba, priešingai, kaip tikra lakštingala, – paprieštaravo daktaras. – Tikra lakštingala, išvaryta intrigantų.

Vilfredas šiaip taip išstenėjo:

– Aš tapau nebyliu tarp savo artimųjų, per juos tapau toks. Per juos netekau kalbos. Jie taip elgėsi, kad aš pasidariau nebylys!

Paskutines frazes jis rėkte išrėkė. Buvo pasiryžęs viskam – taip norėjo pasiteisinti prieš šį žmogų, kuris prisiminė "Lakštingalą".

Daktaras linktelėjo. Linktelėjo vieną kartą, o ne daugelį kartų, lyg norėdamas pasakyti: "Taip, taip, aš suprantu, viską suprantu". Jis linktelėjo vieną kartą. Bet to užteko.

– Ar jums neatrodo, kad toliau žaisti šį žaidimą su savo artimaisiais per žiauru? – paklausė jis. Jo balsas nuskambėjo staiga rūsčiai. Vilfredas norėjo paprieštarauti, bet daktaras nutraukė jį. – Kai sakau "žaidimas", neturiu galvoje kažkokio negarbingo žaidimo, aš kalbu apie tą veidmainiavimą, kurio jūs griebiatės savigynos sumetimais. Jūs mane suprantate?

Vilfredas linktelėjo. Linktelėjo dar ir dar. Jis sėdėjo ir linkčiojo be perstojo.

– Gana, nereikia daugiau linkčioti! – šypsodamasis pasakė gydytojas. – Prie tokių dalykų labai greitai gali priprasti. Pradedi mėgdžioti. Mėgdžioti pats save.

Vilfredas niekada nebuvo pagalvojęs, kad tai galima nusakyti tokiais tiksliais žodžiais. Jis paklausė:

– Jūs hipnotizuotojas?

Tas nusišypsojo.

– Nesumanykite niekinti hipnozės, jaunuoli. Tik šiuo atveju ji neturi jokios reikšmės. Nebijokite.

– Aš ir nebijau, – tvirtai pasakė Vilfredas.

Daktaras pakilo ir vėl nuėjo prie lango. Ir vėl kambaryje stojo beveik juntama tyla.

– Jūs dėl to esate tikras? – paklausė daktaras, vėl atsisukęs į Vilfredą.

– Atleiskite, aš nesupratau...

– Kad jūs nebijote? Jūs pasakėte: aš nebijau.

– Aš turėjau galvoje hipnozę...

– Rasi, jūs norėjote pasakyti apskritai nebijote?

Vilfredas droviai nudelbė akis.

– Žinoma, bijau, – tyliai pasakė jis.

– Žinoma, bijote. Visi bijo. – Gydytojas patylėjo, paskui priėjo prie stalo

ir atsisėdo ant kėdės. – Jūs labai išlavėjęs jaunuolis, – pasakė jis. – Užaugote vadinamosiomis šiltnamio sąlygomis. Aš noriu jūsų paklausti: ar jūs pats nusprendėte išeiti pas mane gydymosi kursą?

Vilfredas pasakė:

– Betgi aš galiu kalbėti... – Ir tuoj pat pajuto, kaip tai naivu. Tačiau gydytojas atsistojo ir priėjo prie jo. Ir tik dabar Vilfredas pastebėjo, kad jiedu vieno ūgio ir gal jis, Vilfredas, netgi truputį aukštesnis už daktarą.

– Teisybę sakote, – tarė daktaras. – Pažadėkite... Beje, ne, jūs neprivalote niekuo įsipareigoti man, pašaliniam žmogui... Bet ar nemanote, kad bus protingiausia, jei nuo dabar jūs kalbėsite?

Ašaros, prakeiktos ašaros. Dabar jos visiškai nereikalingos. Pirmiau Vilfredas naudojosi jomis kaip ginklu. Su ašaromis akyse jis dėdavosi graudus, kaip ir su šypsena lūpose dėdavosi linksmas. O dabar jos riedėjo jam iš akių, karštos ir bjaurios.

– Ta-aip! – atsiduso daktaras. – Kad mes galėtume verkti. Verkti ir juoktis!

Jis šitą pasakė kaip žmogus, kuris pats apie tai svajoja, kaip žmogus, kuris supranta esąs bejėgis, bet nieko negali padaryti. Vilfredas pagalvojo – laikas atsisveikinti. Jis buvo girdėjęs, kad šitas gydytojas burtininkas labai užsiėmęs žmogus. Jis atsistojo. Gydytojas priėjo prie jo.

– Aš labai norėčiau pasiklausyti, kaip jūs skambinate! – paprašė jis.

Vilfredas apžvelgė kabinetą. Bet gydytojas priėjo prie užuolaidų, kabančių šalia rašomojo stalo, ir atidarė už jų suveriamąsias duris. Vilfredas pamatė mažą kambarį, pristatytą daug auksaspalvių pliušinių baldų – kambarį, su išeinančiu į gatvę erkeriu ir tamsiai rudu žvilgančiu pianinu kampe. Instrumentas jam priminė bufetą Andreaso namuose.

– Ką jūs labiausiai mėgstate skambinti? – paklausė daktaras, priėjęs prie krūvelės natų ant mažo staliuko. Vilfredas atsakė kaip automatas:

– Bethoveną.

– Tikrai?

– O kodėl gi ne? – Vilfredas pajuto, kaip jam sukilo protestas prieš šito žmogaus neįveikiamą įžvalgumą. – Gal jums labiau patinka Debiusi?

Gydytojas nusišypsojo:

– Aš paklausiau, kas jums labiau patinka!

– Šiuo metu Bachas, – prisipažino Vilfredas. Ir vėl jam pasirodė, kad nuvargęs, liesas jo veidas šyptelėjo; tas veidas atrodė kažkoks vos pastebimai liūdnas, kažkoks sugniužęs ir sykiu kažkoks labai sveikas. Tuo daktaras veikiausiai ir buvo panašus į ponią Frisaksen.

Vilfredas paskambino vieną mažą preliudą, paskum fugą. Jis pats nepastebėjo, ar jam pasisekė, bet staiga suvokė, kad pirmą kartą per daugelį mėnesių girdi savo skambinimą. Instrumentas buvo geras, švarus, gal truputį silpnoko skambesio, bet tokio pat švaraus kaip pats šeimininkas.

Paskui mintys ėmė tekėti atgal. Dabar Vilfredas juto tą pat, ką ir kadaise grodamas su orkestru pas dėdę Renė. Jis nieko nevedė paskui save, ir jo niekas nevedė, bet jis tarsi kreipėsi į jėgas, kurios gyveno jame, nepriklausydamos jam, ir kurios išsiliejo grojant.

Kai Vilfredas vėl sugrįžo į tikrovę, susijaudinimas atslūgo. Jis paspaudė paskutinius akordus.

– Atleiskite, – pasakė jis. – Ir ačiū.

– Ačiū jums, – pasakė daktaras, pakilęs nuo kėdės. – Dėl ko jūs atsiprašote?

Vilfredas stovėjo vis toks pat sumišęs.

– Nežinau. Man tikriausiai metas namo.

Gydytojas padelsė, paskui nuvedė Vilfredą atgal į kabinetą ir uždarė duris. Kaip keista – Vilfredui pasirodė, tarsi jis būtų grįžęs į savo namus... Jis žingtelėjo durų link.

– Palaukit truputį, – pasakė daktaras. – Kadangi mudu susitarėme dėl jūsų, kaip čia pasakius, pažangos... kalbant... – Jis nusišypsojo. – O jeigu jūs paskambintumėt savo dėdei ir pasakytumėt, kad greitai būsite namie.

Akimirką Vilfredas pajuto, kaip kažkas viduje įsitempė ir lūpos tuoj tuoj sustings – burna ėmė trūkčioti.

– Juk mes nežinom, kur jis, – sunkiai išstenėjo.

– Pabandysim paskambinti į viešbutį, – tučtuojau paprieštaravo daktaras. – Arba štai ką... – Jis apsigalvojo. – Man rodosi, kad jūsų dėdė šiuo metu sėdi "Mocarto kavinėje" ir geria alų.

Vilfredas sustingo:

– Mocartas... Kodėl Mocartas?

– Kadangi tai žinomas restoranas ir turistai mano ten geriausiai pažinsią Vieną. Beje, gal jie iš tikro ten ją pažįsta – nežinau.

– Atleiskite, pone profesoriau, – pasakė Vilfredas. Jis pats juto, kaip komiškai skamba jo rimtas tonas, bet nieko negalėjo sau padaryti. – Jūs esate susitaręs su juo?

Garsusis gydytojas susijuokė, šį kartą atvirai, visiškai parbloškiančiu juoku.

– Jūsų neapgausi! – linksmai pasakė jis. – Džiaugčiausi gavęs progos sukryžiuoti su jumis špagas. Vadinasi, susitarėm, mes skambiname į "Mocarto kavinę".

Ir jis paėmė ragelį.

XX

Iki buvo atnešta sriuba, jau egzistavo dvi versijos, kaip reagavo dėdė Martinas į Vilfredo skambutį "Mocarto kavinėje". Pirmoji versija – tetos Valborgos – teigė, kad dėdė Martinas vos neapalpo išgirdęs ragelyje Vilfredo balsą. Antroji, atsiradusi truputį vėliau, paties dėdės Martino: iš esmės jis ne taip labai jau buvo nustebintas. Jis iš pat pradžios tvirtai įtikėjo į stebukladarį daktarą ir sužinojęs, kad taip sėkmingai viskas baigėsi, nepametė galvos, greitai susitvarkė visus reikalus Vienoje ir nusiuntė seseriai telegramą.

Dėdė Martinas sakė gryną teisybę, kokia ji gali būti tokiu atveju. Jis iš tikro sėdėjęs "Mocarto kavinėje" ir tuo metu, kai suskambėjo telefonas, gurkšnojęs alų ir galvojęs visai ką kita. Teisybė, iš pradžių jis labai nerimavęs dėl Vilfredo ir norėjęs kuo greičiau ištraukti jį iš to nesimpatingo subjekto nagų – argi žinai, kas jis per paukštis. Bet pamažu Martino mintys nukrypo kita linkme, įvairiausi dalykai nuolatos blaškė jo dėmesį, todėl, kai Vilfredo balsas ragelyje pasakė: "Sveikas, dėde!" – nė kiek nenustebo. Akimirką jis stačiai buvo užmiršęs seserėną. Užtat, truputį palaukęs, taip, truputį palaukęs, susigriebė ir suvaidino alpstantį, kaip ir derėjo ta proga. Vadinasi, iš esmės teisingos buvo abi versijos.

Beje, apie austrų gydytoją buvo kalbama labai mažai. Šeima patyrė nemalonumų, dabar viskas buvo praėję. Teisybė, dėdė Martinas tarp kitko

priminė, esą Vienos gydytojas pasiūlęs, kad berniukas išeitų pas jį visą gydymo kursą. Gydytojas minėjęs žodį "trauma", kažką kalbėjęs apie neurozę. Bet dėdė Martinas ryžtingai nutraukė visas tas šnekas pasakęs, kad berniukas atgavo kalbą, o rožės žydi ir Norvegijoje. Iš tetos Valborgos veido buvo matyti, kad tokios vyro šnekos ją liūdina.

Bet dabar viskas praėję. O kalbėti apie tai, kas praėję, nedera. Dera kalbėti apie tai, kas yra. Ypač kad praėję laikai buvo nemalonūs. Ponia Susana atsigavo nepaprastai greitai. Ji daugiau neberyšėjo šilto šaliko, išdidi jos laikysena ir švelnus šypsnys, kuriuo ji sveikindavo svečius, neturėjo nieko bobiško.

Deja, Vilfredo nėra namie. Jis labai džiaugtųsi matydamas susirinkusią visą šeimą, bet jo nėra namie. Jis vėl įniko į pamokas ir muziką. Dabar jis konservatorijoje ir pareis vėliau.

Bet Vilfredas buvo ne konservatorijoje. Iš pradžių trumpam užsuko į restoraną Stortingo gatvėje. O dabar sėdėjo ant suoliuko Frognerio parke su Miriama ir ginčijosi su ja apie muziką. Jis kalbėjo:

– Argi tu nejauti, kaip jis maivosi, tas jūsų Mocartas, kaip jis maivosi ir kraiposi stengdamasis patikti publikai? Aš stačiai taip ir matau, kaip jis šliaužioja prieš savo pagyrūną tėvą, – ir taip visą gyvenimą. Be to, Mocartas buvo nelaimingai įsimylėjęs. Ir jis pats to norėjo. Viską darė pagal planą.

Miriama šypsojosi.

Ją stebino jo piktumas, beveik visų jo teigimų aiškus neteisingumas. Atrodė, Vilfredas tyčia stengiasi būti neteisingas. Kai Miriama šypsodavosi, reikšdavo, kad ji nesutinka su juo, ir jis tai žinojo, jis viską žinojo iš anksto, šitas jaunuolis, toks nepanašus į tuos žmones, tarp kurių ji gyveno.

– Ir visi tie plepalai apie grožį, harmoniją... – Vilfredas užsirūkė cigaretę, dešimtą per tą laiką, kai jiedu sėdėjo ant suoliuko, ir įsmeigė priešišką žvilgsnį į tolį, į pavasarinę vakaro prieblandą, kurios lengvas ūkas gaubė tvenkinius. – Pažiūrėk į šias gulbes. Žmonės stengiasi veisti jas visur, kur tik yra vandens. Bet ko mes, tiesą sakant, iš jų tikimės? Harmonijos, judesio... Veisiame jas savo malonumui, kad esame laimingi ir netgi kad pačios gulbės laimingos. Bet tu tik pažiūrėk, kaip jos elgiasi. Žinoma, jos čiaužia didingai ramiai, jos atrodo kilniai, bet tik todėl, kad taip jos plaukioja ir kaklas jų toks ilgas, kad joms reikia jį išriesti. Bet tu pažiūrėk, kaip jos persekioja, kaip kankina viena kitą. Ir žiūrėk, kokios bjaurios jų akys,

kažkokie siauri plyšeliai, turbūt todėl, kad mažiau matytų ir nuolatos įtarinėtų viena kitą.

Miriama negalėjo susilaikyti iš juoko. Bet tai buvo nelinksmas juokas. Ji buvo švelni šiam jaunuoliui, nors nenorėjo visiškai su juo sutikti...

– Nesuprantu, – pasakė ji. – Gali pagalvoti, kad jūs jaučiate malonumą visus demaskuodami, visur ieškodami trūkumų.

– Jūs?

– Taip, jūs. Neužmiršk, kad aš augau savo bendratikių, žydų, aplinkoje. O mes nemėgstame ieškoti savo artimųjų trūkumų, šiaip ar taip, ne tai mums svarbiausia. Žinoma, mes irgi kartais pykstamės, bet nesidžiaugiame, kad kažkur kažkas negerai.

Jis iš karto surimtėjo.

– Taip, aš žinau, tavo tėvui buvo sunku...

– Tėvui? Taip, ir tėvui, žinoma, ir tėvui. Kodėl tu nuolatos klausinėji apie tėvą? Kitiems taip pat, mano dėdėms... Motinos brolis, pavyzdžiui, taip pat nemažai vargo. Galicijoje visiems žydams buvo nesaldu, visiems, kurie vargšai.

– O kas ne vargšas?

– Jiems taip pat buvo savotiškai sunku. Bet jie nors galėjo išsipirkti. O kai kurie padėjo vargšams. Mums, pavyzdžiui, padėjo. Ir dabar mes gerai gyvename.

Jis mintyse svarstė jos žodžius. Ji vartojo tokius žodžius, kaip "gerai", kaip "žmonės geri". Vadinasi, žmonės turi ypatybę užmiršti ir slėpti ir dar vieną ypatybę, kurią Vilfredas žino geriau negu kas nors kitas, – rodyti kažką priešingai, negu jaučia.

– Ką reiškia gerai gyvenate?

Ji nustebusi pažvelgė į jį.

– Kaip – ką reiškia? Na, nors ir tai, kad dabar mes turime pinigų. Ir apskritai mums gera gyventi visai šeimai drauge. Juk tu žinai, mano brolis garsus teisininkas.

– O mano bičiulis mokosi vakarinėje mokykloje, – pareiškė Vilfredas.

Ji pasėdėjo tylėdama, žiūrėdama į gulbes. Jis sakė teisybę, jos iš tiesų atrodė pagiežingos. Jų judesiai dvelkė ne tik didinga ramybe. O pirmiau jos visada jai atrodė karališkos.

– Aš nesuprantu, ką tu nori pasakyti, – prašneko ji. – Tau nesuprantama,

kad žmonės kažko siekia. Vakarinė mokykla, konservatorija... Bet žmonės nuo to darosi laimingesni, – baigė patenkinta, kad sugebėjo paaiškinti.

– Ir jūs džiaugiatės tuo – tuo, kad darotės laimingesni?

Jis pasakė tai visai tyliai. Lyg net nelaukdamas atsakymo. Ji paklausė:

– Kam tu pats sau gadini nuotaiką?

– O aš nežinau, kam to reikia – stengtis būti laimingesniam, – niūriai burbtelėjo jis.

– Tavo Mocartas, pavyzdžiui, visai nebuvo laimingas!

– Taip manai? O aš įtariu, kad jis tyčia susigalvodavo nelaimių.

– Nelyginant tu, – piktai pasakė ji. – Visai kaip tu. Tu tyčia aitrini savo žaizdas.

Jis atkakliai paprieštaravo:

– Žinau. Bet nuo to nesijaučiu laimingesnis.

– Juk tu nė nenori būti laimingas. Žmonėms, kurie pernelyg savęs gailisi, niekada nebūna gerai. Jie išeikvoja save niekams. Čia visa esmė.

– Miriama, – pasakė jis. – Žinai, man rodosi, aš tave myliu.

Ji sėdėjo ant suoliuko nejudėdama. Buvo įpratusi sėdėti nejudėdama, kai nejudėjimas – ne paprasta pauzė tarp dviejų judesių, o kažkas daug daugiau. Ant dulkėtos žvyru pabarstytos aikštelės dar gulėjo plonas sniego sluoksnis. Atrodė, jis hipnotizavo Miriamą.

– Aš ištekėsiu tik už žydo, – pasakė ji. – Ir niekada nepamilsiu kito – to, ne už kurio ištekėsiu.

Deginamas kažkokios šaltos ugnies, Vilfredas galvojo: "Ji gera. Tokiam ir reikia būti". Ir nuo šios minties jį pagavo pyktis.

– Ką gi, Menkovičius, kuris vadovauja tavo smuiko klasei, – žydas.

– Taip, – atsakė ji ir truputį palaukus pridūrė: – Ir jis geras pedagogas.

"Na ir kas? – irzliai galvojo jis. – Kas čia nepaprasto? Mudu draugavome, aš lydėdavau ją namo, gal aš net myliu ją. Šiaurės pašvaistė".

– Tu man patinki, kai būna šiaurės pašvaistė, – pasakė ji staiga sukikenusi. – Šalia bažnyčios tvoros prie Uranijenborgo. Tada aš tave myliu.

Velniai rautų tą instinktą! Nejaugi jis pasakė balsiai žodžius "šiaurės pašvaistė"? Ne, ji paprasčiausiai atspėjo. Kaip motina, kaip Erna, kaip Kristina. O gal apskritai jo mintis visada taip lengva atspėti?

– O žinai, kai tu nenorėjai manęs matyti, kai tu... sirgai... – pradėjo ji.

Jis nepalaikė jos. Žiūrėjo į gulbes. Jos plaukiojo tam tikra sistema, viena

palei kitą sukdama ratus. Kai norėdavo jis, nenorėdavo ji. O kai ji būdavo benorinti, atsirasdavo trečiasis. Tada pirmasis puldavo trečiąjį, o ji ramiai nuplaukdavo šalin. Didingai nuplaukdavo šalin.

– Aš keturiasdešimt penkias minutes išstovėjau prie durų, kol ryžausi paskambinti.

Štai kaip... o paskui, paskui... Jis taip pat kažkada paskambino prie Andreaso durų, o paskui nubėgo ir pasislėpė ant laiptų, erzindamas seną tarnaitę. Štai kaip buvo jam, tam, kuris nebuvo geras.

– Tu manai, malonu būti nebyliu? Sėdėti ir pūsti gūžį, kai kas nors į tave žiūri.

– Gal būčiau sugebėjusi tau padėti, – pasakė ji. – Tikėjausi, kad galėsiu.

Štai ką ji manė! Manė, kad būtų privertusi jį prakalbėti. Manė esanti romi šventyklos žynė.

– O kodėl būtent tu?

Ji vos pastebimai, beviltiškai mostelėjo ranka.

– Pamoka baigėsi, – tarė ji. – Man laikas eiti.

Pamoka baigėsi. Jos muzikos pamoka. Vadinasi, norėdama pabūti su juo, ji taip pat praleido pamoką – ji taip pat sumelavo, ji, kuri niekada nemeluoja. Praleido progą pamatyti savo Menkovičių...

– Aš turėčiau susijaudinti, – pasakė jis. – Bet, šiaip ar taip, iš tikrųjų einame. Manęs laukia namiškiai. Jie papjovė veršiuką.

– Tu to nevertas, – pasakė ji atsistodama.

Jis taip pat atsistojo, irzliai pašnairavęs į gulbes.

– Biblinis dykūnas irgi to nebuvo vertas. Ir vis tiek dėl jo buvo papjautas veršiukas. Jie visada pasiryžę papjauti veršiuką.

Palei medinę tvorą, nusitęsusią iki Bažnyčios gatvės, jiedu atsisveikino. Jis lydėjo akimis jos figūrą, greitai tolstančią Muntės gatvės pusėn. Gilios kelio vėžės buvo pilnos vandens, nuauksinto saulėlydžio atšvaitu.

– O smuikas! – staiga suriko jis. Jo rankoje pasiliko futliaras su jos smuiku. Tą akimirką prieš akis pasirodė du arkliai, įkinkyti į didelį alaus vežiotojo furgoną. Vilfredas atšoko į šalį, kad nepakliūtų po kanopom, vanduo iš vėžių aptėškė jį nuo kojų iki galvos.

– Ar tu pastebėjai, kad vanduo auksinis? – juokdamasis paklausė jis Miriamos. Ši stovėjo mirtinai išsigandusi. Ji matė, kaip pro šalį pralėkė furgonas. Vežiotojas, atsisukęs pasostėje, piktai sušuko:

– Ar aklas?

– Nebylys, – atsakė Vilfredas, parodęs į savo lūpas, o paskui pasukiojo smilių prie smilkinio.

– Beprotis, – nusijuokė ji. – O kodėl tu sakei, kad vanduo auksinis?

– Va šitas pats vanduo, – atsakė jis, parodęs į savo kelnes, – šitas purvas, kurį mūsų tarnaitė Lili turės išvalyti iš mano kelnių, saulėlydžio šviesoje buvo auksinis, ar nepastebėjai?

Jiedu drauge nuėjo Bažnyčios gatve, tenai, kur nuo Majorstiujeno prasidėjo beržų alėja. Saulėlydis, raudonas kaip lašiša, auksino aukštyn einančias ilgas kelio vėžes.

– Čia kaip su gulbėmis, – tyliai susijuokė ji. – Bet tegu vėžės būna auksinės. O gulbės tegu sau plaukioja išdidžiai. Pasistenk jas matyti tokias, kokias įsiminei pradžioje. Išsivalyk kelnes pats, ir tada prisiminsi, kad vanduo buvo auksinis.

Jos akys irgi buvo auksinės. Dvi saulės, nepasakysi, ar patekančios, ar besileidžiančios. Vilfredas pats nežinojo.

– Man jos leidžiasi, – pasakė jis, paduodamas jai smuiką.

– Kas leidžiasi? – paklausė ji nesupratusi. Jis greitai priėjo prie jos ir pabučiavo į abi akis.

– Abi, – atsakė jis.

Jis stovėjo mosuodamas jai ranka. Ji atsisuko ir taip pat pamojavo jam. Jis nustojo mosuoti ir tik žiūrėjo jai iš paskos. Gatvės gale ji vėl atsisuko ir pamojavo jam. Jis pamosavo taip pat. Paskui pabėgėjo kelis žingsnius. Paskui sugrįžo į parką. Paleido akmenį į gulbes. Nepataikė. Kur buvęs, kur nebuvęs, atsirado sargas ir griežtai paklausė:

– Kas metė akmenį į gulbes?

– Aš, – pareiškė Vilfredas. – Norite užsirašyti pavardę?

Sargas sumišęs atšoko į šalį. Jis sustojo prie medžio, žiūrėdamas į Vilfredą, ir pasitraukė iš tenai tik tada, kai jaunuolis pajudėjo vartų link.

– Na ir žvilgsnis! – sumurmėjo sargas.

Prie savo namo Drameno gatvėje Vilfredas staiga sustojo, nesiryždamas eiti į vidų. Jis įsivaizdavo savo giminaičius, sėdinčius svetainėje, kaip įsivaizduodavo juos visada, atspėdamas viską, ką jie pasakys, iki tol, kol jie prasižiodavo. Štai dabar jie sėdi ir laukia sugrįžtant jo. O! Jie nė nemirktelės,

jam pasirodžius, neatsitrauks nuo savo užsiėmimo, netgi nesustos šnekėję, o teta Valborga ir teta Klara toliau loš loto, – paskui staiga kuris nors pastebės jį: "Žiūrėkite – Vilfredas! Na, kaip praėjo muzikos pamoka?"

Ir tai vis todėl, kad jie linki jam gero, pernelyg uoliai linki jam gero. O jis turi atsimokėti jiems už tai meile. Tik ne savo meile. Ne Vilfredo meile. O meile apskritai. Taip ir su motina. Jis turi jausti jai sūnišką meilę, ne savo, o sūnišką meilę apskritai.

O gal jam reikia paprašyti tetą Klarą, kad leistų pažvelgti į jos medalioną? Ne, taip daryti nedera, juk negali jie reikalauti, kad jis vėl suvaikėtų. Bet apskritai jis tam gabus. Jam visiškai gali kilti tokia fantazija. Paprašyti pažiūrėti medaliono, pažiūrėti, kas jo viduje, ir kas antrojo medaliono viduje. Jei bus gerai nusiteikęs, Vilfredas tai suvaidins kaip iš natų.

O dėdei Martinui jis turi parodyti savo dėkingumą. Ne tiesiai. Neminint Vienos. Tai praeities dalykas, seniai praėjęs. O tai, kas buvo, to daugiau nėra.

Na, o jeigu tai nepraėję, jeigu tai nenugrimzdę amžinybėn? Jeigu kiekviena išgyventa akimirka yra atskiras uždaras pasaulis, egzistuojantis savaime ir neturintis nei priežasties, nei pasekmės? Jeigu kiekviena akimirka – savarankiškas organizmas, pats sau pradžia ir pabaiga, tai kaipgi galima jį tada užmušti? Juk tai prievarta. O ką daro jie? Gal paprasčiausiai tai, kas išgyventa, trina trintuku? Stebuklingu trintuku, kuris nepalieka jokių pėdsakų. Brūkšt – ir švaru...

Va taip stovėjo prie šių durų Miriama, nesiryždama paskambinti. Matyt, jam reikia susigraudinti? Beje, jis iš tikro susigraudinęs. Jei ji šito nesuprato, tuo geriau. Ji turi savo smuikininką, o jos brolis – teisininkas.

Be to, Vilfredas jai nesakė, kad nori vesti. Tuoktis reikia ne anksčiau kaip dvidešimt penkerių metų. O tokia kaip Miriama tuo laiku jau dešimt metų bus motina. Jai jau reikėtų būti motina. Štai apie ką jis turėjo pagalvoti.

Ne, jis neišdrįs įeiti. Tai yra, žinoma, išdrįs... Galima eiti per terasą. Tada jiems nereikės dėtis nustebusiems. Jei jis eis šituo keliu, jie jo iš tikrųjų nepastebės. Užtat jis išgirs, ką jie kalba būdami vieni. Bet tai gali būti nemalonu.

Vilfredas apėjo namą iš įlankos pusės. Balta, be jokio šešėlio, lyg gabalėlis kreidos Oskarchalo pilis dunksojo žemo dangaus fone. Pro šalį dundėdamas nuvažiavo traukinys. Dundant traukiniui, Vilfredas užbėgo laiptais ir sustojo.

Čia, ant apatinio laiptelio, sėdėjo Kristina. Ji verkė – veikiausiai dėl tuščiai slenkančio gyvenimo. O gal dėl ko nors, kas susiję su krautuvėle. O dabar ji sėdi svetainėje. Jis nematė jos nuo tų laikų, kai ji buvo užsukusi pas juos valandėlei ir išėjo neatsisveikinusi. Ta, buvusioji istorija užmiršta. Viena istorija keičia kitą. Praėjo – vadinasi, praeitis. Brūkšt – ir švaru.

Jis pastovėjo klausydamasis. Kalbėjo dėdė Renė. Tada neverta klausytis iš pasalų. Verčiau pasirodyti. Vilfredas greitai įėjo pro mažas šonines duris ir garsiai pasakė, dar nenužengęs nuo žemos pakylos:

– Labą dieną, mama, labą dieną visi!

Ir iš eilės ėmė eiti prie visų, malonus, linksmas, patenkintas... toks, kokį jie norėjo jį matyti. Tetos Kristinos plaukuose atsirado žilė. Tai jis pastebėjo pirmiausia. Bet neparodė, kad pastebėjo, kam jai užduoti širdį. "Vadinasi, jai daugiau nėra dėl ko dažytis", – pagalvojo jis.

Visi labai apsidžiaugė jį pamatę. Kodėl gi jam nebūti palankiam ir nepasidžiaugti savo ruožtu? Jis neėmė prašyti tetos Klaros parodyti medaliono, bet leido suprasti, kad viską atsimena. Švelniai palietė medalioną pirštais ir pasakė:

– Medalionas... O žinai, tu būtum buvusi manimi patenkinta, man gerai sekėsi gramatika Vienoje...

Va ir apie tai jis pasakė. Kitaip niekas nebūtų paminėjęs Vienos. O dabar jiems nereikės vengti šios temos. Ir išėjo taip, tarsi jie jau būtų pakalbėję apie kelionę. O kai kas nors nutylima, esti taip, tarsi apie tai visą laiką būtų kalbama. Štai kodėl taip svarbu mokėti pasakyti laiku ir lyg tarp kitko. Svarbu mokėti daryti taip, kad visi džiaugtųsi, kad visiems būtų gera. Miriamai namuose gera. Jos namiškiai geri žmonės. Ji groja smuiku vargšams.

Vilfredas pralenkė visus. O dabar jis nueis į valgomąjį užkąsti. Likęs vienas, jis ėmė baisiai vaipytis. Bet motina išėjo paskui jį, ir jis užsidengė veidą ranka, kad ji nieko nepastebėtų. Dabar, kai jis gali kalbėti, jam būtinai reikėjo vaipytis. Giminės neturi teisės atimti iš jo viską kartu. Kada nors jis pats atpras vaipytis. Ir sumanys ką nors kita. O pagaliau gal ir nieko nesumanys. Kaip tėvas.

Kad tik motina nesusigalvotų pasilikti valgomajame su juo vienu. Iš noro ją pradžiuginti jį gali ištikti atvirumo priepuolis: "Aš nebuvau konservatorijoje, o sėdėjau parke ant suoliuko su mergaite". Ir ji džiaugsis jo

lengvabūdiškumu ir tuo, kad abu turi bendrą paslaptį. Todėl jis ir nenori, kad ji pasiliktų su juo. Reikia greičiau pavalgyti. Jie mielai nudžiugins ją kuo nors kitu. Bet ne tuo menkniekiu, kuris priklauso jam vienam. Čia toks mažmožis, tokia kruopelytė. Vilfredas išgėrė taurę raudonojo vyno, paskui dar vieną. Jis pagalvojo: o juk tai, kas priklauso man vienam, galima išpūsti, galima padaryti iš musės dramblį.

Kurtinį jis užgėrė dar keliomis taurėmis vyno. Prie sūrio išgėrė chereso ir dar stiklinaitę portveino. Jau ketindamas pakilti iš užstalės, greitai apsidairė ir įsipylė dar vyno iš butelio, stovinčio ant stalo. Paskutiniu laiku jis pamėgo vyną. Kai išgeri, pasidaro lengviau širdyje. Taip, iš musės galima padaryti dramblį. Vilfredas dar gerai nežinojo kaip, bet išpūsti galima ką tik nori. Kažkada jis pramogavo vogdamas, draugaudamas su gatvės vaikiščiais. Tokius dalykus irgi galima išpūsti. Jis sulankstė servetėlę, vienu mauku išgėrė stiklinę portveino ir nuėjo į svetainę.

Bet tarpduryje sustojo. Kažkas paminėjo pavardę – pastoriaus pavardę. Gal tai buvo atsitiktinumas, bet jis priminė Vilfredui konfirmaciją. Jis stovėjo tarpduryje – apsimesti, kad negirdėjo, buvo vėlu. Pastoriaus pavardė buvo Stubas ar kažkaip panašiai. Pastorium visi susižavėję, tėvai vaikus specialiai konfirmuoja Įgulos bažnyčioje, kad tik patektų pas pastorių Stubą. Nuostabus pastorius, toks žmoniškas, toks nepanašus į dvasininką. O tai dvasininkui didžiausias pagyrimas. Ir štai giminės paminėjo Stubo pavardę. Ir Vilfredas pasakė:

– Juk jis galėtų kartu ir pakrikštyti mane.

Stojo kapų tyla. Paskui tyliai sukikeno Kristina, be garso nusijuokė dėdė Renė. Tada ėmė juoktis motina ir teta Valborga. Teta Klara nusivalė nosį.

– Na taip, aš pagalvojau apie konfirmaciją, – tarė Vilfredas išdykėliškai, eidamas prie jų arčiau. – Mano mama nelabai karšta krikščionė, vadinasi, dėdė Martinas, brangusis mano dėdė, kuriam aš toks dėkingas...

Jis pataikė, tiksliai. Jie iš tikro kalbėjo apie konfirmaciją. Teisybę sakant, jie visi buvo didžiai abejingi apeigoms. Bet dėdė Martinas pasakė, kad praktiniais sumetimais, iki gaunant pasą, gerai būtų turėti krikšto liudijimą, ir apskritai...

Jis pataikė, tiksliai. Nejaugi viskas taip paprasta – leptelėjai ką nors ir iš karto viską sutvarkei, ir nereikia visai jaudintis, čiuožk sau paviršiumi ir užmiršk...

Jis pataikė, tiksliai. Reikia tik turėti įžūlumo. Ir laiku išmesti taurelę. Bet tai jiems nė motais.

Jis pataikė, tiksliai. Mintys spietėsi jam galvoje, bet kažkaip netvarkingai, pakrikai. Gal Miriamos namuose irgi taip daroma? Leptelėjai, kas šovė į galvą, ir baigtas reikalas... Ne, negali būti. Taip sektis gali tik vieną kartą gyvenime.

Dėdė Martinas tarė:

– Aš manau, kad berniukas sako teisybę, Susi... Jei tau nelabai sunku pasirūpinti tuo... liudijimu...

Motina susijuokė. Jai nė kiek nesunku. Ji su viskuo sutinka, kad tik visi būtų patenkinti. Pasaulis, kuriame ji gyveno, kažkuriam laikui staiga buvo neatpažįstamai pasikeitęs. O dabar vėl pamažu grįžo į senas vėžes. Jai visai nesunku. Viskas sutvarkyta. Galima sakyti, kad Vilfredas jau pakrikštytas.

Jis skambino jiems. Skambino tai, ką prašė. Kai dėdė Renė paprašė paskambinti Mocartą, paskambino ir Mocartą. Išėjo nekaip, bet jei dėdė norėjo... Vilfredas dar kartą padėkojo dėdei už reprodukcijas. Gerai, kad jos pavieniais lapais – jas galima pasikabinti ant sienos.

Dėdė Renė baugščiai žvilgtelėjo į jį.

Ne, Vilfredas neketina jų kabinti. Negalima visą laiką žiūrėti į tuos pačius paveikslus.

Dėdė Renė lengviau atsiduso.

Dėdė Martinas sėdėjo su nepakeičiama viskio stikline. Vilfredas palinko prie jo per stalą, tarsi susidauždamas įsivaizduojama stikline, pasakė "ačiū už viską" ir mirktelėjo. Vadinasi, priminė tai dar kartą, jau virš programos. Vilfredas ėmė persistengti bevaidindamas. Jautė, kad jam malonu persistengti. Kai teta Klara paklausė jį apie mokyklą, jis pasakė, kad viskas sekasi gerai, netgi labai gerai – kaip matyti, čia kažkas ne taip. Visi ėmė juoktis. Jiems patiko, kad jis gerai nusiteikęs. Ir jie prie to prisidėjo. Tai buvo jų nuopelnas. Atsidėkodamas jis turi stengtis kuo geriau vaidinti.

– Visa esmė ta, kad aš labai gabus, – pasakė Vilfredas. – Mūsų šeimoje visi labai gabūs. Pažiūrėkite į dėdės Martino dvynukus, stačiai iš akies traukti anglai.

Rasi, jis nusišnekėjo. Rodosi, sukėlė jiems nerimą. Šiaip ar taip, dvi tetulės susižvelgė. Vilfredas nuėjo į valgomąjį ir įsipylė dar vyno iš butelio nuo stalo. Gerai, kad buteliai čia stovi. Jis sugrįžo, tyliai atsisėdo į savo vietą

ir nusprendė būti santūriai patrauklus. Juk jie esą savo šeimoje, jų pareiga būti linksmiems, linksmiems ir žaviems. Gali nebijoti, kad persistengsi.

Jis pasistengs, kad vėl viskas būtų gerai. Ir darytųsi vis geriau. Kai nori, kad viskas būtų gerai, persistengti negalima. Jo nepaprastam galantiškumui tiesiog sunku buvo atsispirti, o tylus santūrumas sukūrė aplinkui laukimo atmosferą. Argi jis ne šeimoje, ne tarp tų, kurie susivienijo po pergyventų dienų! Kiekvienas iš jų ką nors patyrė. Kiekvienam kas nors buvo. Jis paeiliui sėdo prie dėdžių ir tetulių ir žiūrėjo į juos, įsmeigęs akis. Jis trukdė tetulėms lošti loto, atspėdavo kiekvieną jų ėjimą, už jas sugalvodavo ėjimus, jos sumišusios ėmė manyti, kad kartoninius kubiukus stumdo ne savo valia. Žvilgtelėjęs į viskio taurę dėdės Martino rankoje, Vilfredas žaibiškai padavė jam sifoną su sodos vandeniu. Dėdė Martinas ėmė nervintis ir išsiblaškęs išgėrė dar vieną taurę. Dėdei Renė Vilfredas parodė fokusą su dviem žiedais ir šilkine nosine. Fokusą jis pakartojo tris kartus, jį buvo išmokęs dar mokykloje. Motina plepėjo su Kristina, jos plepėjo intymiu žemu balsu, plepėjo šį bei tą kaip žmonės, ieškantys palengvėjimo. Vilfredas nutaisė miną, kad klausosi, – jos nutilo. Jis įsistebeilijo į Kristiną, akimirką išrengęs ją akimis. Paskui atnešė damoms vaisvandenio – dėl tokio nieko neverta trukdyti Lili. Dukart ėjo butelių į valgomąjį ir kiekvieną kartą paskubom išgėrė po taurelę vyno. Paskui ėjo damoms stiklinių – stiklines jis užmiršo. Ir vėl išmetė taurelę, ir dar vieną. Pasirodė, kad jis užmiršo tetą Klarą, turėjo dar kartą eiti.

– Pasėdėtum vietoje, – tarė motina. – Tu mane nervini.

Jis atsisėdo. Sėdėjo taip pabrėžtinai ramiai, įsmeigęs akis į tetos Šarlotės kortas, išdėliotas pasiansui, jog nuo tylumos jam ėmė spengti ausyse. Taip, čia viskas turi būti gerai. Taip gerai, jog nuo tos palaimos turi stoti kapų tyla. Argi Vilfredas nebuvo jauniausia šios giminės atžala, argi jis negalėjo būti pavyzdžiu net pažangiems savo pusbroliams – tikriems anglams? Argi jis nepasiekė tobulumo žavėti – dabar jis sužavės juos mirtinai! Jis neskubėdamas nuėjo į valgomąjį, vėl išgėrė vyno – niekas nepasakys, kad jis laksto ir nervina žmones. Priešingai, visi jo judesiai atrodė neskubūs, tarsi kokie magnetiški. Jis pagavo motinos žvilgsnį: iš pasalų, nenutraukdama nesibaigiančios kalbos apie šį bei tą, ji be perstojo sekė jį, tartum užhipnotizuota jo lėtumo po savo pastabos. O jis vėl sėdėjo kaip statula, mėgaudamasis išgertu vynu, ir jam rodėsi, kad vynas sklinda po visą jo kūną, tarsi mažos taurelės kiltų vis aukščiau ir aukščiau mažyčiais laipteliais.

Hole suskambėjo telefonas, jis nepašoko, o lėtai atsistojo, parodęs ranka – tegu, girdi, niekas nesijaudina, – ir uždarė išeidamas duris. Svetainėje stojo kapų tyla. Jis girdėjo ją, eidamas prie telefono ir nukėlęs ragelį.

– Berniukas girtas, – pasakė dėdė Martinas.

Ponia Sagen atsistojo ir padavė vyrams cigarus.

– Niekai! – pasakė ji. – O jeigu mes nueitume į sodą pažaisti kroketo?

– Jei tik įžiūrėsime rutulius, – entuziastingai prašneko teta Šarlotė.

Vilfredas ilgai negrįžo. Jie ėmė klausytis.

– Reikės ką nors užsisiausti, – pareiškė Kristina.

Ji priėjo prie durų, bet sustojo. Nenorėjo susitikti su Vilfredu hole akis į akį, be to, jis kalba telefonu. Juos stačiai hipnotizavo jo šnekėjimas telefonu ir tai, kad Vilfredo taip ilgai nėra. Kai jis grįžo, visi pajuto savotišką palengvėjimą. Išgirdęs, kad jie ketina išeiti, jis tuoj pat atnešė damoms paltus. Jie žais kroketą, taikingiausią žaidimą, tai – harmoniškos, ramios nuotaikos laidas. Vilfredas atvilko iš drabužinės viską, ką galėjo, visą šūsnį paltų ir skraisčių, ir ėmė talkininkauti damoms.

– Viešpatie, juk mes ne į Šiaurės ašigalį rengiamės, – pasakė teta Šarlotė.

Motina paklausė:

– Kas skambino?

– Andreasas, – atsakė jis. – Vėl užmiršo, kas jam užduota.

– Andreasas? – pakartojo dėdė Martinas. – Tavo bičiulis, tas su akiniais? Jo toks kvailokas veidas.

Damos jau baigė rengtis ir viena paskui kitą, tarsi laisvę atgavusių belaisvių vora, patraukė į verandą, o iš ten žemyn, į kroketo aikštelę. Galantiškai išdalijęs joms plaktukus, Vilfredas sugrįžo į vidų. Geros jo nuotaikos kaip nebuvę.

– Andreasas visai nekvailas, – šaltai pasakė jis.

– Bet aš maniau... – susipainiojo dėdė Martinas. – Juk tu pats...

Vilfredas pajuto, kaip jį apima jaudulys.

– Andreasas labai geras vaikinas, – pareiškė jis.

– Žinoma, žinoma, – pritarė dėdė Martinas.

– Labai geras, – pakartojo Vilfredas. – Jis mokosi vakarinėje mokykloje. Įsigis specialybę.

Dėdė Martinas susikaupęs nupjovė cigaro galiuką.

– Jo tėvas neturtingas žmogus.

Dėdė Martinas patraukė cigarą ir išpūtė dūmus.

– O motina serga!

Dėdė Martinas tarė norėdamas pabaigti šneką:

– Labai gaila. Gana liūdna.

– Beviltiškas ligonis, – atkakliai pakartojo Vilfredas. – Ir jis turi du brolius. Vienas kemša iškamšas. Jis naudoja arseną.

Dėdė Martinas susikrimtęs pasukiojo rankose stiklinę. Jis staiga prisiminė laišką iš mokyklos, kurį jo sesuo kažkada rodė jam. Tas rašalas kažkoks...

– Gal paduotum man peleninę, – pasakė dėdė Martinas.

– Jis parduoda iškamšas muziejui. Ir apskritai, man rodosi, jo tėvas geria.

Vilfredui niekada nebuvo atėję į galvą, kad Andreaso tėvas geria. Geros jo nuotaikos kaip nebuvę. Jis daugiau nebebuvo laimės kūdikis Mažasis Lordas. Telefonu skambino mokyklos direktorius. Jis norėjo pasikalbėti su motina. Vilfredas atsakė, kad jos nėra namie. Paskutiniu laiku mokykloje buvo šiokių tokių nesusipratimų. Vilfredas laukė telefono skambučio arba laiško. Matyt, jis niekad neatsikratys šių smulkmenų...

– Neturtingas žmogus, – atkakliai pakartojo Vilfredas. – Stačiai vargšas.

– Štai ką, mano berniuk! – tyliai tarė dėdė Martinas. – Įsidėmėk: niekada nereikia pasigerti per šeimyninius pietus.

Vilfredas išsižiojęs įsmeigė į jį akis.

– Esant progai, galima truputį išgerti, esant progai, galima pasikviesti gimines šeimyninių pietų, bet kartu daryti ir viena, ir kita...

Dėdė Renė, kuris vaikštinėjo po kambarį, apžiūrinėdamas visokius niekučius, priėjo prie jų arčiau.

– Kaip kvailai parinkta vieta, – pasakė jis, žvelgdamas į ikoną, kabančią virš angos į erkerį.

Smulkmenos. Jos įkyriai šmėžuoja aplink tave, spaudžia iš visų pusių. Apie tai Vilfredas ir norėjo papasakoti Vienos gydytojui – apie smulkmenas, kurios nuolatos sugrįžta, kabinasi viena už kitos ir apraizgo tave lyg tinklu.

– Ačiū už patarimą, – pasakė jis dėdei Martinui, kai dėdė Renė vėl nuėjo į šalį.

– Tau ačiū, – nepiktai atsakė dėdė Martinas. – Apskritai, kaip aš suprantu, tu mūsų jaunėlis ir ankstyvas...

Vilfredas vangiai pažvelgė į jį. Dėdė Martinas – diduomenės žmogus, jis

pažįsta žmonių silpnybes, jis netgi savotiškas liberalas. Turi du sūnus, su kuriais jam netenka kalbėti nemaloniomis temomis. Štai žmogus, kuris greitai perpranta smulkmenas ir moka su jomis tvarkytis.

– O kad ir taip, kas iš to? – atkakliai paprieštaravo Vilfredas. Dėdė Martinas patraukė pečiais. Priėjo dėdė Renė ir pasiūlė pasivaikščioti, kol ne visai sutemo. Pasivaikščioti trise, vyriškai kompanijai. Dėdė Martinas sutiko: jis buvo ne iš tų, kurie mėgaujasi nemalonumais. "Mamos brolis", – pagalvojo Vilfredas. Jis tarė:

– O aš turbūt lipsiu į viršų.

Viršuje jis įkišo pirštą į burną, paskui nurijo dvi aspirino tabletes. Dėdė Martinas sakė teisybę. Negalima pasigerti per šeimyninius pietus. Pasigerti apskritai negalima. Ir ta istorija mokykloje... Jie trise per pertrauką užėjo į mokyklos dirbtuvę ir išgėrė. Vyno atsinešė Vilfredas. Nusikaltimas buvo nedidelis, bet vienas iš gėrovų per tikybos pamoką įsismarkavo ir pareiškė, kad Jėzus buvo socialistas.

O tie direktoriai – negali patys padaryti tvarkos mokykloje. Būtinai jiems reikia skųstis šeimai. Vilfredas jau išaugęs iš to amžiaus. Jis vyras. Rytoj nueis pas direktorių, pasakys jam vienam porą šiltų žodžių, ir bus baigta ta istorija.

Vilfredas atsigulė ant lovos. Taip, metas padaryti galą visoms toms smulkmenoms. Padaryti galą – tikslus žodis. Padaryti galą smulkmenoms, arba pačiam sau. Sau taip pat galima padaryti galą, jei kitos išeities nėra. Jeigu smulkmenos nesitraukia. Arba jeigu jų randasi vis daugiau ir jos didėja ir nenori, kad joms būtų padarytas galas.

Jau užmigdamas jis žvilgtelėjo į tėvo portretą... taip irgi galima padaryti galą smulkmenoms.

XXI

Jis gulėjo nuogas, juo ropinėjo skruzdėlės. Į žaizdas buvo prilindę spyglių.

Jis lėtai apsivertė, remdamasis keliais į žemę, ir pabandė nušliaužti toliau

po medžiais. Bet galva buvo lyg prikimšta stiklo šukių. Jis vėl parkrito, pasiduodamas lemčiai. Keisti šešėliai lyg sunkūs raiteliai skriejo smegenyse, palikdami paskui save spindinčias griovas.

Įdrėskimai... Jis atsargiai apčiupinėjo pirštų galais kitą ranką nuo alkūnės iki riešo. Pirštai iš baimės atsitraukė. Paskui jis pabraukė ranka po akim. Ir ranka, ir akys buvo svetimos. Švystelėjo trumpi tamsiai mėlyni prisiminimų žiburiukai, palikę paskui save plėvojančios liepsnos saleles... Jis sudejavo. Negali būti... Tik ne tai... Atmintis įnirtingai kunkuliavo lyg įtūžusi jūra. Paskui vėl viskas kažkur dingo... paskui vėl iškilo kažkokios nuotrupos, ir jis kabinosi už tų, kurios nebuvo tokios skausmingos...

*"Čypare!"**

Kažkokioje kavinėje šovė jam į galvą suvaidinti švedą. Jis šūktelėjo padavėjui: *"Čypare!"* Atbėgo kažkokie žmonės juodais drabužiais. Tai buvo... buvo... kur tas buvo?

Jis pasakojo apie savo tėvą. Taip! Smulkmenas apie savo tėvą: "Kad žinotumėte, koks jis buvo griežtas! Būdavo, nusisega rankogalius, padeda ant stalo ir eina prie veidrodžio, už kurio kabo rykštės..." Jis buvo išmestas... ne, palaukite, nieko panašaus, jis buvo mandagiai paprašytas išeiti. Inspektorius rusvais plaukais, sušukuotais su sklastymu... Ne, tai buvo kitoje vietoje...

Jis meldė Dievą atsiųsti jam miegą, ramų ir ilgą ilgą, ir miegas atėjo, bet ne ramus, o varstomas purpurinių žaibų, kupinas tylių regėjimų ir ne ilgas, nes nuolat nutrūkdavo, ir tomis sąmonės prašviesėjimo akimirkomis akis temdydavo nepakenčiamas skausmas.

Trumpą akimirką Vilfredas netgi atsisėdo, nustebęs žvelgė į augančias aplinkui egles, bet paskui vėl apalpo ir jautė tik skausmingus drebulio priepuolius.

Užeigos su nešvariomis staltiesėmis ir padavėjais, spuoguotais ir baltais kaip sudygusios bulvės, – vienoje tokioje vietoje jis ir ėmė kalbėti švediškai. O tokių vietų buvo daug: kažkokios kavinės, tylūs vyriškiai, priešais juos maži buteliukai ir raudonveidžiai, mirtinai nuvargę vyriškiai prie didelių stiklų. Jų buvo daug, tokių kavinių, panašių į siaurus urvus, ir visuose pilna

* Padavėjau! (*Šved.*)

tėvų. Vilfredas godžiai ir smalsiai apžiūrinėjo juos, tikėdamasis ką nors pažinti. Elgėsi jis visiškai padoriai, gėrė mažais stikliukais ir tylėjo. Bet paskui panoro ką nors sutikti. Kur tas buvo? Kada? Taip, taip, motina gyveno vasarnamyje, jis buvo mieste vienas, parplaukė garlaiviu, turėjo greitai grįžti į vasarnamį. Tai buvo... taip, taip, galimas daiktas, kad ir vakar, tikriausiai.

Restoranas "Masonų ložė". Taip. Mažose smuklėse pro stiklinės taurės sieną jis bandė sužinoti tėvų paslaptį, bet elgėsi gana padoriai. O paskui atsidūrė "Masonų ložės" restorane. Tuo metu jis vis dar buvo gražiai apsirengęs jaunuolis. Valgė vieną po kito įmantrius patiekalus ir gėrė brangų baltą bordo. Kalbėjo su prancūzišku akcentu, tarėsi su metrdoteliu ir pasigardžiuodamas valgė ir gėrė.

Bet nuo to restorano ir prasidėjo nemalonumai. Į restoraną rinkosi lankytojai, prie staliukų sėdėjo gražiai apsirengę žmonės, Vilfredas irgi buvo gražiai apsirengęs, viskas ėjo gerai, jis užsisakė konjako.

Atėjo inspektorius. Jis pasilenkė prie staliuko, ir Vilfredas pamatė tiesų rusvų jo plaukų sklastymą, mandagiai pasilenkė prie staliuko ir pasiteiravo, kiek jam metų.

Kiek metų? Dvidešimt vieneri. Vilfredas dažnai būdavo palaikomas devyniolikos metų jaunuoliu, ramiai galima buvo pridėti porą metų. – Ar negalite kuo nors tai patvirtinti... Labai gaila, bet mano pareigos... Kokiu nors dokumentu? – Kokiu gi dokumentu? – Kokiu nors pažymėjimu. – Argi žmonės nešiojasi pažymėjimus? – Hm, tokiu atveju... – Kokio jums reikia pažymėjimo? Gal krikšto liudijimo? Atleiskite, bet aš mahometonas... Beje, gal čia neaptarnaujami mahometonai? Aš laikausi mahometonų šeštadienio – ar esate girdėjęs apie tokį šeštadienį, inspektoriau? Šeštadienį aš atsisuku į Meką ir geriu konjaką... – Ir vis dėlto jo neišvarė. Vyriškis tiesiu sklastymu kantriai išklausė jo plepalus ir paprašė apsimokėti. O paskui ryžtingai atsistojo prie durų ir davė jam ženklą akimis. Ir Vilfredas išėjo iš "Masonų ložės" restorano, oriai žengdamas tarp staliukų, o lankytojai šaipėsi ir, rodosi, sukosi į jo pusę. O paskui... Paskui įkliuvo. Rodosi, kažkokia alinė Vaterlane? Alinė, prisikimšusi girtuoklių. Pasivaikščiojimas palei uostą. Taip, jis spėliojo laivų pavadinimus. Ėjo kūkčiodamas palei muitinę, pamatė "Ringo karalių". Paskui jam į akis krito gulbės baltumo "Kongshavnas" iškilniai lenktu fortšteveniu. Jis užlipo į denį. Taip, taip jis apsistojo būtent ten. "Kongshavno-Bado" restorane varjetė... Ten viskas ir prasidėjo.

Jis neaiškiai prisiminė du apvalius staliukus po lapų vainikais ir sceną, kurioje mitrūs artistai turėdavo sustoti šokę ir dainavę, kai pro šalį lėkdavo traukinys, – kurgi ne, traukinys lėkdavo tiesiai per parką tarp salės po medžiais ir scenos; dundant traukiniui, dainininkai stovėdavo prasižioję, o smailūs dviejų smuikininkų strykai sustingdavo kaip iškeltos smeigti ietys, kol tolumoje išnykdavo paskutinis vagonas, ir tada artistai vėl tęsdavo savo programą. Teisybė, štai kaip buvo... Temstant elektros lempučių grandinės tarp medžių vis skaisčiau švietė, o viršum jų driekėsi tamsus rugpjūčio vakaro aksomas, nusėtas žvaigždžių, mirgančių tarp lapų. O koks pažeminimas! Dabar Vilfredas prisiminė viską, bet įsikibęs laikėsi šio prisiminimo, nes jis jam buvo malonus.

O toliau pasipylė nemalonumai. Atėjo dviese...

Atėjo dviese. Vilfredas juos pastebėjo iš karto. Jiedu sėdėjo atskirai, kiekvienas prie savo staliuko, prie kurių sėdėjo dar kažkokie žmonės. Bet vis dėlto jie buvo kartu. Tai Vilfredas suprato iš pat pradžios. Jis pats vis dar sėdėjo vienas. Bet temstant prie staliukų rinkosi lankytojai. Tiedu... Iš pradžių priėjo vienas – Vilfredo amžiaus vaikinas, tikriau sakant, tokio amžiaus, kokio Vilfredas atrodė, – maždaug aštuoniolikos devyniolikos metų. Vaikinas su kepuraite; jis kilstelėjo ją, atsisėdo prie staliuko, išgėrė alaus. Neilgai trukus priėjo antrasis, truputį vyresnis, juodbruvas, su šiaudine skrybėle, apjuosta mėlynu kaspinu.

Jie paklausė: "Susimesime?" Jis ne iš karto suprato, ko jie nori. Juodbruvys dūrė pirštu į savo stiklą, jis gėrė vyną. Vilfredas taip pat išgėrė vyno. Ir tada jis suvokė – jie nori žinoti, ar jis nešykštus pinigų. Taip sakydami, vaikinai krenkštelėjo susižvelgę; tas, su kepure, iškėlė nykštį ir užsakė butelį. Gėrimas buvo neskanus, tiedu beveik vieni visą ir išgėrė, bet elgėsi draugiškai, priėmė Vilfredą į savo kompaniją.

Scenoje Isa Dal dainavo apie alyvas, ją nutraukė iš Bekelageto einančio traukinio dundėjimas, ir viskas buvo labai puiku.

Buvo labai puiku, ir vaikinai buvo puikūs, iš pradžių jie atrodė kažkaip neįprastai, bet pamažu Vilfredui ėmė patikti. Jis mielai užsakė dar butelį. Jie gėrė, ir visiems buvo labai gera. Jie vėl išgėrė dviese beveik visą butelį. Vilfredas daugiau gerti nenorėjo.

Bet vaikinai buvo puikūs. Priėmė jį į savo kompaniją. Scenoje buvo akrobatai iš Malajos, jie statė piramidę. Pravažiavo traukinys. Rodosi, Vilfredas užsakė dar butelį, vaikinai kažką kalbėjo, ypač tas, su kepuraite,

Vilfredas gerai neprisimena, paskui jie įsišneko, ir jis papasakojo apie griežtą savo tėvą, kuris prieš plakdamas sūnų nusisegdavo rankogalius... Jie palinko į priekį per staliuką.

– Ar skaudžiai lupdavo?

– O kaipgi! – Vilfredas pademonstravo vieną tėvo smūgį, butelis nuvirto ant padėklo, staliukas pasviro, vaikinai jį nustvėrė. Visa tai buvo labai puiku.

– Jūs esate girdėję apie mano tėvą?

– Taip, tu gi pats pasakojai. Jis tave mušė.

– O apie jo revolverį ar pasakojau? Ir jis visada nešiojosi rimbą.

– Rimbą?

– Taip, jis daug keliaudavo. Raitas. Turėjo šešiolika arklių.

– Nejaugi? – Vaikinai susižvelgė abejodami. – O kam jam tiek reikėjo?

– Šešiolika arklių ir dešimt žmonų.

– Dešimt žmonų? – vaikinai sumirksėjo.

– Dešimt. Jis, apskritai pasakius, buvo mahometonas.

Vaikinai linktelėjo.

– Vadinasi, turkas?

– Ne, mahometonas. Turkas – kas kita. Jis turėjo rūmus Bengalijoje ir vadovavo visai armijai.

– Rūmus? Jis turėjo rūmus?

– Bengalijoje. Ir namą Hiuriumlane. Mylima jo žmona buvo vardu Anasus.

– Anasus. Anasus. – Vaikinai kartojo gražų vardą. O juodbruvys pasakė, kad pažįsta mergiotę vardu Lispeta. Jei jie nori, jis galįs ją pašaukti. Vaikinas su kepuraite norėjo. Vilfredas taip pat. Lispeta tikriausiai buvo kažkur netoliese. Ji buvo ilgais nagais, burnos kamputyje matėsi žaizdelė. Ji paprašė juodbruvio pavaišinti stiklu vyno. Tas įsakomai žvilgtelėjo į Vilfredą. Vilfredas pažvelgė į vaikiną su kepure. Tas atsakė Vilfredui žvilgsniu, kuris reiškė įsakymą ir netgi kažką daugiau. Lispeta gavo vyno.

O, dabar Vilfredas daug ką prisiminė. Jis elgėsi padoriai. Gėrė nedaug ir elgėsi mandagiai. Paskui staiga ėmė gerti daugiau. Ir elgėsi ne taip mandagiai. Lapija aksomo fone, viršum jos žvaigždės, scenoje ugnies rijikas, per parką lekia traukinys, kuris sušvilpė prie Bekelągeto ir nudundėjo pro šalį. Lispeta taip pat norėjo pasiklausyti apie Vilfredo tėvą. Vienas jos priekinis dantis buvo labai gražus, o antras ne toks gražus. Ji paėmė Vilfredo ranką po

stalu ir užsidėjo ant šlaunies. Jam suvirpėjo pilvo apačia. Jis sėdėjo ir vaišino juos silkės pašteto ir svogūnų sumuštiniais. Iš medžio ant sumuštinio nukrito vikšras – Lispeta nukrėtė jį ant žemės gracingai kaip aukštuomenės dama. O paskui? Kas buvo paskui?

Toliau daugiau. Vilfredas ėmė vadinti ją savo mergele Liusyte, deklamavo jai liaudies dainas.

– Kokia gėda, – prunkštelėjo ji.

Toliau daugiau. Vilfredas panoro išeiti.

Bet žvyruotas sodas staiga pavirto spąstais. Scenoje užgeso šviesa, matyt, visi išsiskirstė. Buvo mergina Lizbeta ar Lispeta, ji kažkur dingo, ir Vilfredas panoro išeiti.

Bet tiedu buvo čia. Vaikinas su kepuraite ir juodbruvys su skrybėle mėlynu kaspinu. Jiedu ir dar kiti – taip pat buvo čia, tykojo prie durų. Vilfredas norėjo išeiti. Bet kiekvienas jo judesys atsitrenkdavo į ką nors.

Taigi, štai kaip buvo. Kepuraitė, vaikinas su kepuraite. Jis pasakė Vilfredui: "Sėdėk vietoje". Taip ir pasakė: "Sėdėk vietoje". Juk jie ką tik plepėjo, pasakojo kits kitam visokias istorijas.

Malonūs prisiminimai staiga išsisklaidė, užplūdo kiti – Vilfredas sudejavo. Vienas iš vaikinų paminėjo kažkokį niekšą ir klastūną. Ir papasakojo istoriją, kuri įvyko Griunerlokene. Jis pažinojo kažkada vieną tokį klastūną, tokį išdaviką – tas slapčia atsėlindavo į Griunerlokeną ir kurstydavo vietinius vaikiščius krėsti visokias niekšybes. Jis buvo kaip du vandens lašai panašus į Vilfredą, tik mažesnis, toks žmogeliūkštis iš turtingųjų kvartalų. Kartą jis užmušė senį žydą...

– Užmušė?

– Užmušė. Antisemitas, ponaičiukas... pakliūtų jis man dabar! Gal jis dar vokiečių šnipas. Nors ir pienburnis. Ar tu nežinai, kad vokiečiai ruošiasi karui? Kaizeris Vilhelmas ruošiasi karui? O kapitalistai remia vokiečius, argi nežinai? O aš socialistas. – Taip kalbėjo vaikinas su kepuraite. Lispetos tuo laiku nebuvo. Juodbruvys klausėsi grėsmingu veidu.

– Užmušė? Mirtinai?

– Mirtinai. Vargšą senį, tabako krautuvėlės savininką. Jis mirė. Ne iš karto, po kiek laiko.

– Užmušė? Užmušė mirtinai?

– Senis gavo šoką, ar kaip jis ten vadinasi. Vargšas senis žydas, rodos, iš

Galicijos, ar iš kažkur kitur. Jį vokiečiai išvarė iš gimtinės, o gal ir rusai, kas juos suvaikys. Jį laidojo minia žmonių. O jo pusseserė – beje, ne, tai buvo jo dukterėčia, brolio duktė... Brolis irgi žydas, jis, vargšas, tokias laidotuves surengė velioniui, o dukterėčia iki šiol dar eina į Dernengą, groja vargšams smuiku. Tikras angelas. Jos vardas Miriama... Štai kas dedasi Griunerlokene...

Bet tada viskas dar buvo gerai. Vaikinas su kepuraite papasakojo, jis taip pat buvo prisilakęs. Pasakojo, lyg darydamas kažkokias užuominas. O juodbruvys klausėsi.

– Lispeta! – tarė jis, kreipdamasis į medžius. Lispeta pasirodė vėl, jos burnos kamputyje buvo žaizdelė. Nuo Lispetos trenkė svogūnais; Vilfredas žiūrėjo į jos burną – ar neišlįs iš tenai vikšras.

Ne, ne, ne, ne!

– Lispeta, – tarė juodbruvys. Jis kalbėjo nekrutindamas lūpų. Lispeta išėjo iš už medžių. Vilfredas norėjo išeiti. Jis atsistojo. Scenoje buvo tamsu. Tuščia. Jis išleido aibę pinigų.

Vilfredas norėjo išeiti, bet jie buvo čia. Salė po lapija ištuštėjo, bet tiedu buvo čia, prie durų. Elektros lemputės lapuose užgeso. Bet jie buvo čia. Iš pradžių prie vienų durų, paskui prie kitų. Juodbruvys. O vaikinas su kepuraite vis kalbėjo kalbėjo:

– Lygiai toks pat tipas kaip tu, tik mažesnis. Užmušė vargšą senį...

Juodbruvys buvo čia, prie abiejų durų iš karto.

– Lispeta, – pratarė jis lūpų kampučiu, lyg būtų nusispjovęs.

Ir Lispeta, kur buvus, kur nebuvus, atsirado čia, tarsi būtų išnėrusi iš lapijos.

Bet Lispeta ir Vilfredas draugai, ar ne tiesa? Ir Lispeta buvo nieko prieš.

Kodėl gi jiems su Lispeta nenuėjus į Ekebergo miškelį...

Lispeta ir jis... Jiedu lipo stačiu dulkėtu keliu, paskui ėjo kažkokiais takeliais. Dabar jie buvo dviese. O gal ne? Lispeta įsikabino jam į parankę. Pasunkėjusi, išgėrusi ji nuolat klupo. Taip, taip, dabar jis viską prisimena: jis norėjo nugarmėti kažkur į gilią gilią duobę. Už medžių kažkas šnarėjo. – O kur kiti? – Turbūt išsiskirstė kas sau namo. O vaikinas su kepuraite? – Išsinešdino namo. – O tas, juodbruvys? – Na, jis...

Lispeta buvo nieko prieš. Nuo jos trenkė svogūnais. Ji žinojo miške vieną vietelę. Šiek tiek aukščiau. Ir vis čiauškėjo Vilfredui. Vis čiauškėjo.

Mirtinai? Mirtinai... Kokias nesąmones kalbėjo tas vaikinas su kepuraite?

A, niekai. Jis beprotis. Socialistas ar kažkas panašaus. O Lispeta žino miške vieną vietelę.

O kas tas žydas, apie kurį jis pasakojo? Kokią tabako krautuvėlę minėjo?

Juk jis beprotis. Neverta kreipti dėmesio. Tuo labiau Vilfredui. Vilfredas ponaičiukas. O Lispeta myli tik ponus, ji negali pakęsti šitų prasčiokų. Jie lipo tamsoje vis aukštyn. Takelis buvo slidus nuo rasos.

Ką jis ten kalbėjo apie laidotuves ir neva kažkas groja smuiku?

Jie paprasčiausiai iš laidotuvių padarė demonstraciją – taip jie šitai vadina. O smuiku groja jaunutė žydaitė, ji ateina ir groja vargšams. O Lispeta žino miške vieną vietelę. Ir vėl čiauška Vilfredui.

Bet iš už medžių sekė kažkieno akys, krūmuose slapstėsi piktosios dvasios.

Vilfredas norėjo pabėgti, bet ji buvo stipresnė. Jis norėjo ištrūkti, bet ji buvo stipri kaip vyras. Sušnarėjo medžiai. Ir staiga pasirodė jie. Vaikinas su šiaudine skrybėle. Jie pasirodė iš visų pusių. Veidai – kaip šviesūs ovalai nakties tamsoje. O viršuje žvaigždės, garsus šlamesys. Ir žiežirbų lietus tamsoje...

Juo ropojo skruzdėlės. Nuo to jis ir atsipeikėjo. Žaizdą paausyje smarkiai peršėjo, į ją buvo prilindę pušų spyglių. Jis išgirdo varpų skambėjimą.

Sekmadienis. O tai atsitiko šeštadienį. Jis turėjo grįžti garlaiviu, kuris išplaukia pusę septintos. Bet pradėjo šlaistytis po mažas kavines. Jis pabandė truputį pasikelti remdamasis ranka, bet ranka sulinko po juo. Tada apsivertė ant nugaros ir pakėlė ranką kita ranka. Padangėje spindėjo saulė. Matyt, ranka buvo sulaužyta. Nuo riešo ir aukščiau visa pajuodavusi nuo kraujosruvos.

Laikrodis, parvežtas iš Berlyno, naujiena: šveicariškas laikrodis, nešiojamas ant rankos. Vilfredas laikė skaudančią ranką kita ranka. Laikrodžio nebuvo. Visą kūną skaudėjo. Jis buvo nuogas. Gulėjo ant kažkokio medžio šaknų.

...Ir be perstojo skamba varpai... Veikiausiai jau ne mažiau kaip pusė dešimtos. O jis guli nuogas Ekebergo miške pusę dešimtos ryto sekmadienį. Mozaikos nuolaužos kankindamos rinkosi draugėn. Lispeta... Jis apsidairė.

Žaizdelė burnos kamputyje. Daktaras Strenenas Joungo gatvėje, mokykloje vaikai pasakojo apie jį. Skelbimą apie odos ligų gydytoją jie skaitė kaip pornografinę literatūrą. Kikeno. Daktaras Strenenas Joungo gatvėje. Priiminėja sekmadieniais. Daro injekcijas. Šundaktariu Strenenu praminė jį vaikai.

Joungo gatvė. Jis nuogas. Kojomis ropoja skruzdėlės. Jis pabandė ištraukti spyglius iš žaizdos paausyje.

Pasivertė ant šono, atsistojo. Krūmai atgijo, juokas už medžių, duslus vaikų kikenimas, vyriškas balsas. Policija. Mergiotės šūksniai. Policija! Policija...

Jis puolė gilyn į mišką kitoje kelio pusėje. Keliu vaikštinėjo žmonės. Priekyje tyvuliavo fiordas, sekmadieniškai mėlynas, ir mėlyna gelme plaukiojo valtelės. Jis šoko į kitą pusę, šlamindamas krūmus. Lėkė kaip strėlė.

Jis lėkė miško gilumon ir dejavo, viena ranka laikydamas sulaužytą ranką. Paakyje daužė ir daužė plaktukėliai. Jis lėkė iš paskutiniųjų ir pagaliau atsidūrė kažkokioje laukymėje. Čia stovėjo palapinės, greta – tiras... Vilfredas įpuolė į pirmąją palapinę – kažkas suklykė. Palapinėje prausėsi tamsiaveidė moteris. Jis iššoko laukan, tagal į laukymę, ir pasislėpė po stogine. Bet užpakalyje jo, už medžių, buvo žmonės. Iš miško sparčiai išėjo sargas – kepurė su graižu, rankoje lazda.

– Policija! – aidėjo balsai visose pusėse. Apačioje šaukė mergiotė. Aplink medžiai, krūmai. Sargas žengė prie jo.

Vilfredas nulėkė per laukymę prie karuselės, šmurkštelėjo po žaliai dažyta karve su balnu ir pasislėpė. Sargas priėjo visiškai arti.

– Policija! – kažkas klykė. – Policija! Policija! – Už krūmų aplinkui sklido juokas ir šauksmai. Štai sargas vėl priartėjo. Tebetupėdamas slėptuvėje trūktelėjo karvę sveikąja ranka. Karvė pajudėjo, karuselė pajudėjo, ėmė groti. *Ach, du lieber Augustin, Augustin.** Vis greičiau ir greičiau, nes jis traukė karvę, o pats tebesislėpė.

Sargas užšoko ant karuselės ir ėmė brautis link jo tarp žvėrių. Štai apsuko baltąjį arklį su sparnais. Jis paleido karvę ir spruko.

Bėgo nuo mugės aikštės žemyn šlaitu per mišką, per raugerškio krūmus į kažkokį takelį. Čia nebuvo žmonių. Jis nubėgo juo aukštyn – priekyje tarp

* Ak, mielasis Augustinai, Augustinai (*vok.*).

pušų sužvilgėjo fiordo mėlynė. Paakiuose ir visame kūne be perstojo daužė plaktukėliai. Sulaužyta ranka kabojo kaip rimbas, bet skausmo jis dabar jau nejautė.

– Policija! – išgirdo jis šaukiant kažkur toli užpakalyje ir šone. Užkliuvęs už šaknies, parkrito, paspaudęs po savimi sulaužytą ranką. Skausmai nudiegė visą kūną. Jį vejasi, jis uždarame pasaulyje, kur daugiau nieko negali padaryti...

Argi tai ir yra jo pasaulis?..

Jis vėl lėkė toliau, mintys kunkuliavo galvoje. Jį vejasi iš visų pusių, jis neturi kur dingti. Priešais buvo uolos, apačioje fiordas. Jis nušoko nuo skardžio. Bet tenai buvo žmonių, vieni vaikštinėjo, kiti sėdėjo ant suoliukų. Kažkokia dama atsisuko ir suspigo, visi ėmė grężiotis. Šauksmai užpakalyje ir šone artėjo. Jis iš baimės sustojo. Paskui vėl pasileido bėgti, bet jau į kitą pusę, link valčių prieplaukos, į Grenlijeną. Jis matė raudonus plūdurus Bjervikeno užutėkyje. Kartą juos matė iš viršaus, kažkada juos matė iš viršaus. Jis bėgo, nuolat kniubdamas, krisdamas, ropodamas žemyn...

Vilfredas gulėjo ant kalvos, apžėlusios reta žole. Apačioje plytėjo jūra, užpakalyje dunksojo kažkokia siena, joje žiojėjo gili įduba. Jis įropojo į tą įdubą – ten buvo patiesta kažkokių laikraščių, kažkieno nakvota įduboje. Gulėjo tuščias punšo butelis, užkimštas popieriniu kamščiu. Jis nuropojo giliau, remdamasis keliais ir sveika ranka. Po to, kai parkrito, jam maudė nugarą. Bet šauksmų užpakalyje daugiau negirdėjo.

Jis išsitiesė ant pilvo ir suvaitojo, dantimis įsikabinęs į akmeninę sieną. Ir staiga pajuto kažkokios keistos jėgos antplūdį. Skausmai išstūmė jo paties kūną, ir jis pakilo į padebesius, o skausmai pasiliko, skausmas – tai ir buvo jis pats. Žalsvi miražai plaukė jam prieš akis. Jis jau yra kažkada gulėjęs tokioje pat įduboje, prisimena tai. Jis buvo stikliniame kiaušinyje. Kiaušinis sudužo! Daugiau jame nebesnigo. Krito snaigės, o saulės spinduliai, šviesa sruvo iš visur, ir Vilfredas jautėsi tarsi skambi žvaigždė beribėje erdvėje: dainuojanti, skambanti žvaigždė. Visi balsai aplink nutilo, buvo girdėti tik daina beorės erdvės, glostančios jam odą, kuri krauju dažė jį supančią mėlynę.

Ponia Frisaksen! Jis sutiko ją šiame skrydyje. Jis artėjo prie jos bekūniu šlamesiu, o ji plaukė savo valtyje, nuauksinta saulės, neapsakomai graži; nuo jos valties sklido spinduliai, spindintis šventumo nimbas. Saulė patamsėjo

aplink raukšlėtą veidą, atgręžtą į kažkokios žemės pusę. Žemės Vilfredas nematė, bet matė jos atspindį moters veide, kuriame staiga nebeliko raukšlių, jis atgijo salų grandinės atšvaite su saulės lašais jūros mėlynėje. Dabar ji traukė iš vandens merlangą. Jis sidabriškai žvilgėjo. Ranka, laikanti žuvį, buvo nežemiškai žavinga.

Ikona – kaip kvailai parinkta vieta.

Negalima pasigerti per šeimyninius pietus...

Žavesys, kuris buvo nutvieskęs viską aplinkui, staiga dingo.

– Ponia Frisaksen! – suvaitojo Vilfredas, sustingusiomis lūpomis. Lūpos sutino, kai užsigavo puldamas, burna buvo pilna kraujo. Jis negalėjo kalbėti. Jis buvo nebylys.

Viską, viską padarė jiems mažasis Mocartas, savo tėvo pasididžiavimas ir numylėtinis. Vaikiški pirštai lyg išsigandę žvėriukai blaškėsi po klaviatūrą. Rūmininkų pritarimo šūksniai skardėte skardėjo salėje.

Kvailai, kvailai parinkta vieta...

Maža mergytė įkišo galvą įdubon. Įduboje pasidarė tamsu. Tik jos skruostu šliaužė šviesos spindulys. Ji buvo panaši į mažą Erną. Į Erną su šilkine virvele, į Erną su jos nereikalinga ištikimybe, į Erną prie lėkštės su dribsniais.

Klyksmas. Šauksmas. Policija! Policija!

Išmanūs vyriški balsai.

– Prie jūros, jo reikia ieškoti prie jūros...

Kiaušinis sudužo. Ant jo krito ne snaigės, o tamsios saulės spinduliai. Miriama – ji grojo vargšams, ji gera. Cigarų pardavėjas mirė nuo šoko. "Aš socialistas, turėk galvoje". "Nauji laikai, viskas keičiasi", – kalbėjo motina. Dėdė Martinas: "Karas..."

Jie buvo kažkur greta, bet negalėjo rasti skylės, jie vaikščiojo ir ieškojo jo. Paskui ranka. Įkišo ilgą lazdą. Valties kartis, ja reikia sugauti laukinį žvėrį. Kartis naršė tamsoje, atsitrenkė į sieną. "Nieko". Kartį ištraukė atgal. Nuo lubų tyliai leidosi voras, jis audė giją, paskui dar vieną, žaibo greitumu užlėkdavo aukštyn, paskui nusileisdavo žemyn, gija po gijos, voratinklis. Tinklas – dar truputis, ir bus vėlu. Kol kas dar Vilfredas gali ištrūkti. Voras ropšdavosi aukštyn, šliauždavo žemyn. Vilfredui bežiūrint, buvo neriamas tinklas, užtveriantis skylę. Jis keliais nuropojo prie angos, remdamasis sveikąja ranka. Lauke aidėjo balsai, balsai kilo aukštyn ir krito žemyn. Voras

triūsė uoliai. Ant nugaros jam buvo kryžius, akys piktos. Jis sustojo ir pažvelgė į Vilfredą. Taip jiedu ir žiūrėjo vienas į kitą – tas, kuris audė tinklą, ir tas, kuris norėjo iš jo ištrūkti.

Vilfredas kiek pasikėlė ir atsitrenkęs galva į aukštutinį akmenį akimirką neteko sąmonės ir sudribo ant kelių. Voras triūsė uoliai. Dabar jis audė dar greičiau. Reikėjo skubėti.

Reikėjo skubėti. Jis pasikėlė susilenkęs ir nukiūtino į priekį, pro voratinklį, kuris įsitempė ir sutrūko prilipdamas prie skruostų. Apačioje plytėjo jūra. Šviesa apakino Vilfredą. Balsai susiliejo į vieną šauksmą. Jį pamatė – štai jis, prie sienos.

– Jis kruvinas!

Kraujas tekėjo ir perrėžto paakio, iš rankos, ir daugelio naujų žaizdų. Jis pasileido bėgti. Susirinko minia, masė žmonių, tapusių vienu žmogumi.

Jis peršoko per aptvarą prie geležinkelio ir nukrito ant šaltų bėgių. Jei dabar eis traukinys, jis nepajudės iš vietos. Pirmąją sekundę ratų sunkumas veikiausiai suteiks jam palengvėjimą.

Bet traukinio nebuvo. Jį apėmė baisus nuovargis – nuovargis, kaip alyvų kvapas kraujyje, nuovargis, kuris turi padaryti galą gyvenimui. Traukinio nebuvo. Bet persekiotojai sustojo prie aptvaro. Keliai... gyvenime tiek daug kelių, kryžkelių, įvairių galimybių. Bet kas iš to? Kelio nepasirenki, pirmiau jis galvojo, kad pasirinkęs kelią į didelių galimybių karalystę. Bet kelio nepasirenki. Priešais tave kelias, ir staiga tau juo reikia eiti. Vilfredas gulėjo visas kruvinas šiame savo kelyje, iš kur nebuvo išeities. Jis suklydo pasirinkdamas kelią.

– Greitai! Valtį!

Jie buvo užpakalyje ir visose pusėse. Jis pašoko, nubėgo palei geležinkelio sankasą, pasuko į dešinę, paskui ėmė kopti dulkėtu šlaitu, apaugusiu krūmais. Apačioje, prie pat kranto, stovėjo šventadieniškai apsirengę žmonės, pasiruošę jį čiupti.

Jis vėl pasuko į dešinę, prie valčių prieplaukos, kur per mėlyną vandens plynę driekėsi žalsvas kanalizacijos vandens ruožas. Čia nieko nebuvo. Vilfredas skynėsi kelią pro balsus. Burnoje buvo kraujas, springdamas jis bėgo įstrižai šlaito viršum valčių prieplaukos, paskui žemyn. Ir tada šoko. Riebi kloakos pliurzė plūstelėjo į gerklę. "Tėvai!" – sugargaliavo jis.

Krante stojo kapų tyla. Žmonės, pasirengę šokti, sustingo. Mitrus žmogeliukas išnarinta pėda rišo valtį. Sunkiame ore, varstomame varpų gaudesio, sklandė žuvėdros.

Į viršų iškilo purvais aplipusi galva. Vilfredas nuplaukė. Viena jo ranka bejėgiškai kabojo. Balsai krante susiliejo į vieną šauksmą. Rankų miškas rodė į jį. Atsirado dar dvi valtys ir pastojo jam kelią.

– Štai jis! – šaukė minia, užplūdusi šlaitą. Vyrai valtyse veikė pagal sumanytą planą. Vienas iš jų buvo su ūsais, darbine palaidine. Mažos akutės įdėmiai sekė galvą, blykčiojančią kloakoje.

– Štai jis! – klykė balsai krante.

Žmogus darbine palaidine, ramindamas juos, iškėlė ranką. Paskui taip persisvėrė per valties kraštą, kad valtis pakrypo.

– Dabar jis nuo mūsų nepaspruks, – pasakė jis.

TAMSIEJI ŠALTINIAI

Romanas

Johan Borgen DE MØRKE KILDER
Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1956

Iš norvegų kalbos vertė
LEONAS PETRAVČIUS

PIRMA DALIS

Skaidrieji šaltiniai

I

Metrdotelis Valdemaras Matisenas, pravardžiuojamas Kalakutu, stovėjo savo kamarėlėje ir stebėjo svečius. Stovėjo prie aukšto pulto, nugara į restoraną, ir viską matė. Virš pulto ir ant mažos "kajutės" sienų buvo įrengta ištisa sistema veidrodžių, kurie pranešdavo jam viską, kas dedasi salėje. Kai ką jis matydavo per kitus veidrodžius, įtaisytus restorano salės sienose, – tokiu būdu atspindys išeidavo jau dvigubas. Daug ką, susijusį su jo paties gyvenimu, Matisenas matydavo kaip atspindį – tiesioginį arba dvigubą. Taigi didelė jo būties dalis būdavo atspindžio persukta atvirkščiai, o jeigu jis kada atsigręždavo į salę ir imdavo tiesiai stebėti visą tą šurmulį, vaizdas atrodydavo tarytum nerealus.

Beje, šiais laikais jam daug kas atrodė nerealu. Jis seno auklėjimo žmogus, ir jam sunku susitaikyti su mintimi, kad garbingus šios įstaigos lankytojus, kuriuos pažinojo jau daugelį metų, – žinojo jų skonį, jų specialius patiekalus, jų mėgstamus vynus, – kad šiuos gerbiamus klientus išstūmė kažkokie susilaižę geltonsnapiai, kurių elgesys siaubingas, bet kišenė tokia išnaši, jog tiesiog galva svaigsta. Matisenas ėmė nervingai kasytis pirštus.

Intymus kambarėlis restorano dešinėje neįėjo į metrdotelio veidrodžių kontrolės lauką. Ir pačiame kambarėlyje nebuvo veidrodžio; ši patalpa iš pradžių nebuvo numatyta restoranui, ji atsirado tik pašalinus vieną sieną. Kambarėlis skyrėsi nuo tos visumos, kuri Matisenui buvo "salė" su jos pažįstama atmosfera. Kambarėlis tarp pašvęstųjų buvo vadinamas "lūšna", jame burdavosi visai jauni spekuliantai, jau iš ryto apsiavę lakuotais bateliais ir ne kartą, galima sakyti, už rankos nutverti užgerią jūros vėžius raudonuoju vynu. Visam restoranui šiomis pažeminimo dienomis[1] savo antspaudą uždėjo naujai pralobusi publika, o "lūšnoje" viešpatavo patys naujausi pralobėliai – tie, kurie kiekvieną akimirką turėjo įrodinėti sau,

kokie jie turtuoliai, ir vis negalėdami tuo įsitikinti stengėsi tai pabrėžti neribotais šampano kiekiais ir nuolat atnaujindami net tuos vekselius, kurie fiktyviai patvirtindavo pastovesnes vertybes.

Viena iš priežasčių, kodėl tokiam žmogui kaip metrdotelis Matisenas pasaulis šiomis dienomis atrodė nerealus, buvo ta, kad negalėjai rasti jokių atramos taškų kokiam nors vertinimui. Žiūrėdamas iš savo narvelio tarytum gegutė iš laikrodžio, jis galėdavo matyti mažąjį Šarlį, giliamintiškai postringaujantį apie akcijas su apsukriais spekuliantais, pavyzdžiui, kad ir su tuo Robertu. Kelneriai vadindavo juos vardais, kadangi ir jie vadindavo vardais ir kelnerius, ir visus, kas pasipainiodavo jiems po akių. O Šarlis pavardės išvis neturėjo. Šiame restorane jis valė batus, dirbo rūsyje priešais tualetą iki pat pereitos savaitės penktadienio. Šeštadienį per pietus jau buvo salėje tarp svečių, švytėdamas briliantinu išteptais plaukais, lakuotais bateliais ir aukso sąsagomis kietai krakmolytuose rankogaliuose. Apskritai jis puikiai gebėjo laikytis taip, lyg rūsyje niekad nebūtų buvęs. Tiktai restorano personalas mintyse jį vis dar matė apsirengusį dailia batų valytojo uniforma ir aptarnaudavo su šypsena, reiškiančią čia atlaidų humorą, čia švelnų susižavėjimą. Iš tikrųjų juk kiekvienas iš jų daugiau ar mažiau dalyvavo tame pačiame žaidime, kuriame mažajam Šarliui taip staiga nusišypsojo laimė. Bet kada galėjo ateiti diena, kai ir jie patys atsisės šioje salėje ir leisis aptarnaujami. Tačiau jie, žinoma, vengtų iš ryto autis lakuotus batelius ar juo labiau gerti netinkamus vynus. Išmintingas kelneris per keletą mėnesių geriau ima suprasti, kas dera ir kas ne, negu tie, kurie visą gyvenimą dalijasi su juo savo išmintimi.

Raudonas metrdotelio Matiseno veidas nemaloniai persikreipė; įtraukęs galvą į pečius, jis grįžo prie savo veidrodžių ir savo sąskaitų. Šiais laikais bet kuriam svečiui turi atidaryti neribotą kreditą, nors ir žinai, kad po to atsiskaityti visada teks pačiais niekingiausiais grynais pinigais. Todėl jo ir kelnerių sąskaitos per keletą vakarų virsdavo tokia painia skolų sistema, kad norėdami suvesti galus su galais jie turėdavo griebtis tam tikrų nedidelių gudrybių. Jeigu kuriam nors iš tų naujai iškilusių ponų pateiksi tokį niekingą dalyką kaip sąskaitą už pereitą savaitę, tau gali šliūkštelti į veidą stiklą šampano. Tačiau, antra vertus, niekas nesismulkindavo ir nė nežvilgčiodavo į akimirksniu paduotą sąskaitą; jeigu ponai būdavo nusiteikę mokėti, tai

jiems ir tekdavo mokėti stambias sumas. Senos sąskaitos būdavo kilniai išmetamos į šiukšlių dėžę, o išlaidos atgaunamos ir dar su procentais už riziką.

Pro suveriamas duris abiejose salės pusėse nuolat įgriūdavo naujų svečių. Buvo šviesių antkurpių sezonas, tad gelsvai ir sidabriškai pilkai apautos kojos be perstojo mirgėjo ant raudonų kilimų, kantriai priimančių cigaro pelenus ar paskubom numestą degančią cigaretę, iš kurios buvo patrauktas vos vienas kitas dūmas. Buvo madinga rūkyti cigaretę tik tiek, kad pirmuosius reikšmingus žodžius apie akcijų kursą palydėtų mėlyni dūmai, įtraukiami giliai į plaučius ir lėtai iškošiami atgal pro blogai prižiūrimus dantis. Antkurpiais apautos kojos, kai jis išsiblaškęs stebėdavo jas veidrodyje, būdavo panašios į paukščius, – slysdavo, mindžikuodavo, klupdavo, delsdavo, skubėdavo, trypdavo – visur antkurpiais apautos kojos. Ilgainiui imdavo rodytis, kad tai tarytum koks paukščių baletas – tas nuolatinis trypčiojimas, delsimas, tampymasis į vieną ar į kitą pusę, kojų savininkams žvalgantis tarpduryje ir pamačius pažįstamus skubant prie jų artyn arba dar išraiškingiau dumiant į šalį, tas šviesiai apautų kojų margumynas, raudonus kilimus prieš metrdotelio akis veidrodyje paverčiąs arena įvairiausiai kojų akrobatikai. Taigi daugelį žmonių jis pažinojo iš jų apatinės dalies, todėl, galima sakyti, tik kojoms diskretiškai linktelėdavo galva, nutaisydavo rūgščią grimasą, trūktelėdavo pečiais, ir tik retkarčiais, jas pamatęs, apsigręždavo savo užkaboryje, išsiblaškęs pasitaisydavo kaklaryšį ir nusileisdavo į maniežą energinga ir kartu vangia eisena, nusileidęs, būdavo, vos pastebimai linkteli ir kosteli, o tai reikšdavo tik viena: šalia stovi tikras draugas, tikra atrama šiame neišsiauklėjimo ir smukimo chaose.

Kad ir tasai Robertas – jis irgi vienas iš jų. Kaipgi jo pavardė? Valdemaras Matisenas ėmė paskubomis spėlioti: Olsenas, Hansenas, Pedersenas... Kažkokią pavardę jis turėjo, kai dar šį mėnesį nedrąsiai įsėlino į diduomenę. Po to draugai jį ėmė vadinti Robertu. O vėliau ir visi vadino Robertu. Tokie dabar papročiai.

Beje, tasai Robertas – visai draugiškas ir šaunus vyrukas, ir kai nori, gali būti gerų manierų. Anksčiau jis dirbo pardavėju vienoje prašmatnioje baltinių parduotuvėje, priklausančioje stambiai firmai, dar anksčiau – paprasčiausiai nešiojo po namus įvairias prekes, ypač jam sekėsi prekiauti

tais madingaisiais *fountain-pens**, kuriais galima kiauras savaites rašyti nedažant į rašalą. Pats Valdemaras Matisenas yra laimingas trijų tokių paauksuotų *fountain-pens* savininkas. Kai kas buvo linkęs taip supaprastinti kalbą, kad vadino juos tiesiog pripildomais plunksnakočiais. Tai irgi buvo šių laikų tendencija: keisti paprastus svetimos kalbos žodžius kokiais nors painiais, sunkiai įsimenamais savais žodžiais. Buvo tokių, kurie, pavyzdžiui, aeroplaną ėmė vadinti skraidomąja mašina, tarytum norėdami ir patį aeroplaną nuleisti ant žemės.

Buvo rugpjūčio pradžia, vėžių sezonas. Valdemarui Matisenui buvo didžiausia kančia stovėti prie savo veidrodžių ir stebėti, kaip ši žydinti klientūra bjauroja mažus raudonus gyvūnėlius, kuriuos jis taip mėgo – ir kaip patiekalą, ir kaip gamtos kūrinį. Pats gaudydavo juos upelyje prie savo nedidelės vilos Enebake kas antrą šeštadienį ir sekmadienį, kai nereikėdavo budėti ir jis galėdavo praleisti vikendą gamtoje. Vikendas – šis žodis jam patiko. Aukštesnioji publika mėgo šį žodį. Jis dvelkė ir tradicija, ir ateitimi, tirpo burnoje tarytum pudingas su degintu cukrumi... Tačiau buvo tikra kančia matyti, kaip tie *nouveaux riches*** elgiasi su raudonais vėžiagyviais, – jie tarytum vengė paimti juos į rankas ir tik vogčiomis dirsčiojo į šonus norėdami pažiūrėti, kaip valgo kiti. Nė nepažvelgdavo į kiauto vidų, kur slėpėsi puikus į riebalus panašių baltymų sluoksnis, be atodairos numesdavo į atliekas gardžią viduriniąją dalį, kol pagaliau susikišdavo į burną uodegą su išmatų žarnele ir taip toliau. Vėžių mėgėjui ilgainiui tai darėsi nebepakeliama – taip pat bjauru, kaip ir viskas, ką jie išdarinėja šiame restorane; o juk kadaise čia rinkdavosi aukštuomenė, kurios atstovai vėlyvą metą kartais leisdavo sau pavadinti jį Valdemaru, o tai buvo malonė, suteikiama pakilią akimirką kam nors iš savųjų.

Taigi Valdemaras pakėlė galvą, pažvelgė į savo veidrodžius, ir jo veido išraiška pasidarė tarytum nustebusio kalakuto – dėl to restorano personalas jį taip ir pravardžiuodavo. Ranka akimirką pakilo prie juodos peteliškės ant akinamai baltos krakmolytų marškinių krūtinės, nugara profesionaliai išsilenkė, – tai ir yra jo amato žmonių komanda "ramiai", – ir jis tyliai nuslinko

* Automatiniai plunksnakočiai (*angl.*).

** Naujai pralobę (*pranc.*).

pasitikti nedidelės kompanijos, kuri ką tik įžengusi pro rytines suveriamąsias duris nepritariančiu žvilgsniu stebėjo liūdną restorano vaizdą.

– Ponas Mioleri, – atsargiai krenkštelėjęs pratarė Matisenas aukštam, kiek apkūniam tvarkingam ponui, penkiasdešimties su viršum metų, su dailiomis įlankėlėmis žylančiuose plaukuose virš linksmo, gerai maskuojamo komersanto veido. – Leiskite jus pasveikinti, ponai, mūsų restorane. Gal pageidausite atskiro stalo?

– Mano stalas... – pratarė su beveik vaikiška nuoskauda konsulas Martinas Mioleris ir greitomis dirstelėjo į apskritą stalą nišoje tarp langų, kur prie mokos puodukų, sukišę galvas, kažką tarėsi ketvertas nevertųjų; jie buvo vyriškos giminės, kaip, beje, beveik visi kiti klientai šį ankstyvą rugpjūčio vakarą.

– Ak, kad konsulas būtumėte man bent menkutę užuominą... Juk taip retai, taip retai mes turime garbės matyti... Jeigu ponai malonėtumėte valandėlę prisėsti prie šio stalo, tai aš tuojau... – jis parodė neįprastai mažą staliuką prie pat metrdotelio kamarėlės, šiuo metu apkrautą lėkščių rietuvėmis ir staltiesėmis. – Aš tik vieną akimirką... – Valdemaras Matisenas linktelėjo vos vos, bet labai išraiškingai, ir nubėgo įstrižai salės pro eilę stalų su baltutėlėmis staltiesėmis ir mažomis rožinėmis lemputėmis šilkiniais gaubtais, nubėgo prie nelemtojo kampinio stalo, kurio visi labiausiai pageidaudavo, ir todėl ant jo ilgiausiai stovėdavo pailga kortelė su užrašu "Rezervuota". Mažas būrelis ponų, pagaliau gavusių šią garbingą vietą, atiduodamą paprastai per pietus, buvo iš aukštesniųjų sluoksnių, matuojant šių laikų masteliu. Metrdotelio laukė nelengvas uždavinys: įkalbėti juos geruoju užleisti vietą. Jis iš tiesų netgi nežinojo, kaip pradėti kalbą, kai nepaprastai greitai atsidūrė prie nugara į jį sėdinčio svečio, kuris paprastai užsakinėdavo ir, reikia manyti, buvo šios kompanijos galva.

– Turiu ponus labai atsiprašyti, – pradėjo jis.

Jaunas vyriškis iš kompanijos atitraukė savo blausiai mėlyną žvilgsnį nuo spausdintos akcijų kursų lentelės, į kurią ką tik buvo įsigilinęs.

– Kas atsitiko, Valdemarai? – tęsdamas žodžius, paklausė jis. – Ko toks sunerimęs? – Ir atsisukęs į vyresnius savo užstalės draugus pridūrė: – Mūsų bičiulis Valdemaras atrodo labai susikrimtęs... Gal ir jums reikia gero patarimo? – Jis siaura, balta ranka sudavė į lentelę ir klastingai šyptelėjo.

Valdemaras Matisenas turėjo įprotį krapštinėtis. Jo trumpi apvalūs pirštai nuolatos ką nors liesdavo – apmušalų sandūrą, servetėlės siūlę ar panašiai. Jis įnirtingai kasė pleiskanojančią odą ant kairės rankos smiliaus. Tie pleiskanojančios odos lopinėliai metrdotelio Matiseno darbe buvo didžiausias nemalonumas. Jis ką tik buvo nusprendęs leisti pleiskanoms augti kiek nori, kad bent kartą gyvenime išsivaduotų iš tų skausmingų kraujuojančių žaizdelių nagų pašaknėse – ir štai vėl ėmė jas draskyti. Šiuo metu taip įnirtingai didžiuoju pirštu draskė peršinčią vietą, kad skausmas atsispindėjo veide. Todėl šypsena, kuria jis bandė prisidengti, atrodė kaip prieštaravimas sau pačiam.

– Gerbiamasis, be abejo, žinote, – krenkštelėjęs atsakė Matisenas, – mane asmeniškai mažai domina... hm... dabartinė akcijų būklė...

Jis pastebėjo, kad visų žvilgsniai nukreipti į jį, veiduose nepasitenkinimas ir nuostaba. Niekas jo nebuvo kvietęs, jis atėjo čia savo nuožiūra, o tai, griežtai imant, jau buvo tikras įžūlumas.

– Turiu ponus labai atsiprašyti, – pakartojo jis stengdamasis pagauti spėjamo kompanijos vadovo žvilgsnį, – tačiau toji draugija, kuriai šis stalas buvo rezervuotas, nors aš ponams jį užleidau dar dieną... – Jis vėl atsikrenkštė, prakeiktasis smilius kaip tik dabar nepakenčiamai suskaudo. – Taigi, vienu žodžiu, kaip ponai žinote, stalas iš tikrųjų buvo rezervuotas, taigi, o toji draugija dabar atvyko... – Jis ėmė skubėti – sakytum užbėgdamas protestui už akių išgelbės savo gyvybę. – Taigi atvyko, ir todėl aš drįstu ponus prašyti, ar negalima būtų persikelti prie... hm... prie geresnio stalo... – Jis neryžtingai mostelėjo į salę, kuri buvo beveik pilna diskutuojančių grupelių. Tiktai keletas nedidelių stalų tarytum vienišos salos plūduriavo šioje tamsiai raudonų kilimų ir blausiai rožinių užuolaidų jūroje: tie staliukai atrodė lyg neprisišvartavę prie saugaus kranto – sienos ar kolonos, ir baugštūs šių laikų klientai jų kažkodėl vengė, nors tie patys klientai, kai butelis po butelio būdavo atnešami pilni, o išnešami tušti, toli gražu neatrodė, kad ko nors pasaulyje bijotų.

Spėjamas kompanijos vadovas abejingai žvelgė į šalį, įsigilinęs į pokalbį su savo kaimynu – taigi iš jo nesulauksi jokios paramos. Tuo tarpu išblyškusio jaunikaičio veidas pamažu įgavo natūralesnę spalvą.

– Jūs mandagiai leidžiate suprasti, – pasakė jis tęsdamas žodžius, – kad norėtumėte mus išvyti už durų? Ar tai norėjote pasakyti, pone... Matisenai?

Metrdotelis desperatiškai ir grakščiai apibėgo aplink stalą ir diskretiškai, su nuolankia pagarba, pasilenkė prie šio jauno pamaivos, kuris epochos pradžioje galbūt irgi buvo pardavėjas baltinių krautuvėje.

– Gerbiamasis, mane ne taip supratote, – pasakė jis įtaigiai, stengdamasis nusišypsoti iš tokios absurdiškos minties. – Ponai, žinoma... ir toliau esate laukiami svečiai kaip ir visada. Aš tik norėjau pasakyti, kad šis stalas šiandien dar iš ryto buvo rezervuotas ir jį užleidome tik ponams atkakliai reikalaujant, kol buvo laisvas. Tuo tarpu dabar, kai toji draugija, kuriai stalas buvo rezervuotas, atvyko, aš tik išdrįsau paklausti, ar nebūtų geriau...

Jaunasis svečias kaipmat atgavo savo pirmykštį blyškumą, o po akimirkos tarp jo pirštų atsirado šimto kronų banknotas. Jis sklandžiai nuplukdė šį banknotą prie nukarusios kairiosios metrdotelio rankos su kraujuojančiu smiliumi. Šią akimirką vyko dramatiška prestižo kova tarp dviejų vyrų; vienas jų buvo jaunikaitis iš kylančios aristokratijos, manančios, kad pinigai yra raktas į visas pasaulio gėrybes, o kitas – garbingas mandagumo riteris, kurį garbė vertė užmerkti akis ir nepastebėti bandymo jį papirkti. Metrdotelis tik prigesino savo vargana šypseną ir nukreipė žvilgsnį jaunikaičiui į tarpuakį. Tai buvo beveik tobula priemonė norint ką išmušti iš vėžių. Ir šį kartą ji jo neapvylė. Jaunikaitis tuoj sumišo ir ėmė žvilgčioti į šalis. Metrdoteliui tuo metu šovė į galvą geniali mintis. Jis paslaugiai pasilenkė prie stalo, prieš tai nedrąsiai žvilgtelėjęs į salę.

– Aš pagalvojau, gal ponai norėtų ko prie kavos, – paslaptingai sumurmėjo jis. – Vienas iš kabinetų...

Tai buvo vienas iš tų intymių pasiūlymų, kurie sakomi tokiu prislopintu balsu, kad galėdavo pasirodyti, jog iš viso nebuvo pasakyti.

Žodžiai paveikė akimirksniu. Blyškiajam jaunikaičiui sušvito akys, jis pažvelgė į metrdotelį susižavėjimo kupinu žvilgsniu.

– Mano ponai, – tarė jis pusbalsiu, bet įtaigiai. – Mūsų bičiulis Valdemaras pasiūlė puikų dalyką, ir aš drįstu jį priimti visų mūsų vardu.

Jo akys iškalbingai sublyksėjo ir ėmė šokinėti nuo mokos puodukų prie nustebusių pašnekovų veidų.

– Taigi, mano ponai, *allons enfants*!*

Jis pakilo. Pakilo ir kiti. Niekam nematant, šimto kronų banknotas vis

* Eime, vaikai (*pranc.*). Tai pirmieji "Marselietės" žodžiai.

dėlto perėjo iš vieno savininko kitam, tačiau dabar tai jau buvo beveik metrdotelio rodoma malonė. Jis tučtuojau šoko pirmas ir nuvedė besidominčius akcijomis ponus pasklidu būriu įstrižai restorano. Procesija baigėsi giliausiame izoliuotos "lūšnos" kampe, kur nematomos, apmušalais užmaskuotos durys prarijo svečius ir jų vadovą; šis tuoj pat su palengvėjimu grįžo atgal ir nežymiu mostu parodė kelneriams bei jų pagalbininkams sutvarkyti trokštamą kampinį stalą patiems verčiausiems klientams. Didžiuodamasis savo pergale, jis prisiartino prie konsulo Miolerio ir jo draugų. Ponai, sėsdamiesi prie kampinio stalo, kalbėjosi angliškai. Dėl to į juos nukrypo daugelio žvilgsniai. Nukentėjusi jūreivių tauta rodė didelę, su smalsumu sumišusią simpatiją Antantei[2], ypač kai vokiečiai paskutiniu metu desperatiškai suaktyvino povandeninį karą.

Konsulas Mioleris prieš sėsdamasis kiek padelsė. Užsakymą asmeniškai priėmė pats metrdotelis ir karališka mina perdavė jį trims čia pat belaukiantiems padavėjams.

– Klausykite, Matisenai, – negarsiai ištarė konsulas Mioleris, – jūs, regis, pažįstate mano jaunąjį sūnėną Vilfredą Sageną...

– Taip, turiu garbės.

– Nekalbėkite niekų, Matisenai. Tarp mūsų šnekant, jokios garbės jums iš to nėra. Sakykite, ar jis čia nebuvo pasirodęs pastaruoju metu?

– Deja, neturėjome to malonumo...

– Klausykite, bičiuli, – nuoširdžiai pasakė "dėdė Martinas". – Nekalbėkite apie malonumą. Iš jo pernelyg dažnų apsilankymų nedaug malonumo nei jums, nei – atvirai kalbant – man pačiam. Tačiau aš pastebėjau, kad ten, atskirame kambaryje, susirinkę kai kurie jo vadinamieji draugai iš naujai kylančios diduomenės. Jeigu jis pasirodytų...

Metrdotelis pasilenkė arčiau, jo veidas bylojo, kad jis atidžiai klauso, tačiau ničnieko nežada.

– Iš tikrųjų, Matisenai, – nervingai kalbėjo konsulas. – Nei man, nei jums jo vizitas nėra labai pageidautinas, ypač man šį vakarą.

Nedidelis banknotas jau kilo aukštyn iš gilių "dėdės Martino" kišenių. Tačiau šis toks pažįstamas judesys nebuvo suprastas.

– Įsivaizduokite, pone konsule... kad... kad ne taip paprasta neįleisti... aš turiu galvoje, kad jaunasis ponas savo elgesiu niekada...

– Nekalbėkite niekų, Matisenai.

Banknotas stebuklingai vikriai buvo pakeistas kitu, daug daug stambesniu, ir taip pat perėjo iš vieno savininko kitam tokia forma, kad nelaimingajam metrdoteliui nebuvo paprasta tai sutrukdyti. Konsulas su palengvėjimu atsisėdo ir lyg įgudęs aktorius įsijungė į pokalbį už stalo; jis sugebėdavo įsijungti beveik į bet kokį pokalbį visomis trimis čia vartojamomis kalbomis.

– Mano ponai, – pasiūlė jis maloniu, bet kartu ir diktatorišku tonu, – susitarkime šį vakarą kalbėtis apie viską šiame pasaulyje, tik ne apie akcijas. Aš sutinku netgi leistis į pašnekesius apie indėlius į pramonę, obligacijas, politiką ir nacionalines antipatijas, kad tik išvengtume kalbų apie laivų akcijas. O dėl pastarųjų... – jis nepritariančiu žvilgsniu apžvelgė salę, – galima įsivaizduoti, kad visa atmosfera yra jų tiesiog persotinta.

Trejetas jo draugų sąmokslininkiškai sukikeno. Tik svečias iš Britanijos greitomis sumurmėjo, kad jam atrodo, jog ši tema didvyriškų jūreivių krašte yra neišsemiama, ir kad tai sakydamas jis norįs pabrėžti savo nusistatymą prieš akcijų reikalą ir jo šalininkus, kurių, kaip jis supratęs, aplinkui pilna.

Tuo tarpu "lūšnoje" nuotaika kilo tarytum banga, dideliame perpildytame restorane perkelianti svorio centrą iš vienos vietos į kitą. Vyriškis, visų vadinamas Robertu, sėdėjo prie vieno stalo su advokatu Fosu ir Damu – šiedu buvo nuolatiniai klientai, – be to, kartu su jais dar sėdėjo jaunas ponas, kuris, kaip kažkas tvirtino, iki praėjusios savaitės vidurio buvęs mėsininko padėjėjas. Robertas staiga iškėlė aukštyn abu savo sugniaužtus kumščius – tai buvo ženklas, kurį visi pašvęstieji gerai suprato. Pakeltas aukštyn pirštas reiškė vieną butelį šampano, penki pirštai reiškė penkis butelius šampano, o sugniaužtas kumštis reiškė didelį pusantro litro butelį. Gėrimo rūšis visada būdavo ta pati: "Veuve Cliquot". Nuolatiniai lankytojai gerai suprato šią gestų kalbą, suprato ją ir metrdotelis Matisenas, suprato ir jos bijojo kiekvienas kelneris bei pasiuntinukas. Du sugniaužti kumščiai reiškė, jog reikia pristatyti du didelius butelius "Veuve Cliquot", ir tučtuojau.

Galima buvo pagalvoti, kad vyno rūsys tame pačiame aukšte. Bet šiuo atveju praktiškai taip ir buvo, nes budintys kelneriai tikrai bet kuriuo metu galėjo įsijungti į darbą, kai "lūšnoje" ateidavo didžiųjų butelių laikas. Taigi buteliai lyg burtų keliu įlėkė pro suveriamas duris iš virtuvės, ir du kamščių pokštelėjimai atrodė lyg starto šūviai kraštligiškam laimės svaiguliui, kuris tačiau labai lengvai galėjo būti suprastas kaip signalas muštynėms. Ponai

"lūšnoje" taip energingai kilnojo savo didžiulius stiklus prie lūpų, kad galėjai pamanyti, jog jie kiauras savaites neragavę jokio skystimo, ir tik žaibiškas kelnerių įsikišimas neleido, kad buteliai atsidurtų nepatyrusiose rankose ir dėl neįprasto jų svorio ant staltiesių atsirastų šlapių dėmių. Blogus klientų paprotėlius aptarnavimo personalas gerai žinojo iš savo kartaus patyrimo – jie visą laiką atidžiai sekdavo karštligišką ypatingųjų svečių veiklą. Šiaip ar taip, vienas kitas dalykiškas klientų patarimas dėl nuolat aktualių laivybos akcijų dažniausiai atlygindavo už tuos mažus keblumus, kuriuos sukeldavo jauni ir veržlūs Norvegijos biznieriai.

Metrdotelis Matisenas vienintelis drįso ignoruoti akcijų rinką. Užtat už pasyvaus tarpininko veiklą jis užsitikrino pastovų avansą, nesivargindamas tais kebliais popieriais, kurie visą laiką buvo jam didžiausia mįslė, – visais tais dvelkiančiais bendrovių ir laivų vardais, visa šia jūros, karo bei rizikos misterija, kurią nuostabiausiu būdu jo aplinkoje reprezentavo jauni žmonės, nežinantys, koks vynas geriamas su kokiu patiekalu, bei jo jauni pavaldiniai su servetėle ant rankos riešo, perpratę akcijų kalbos abrakadabrą taip, kad senyvam aristokratui metrdoteliui tik galva sukosi.

Jis nervingai kasėsi abu savo smilius. Dabar ir dešiniosios rankos smilius jau rodė uždegimo požymius – kiekvienu metu galėjo patinti nagų pašaknės ir parausti oda aplink nagą, o tai jį visada nepaprastai erzindavo. Norėdamas nukreipti dėmesį, jis ėmė krapštinėti šilkinius savo uniforminio frako atlapus, bet jau po akimirkos jo judrūs didieji pirštai vėl neramiai, skausmingai ir be perstojo trynė niežtinčias smilių vietas. Kas gi dabar jį taip nervino?

Mintis apie jaunąjį Sageną, apie tai, kad šio jaunuolio "dėdė Martinas" prašė jo čia neįleisti. Matisenas ryžtingai išėjo iš savo veidrodžių kabinos ir leidosi pro suveriamąsias duris iš pradžių į vieną, paskui į kitą pusę kiliminiu taku išklotu koridoriumi. Šen bei ten jis paskubomis, prislopintu balsu sušneko su budinčiais durininkais, ir kaskart nedidelis banknotas pereidavo iš vienų rankų į kitas.

– Bet nepamirškite: kad nekiltų jokio skandalo, kad nebūtų jokio įžeidimo. Sakykite, kad viskas užimta, sakykite, ką tik norite!

Visos jėgos šioje įstaigoje buvo tartum susimokiusios, tačiau kiekviena siekė skirtingų tikslų. Pasiūlytą kainą automatiškai būdavo stengiamasi nukonkuruoti aukštesne. Atrodė, tarytum monotoniškasis akcijų biržos "perku–parduodu" persikėlė į pašvęstųjų bendruomenę, taigi persidavė

viskam, kas buvo susiję su miesto provincialaus biržos rajono gyvenimu, su jo popieriais, popierinėmis vertybėmis ir popieriniais santykiais. Visas šis gyvenimas savo dvasia daugeliu mylių buvo nutolęs nuo tylių miesto gatvelių, kur tarnautojai ir kiti žmonės, gauną pastovų atlyginimą, gyveno lyg priešistoriniais laikais su senovinių kronų bei erių atsarga, uždirbta doru prakaitu ir eikvojama rankas grąžančių motinų, kurios, nors jų pačių žarnos mėšlungiškai traukėsi nuo banginio taukų, atkakliai atakuojančių vidaus sekrecijas, susirūpinusios matė, kad sviesto, reikalingo sergančiam vyrui, kilogramas pabrango dar pustrečios kronos.

Biržos rajone visos jėgos darbavosi kitais tikslais. Tą pačią akimirką, kai tik prie nuolatinių svečių stalo "lūšnoje" buvo duotas starto signalas, restoranu perbėgo karštligiškas nerimas ir telepatiškai pasiekė net pačias toliausias atšakas – rūbinės personalą ir durininkus. Tai buvo nerimas, kylantis iš linksmybės, bet kartu grasinantis nemaloniomis scenomis. Tokios scenos galėjo kilti iš pajuokavimo prie kurio nors stalo, dėl nesuprasto užsakymo, dėl bet kokio susierzinimo, kuris įkaitusiose galvose įgaudavo didžiausias dimensijas. Tiesą sakant, šitie įvykiai tebūdavo tik kibirkštis, uždeganti atmosferą, persotintą nervingumo garų. Nesvarbu ar gera, ar bloga tokiais atvejais būdavo nuotaika – linksmybė ir įniršis cirkuliuodavo tarytum alkoholis neįpratusiame organizme. Nuo staigaus protrūkio prie nuolatinių svečių stalo "lūšnoje" visi balsai restorane suūžė smarkiau, o garsus lydintys gestai pasidarė energingesni ir įtikinamesni. Tokiomis akimirkomis staiga į galvą šaunančios mintys atrodo lyg gerai apgalvoti sprendimai, azartiškiausi tvirtinimai užsideda gilių apmąstymų ir išmintingo patyrimo kaukę. Laivų akcijos per stalus staigiai pereidavo iš vienų rankų į kitas, daug kas bėgdavo į telefono kabinas galinėse patalpose, skubėdami perduoti dispozicijas penkiaženklių skaičių pavidalu. Operacijas užrašydavo kiaurą parą kontoroje prie pultų budintys šaltakraujai makleriai arba makleriai, pakviesti akmeniniais veidais laukiančių nurodymų metrdotelių prie kitų to paties restorano telefonų.

Ir štai tarpdury pasirodė Vilfredas Sagenas – šviesiaplaukis, labai lieknas jaunuolis tamsmėlynėmis akimis, atsipalaidavęs lyg žvėris: stovėdamas ar judėdamas jis visada buvo pasiruošęs vienokiai ar kitokiai reakcijai.

Akimirką jis nerūpestingai stabtelėjo prie suveriamųjų durų ir kiek prisimerkęs nuo palubėje vilnijančių cigarų dūmų nužvelgė salę. Jo

pasirodymas sukėlė entuziazmą prie stalo "lūšnoje", kur vėl buvo pakelti du sugniaužti kumščiai, o po to sekė karštligiškas bruzdesys virtuvės pusėje.

Metrdotelis Valdemaras Matisenas užmerkė akis. Ne perkeltine prasme, kaip kad būna tada, kai susiduriama su nemaloniu faktu, bet tiesiogine. Jis stovėjo savo kabinoje atsigręžęs į veidrodžius ir stipriai, lyg iš skausmo, merkė akis.

– Prie durų tas velnio Jensenas! – sumurmėjo nelauktai pridurdamas vulgarų keiksmą, kurį prisiminė iš laikų, kai tarnavo padavėju laive. Jis dar pagalvojo: "Šis jaunas veltėdis tikriausiai jam netgi nepasiūlė pinigų, jis vienas iš tų, kurie įsmuks ir pro užrakintas duris".

Pramerkęs savo nuvargusias nuo darbo akis, metrdotelis pamatė, kad neprašytasis jaunuolis jau sėdi tarp savo bendrų "lūšnoje", bet pamatė ir tai, kad svečiai už garbingojo stalo šio įvykio dar nepastebėjo.

Gal ir šį nepageidaujamą svečią tiesiog pasodinti į uždarą kabinetą, kur į netobulus draudimus, kaip ir į visą kitą, praktiškais sumetimais žiūrima pro pirštus? Rizikingas dalykas. Tas tamsus kambarys buvo tyliems ir santūriems, kalbantiems pusbalsiu. Negalima be niekur nieko ignoruoti gana tikslios gradacijos, kuri šiais laikais vis dėlto padėjo padoriai įstaigai išsilaikyti paviršiuje. Matisenas ryžtingai, nedideliu lanku nubėgo prie garbingojo stalo, tarytum norėdamas įsitikinti, ar viskas vyksta pagal konsulo Martino Miolerio pageidavimą. Sukdamas savo diskretišką ratą, jis sutiko pritariamą konsulo žvilgsnį, kuris galėjo reikšti pasitenkinimą apskritai, bet taip pat galėjo būti nebyli užuomina apie įvykusį susitarimą. Kol kas dar nieko nebuvo pastebėta. Ponai jau valgė lašišą ir gėrė Mozelio vyną, viskas buvo daroma santūriai, kalbama prislopintais balsais, kaip ir derėjo šioje vietoje. Matisenas tęsė savo lėtą žygį ir eidamas mimika davinėjo nurodymus tarnaujančioms dvasioms, kurios rūpinosi, kad ant stalo nieko netrūktų audringo vakaro metu. Dar anksčiau šį vakarą jam buvo atėjęs į galvą žodis "arena". Šiuo metu jis iš tikrųjų jautėsi lyg tramdytojas, apsuptas žvėrių, nuo kurių negalima nė sekundės atitraukti akių, kad užslopinti plėšrumo instinktai neprasiveržtų liepsna, paslaptingai susilietus įnervintiems jausmams. Nuolatinių svečių stalas "lūšnoje" visą laiką grasino galimu chaosu ir turėjo būti griežtai prižiūrimas, – iš pradžių vikriai tenkinant besaikius

šampano poreikius, o vėliau – jeigu įmanoma – tvirta ranka slopinant impulsyvias nuotaikas, ir šį darbą jau daug metų sėkmingai atlikdavo Matisenas, vos tik imdavo burtis audros debesys. Tiktai kad toji audra, kuri šiomis dienomis užtraukdavo dangų, būdavo tikras uraganas bei žemės drebėjimas palyginti su anais mielais išdykavimais, kuriuos įsikarščiavę klientai leisdavo sau senaisiais geraisiais laikais.

Jis užėjo į virtuvę, kur įraudę vyrai su baltomis kepurėmis lakstė apie liepsnojančias krosnis. Karštis buvo nepakenčiamas. Jis sunkiai atsiduso. Tarp ryžtingų novatorių jau buvo kalbama, kad laikas konstruoti elektrines viryklės valgiui gaminti. Šiais laikais fantazuoti galėjo be galo tas, kas stengėsi išlaikyti garbingas savo amato tradicijas. Jis vėl sunkiai atsiduso ir ėmė skintis kelią prie nedidelių durų į užpakalinę gatvelę, kur pervargę virtuvės darbininkai išbėgo atsikvėpti; įraudusiais skruostais, sunkiai kvėpuodami nuo karščio, baltais drabužiais jie stovėjo žiūrėdami į gaivų rugpjūčio vakarą, į aukštai danguje mirksinčias žvaigždutes. Jie nenoromis praleido solidų restorano salės šefą – jis buvo ne jų šefas, greičiau jiems visiškai svetimas, vienas iš tų paniekos vertų "ten, salėje", kuriems visi rodo tiek daug palankumo, nors jie nedirba jokio rimto darbo. Šis aiškiai jaučiamas priešiškumas dar labiau dirgino ir taip jau įtemptus metrdotelio nervus. Jis buvo sugyvenamas žmogus ir manė, jog svarbiausias jo uždavinys yra išlaikyti santarvę, darnų visų žmonių judėjimą minkštais kilimais, nors tie žmonės nuolat ir visų labiausiai siekia tik savo naudos. Jis pažinojo žmones iš tos pusės – tik iš tos vienos. Tačiau kaip tik toji pusė turėjo nuostabiausių briaunų. Kas, pavyzdžiui, slypi po nepajudinamu konsulo Miolerio mandagumo fasadu? Metrdoteliui neliko nepastebėta, kad draugija šaiposi iš konsulo titulo, – iš to jis sprendė apie jo tuštybę. Bet gal ir daugiau kas slypi? Gal ir šis žvėris suerzintas būna pavojingas? Gal slypi polinkis į intrigas ar siekimas sunaikinti kiekvieną, kas išdrįstų ardyti jo planus? Iš kurgi tas ypatingas konsulo priešiškumas jaunajam sūnėnui tokiu simpatišku veidu ir laisva, kiek įžūlia laikysena? Galbūt jis dykaduonis kaip ir visas jaunimas šiais laikais, bet jeigu ir taip, tai jis dykaduonis su geromis manieromis: mandagus ir palyginti santūrus jaunuolis, kuris kitų akivaizdoje nepadarys netakto kaip daugelis šių laikų tironų – tokio pat amžiaus kaip šis berniukas ar pora metų vyresnių. Restorano personalas niekad neturėjo pagrindo juo skųstis. Vaikinas nebuvo atlapaširdis, greičiau – apsitraukęs šaltos ironijos kiautu,

bet tai tik lengvino bendravimą su juo. Galbūt ir ši poza slėpė kokį nors pavojų, tačiau tai buvo ne jo, Matiseno, reikalas... Ir vis dėlto savo nuvogto atokvėpio valandėlę, žvelgdamas į švelnų rugpjūčio vakarą, stovėjo jis neramus ir iš nervų iki kraujo kasydamasis abiejų rankų smilius galvojo, kas gali atsitikti jaunuoliui įsibrovus į restoraną.

Jis suprato. Tą pačią akimirką, kai įbėgo į ankštą koridorėlį, vedantį prie švytuojančių durų, suprato, kad kažkas atsitiko. Suvokė savo jautria klausa, dėl kurios jis pats sau priekaištavo. Nesigirdėjo nei riksmų, nei dūžtančių stiklų žvangesio, nieko tokio, ko jis dieną ir naktį labiausiai baiminosi. Restorane viešpatavo tyla. Vadinasi, nutiko kažkas negirdėta. Matisenas atgalia ranka persibraukė per kaktą – tai buvo dar vienas iš tų nedaugelio krintančių į akis vulgarių šio pavyzdingo aristokrato gestų. Valandėlę jis delsė, paskui trūktelėjo kaklaryšį tokia išraiška ir turėdamas tą patį tikslą kaip liūtų tramdytojas, tvirčiau spausdamas savo lazdą. Jis pastūmė švytuojančias duris ir su profesionaliausio santūrumo išraiška greitai įėjo į salę.

Kelneriai Gundersenas ir Bakenas nederamai skubėdami leidosi jo pusėn, ir metrdotelis tučtuojau turėjo juos pristabdyti kairiojo antakio kilstelėjimu. Tačiau valiūkiškumo jų veiduose buvo neįmanoma suvaldyti. Jo žvilgsnis nukrypo į nelaimingąjį stalą "lūšnoje", kur tarp neseniai atėjusio Vilfredo Sageno ir pono Roberto buvo įsitaisiusi moteriškosios giminės klientė. Matiseno leksikone akies mirksniu susiformavo išsamus apibūdinimas – "moteriškosios giminės persona". Šios būtybės tikrai nepavadinsi dama. Kad ir ką sakytum apie klientų smukimą šiais nenormaliais laikais, bet požiūris vertinant moteriškosios giminės klientes bent iki šiol nepasidarė labiau demokratiškas.

Klientė visais atžvilgiais atrodė nepaprastai. Trumpas iki kelių indigo spalvos šilkinis sijonėlis sukėlė didžiausią entuziazmą, kai toji būtybė, įsikibusi Vilfredui už parankės, grakščiai žengė per salę. Jiedu abu atrodė tarytum iššūkis šiai sunkiai valdomai visuomenei, kuri ką tik buvo apsiskelbusi geriausiąja visuomenės dalimi. Dabar, kai būtybė sėdėjo, labiausiai į akis krito jos raudonai rudi kaip liepsna plaukai; jie buvo kirpti trumpai, vadinamąja *cutting* šukuosena, kurią galėjai pamatyti nebent pačiose įžūliausiose nuotraukose iš užsienio. Šukuosena buvo neregėtai apnuoginusi sprandą ir dėl to darė apskritai nuogo žmogaus įspūdį. Lengvai gestikuliuojančioje dešinėje rankoje ji laikė neregėto ilgumo juodą, su gintaro intarpais kandiklį

su cigarete, o nuo ausų spenelių iš po plaukų liepsnos lašėjo du rubino auskarai, kurie lakioje Kristianijos jaunimo vaizduotėje virto tigro kraujo lašais. Tai buvo tikra išsvajoto nepadorumo orgija šiems aukštiesiems sluoksniams, kurių polinkis į revoliuciją iki šiol ribojosi nenatūraliomis pajamomis ir visai natūraliomis blogomis manieromis. Susierzinimas įtemptoje atmosferoje dar buvo pasūdytas atvira fantazija, ir Valdemarui Matisenui nespėjus imtis kokių nors priemonių prieš pikta lemiančią tylą, ją nutraukė murmėjimas, toks nepanašus į debatus apie pinigus ir skaičius, kaip nepanašus krioklio šniokštimas į miško šaltinėlio čiurlenimą. Moteris buvo iš tokių, kurios gali susukti galvas parapijos tarybai, sužlugdyti šeimos pobūvį, o uždarą vyrų kompaniją priversti pamiršti amžių ir savigarbą.

Stalas "lūšnoje", visai skirtingai nuo salės, kurioje buvo sukelta sensacija, liko įžūliai ramus. Valdemaro Matiseno veidas ir visa galva įgavo tokią spalvą ir formą, kad jo pravardė Kalakutas pasidarė dar suprantamesnė. Atplėšęs akis nuo visuotinio pasipiktinimo objekto, jis baimingai dirstelėjo į stalą nišoje ir su palengvėjimu supratęs, kad dar turi šiokį tokį laiko rezervą, konstatavo, jog žiūrint iš konsulo Miolerio vietos prie lango tą būtybę užstoja kampas, skiriąs "lūšną" nuo salės.

– Gundersenai, – pašaukė jis tyliai ir pamojo persigandusiam kelneriui, – kas įleido šią damą?

– Geriau paklausk, kas jos nesulaikė, – gyvai atšovė kelneris Gundersenas. – Jaunasis Sagenas pasitiko ją vestibiulyje. Jiedu kalbėjosi kažkokia svetima kalba.

Kalakutas pakėlė galvą. Pasipūtimas iš jo laikysenos pamažu nyko.

– Svetima kalba?

Gundersenas linktelėjo galva.

– Taip sakė durininkas Jensenas...

Ak tas Jensenas! Bet su juo bus pasikalbėta vėliau. Metrdotelio sieloje blykstelėjo netikėta viltis. Jeigu dama užsienietė, dalykas kitas. Iš užsienietės nepareikalausi, kad ji elgtųsi taip pat kaip vietinės klientės. Galimas daiktas, ši aplinkybė gali netgi pasukti visą situaciją pageidautina kryptimi.

Bet džiaugsmas užgeso, kai jis tiriamu žvilgsniu pažvelgė iš savo kampo ir pastebėjo neslepiamą lankytojų susijaudinimą. Tam buvo pakankamai pagrindo. Toji nepaprasta būtybė suleido savo žvilgančius pirštus į tamsius pono Roberto plaukus; gestas atrodė kažkuo nepadorus, jis sukėlė

triukšmingą linksmybę už jos stalelio ir prislopintą kuždesį už gretimų stalų. Reikia pasakyti, kad ši Kristianijos publika nemokėjo slėpti savo susidomėjimo nepaprastais dalykais. Valdemaras Matisenas karštligiškai trynė savo kraujuojančius smilius, suprasdamas, kad visi iš jo kažko laukia.

Bet jeigu toji būtybė iš tikrųjų užsienietė, tai gal savo platumose ji atrodytų beveik normaliai?.. Matisenas jaunystėje buvo daug keliavęs po pasaulį ir kai kur patyręs įvairiausių keistenybių... O tuo tarpu garbingasis stalas tolimame kampe vis dar nieko nenujautė.

– Gundersenai! – sušnibždėjo jis pabrėžtinai dalykiškai, o tai visada paveikdavo jo pavaldinius. – Patikrink keturioliktąjį numerį. Žiūrėk, kad Kvamas greičiau neštų jerubę, ir nepamiršk, kad bordo turi būti įpiltas tą pačią akimirką.

Kelneris Gundersenas nuėjo apsidžiaugęs, kad gali pasitraukti. Dešimtą valandą Bakenas baigia darbą, ir tada jam teks aptarnauti "lūšną". Jo sieloje kovojo viltis ir baimė: ar iki to laiko moteriškoji būtybė išeis, ar pasiliks. Kai jis grįžo atgal, Kalakutas vėl buvo įgavęs savo tipišką išvaizdą. Žvilgsnis į nelemtą staliuką "lūšnoje" patvirtino, kad neregėti dalykai ten geruoju nesibaigs. Vienas iš pono Roberto blogiau išsiauklėjusių svečių nesusivaldydamas užgulė ant stalo ir lūpomis nevikriai bandė pasiekti minėtosios būtybės veidą. Gundersenas, pagautas panikos, spoksojo į savo viršininką.

– Širmą! – sukuždėjo šis. – Greitai! Širmą ketvirtajam numeriui!

Gundersenas bejėgiškai išpūtė akis, savigarba jam neleido tempti per salę širmą.

– Paskubėk, girdi, kas tau sakoma! – tarė Kalakutas pats stverdamas rožinę šilkinę širmą, kuri sulankstyta stovėjo prie durų į metrdotelio kabiną. Jie abu nunešė ją per kilimu išklotą salę – ceremonija buvo panaši į rytietišką eiseną su baldakimu – ir vikriu judesiu išskleidė, o Matisenas net spėjo sumurmėti sėdėjusiems už stalelio, kad tikriausiai gerbiamiesiems svečiams būsią maloniau be liudininkų.

Salė nusivylė. Dabar galėjo įvykti bet koks nenumatytas, nekontroliuojamas dalykas. Pusgarsiai šūksniai "Valdemarai!" bylojo, kad atmosfera grėsminga. Iškėlęs galvą, visomis kryptimis davinėdamas nereikalingus nurodymus, metrdotelis nužengė per priešiškai nusiteikusią salę, tuo pat metu pasilenkdamas prie neutraliau besilaikančių stalų ir pasiteiraudamas, kaip

svečiai jaučiasi, – šis gestas visada darydavo gerą įspūdį ir tiems, į kuriuos jis kreipdavosi, ir daliai tų savimi nepasitikinčių klientų, kurie ateityje irgi tikėjosi susilaukti panašios garbės.

Bet štai jo žvilgsnis užkliuvo už vieno iš tų dykinėjančių plevėsų, kurių Kristianijos restoranų sferose iš tiesų netrūko. Tai buvo malonus, žylantis makleris, turįs įprotį po kavos vaikštinėti nuo stalo prie stalo ir pasinaudoti nors ir pačia menkiausia pažintimi, kad tik jį pakviestų prisėsti. Dabar metrdotelis matė, kaip šis įkyrus ponas ryžtingai žengia prie garbingojo keturioliktojo stalo ir provokuodamas žvilgčioja į ten sėdinčiuosius, o šie vienas po kito kreipia žvilgsnius į šoną. Bet draugijos ištroškęs makleris nesutriko. Pagaliau jis pasirinko familiaraus draugiškumo kelią ir kairiąja ranka familiariai apkabino konsulo Miolerio pečius, o dešiniąją ištiesė paspaudimui, kurio išvengti neįmanoma. Valdemaras Matisenas suprato, kad po valandėlės padėtis "lūšnoje" bus apskelbta, ir tada viskas žuvę. Ir vėl teko imtis kuo skubiausių veiksmų, šį kartą netgi pažeidžiant trisdešimties metų tradiciją, kuri jam buvo tiesiog įaugusi. Jis paklausė pirmojo impulso ir mostu pakvietė Bakeną.

– Pasakyk jaunajam Sagenui, kad jį šaukia prie telefono. Į būdelę vestibiulyje. Paskubėk!

Metrdotelis skaičiavo sekundes, kol pavedimas buvo perduotas ir jaunuolis nerūpestinga eisena išėjo ten, kur jo jau nebegalėjo pasiekti konsulo žvilgsnis. Konsulas kaip tik tada sunerimęs ėmė žvalgytis, įsispraudė monoklį, stiklas grėsmingai sužybsėjo, ir tai nereiškė nieko gera.

– Gundersenai, – sušnibždėjo metrdotelis, – greitai bėk prie keturioliktojo numerio ir pripilk stiklus. Jeigu konsulas Mioleris paklaustų, ar restorane yra jo sūnėnas, sakyk, kad nėra.

Jis pastebėjo, kad monoklio žybsėjimas nukreiptas į jį, bet prie stalo jau skubėjo Gundersenas. Pats jis apsisuko ant kulnies ir pro švytuojančias duris nėrė į vestibiulį prie telefono. Jaunasis Sagenas buvo jau begrįžtąs iš telefono būdelės. Metrdoteliui pasirinkimo nebuvo, jis tiesiai žengė prie jo ir nė neatsiprašęs sustabdė. Išdėstė jam situaciją nieko neslėpdamas, tuo pat metu trindamas savo skaudamas rankas, tarytum norėdamas jas nusiplauti.

Iš tiesų, jaunasis Sagenas buvo puikus vyrukas.

– Betgi brangusis pone Matisenai, – atsakė jis laiminga veido išraiška.

Visada, kai atsitikdavo koks nemalonumas, Vilfredas atrodydavo toks laimingas, kad tikrai sunku tada būdavo jį išvaryti arba įžeisti. – Supraskite, aš nenoriu pridaryti jums keblumų. Kita vertus, nenorėtume palikti savo puikaus stalo, kur jūsų personalas taip maloniai mus aptarnauja.

Tuo metu iš salės atėjo kelneris Gundersenas ir pasakė, kad konsulas norįs pasikalbėti su metrdoteliu. Matisenas pažvelgė į jaunuolį maldaujamu žvilgsniu, kuriame galėjai išskaityti: "Palaukite čia bent valandėlę". Ir buvo suprastas. Jam nesunkiai pavyko nuraminti susierzinusį konsulą prie keturioliktojo stalo. Nepageidautino sūnėno salėje nesą. Liežuvautojui makleriui teko pačiam nueiti ir dirstelėjus už širmos su nuostaba tai konstatuoti; jis grįžo susigėdęs ir prisipažino suklydęs. Su juo šaltai atsisveikino. Beje, konsulo Miolerio draugija taip pat ketino netrukus išeiti, ir kol buvo vykdomi paskutiniai nurodymai, metrdotelis vikriai, kiek tik leido orumas, nuskubėjo į vestibiulį ir paaiškino laukiančiam Vilfredui Sagenui, kaip klostosi reikalai. Jaunasis Vilfredas buvo malonus ir sukalbamas.

– Brangusis Matisenai, – pasakė jis šypsodamasis savo laiminga šypsena, – tada man belieka tik išeiti laukan, apeiti aplink restoraną, įeiti pro kitas duris, ir viskas bus taip, kaip jis nori, o jūs būsite išlaikęs duotą žodį.

Metrdotelis su palengvėjimu nusikikeno ir išlydėjo klusnųjį jaunuolį pro durų sargybą, kur jiedu išsiskyrė kaip broliai. Tada jis nuskubėjo atgal, norėdamas deramai išlydėti Miolerio kompaniją; įprastinį klausimą, ar jie viskuo patenkinti, šį kartą jis paklausė su tokiu įkarščiu, kad atrodė, jog tik nuo to priklauso jo sielos išganymas.

– Dar vienas klausimėlis, Matisenai, kol neišsiskyrėme, – maloniai pasakė konsulas. – Ar mano sūnėnas šį vakarą iš viso nebuvo pasirodęs?

– Tiesą sakant, pone konsule, buvo užėjęs, bet kai daviau suprasti, jog jam pačiam geriau šiandieną nesirodyti, jis buvo toks malonus, kad išėjo nieko daugiau neklausinėdamas.

Ir šie ponai dėkodami atsisveikino. Metrdotelis Matisenas trynė savo skaudančias rankas, prieš grįždamas į salę valandėlę pastovėjo stengdamasis susikaupti. Taip, jis jau nebejaunas, kažkas nebe taip su širdimi. Jaunuolis pažadėjo jam tesėti duotą žodį. Taip, jis ištesėjo. Matisenui patiko tesėti savo pažadus. Tai padėdavo vienišam ir senstančiam žmogui kaip jis lengviau užmigti savo nuomojamame kambarėlyje Bjeregordo gatvėje.

Taigi jis atsidusęs grįžo salėn tuo metu, kai Vilfredas Sagenas įžengė iš

kitos pusės. Jiedu greitomis žvilgtelėjo vienas į kitą, ir metrdotelis su džiugiu palengvėjimo jausmu pats asmeniškai nuėjo už širmos paklausti, kaip ponai jaučiasi.

Ponai jautėsi kuo puikiausiai. Skaidrieji šampano šaltiniai tryško visų širdyse. Viešpatavo valiūkiškas linksmumas, kuris negalėjo neužkrėsti ir senstančio metrdotelio, grįžtančio į savo kamarėlę su daugeliu veidrodžių. Įėjęs vidun, jis greitai griebėsi už širdies ir pajuto, kad svaigsta galva. Ne, jis iš tiesų jau nebejaunas, sunkesni atsitikimai jam nebepraeina be pėdsakų, nuo jų sutrinka kraujo apytaka. Jo mintyse staiga iškilo vila Enebake.

Ir vis dėlto – situacija buvo išgelbėta. Liko vien tik ramus vandens raibuliavimas. Audros šniokštimą jau buvo galima nujausti, bet viskas išgelbėta, gyvenimas puikus, o ekscentriška jaunoji moteris galbūt tikrai užsienietė.

II

Taip, gyvenimas buvo puikus šiems žmonėms mažoje sostinėje mažos šalies, kuri geografiškai buvo už likusio pasaulio ribų, geografiškai, bet ne ekonomiškai. Trečiaisiais pasaulinio karo metais skaidrieji šaltiniai tryško kaip niekada anksčiau. Virš padengtų stalų šaudant kamščiams, jie žirbuliuodami kilo iki dangaus. Kitokie šūviai aidėjo kaimyninėse šalyse ir tolimose jūrose, kur sargybiniai laivai naktį sėlindavo užgesintomis šviesomis, kur nuskandintas laivas reikšdavo ne daugiau negu dantis, iškritęs iš senio burnos.

Tačiau visi, kurie sukiojosi skaidriųjų šaltinių platumose, žinojo, kad skaidrieji šaltiniai negali trykšti amžinai. Artėjančios taikos ir mažesnių pervežimo mokesčių pranašavimai skverbėsi į nerūpestingas sielas, ypač naktimis prieš miegą. Tokias mintis reikėjo vyti kuo toliau ir kol esi blaivus, vengti jų.

Orūs biurgeriai, su kuriais jaunoji Kristianija šaltinių platumose tik iš tolo sveikinosi, laikėsi nuošaliai ir patys šių šaltinių nelabai pastebėjo. Bet ir juos į biržos sferas traukė jėga, kurią jie dar visai neseniai niekino taip, kaip

niekino įžūlią armiją neišauklėtų jauniklių, kurie per vieną naktį neįsivaizduojamai pralobdavo. Tos jėgos vardas buvo proga užsitikrinti dalį valdose prie skaidriųjų šaltinių, bent mažą dalelę, atitinkančią jų kuklius poreikius ir pasyvų požiūrį į gyvenimą. Tik dalelę. Dalelę malonios prabangos, kokios jie iki šiol niekad nebuvo pasiekę, dalelę būties, kurią galėtų saugoti, kurioje galėtų ramiai įsikurti. Gardų trupinėlį vertybių, kurias galėtų paversti nedidele sodyba kaime ar šiaip kokiu saugiu ir pastoviu dalyku, – kad galėtų užmiršti kankinamą ilgų metų pavydą tiems, kurie gyvenimo lošimo lentoje buvo užėmę laimingesnes pozicijas. Ir štai – netikėtas oraus biurgerio vizitas pas kokį nors šaltakraujį šių laikų matadorą, maklerį ar maklerio tarpininką, netikėtas vizitas vienoje iš prabangių kontorų Karaliaus gatvėje, visiškai greta advokatų kontorų, apšiurusių, su lentynomis, prigrūstomis apdulkėjusių dokumentų, susijusių su bylomis ir vertybėmis, kurios kadaise atrodė tokios svarbios; netikėtas vizitas, nedrąsiai pareiškiamas noras – ne todėl, kad jis užsiimąs verslu ar iš viso norįs dalyvauti šiame šokyje, bet todėl, kad tiesiog turįs šiek tiek pinigų, šiek tiek santaupų banko filiale Hedehaugo gatvėje, papildąs jas kiekvieną pirmąją ir penkioliktąją dieną nuo tų jau senų laikų, kai paveldėjęs baldų parduotuvę...

O geltonsnapis žvelgia į jį lediniu žvilgsniu, tokia veido išraiška, tarytum būtų nenugirdęs jo žodžių, – tik pamanykit, menki triženkliai skaičiai, santaupos, įmokos grynais... – tokių keistenybių dabartinis jaunimas nėra regėjęs ir negali suprasti. Bet *voila**, kodėl gi ne, duokime oriam senyvam ponui kuklią vietelę paskutinėje kadrilio eilėje – žinoma, su ta sąlyga, kad jis nereikalausiąs tokio pelno kaip tie, kurie kraiposi pirmose eilėse, kurie šoka madingąjį *one-step*.

Garbusis biurgeris, atsisveikinęs su tais nenaudėliais, su palengvėjimu leidžiasi laiptais, o sieloje pinasi saldžios svajonės apie nediduką žemės sklypelį Hadelande ir vaikams atvirą kelią į universitetą.

Taigi... Skaidrieji šaltiniai tryško ir padorių žmonių sielose, ir pavargusiųjų svajonėse. Pavargo nuo savo padorumo šeimų motinos ir dėl to ragino dar dvejojančius savo vyrus kuo greičiau įsijungti į šokį; pavargo ir tie, kurie gaudavo pastovų atlyginimą, per mažą jau iš pat pradžių ir pernelyg mažą vėliau, nes tarnyboje kilo per lėtai. Daug kam lyg marška nuo akių

* Štai (*pranc.*).

nukrito. Vieną gražią dieną jie pastebėjo, kokie apsitrynę jų pliušinių baldų apsiuvai ir linoleumo takeliai valgomajame. Butuose Frognerio gatvėje staiga ėmė tiesiog nekęsti vėduoklinių palmių su pageltusiais lapų smaigaliais, kurias tiek metų augino klausydami našlės Olsen patarimų, nors šie palmėms mažai tepadėjo.

Dabar staiga kilo noras atsikratyti visko: ir pliušo, ir palmės, ir ovalinio staliuko svetainėje, staliuko, kuris kitados stovėjo ant pasvirusių grindų tarytum gero skonio pavyzdys kambaryje su prasimušusiomis dėmėmis ant lubų ir sienų apmušalais, verkiančiais nuo drėgmės. Antai Svensenai, gyvenantys tame pačiame aukšte, viską nuvežė sendaiktininkui, netgi juodą lakuotą širmą su gėlių ornamentais, stovėjusią priešais dujinę krosnį. Dabar jie turi židinį iš steatito su kalinėto vario rūkomuoju staleliu priešais, o aplinkui stovi foteliai, kuriuose nuvargęs užpakalis pasineria maloniai tarytum vėsiose Edeno sodų paunksnėse. Taigi garbusis biurgeris, stvėręs skėtį – rugpjūčio oru niekada negali pasikliauti, – su didžiu nerimu širdyje skuba savo vilčių ir svajonių gatve. Ir pati gatvė, jos tramvajų bėgiai, blausiai žvilgantys vidurdienio šviesoje, atrodo tokie pasenę, neverti visų tų ilgų metų svajonių ir siekimų. Ne už tą lenktynių žirgą reikėjo statyti gyvenime, ne už tą padorumo ir tvirto atlyginimo nuvarytą kuiną. Fantazijų horizonte, išsvajotos aušros fone žvengė daug eiklesni eržilai.

Taigi ir padoriausios visuomenės nariai atsisakė požiūrio, kuris ilgą laiką buvo pagrindinis jų gyvenimo dėsnis – dėsnis, kurio, kaip jie manė, laikas niekad negalės išklibinti ar susiaurinti. Tačiau toks *laikas* atėjo ir apvertė aukštyn kojomis neabejotinas tiesas, kurios, žinoma, atgaus savo reikšmę, kai vėl ateis *laikas,* – tiktai norėtųsi, kad tas laikas ir tos senosios tiesos rastų žmogų jau ant aukštesnės pakopos, nuo kurios galima būtų supratingu žvilgsniu iš aukšto žvelgti į padorumo laikus ir lyg malonų kutenimą jausti nelabai švarios sąžinės graužulį.

Rugpjūčio diena reikalais užsiėmusioje Kristianijoje buvo giedra ir skaidri.

Vilfredas Sagenas atsisveikino su savo naujaisiais draugais advokatais Damu ir Fosu prie Glitnės kampo ir pakėlęs galvą nužingsniavo Drameno gatve. Šių dviejų ponų kontoroje – ji buvo įrengta panašiai kaip baras, su baltojo beržo apdaila, – jis sutiko savo buvusį gimnastikos mokytoją kapitoną

Hageną, pas kurį lankė pamokas pernai, paskutiniaisiais gimnazijos metais. Vilfredas turėjo tam tikrų sunkumų investuoti kapitalą savo vardu, nes trūko dar vienerių metų iki pilnametystės, todėl akcijas bendrovėje "Mėlynoji jūra" pirko kapitono vardu. Dideliam gimnastikos mokytojo nepasitenkinimui, jiedviem sekėsi nekaip. "Mėlynosios jūros" reikalai klostėsi sunkiai – gal dėl to, kad laivais buvo disponuojama su perdėtu atsargumu, o gal jų iš viso nebuvo. Vilfredą tas mažai tedomino. Jo indėlis buvo kuklus. Jis menkai tesuprato tą žaidimą, kuriame dalyvavo jo aplinkos žmonės. Tačiau stebėti šį žaidimą buvo malonu. Šie žmonės kasdien vis labiau spurdėjo – vieną dieną iš džiaugsmo, kitą iš susirūpinimo. Bet spurdėjo. Šie komersantai ir makleriai, šie vos apsipūkavę geltonsnapiai su neišsivysčiusiu smakru rodė savo patyrimą pasaulyje, kuriame iki šiol neturėjo net tvirto pamato po kojomis, – visa tai linksmino Vilfredą. Spindintys, su kaklaryšių segtukais, visokiausiomis sagutėmis, daikteliais iš sidabro ir perlamutro, grandinėlėmis, tarytum su žvynais, jie jam buvo panašūs į silkes. Jis prisiminė, kaip vaikystėje jis išplaukdavo valtimi įlankon prie Skovliu Hurumlande, ten, kur būdavo išmesti tinklai: jis giliai panerdavo irklą į tirštumą, ir išgąsdintos žuvys imdavo paniškai blaškytis, kol visada pagaliau nunerdavo į gelmę, kur buvo tamsu, saugu, kur jų negalėjo pasiekti nei irklas, nei saulės šviesa.

Eidamas jis galvojo, kad per daug nesikremta, jog nedalyvauja šiame šurmulyje. Šią vasarą jis iš viso dėl nieko nesikrimto. Ėjo pakėlęs galvą, be jokių rūpesčių. Prie jo, prie pat šaligatvio, privažiavo automobilis. Mašina sulėtino greitį; jis atkreipė dėmesį į tai, kad mašina žema, tarytum suplota, – paskutinis markės "Hupmobile" mados šauksmas.

– Nagi, gal sakysi, kad nebepažįsti manęs?

– Kurgi, puikiai atpažinau tave, Andreasai, tik užsižiūrėjau į mašiną.

– Gali mane pasveikinti, drauguži, – pasakė Andreasas, kaip šiais laikais madinga, atvirai ir nuoširdžiai, ir iškišo ranką pro mašinos dureles. Vilfredas paspaudė ranką ir tučtuojau suprato, kad karpų ant šios rankos nebėra, ne taip kaip seniau, kai paspaudęs pajusdavai vėsius šašus.

– Sėskis, važiuojam, išgersim kokį stiklelį, – pasitikinčiu tonu pasiūlė Andreasas.

Vilfredas atidžiau pažvelgė į jaunuolį, su kuriuo kitados dalijosi vargais ir džiaugsmais panelės Volkvarts pradinėje mokykloje berniukams iš

geresniųjų šeimų. Akinius su apvaliais plieniniais rėmeliais buvo pakeitęs amerikietiškas lornetas su žnybtuku ant nosies. Gilindamasis į gėrimų meniu Parko kavinėje, Andreasas čia nusiimdavo lornetą, čia vėl jį užsidėdavo.

– Gal po taurę šampano?

– Dėkui, man tik vieną alaus, mažą bokalą. Šeštą einu pietų pas motiną.

Blausiame Andreaso veide šmėkštelėjo nusivylimas. Iš esmės jis ne taip jau daug kuo skyrėsi nuo ano naivaus berniuko, kuriam nesisekė mokykloje, tačiau kuriam rūpestingas tėvas padėjo baigti prekybos kursus ir gauti darbo sandėlyje. Dabar darbas sandėlyje, aišku, jo jau nebetraukė. Andreasas užsisakė taurę vermuto su ledu. Vilfredas pasiūlė jam cigaretę, bet Andreasas, kaip ir seniau, cigarečių nerūkė. Iš odinio dėklo lyg burtų keliu pasirodė storas cigaras.

– O tavo motina vis dar tebegyvena Drameno gatvėje? – paklausė jis.

Vilfredas staiga pajuto, kad Andreasui labai svarbu parodyti, jog visa praeitis dabar nuo jo labai labai nutolusi.

– Tebegyvena! – atsiduso Vilfredas, tarytum jau šimtas metų būtų prabėgę nuo tų laikų, kai jis karpotajam Andreasui skolindavo savo dviratį ir įvairiausiais būdais vedžiodavo jį už nosies. – O jūs, girdėjau, išsikėlėte iš Frognerio gatvės?

– Frognerio... – Galėjai pagalvoti, kad Andreasas rausiasi savo atmintyje, norėdamas prisikasti iki terciaro periodo[3]. – Ką gi, Frognerio gatvė... Mudu su senuku persikėlėme į Žozefinos gatvę. Daugiau erdvės.

Andreasas pasakojo lyg niekur nieko. Motina jau mirusi. Galėjai pagalvoti, kad savaime suprantamas dalykas, jog šeimai sumažėjus jai reikia daugiau vietos.

– Žinoma, erdvės ten daugiau, – pritarė jam Vilfredas. – O kaip laikosi tėvas?

– Dėkui. Kaip tik šiandien laukiu grįžtančio iš pasiplaukiojimo. Į Švediją plaukė su burine jachta.

– Gal tu nori pasakyti, kad ir tavo tėvas... – Vilfredas vos neištarė "spekuliantas", bet laiku susigriebė. Staiga jis pajuto džiaugsmą, kad kaip tik šie žmonės išsivadavo iš savo pilkos egzistencijos ir, matyt, stvėrėsi gyvenimo visai iš kitos pusės.

Andreasas dėjosi nenugirdęs klausimo.

– Jis aplankė mūsų gimines Švedijoje. Tu jau girdėjai, kad tikroji mūsų pavardė Arnai, – pasakė jis.

Vilfredas vos susilaikė neprunkštelėjęs. "Iš kur aš galėjau girdėti?" – pagalvojo jis. Tačiau apsimetęs, kad jam labai įdomu, paklausė:

– O kaip ji rašoma?

– A-r-n-a-i...

– Išmesk "n".

– Kodėl?

Ar tik ne tas pats lengvas netikrumo šešėlis, tarytum atšvaitas senųjų laikų, kai Vilfredas viena pastabėle galėdavo nustumti jį iš džiaugsmo viršūnių į gėdos prarają, staiga šmėkštelėjo dalykiško verslininko veide? Tik šį kartą šešėlis dingo greitai.

– Pavardė įrodyta, – rimtai pasakė jis. – Senukas vyko pas giminaičius Švedijoje ir viską išaiškino. Netrukus mes atgausime savo senąją pavardę.

– Ir vadinsitės Arnais. Andreasas Arnas... – Vilfredas užsigardžiavo. – Ką gi, visai neblogai.

Andreasas atrodė kuklus, nors iš tiesų spinduliavo.

– Man, iš teisybės, visai vis tiek, bet va senukas...

– Sakyk, nuo kada tu ėmei vadinti tėvą senuku?

Andreasas greitomis dėbtelėjo į jį ir nugėrė gurkšnelį vermuto. Paskui trūktelėjo pečiais.

– Tėvas dabar labai užsiėmęs heraldika, žinai, herbais ir visokiais tokiais dalykais... – Jis kiek gėdydamasis pavartė rankose odinį aplanką, kurį buvo atsinešęs iš mašinos. – Štai pažiūrėk, – pasakė vis dar kiek sutrikęs. – Aš, kol senukas plaukiojo, keletą dienų sėdėjau Valstybiniame archyve ir suradau senąjį Arnų herbą... – Jis išvyniojo kartono lapą iš šilkinio popieriaus ir atsargiai padėjo jį ant staltiesės. Iš tiesų, erelis, mėlynas aras aukso fone. Jis atrodė griežtas, kaip ir dera ereliams.

– O ką jis daro su galva? – tarė Vilfredas. Jam jau nusibodo Olsenų šeimos arai. Gal Andreasas neims raustis tuose dalykuose be galo, taip, kad ir pats paskui gailėtųsi...

– Ką daro su galva? Jis laiko ją pasukęs, pats matai. Taip reikia. Aš paprašiau jį nupiešti, tą padarė vienas dailininkas.

Vilfredas pažvelgė jam tiesiai į akis. Jis norėjo žinoti, ar teisingai atspėjo. Supratęs situacijos ironiškumą, jis pasijuto esąs išdaviku.

– Ir dabar jūs užsisakysite servizą su ereliu? – paklausė norėdamas baigti šią temą.

– Kaip galėjai atspėti? – susižavėjęs šūktelėjo Andreasas. – Aš ką tik jį ir užsakiau. Senukui bus staigmena...

Bet staiga blyškiame berniokiškame veide šmėkštelėjo pykčio debesėlis.

– Tu tikriausiai pavydi. Anais laikais mums tokia graži atrodydavo tavo pavardė – *Sagenas**. Gal ir jūs turite herbą su pjūklo atvaizdu?

– Tikriausiai, – linksmai atsakė Vilfredas. – Reikės ir man nueiti į Valstybinį archyvą ir išsiaiškinti.

Buvo gerai matyti, kad šis vaikinas iš "anų laikų" turi sveikų savisaugos instinktų. Jis buvo tarytum sutvertas prasimušti į žmones. Vilfredas pajuto antplūdį keistos užuojautos silpnam berniukui, kuris štai iškilo ir dabar važinėja "Hupmobile" markės mašina.

– Manau, tu per daug nešvaistai pinigų, kuriuos uždirbi? – paklausė jis rimtai. Ir nenorėdamas užgauti pridūrė: – Žinai, kiek dabar visokių nutrūktgalvių, kurie netrunka praūžti net paskutines kelnes. Be to, juk viskas greitai baigsis. Mano dėdė Martinas sako, kad...

– Ar tiesa, kad tavo dėdė simpatizuoja vokiečiams? – šiurkščiai pertraukė jį Andreasas. – Visi kalba, kad jis vokiečių šalininkas.

Vilfredas kiek pagalvojo. Paskui šyptelėjo:

– Jeigu jau klausi, tai pasakysiu, kad jis iš viso niekam nesimpatizuoja, o ypač man. Bet, žinoma, jis turi tam rimtą pagrindą.

Andreasas agresyviai sukiojo savo taurę.

– Kokį pagrindą? Kaip teko girdėti, jis eksportuoja varį į Vokietiją. Tuo metu mūsų jūreiviai... – Jis liūdnai įsispoksojo į staltiesę.

Vilfredas vėl turėjo atidžiai į jį pasižiūrėti. Taip, iš tikrųjų. Andreaso veide nebuvo nė pėdsako ironijos – nei dabar, kai liūdėjo dėl skęstančių jūreivių, nei kai aiškino Arnų pavardės fenomeną... Vilfredas nutarė prisiderinti prie šio tono.

– Taip, tai labai liūdnas reikalas, – atsiduso jis.

– Liūdnas, kurgi ne! – sušuko Andreasas įsikarščiavęs. – Gali būti tikras, velniai rautų, paskui mes prisiminsime visus, talkininkavusius tiems kiaulėms vokiečiams... O tu ką? – paklausė jis, lyg tęsdamas savo mintį. – Gal ir tu, sakysi, nesi kartu su mumis?

---

* Sag – pjūklas (*norv.*).

Vilfredas nieko neslėpdamas paaiškino, kad jis šiek tiek bandęs laimę akcijų rinkoje, bet, matyt, įsigijęs ne tuos popierius. Andreasas akimirką dvejojo. Ir aklas galėjo pastebėti, kad jis svarstė, ar verta padėti savo senam draugui žengti į naująją epochą. Bet, rodos, greitai apsigalvojo.

– Važiuojam trumpam pas mane, aprodysiu mūsų butą, – tarė jis, užuot pasiūlęs savo pagalbą.

Ir vėl Vilfredą užkrėtė tas naivus džiaugsmas, kurį jo draugas, matyt, jautė galėdamas kuo nors pasigirti. Jis pažvelgė į laikrodį.

– Šeštą valandą turiu būti pas motiną, – pasakė jis, – o prieš tai dar reikia į gėlių parduotuvę.

Vilos Drameno gatvėje buvo apsitraukusios šviesia miglele. Frognerio gatvės pradžioje Andreasas padidino greitį. Matyt, jis visam laikui ėmė nekęsti šios gatvės, net ir to jos galo, kuris buvo už kelių kilometrų nuo jo vaikystės pažeminimų vietos, Frognerio parko pusėje.

– Baisiai brangias gėles nupirkai, – pasakė susižavėjęs.

– Motina mėgsta orchidėjas.

Andreasas išpūtė akis.

– Tu perki gėles motinai? – sušuko jis. Jis buvo įpratęs nemaloniai garsiai rėkti. Vilfredas atsiminė, kad seniau to nebuvo, Andreasas kalbėdavo tyliai, beveik murmėdavo po nosimi.

Vilfredas tarė:

– Tu ir pats tikriausiai kartais nuneši gėlių į kapines.

– Na, žinoma, – atsakė Andreasas ir sustabdė mašiną. – Bet juk mano motina mirusi.

Tai buvo nedidelė, mūrinė aristokratiška vila toje Žozefinos gatvės dalyje, kuri priklauso Homansbiueno kvartalui. Jiedu nesustodami perėjo per kambarius. Andreasas kiek prarado pasitikėjimą savimi, jis tylėjo. Vilfredas nusprendė, kad Andreasui, matyt, prasideda pagirios. Juk Andreasas nebuvo kvailas, nebuvo toks kvailas, kad nesuprastų apsikvailinęs.

Trys iš eilės išdėstyti neaiškios paskirties kambariai – nežinia, gyvenamieji kambariai ar svetainės, – buvo apstatyti prabangiai: sofos su daugybe įvairių spalvų pagalvių, rūkomieji staliukai, židinio žnyplės, kurios niekam nebuvo reikalingos. Vilfredas įsivaizdavo, kaip tėvas ir sūnus pakilia nuotaika vaikštinėja po šių beveidžių daiktų kratinį, apimti nesutramdomo džiaugsmo, kad niekas neprimena praeities.

– Tavo tėvas tikriausiai labai džiaugiasi šiuo namu, – pasakė jis ir nejaukiai apsidairė.

Andreasas kiek pastovėjo dvejodamas. Jo žvilgsnis krito ant supamosios kėdės. Jie abu pastebėjo ją vienu metu. Ir kartu lyg šviesai blykstelėjus prisiminė miegančią figūrą – tėvą, žmogų be vilties, užsidengusį nuo musių galvą laikraščiu valgomajame Frognerio gatvėje. Kartu Vilfredas tarytum pajuto kvapą, tą kvapą, kurio neįmanoma buvo išvėdinti nei iš drabužių, nei iš kambarių. Tai nebuvo skurdo kvapas, o greičiau – taip, greičiau nuobodulio kvapas.

– O tavo brolis? – paklausė jis staiga.

– Pluša Tiojeno institute. Apsistatęs paukščių iškamšomis, juk tu prisimeni. Štai tu paminėjai tėtušį... – Andreasas staiga tėvą ėmė vadinti tėtušiu, kaip anais laikais sakydavo berniukai, visi tie, kuriems tėvai buvo įkyrėję ir kuriuos graužydavo sąžinė, kad jie visai abejingi tėvams, nors šie juos ir mylėjo... – Tai štai, tėtušis eina pasivaikščioti į Frognerio gatvę, esu nutvėręs jį nusikaltimo vietoje. Iš tiesų, jis nepataisomai sentimentalus.

Vilfredas staiga pasijuto kankinamai artimas tam svetimam draugui, kuriam leido įsibrauti į savo vaikystę, nors jie neturėjo nieko bendra, tik tiek, kad kvėpavo slogiu tos pačios klasės oru. Jis prisiminė tėvus, kurie visą laiką kažko laukdavo iš savo sūnų, to, ko jie patys nė neketindavo daryti ir lemiamu metu nereikalaudavo tai įvykdyti ir iš sūnų, gal netgi to nenorėdavo. Kam reikalingas toks pasitikėjimas? Juo žmonės visada bandydavo jį patraukti prie savęs. Jis jo neprašydavo ir viduje juo bjaurėdavosi. Nespėji suvokti, o štai tau jį jau ir užmeta lyg šlapią skudurą ant galvos, taip, kad jautiesi tarytum pagautas. Jis pajuto širdyje kylantį tikrą ir garbingą pyktį.

– Galėtum prisiūti erelį ir prie supamosios kėdės, – pasakė jis.

Draugas pažvelgė į jį su nepasitikėjimu. Jis pažvelgė į garbingas, mėlynas akis šio pavojingo draugo aristokrato, kuris kitados ne tik dažnai gelbėdavęs jį iš nemalonių situacijų, bet ir pats į jas pastūmėdavęs. Nors... ar iš tikrųjų taip buvo? Andreaso pasitikėjimas savimi pamažu ėmė blėsti. Jis žvilgtelėjo į automobilį, stovintį už sodo tvoros. Tai padėjo. Malonus tikrumo jausmas grįžo.

– Galbūt, – lyg tarp kitko pratarė jis. – Mano tėvas labai prisirišęs prie senų daiktų. – Staiga jis atsisuko tiesiai į savo draugą, veidas spindėjo godumu. – O aš maniau, kad tu perki gėles tai meilutei, su kuria vaikštinėji, – pasakė jis.

Vilfredas stovėjo praradęs orientaciją. Vyriškų jausmų menkumas, pridengtas draugystės kauke, jo jau nebestebino, tai kėlė tik nuobodulį, begalinį nuobodulį, kaip ir bet kokie intymūs pokalbiai su draugais ar apskritai su vyrais. Dabar jam buvo visiškai nesunku parblokšti šį tragikomišką išsišokėlį, parblokšti visiškai. Jis žinojo, kad jį sužlugdyti pakaktų tik žodžio ar mimikos. Toks įžūlus elgesys vargšelį Andreasą su jo karpomis ir rašaluotomis ausimis užvedė ant ledo, kuris buvo toks plonutis ir taip linko po kojomis, kad jokie ereliai čia negalėjo padėti!..

Bet užuot tai padaręs, Vilfredas tepasakė:

– Tavo tėvas labai mėgo šią supamąją kėdę.

Bet čia Andreasas sudrebėjo, atrodė, tuoj suliepsnos arba smogs Vilfredui. Jo šnervės virpėjo. Vilfredas tik prisimerkęs galėjo žiūrėti į jį. Į jo lūpų kampučius. Bespalvė burna išblyškusiame veide, per mažas tarpas tarp nosies ir burnos. Dabar galima jį pribaigti. O gal dar geriau: sustiprinti jo netikrumo jausmą. Vilfredas darėsi sau pramogą, nors jam buvo liūdna.

– Galėtum užsiauginti barzdą, – pasakė jis. – Tau tiktų.

Andreasas vėl pasikeitė. Į veidą plūstelėjo karštas raudonis. Jis isteriškai nusikvatojo.

– Velniai rautų, kaip tu galėjai atspėti? – Jis priėjo prie veidrodžio.

Vilfredas iš tiesų buvo sutrikęs.

– Žinai ką, – subruzdo Andreasas. – Dabar mes pasėdėsime ir kaip dera seniems draugams išgersime po mažą stiklelį viskio... – Ir lakstydamas su taurėmis ir buteliais nuo bufeto prie stalo, kad Vilfredas nespėtų paprieštarauti, karštligiškai kalbėjo toliau: – Anais laikais tu viską atspėdavai, ir už tai... – Jis stabtelėjo, pats apstulbęs nuo to, ką ketino pasakyti. – Už tai berniukams darydavai įspūdį, – nesklandžiai baigė jis.

Vilfredas gurkštelėjo iš taurės. Jis pagalvojo: "Mes visą laiką sukam aplink. Reikia priversti šį vyruką būti atviresnį..." Jis susižavėjęs pakėlė taurę prieš šviesą, paskui pažvelgė į draugą.

– Ir tu šiais laikais sugebi gauti tokio viskio?

Andreasas tiesiog prapliupo. Apie Tomą, sodininko sūnų, – jis tikriausiai prisimenąs mažąjį Tomą, kurį jis pats – Vilfredas – kitados ištraukęs iš ežero (jis pasakė "ištraukęs", o ne "išgelbėjęs")... Mažasis Tomas iškilęs kažkokioje pramonės šakoje ir padėjęs tėvams įsirengti sodą. Bet sodininkas jau nebenorįs būti sodininku, jis kontrabanda gabena degtinę į Hurumlandą ir su

didžiuliu pelnu parduoda ją vietos prekybininkams. Turįs puikią motorinę valtį, ji stovinti Nersneso prieplaukoje. Jeigu Vilfredui reikia, jis – Andreasas – lengvai galįs gauti jam porą butelių, arba dėžę, keletą dėžių, reikėtų tiktai nuvažiuoti į vieną sandėlį Askere, jeigu tik jis norįs...

Vilfredui pakėlė nuotaiką tik vien tai, kad kvapnusis gėrimas buvo prie pat jo lūpų. Apie jį sakydavo, kad jis nepasigeriąs, bet apsvaigstąs nuo paties dalykų egzistavimo, apsvaigstąs nuo visko, kas malonu, nesvarbu, kur tie dalykai būtų. Jo aplinkoje viskis netekėjo upėmis. Retuose šeimos pobūviuose vienas dėdė Martinas, nors ir labai santūriai, pasiduodavo šiai savo nekaltai ydai. O Roberto ir jo advokatų draugijai buvo reikalingas šampanas – stiprinti nuolatos apviliantį pasitikėjimą savo laime.

– Padarytum man didelę paslaugą, – pasakė jis, nors pats nebuvo tikras, kas čia kam daro paslaugą. Iš tikrųjų jis norėjo, kad Andreasas pakiltų savo paties akyse šitaip jam padėdamas. Jeigu Vilfredas būtų paprašęs tūkstančio kronų, Andreasas pasijustų be galo laimingas. O Vilfredą traukė visa, kas uždrausta, perversmai ir chaosas. Visa, kas keitėsi ir virto aukštyn kojomis, teikė jam malonų jaudulį. Ką ten dėdė Martinas pranašavo apie darbo klasių iškilimą? Gal tai savotiškai ir išsipildė ta prasme, kad požeminės jėgos išlindo į šviesą, atėmė valdžios vairą iš tų, kurie iki šiol maloniai gyveno, ir juokdamiesi suvertė juos į nuobodulio gelmes, kuriose iki šiol patys kamavosi.

– Dabar tokių eilė sėdėti prie mėsos puodų, – pasakė jis.

Andreasas net žagtelėjo, nespėjęs nuryti gurkšnio.

– Kieno eilė? – kostelėjo jis.

– Sodininkų ar kieno tik nori. Sėdėti, o ne šliaužioti ir vergauti. Ko gi Tomo tėvui neturėti motorinės valties? Patikėk manimi, tai ir yra norvegų revoliucija, ji tikrai įeis į istoriją.

Andreasas pakilo nesuprasdamas, ar čia kalbama apie jį ar į jį panašius.

– Aš dar atnešiu selterio!..

Bet Vilfredui jau buvo laikas eiti, ir jis taip pat pakilo. Andreaso buvo neįmanoma sutramdyti. Jis parvešiąs Vilfredą namo. Juk jam vis tiek pakeliui, jis turįs pasitikti senuką Droningene. Senukas grįžtąs su savo jachta...

Jiedu važiavo kartu Žozefinos gatve, nušviesti vakarėjančios rugpjūčio saulės. Vos tik vėjas pūstelėjo į veidus, buvęs jų nedidelis pagyvėjimas išgaravo.

– Tai ką gi, susitarėme, – pajutęs, koks plonutis ir dirbtinis yra tas siūlelis, ant kurio kabo jo viltis labiau suartėti su Vilfredu, vangiai pratarė Andreasas ir padavė jam ranką priešais namą Drameno gatvėje. Matyt, jis turėjo galvoje žadėtąjį viskį. Bet Vilfredas kaip ir "anais laikais" maloningai leido jam pasidžiaugti savo laime.

– Jeigu tu taip nori, – pasakė jis ir pasuko į namus. Stovėdamas nuokalnėje po medžiais jis dar pažvelgė į liesą už vairo palinkusio turtuolio Andreaso nugarą, tarytum susigėdusią, jaučiančią savo pralaimėjimą, lygiai kaip vaikystės dienomis, kai jis taip jį palikdavo, iš pasigailėjimo taręs kokį maloningą žodį.

Vilfredas šyptelėjo paniekinamai ir laikydamas rankoje orchidėjas užkopė pažįstamais aštuoniais laipteliais.

Motina ir sūnus sėdėjo prie stalo tiesiai vienas prieš kitą ąžuoliniais paneliais išmuštame valgomajame Drameno gatvėje. Su tam tikru iškilmingumu jie pakėlė šviesaus bordo taures kaip jau ne kartą, kaip visada. Tai buvo nedidelis įžanginis gestas – jie derinosi vienas prie kito. Ne taip dažnai jiedu pietaudavo kartu nuo tada, kai Vilfredas išėjo iš namų – laikinai, išbandymui, – taip jie buvo draugiškai susitarę. Jis stumtelėjo tarp jų stovinčias gėles į šalį, kad galėtų geriau ją matyti.

– O gal iš viso jas nuimti? – paklausė jis, nusišypsojęs lengva, kiek erzinančia, jiems įprasta šypsena. – Juk tai tik mano dovana... – Jis atsistojo ir vaikštinėdamas kalbėjo toliau. Pasakojo apie susitikimą su Andreasu. Jiedu kartu pasijuokė iš Arnų pavardės. – Įsidėmėk, mama, kad tai ne šiaip sau kokia Arų giminės šaka, o Arnų su "n" raide – jeigu tau kartais tektų su jais susitikti; juk šiais laikais su daug kuo tenka susitikti.

Jis pasakė tai gaižia veido išraiška, taip, kaip yra sakomi panašūs dalykai. Kalbėjo taip, lyg pats paplitusių šablonų kartojimas būtų kartu ir malonus, ir žeminantis dalykas. Bet motina nustojo juokusis ir surimtėjo.

– Aš žinau, kad tu susitinki su įvairiais žmonėmis, – pasakė ji.

Jis pakėlė akis ir pažvelgė į ją iš kitos stalo pusės.

– Taip, o ką? – pasakė su iššūkio gaidele. Jo pasitenkinimas ir noras priešintis šiame beveik kvadratiniame kambaryje, kur viskas alsavo pastovumu ir gražiomis proporcijomis, tarytum susiliejo.

– Nieko, aš tik norėjau pasakyti... Šio to tenka išgirsti netgi man, nors gyvenu visai atsiskyrusi nuo pasaulio ir net neįsivaizduoju, kas jame dedasi...

Ir tai buvo tiesa, atrodė, tarytum karo metai ir pasaulio pamišimas praėjo pro Susaną Sagen nepalikdami jokių pėdsakų. Galbūt ji kiek papilnėjo per tuos metus, kai aplinkui, plačiajame pasaulyje viešpatavo negandos, gal kiek suapvalėjo dailios jos figūros linijos, bet ji ir dabar neturėjo nė raukšlelės ir buvo tokia išsičiustijusi, kad tokiu metu, kai visi giriasi kančiomis, kurių galbūt patys ir nepatiria, bet vis tiek iš padorumo tarytum kenčia kartu, tai galėjo atrodyti kaip iššūkis.

– Esu tikras, kad dėdė Martinas atneša žinių iš pasaulio, – šaltai pasakė jis. – Beje, viščiukai tiesiog nuostabūs. Kurgi, po galais, tau pavyksta gauti tokių dalykų šiais laikais?

– Mano brolis Martinas visada toks paslaugus. – Ji pasakė tai išsiblaškiusi, lyg norėdama pabrėžti, kad jos mintys kitur.

– Ir tikriausiai turi pažinčių! – užbaigė jos žodžius Vilfredas.

– Iš kur man žinoti... – atsakė ji tuo pačiu tonu. Ji kalbėjo tokiu nekaltu veidu, kad šis rodė, jog jai visai nerūpi, iš kur ateina šio pasaulio gėrybės, ir kad ji yra tarytum vaikas iš pasakos, kuriam reikia prabėgti tarp lokio ir vilko. – Bet jeigu jau pradėjome apie tai, dėdė Martinas iš tiesų minėjo, kad tu dažnai būni žmonėse...

Tai buvo ne priekaištas, o tik neišvengiamas atodūsis širdies, kuri jautė pareigą susirūpinti reikiamu laiku dėl reikiamų dalykų. Tačiau Vilfredas, veikiamas gero vyno po Andreaso viskio, kurio jie išgėrė ne taip jau mažai, pajuto kylantį švelnų susierzinimą.

– Žmonės mieste daug kalba apie dėdės Martino simpatijas vokiečiams, – pasakė jis ir tyliai atsilaužė ant servetėlės padėtos surstelėjusios duonos – šį druskos skonį išsaugojo tiktai maži, gardūs kepėjo Hanseno duonos kepalėliai, tuo tarpu visur kitur karo metų Kristianijos kepyklose viešpatavo duona iš nesijotų miltų ir iš gudriausių pakaitalų.

– Manau, kad tau nėra pagrindo skųstis savo šeima dėl tokių dalykų, – atsakė ji su nepasitenkinimo gaidele balse. Ji paspaudė skambutį po stalo kraštu. Tarnaitė įėjo pakeisti lėkščių. Ant stalo pasirodė sūris su trapiomis rudeninėmis salotomis.

– Štai, pavyzdžiui, tavo teta Klara, – kalbėjo ji toliau, kai jiedu vėl liko vieni. – Juk žinai, kad ji nustojo davusi vokiečių kalbos pamokas tą pačią dieną, kai prasidėjo tas nesibaigiantis povandeninis karas prieš mūsų vargšus jūreivius...

Vilfredas vėl gavo stebėtis patriotiniu liūdesiu, kuris apimdavo visus, vos

tik kas užsimindavo apie vargšus jūreivius. Rodės, kad užtenka tik ištarti šį žodį, ir žmonės ima ryti ašaras bei drebėti taip, lyg savo kūnu jaustų ledines Atlanto vandenyno bangas.

– Ji netgi ėmė gintis, jog visai nemokanti vokiškai, – susižavėjusi kalbėjo ponia Sagen. – Man atrodo, kad žodžiai turi magišką galią ir ji iš tiesų pamiršo kalbą.

– Nuostabu, – pasakė jis. Balse nebuvo nė trupinėlio ironijos. Bet ji atidžiai pažiūrėjo į jį.

– O tavo teta Kristina... Vos tik ėmė trūkti cukraus ir kakavos, ji ryžtingai uždarė savo klestinčią konditerijos parduotuvėlę. Beje, ar žinai, kad ji vadovauja valstybiniams namų šeimininkių kursams ir moko, kaip gaminti pakaitalus?

– Juk aš ir sakau, kad tai tiesiog nuostabu, – pakartojo jis taikiu tonu. – Mama, o ką tu manai dėl mažo stiklelio auksinio šerio? Ar netiktų su sūriu?

Jis pats nuėjo paimti gėrimo, įgudę jo judesiai buvo vikrūs. Ji kaip visada sekė jo žingsnius. Jos žvilgsnis buvo kupinas kažko daugiau negu pritarimo, bet mažiau negu susižavėjimo – ji tiesiog buvo patenkinta, kad jis viską daro taip grakščiai, kad jis jaučiasi esąs savo namuose.

– Mama, – paklausė jis, kai jiedu išgėrę pastatė stiklelius, – kaip tau atrodo, ko verti tokie pakaitalai? – Jo tonas buvo toks rimtas ir dalykiškas, kad ji akimirksniu sutriko.

– Nežinau, – atsakė ji. – Kristina andai man aiškino, kad tai esą tiesiog puiku. Regis, viskas daroma iš silkės, – pridūrė su neryškia ir visai nedirbtine grimasa. – Iš silkės bifšteksas, iš silkės dar kažkas... žodžiu, kiek aš supratau, viskas. Sako, kad tai visai skanu, – pridūrė ji, tarytum atsiprašydama. – Beje, paragauk gorgoncolos. Man atrodo, kad tu gerokai sublogai ir kad seniau į vasaros galą tu būdavai labiau įdegęs.

Nereikšmingi žodžiai – tarytum ištarti, tarytum ne. Įtarimo šešėliai ir priekaištai, galį tuoj pasipilti.

– Beje, dėdė Martinas pervedė kai kuriuos mūsų vertybinius popierius į pelningesnę vietą, – nelauktai pasakė ji. Balse girdėjosi vaikiško išdidumo gaidelė.

Jis pažvelgė į ją su neapsimestu siaubu:

– Gal nori pasakyti, mama, kad ir tu?..

– Ką aš? – paklausė ji nekaltu balsu.

– Kad ir tu *spekuliantė?* – Pastarasis žodis nuaidėjo pikčiau, negu jis to norėjo. Ji pakėlė rankas, lyg gindamasi nuo nepadorių dalykų, kalbamų prie stalo.

– Kaip tu pavadinai? – supyko ji. – Tarytum mano brolis galėtų turėti ką bendra su tais niekingais sandėriais, apie kuriuos dabar kalbama. Ne, berniuk, šiuo atveju tai tik vertybių pervedimas į... na taip, į įmones, kurios duoda daugiau pelno. Juk aš menkai apie tai išmanau. O be to, juk tau paskirta...

Taip, jis tą žinojo. Jam buvo paskirta dalis, kurią jis paveldės. Jam leista išbandyti save, pagyventi savo gyvenimą, kaip sakė jo liberalusis globėjas dėdė Martinas. Ne, jam iš tiesų nebuvo ko skųstis...

– Tu nesupratai manęs, mama, – tarė jis įtaigiai. – Aš tik buvau kiek nustebęs – man sunku įsivaizduoti tave šokant tą raganų šokį, kurį visi šoka. Man tai visai nerūpi, o be to, tu esi geroj draugijoj.

Bet ji buvo sunerimusi. Begerdama kavą svetainėje, prisiminė jo pastabą. Jie sėdėjo erkeryje, išsikišusiame į Biugdžio pusę. Frognerio įlanka plytėjo prieš jų akis lyg tamsiai mėlynas aksomas, ja slydo baltos ir raudonmedžio spalvos burinės jachtos, grįžtančios iš tolimų kelionių. "Viena iš jų priklauso Andreaso tėvui, – pagalvojo Vilfredas. – Štai ta gelsva gulbė galėtų būti jo, ji kaip tik devynių metrų ilgio". Štai jau nuleistas fokas; jūreivis balta uniforma atbėgo prie stiebo ir pagavo burę, dar nespėjus jai nusmukti. O štai nusileido ir viršutinė burė, ji nukrito iš paskutinio saulės spindulių pluošto, sklindančio nuo Askerio kalvų, ir prasmego denio šešėlyje. Atrodė, tarytum kažkas būtų ją nupjovęs. Vairininkas persilenkė akimis ieškodamas plūduro. Tada jūreivis perėjo į laivo priekį ir išsitiesė ant denio, siekdamas jį sugriebti. Jachtos nurimo tarp plūdurų tarytum vaikai, paguldyti į lovą. Didžioji burė buvo apdengta, o skersiniai sudėti kryžmai. "Kaip vaikas, – pagalvojo jis, žiūrėdamas pro langą, – kaip kūdikis vystykluose". Tas vyras su mėlyna jachtininkų draugijos kepure, dabar sukantis vairą, galėjo būti Andreaso tėvas. Gimęs Arnu su "n" raide, o paskui, visais tais metais, Olseno pavarde nužemintas iki lėliukės būsenos ir vėl prisikėlęs iš pelenų tarytum Feniksas, – o gal jis galėtų tiesiog pasitenkinti Aru? Jų abiejų žvilgsniai svajingai klajojo po šį priešnaktinio atsisveikinimo reginį.

– Geroj draugijoj? – pakartojo ji. – Tu nori pasakyti, kad ir padorūs žmonės įsileido į tas... spekuliacijas?

Jis atsakė:

– Brangioji mama, žodžius "padorūs žmonės" tu irgi perėmei iš dėdės Martino. "Padorūs žmonės" jau keletą metų dalyvauja spekuliacijose. Tu iš tikrųjų atėjai jau tik į pabaigą, taigi. – Jis pažvelgė į ją su iššūkiu, kiek susierzinęs dėl to, kad ji nepasiūlo konjako: jis puikiai žinojo, kad nors ir daug buvo kalbama apie dabartinių laikų negandas, jos rūsys buvo pilnas puikiausių gėrimų, tik tiek, kad dabar, kai artimose ir tolimose pakrantėse po kontrabandos į pirmą vietą iškilo rūsių apiplėšimai, rūsiai persikėlė į spintas ir lentynas.

– Tu neteisus, – pasakė ji su netikėta pergalės gaidele. Žinojo, kad jeigu dabar atneš konjako, nemalonus sūnaus priešiškumas dings. Atsikėlė ir grįždama su padėklu tarė: – Visais laikais buvo įprasta savąsias vertybes dėti ten, kur pelningiau. – Ji pastatė padėklą ir klausiamai pažvelgusi į sūnų įpylė jam konjako.

– Mieloji mama, – atsiliepė jis, įkvėpęs palaimingo gėrimo kvapo. – Tu kalbi tarytum iš atverstos knygos. Maža ką sako dėdė Martinas. – Jis kalbėjo toliau, neleisdamas jai įsiterpti: – Aš su visu tuo neturiu nieko bendra, kaip tau ką tik aiškinau. Bet dėdė Martinas tau, matyt, pasakojo, kad bendrauju su žmonėmis, kurie pasinėrę į tuos reikalus, ir galiu tave užtikrinti, jog net apsukriausi spekuliantai niekada nežino, kokie popieriai bus patys rentabiliausi ar patikimiausi ateityje, netgi pačioje artimiausioje ateityje.

Tačiau ji tvirtai laikėsi savo.

– Mano brolis Martinas tai žino gerai, – pasakė ji ir vis dėlto leido, kad jis ir jai įpiltų mažytį stiklelį. Vilfredas atsiduso pajutęs malonų konjako peršulį gerklėje.

– Ką gi, tegul bus taip, – nusileido jis. – Atvirai kalbant, man atrodo, kad ir tu, ir aš ne per daugiausia išmanome tuos dalykus, apie kuriuos šnekame.

Bet motinos mintys buvo jau visai kitur. Ji žvilgtelėjo į laikrodį.

– Vilfredai, aš esu pažadėjusi tavo tetai Kristinai dalyvauti jos pamokoje Amatų namuose... – Ji pastebėjo išgąstingą sūnaus žvilgsnį. – Žinoma, atleisk man, bet tu, pietaudamas pas mane, visada turi tiek daug planų, kad aš pagalvojau...

Jis žaibiškai suvokė situacijos groteskiškumą. Jiedu, sotūs ir prisimėgavę savo namų gėrybėmis, bus liudininkai, kaip šaunioji Kristina moko skurstančias šeimininkes iš menkaverčių produktų pasigaminti valgį, panašų į tą,

kokio jos labiausiai norėtų. Jis pralinksmėjo, jis mėgo tokius prieštaravimus, ir jų vis atsirasdavo.

– Mamyte, – pasakė su laimingiausia šypsena, – žinai ką, aš baisiai norėčiau kartu su tavimi būti Amatų namuose. – Ir matydamas, su kokiu džiaugsmu ir palengvėjimu ji sutiko šį jo norą, pridūrė: – Ar atsimeni, kaip mudu buvome Tivolyje ir matėme indų fakyrus? Tai buvo po baigiamųjų egzaminų šventės pas paneles Volkvarts.

– Tada, kai tu deklamavai nepadorius eilėraščius? – Ją irgi jau užplūdo malonūs prisiminimai.

– Tai buvo liaudies dainos, mama, senovinės danų liaudies dainos. Mano tuometiniu vaikišku protu jos atrodė nepriekaištingai padorios...

– Ak, nelabasis tave supaisys! – laiminga nusijuokė ji, kartodama vieną iš dėdės Martino posakių. – Vadinasi, tu tikrai eini su manimi? Kristina man tiek išūžė galvą, kad turėjau prižadėti...

– Skubėk rengtis! – valiūkiškai sušuko jis. – Jau tikriausiai aštuonios, negalima nė minutės delsti! – Jis greitai pašoko, pagriebė ją už abiejų rankų ir lengvai pasuko. Švelniai, bet tvirtai apkabinęs per pečius, jis nuvedė ją durų link. Ji laiminga atsigręžė ir sušuko:

– Po dviejų minučių! Būk geras, padėk į vietą konjaką!

Jis įvykdė jos paliepimą. Įsipylė sau gerą stiklelį, po to dar vieną ir pastatė butelį į spintą valgomajame. Tada su pilnu stikleliu rankoje pažvelgė į Frognerio įlanką. Priešingo kranto šešėlis dabar dengė visą vandens paviršių, ir įlanka atrodė grėsminga, nyki. Jis galvojo apie Kristiną, švelnią ir energingą tetą Kristiną, įvedusią jį į vadinamąją meilės misteriją, į tai, kas jos rūpestingos veiklos dėka nustojo jam būti misterija. Stovėdamas prie lango, jis džiaugsmingai įsileido į prisiminimus apie aną rugsėjo popietę prieš penkerius metus...Taip, atrodo, kad nuo tada prabėgo ištisas gyvenimas. Tą dieną jis kartu su prancūzu Pegu skrido virš Eterstado... ir tas skrydis nusitęsė toliau, iki pat padūmavusių aukštybių, minkštoje jo paties lovoje su teta Kristina, čia pat antrame aukšte, jo kambaryje. Dabar, prisiminęs šią kuklią meilužę iš tos pačios aplinkos kaip ir jis pats ir gal net to paties kraujo, jis pajuto šiltą dėkingumo jausmą; ji buvo gundanti būtybė su visomis kūno ir sielos gelmėmis tą jo brendimo vasarą, kupiną vidinių kovų, ji atrodė jam tarytum pats pagundos įsikūnijimas, ji buvo nepalyginti mielesnė ir labiau atsidavusi už tą daugelį jaunesnių moterų, kurios perėmė jos

palikimą – įvairiose lovose, ant nepatogių sofų, krūmuose ar valtyse... Ir štai dabar ji, solidžiai pražilusi, galbūt stovinti ant pakylos, stropiai darbuojasi su silkėmis ir kitais niekingais produktais, atsisukusi į publiką, kuri laukia paaiškinimo, kaip spręsti mažus kasdienius sunkumus šiais juodais laikais, kuriais daugelis pralobo, bet dar didesnis skaičius nuskurdo ir sumenko lygiagrečiai su kronų vertės smukimu, tų kvailų kronų, kurių jie neišmoko susiglemžti daugiau, tiek, kad užtektų... Jis stovėjo žiūrėdamas, kaip grįžusius jachtininkus gabena į krantą mažomis lyg geldelės tamsaus raudonmedžio spalvos valtimis, gabena iš jachtų, kurios pirktos ir apmokėtos tais pinigais, kurie susidarė biržoje iš vakarykščio ir šiandienykščio kurso skirtumo, tapusio milijonais kaip tik tų pačių kronų, kurių negali įsigyti šeimininkės, lankančios amatų namų kursus, ir kurių su kartėliu trokšta tūkstančiai padorių šeimų.

– Paskubėk, – sušuko Vilfredas pro duris, – aš užsakiau taksi...

Tai, kad jie atvyko automobiliu, Vilfredui dar labiau pabrėžė jų elgesio prieštaringumą. Jis pamatė nuostabą motinos akyse, kai jiedu įėjo į Amatų namus. Ji surimtėjo – juk tai buvo pavojinga ekspedicija į gilesnius socialinius sluoksnius – ten, kur laikosi tie, kuriuos jos brolis vadina "liaudimi". Prieš juos niūksojo masyvi tamsių nugarų siena; dauguma sėdėjo, bet salė buvo tokia pilna, kad ne visiems užteko kėdžių. Daugelis susidomėję sukiojosi tarp vitrinų, kur buvo demonstruojami viliojantys įprastinių valgių pakaitalai. Vilfredas pirmiausia akimis paieškojo Kristinos. Jokios pakylos salėje nebuvo. Vaizdas labiau priminė bendraminčių susitikimą negu namų ruošos pamoką krizės sąlygomis. Pasitenkinimo murmesys liudijo, kad toks draugiškas pobūvis žmonėms patinka.

Suskambėjo varpelis. Murmesys pritilo. Ir dabar jiedu pamatė tetą Kristiną su plačia balta prijuoste: apvalaina, švari, ji ryškiai skyrėsi iš pilkos namų šeimininkių masės. Ji paprašė sėstis visus, galinčius rasti vietą. Šypsojosi lyg atsiprašydama, kalbėjo mandagiai – rodytis publikai buvo įgudusi. Vilfredas prisiminė, kad ji kitados užsienyje, pritardama sau liutnia, dainuodavo restoranuose. Dabar tai jai pravertė. Veikliajai Kristinai viskas išeidavo į naudą. Atėjo sargas ir pastatė motinai ir sūnui porą kėdžių – tikriausiai vykdydamas Kristinos nurodymą, nors Kristina niekuo neišsidavė. Tyloje girdėjosi tik keletas prislopintų balsų. Dvi moterys, sėdinčios ant suolo

priešais juos, ginčijosi, ar skalbėjos, ateidamos į namus dirbti, turi atsinešti ir duonos korteles. Abi buvo tos nuomonės, kad tai būtina, bet štai jeigu skalbėjos neatsineša...

Kristina įsakmiai kilstelėjo ranką. Ji kalbėjo aiškiu ir tvirtu balsu, visa povyza liudijo jos kompetentingumą. Namų šeimininkių tarybos pavedimu šiandien ji duosianti gerbiamoms ponioms receptą "sviestas be sviesto" ir parodysianti, kaip jį pasigaminti. Po to būsianti proga ir paragauti šio produkto.

Šios įžangos metu Vilfredas vogčiomis dirstelėjo į motiną. Išgirdęs apie "sviestą be sviesto", jis kreivai šyptelėjo, bet ponia Sagen liko rimta ir toliau klausėsi skambaus Kristinos balso – jis aidėjo per visą tvarkingą, su blizgančiomis vitrinomis salę.

Pasirodo, "sviesto be sviesto" gamybai reikia paimti svarą amerikietiško lajaus ir užkaisti ant ugnies, pridėti dar žalią bulvę ir, iš lėto maišant, ištirpinti. Kalbėdama Kristina paėmė puodą ir užkaitė ant dujinės viryklėlės. Ji viską darė aiškiais judesiais, kad kiekvienas matytų, iš lėto maišė puodą nauju, baltutėliu mediniu šaukštu.

– Iš lėto viriname ketvirtį valandos, – aidėjo jos balsas. – Bulvę išimame. – Tai ir buvo padaryta. – Riebalus ataušiname... – Ir kol produktas vėso, šaunioji Kristina griebė kitą puodą, stovintį čia pat su produktu, paruoštu jau kitai stadijai.

– Sakykime, kad jis jau atvėso, – tarė ji su santūriu humoru. - Tada štai aš imu pusę arbatinio šaukštelio sodos – ji panaikina lajaus skonį. Toliau, kaip ponios matote, aš įlašinu keletą lašų sviesto spalvos dažo, pridedu dar pusę valgomojo šaukšto druskos... – čia ji padarė pauzę ir nusišypsojo, – du ir pusę decilitro grietinėlės... bet grietinėlė gali būti ir konservuota! – juokdamasi pridūrė ji. Moterys linksmai sukikeno. Kristina mokėjo savo darbą, galėjo daryti su publika ką tik nori. – O dabar duokime puodui pastovėti dvylika valandų! – atsiduso ji ir negarsiai sukikeno. Dėkinga publika atsiliepė sutartinu juoku.

– Kad nereikėtų ponių taip ilgai užlaikyti, – varė toliau, stverdama puodą jau su tos stadijos produktu, – sakykime, kad tos dvylika valandų jau praėjo, ir pridėkime dar pusę valgomojo šaukšto druskos. Ir štai praeina dar dvylika valandų!

Dabar visi juokėsi be atvangos. Tas juokas buvo kasdieninė pramoga,

moteriško solidarumo ženklas. Tai buvo auksinė linksmybės gyslelė dienų pilkumoje, kurioje ir negardus valgis taip brangiai kainuoja. Tai buvo lyg slapta bendraminčių draugija, norinti pergudrauti klastingą likimą, kasdien vis labiau juos apgaudinėjantį. Visų žvilgsniai buvo nukreipti į Kristinos lūpas. Ji buvo dabar jų vadovė, namų šeimininkių didvyrė. Jos seks ja, kol bus tobulai paruoštas "sviestas be sviesto" ir visi kiti dalykai su visokiausiais "be".

– Ir štai, gerbiamosios ponios, vėl prabėgo dvylika valandų... – Kristina keletą kartų suplojo savo baltomis rankomis. – Gaminys paruoštas! Antradienį mes toliau demonstruosime gaminius iš "Nako" žuvies miltų!

Nusivylimas ir džiaugsmas susiliejo į juoką. Moterys kilo nuo suolų bei kėdžių ir skverbėsi pirmyn paragauti sviesto. Jaunos simpatiškos asistentės baltomis prijuostėmis išbėgo iš salės kampų su lėkštėmis ir šaukštais rankose. Vilfredas pažvelgė į motiną. Kristinos balsas prasiveržė pro žmonių kalbas:

– Prašom, gerbiamosios ponios, visos galite ateiti ir paragauti!

Salėje valandėlę girdėjosi aikčiojimai ir susižavėjimo šūksniai. Moterys skverbėsi artyn, leisdamos pasitraukti toms, kurios jau spėjo paragauti. Vilfredas gerklės gilumoje dar tebejautė malonų pietų ir konjako skonį. Jis sukuždėjo:

– Mama, tu turi paragauti!

Jiedu jautėsi kaip kadaise Tivolyje – užsidarę nuo kitų tarytum slapto klubo nariai, bet todėl ir nepritampantys prie vienas kito nepažįstančių žmonių draugijos. Nuo šios minties Vilfredui pasidarė lyg ir liūdna. Ir taip būdavo visada.

Kristina priartėjo prie jų, laikydama rankoje lėkštę su geltonu luitu.

– Kaip malonu jus čia matyti, – pasakė ji. Greitomis tiriamu žvilgsniu pažvelgė į Vilfredą, stengdamasi įspėti jo veido išraišką, kuri per vieną sekundę džiaugsmą galėjo paversti gėda, kurios ji ir visi šeimoje bijojo.

– Kristina! – švytėdamas pasakė jis. – Kokia tu šauni! Tai buvo tikrai meniškas pasirodymas!

Ji nusišypsojo, tarytum gindamasi.

– Manai, kad išsisuksi neparagavęs? – paerzino. – Ir tu, Susana!

– Žinoma, paragausiu! – sušuko jis, griebdamas lėkštę ir šaukštą. Jis užsimerkė ir ryžtingai, kiek galėdamas greičiau nurijo kąsnį, kad kas neatsitiktų.

– Nuostabu! – sušuko. – O dabar tu, mama! – Jis greitai paėmė iš vienos moters lėkštę. Netekusi žado, ponia Sagen pažvelgė į jį. Gal čia koks sąmokslas? Ji neryžtingai pakėlė šydą iki nosies galiuko ir įtartinai pažvelgė į geltoną masę lėkštėje. – Ryk, mama! – džiūgavo Vilfredas. – Garantuoju, kad tau...

Vienu mauku ji nenurijo, bet paragavo narsiai.

– Brangiausioji Kristina, – nustebusi pasakė, – iš tiesų, tai tiesiog puiku, visai be skonio!

Tie, kurie stovėjo arčiau, ėmė juoktis. Jos žodžiai greitai pasklido salėje.

– Tegul bus taip, – pasakė Kristina, imdama iš jų lėkštes. – Tai daugiausia, ko šiais laikais galima norėti iš valgio. – Ji nusijuokė. Ir visi aplinkui patenkinti ėmė juoktis: jie buvo tarytum viščiukai, susispietę apie perekšlę. Jie norėjo paragauti ir daugiau patiekalų, tų, kurie pagaminti iš silkės.

Prie visų stalų ragavo ir čepsėjo. Trumpi džiaugsmo protrūkiai vainikavo organizatorių pastangas.

– Visai kaip karbonadas! – nuskambėjo kažkieno balsas.

– Net nepagalvosi, kad čia silkė! – atsiliepė kitas.

– Silkė – geras dalykas, – greitai pasigavo Kristina. – Ji maistinga ir taip toliau. Bet įsivaizduokite, mano ponios, kai reikia valgyti šitą silkę kiekvieną dieną, aš turiu galvoje, silkę silkės pavidalu...

Jos žodžius palydėjo vieningas pasibjaurėjimo šūksnis. "Ir vėl triumfavo ji, ne – jie visi triumfavo", – pagalvojo Vilfredas. Svarbiausia tai, kad ji priverčia juos galvoti, kad jie patys taip mano. Toji mintis jam įstrigo į galvą. Kristina sugeba viską, jo teta Kristina, kurią jis kadaise mylėjo. Ji ir Paskutiniojo teismo dieną galėtų taip stovėti su liutnia ar puodais ir žiūrėti pražūčiai į akis su tokiu tikėjimu savo pergale, kad ir stichijų įniršis tikriausiai aprimtų. Ir čia jam dilgtelėjo širdį prisiminus, kaip jis kartą matęs ją vienišą verkiančią verandos laiptų papėdėje, kai nuo vaikų baliaus klegesio žiemos vakarą net užuolaidos bangavo ant langų.

– Ar tu ir išradai visus tuos patiekalus iš silkės? – susižavėjęs paklausė jis, kaip visada perlenkdamas. Žinojo, kad tai bus suprasta neteisingai ir bus manoma, kad jis tyčiojasi. Bet dabar Kristina jautėsi tvirtai, ir ji ramiai pažvelgė į jo švytintį veidą.

– Vaikeli, aš nieko neišradau, – atsakė. – Tiesą sakant, aš to nepakenčiu... nepakenčiu, kai norima būti ne tuo, kuo iš tikrųjų esama. Tas pats ir su žmonėmis, – pridūrė ji.

Jie kiek pastovėjo vieni. Ponia Sagen įtemptai ir smalsiai žiūrėjo į stalus su valgiais, kuriais, atrodo, kai kurie žmonės turės maitintis; jai tai buvo tarytum kelionė į tolimus kraštus pas laukinius.

– Štai kaip, – sutrikęs pasakė jis. – Tas pats ir su žmonėmis, Kristina?

– Taip, – rimtai atsakė ji. – Surogatai yra pats bjauriausias dalykas, bet, matyt, jie reikalingi, net jeigu tokie žmonės kaip jūs...

– O kaip tu pati, Kristina? – paerzino jis. – Ar *tu* dažnai valgai silkę?.

– Valgau, bet tik silkės pavidalu, – atsakė ji tuo pačiu tonu. – Aš noriu, kad silkė ir būtų silkė. – Viskas, ką ji šį vakarą kalbėjo, turėjo kažkokią potekstę. Gal ji visada tokia? Juk praėję jau tiek daug laiko. Jis prisiminė jos mažą kambarį Arbieno gatvėje. Jis visada kvepėdavo kakava. Prisiminė, kad įsigijo šuniuką... Tikriausiai ji tarp visų šių savo gerbėjų nesijaučia beviltiškai vieniša?

– Ar tu galėsi praleisti šį vakarą su manim ir mama? – netikėtai paklausė jis – netikėtai sau pačiam, nes turėjo kitų planų.

Ji pakėlė akis ir pažvelgė į jį netikėtai nuoširdžiai.

– Manai, tai bus gerai, Vilfredai?

Vilfredas ištiesė ranką ir patraukė motiną iš moterų būrio.

– Kristina eina pas mus į svečius! – pareiškė jis su užsidegimu. Ponia Sagen tuoj parodė tą džiaugsmą, kurio iš jos buvo laukiama. – Pavaišinsime ją silke, mama! – negarsiai, bet linksmai sušuko jis. Šį vakarą jis norėjo suteikti joms džiaugsmo. – Bet įsidėmėk, silke silkės pavidalu. – Jis sąmokslininko žvilgsniu pažvelgė į Kristiną, pradėjusią juoktis.

Motina pažiūrėjo į juos su įtarimu. Ją visada gąsdindavo jo entuziazmo priepuoliai. ("Visa bėda, kad jam nėra jokių ribų", – sakydavo dėdė Martinas.)

– Nežinau, ar galiu jums pažadėti ką nors iš silkės, – ramiai atsakė ji. – Bet iš tikrųjų, Kristina, tu šiandien buvai tiesiog šauni. Ar tau reikia taip dirbti kiekvieną vakarą?

– Tris dienas per savaitę, brangioji, – atsakė Kristina, ramindama ją, bet laiminga, kad ją giria. – Iki pietų mes ruošiame tikrą maistą, kuris dalijamas tiems, kuriems jo labiausiai reikia.

Vilfredas pajuto liūdesį. Jis įsivaizdavo, kaip darbščioji Kristina skverbiasi į kambarėlį už virtuvės, norėdama persivilkti uniformą. Jis pagalvojo ir apie draugus bei kitus, daugelį daugelį kitų restoranuose, kurie yra šioje pat

gatvėje, už penketo minučių kelio nuo čia. Dabar pats tas laikas, kai salės prisirenka pilnos, o nuvargę kelneriai su blausiomis šypsenomis vos spėja nešioti šampaną visiems tiems išblyškusiems dykaduoniams, kurie leidžia laiką biržoje ir prie nuolat skambančių telefonų. Jo vieta prie vieno ar kito stalo, kur nors tokioje vietoje, kur pakelta ranka suprantama kaip reikalavimas dar šampano, dabar laisva. Jis būtų skambinęs Selinai, merginai su piktinančiais raudonais plaukais ir piktinančiomis kojomis. Bet nenorėjo apvilti saviškių. Buvo grįžęs į gerąją vaikystę, į tą jos dalį, kuri buvo gera.

Vėliau, kai išėjo Kristina – ji buvo tokia pat kaip anksčiau: nesidavė lydima, – motina ir sūnus sėdėjo erkeryje į jūros pusę. Apačioje visos jachtos-gulbės stovėjo savo vietose su brezentu uždengtais bomais: visi vaikai buvo sumigdyti! Ji įpylė jam taurę dėdės Martino šventojo viskio, to, kurį jis buvo atsinešęs sau. Vienintelis į taurę besiliejančios srovės garsas drumstė tylą kambaryje.

– Aš pati nežinau, – pasakė ji, truputį nuvargusi, truputį koketiškai liūdna po įdomiai ir gerai praleistos dienos, kurią tarytum buvo grįžusi į praeitį.

– Ko tu nežinai, mama?

– Nieko, aš kažką pagalvojau, užmiršau ką... Ar tu manai, ji tuo patenkinta? – Ji pažvelgė jam tiesiai į akis, tarytum ir pati pagaliau būtų panorėjusi kažką sužinoti.

– Turi galvoje Kristiną? Man rodos, visai patenkinta... Nors... aš suprantu tave, mama, – pertraukė jis pats save. – Tu nelabai tiki tuo jos šaunumu, tau atrodo, kad žmonės susigalvoja užsiėmimą tam, kad... taip, tam, kad...

– Taigi, būtent, – atsiliepė ji, – tam, kad... Vadinasi, ir tu nežinai. Gal tam, kad galėtų... užsimiršti?

– Arba tam, kad galėtų gyventi, mama. Daugeliui tai labai svarbu.

Ji nurijo šią piliulę taip, kaip visada nurydavo užuominas, kad žmonėms reikia pajamų pragyvenimui.

– Taip, žinoma, – atsakė nedrąsiai. – Visa tai, žinoma, puiku. O kaip tu pats?..

Klausimas buvo kiek netikėtas. Tokia motina būdavo ir seniau. Kaip tik tada, kai ją, žinodamas jos nepatyrimą šio pasaulio negandose, kartu ir saugai, ir erzini, ji staiga parodo šiokį tokį įžvalgumą.

– Aš pats? – paklausė jis.

– Taip, tu pats, kaip tu galvoji gyventi? – paklausė ji, dabar jau vėl neryžtingai. Nenorėjo jo provokuoti, iš tikrųjų nenorėjo išgauti atsakymo.

– Tu nori kartoti savo brolio Martino žodžius, kad berniukui jau būtų laikas kuo nors užsiimti?

– Brangusis, aš tik turėjau galvoje...

– Iš tikrųjų, tai pats natūraliausias reikalavimas. Ir kadangi aš supratau, kad mano globėjui atrodo, jog studijuoti meno istoriją yra juokingiausias dalykas pasaulyje, susitariau su keletu savo draugų, kad jie įvestų mane į vadinamąjį praktiškąjį gyvenimą. Mano susižavėjimas menu buvo tik paauglystės reiškinys. – Jis susijuokė.

Šiandien jis norėjo ją pradžiuginti. Tačiau nenorėjo įsipareigoti. Norėjo tik, kad kai jis išeis, jai būtų ramu ir gera. Jis klausiamu gestu kilstelėjo brangųjį dėdės Martino butelį, ji vos pastebimai linktelėjo. Jis pajuto, kaip viskis, tuo pat metu ir vėsus, ir stiprus, nuslydo jo gerkle. Taip, jis pradžiugins ją dar labiau.

– Tai nereiškia, kad būtina pamiršti viską, ko mane išmokei su dėde Renė.

– Aš nemanau, kad studijuoti meno istoriją yra juokinga, – pasakė ji ramiai ir vėl ėmė žiūrėti į fiordą. – Ir man atrodo apgailėtina ir kvaila, kad metei muziką. Man nepatinka šių laikų prakticizmas, jeigu tai turi galvoje, ir manęs visai nedžiugina, kad draugauji su žmonėmis, kurie uždirba tiek daug pinigų.

Jos žodžiuose skambėjo netikėtas tvirtumas, ir kalbėjo ji neįprastai sklandžiai. Vadinasi, galvoja apie šiuos dalykus, jis vis dar tebėra jos rūpesčių kūdikis.

– Mamyte, – pasakė jis, atsisėdęs ant žemos palangės, už kurios buvo matyti jūra. – Aš maniau, kad tu apsidžiaugsi, jeigu aš imsiuos kokio nors darbo. Juk šiais laikais vienintelis vertas dalykas yra uždirbti pinigų.

– Man taip neatrodo, – atkirto ji. – Žinau, kad kalbama, esą man bepigu taip šnekėti, aš viskuo aprūpinta, bet argi tai nuodėmė? Taip, laimei, aš viskuo aprūpinta ir džiaugiuosi, kad man kuo mažiausiai tenka bendrauti su tais pasibjaurėtinais žmonėmis, kurie liežuvius iškišę bėgioja tarp biržos ir dar dievai žino ko, kad laisvalaikiu dar labiau galėtų skeryčiotis su savo prastomis manieromis... – Apimta jai neįprasto įkarščio, ji atsistojo ir ėmė žiūrėti į tamsią įlanką už lango. Pasigirdo vis garsėjantis traukinio pūškavimas, traukinys pravažiavo apačioje po langais, žarstydamas kibirkštis

nakties tamsoje. Kai dundesys pritilo, ji kalbėjo toliau: – Manai, kad aš nematau jų čia, Frognerio įlankoje, kai jie plaukioja savo prabangiomis jachtomis? Jie atrodo nepadoriai, ir jie, ir jų mergiotės... Beje, "Kosmoramoje" rodomas puikus filmas su Heni Porten: "Moteris, kurios niekas neveda".

Jis pajuto į save nukreiptą jos žvilgsnį. Gal ji vis dėlto nori jam pasakyti kažką konkretaus? Tokiu atveju jos žodžiai apie filmą būtų pernelyg stačiokiški. Jį pagavo nerimas, be to, jis prisiminė, kad jau vėlus laikas. Prasideda naktis. Jis godžiai rijo dėdės Martino viskį.

– Matyt, jiems atrodo, kad atėjo jų laikai! – pasakė jis su apsimestu nerūpestingumu.

– Matyt, jiems atrodo. – Ji pasitraukė nuo lango. Pastebėjo jį paskubomis baigiant gerti taurę. Gal ir nesąmoningai, atsistojo kambaryje taip, kad jis negalėtų išeiti.

– Tikriausiai jau nori išeiti, – pasakė ji švelniai. Bet balse nuskambėjo kartėlio gaidelė. – Norėčiau tiktai, kad prieš tai, kol tu ką nors nuspręsi, žinotum, jog man visiškai nepatiktų, jei skubotai pultum į vadinamuosius praktiškus reikalus ir iš viso į bet kokius reikalus su tokiu pat tikslu.

Jis pagalvojo: "Nejaugi pati motiniška prigimtis verčia ją pulti į kraštutinybes? Ar ji negali man dovanoti už tą merginą, apie kurią kažką buvo girdėjusi, nors gerai žino, kad prieš ją yra buvę daug kitų, – ar ji tikrai negali atleisti todėl, kad girdėjusi, jog ji atrodo tokia akį rėžianti?" Jis nutarė ją nustebinti ir atsisėdęs linksmai paklausė:

– Tu mane išvarai, mama? Ne, nebijok, aš daugiau neliesiu brangiųjų dėdės "lašelių".

Ji priėjo prie jo arčiau, viską atleidusi, ji vėl buvo jo valdžioje, kaip anais laikais, kaip visais laikais. Paėmė butelį ir įpylė jam. Paskui pasiėmė taurelę ir išgėrė lašelį pati.

– Ir kaip jūs galite jį mėgti! – pasakė ji ir juokdamasi užsikosėjo.

Pergalė prieš ją buvo pernelyg lengva. Jis susijaudino. Taip, matyt, turėtų būti visada, kai jame trykšta skaidrieji šaltiniai, kai jis trokšta džiaugsmo, tik džiaugsmo – jai, kitiems, sau pačiam. Jis atsisėdo priešais ją ir paėmė abi jos rankas.

– O kaip mano kambarys? Ten viskas liko kaip buvę? – Jis tuoj pat pasigailėjo šių savo žodžių, jis vėl persistengė; žinojo, kad ji būtų laiminga, jeigu jis sugrįžtų į namus. Nenorėjo, kad jo žodžiai būtų suprasti kaip užuomina.

– Kaip buvę, – atsakė ji džiugiai. Tačiau nepasinaudojo jo silpnumu. Neparodė savo liūdesio, nebandė pasiekti pergalės. Tuo ji jam patiko.

– Kada nors patikrinsiu! – pasakė šypsodamasis. Tai jau buvo beveik pažadas. Jis nenorėjo nieko žadėti, net neturėjo tokios minties. Bet norėjo ją nudžiuginti.

– Aš irgi nesu naujai pralobusiųjų gerbėjas, – pasakė jis.

Dabar jis žinojo, kad ji šiąnakt galės ramiai miegoti. Ji negavo jokio pažado ir nieko nepageidavo. Jiedu varinėjo vienas kitą, bet viskas liko kaip buvę. Dabar jis galėjo žiūrėti į žvaigždes virš Biugdžio salos, nejausdamas svaigulio ar baimės, o būdamas tikras, kad dangus – tai dangus, o žemė – tai žemė. Galėjo be jokios įžangos atsikelti ir pasakyti sudie taip maloniai, kad ji suprastų, jog jis labai patenkintas šiuo apsilankymu.

Kai jis atsisveikino, atrodė, kad to ir buvo laukiama. Visa, kas bloga, išsisklaidė lyg niekad nebuvę. Išnyko atstumas tarp anksčiau ir dabar. Niekas nepasikeitė ir negalėjo pasikeisti.

III

Erdvi ateljė Žemutinės pilies gatvėje pasitiko jį šiltu jaukumu. Užlipęs stačiais laiptais į penktą aukštą, jis pajuto krūtinėje besiplečiantį malonų svaigulį. Erdvė buvo tarytum kupina nervinės įtampos kaip ir jis pats, visą dieną nenuoširdžiai vaidinęs.

Jaukumu padvelkė į jį iš prieblandos po stiklinėmis lubomis. Tai buvo jo pirmas bandymas turėti nuosavą pastogę – taip buvo geruoju susitarta, jam palikus motinos namus Drameno gatvėje, o tai irgi buvo tik žaidimas. Gerus, senus medinius baldus jam padovanojo dėdė Renė. ("Nepamiršk, vaikeli, gerovė prasideda nuo to, kad įsigyji kokį nors paprastą, bet tikrai gerą daiktą, nors tai būtų ir spinta, į kurią neturi ko dėti!") Baldai buvo skirtingi ir todėl jam patiko; čia viskas buvo kitaip negu ten, kur užaugo. Jis priėjo tiesiai prie bufeto ir įsipylė nemažą taurę burgundiško vyno, ketindamas apgalvoti savo gerus poelgius. Padovanotą Vilfredui nedidelį rinktinių vynų komplektą dėdė Renė pavadino "kraičiu".

Vis dėlto džiaugsmo, kurį teikia rami sąžinė, jis nejautė. Dar eidamas namo žibintais apšviesta gatve, tarytum balansavo tarp sąžinės priekaištų ir bandymų įsikalbėti, kad viskas, ką šiandien nuveikė, yra tikrai gera. Kristinai padovanojo džiaugsmą atvirai ja žavėdamasis; motinai suteikė malonumą, pasilikdamas su ja po visko vienudu – ji tą taip mėgsta. Jis maloningai dalijo savo brangųjį "aš" tiems, kuriems jautė prieraišumą. Dabar jam buvo gerųjų darbų metas, metas, kai trykšta skaidrieji šaltiniai; žinojo, kad tokį metą reikia išnaudoti.

Įsipylė dar vieną taurę, nors suvokė, kad rytoj kentės nuo pagirių. Staiga pasigedo kompanijos. Paskambino į porą restoranų teiraudamasis Selinos, prašydamas jai pranešti. Didžiulė atelje vis dėlto buvo kupina ne tik jaukumo. Jis sustojo kambario viduryje ir vėl pajuto tuos sąžinės dilgčiojimus, kurie dabar slapta lydėdavo visas jo mintis ir darbus. Kad ir kaip taikosi prie žmonių reikalavimų ar vilčių, visada lieka drumzlinos nuosėdos; jis suprato, kad savo teikiamais džiaugsmais tik skaudina kitus. Jo apsimestinis nuoširdumas su motina ir jos kilniaširdiška pasitikėjimo kaukė vakaro valandomis, – argi tuo galima nuslėpti bejėgį žvilgsnį, bylojantį, kad ji vieniša? Atsisveikinant jis visada nervingai jautriai pastebėdavo tą žvilgsnį. Ji ir nesistengdavo, ir neslėpdavo po žvalia šypsena kankinės veido išraiškos. Kad bent būtų taip!.. Ji žinojo tik paprastą, neišvengiamą tiesą, kad visuomet ateina laikas skirtis, – tą jis gerai matė. Ji buvo izoliavusi save nuo visko ir džiaugėsi šiuo savo pranašumu. Tai kam gi ji nori ką nors sužinoti? Žmogus, matyt, niekada negali susitaikyti su ta paprasta tiesa, kad dviejų kiškių iš karto nenušausi, žmogus visada nori gauti viską, pavyzdžiui, nori nežinoti ir vis dėlto stengiasi bent šį tą sužinoti. Matyt, čia šuo pakastas.

Jis priėjo prie telefono ir paskambino į trečią restoraną. Selinos ir ten nebuvo. Pagaliau, kuo jis dėtas, kad aplinkui viskas taip sujaukta? Jis žaidžia kitą žaidimą, ne jos, ne šeimos žaidimą, netgi ne savo, tik tiek, kad tai žaidimas, kuris jam kol kas malonus. Andreasas ir jo tuščiagarbis tėvas, sodininko sūnus Tomas, tapęs nedideliu tūzu naujoje pramonės šakoje, ir pats sodininkas, labiau linkęs verstis alkoholio kontrabanda negu auginti daržoves, – kaip kvaila, kad jie visi tarytum gyvi stovi jam akyse ir jis negali jų atsikratyti. Jis žiūrėjo į telefoną ir tyliai juokėsi. Jam tik nusispjauti į juos visus, kaip sako dėdė Martinas; tiktai tiek, kad dėdei Martinui *iš tikrųjų* nusispjauti – taip jis gali žiūrėti į viską ir į visus ir vis dėlto gyventi dėdamasis, kad visus užjaučia ir supranta. O jam visai kitaip: jis nė akimirkos negali

atitrūkti nuo jam visai nesvarbių žmonių likimų, kurie pinasi aplink pagal kažkokį planą, tarytum norėdami jį pagauti į tinklą; taip tik atrodo, kad jie jam neturėtų rūpėti. O gal šitaip jis patenkina savo savimeilę – jausdamasis atsakingas už visų likimus?..

Jis dar įsipylė iš "kraičio" atsargų. Paskui vėl priėjo prie telefono ir energingai susuko numerį. Ketvirtame restorane ją aptiko ir pareikalavo, kad grįžtų namo. Selina visada būdavo ten, kur ją nuvesdavo kieno nors valia. O kiek ji jam svarbi? Nedaug. Jis atsisėdo ir baugščiai pažvelgė į molbertą giliausiame ateljė kampe – pačią tamsiausią dėmę jo sąžinėje...

Jiedu su Robertu sugriebė Seliną per vakarą, skirtą nuo torpedų žuvusių jūreivių šeimoms. Vilfredas eidavo į tokius vakarus kaip motinos atstovas – kiekvieną kartą, kai ji panorėdavo, prisidėdama prie tų elegantiškų renginių, kurie prasidėdavo loterija, o baigdavosi ekscesais, išsivaduoti iš sąžinės priekaištų, sukeltų karo. Užkietėję pobūvių mėgėjai su džiaugsmu puldavo į tokias vietas ir laimėję pintinę kiaušiniams dėti ar kokį siuvinėtą skudurėlį atsinešdavo juos į restoraną, kad turėtų iš ko pasijuokti. Jie tuoj pat praminė ją Selina pagal reprodukciją, kurią turėjo Robertas. Ir iš tikrųjų, sėdinti už stalo su nėrinių staltiese, prie žiedo formos pyrago, ir žvelgianti baikščiomis stirnos akimis, ji buvo šiek tiek panaši į vieną iš Manė pozuotojų. Ji irgi priklausė prie "karo aukų", nes jūroje dingo jos pusbrolis. Užkalbinę ją, jie susižavėjo jos absoliučiu abejingumu viskam. Ji nesuvokė, kas dedasi aplinkui, o karas jai atrodė neišvengiamai primestas to paties likimo, kuris niekad nebuvo lėmęs jai patirti šviesesnių įspūdžių.

Taigi jiems buvo tikra pramoga ją aprengti ir pavadinti Selina; šis vardas nebuvo visai negirdėtas, bet skambėjo padoriai. Beje, ji pati visai nenutuokė, kas padoru, o kas ne. Gyvenimo netikėtumus ji priimdavo kaip būtinybę, o pirmąjį meilės nuotykį patyrė iš sargo prievartautojo išvietėje, namo, kuriame ji tada gyveno, kieme. Apie tokius ir panašius įvykius ji pasakodavo nedarydama iš to tragedijos. Jos naivumas buvo absoliutus, ties kvailumo riba, nors ji ir rodė kiekviename žingsnyje begalinį sugebėjimą prisitaikyti ir praktišką požiūrį. Gavusi penkiasdešimties kronų banknotą, galėdavo pareiti į ateljė Pilies gatvėje prisipirkusi visko, ko reikia itin madingai vakarinei suknelei; ji susikurpdavo ją iš atminties pagal paskutinius Paryžiaus žurnalų modelius. Priimta į pasileidusių spekuliantų kompaniją, neparodė jokių pasipiktinimo ar dėkingumo ženklų, o tai, kad pagaliau atiteko Vilfredui, jai,

regis, nepažadino nei nuolankumo, nei pasididžiavimo. Tik vieną kartą pokalbio metu per pusryčius jam paaiškėjo, kad ji vis dėlto turėjusi svajonę patekti į aukštesnius sluoksnius.

Jis ją stebėdavo su begaliniu susidomėjimu. Į visus reiškinius ji žiūrėdavo abejingu proletaro žvilgsniu. Tačiau šis žvilgsnis viską registruodavo vaikiškai atidžiai, vaikiškai smalsiai ji siurbdavo į save viską, ką matė aplinkui. Nesunku buvo suvaidinti, kad ji esanti vieno iš dėdės Martino kompanionų Belgijoje, tų, kurie vokiečių okupacijos metais viską prarado, giminaitė. Per prancūzų kalbos pamokas, kurias Vilfredas duodavo savo ateljė, Selina darė beveik stulbinančią pažangą, tik tiek, kad jai buvo absoliučiai neprieinamos gramatikos taisyklės.

Patenkintas pasitraukė nuo telefono. Jos balse skambėjo nepasitenkinimas. Netgi tą nepasitenkinimo toną ir atkištas lūpytes nusižiūrėjo iš savo amato seserų – tų, kurios gebėjo žengti koja kojon su laiku. Ji viską pasisavindavo stulbinančiai lengvai. Robertas labai taikliai pasakė, kad Bernardas Šo buvo naivus žmogus[4], vaizduodamas, kaip gėlių pardavėja su prastuomenei būdingu komizmu bando įveikti savo vulgarius įpročius, įsigytus tėvo, šiukšlių išvežiotojo, namuose. Elizos Dulitl aplinka[5] buvo visai padori idilija palyginti su žeminančių atsitiktinumų kratiniu, nulėmusiu Selinos vaikystę. Ir vis dėlto nereikėjo ilgų arogantiškojo profesoriaus Higinso pastangų paversti ją dama, atitinkančia laiko stilių. Gal todėl, kad tokios damos turi ryškų savo laikų amorfiškumo antspaudą? Ne, ne tik todėl. Vilfredas nedideliais gurkšniais išgėrė savo didžiulę taurę. Jis ne tiek daug žinojo apie "savo laikus", bet užtat žinojo nevienodos aplinkos skirtumus. Selina gali pakilti iki bet kokio idealo, kokį tik jai pasiūlysi. Ji gali suvaidinti rafinuotas ponias, kurios pernelyg demonstruoja savo rafinuotumą, – ji jas pamėgdžiodavo visai kompanijai juokiantis, kai draugai, uždarius restoranus, susirinkdavo ateljė. Ji galėdavo taip pavaizduoti Kalakutą, parodyti visą jo vulgarų aristokratiškumą, kad jis staiga jiems atsiskleisdavo netikėtu ir apnuogintu pavidalu: riboto proto palaižūnas, kurio gudrybės dangsto tik baimę ir valdžios troškimą.

Talentas?

Jis įsipylė nepilną taurę ir išsiblaškęs žvilgtelėjo į laikrodį kampe, tikrą Bornholmo laikrodį, kurį padovanojo dėdė Renė kartu su buteliais ir kėdėmis.

Kas gi yra talentas, jeigu ne absoliutus nekaltumas – kad įspūdžiai liktų nesudrumsti – ir troškimas pasirodyti! Selina buvo jiems tarytum naujas Kasparas Hauzeris[6], atėjęs iš niekieno žemės, mįslingų ir prieštaringų išgyvenimų chaosas, kad tik jautrus instinktas saugojo ją nuo pražūties... O tie visa išmanantys mergišiai sėdi sau vidury nakties ir postringauja apie vaidybos talentą, apie Eleonorą Duzė, kurios jie niekad nematė, ar apie ponią Vetergren[7], kurią pažinojo tik iš laikraščių...

Jis atsistojo ir ėmė nervingai vaikščioti ekstravagantišku kilimu su ryškiomis geltonomis dėmėmis, pirktu už nedorai įgytus pinigus iš dailininko, kuris gyveno čia prieš jį. Patį dailininką priglaudė po sparneliu vienas makleris su ožio barzdele, mecenatas ir grožio mylėtojas, pakilęs virš savo laiko lygio.

Velniai rautų, ne ypatingą radinį jie iškasė. Sugriebė šią niekingą žmogystę, o dabar jis turės tąsytis su ja – tikriausiai tol, kol ji prisisunks miesčioniškų ambicijų kaip visi tie nevykėliai spekuliantai, tarp kurių jis taip gerai jaučiasi. Burinės jachtos, automobiliai ir dailios motorinės valtys – visa tai buvo pakopos į prestižą, dėl kurio jie su tokiu įniršiu kovoja. Visos jų mintys siekė vieno – kad juos pripažintų neturtingi, bet kilmingi vergai, gyveną iš atlyginimo; juos jie niekino už jų negabumą komercijai, bet ir žavėjosi jais dėl tos pačios priežasties ir dar dėl daugelio neaiškių priežasčių, kurias spekuliantai apibūdindavo kaip norą nuolat išgerti vandenį iš indelio skalauti pirštams. Galbūt šis troškimas prilygti buržua ir buvo tikroji priežastis jų nenuilstamos energijos akcijų biržoje. Iš savo turtų jie iki šiol dar nepajuto tikro džiaugsmo, kadangi turtai buvo demonstruojami tik norint įtikinti, kad jiems nereikėjo jų uždirbti sunkiu darbu kaip tiems padoriems žmonėms, kuriuos jie niekina ir kuriems pavydi.

Ne, motina, žinoma, nepatenkinta jo draugais, ir dėdė Martinas nepatenkintas. Bet gal kaip tik tas grubus "šių laikų herojų" naivumas jį taip traukia prie jų? Jie buvo impulsyvūs ir naiviai vaikiški, stengdamiesi dėtis ponais. Atrodė, kad jie peršoko viską – siekimus, išsilavinimą, viltis. Vieną dieną jie nei iš šio nei iš to atsidūrė viršūnėje pastato, kuris neturi nei pamatų, nei sienų, aplinkui tiktai pastoliai, silpnučiai lyg voratinklis. Siūbuodami jie laikosi savo vietos aukštuose atmosferos sluoksniuose tarytum svaigiame sapne; o jeigu vieną dieną ir nukristų, mėlynių dėl to neatsirastų, tiktai atsitokėję, gal netgi labai nenusiminę, trumpai atsidustų ir konstatuotų: štai ir nulėkiau...

Tas nuogumas ir žema kilmė, tokie priešingi jam ir jo aplinkai, jį ir traukė. Selina buvo žmogus, neturįs nieko daugiau, tik egzistenciją; idealus drugelis, plasnojąs tarp žiedų ir lengvai besisupąs saulėje, tai šen, tai ten. Jeigu žiedas nulūžtų ar sparneliai subyrėtų į baltas dulkes, ji gal jau ir kitą akimirką neprisimintų, kas buvo anksčiau, patenkinta šliaužiotų žeme, atsikračiusi pasąmonėje slypinčio prisiminimo, kad kitados suposi būdama drugeliu ant palinkusio žiedo.

Ji jau turėtų pareiti. Jį nuvargino nuobodi diena, tai, kad jam teko semti iš skaidriųjų šaltinių tiems, kurie laukė jo jautrumo. Gal reikia ją truputį sumušti, dėl įvairumo, kad pasikeistų dienos ritmas. Kartais jie taip linksmindavosi: jis pasiguldydavo ją ant kelių, ir ji dėdavosi maža, blogai besielgiančia mergaite. Jis išgirdo lengvus žingsnius laiptuose, ji visada bėgdavo per dvi pakopas iš karto, jis mėgo tą jos judesių laisvę, minčių laisvę, o gal abejingumą ar pagarbos stoką.

Vadinasi, ji slapta svajojo patekti į garbingą visuomenę...

Kodėl? Todėl, kad to siekia daugelis. Juk siekimas ar kilimas turi turėti kokią nors kryptį. Kodėl gi ji neturėjo galvoti, kad aukštyn ir reiškia aukštyn? Ir nesvarbu, kad ji kai ką įžvelgdavo "rafinuoto" pasaulio esmėje.

Jis plačiai atidarė duris kaip tik tą akimirką, kai ji siekė durų rankenos. Stvėrė ją į glėbį taip, kaip stveriamas griūvantis. Suko ją ratu, bučiavo, stengdamasis nesudarkyti jos kosmetikos.

– Kokios manęs tu nori? – dalykiškai paklausė ji. – Su visais drabužiais, su šiek tiek drabužių? Ar visai be nieko?

– Šiandien visai be nieko! – pasakė jis, tą pačią akimirką pajutęs įtampą, geismą, kurio negalėtų ilgiau suvaldyti.

– Tegul bus be nieko! – ji jau nėrėsi iš karmazino raudonumo ungurio odos. Derinys su plaukais buvo rėksmingas, ir ji tai žinojo. Pasirinko šią spalvą, norėdama padaryti akibrokštą jo "geram skoniui". Tačiau, jos pykčiui, jis su entuziazmu ėmė girti šią spalvą. Ji džiūgavo, suradusi kitokių būdų jį paerzinti.

– Na štai, jau nieko ir nebeliko, – pasakė, žavingai šypsodama ir atsistodama tokia poza, kokią matė žurnale "La Vie Parisienne", madingame tarp prancūzų gerbėjų.

– Sakiau, be nieko, – sausai tarė jis, bet jo žvilgsnis jau liepsnojo nevalingu susižavėjimu, susižavėjimu tikru grožiu, nepriklausomu nuo kūno geidulių.

– Daugiau nieko ir neliko, tik bateliai ir kojinės, – pasakė ji erzinančiu tonu ir pakėlė ilgą kairę koją su kojine ir nevykusiu sidabro spalvos bateliu. Jis atsiklaupė ant kelių ir greitai nutraukė jai kojines.

– Aha, vadinasi, teks pozuoti! – pasakė ji nepatenkinta ir papūtusi lūpas basa nuėjo prie nedidelės pakylos kampe. Jis pasivijo ją tarytum piktas šuo ir apsuko aplinkui.

– Ne, pozuoti nereikės! – Jis pasilenkė ir užsisodino ją ant sprando; ji tarytum karalienė jojo per atelje aukštai, beveik palubėje. Tada jis šiurkščiai numetė ją ant didžiulės lovos ir pasinėrė į grakščias vilnis.

Taip, ji laisva, galvojo jis, kai jiedu, gulėdami šalia vienas kito, buvo tarytum už daugelio mylių vienas nuo kito ir kiekvienas tingiai spėliojo, ar kitas miega. Ji niekam neprieštarauja, kad net siutina. Laisva tarytum... ne, ne tarytum paukštis, nes ir paukštį varžo maisto, gyvybės išsaugojimo reikmė. Ji laisva tarytum niekas, ji nesusipratimas šioje žemėje, kur žmonės visada randa prie ko prisirišti – tai jie padaro visų pirma. Laisvė be apribojimų ir be tikslo ir todėl tam tikru atžvilgiu beprasmė. Ko gi jis nori iš jos? Kad ji suvoktų šią savo savybę? Bet juk tą pačią akimirką, kai ji tai suvoks, toji savybė nustos egzistavus. Jeigu tau paduoda į rankas gražią vazą, negi visų pirma mesi ją ant grindų, kad galėtum pažiūrėti, iš ko ji padaryta? Ne, pirmiausia reikia ja pasigrožėti.

Jis atsikėlė ir įjungęs negailestingai, ryškų prožektorių įtaisytą prie molberto, pasiėmė jį į rankas – taip, kad lempa atsidūrė tiesiai virš jos. Tada jis nutraukė jos apklotus ir ėmė į ją žiūrėti. Ji irgi žvelgė į jį plačiai išplėstomis akimis. Žvelgė į nuogą jo kūną.

– Kas čia, po velnių, tai nepadoru! – pratarė jis susiraukęs. – Moteriai nėra jokio malonumo žiūrėti į nuogą vyrą. Tik atvirkščiai gali būti.

– Tik atvirkščiai?

– Taip. Užsimerk.

Ji užsimerkė.

– Tau gėda? – paklausė ji.

– Man atrodo, tai nepadoru, – pasakė jis. – Bet jeigu tau patinka spoksoti, tai spoksok, kas man?

Ji atsimerkė. Jos žvilgsnis sustojo kaip tik ties *ta* vieta.

– Kaip keista, – pasakė ji, – kad jūsų visa tai išorėje.

– Jūsų?

– Taip, arba tavo. Visą laiką.

Jis niekad nebuvo pagalvojęs, kad tai keista. Bet staiga suvokė, kad kai žiūri atviru žvilgsniu, tai viskas gali atrodyti keista.

– Gal čia kas nors ir yra, – pasakė ir pats pažvelgė į save. Vėl pajuto geidulį, ir tai jau buvo matyti.

– O gal čia ir nieko keista, – pasakė ji ir užsimerkė.

Bet kai jis vėl atsigulė šalia jos ir ji noriai atsisuko į jį, jam staiga dingtelėjo: "Galbūt tokia buvo ir ponia Frisaksen – tokia nieko nesaistoma. Ir galbūt tėvas kaip tik todėl..."

Mintis susidrumstė ir susiliejo su jame kunkuliuojančiais šaltiniais. Pro užmerktas blakstienas jis regėjo tą merginą, kuri į jį įsiliejo, ir regėjo save, įsiliejantį į ją. Jį apėmė karštas troškimas jaustis taip kaip ji ir tokiu būdu suteikti jai malonumo pilnatvę. Visa savo minčių jėga jis bandė priversti ją jausti tai, ką pats dabar jaučia, pasiekti, kad jie abu kartu pakaitomis eitų į stebuklą – kad jis būtų ji, o ji – jis, aiškiai tą suvokdami, ir šis suvokimas virstų ekstaziniu troškimu viską patirti kartu, nes tai daug saldžiau negu patirti atskirai...

– Dabar tu buvai mergaitė, – pasakė ji po ilgesnio laiko tarpo. Jis jau manė, kad ji užmigusi.

– Ką tu sakai? Ak, brangioji. O kaip tu? Kas tu buvai?

– Kas aš buvau? Aš buvau... nežinau kas.

– Sakyk, kas tu buvai? – Jis įsmeigė į ją akis ryškioje lempos šviesoje, kuri ne tiek ryškino, kiek temdė.

– Galbūt berniukas. Galbūt tu, – pasakė ji. Pasakė tai ne subtiliai dvejodama, kaip jis darydavo, o tiesiai ir aiškiai. Viskas jos buvo aišku. Jis galėjo ją mylėti.

– Kaip tik todėl, man atrodo, aš tave myliu, – pasakė ji.

– Atrodo?

– Kartais.

– Kada?

– Dabar.

Visa tai buvo pasakyta savaime, neprimygtinai, nesistengiant žodžiais patvirtinti, kas širdyje dar ne visai tikra.

– O kada nemyli? – paklausė jis greičiau iš smalsumo negu iš tikro noro sužinoti.

– Tu taip painiai klausi, – atsakė ji paprastai. – Juk negali mylėti visą laiką.

Matyt, panaši buvo ir ponia Frisaksen iš šcherų, jo amžinai mirusio tėvo draugė, dabar irgi mirusi, kurią jis buvo radęs negyvą lovoje įšalusiuose namuose ir su kuria, tikėdamasis mirtinai nesušalti, dalijosi paskutiniu jos guoliu. Galbūt ir ji pasakė: "Juk negali mylėti visą laiką". Galbūt jos kūno grožis ir genialus dvasios paprastumas užkerėjo išlepintą jo tėvą ir atitraukė jį nuo civilizuotos meilės privalumų. Galbūt nenuosaikumas ir sudarė natūralų jų santykių pagrindą, pagrindą, kuris stipresnis už bet kokius argumentus. Galbūt viskas taip ir buvo, o jo sąvokos, jo refleksijos tėra tik atgarsis.

Jis pasilenkė prie jos ir įsiklausė. Ji miegojo. Miegojo tarytum drobės juosta, pamiršta mėnesėtoje pievoje, ištiesta, švari, kvepianti dėl nuolatinio balinimo. Jis atsargiai atsikėlė, užgesino šviesą ir uždengė ją apklotais, stengdamasis nepaliesti smakro. Jis jau daug kartų patyrė, kad tai jos jautriausia vieta. Galėjo liesti ją miegančią, liesti krūtinę, šlaunis, kaktą, akis. Bet užtekdavo tik pakutenti mažiausiu pūkeliu smakrą, ir ji išsigandusi šokdavo iš miego. Jis pirštu palietė savo smakrą. Netgi po plonu barzdos plaukų sluoksniu smakras buvo nepaprastai jautrus. Prisiminė, kaip teta Šarlotė jam, dar vaikui, kartą buvo paėmusi už smakro; suurzgęs iš pykčio, jis išsinėrė jai iš rankų. Jis pasilenkė prie jos tamsoje ir staiga pajuto stiprų ryšį tarp savęs ir to, ką jo vaizduotė stengėsi sukurti iš jos. Ryšys tarp "sielų"? Tauškalai. Tik tarp kūnų, kurie, beje, šiuo metu buvo perdegę, bet gilumoje liko susijungę. Jų santykiai buvo tokie kūniški, kad turėjo beveik kažką abstraktaus, nors ir čia buvo įsiterpusi vadinamoji meilė. Tarp jų buvo panaši trauka kaip tarp atitinkančių dalelių vaikiškam mozaikos žaidime: tada mintyse spėliodavai, kuris yra tau reikiamas gabalėlis, o tas, kurio tau reikia, gulėdavo apverstas baltąja puse į viršų ir nieko neišduodavo, jis tik slapta kalbėdavo apie savo esmę ir kviesdavo tą, kuris sugeba išgirsti šią kalbą. Mylėti?.. Ar tinka čia tas žodis? Tokiu atveju jis myli ir negyvus daiktus, jeigu daiktai iš viso būna negyvi. Tokiu atveju jis mylėjo ir Bacho preliudijoje logiką, už šio preliudo skambinimą jį kažkada palaikė vunderkindu. Tokiu atveju jis myli ir kubistinių formų sistemą, kurią susikūrė, kai pajuto linijų ir spalvų

derinius, ir tai, ką išgaudavo iš savęs, kai tikrai susikaupęs tepliodavo drobę ant molberto.

Jis prisiminė savo kvailus, pasipūtimo kupinus žodžius: "Mano susižavėjimo menu periodas baigėsi; tai tebuvo tik paauglystės reiškinys".

Jis susiraukė tamsoje. Paskui tyliai atsikėlė ir uždegė kampinę lempą su gaubtu, ketindamas nuimti uždangalą nuo molberto.

Gal dabar jis ką nors supras? Visą savaitę neišdrįso pažvelgti į paveikslą; širdies gelmėj buvo įsitikinęs, kad jo bandymas geometriškai suvokti elementus rodo visišką jo nesugebėjimą. Jis nieko neišmoko. Išmoko nedaug – ir čia, ir kitur. Būdamas vaikas, grodavo "su orkestru" dėdės Renė muzikos vakaruose. Paskui jo sielą sujaukė Mocartas, ir jam teko gelbėjantis bėgti. Kai aną vakarą jiedu su motina klausėsi Stefi Gejer grojimo, jis virpėdamas suvokė, į ką įžūliai ketino pretenduoti.

Jis nutraukė apdangalą nuo molberto ir pajuto, džiūgaudamas suvokė šios viską apimančios sistemos mįslingumą. Ji teisinga. Bent jau čia nėra pretenzingos tuštybės ar apgaulės. Čia slypi tiesa, į kurią jis eina apgraibomis, taip, kaip bandė puoselėti daugelį savo menkų ir ne tokių menkų talentų.

Bet kai jis vėl uždengė paveikslą, dulksvoje lempos šviesoje pasitikėjimas išnyko. Ar ne tokių pasitikėjimo blyksnių patiria kiekvienas mėgėjas, ar ne tai metams bėgant paverčia juos diletantais, savo paveikslus demonstruojančiais epigonais, kurie paslaptingomis naivaus tikėjimo valandomis regi atradimo spindulius?..

Jis užgesino lempą ir apgraibomis tamsoje perėjo visą ilgą kambarį. Ranka lengvai surado butelį su burgundiškuoju vynu. Daiktų išdėstymą jis jautė geriau, negu matė akimis. Visi jie tarytum rikiavosi prieš jo vidinį žvilgsnį. Gal tikri dailininkai turi kaip tik šią dovaną – rikiuoti, suprasti...

Tamsoje jis nesivaržydamas vaipėsi. Dabar niekas negali iš jo pasišaipyti ar pagąsdinti. Jis gali vaipytis prieš nematomą veidrodį ir matyti – visai aiškiai matyti tamsoje, kaip persikreipia jo veidas – darosi grėsmingas, niekinamas, piktas piktas. Dabar jis gali viską suprasti ir akimirką patikėjęs nugarmėti į bedugnę. Gali pasiduoti nihilizmui, saugiai priedangai nuo pavojingų vilčių.

Tyliai ištraukė kamštį dar iš vieno butelio ir vaikštinėdamas nedideliu tarpeliu tarp bufeto ir stalo patenkintas gurkštelėjo. Dabar jis gali sėdėti ir

laukti, kol nuožulniose lubose ims boluoti stiklai, kurie pamažu praleisdami šviesą sukurs erdvę su elementais, palaipsniui, iš eilės išnyrančiais ir *atsirandančiais* iš nakties.

Jis mėgavosi tuo, kas vyko. Ilga tamsa neleido atsirasti jokiai kitokiai minčiai, kaip tik suvokimui, kad esi, laisvam nuo patenkinto žinojimo apie daugelį dalykų, taip pat ir apie tai, kad absoliučios formos ieškojimas yra būdas įsitvirtinti už savo paties ribų, kitų akyse. Visi siekė to paties: iškilti. Gal ponia Frisaksen to nesiekė? Gal ir Kristina – tik ji to nežino! Jeigu tai žinotų, jau būtų tikslo valdžioje, ir viskas pasikeistų. O vargšelė Selina? Aukšta, liekna, dieviška Selina, nesuvokianti savęs, nujaučianti tik grynai išorinį savo egzistencijos reiškinį, – ar ir ji jau nori patekti į beždžionių narvą ir būti tokia kaip jos?

Galvoje šmėkštelėjo mintis apie Didįjį Lokį, godų jauną laivo savininką, milijonierių. Jis važiavo girtas ir buvo rastas persmeigtas bėgių dėžės svertu savo naujutėlaičiame automobilyje. Ką jis pajuto tuo metu, kai automobilis mėnesienoje nuskriejo nuo kelio Hanekleivene? Sekundę trunkančią mintį apie pasaulio beprasmybę? O gal tiesiog pyktį, įniršį, kad būtis, jam atrodžiusi tokia puiki ir nepaprasta, taip brutaliai nutrūko...

Robertas daug kalbėjo apie šią nelaimę. Tada Vilfredas jo žvilgsnio gilumoje įžvelgė būties trumpalaikiškumo nuojautą. Galbūt visi tie linksmi žmonės, kurie naktį sėdėdavo vieniši, su neviltimi žiūrėdami į mėnesieną, buvo kupini nuojautos, kad jų gyvenimas be pamatų. Todėl jie ir stiprindavo save kalbomis apie nuskendusius jūreivius. Dėl jų jie veidmainingai sukeldavo sau liūdesį, nors iš tikrųjų liūdėjo patys dėl savęs. Savo viduje jie neturėjo jokio balasto, jokio tikrumo, kuris patvirtintų jiems, kad tai netiesa, kad taip nėra. Tačiau mėnesienos apšviestame griovy stipraus ir godaus žmogaus galvoje mirties akimirką staiga blyksteli nuojauta. Arba kavinėje po girtumo uždanga spekuliantui staiga švysteli nuojauta, ir jis tuoj kelia aukštyn sugniaužtą kumštį, kad vėl imtų trykšti skaidrieji šaltiniai, galintys savo sausoje gelmėje nuskandinti bet kokį žinojimą...

Ir kaip drįsta jis – vienintelis iš visų – laikyti šiuos žmones naiviais nemokšomis, vertais paniekos... jis su savo trikampiais, kuriuos išgauna iš gyvenimo įvairovės ir perkelia į piešinio plokštumą lyg atsakymą į visus klausimus!

Kai kas vis dėlto reikalavo, kad jis pagalvotų apie ateitį. Kaip su nepaneigiama logika sakė jo apdairusis globėjas dėdė Martinas: "Kiti jaunuoliai..."

Taigi, kaip tik todėl. Kai kiti taip labai rūpinasi savo ateitimi, kodėl ir jis turėtų rūpintis? Jeigu jie tiki kažkokia jėga, kuri tvarko visas sąskaitas... tai būtų labai pretenzinga įtraukti į šias sąskaitas tokį paprastą vienetą kaip jis, Vilfredas Sagenas, ir tikėtis, kad jis vienintelis iš visų turės galimybę atsidurti arčiausiai prie Visagalio sosto... Ką gi, tegul, jam vis tiek. Norėdamas pradžiuginti motiną, jis prasitarė jai apie meno istorijos studijas. O gal tai iš tikrųjų teisinga mintis? Gal verta tapti tokiu, kokiu dediesi? Būti menininku – ir pretenzinga, ir rizikinga socialiniu požiūriu, nes jeigu neturėsi pasisekimo... Kam rūpi subankrutavęs komersantas ar įstaigos vadovas – niekam; o menininko darbas miesčionio akyse pateisinamas tik tada, kai jis pasiekia tokių laimėjimų, kad publika alpsta iš susižavėjimo. Meno *istorikas* – visai kas kita. Magistras, kritikas... Prisiskaitėlis, kuris niekuo nerizikuoja, kuris skverbiasi į meno pasaulį nieko neprarasdamas ir dirba savo menkutį darbą nebijodamas baisaus įtarimo, kad jis netalentingas. Dėdės Martino akimis, tiesa, tai juokingas užsiėmimas, bet ne visiškai smerktinas. Estetikos specialistas šeimoje tam tikru požiūriu netgi yra papuošalas, žinoma, toks, kuris pats nelenda į vandenį, o išmintingai stovi ant kranto ir raukydamas nosį žvelgia į bangas; lygiai kaip tie Droningene jachtininkų kostiumais apsirengę veikėjai, kurie neturi laivų, bet vakarais stovi prie barjero ir kritikuoja buriuotojų manevrus įlankoje.

Trumpai sakant, jis pasiruošęs būti kuo tik nori, kad tik nereikėtų būti savimi.

Jis galėtų ir gražiąją Seliną paruošti – dievai žino kam, galbūt scenai, gal viešumai. Ji tokia neišbaigta, jog tobulai tinka bet kam; ji ir jam neprieštarauja dėl jo polinkio į žaidimus ar žeminančią erotiką, ar ką kitą. Iškrypę įpročių vergai, ilgų erotikos distancijų bėgikai bijo bet kokios fantazijos, tačiau nutrūkę nuo kasdienybės virvutės išdarinėja didžiausius triukus. Ką jiems reiškia pažeminimas? Foso ir Damo kontoroje, klientų bare, jis sutiko subankrutavusį pastorių; šis prisipažino, jog kai jam kūnas imdavo nebeduoti ramybės, jis, prieš lipdamas į sakyklą, pasikeldavo sutaną ir patenkindavo save pačiu paprasčiausiu būdu. Pasakodamas jis nesiseilėjo, nežvelgė drėgnomis akimis kaip tie padorūs biurgeriai, kurie prie stiklelio

postringaudavo apie savo ištvirkavimus, o po to nešdavo namo atlyginimą ir tarp penktos ir devintos valandos būdavo pavyzdingi šeimų tėvai.

Stiklai lubose ėmė boluoti. Aušra užklupo jį staiga, jis nespėjo pamatyti pačių pirmųjų, vos matomų ženklų. Gatvėje sudundėjo sunkūs šiukšlininkų vežimai. Laikraštis rašė, kad dviem šimtams šešiasdešimt penkiems arkliams, skirtiems vežioti šiukšles, trūksta pašaro. Visiems savo bėdos.

Erdvėje ėmė ryškėti daiktai – vienas po kito jie pasirodydavo visai netikėtose vietose, įdomūs savo neapibrėžtumu, perauganČiu į formas. Lentynoje – du alaus bokalai su juokingais užrašais, kėdė su aukštu atlošu – paauksuotos odos sėdynė ir ranktūriai, paskui juodas krosnies vamzdis – prieblandoje jis atrodė plokščias ir pilkas, tik kiek vėliau įgavo reljefiškumo ir atsiskyrė nuo sienos.

Molbertas...

Jo jis negalėjo matyti. Jo dar nebuvo! Ant spintelės, nyrančios iš tamsos, atsirado vaza, forma, kurią jis žinojo esant vazą. Bet jos esmė dar buvo paslėpta, ryškėjo tik forma, kalbanti savo kalba. Šį laiką jis mėgsta, nes daiktai dar nerodo savo esmės, o tėra tik forma...

Ji lengvai apsivertė lovoje. Lova atrodė tokia lygi, tarytum joje niekas negulėtų – gal ir Selina tėra tik abstrakcija, būtybė, kurią jis mylėdamas sukūrė iš formos, be kurios nieko daugiau nėra. Visada būna taip, kaip Gėtės baladėje "Burtininko mokinys". Neįmanoma sustoti, kol žaidimas malonus, niekas to negali. Kai tik atsiranda forma, ji turi kam nors prilygti, kuo nors tapti: vaza, paveikslu, beprasmiškai tobula Selina. Būtent beprasmiškai, nes ji neturi nei reikšmės, nei tikslo, nei apibrėžtumo, vienintelis jos tikslas – būti. Ir vis dėlto jis pažadino jos esmę, o gal kokią svetimą esmę, kuri bus ir jos, ir dėsis kita.

Bet jis norėjo ilgiau ištęsti šią burtų valandą, valandą, kai daiktai tėra tik forma. Jis norėjo šią akimirką sulaikyti, tironiškai to trośko. Tik bėda ta, kad viskas visada baigdavosi troškimu. Daiktai išsivaduodavo iš jo valios, sustingdavo, įgaudavo "esmę", o ši sujungdavo juos lyg dantračius laikrodžio mechanizme. O jo paties laisvė... Jis turėjo daugybę apribojimų, ir nors nekreipdavo į juos dėmesio, jie vis tiek egzistuodavo. Visa tai jam buvo kankinamai aišku šią burtų valandą, kadangi ji irgi nesustojo, netgi ji. Pasibaigė, vos tik jis spėjo ją pastebėti. Daiktai išryškėjo ir nustojo būti. Jie tapo.

Kavinukas virtuvės kampe tapo kavinuku. Viskas tapo. Jis beveik nesąmoningai priėjo prie dujų viryklės ir pripylė į kavinuką vandens. Selina pabus nuo kavos kvapo ir supras, kad prasidėjo nauja diena, nes tai naujos dienos ženklas. Jis nubėgs apačion ir pro užpakalines duris įeis į kepyklą parsinešti karštų, tiesiai iš krosnies bandelių, tokių, kurios kepamos iš slaptos baltų miltų atsargos išrinktiesiems. Kai ji nubus, viskas stovės paruošta – natiurmortas "nauja diena", kurį galima valgyti ar piešti, kaip kam patinka.

Paskui, kol ji dar tingiai raivysis lovoje, jis sutvarkys dušą. Ji visada nubusdavo pamažu, iškart nesuvokdama, kur ir kada esanti. Matyt, tai atėję iš namų, kuriuose būrys vaikų būdavo sukamšomas kur pakliuvo, nelygu kiek žmonių nakvodavo namie, ir kuriuose vaikai vienas kitą pajusdavo didžiuoju kojos pirštu, nes dėl vietos stokos gulėdavo surėmę pėdas... Jis nukels baką ant žemės, užmaus ant čiaupo guminę žarnelę, prijungs purkštuvą, paskui užkels aukštyn ir paleis vandenį trykšti ant jos virpančio kūno, o ji tuo tarpu spygaus iš malonumo.

Burtų valanda baigėsi. Daiktai stovėjo nykūs ir kupini priekaišto, griežtomis pozomis atskleisdami savo esmę: "Aš – bufetas, aš – lentyna, o aš – stalas su nakties našta, eik šen, sutvarkyk". Taip jie kalbės jam įsakmiais balsais. "O aš, aš esu butelis, o ne atspindys šviesos, lūžtančios ant išlenkto paviršiaus, aš esu butelis ir reikalauju į tai atsižvelgti. Mano laikas paveiksle pasibaigė kartu su naktimi, aš čia stoviu ir dienai brėkštant darau netvarkos įspūdį". Ir vaza suvokia savo esmę ir virsta funkcija. "Pridėk į mane vaisių! Aš noriu būti panaši į piešinį, vaizduojantį vazą su vaisiais!"

Visi, visi jį išduoda, kai praeina burtų valanda. Jis vaikšto tarp jų, prašo juos likti tokius, kokie buvo, bet jie kratosi jo, kaip kratomasi draugų, kurie pasidarė įkyrūs. Gal jie pajunta savo tikrąją vertę, kai naktis baigiasi? Prasideda nauja diena; ji prasideda gaudžiančiais varpais, ir žmonės skuba varpų raginami; nauja diena atveda duobkasį prie duobės ir nuleidžia į duobę karstą, o visi gyvieji skuba šalin šaukdami: "Garbė Viešpačiui, amžina garbė. Mano valanda išmuš, mano valanda išmuš, jo valanda jau išmušė. Išganyk, Viešpatie, jo sielą. Ateis ir to valanda, ir kito. O kada mano?.. Praskleisk uždangą, visų dangaus galybių vardu prašau: praskleisk, praskleisk! Klausyk, gieda gaidžiai..."

Iš Akerio ir Niulando pusės atgiedojo gaidžiai – pratisas plyšojimas, kasdien skelbiantis: nauja diena. Kepykloje jau seniai prasidėjo darbas; kai jis ateis ir tyliai pasibels į užpakalines duris, jie lauks jo, bus pasiruošę, nes jie kepėjai ir todėl irgi atlieka savo funkcijas. Paduos jam bandelių manydami, kad taip viskas turi būti.

Ji pasirąžė lovoje. Iškišo iš po antklodės rankas. Dabar ji buvo... kur? Ties riba. Kelionėje į pačią didžiausią šalį, kuri yra tarp *šiapus* ir *anapus*. Jis prisėlino artyn ir pažvelgė jai į veidą, norėdamas pamatyti, kas jame slypi. Pirmas žvilgsnis – mirksintis, baimingas. O šiaip – ramybė. Visiška ramybė ir noras vėl užmigti. Taip, ji jau minga!

Bet dabar tai jau kitoks miegas. Lengvabūdiškas žaidimas seklumoje, iš kurios ji išbris gerai suprasdama, kas jos laukia: kavos kvapas. *Šiapus.*

Pirmiausia jis akimirką suspaus jos smilkinius, paskui prigesins liepsną po kavinuku ir nusileis atnešti bandelių.

IV

Ji stovėjo kambario viduryje, kai jis grįžo iš kepyklos. Buvo apsirengusi ir atrodė neįprastai susijaudinusi.

– Skambino, nežinau kuris, Fosas ar Damas. Klausė, ar tu šiandien norėsi pasiskolinti jo valtį.

– "Saturną"?

– Tą gražią motorinę valtį, apie kurią jūs tada kalbėjote. Ar norėsi?

Jis stovėjo priešais ją, laikydamas rankose baltą paketą su bandelėmis. Ji jau pastatė kavinuką ir gražiai padengė stalą. Taip, visi daiktai atgavo savo tikrąją esmę, savo pačią išmintingiausią esmę.

– Jis sakė, kad fiorde puikus rudens oras, galbūt paskutinė proga šiemet, – kalbėjo ji.

– O *tu* nori?

Jis dar niekad dienos šviesoje nebuvo matęs jos tokios susijaudinusios. Jis šiandien turėjo kitokių planų. Kaip tik ketino nueiti pas tuodu geraširdžius advokatus ir atsiimti savo kuklų indėlį. Nusprendė, kad šis biznis jam

jau nebeteikia malonumo. Be to, ir gimnastikos mokytojas jau buvo jam įkyrėjęs savo ambicijomis. Dabar jo galva buvo pramušta tam tikrais kubais ir trikampiais. Jis bailiai dirstelėjo į molbertą, grėsmingai stovintį kampe su savo uždengtomis galimybėmis.

– Kodėl gi nepaplaukioti? – ištarė vangiai, kadangi ji nieko neatsakė.

– Valtis Frognerio įlankoje, – su tuo pačiu neįprastu įkarščiu pasakė ji. Jis įpylė kavos.

– Tu norėtum paplaukioti valtimi? – vėl paklausė jis ir pasiūlė jai bandelių. Jos kvepėjo nauja diena... Kur jis girdėjęs šiuos žodžius? Pagaliau tai nesvarbu. Tik dabar pastebėjo, kas jai neįprasta. Ant suknelės ji buvo užsimetusi jo dažais aptaškytą apsiaustą.

– Suknelė pernelyg naktinė, – pasakė ji, pastebėjusi jo žvilgsnį. – Ar žinai, kad daug merginų iš Karlo Juhano gatvės turi savotišką drabužį, vadinamą "Diena ir naktis"? Tereikia jį tik išversti, ir jis visai padoriai atrodo rytmetį, – taigi nėra vargo persirenginėti.

To jis dar nežinojęs. Ir dabar dar nelabai suprato, ką ji sakė. Ši situacija jam priminė...

– Dar neatsakei, ar *tu* nori paplaukioti, – paklausė jis. – Tu ir kiaušinių išvirei?

Toks veiklumas rytą jai buvo nebūdingas. Paprastai jie vaidindavo tokį vaizdelį, kur jis būdavo paukštis, atskrendantis ją pamaitinti. Vaidindavo be didelio įsijautimo, šitaip išvengdami pusryčių lovoje ritualo, kurio jis nekentė.

– Variklio raktas guli po dryžuota pagalve kokpite, – pasakė ji, dėdama kiaušinius į taureles. – Liepė tau priminti.

Variklis, kokpitas. Žodžiai įeidavo į ją tarytum į mašiną ir išeidavo visai nepasikeitę. Ji tikriausiai nė nesuvokia, apie ką kalba.

– Vadinasi, telieka sėsti į valtį... – Ji padavė jam druskos.

– Na ką gi, – pasakė jis, kiek palaukęs. – Paplaukiosim po fiordą...

Pusryčiavo tylėdami. Rytais jos apetitas geras, už tai jis ją mėgo. Jis negalėjo pakęsti žmonių, vyrų ar moterų, kurie rytais, jausdami tik apatiją ir kartų nenorą, vargais negalais teišgerdavo puodelį kavos, surūkydavo cigaretę, manydami, kad tai tinkama dienos pradžia. Ji pravėrė vienintelį atsidarantį langą lubose. Teisingai. Reikia gryno oro prieš užsidegant pirmąją cigaretę. Oras, kava, kiaušiniai. Kai kur reikia laikytis tvarkos.

– Aš dar niekada nebuvau fiorde, – pasakė ji.

Jis net nustojo kramtęs. Negalėjo net įsivaizduoti, kad šiame mieste yra žmonių, kurie niekada nėra buvę fiorde, kurie neturi galimybės paplaukioti valtimi, patys neturi valties ir nepažįsta nieko, kas... Dabar jau neabejojo, ką reikia daryti.

– Tokiais drabužiais tau į fiordą negalima, – pasakė. Ji pažvelgė į jį. Koks tai buvo žvilgsnis – dėkingumas? Šuniškas dėkingumas – ne, to jis nepakęstų... Susirūpinęs apsižvalgė. – Čia buvo šiek tiek pinigų... – Jis pasekė jos žvilgsnį ir priėjo prie spintelės po veidrodžiu. Pasklaidė banknotus. Viešpatie, nejaugi vakar vėl tiek daug išleido? Pabandė suskaičiuoti, kaip tiek galėjo išeiti.

– Tu ėmei? – paklausė atsargiai.

Ji atsakė tiesiai:

– Taip, man reikėjo.

"Na, ačiū Dievui, – pagalvojo jis ir nusišypsojo. – Jokio šuniško dėkingumo..."

Ir tada staiga jam šovė į galvą mintis. Tai atsispindėjo jo veide. Jis nuvažiuos į Drameno gatvę ir paims raktą nuo namo Skovliu vienkiemyje, tada jų pasiplaukiojimas turės tikslą.

– Susitiksime po pusvalandžio, kai nusipirksi, ko tau reikia. Tu žinai, kur yra motorinių valčių prieplauka?

– Ne, – atsakė ji. – Aš paimsiu taksi, "Stėnas ir Striomas" firmos!

Kai jie lenkė Biugdžio kyšulį, vilnelės virto stačiomis bangomis.

– Lygiai kaip lipant laiptais! – sušuko ji, stengdamasi perrėkti smagų variklio gausmą. Ji stovėjo beveik prieš jį prie kairiojo borto, galva buvo nepridengta, vėjas švelniai taršė jos liepsningus plaukus. Baltu megztiniu ir mėlynu klostytu sijonu ji buvo panaši į reklamos merginą, kviečiančią keliauti Rivjeron. Neliko nė ženklo to, kokia ji atrodė naktį. Kiekvienas bruoželis alsavo jūra ir druskingu oru. Mažutė sagė virš kairiosios krūties tobulai papildė jos paprastą aprangą – žalvarinė undinė, nyranti iš vandens. Jai tikriausiai tereikėjo pusės minutės viską išsirinkti ir dviejų sekundžių persirengti. Jūros mėlynumo pliažiniame krepšelyje, matyt, buvo maudymosi kostiumėlis ir kiti reikmenys.

Iš pradžių jis nervinosi nežinodamas, ar galės įjungti variklį. Nemėgo,

kad jam imtų patarinėti alumi trenkiantys sausumos ekspertai su blizgančiais kepurių snapeliais ir plokščiais nagais. Jie viską išmano apie sraigtus ir žvakes, o jis tik šį tą žino iš prisiminimų, nes tėra tik vieną kartą užvedęs šią valtį, ir tai žinovo prižiūrimas.

– Tai štai kokia jūra! – ištarė ji, atgręžusi veidą prieš vėją. Žodžiai jį pasiekė prislopinti, tarytum atodūsis, – juose nebuvo nei nuostabos, nei susižavėjimo, tik sausas konstatavimas žmogaus, temačiusio jūrą plakatuose – su pasiturinčiais žmonėmis ant denio, žmonėmis, kuriems priklauso ir jūra, ir žemė, kurie pasineria jūroje ir vėl iš jos išlipa nepagalvodami, kad pareiškę į ją savo teises jie uždėjo ant jos savo leteną; jie nė nenujaučia, kad daugelis tūkstančių šiame mieste nežino, kas yra jūra, – nebent tik iš paveikslų arba iš išvykų mažose, juodai dažytose žvejų valtelėse, pilnose vyrų, kurie šeštadieniais prisigėrę išplaukdavo paplėšikauti pakrančių vilose, iš kur savininkai į pavakarę juos vydavo lauk. Jis niekada apie tai nepagalvojo. Visos gėrybės jam buvo pasiekiamos, ir tai atrodė savaime suprantama, jam nereikėjo jų trokšti; viskas ateidavo reikiamu laiku ir įprasta tvarka. Nuo to jis nepasidarydavo nei sentimentalus, nei piktas, gal tik kiek pasistebėdavo. Ypač tada, kai galvodavo apie kitas gėrybes, apie tai, ką žmonės vadina prigimtimi ir malonumais. Kokius keistus žodžius žmonės vartoja... be jokio turinio, žodžius, kilusius ne iš poreikio. Jie vartojami kaip šablonai variacijoms žinoma tema, panašiai kaip dešimt Dievo įsakymų arba kaip įaugę į kraują valgių receptai.

– Ar tau patinka ji... jūra? – sušuko jis prieš vėją, savo žodžius palydėdamas klausiamu antakių kilstelėjimu, kad ji suprastų, jeigu neišgirdo.

Ji atsakė šypsena. Bet tai nebuvo pergalės ar pritarimo šypsena, bylojanti: "Ir tu dar klausi?" Tai jau buvo šypsena iš spalvotų plakatų, tarytum pats natūraliausias susiliejimas su pamiršta stichija. Kažin ar moka ji plaukti? Tikriausiai nemoka. Vargu ar galima išmokti gerai plaukti aklinuose užkaboriuose kiemo gale, kur kampe stovi šiukšlių dėžės ir eilė žemų, žaliai dažytų išviečių.

– Kur maudysimės? – sušuko ji, grįžtelėjusi į jo pusę. Atrodė, kad ji nedrįsta nusukti veido nuo jų plaukimo krypties. Gal bijo, kad valtis sustos, jei vėjo gūsiai į veidą nepatvirtins, kad ji lekia. Jis kiek sulėtino greitį, kad būtų lengviau kalbėtis ir kad purslai taip nesitaškytų.

– Ne, ne, nereikia! – sušuko ji nusivylusi, bet neatsigręžė. Balse buvo

girdėti nuoskauda vaiko, iš kurio atėmė ką tik padovanotą žaisliuką. Jis vėl padidino greitį. Jos kaklas buvo švarus ir vėsus, truputį paauksintas – tarytum saulės įdegintas. Kokios saulės? Blyškios gatvių žibintų šviesos naktį? Žirbuliuojančių sietynų restorano palubėse, blausaus jų mirguliavimo, nevykusiai imituojančio rasą ir krioklio purslus?

Miškingos salos kyšojo iš vandens; mažos valtelės, pririštos nedidelėse prieplaukose, draskė teliūškuojančią jūrą. Jis pasuko valtį prie pat kranto, ir visos valtelės ėmė dar labiau sūpuotis; jų savininkai piktai žiūrėjo pro hortenzijomis apstatytus langus. Saulę aptraukė plonas pieninis šydas, viskas tarytum apsidengė balta plėvele, kontūrai suminkštėjo, net jūra virto pieniniu sidabru. Ji išsitraukė akinius nuo saulės, tokius, kokius matydavai užsieniniuose plakatuose, ir užsidėjo juos ant nosies. Ji nepamiršo ir to... Pietų vėjo genamos bangos dabar taškė juos gaiviais purslais. Akinių stiklai apsitraukė druskingu sluoksniu, ji nusiėmė juos ir apstulbusi ėmė šluostyti. Tačiau į jį neatsigręžė, nieko nepasakė. Juos pasivijo būrys žuvėdrų, staigiai pasuko valties kryptimi ir ėmė sklęsti ore iš paskos. Tada ji atsisuko, pažvelgė aukštyn į styrančias paukščių kojas, kurios laisvai plaukė ore, į pravirus snapus, iš kurių sklido prislopintas klyksmas. Jai viskas nauja, galvojo jis, ji viską susiurbia į save, sieloje mėgdžioja jas, ji dabar žuvėdra. Praplaukė fiordo garlaiviai su žmonėmis denyje prie borto; daugelis pasikėlę žvilgsniais glamonėjo jų elegantišką valtį. Vienas kitas pamojavo ranka.

Ji nemojavo atsakydama, nežiūrėjo į juos, bet matė, kad jie žiūri. Kuo ji dabar įsivaizdavo esanti? Turtuolio duktė, smarki dvarininkaitė, fotografuojama sėdanti ant žirgo, medžioklinių šunų apsupta... Jis atsisėdo ant aukšto suolo prie vairo ir ėmė žvalgytis į polius rytinėje fiordo pusėje. Staigiai pasuko į šoną ir pakeitė kursą, ėmė plaukti arčiau kranto. Sumažino greitį, ir valtis ėmė lėčiau slysti tarp miškingų salų ir plikų salelių išilgai Berumlando... Ji neatsigręžė į jį, žvilgsniu klausdama: "Kas atsitiko?" Viską priėmė taip, kaip yra, priėmė jo valią, kuri buvo ir jos valia, – gal kaip tik jai atrodė, kad ji priima savo valią. Jie slinko išilgai saulės nutviekstų kalvų, kur dar besimaudantys žmonės greitai šokdavo į krantą, vengdami bangų, kurias kėlė ši valtis, plaukianti visai be atodairos ir taip arti kranto, kad besimaudančios moterys, vengdamos vyriškų žvilgsnių, dangstėsi kuo pakliuvo. Jis jautė, kad pasipiktinimas vejasi jį tarytum kilvateris.

Gal valtį valdė irgi jos valia? Atrodė, ji vairuoja valtį jo rankomis pro

ankštus sąsiaurius, pro kuriuos tik gerai pažįstąs gali prasmukti ir toliau slysti šešėliuota puse pro skardžius atkriaušius, iki pat vandens apaugusius tamsiomis pušimis. Taip, kažkieno kito noras vertė valtį slysti iš vieno šešėlio į kitą, o saulėti lopinėliai tarp šešėlių buvo tarytum šviesos smūgiai.

Paskutinis jos klausimas buvo, kur jie galės išsimaudyti. Paklausė nesitikėdama atsakymo. Daugiau nieko neklausė, tik įsakinėjo savo nuostabiu džiaugsmu, kurį perduoti nereikėjo žodžių. Ji buvo tironiškas locmanas šioje kelionėje tarp grėsmingų povandeninių uolų ir klastingų šcherų, blizgančių saulėje arba aklai smingančių į šešėlius su tamsiu vandeniu. Savo nekaltai balta ir mėlyna uniforma ji buvo dangaus ir pragaro valdovė, figūra, iškirpta iš žurnalų, tačiau sukurta stipriausio troškimo prisitaikyti prie aplinkos – baltų putų, mėlynos jūros bei dangaus – ir pasitaikius progai stverti nematomą valdovės skeptrą ir užkerėti stichiją bei žmonių valią. Jis nė žodžiu neužsiminė, kur jie plaukia. Ji neklausė, bet prisitaikė prie jo valios ar pajungė jo valią savajai, kuri slaptai troško visiškos laisvės ir todėl buvo daug stipresnė. Paprašiusi prislopinti tą troškimą būtų jį sunaikinusi. O jos slaptas spinduliavimas tik skatina troškimo išsipildymą, skleidžia naujų troškimų pumpurus, kurie atėjus laikui turi būti suprasti ir įvykdyti.

Jis vėl pasuko į atvirą jūrą ir padidino greitį. Dabar viskas vyko ritmingai, jos ritmas persidavė jam, o jo ritmas sutapo su variklio ritmu. Trys valios pulsavo vienu ritmu, o šis ritmas liejosi į platesnį bendro pulsavimo ritmą: jūros po dangumi, siunčiančiu saulę ir vėją, ir supančių krantų, ir kraujo jų gyslose, ir tuksinčių širdžių – šios, būdamos visumos dalimi ir teturėdamos vienintelį tikslą – savo ritmą, buvo tarytum viską reguliuojanti nuojauta ir vertė pulsuoti jų sielas ir juos supančią materiją – lyg magnetinis laukas kitame lauke. Valties vardas buvo "Saturnas"; ji išsivadavo iš savo įprastinės orbitos ir skriejo pagal aukštesnius dėsnius negu tie, kurie veikė juos ir aplink juos archipelago chaose.

Aplenkęs Hurumlando kyšulį, jis pamatė naujuosius sodininko šiltnamius. Akimirksnį, kai jie pasisuko tam tikru kampu, juos apakino stiklų atspindžiai. Paskui stikliniai nameliai, švytėdami matiniu blizgesiu, liko už jų dešinėje. Prie šiltnamių nieko nebuvo matyti, tik pakrantėje, prie žemos prieplaukos jis spėjo išvysti karutį su rankenomis, atsikišusiomis lyg čiuptuvai. Ant kalno šmėkštelėjo ponios Frisaksen trobelė. Jį užliejo naujų

minčių bangos, ir Selina pirmąkart po ilgo laiko klausiamai atsigręžė. Gal todėl, kad jis suko prie kranto? Bet jis jau ne kartą buvo priartėjęs prie kranto. O gal ji pastebėjo, kad slapta gija tarp jų nutrūko, ir pajuto nerimą, panašų į jo, – nors juk ji negalėjo nujausti...

Sumažinęs greitį, jis ėmė plaukti išilgai kranto kitoje kyšulio pusėje, norėdamas patikrinti, ar yra vilose žmonių. Jam dingtelėjo mintis, kad nėra ko savo apsilankymo demonstruoti, bent jau šiandien. Gal kitą kartą, kai bus kita nuotaika, bet ne šiandien...

Tada jis dirstelėjo į šoną ir pastebėjo jos žvilgsnio kryptį. Ji žvelgė tiesiai į Skovliu ir prieplauką apačioje, žvilgsniu tarytum matavo stačias kalvas ir galbūt įsivaizdavo, kad čia gyvena. Jis pagalvojo: "Nusispjauti, jeigu ir kaimynai mus pamatys". Jis sulėtino greitį ir švelniai priglaudė valtį prie tiltelio. Variklis, įjungtas atbuliniu bėgiu, triukšmingai aidėjo prie stataus prieplaukos krašto. Selina atsigręžė lyg klausdama. Jis galvos mostu parodė į trosą, dailiai suvyniotą ant nikeliuoto stulpelio priešakiniame denyje. Ji greitai nubėgo į priekį – tik dabar jis pastebėjo, kad ji avėjo guminius batelius, – ir grakščiai iššoko su virve į krantą.

Ji nieko nepaklausė, kai jie kilo prie namo. Stebėjo, kaip jis pritvirtino valtį, ir tikriausiai įsidėmėjo, kaip rišo mazgus ir kitas gudrybes. Akies mirksniu suprato, jog inkaro lynas turi būti kuo trumpesnis, kad valtis nesiblaškytų, ir atkišo jam ranką su laibu riešu, kad jam saugiau būtų šokti į krantą nuo denio, kuris atsispiriant pasistūmė atgal.

Kol jis rūsyje ieškojo konservų ir vyno, ji žvalgėsi po namus. Nerodė jokio smalsumo, tik viską dėjosi į galvą. Atėjęs iš virtuvės su šaltais užkandžiais, jis ilgai, jai to nepastebint, žiūrėjo į ją. Dabar jau taip nebebuvo kaip anais laikais, kai rūsys lūždavo nuo maisto atsargų, tarytum būtų laukta apsupimo, bet vis dėlto šalti užkandžiai išėjo kaip gerame restorane. Jie pasijuto čia gana jaukiai.

Bet kai ji vėliau – saulė jau buvo prie laidos – šoko po jo nuo žemiausios tramplino lentos, jos gelsvose akyse jis pastebėjo blykstelint paniką. Jis jos nepaklausė, bet jau pati laikysena rodė, jog ji neria pirmą kartą. Vandenyje jis pasigręžė į ją, kad nepamestų iš akių, bet daryt nieko nedarė, tik buvo netoliese. Nejaugi noras, mintis: "Žinoma, ir aš galiu" gali įveikti netgi svorio jėgą? Ji išniro prunkšdama, maudymosi kepuraitė buvo išsipūtusi lyg balionas. Jis greitai pastvėrė ją už liemens ir pašiurpo:

– Šalta, eime į vidų.

Jis ją ir tempė, ir stūmė, kol ji kojomis ėmė siekti dugną, ir žavėdamasis galvojo: "Viską galima pasiekti mėgdžiojimu, jeigu tik tas mėgdžiojimas tau įgimtas. Žmogus gali padaryti viską, ką daro kiti. Net ir gamtą pamatyti kubų pavidalu, jeigu kieno nors akis ją taip užbūrė..."

Jis atsargiai užvaldė ją ant suolo persirengimo paviljone. Audringa jo vaikystės svajonė išsipildė ir perėjo į švelnią ekstazę. Paskui jie žiūrėjo į gamtovaizdį pro raudonus, mėlynus ir žalius stiklus mažo langelio, uždengto nertine užuolaidėle. Jis jautė, kaip ji šiurpsta žiūrėdama pro geltoną stiklą ir kaip slapta alpėja, žvelgdama pro raudonąjį, – tą ir jis patirdavo vaikystėje. Visa tai persidavė jo kūnui, prigludusiam prie jos, persidavė jos skaidri ramybė – žiūrint pro mėlyną stiklą, ir blankus nusivylimas – žiūrint pro nespalvotą stiklą. Priblokšta ji pratarė:

– Nejaugi viskas iš tikrųjų yra tik taip?

Paskui jie ėmė žiūrėti į savo atvaizdus banguotame veidrodyje, ten jų veidai atrodė bjauriai persikreipę, ir jis nusijuokė.

– O gal iš tikrųjų taip ir yra!

Bet ji išsigandusi papurtė galvą, pasitraukė nuo veidrodžio ir virpėdama ėmė paskubomis rengtis.

– Tiesa, – prisiminė ji, – jis liepė palikti valtį Snario įlankoje.

Jis nustebęs pažvelgė į ją. Jie kartu nusileido prieplaukon prie valties. Gal su ta valtimi iš tikrųjų kažkas ne taip? Bet ji žvelgė į šalį, tarytum nieko nesuprastų.

– O daugiau jie nieko nesakė? – Situacija jam kažką priminė, tik jis gerai nesuvokė ką.

– Daugiau? O ką daugiau jie galėjo pasakyti?

– Na, sakysime, kad valties kas nors ieško ar panašiai...

– Daugiau jie nieko nesakė.

Ji nuėjo šiek tiek apsitvarkyti, kaip pati sakė. Kopdama šlaitu iš nugaros kažkuo panėšėjo į jauną šeimos motiną – vaidmuo, kurį ji savavališkai prisiėmė, – tai irgi buvo kažkas nauja ir pikantiška... Jis stovėjo žiūrėdamas į gražią valtį, lengvai besisupančią ant lynų, ir staiga suprato, ką jam primena ši situacija: aną kartą, kai jis savo draugui Andreasui paskolino savo dailųjį anglišką dviratį. Tiktai Andreasas tada turėjo jį pasiimti iš vienos vietos prie Bloseno. Jis, vieną naktį važinėdamas savo dviračiu blogais keliais, buvo sukėlęs nedidelį gaisrą Frogneryje ir trenkęs policininkui veržliarakčiu

per ranką. Taigi jis paskolino dviratį savo draugui Andreasui, kad tas galėtų trumpai pasidžiaugti. Dviratis, beje, buvo gana retas, gal tik vienintelis visame mieste "Rali" markės.

Taigi viskas tėra tik aidas to, kas kitados jau yra įvykę. Žinoma, ne jo reikalas, ką išdarinėja ponai Damas ir Fosas, jis niekada nemanė, kad jie su savo baru, išpuoštu beržo apdaila, ir savo nusmurgusiais klientais būtų garbingesni už kitus. Šių laikų terminijoje žodis "garbingumas" apskritai buvo ne mastelis, jo beveik niekas neištardavo, apie jį net negalvodavo. Matyt, kažkas nenusisekė, ir todėl norima paslėpti valtį; galimas daiktas, toji valtis yra visa, kas liko iš jų turto. Jis netgi nežinojo, kuriam iš tų dviejų ponų valtis priklauso.

Jeigu tai iš viso jų nuosavybė. Nieko negali žinoti. Nieko negali žinoti, nė mažiausio dalykėlio. Ir gerai. Jis nieko prieš truputį pasidarbuoti ten, kur jo neprašo, kad padėtų kokiam savo draugui sunkiai kylant aukštyn. Gali paslėpti valtį ten, kur jie nori, gali rasti ir dar saugesnę vietą. Kol jis atleido virves, Selina grįžo su krepšeliu ir drabužiais. Ji stovėjo tylėdama ir nesistebėjo, kad tokia puiki valtis staiga gali taip pasikeisti, pasidaryti įtartina ir pavojinga. Taip ir pritiko laikytis šių laikų kūdikiui, kada niekas neklausinėja: kodėl, kam, iš kur...

Linksmai švilpaudamas jis padėjo jai įšokti valtin. Tai valtis, kuri teikia jiems džiaugsmo. Švelniai suūžė įjungtas variklis. Ji nieko neklausinėjo.

Ji neklausinėjo, ar jo tas namas, kuriame jie ką tik pabuvojo, neklausinėjo, kam priklauso kitos vilos, blykčiojančios langais besileidžiančioje saulėje. Bet kai jie aplenkė kyšulį, ir jis iš lėto leidosi žalsvėjančiu vandens paviršiumi link kito kranto, ji pamatė ponios Frisaksen trobelę – iš tos pusės, kuri nebuvo apšviesta saulės.

– Kas čia gyvena?

Jis krūptelėjo.

– Kodėl tu klausi?

– Na taip...

Nejaugi žmones sieja kažkokia paslaptinga gija net ir tada, kai vienas jų miręs? O gal ryšys tarp jų atsirado dėl proletariškos kilmės, bendros joms abiem, ryšys, kurio šiaip Selina su šia aplinka nejautė – tai buvo ne jos, o "kitų" pasaulis.

– Čia gyveno viena moteris. Ji mirė.

– Seniai?

– Prieš šešerius metus.

– Taip seniai, – tepratarė ji. Bet kai jie jau buvo praplaukę pro šalį, staiga pasakė: – O gal sustokime apžiūrėti namo?

– Jau vėlu. Be to, namas tikriausiai užrakintas. Čia sunku priplaukti prie kranto. – Jis ėmė vardinti kliūtis, nesusijusias viena su kita. Jos visos buvo melagingos ir viena kitai prieštaravo.

– Ak taip, – tyliai nutęsė ji, lyg pritardama visiems jo pasiteisinimams.

Jis lėtai pasuko valtį puslankiu ir vėl nukreipė ją į krantą.

– Ar jie nieko nesakė, *kada* aš turiu atplukdyti valtį į vietą? – paklausė jis. Ji papurtė galvą. Jis priplaukė prie kranto įlankėlėje tarp dviejų pusiasalių. Saulė dabar leidosi sparčiai. Tarp krūmokšniais apaugusių kalvų kaupėsi sutemos. Jis paėmė ją už rankos, ir jiedu ėmė kopti aukštyn siaura griova. Bet kai išėjo į lygumėlę prie sodininko namų, vakaro dangus dar buvo aukštas ir mėlynas. Iš sodininko namų kamino nerūko dūmai, neišbėgo lodamas šuo. Viskas atrodė tarytum išmirę – ir vilose, ir nuolatinių gyventojų namuose – vaikystė traukėsi nuo Vilfredo, nepalikdama pagrindo po kojomis.

Ponios Frisaksen trobelės durys buvo neužrakintos. Ant medinio strypo, įkalto į sieną, kabojo seni tinklai. Jis užuodė čiobrelių kvapą, sklindantį nuo šalto židinio, kur baltavo seniai išblėsę pelenai. Iš baimės ir ilgesio suspaudė širdį. Įėjo į kambarėlį, kur stovėjo nepaklotos lovos, vos besilaikančios ant žiurkių apgraužtų kojų. Čia jis kitados praleido ant mirties slenksčio dvi žiemos paras. Bet ne prisiminimas atėmė jam visas jėgas, dabar jis tai žinojo; čia buvo kažkas kita – kažkoks tiesioginis ryšys buvo tarp jo ir šių namų dvasios.

Kai jis išėjo iš kambarėlio, labai išblyškęs – ir pats tą jautė, – Selina buvo atsigręžusi į jį. Jie kartu nuėjo prie laukujų durų. Čia, kaip ir seniau, kabojo Oporte daryta Birgerio fotografija.

– Aš jį pažįstu, – pratarė ji.

– Jį?.. – Jis nejučiomis nusišypsojo iš jos dalykiško tono, kuriame buvo girdėti beprasmis tikrumas.

– Jis dirbo pas Robertą, pardavinėjo iš vežimėlio dešreles.

Beprasmis sakinys virpėdamas pakibo uždaroje erdvėje. Viena beprasmybė blogesnė už kitą. Kas būtų, jeigu jis pasakytų, kad tasai Birgeris žuvo

jūroje prieš keletą metų, kad jis buvo jo tėvo ir ponios Frisaksen sūnus, taigi jos draugo Vilfredo Sageno įbrolis. Ak, jis irgi galėtų prišnekėti daug beprasmybių, tik bėda, kad tai būtų teisybė.

– Robertas... vežimėlis su dešrelėmis!.. – sumikčiojo jis. Jiedu išėjo laukan. Dabar tamsa ėmė gaubti ir lygumą, tačiau čia ji buvo panaši į tamsiai mėlyną apsiaustą, tyliai besileidžiantį nuo šlaitų į žemumą, kur saulės šviesa išsilaikydavo ilgiausiai ir nesudarydavo bauginančių šešėlių kaip gilioje griovoje.

– Ar tu nežinojai, kad Robertas turi vežimėlį prekiauti dešrelėmis? – paklausė ji. – Ir tikriausiai ne vieną. Paspirtis senatvėje, – pasakė, pamėgdžiodama Roberto balsą.

Jis stvėrė ją už rankos ir pažvelgė tiesiai į akis.

– Ar tai tiesa?

– Kodėl aš turėčiau meluoti? – pasakė ji, lengvai išsisukdama jam iš rankų, bet jis vėl spėjo ją pastverti.

– Sakyk, tai tiesa?

– Nesižnaibyk.

Jeigu tiesa, kad Robertas, tas įvairiapusis genijus, investuoja savo kapitalą į pačius netikėčiausius dalykus, kodėl negalėtų būti tiesa, kad egzistuoja ir žmogiška būtybė, vardu Birgeris, jo įbrolis, ir kad toji būtybė klaidžioja jo paties keliais arba bent labai artimais. Jis pajuto netgi tam tikrą pavydą tiems žmonėms, žmonėms, kurie nieko nepaisydami žengia vingiuotais likimo keliais. Kaip tik taip elgiasi neatsakingieji, tie, kurie nesistengia perkainoti vertybių ir iš nieko nedaro išvadų, kurie aplenkia likimo kryžkeles, nieko nesirinkdami. Jie tik konstatuoja tai, ką mato, ir lyg niekur nieko eina toliau.

– Robertas dar turi užmiestyje viešbutį, – pasakė ji, – nedidelį viešbutį, kuris, rodos, negyvenamas...

Tai buvo tiesa, Robertas dažnai apie tai užsimindavo. Jis ne kartą siūlė visai kompanijai, progai pasitaikius, tenai nuvažiuoti, kaip jis sakė, pailsėti. Didžiausia Roberto svajonė buvo pailsėti. Visada jo ketinimams trūkdavo kokio nors mažmožio, kad galima būtų juos įgyvendinti...

– Ar žinai, kad jis visada kišenėje nešiojasi knygą, antrašte "Panas"[8]?

Tą jis žinojo. Jiedu su Robertu ne kartą rungėsi, katras daugiau prisimins Hamsuno citatų. Jie vadindavo jį Poetu. Jis savo ruožtu paklausė ją:

– O tu žinai, kad tai Hamsuno knyga?

– Taip, juk tavo ateljė pilna jo knygų.

Ji buvo jas pastebėjusi, ji žinojo. Jame nubudo kažkoks velniukas.

– Gal nori paskaityti?

– Ne.

Tačiau velniukas kurstė jį dar labiau.

– Sakai, *matei* tą vaikiną, kurio nuotrauka kabo ant sienos? Gal teko ir pasišnekėti?

Bet ji daugiau nenorėjo kalbėti. Jis ir anksčiau buvo tai pastebėjęs: jai greitai įkyrėdavo jo noras gilintis į paprastus dalykus. Ji buvo panaši į jo motiną tuo, kad nenorėdavo nieko žinoti daugiau, negu atsitiktinai išgirsdavo. Vos tik smulkmenos ima brautis artyn prie tavęs, jos darosi tau svarbios ir įgauna kažką – taip, kažką rizikinga, todėl jas ir reikia kiek įmanoma vyti šalin. Tikriausiai taip.

Jis daugiau nebeužsiminė apie tai. Nusiminęs ėjo sodininko sklypu šiek tiek pirma jos, negalėdamas atsikratyti įkyraus nerimo, kurį smulkmenos sukėlė jo sieloje.

– Dėl to nereikėtų per daug jaudintis, – pratarė ji, eidama jam iš paskos.

Jis sustojo.

– Taip, tu teisi. Dėl to nereikėtų per daug jaudintis. – Bet ką ji turėjo galvoje sakydama "dėl to", ir ką jis pats turėjo galvoje, buvo neaišku. Tik tiek, kad šią akimirką jis nenorėjo "dėl to" jaudintis. – Mes galėtume pernakvoti Skovliu, – pasakė jis.

– Skovliu?

– Ten, kur mes buvome. Žinoma, jeigu neskubu grąžinti valtį.

– Man atrodo, kad kaip tik dabar jis visai nenori atgauti valties, – pasakė ji.

Vadinasi, ji gerai supranta viską, kas čia dedasi, taip, kaip supranta ir jis pats. Skirtumas tik toks, kad jis nuolat ieško išeities, kokios nors išeities žmonėms, kurių jis beveik nepažįsta, netgi nežino, ar tikrai jiems reikalinga jo pagalba... Tuo tarpu ji leidžia įvykiams tekėti savo vaga, ir viskas. Kodėl žmonės lengvabūdiškai tiki savo neišvengiamu likimu?

Kai jie pakilo ant kalvos kitoje sąsmaukos pusėje, tamsoje išgirdo variklio burzgimą. Jis sulaikė ją ir pažvelgė jūros pusėn. Jiems bestovint, danguje ėmė žiebtis žvaigždės. Mėlynas vakaro dangaus ruožas šiaurėje ir rytuose

ėmė tamsėti. Jūra dabar atrodė kaip juoda lyguma, žvilgsnis jau nebegalėjo atskirti jos nuo kranto.

Jis lengvai truktelėjo ją už rankovės ir nusivedė atgal, žemyn. Kalvos apačioje buvo ola, kurioje jis ne kartą slėpėsi. Sykį ten atklydo nesąmoningai ir pasijuto atsidūręs tarytum stikliniame kiaušinyje, tokiame kiaušinyje, kuriame, kai jį pajudini, ima kristi snaigės; jis buvo gavęs tokį dovanų iš ponios Frisaksen trobelėje prie kyšulio. Kadaise jis priklausė tėvui, tėvas laikė jį rankose mirties valandą...

Vilfredas švelniai įstūmė ją pro olos angą, pats atsiklaupė ant kelių ir ėmė laukti. Variklio ūžesys artėjo. Tai jau nebe prislopintas gaudimas atviroje jūroje, o visiškai artimas burbuliavimas, koks būna, kai valtis iš lėto slenka pakrante ir ausis ryškiai skiria pavienius stūmoklio dūžius. Staiga ūžesys nutilo, variklis tamsoje keletą kartų suburzgė atbuline eiga. Valtis be šviesų tamsią rudens naktį.

– Palauk čia! – sukuždėjo jis ir nuslinko šlaitu žemyn.

Šviesėlesnio kauburio fone jis pamatė tamsią figūrą. Žmogus tyliai rišo valtį prie kranto. Įgudusios rankos iš karto rado kur pritvirtinti lyną. Tiktai vanduo suteliūškavo, kai žmogus perkėlė koją į krantą ir sunkiai pasviro į vieną pusę. Iš valties dugno jis girgždindamas ėmė tempti kažkokį daiktą. Paskui išsitiesė, įkvėpė oro ir apsižvalgė fiordo pusėn.

Ten buvo tamsu ir tylu. Vilfredas nušliaužė keletą žingsnių atgal ir pavadino Seliną. Abudu jie atsargiai nusėlino šlaitu žemyn ir pamatė, kaip vyriškis krauna ant kranto dėžes – dvi dėžes, penkias, šešias. Jis sukrovė jas į čia pat stovintį karutį ir ėmė sunkiai stumti aukštyn į kalvą. Pastatęs karutį viršuje, grįžo atgal prie valties, pasišvietė elektriniu žiebtuvėliu. Valties dugne buvo likęs lagaminas. Vyras tyliai įšoko į valtį ir išnešė lagaminą į krantą. Žvilgsniu pamatavo kalvos aukštį ir, rodos, sudvejojo. Paskui, pakišęs lagaminą po kažkokiomis virvėmis, vėl pakilo prie savo krovinio. Karutis girgždėjo ir cypė stumiamas aukštyn, o paskui lygia pievele tiesiai prie sodininko namų.

Vilfredas kaip katinas keliais šuoliais atsidūrė apačioje prie tiltelio ir pakišo ranką po virvių rietimu. Be garso nusijuokęs, ištraukė butelį ir prisikišo jį tamsoje prie pat akių. "Doctor's Special" – perskaitė jis. Tada greitai leidosi šlaitu aukštyn prie Selinos. Dabar vyriškio ir karučio siluetai jau buvo matyti visai viršuje prie šiltnamių – dvi juodos kaip degutas dėmės kiek šviesesniame šiaurės vakarų dangaus fone.

– Tai nedidelė skolelė, kurią jis mielai man grąžintų, – pasakė, kai jie rakino Skovliu duris. Žvaigždės, lyg ruošdamosi į ataką, ryškiai švietė visame dangaus skliaute.

Ir kai jie sėdėjo prie žirbuliuojančių stiklų, jis vėl pakartojo:

– ...skola, kurią jis mielai man grąžintų.

– Aš nieko neklausiu, – pasakė ji.

Jiedu sėdėjo tarytum vyras ir žmona, atvažiavę praleisti savaitgalio. Kur buvo jos mintys? Lyg vyras ir žmona... O jis mintyse turėjo dar kartą pakartoti, kadangi tai buvo pabaiga minčių virtinės, prasidėjusios ponios Frisaksen namuose, o gal ir dar anksčiau, kažkurioje vietoje, kurią jam dar reikės prisiminti, jeigu norės atkurti ryšį; jam reikės sugrįžti į sritį savo viduje, kur tiek daug tamsių dėmių, o gal netgi surasti tą tamsų tarpeklį, kuris ir sukelia tą amžiną nesantaiką su aplinkiniu pasauliu, su viskuo, su kuo jis negali susitaikyti. Vienoje vietoje linijos turi susikirsti, toje vietoje, kur vienas liko kitam truputį skolingas, o paskui skola didėjo, augo, didėjo ir reikalavimai.

– Jis jautėsi man truputį skolingas!– tarė Vilfredas.

– Aš nieko neklausiu.

Kitą rytą jis nepaliko valties Snario įlankoje. Paliko ją toliau, kitame užutėkyje, ten, kur niekas neužklysdavo. Dėl viso pikto. Jo visa ta istorija nedomino, bet dėl viso pikto jis pasielgė taip.

Patys jie anksti rytą nuėjo į Askerio stotį, nusprendę į miestą grįžti traukiniu. Visur buvo pilna žmonių: vieni skubėjo į traukinį, kiti – į parduotuves. Jam pasirodė, kad juos su Selina jungia bendras vienišumo jausmas šioje minioje. Šie žmonės visur jautėsi esą savo vietoje: traukinyje, parduotuvėse, ir tuose keliuose, kuriais jie nesuabejoja ir kur kiekvienas posūkis tarytum patvirtina, jog kelias teisingas. Tarp šių žmonių Vilfredas pajuto, kaip jiedu su Selina yra jiems svetimi.

Stotyje jis nusipirko laikraštį. Pranešimas buvo pirmajame puslapyje. Jis atkišo jai laikraštį taip, kad ryto saulės šviesoje jie galėjo skaityti kartu. Advokatai Damas ir Fosas areštuoti. Kažkokia bendrovė, laivai, kurie niekad nebuvo statomi, laivų statykla, kuri niekad neegzistavo, ir žmonės, netekę savo pinigų. Toliau – jau pačios redakcijos ilgi samprotavimai apie galimybes apeiti įstatymą, apie neatsakingą elgesį, apie dabartinę situaciją –

apie viską, ką žmonės buvo įpratę skaityti laikraščiuose. Jis pakėlė akis nuo laikraščio, pažvelgė Selinai į veidą.

– Čia turbūt jau mūsų traukinys, – pasakė ji.

Apsilankęs pas Robertą, Vilfredas nedaug ką sužinojo. Robertas buvo šiek tiek susijaudinęs dėl dviejų savo draugų arešto, bet ne tiek daug, kad galėtum nuspręsti, jog ir jis pats susijęs su šiuo įvykiu. Apie motorinę valtį jis irgi nieko negalėjo pasakyti. Šis ramus fatalistas ir džiaugdamasis neįstengdavo nusikratyti tam tikros melancholijos, todėl ir sukrėsti jį galėdavo ne bet kas.

– Aš, tiesą sakant, norėjau tave paklausti vieno dalyko... Kitados tu turėjai pagalbininką...

– Taip, kitados turėjau. Vardu Birgeris.

– O pavardė?

Robertas nusijuokė.

– Pavardėmis aš mažai domiuosi. Galėtum tai įsidėti į galvą.

Vilfredas žvelgė į jį. Ar gali taip būti, kad štai prieš jį sėdintis žmogus viską žino? Kad visi šie žmonės lengvai sužino jiems mažai rūpimus dalykus, dėl kurių kiti suka galvas galbūt visą gyvenimą...

– Tu per daug rūpiniesi kitais, – tėvišku tonu pasakė Robertas. – Ko norėtum išgerti?

Vilfredas papurtė galvą. Jautėsi toks nuvargęs, kad vos begalėjo pastovėti.

– Ir tu tikrai nenujauti, kur jis dabar?

Robertas truktelėjo pečiais.

– Iš tiesų, tai jau *per daug!* – tepasakė.

Bet tada, kai Vilfredas išėjo iš sujaukto viengungiško Roberto buto, širdyje jis pajuto tik melancholišką nuostabą – dėl to, kad žmonės gali būti vienas kitam tokie artimi ir tokie tolimi, kad jų keliai, kaip ir planetų orbitos, su matematišku tikslumu prasilenkia ir netgi susikirsdami kaipmat nutolsta vienas nuo kito pagal dėsnius, kurie ir draugystę paverčia nesulaikomu išsiskyrimu.

Ateljė po plyšiu laiškams duryse ant grindų gulėjo geltono popieriaus skiautė, šaukimas į karines pratybas... Jis suglamžė popiergalį ir numetė šalin. Tokį šaukimą jau buvo gavęs ir anksčiau: ten ir ten atvykti su dantų

šepetėliu, apatinėmis kelnėmis ir dar dievai žino kuo... Visada kažkas nori tave įtraukti į savo ratą; bet jeigu tu pats to sieki, tai tada, atrodo, ir daiktai, ir žmonės nuo tavęs bėga. Jis baikščiai dirstelėjo po uždanga ant molberto. O paskui griuvo su drabužiais į lovą. "Iki vasaros, – pagalvojo, – pramiegoti iki vasaros..."

V

Negalima sakyti, kad Kalakutas būtų labai pasigedęs nepataisomojo Roberto su jo iškeltais kumščiais; be abejonės, jis buvo malonus žmogus, tačiau be jo ir jo draugužių restorane pasidarė daug ramiau. Ir vis dėlto...

Jau žiemą metrdotelis, leisdamasis salės kilimu į nedideles inspekcines keliones po restoraną, tarytum norėdamas akivaizdžiai įsitikinti, kad veidrodžiai nemeluoja, kažką pastebėjo... na, gal ne tai, restoranas nebuvo praradęs populiarumo – prašmatnūs Kristianijos restoranai visada turėdavo gana tolygų antplūdį publikos, kuri nuostabiu būdu vis atsinaujindavo, – tačiau kažkas vis dėlto buvo pasikeitę, nepanašu nei į pastarąjį metą, nei į senuosius laikus, kai dar...

Valdemaras Matisenas sustojo salės viduryje, vėl pagautas jam pačiam nerimą keliančio išsiblaškymo priepuolio. Staiga jis viską suvokė: lankytojų skaičius liko toks pat, bet pasikeitė klientūra ir apyvarta ėmė smukti. Jis apsidairė. Lankytojų veiduose nebebuvo matyti antspaudo tos kunkuliuojančios nuolatinės veiklos, kuri taip dažnai sudarydavo keblias situacijas. Visa atmosfera neteko buvusio nuoširdumo. Ar gali taip būti, kad štai jis, stovintis vidury salės restorane, kur tiek nuvaikščiojo savo kojas, kad tapo plokščiapėdis, ar gali taip būti, kad jis tiesiog pamilo biržos spekuliantus?..

Jis pažvelgė nepatikliu žvilgsniu į kelnerius, lakstančius su garuojančiomis lėkštėmis nuplikytose rankose. Gal jis vėl daro keistuolio įspūdį? Ar neseka jo kas nors kreivu žvilgsniu, nesikužda pakampėje? Jis ištiesė nugarą ir ryžtingai nužingsniavo į savo kamarėlę pasėdėti ir pasvarstyti apie gyvenimo vingius. Nėra jokios abejonės. Kažkas keitėsi. Žvilgtelėjęs į veidrodžius, jau nebematydavo aistringų šypsenų ar lūpų, kurios be perstojo

judėdavo karštai besiginčijant dėl akcijų kurso ir skaičių; dabar matydavo žmones su kaukėmis, tiesa, tokius pat naujųjų laikų žmones, kuriuos niekino ir kurie taip smarkiai nusmukdė susirėmimų lygį jo tradiciniame mūšio lauke. Dabar matydavo žmones su kaukėmis, kokias užsideda ligoniai, – apgaulingų vilčių arba – kas visų blogiausia – rezignacijos kaukes.

Matisenas pasijuto bežiūrįs į nuolatinių klientų staliuką "lūšnoje": gal netrukus čia pasirodys kas nors iš daugiau ar mažiau nuolatinių lankytojų. Jį pritrenkė mintis, kad stalelis daugumą šio mėnesio vakarų būdavo neužimtas; iš tiesų, visi tie grėsmingi požymiai ėmė rodytis jau nuo Naujųjų metų. Matisenas atsisėdo ir mažai ką suvokdamas ėmė sklaidyti paskutinių savaičių sąskaitas. Jis niekaip negalėjo susikaupti.

Atrodė, kad Naujųjų metų malda, skaityta miesto bažnyčiose, staiga įgavo visai netikėtą prasmę. Iki šiol Matisenas jausdavo tylų džiaugsmą kiekvieną sekmadienį išsitraukęs iš kišenės laikraščio iškarpą su perspėjančiais žodžiais: *Naujųjų metų malda už norvegų tautą. Vargai ir pavojai.* Tada jam net šiurpuliai perbėgdavo nugara nuo to dramatizmo ir mistikos, kurie atitikdavo jo sielos gelmėse slypinčius troškimus. Dėdamasis į širdį grėsmingus įspėjimus, aidinčius iš sakyklos, vaizduodavosi skaitąs ugningą poemą. Tie žodžiai jam keldavo kažką panašaus į vaiko baimę, tačiau jie jam buvo ir gražūs.

Šią akimirką žodžiai jo jau nebedžiugino. *Vargai ir pavojai* – iki šiol šie žodžiai grakščiai įsipindavo į įprastus skundus, kaip sunku taupyti maistą, į pokalbius apie laukiamą sausą įstatymą ir viską, kas buvo susiję su jo amatu, – jie skambėdavo toli, poetiškai, lyg varpų gausmas svetimame krašte. Bet štai dabar žodžiai įgijo savo tikrąją reikšmę. Žmones iš tiesų ištiko vargas, dvasinis ir kūniškas, jiems gresia pavojus, tikras pavojus konkretiems žmonėms. Jo klientai, matyt, nebuvo labai turtingi, galimas daiktas, jie kenčia nepriteklių. Kitaip kodėl gi jie čionai nebesilanko? Ir kodėl tie, kurie dar lankosi, užsidėjo kaukes? Juk šiandien šampanas dar neapdėtas papildomu mokesčiu kaip prabangos dalykas ir tam jis, žiūrėdamas iš savo profesijos taško, gali tik pritarti. Tačiau lankytojų vis mažėja ir mažėja. O naujieji, tie, kurie dabar ateina, – jau nebe nauji, jie pamažu tampa senais klientais, – jie neturi nei ramios tikrų senųjų klientų laikysenos, nei tikrų naujųjų atkaklumo bei plačių užmojų.

Visa tai atsispindėjo jo veidrodžių sistemoje. Dabar jis tai suprato. Veidrodžiai skelbė artėjančią pasaulio pabaigą. Tuo pat metu jis pamatė ir savo veidą – papilkėjusį ir išburkusį. Atrodė, tarytum daugelį savaičių, o gal ir metų būtų sirgęs sunkia karštlige ir dabar yra nusilpęs, tarytum vėjo papučiamas. Jis tarnavo savo laikui. Tačiau dabartiniai laikai jau nebe jo laikai. Bet jis tarnavo ir jiems. Jo veidrodžiai jau nebebuvo magiški veidrodžiai, su kurių pagalba generolas gali komanduoti savo daliniams atsukęs į juos nugarą. Jie tapo demaskavimo veidrodžiais, nors kol kas tik jis vienas tai supranta.

Kai jis metė į veidrodžius dar vieną maldaujamą žvilgsnį, vaizdas priešais jį ėmė suktis, ėmė suktis dviem plokštumomis, o jis pats pasijuto esąs tarytum besisukančio rutulio viduryje. Iškišo liežuvį norėdamas pasižiūrėti, ar neaptrauktas. Bet sukosi ir liežuvis, virtęs bespalviu neaiškaus skonio žuvies filė. Pažvelgė į savo rankas – jos drebėjo. Pabandė užčiuopti pulsą.

Pirmą kartą per tris dešimtis generolo veiklos šiame mūšio lauke metų metrdotelis Matisenas nusvirduliavo į direktoriaus kabinetą ir pareiškęs, jog serga, užsiminė, kad poste jį galėtų pakeisti vyresnysis kelneris Gundersenas.

Šį rudenį netrūko visokių naujienų. Spalio mėnesį Vilfredas dainavo daineles Maksimo reviu Bazaro salėje. Sutartį sudarė per lažybas. Keletą kartų atsitiktinai apsilankęs, Vilfredas išmoko beveik visas daineles atmintinai ir juoko dėlei netgi kai ką patobulino. Jam patikdavo žavėti draugus dainelėmis kokiame nors uždarame ratelyje – toks buvo jo nusileidimas iš Mocarto aukštybių. Robertas ir Foso bei Damo paveldėtojai prie nuolatinių svečių stalo "lūšnoje" pažinojo direktorių – jis buvo dalininkas biznio su dešrelių vežimėliais, kurie Robertui iš tiesų duodavo nemažą pelną. Vieną dieną kabaretas gana netikėtai neteko jauno pagrindinio dainininko. Tai įvyko įsikišus policijai, dėl priežasčių, susijusių su asmeniniais dainininko reikalais. Robertas dosniai pasiūlė dalį "Jūros biržos" akcijų, laiduodamas, kad Vilfredas po pirmojo bandymo bus priimtas dainuoti, o Vilfredas savo ruožtu lažindamasis prižadėjo dešimt butelių šampano. Lažinosi tarytum juokais, bet Robertas buvo toks žmogus, kuris ir smulkmenas stengdavosi

įgyvendinti su didžiausia energija, ir jau kitą rytą Vilfredui paskambino direktorius, savo svarius argumentus paremdamas dar ir gera suma grynų pinigų, taigi Vilfredas sutiko imtis šio juokingo vaidmens.

Trečią vakarą po šio pokalbio jis jau su užsidegimu dainavo Maksimo reviu ir dėl to jautė kutenantį džiaugsmą. Salė buvo ilga ir siaura, ir netgi degant lempoms salės giluma skendėdavo tamsoje, o virš jos plaukiodavo apšviesti tabako dūmai. Vakarop salė visada būdavo pilna, ir tiktai dviem siaurais ruožais išilgai į žarną panašios patalpos stovėjo tuščių staliukų eilės – ten, kur ėjo galerija.

Tie staliukai buvo pavojingi, nes neretai iš privilegijuotųjų vietų balkone žemyn lėkdavo alaus buteliai. Patyrimas rodė, kad jie krisdavo vertikaliai, vadinasi, dėl neatsargumo, o ne dėl piktų kėslų.

Spektaklio turinį tam tikru mastu nulemdavo tai, kad artistai imdavo improvizuoti ir dėl to susilaukdavo didžiausio pasisekimo ir sukeldavo ypač nuolatinių svečių entuziazmą, nes tai paįvairindavo ir atnaujindavo programą. Vilfredas labiausiai nervinosi dėl savo atlikimo lygio. Iš plojimų salėje nedaug ką galėjai spręsti, nes jie visada būdavo vienodai audringi ir, apskritai paėmus, vienodai nuoširdūs ir atlikimo metu, ir prieš, ir po numerio. Tačiau marga puokštė, įteikta jam guvių šios scenos gerbėjų, įtikino, kad jis laimėjo pergalę. Ji buvo švenčiama iki užsimiršimo po spektaklio ištuštėjusioje salėje.

Kitą rytą jis stovėjo savo atelje, slogiai galvodamas, kad štai jį ėmė slėgti kažkokios pareigos. Ką tik skambino Robertas ir tyliai nusikikeno į telefono ragelį, o tai buvo jo didžiausio pasitenkinimo ženklas. Jis paklausė, kaip jam vakar patikę. Vilfredą persmelkė baimė. Jis iš prigimties buvo improvizatorius, mėgėjas, galįs daug pasiekti improvizuodamas desperatiška nuotaika. Bet štai jam dar šiandien vakare teks vėl grįžti į sceną. Iš jo kažko laukiama, nuo jo priklauso dalykai, į kuriuos kai kas žiūri rimtai. Taip bus ir rytoj vakare, ir poryt, kasdien...

Iš pradžių jam buvo sunku. Jis pažino, kas tai yra baimė prieš išeinant į sceną ir baimė, kai nežinai, ar atsakysi į replikas, jeigu kam iš publikos šaus į galvą ką nors pareikšti, ar pakeisi kolegą, reikiamu metu nepasirodžiusį scenoje, – visa tai buvo staigmenos, kurių galėjai tikėtis spektaklyje, kas vakarą darančiame netikėčiausius posūkius.

Po savaitės Vilfredas pajuto, kad jam visa tai pradeda labai patikti.

Kasvakarinė įtampa pripildydavo jį džiaugsmo, kurio jis lig šiol nebuvo patyręs, patikdavo tas azartiškas bendradarbiavimas su žmonėmis, kurių pats egzistavimas jam buvo nežinomas ir netikėtas... Daugelis šių ištikimų linksmintojų žiūrėjo į savo darbą visu rimtumu, kuris iš pradžių jį stebino ir kėlė šypseną, bet vėliau ėmė daryti įspūdį savo neabejotinu natūralumu. Čia buvo vyresnio ir jaunesnio amžiaus moterų ir vyrų, vis dar idealizuojančių savo "profesiją": jie sekė niekad jiems negirdėtų aktorių pavyzdžiais ir siekė profesijos idealų, kurie pašaliniam galėjo atrodyti juokingi, bet jiems patiems ir jų aplinkai buvo tokie suprantami kaip Fagerborgo parapijos pastoriaus noras mirti susitaikius su Dievu.

Čia netrūko ir vadinamųjų "smukusių" tipų su pamėlusiais veidais, išraudusiomis akimis nuo daugelio metų girtavimo ir nervų įtampos pramoginiame teatre, nuo spektaklių, nuo ilgo bohemiško gyvenimo, klajonių po daugelį šalių. Bet kolegų akyse šie neapibrėžto amžiaus nevykėliai, kalbantys skandinaviškų kalbų kratiniu, visai nebuvo smukę; sėdėdami iki išnaktų prie stalo, jie galėjo atrodyti slunkiai ir nemokšos, tačiau iš scenos sugebėdavo sviesti taiklią ir aštrią repliką net tokiu metu, kai, rodos, kiekvieną žodį nustelbdavo salės murmesys ir butelių žvangėjimas.

Vilfredui čia patiko. Be to, ir pinigų užsidirbdavo. Su linksmu virpuliu jis galvojo, kaip gandas apie jo spektaklius kada nors pasieks dėdę Martiną ir visą privilegijuotąją visuomenę jų dramblio kaulo bokšte. Tiesa, jis vaidino prisidengęs slapyvardžiu; taip darydavo daugelis jaunesnių aktorių tikėdamiesi, kad toks *nom de guerre** turi magiškos galios, burtų jėgos, galinčios nuvesti juos skersai gatvę į spindinčią Dovrės salę, o jei pasiseks, tai ir tiesiai į Moderniojo teatro parnasą, ant kurio fasado virš visų vardų aukso raidėmis įrašytas Augusto Šionemano vardas[9], vardas to lieso kaip šakalys Kristianijos dievaičio, apie kurį sklido daugybė anekdotų... Turės jis slapyvardį ar ne, nedidutėje sostinėje vienas visuomenės sluoksnis nuo kito nebuvo tiek nutolęs, kad gandai nenuskristų į aukštuomenės salonus.

Tačiau po dvidešimties dienų varginančio darbo scenoje Vilfredas staiga pajuto, kad negali išgauti iš savo gerklės nė garso. Tabako dūmai ir neįprasta įtampa atėmė jo paskutinius sugebėjimus dainuoti. Nuoširdžiai apgailėdamas, direktorius buvo priverstas patikėti vaidmenį kitam, gerokai

* Kovai pasirinktas vardas (*pranc.*).

vyresniam, talentui. Niekad netrūko bevardžių pretendentų, reikalui esant išnyrančių iš tamsoje slypinčio pulko tų, kurie vis dar neprarasdavo vilties. Vilfredas, nespėjęs ryškiau išsiskirti iš nežinomųjų, vėl nugrimzdo į jų eiles.

Lapkričio mėnesį keletas Vilfredo rato žmonių nuvažiavo į Roberto viešbutį Halingdalyje. Viešbutis iš tikrųjų egzistavo, tiktai labai savotiškai. Gausūs Roberto sumanymai visada turėdavo realybės grūdą, tik šis viešbutis taip ir netapo viešbučiu.

Selina važiavo kartu. Kai jie nuo ten, kur juos išleido taksi, kilo į paskutiniąsias kalvas, Vilfredas atidžiai ją stebėjo. Ji ėjo lengvai, įgudusiu žingsniu, buvo apsivilkusi rudą neperšlampamą sportinį kostiumą, ant nugaros užsimetusi dailią nedidukę kuprinę. Ji ir dabar atrodė tarytum iškirpta iš žurnalo, o nerūpestinga iškylautojos išvaizda bylojo, kad ji visada kalnuose jaučiasi puikiai. Ar kada nors buvo ilgiau išvažiavusi iš miesto, išskyrus tą keletą kartų, kai lankėsi pas savo tetą Gronde? Rodos, ne. Jos žodyne jis nebuvo girdėjęs nė vieno posakio, susijusio su mišku ar laukais. Jis vis labiau žavėjosi ja dėl to, kad ji savarankiškai stengdavosi prisiderinti prie bet kokių aplinkybių. Tas keturias savaites, kai jis dainavo Maksimo reviu, ji kas vakarą sėdėdavo prie "pažįstamųjų" stalelio dešinėje, prie pat scenos, o per paskutiniuosius vakarus, kai Vilfredas tegalėjo pasireikšti tik mimika, o tekstą leido atlikti aktyvesnei publikos daliai, ji lyg niekur nieko pasišovė vadovauti klakeriams. Tie papildomi plojimai kiekvieną kartą jam padėdavo išgauti menką balselį šiuo keistu nebylumo laikotarpiu. Beje, jo nebylumą publika sutiko palankiai, tarytum naują spektaklio išmonę. Ir kiekvieną kartą jis greitomis žvilgtelėdavo į ją dėkingumo kupinu žvilgsniu, bet jinai į jį neatsakydavo. Žvelgdavo tiesiai prieš save, netgi ne į sceną, o kažkur į scenos gilumoje esančią dekoraciją, ant kurios buvo nupieštos džiunglės, sakytum aktoriai turėdavo pasirodyti iš tų džiunglių, išlįsti lyg iš po medžių. Žvelgdavo į priekį be džiaugsmo ir be nuobodulio, žvilgsniu, kurio jis neįstengė perprasti, nors įtarė, kad tas žvilgsnis iš viso nieko nereiškia.

Roberto surežisuotas gyvenimas kalnų trobelėje buvo ne tik naudingas sveikatai. Tiesa, jie planavo žygius į kalnų viršūnes, ir Robertas su nenuilstamu optimizmu juos pažymėjo žemėlapyje, bet dažniausiai būdavo pasitenkinama neilgais pasivaikščiojimais mažais būreliais į artimiausias

kalvas. Kartu su jais buvo ir vienas pianistas, kuris jiems kėlė nemaža rūpesčių. Scenoje jis turėjo slapyvardį Lukas ir priklausė Roberto pažįstamų iš restorano būriui. Lukas pirmasis susilaukė Kristianijos publikos palankumo dainuodamas ir sau akompanuodamas taip tyliai, kad beveik nieko nebuvo girdėti. Visa bėda su tuo *whispering baryton** buvo ta, kad jis nuolat, čia dėl vienos, čia dėl kitos priežasties grasino nusišausiąs. Jis vis pačiu matomiausiu būdu "slapta" pasiimdavo revolverį, kol galų gale kažkas patikrino ir įsitikino, kad ginklas netgi neužtaisytas, – nuo tada į dainininką nebekreipė dėmesio.

Tačiau šis melancholikas pažinojo Miriamą. Lukas nedaug ką tegalėjo apie ją papasakoti, žinojo tik, kad ji ruošiasi koncertuoti Kopenhagoje ir kad į ją dedama daug vilčių. Bet kai jis paminėdavo ką nors iš muzikos pasaulio, ką nors, į ką dedama vilčių, jo akys sudrėkdavo, ir jis tuoj griebdavosi revolverio. Tai buvo geraširdiškiausias bambeklis, ir Robertas prašė visus žiūrėti į jį atlaidžiai.

Pats Robertas, kaip paprastai, buvo viskam tolerantiškas. Jis norėjo truputį pailsėti nuo visos įtampos šį rudenį. Be to, jam rūpėjo sužinoti, kaip jo draugai vertina galimybę laikyti šioje vietoje viešbutį. Taigi ši išvyka buvo ne vien tik pramoga – kaip ir viskas, ko Robertas imdavosi. Savo veiksmams jis mėgdavo suteikti tolimos perspektyvos dalykišką atspalvį.

Draugai geranoriškai pripažino, kad ši vieta teikia neblogų galimybių – ne per aukštai kalnuose, bet ir ne visai slėnyje. Kai kelias bus nutiestas dar arčiau, pagerės susisiekimas, o sutaisius stogą ir sutvarkius kambarius, visų nuomone, viešbutis išeis visai geras.

Už tai buvo išgerta, o vakare visi šoko pagal gramofono muziką. Robertas nebuvo įkyrus šeimininkas, bet pasirūpino, kad svečiams nieko netrūktų. Jis pareiškė ketinąs šią žiemą čia apsistoti. Dabar jam esą pravartu pagalvoti apie savo sveikatą. Ir iš viso pagalvoti. Foso ir Damo byla nebuvo tokia jau paprasta. Juos vis dar laikė areštuotus, o tyrimas atskleisdavo vis naujų ryšių.

Žinios apie Miriamą Vilfredą gerokai sukrėtė. Jį jaudino visa, kas buvo susiję su šia mergina: jos gabumai muzikai, jos rimtumas, jos žydiškumas keldavo jam džiugų smalsumą. Jis prisiminė speiguotus vakarus prie

* Kuždantis baritonas (*angl.*).

Uranienborgo bažnyčios, kai jiedu, grįždami iš konservatorijos, gėrėdavosi šiaurės pašvaiste. Jis taip retai ją prisimindavo tik todėl, kad šis prisiminimas atgaivindavo jam ir kai ką kita – kadaise pajustą siaubą dėl paauglystės metais atliktų piktų darbų, dėl vieno įžūlaus antpuolio apiplėšimo tikslais prieš tabako pardavėją Griunerlokene, kuris pasirodė esąs jos dėdė – dėl neaiškių politinių priežasčių persekiojamas visuose kraštuose, persekiojamas jo bei jo improvizuotos gaujos, persekiojamas iki pat mirties.

Tokie prisiminimai jam visuomet sukeldavo skausmo dilgsnius kairėje rankoje. Kartą, vieną rugpjūčio sekmadienį, jis ją susilaužė per pašėliškas gaudynes stačiu Ekebergo skardžiu iki pat fiordo. Tada jis buvo įsisiautėjęs, nes jame buvo pradėję trykšti tamsieji šaltiniai. Tada jam rodės, kad paslaptingos jėgos jį traukia prie požeminių gyslų tamsioje gelmėje – ten slypėjo pavojus, bet jis nuolat tą gelmę jautė, norėjo ištyrinėti. Vėliau... suaugo, taigi įgijo sugebėjimą kartkartėmis atstumti pagundas toliau nuo savęs. Bet kitais kartais jį vėl apakindavo blyksniai – melsvi žaibai iš praeities, ankstyvesnės už jo paties praeitį, iš praeities, turinčios visus praeities požymius, – nesuprantamos, bet niekad nenurimstančios. Ji lyg tankmė, iš kurios jis išėjo ir jau tikėjosi jos atsikratęs, bet kažkas iš tų brūzgynų liko prikibę prie jo – gal aštrūs krūmų spygliai, o gal voratinklis, kurio niekaip negali nusibraukti, – tos pačios tankmės pasaulio tinklas, grasinantis kartais tapti pinklėmis ir pagauti jį amžinai.

Vilfredą sukrėtė tai, kad Miriamos vardą išgirdo iš šio tragiško muzikos šarlatano, kuriam, kaip pastebėjo, jos vardas skleidė aukso spindesį – taip, rodos, būdavo visiems, kam tekdavo su ja susidurti. O kodėl gi ji neturėtų žavėti šio vaikino, pasiekusio šiokių tokių laimėjimų savo grojimu ir dainavimu apsvaigusiai publikai, nesugebančiai tiek susikaupti, kad galėtų pajusti tikrą muziką. Šis "muzikantas" irgi kažkada ėjo iš muzikos pamokų Nurdalio Bruno gatvėje su sunkiu natų portfeliu rankoje, o galvoje su lengvomis mintimis, svajonių sparnais skriejančiomis ten, kur tobulėjama ir kur laukia pasisekimas. O paskui jį, matyt, sužlugdė atsitiktinumai, apsileidimas, netikę patarimai, o gal jam pasirodė, kad meno šalyje reikia eiti tiesiausiu keliu, gal panorėjo žvejoti drumstame vandenyje, prisidengęs egzotišku vardu ir pasirinkęs dainavimo būdą, vakaro valandomis žavintį sentimentalius kavinių svečius, pavargusius nuo įtampos ir ambicijų. O be to, dar buvo iš kelio išklydę miesčionys, kuriems muzika reikalinga kaip

geidulių stimuliantas. Muzikos sparnai jiems reikalingi, kad galėtų bent iliuziškai pabėgti nuo akcijų, kurios nekyla, ir nuo realių aplinkybių, kurios antrą kartą jiems pasirodė ne tokios žavingos kaip pirmąjį.

Ir pagaliau – kokią teisę jis, Vilfredas, turi galvoti apie tokius žmones su panieka? Juk ir jie, kaip ir visi, stengiasi išsisukti nuo tikrovės, tikrovės, kuri tokiems žmonėms šiais laikais arba suspindi per daug skaisčiai ir todėl praranda tikroviškumą, arba prislegia taip, kad neįmanoma pakelti.

Vėlų vakarą Vilfredas šoko su Selina "viešbučio" hole, salėje su neaptaisytų rąstų sienomis – pagal kaimišką stilių. Valgomasis kol kas uždarytas, buvo tikimasi, kad jis dar bus įrengtas iki galo, – Robertas dar turėjo tokią nedrąsią viltį. Jiedu šoko, bet Vilfredo mintys skrido pas Miriamą, mintys padrikos, atspindinčios geresniąją esybės dalį, kraštą, kuris yra prarastas ir kuriam susigrąžinti padėta nedaug pastangų. Jiedu šoko. Selina mėgo šokti, bet ne taip kaip padorūs žmonės, kurie ritmą ir melodiją stengiasi paversti harmoningais judesiais; ji buvo kaip šokio įsikūnijimas, ir todėl partnerio rankose buvo tarytum kažkas neasmeniška: Vilfredo mintys laisvai galėjo klaidžioti, kur joms patinka.

Tuo tarpu Robertas ir toliau buvo veiklus šeimininkas. Stengėsi, kad svečiai čia gerai jaustųsi ir patikėtų jo planais. Tačiau jo energijos visur užtekdavo neilgam. Vieną dieną jis susirūpino kelio tiesimu ir netgi pasikvietė pagalbon du vyrus iš kaimo. Apskaičiavo, kiek reikės darbo dienų, ir planavo baigti likusią kelio atkarpą per dvi savaites. Jis ir pats galėdavo neblogai darbuotis kapliu ir kastuvu, kol nusibosdavo. Buvo visų galų meistras ir turėjo patyrimo iš įvairiausių sričių. Tačiau darbas jam greitai nusibodo, ir jis atleido darbininkus, apipylęs juos draugiškais pažadais. Čia nebuvo toks darbas, kuris galėtų jį ilgesniam laikui patraukti. Kartą jie rado miške negyvą danielių, ir Robertas apsiverkė dėl jo tikrai nuoširdžiomis ašaromis. Jis tuoj nutarė čia užveisti danielių kaimenę ir šitaip patraukti turistus. Jį taip pat labai sudomino skelbimas laikraštyje, kad ketinama steigti Norvegijos oro laivyno bendrovę. Vakarais, sėdėdamas prie židinio, jis piešdavo jiems viliojančius ateities vaizdus, ateitį, kai iš vieno krašto į kitą, netgi iš vieno žemyno į kitą bus galima nudumti per keletą parų, o gal net ir per keletą valandų, – visa tai lemianti nepermaldaujama technikos pažanga, nors ir ką sakytum apie karą, jis vis dėlto priverčiąs žmogaus smegenis sukurti negirdėtų dalykų...

O kol kas noris pailsėti. Kaip jis sakė, noris padreifuoti pakrantėje. Iš visko sprendžiant, atrodė, kad daug kas keisis. Prieš išvažiuodamas jis aplankęs kalėjime savo draugą Damą. Damas nepraradęs žvalios nuotaikos. Neprarasti žvalios nuotaikos Robertui atrodė pats svarbiausias dalykas. Damas nedaug ką galis sau prikišti. Vadinamieji indėlininkai gausią, kas jiems priklauso, o pagaliau argi ne jie patys to norėję? Nori per upę bristi, nebijok kelnių sušlapti, kalbėjo Robertas, kiek niūrokai žvelgdamas į ugnį židinyje. Naujai įmesta smalinga pušies šaknis išsklaidė niūrią prieblandą.

O kalėjime sėdinčio draugo motorinę valtį "Saturną" Robertas pasiėmęs sau – taip jiedu susitarę. Jis slapta ją išplukdęs ir pakeitęs vardą, pastatęs nedideliame elinge kitoje fiordo pusėje. Na, o paskui išmainęs "Saturną" į jachtą, – varikliai kelią per daug triukšmo. Jachta daug švaresnė, atrodanti lyg gulbė fiorde. Pavasariop jis ketinąs plaukti į Kopenhagą. Gal ir Vilfredas norėtų plaukti kartu – ne, ne kaip svečias, jeigu jam taip nepatogu, o kaip jūreivis, kaip paprasčiausias jūreivis prie burių...

Roberto paslaugumui nebuvo ribų, jis nenuilsdamas kūrė naujus planus. Kad ir tokia prekyba gatvėse... Pažiūrėjus į statistiką – kada nors, pasitaikius progai, jis tą ir padarys, jau surinkęs šiokios tokios medžiagos, – bus galima pamatyti, kad naktinė prekyba gatvėse, sakysime, karštomis dešrelėmis ar panašiai, gali patenkinti būtiniausius poreikius, kadangi nakties gyvenimas mieste vis plečiasi. Dievai žino, gal tai galima pavadinti net ir socialine institucija – juk daug yra tokių, kurie šlaistosi nerasdami ramios vietelės sušnekti vieną kitą žodį ir ko nors užkąsti.

Daug ką galima buvo pasvarstyti. Ir menedžeris Robertas galėjo ištisas valandas sėdėti ir kurstyti ugnį, maišydamas žarstekliu žarijas, ir planuoti sau bei kitiems ateitį, prasmingą ir kupiną vilčių. Šis žmogus, kuris jiems vis labiau patiko, turėjo daug nenuilstančio geradario bruožų. Netgi melancholiškajam dainininkui visi jo gražūs planai bei norai padaryti žmonių gyvenimą jaukų ir gražų teikė savotiškos miglotos paguodos.

Robertas, šis šviesos angelas, džiugino ir Vilfredo širdį. Gera buvo girdėti jo melodingą balsą, kuris, kaip ir jie visi, buvo toli nuo pasaulio; gera buvo klausytis žmogaus, kuris nesistengė kitų įpareigoti, kurio energiją galėjai palyginti su bėgimu vietoje – ji tryško beveik be garso ir be šuolių, be ryškaus akimirkos efekto. Tokiais vakarais Vilfredas pajusdavo liūliuojantį skaidrų nuovargį. Nieko neįpareigojantys Roberto samprotavimai iš tiesų

tarytum *whispering baryton* ramino sielą, šiek tiek pavargusią nuo realybės. Visa bėda, kad ir pati realybė turėjo taip maža realumo.

O jeigu ji visai išnyks, jei krovinys nugramzdins ją į dugną...

Šie lemtingi žodžiai buvo ištarti vieną negerą, blausų rytą. Buvo ištarti netyčia, be piktų kėslų. Tačiau atrodė, kad jie pakibo ore, vibruodami lyg neišvengiama realybė. Tiesa, kaizeris Vilhelmas pareiškė, jog taika ateis tik tada, kai pasaulis pamatys, kad vokiečiai laimėjo. Amerikiečiai savo ruožtu žadėjo pasiųsti tūkstančius lėktuvų bombarduoti Eseną... Kaip ten būtų, reikėjo susitaikyti su mintimi, kad taika vis dėlto gali ateiti. Toji mintis kėlė nerimą kenčiančiai Skandinavijos tautai. Susidariusios aplinkybės galėjo dugnu į viršų apversti tą aukso indą, kuriame jie įprato tūnoti...

Grėsmingi žodžiai kabojo ore. Bet Robertas, vaišingas šeimininkas, neleido, kad svečius ilgai kankintų nemalonios mintys. Kad ir kas atsitiktų, – jis išraiškingai skėstelėjo rankomis, atseit ką čia žmogus bepadarysi, – pasaulis vis dėlto suteikia daug galimybių tiems, kuriems netrūksta iniciatyvos, tiems, kurie numato ateitį. Nors ir buvo labai kuklus, jautėsi galįs numatyti ateitį... iki tam tikro laipsnio, jeigu pasitaikys proga... Ir vėl Roberto veidu perbėgo šešėlis – židinio atšvaitai ant jo taip mirgėjo, kad sunku buvo suprasti, kada jis liūdi, o kada regi šviesią šviesią ateitį.

Tiesa sakant, reikalai Norvegijoje ne tokie jau prasti. Vis dėlto laisvai iniciatyvai atsiradę daugiau galimybių, kad ir ką sakytum apie valdžią, kuri įvedė tokį šykštų maisto skirstymą ir ketina paskelbti sausą įstatymą ir tokiu būdu atimti iš tautos teises į alkoholį. Beje, viską nulemianti ne tik valdžia, bet ir kiekvieno žmogaus požiūris į realią padėtį. Pavyzdžiui, jis, Robertas, puikiai suprantąs tuos, kurie paėmė alkoholio importą į savo rankas. Kiekvienam savi marškiniai arčiau kūno, o čia, be to, dar gali padaryti paslaugą savo artimui...

Svarbiausia – pakantumas. Gražūs planai ir pakantumas viskam, kas susiję su praeitimi ar ateitimi. Vilfredas jau nebesuko galvos, ar Robertas pats tiki savo argumentais ir savo planais. Jam ir pačiam buvo svarbu užleisti praeitį tamsos uždanga ir puoselėti visas viltis, per daug nesistengiant į jas įsigilinti. Jam buvo svarbu, kad laikas atneštų brandumą, bet kad atneštų be ryžtingos jo iniciatyvos ir be lemtingo rausimosi praeityje, kuri nuolatos gąsdina taip, kaip gąsdina tankmė. Žurnale "Illustrated London New's" jis per visą puslapį matė piešinį, kur buvo pavaizduotas niekieno teritorijoje

gulintis kareivis, apšviestas neramių tolimų sprogimų atšvaitų. Iš laikysenos galėjai suprasti, kad kareivis norėjo trauktis atgal į savo pozicijas, tačiau grėsmingame sprogstančios granatos blyksnyje pamatė – ir mes tai matome, – kad kelias atgal atkirstas spygliuotų vielų, kliūties, kurią pasistatė jis pats ir jo draugai. Vargšas kareivis pakliuvo į pinkles, į savo paties paspęstas pinkles. Apačioje buvo užrašas: *"Kelias atgal?.."* Tas paveikslas Vilfredui kai ką sakė, sakė, kad kareivis turi grįžti, nes nėra jam kelio pirmyn, kol grįš atgal: pirmyn jis gali eiti tik kartu su kitais, iš to išeities taško, kuris slepiasi už spygliuotų vielų.

O gal vis dėlto įmanoma, kad visas tavo gyvenimas būtų veržimasis pirmyn, judėjimas įvairiomis kryptimis, bet visada pirmyn palyginti su esamu momentu... Turėtų būti tokia galimybė, galimybė šokinėti iš vienos duobės į kitą, pasikliaujant likimu, paliekant priedangą taikinio vietoje. Kartą ir tu galbūt norėjai stovėti tiesus ir šviesti – tada, kai skaidrieji šaltiniai dar tryško tavyje. Bet kažkokia miglota tamsa surijo šviesą, o už nugaros kažkas grėsmingai juodavo, tarytum tinklas su daugybe kilpų...

– Jeigu šeimininkas leis... – ištarė šiai kompanijai įprastus žodžius Vilfredas ir užkopė į viršų atnešti dar vieno butelio viskio. Jis stengėsi užtęsti tokius vaikščiojimus – nešdamas jausdavo butelio turinio galimybes, ir tas malonumas tarytum auksas sverdavo jo pirštus. Kažkada jis iš tiesų pasinaudojo draugišku Andreaso pasiūlymu; Andreaso akys tada spindėjo iš pasididžiavimo, kai jis iš automobilio į jo ateljė ilgais laiptais nešė sunkią dėžę, pilną auksinių galimybių. Paskui kiek skeptiškai žvilgtelėjo į kampe stovintį molbertą – laimė, jis buvo uždengtas – ir naujai išmokta maniera kilstelėjęs antakius paklausė: "Pieši?" – tokiu tonu, kokiu susirūpinęs dėdė kalbasi su savo vėjavaikiu sūnėnu.

Vilfredui Andreasas už tai ir patiko. Jam patiko tai, kad tam juokingam žvirbliui su ereliška pavarde taip pasisekė. Jis buvo iš tų, kuriems žemės gėrybės teikia džiaugsmo, nes tiki, kad tai gėrybės. Už naivų veržimąsi aukštyn jis susilaukė užmokesčio, ir jam buvo atlyginta už skurdžią vaikystę Frognerio gatvėje. Tad kodėl gi jam, Vilfredui, šiek tiek nepasišaipyti?

Andreasas papasakojo jam ir apie Erną. Ji tapo geruoju Raudonojo Kryžiaus angelu ir išvyko į frontą. Vilfredas nežinojo, ar būtų galėjęs iš anksto tai numatyti, – tikriausiai taip, jei būtų apie tai kada nors pagalvojęs. Laikraščiai rašė apie tokias šaunias moteris iš neutralių kraštų, kurios

stengdavosi įnešti savo indėlį į kovą. O Erna buvo kaip tik iš tokių – kas gi daugiau, jeigu ne ji? Pasiaukojanti, švari, narsi Erna, kilusi iš namų, kur tėvas vaikus versdavo valgyti sveiką, bet niekieno nemėgstamą maistą. Erna, kuriai jis padovanojo šilkinį pasaitėlį vieną vasaros dieną, vaikystėje, prieš tūkstantį metų, – vaikystėje, kuri jau tada buvo jam pasibaigusi... Kvepianti švariais skalbiniais, atsidavusi Erna – jauna moteris, kelianti sąžinės graužimą tam, kuris į ją nepanašus. Kam gi daugiau, jeigu ne jai, guosti kenčiančius sužeistuosius už fronto linijos ir drąsiai stovėti kulkų lietuje, ką gi daugiau, jeigu ne ją, prisimins invalidai, kam gi prieš rikiuotę reikš pagarbą žilagalviai generolai, kai kruvina puota bus pasibaigusi. Ji bus nesavanaudiškumo pavyzdys ir iki gyvenimo pabaigos slapta susituoks su diplomu, kuris kabės paauksuotuose rėmeliuose kairėje virš sofos ir kurį bus galima rodyti anūkams atėjus tokiam laikui, kai galbūt naujas karas vėl pareikalaus pasiaukojančių žmonių.

Taip, tokie reikalai. Jam patiko ir Erna už jos pasiaukojimą. Tas jos pasiaukojimas tikriausiai atsiradęs po daugybės svarstymų bemiegėmis naktimis, po daugybės abejonių, nusprendus atsisakyti žemiškų vilčių. Ji juk negalėjo manyti, jog visas pasaulis apimtas liepsnų tik tam, kad kažkokia Erna galėtų įvykdyti savo pašaukimą ir duoti pavyzdį būsimoms kartoms.

Taip, jie jam patiko. Neapibrėžtas jo draugo Roberto geranoriškumas staiga apėmė ir jį. Kas žino, ar pasaulis vertas tų staigių permainų, kilusių iš prieštaravimų? Juk aukštesnieji sluoksniai vieningai tvirtina, kad tie revoliucionieriai Rusijoje persistengė, ir, be to, dar ir *dirty trick** Rusijos sąjungininkų atžvilgiu. Aišku, ne paslaptis, caro režimas nebuvo tobulas, betgi ir rusai galėjo turėti kantrybės ir palaukti kaip ir visi kiti, – kaži kas šiame pasaulyje gauna viską, ko norėtų?

Taip galvojo dėdė Martinas. Dabar jis jau nebe viską tvirtindavo taip kategoriškai, sugebėdavo pažvelgti į dalykus iš įvairių pusių, o tų pusių jo įvairialypė veikla įgaudavo vis daugiau. Tačiau šiuo klausimu jis galvojo būtent taip. Visi su juo susiję žmonės galvojo taip. Taip galvojo ir jo draugas iš Anglijos. Dėdė Martinas energingai mojavo savo draugu iš Anglijos tarytum vėliavėle ir paslaptingai nutraukdavo savo paties užuominas apie anglo tikslus Norvegijoje.

---

* Bjaurus pokštas (*angl.*).

Jie visi jam patiko. Gal ir Miriama taip galvoja – Kopenhagoje ar kur ji ten yra? Jis išvydo jos švelnų veidą – griežtumą galėjai pastebėti tik žvilgsnyje, visa kita buvo švelnu ir minkšta. Bet iš esmės ir žvilgsnis buvo švelnus, tik galbūt skvarbus, – ji neatitraukdavo jo, kai kiti neišlaikydavo, neatitraukdavo taip ilgai, kad pajusdavai nerimą, jeigu būdavai bent kiek sumelavęs. Visą tą laiką, kol truko jų draugystė, Vilfredas jautėsi esąs kontroliuojamas šio žvilgsnio. Miriama norėjo jį aplankyti ir tada, kai jis buvo netekęs balso. Bet jis jos nepriėmė.

Jis pažvelgė į Seliną, sėdinčią prie židinio, į jos iškilnų atsiribojimą nuo visų tų užhipnotizuotų atostogautojų, kurie noriai pasiduodavo Roberto samprotavimų įtakai ir savo pačių mintims. O ką ji iš viso galvoja? Ar nėra ji tas vienintelis žmogus šioje žemėje, galįs leisti sau negalvoti nieko?

Tikriausiai taip ir yra. Galbūt jos dvasios požemiuose netgi nebuvo tamsos, nebent tik prisiminimai apie kokią nors pabaisą iš vaikystės laikų, verčiančią ją pabusti rytą tokiu išgąstingu žvilgsniu. Bet daugiau nieko, jokių neprasibraunamų tankmių. Galbūt tas *dabar* plius *dabar* plius *dabar* yra ir jai tikrovė, – tokios gyvenimo būsenos siekia daugelis, tačiau ji pasiekiama ne taip lengvai. Gal ji iš tikrųjų gyvena tik *dabar,* visuose tuose *dabar,* kurie gyvenime bėga vienas po kito lyg traukinio ratai, trinksintys per bėgių sandūras?..

Jis nenorėtų tvirtinti, kad tai įmanoma, bet gal kaip tik ji, orchidėja, užaugusi ant mėšlo krūvos, – gal tik ji viena gali gyventi taip nerūpestingai kaip lauko lelijos[10]...

Rudenį buvo šiokių tokių įvykių. Paskui atėjo žiema, snieguota ir nuobodi. Metrdotelį Valdemarą Matiseną buvo suėmęs nerimas. Paskui, jau po Naujųjų metų, jam pasirodė vizija priešais veidrodį – jo būklė ėmė kelti susirūpinimą, jis paėmė atostogų ir pasitraukė į vienumą savo namelyje Enebake, kur pro langą buvo matyti kapinės, daug nedidelių kryžių su įrašais, raginančiais susimąstyti. *Gyvenimas tik dovana*... Jis negalėjo rasti atsakymo į savo baimingus klausimus: kur jie visi? Kaip jiems dabar?

Gydytojas patarė jam dabar dreifuoti. Senam jūreiviui tai buvo raminantys žodžiai. Gal ir visi jie dreifavo, tie linksmi žmonės, kurie leido trykšti skaidriesiems šaltiniams. Gal iš tikrųjų reikia laukti audros po to sniego, kuris vis krinta ir krinta ir, rodos, viską uždengs amžinai. Dreifavo ir

nedidukė kompanija Halingdalyje, jie stengėsi taip pažinti vienas kitą, kad darėsi vienas kitam nesuprantami. Turbūt dreifavo ir visi kiti – visi, gyvenantys niekinguose kambariuose, už užuolaidų, kurios jiems atrodė tokios miesčioniškos ir nuobodžios...

O pasaulyje dėjosi lemtingi dalykai. Vienu tarpu ėmė rodytis, kad ir pats karas pavargo, kad ir piktosios jėgos užsnūdo. Bet dabar pasklido žinios, kad vokiečiai ruošiasi didžiajam pavasario puolimui prieš Paryžių. Taip, pasaulis vėl sudrebės, užvirs žūtbūtinė kova. Bet galbūt šie įvykiai turi dar ir kitą prasmę, ir ne kiekvienam lemta ją suprasti. Norvegai gyvena šalyje, kuri yra nuošaly tų įvykių, apie kuriuos rašė laikraščiai. Kai atsitrauki nuo to, ką skaitai, žvelgi ne į ateitį, bet imi dairytis aplinkui.

Viena buvo aišku: kažkas eina į pabaigą, vienokią ar kitokią pabaigą. Maži dalykai savuose namuose išaugo, o dideli svetur sumažėjo. Niekas nieko nežinojo, bet visi gaudė gandus. Žmonės gaudė gandus ir namuose sėdėdami, linksmose ir nelabai linksmose kompanijose, tarytum vaikai, graužiantys prieš perkūniją nagus. Žmonės kalbėjo apie Roalį Amundseną[11] ir jo būsimą kelionę "Maud" laivu ir galbūt svajojo, panašiai kaip jis ir jo bendražygiai, pabėgti nuo dabartinių įvykių, tegu ir į Šiaurės ledjūrį. Tūkstančiai namų skaitė "Žemės syvus"[12], pritardami didžiajam rašytojui, kad reikia nusileisti į žemę iš debesų ir nerealių svajonių. Žmonėms nėra ko skrajoti padebesiais, ypač dabar, kai debesys nebespindi aukso šviesa, kai jie pajuodavę slenka pažeme ir graso audromis. Ir dėdė Martinas dabar galvojo, kad gero galima tikėtis tik iš taikos, tik ji galinti atnešti palaimą.

Tokią kalbą jis pasakė Vilfredo pilnametystės dieną. Ši diena buvo pažymėta priešpiečiais labai uždarame šeimos ratelyje Drameno gatvėje, o paskui – vakariene plačiausiame rate Vilfredo ateljė Pilies gatvėje.

Priešpiečių, kaip senais laikais, susirinko visi, nebuvo tik tetos Šarlotės, kuri sirgo ispaniškuoju gripu ir atsiuntė sveikinimą paštu. Dėdė Renė savo vikriomis rankomis nesugebėjo išburti linksmos nuotaikos. Jis liūdėjo dėl savo mylimojo Paryžiaus, ketino netgi tenai važiuoti, per Angliją, kad būtų kartu su savo miestu paskutinėmis jo dienomis. Labai keista, bet neįprastas dėdės Renė patosas niekam nekėlė šypsenos – visiems buvo praėjęs noras iš jo šaipytis. Jie staiga suvokė, kad jeigu ne Šarlotės liga, jis, ko gero, iš tiesų išvažiuotų. Ir vėliau ateljė, nepaisant įsikalbėto linksmumo, Vilfredas negalėjo atsikratyti sunkumo jausmo. Susirinko šaunūs ir nerūpestingi žmonės,

mažai žinomi artistai iš Maksimo reviu, kurie būdami iš širdies dosnūs atsinešė netgi tortą; susirinko jo draugai iš Halingdalio ir kai kas iš restorano pažįstamų. Jis menkai juos pažinojo ir todėl gerai jautėsi tarp jų. Jau naktį pasirodė turtuolių su šampanu lagamine, kaip ir tiko pasaulio pabaigos laimingiesiems. Viskas, ką jie darydavo, bylojo apie galutinį žlugimą.

VI

Vilfredas buvo šventės kaltininkas ir suprato, kad šventė tėra tik pretekstas pakalbėti. Tai buvo patogu ir niekuo neįpareigojo. Svečiai reikalavo, kad jis pasakytų kalbą, – tai irgi buvo malonu. Galėjai pašnekėti apie viską pasaulyje ironiškai. Pasaulyje viskas vertėsi aukštyn kojom. Prieš Kalėdas baisiausiai snigo, o paskui visą savaitę Kristianijos gatvėse siautėjo tikras pavasaris. Drameno gatvėje, jų namų sode, pražydo krokai. Grįžęs iš Roberto viešbučio kalnuose, jis su malonumu ėmėsi motinos sode pavasario darbų. Šis pakrikęs pavasaris jam savotiškai patiko. Jis derinosi su viešpataujančia netvarka. Kodėl gi žiemą negali būti pavasario? Kodėl gi negali žūti keletas krokų sode, kai jūroje žūsta tiek žmonių ir tai jau netrikdo niekieno sąžinės, o tik aiškiau primena didžiąją katastrofą, ištiksiančią kiekvieną, kai tik rinka pajus artėjančios taikos baimę.

Savo kalboje šventės metu ateljė jis užsiminė apie tai ir dar apie daug ką. Svečiams tai padarė nemalonų įspūdį. Jis užsiminė apie krokus, ir tai visus sutrikdė. Jis išspaudė keletą krokodilo ašarų dėl jūreivių likimo, bet ir čia jie susierzino. Visi šie griunderiai ir oportunistai, tarp kurių jis taip puikiai jaučiasi, širdies gilumoje buvo moralės gerbėjai. Prieš pasinerdami į suirutės chaosą, prieš pasislėpdami už saugių kalėjimo grotų, jie stengėsi iškelti virš savo gyvenimo padorumo vėliavą. Buvo ir daugiau tokių kaip vargšas advokatas Damas, spekuliavusių laivais, kurie niekad nebuvo nuleisti į vandenį. Iš padorumo jie kabinosi į užuojautą norvegų jūreiviams, neaiškiai nujausdami, jog šie savo gyvenimu ir mirtimi atnešė jiems milžiniškus pinigus.

Ši žiema buvo be pradžios ir be pabaigos. Savo kalboje jis paminėjo ir tai. Kalbėjo apie viską ir lyg iš tolo stebėjo sumišusius svečių veidus, kurie

iš paskutiniųjų, tik iš mandagumo, tvardėsi laukdami, kada šventės šeimininkas ir kartu garbės svečias nutils, kad galėtų prabilti jie patys. Nes proga pakalbėti buvo pats brangiausias dalykas šiais laikais, kai tyliai klausantis kaipmat apninka niūrios mintys.

Bet jis dar labai ilgai kankino juos prie šio nukrauto stalo tarp sienų, kurios, kaip šiems žmonėms atrodė, alsavo menu ir dvasingumu. Šio trumpo tylėjimo skausmu jis norėjo išprovokuoti jiems džiaugsmo priepuolį, kad jie galėtų nusimesti nuo akių tinklą ir paskui dar laisviau siautėti išsiilgtoje, nežabotoje bakchanalijoje. Jo kalba buvo panaši į mokyklos direktoriaus kalbą po egzaminų sporto salėje, kurios atmosfera jau būdavo kupina atostogų ilgesio. Tokios kalbos būdavo tikra kančia; juo labiau kad pro viršutinį langą, atidarytą, idant šimtai nekantrių gimnazistų gautų šiek tiek oro, aiškiai girdėdavos varnėno švilpavimas. Jis žvilgtelėjo į palenktą Selinos galvą kaip tik priešais jį ties stalų sandūra. Jis brovėsi pro metaforas, kurių subtilus vaizdingumas nuolat augo kartu su jo noru savo kalba pagaliau pasiekti krantą. Ar galima žodžiais išreikšti tokią mintį, kuri nuliūdintų ar pradžiugintų Seliną?.. Jis žvelgė į jos palenktą galvą. Ne, jis neras jai tinkamo žodžio. Visa jos laikysena bylojo, kad lemties vingiai yra neišvengiami. Galgi ji net nejautė skirtumo tarp šviesių ir liūdnų lūkesčių.

Tačiau toliau, už sumišusių veidų, tabako dūmų kamuoliuose, prie židinio jis matė uždengtą molbertą. Dabar nekentė savo paveikslo. Štai kas slėpėsi po jo prieštaringu elgesiu – bandymas abstrahuoti reiškinius ir suvesti juos į absoliučią sistemą, kuri iš tikro dailininko reikalauja visiško atsidavimo, o jam, diletantui, tai tebuvo vien bailus bandymas pabėgti nuo vienokios ar kitokios pasiaukojančios veiklos, leidžiančios nuo devintos iki ketvirtos valandos pamiršti supantį chaosą ir atnešančios sveiką, miesčionišką nuovargį. Vieną gražią dieną jis taps menų magistru ir visus pralenks savo mokytumu. Vieną dieną jis visą savo potraukį prie tvarkos ir aiškumo nukreips tarytum prožektoriaus šviesą į *kitų meną*. Jo nenutapyti paveikslai papuoš jį tragizmo aureole, nė vienas fortepijonas negros jo Mocarto, o jis siųs akinančios šviesos prakeiksmus atlikėjams, pralenkusiems jį iš tų laikų, kai jis dar turėjo svajonių. Jo kerštas nebus pagiežingas, tiktai duos jam pasitenkinimo. Jis taps estetu...

Jis kalbėjo ir apie tai, o žvilgsniu budriai gaudė tuos, kurie klausėsi neatidžiai, – norėjo ir juos priversti klausytis šias paskutines minutes. Jautė

liguistą tirono džiaugsmą, kad gali kankinti juos savo nukrypimais nuo temos, nesvarbu ar tai būtų genialios pastabos, ar tuščiausi plepalai. Jo svečiai negali to suprasti, todėl, slėpdami nekantrumą, tyli ir mandagiai, tarytum susimąstę, linkčioja galvomis. Atrodė, kad žiema ėmė slinkti į pabaigą, kai jis sakė šią begalinę kalbą apie viską pasaulyje, kalbą, kuri savo koketišku kuklumu buvo taip įkyriai egocentriška, kad tik jis pats galėjo iki galo pajusti savo apgaulę. Atrodė, kad jis kalba ir kalbės amžinai, o lauke tuo tarpu žiemą pakeis pavasaris, paskui ir vasara, ir vėl paruduos ir nudžius lapai ant medžių, kurių vainikai dabar štai aptraukti šerkšnu.

Jis ir pats nebesuvokė. Gal jau iš tiesų atėjo pavasaris? Gal jis gali laikyti savo asociacijų pinklėse šiuos žmones tol, kol pasibaigs maistas ir gėrimas, ir jie, siaubo apimti, ims iš bado liesėti, apaugs ilgomis barzdomis, o nemigos iškankintos akys pasrus krauju? Jis kalbės, kol jie nugrims savo išmatose, o būtį prisimins tiktai lyg tolimą jūros ošimą. Galimas daiktas, kad dėl nepakeliamo dvokimo įsilauš policija, ir vietoje jų, susmukusių nuo išsekimo, ras tik dvokiančias kaulų krūveles, o jį patį – paskutinį oratorių – su sustingusiomis gleivėmis ant apipuvusių lūpų, kurių išraiška dar liudys žodį, neištartą dėl to, kad pritrūko oro. Kodėl gi nepražudyti jų savo kalba? Jie yra jo svečiai, šiandien jo gimimo diena, šiandien jis tapo pilnametis ir gali priversti Seliną pakelti galvą, bent vieną akimirką...

Tačiau jos galva nesujudėjo. Su bukaprotišku fatalizmu ji leidosi apsvaidoma jo lėkštais sarkazmais, neparodydama nė ženklo kančios. Gal ji iš tikrųjų yra vienintelis žmogus, neturįs savos egzistencijos, – absoliučiai laisvas žmogus? Žmogus, nenorįs pakilti iš to neišvengiamo pažeminimo, kurį ji visada patirdavo atsidūrusi kitų valdžioje? Jis leido savo dvilypei sąmonei skilti dar labiau, tai teikė jam didžiausią malonumą, o žodžiai tuo tarpu negailestingai skrido jam iš lūpų jo minčių sparnais ir leidosi lyg mažos piktos liepsnelės klausytojų sąmonėje ir ten gyveno tariamą savo gyvenimą, tesukeldami vien tik augančio susierzinimo ekstazę. Jis norėjo šiuo žodžių srautu visus juos paversti savo vergais, priešais, paskui naujais žodžiais užgniaužti maištą, jeigu pirmieji žodžiai jiems jį sukels ir jų įniršis išaugs iki noro jį nulinčiuoti, tačiau visi jie buvo tokie bejėgiai, tokie išsekę, kad tarp jų neatsirastų nė vieno – ramaus ir abejingo, – kuriam užtektų rankose jėgų atnešti virvę ir pakarti jį po sija jo paties ateljė – tokios mirties jie, be abejo, linkės jam, kai ateis laikas.

Kalbėdamas jis nejučiomis pagalvojo, kaip greitai mintys peršoka nuo vieno daikto prie kito nepriklausomai nuo atstumo, ir stebuklingai intensyvią akimirką spėjo nusistebėti tuo, kad jis gali persikelti mintimis iš Gobio dykumos prie raudonų tulpių, liepsnojančių vazoje ant fortepijono, ir tokiu pat greičiu – nuo vazos prie peleninės, stovinčios šalia vazos, o nuo peleninės neišvengiamai prie mažo gipsinio Bethoveno biusto, kurį reikia nukelti nuo instrumento kiekvieną kartą, kai tik kas panori groti. Ir jis galėjo leisti savo mintims skrieti toliau – tarpuose tarp savo žodžių srauto susitelkimo taškų – skrieti iki bedarbių eilės prie Kristoferio Hanevigo kontoros Sturtingo gatvėje, kurią matė dar šiandien rytą: drebantys, apsivilkę vos ne skarmalais, stiprūs vyrai tyliai mindžikavo ant šaligatvio, atvilioti čionai pranešimų laikraščiuose apie galingojo Hanevigo steigiamas laivų statyklas Amerikoje, – ir toliau, jis galėjo sekti šių žmonių mintis, bėgančias į auksinę Ameriką, šalį dabar kariaujančią, bet ir šalį, žadančią daug galimybių, vos tik pasauliui – jau taikiems tikslams – prireiks to laivų tonažo, kurį prarijo nelemtos grumtynės tarp visų tų galiūnų, sugebančių bent ką nors nuleisti į vandenį. Bet tą pačią akimirką automatiškai iš šalies atplaukė kita mintis – atgimė kaizerio Vilhelmo pikta lemiantys žodžiai: "Visų pirma pasaulis turi pripažinti, kad mes nugalėjome..." Ir tarytum duslų akompanimentą šiems žodžiams – tuo tarpu jis tarė kitus – Vilfredas išgirdo pirmosios vokiečių tolimojo taikymo patrankos šūvius, pataikiusius į vieną Paryžiaus bažnyčią. Ir Šeidemano protestą vokiečių reichstage[13]! Pamatė ir kankinio išraišką dėdės Renė veide – tokia ji būdavo, kai šis pagalvodavo apie tai, kas dedasi frontuose prie Ipro ir Somės, išgirdo ir paslėptą pasitikėjimą žodžiuose, kuriuos pasakė vienas žmogus kino teatre Karlo Juhano gatvėje: "Dabar, kai jie vadovauti paskyrė maršalą Fošą[14], kiaulėms vokiečiams galas..." Jam pasidarė visiškai aišku, kad visa, kas vyksta, yra rezultatas viso to, kas vyksta, maži įvykiai yra rezultatas didelių, ir jis išgirdo balsą, atsakantį tam pirmajam kažkur visai kitoje vietoje: "Ar matei "Kosmoramoje" "Kai žmogus įtūžta?" Jiems štai tokio Viljamo Farnumo reikėtų – toks tai padarytų galą tam jovalui". Tuo metu jis pamatė aiškią liniją, jungiančią pasaulio viltis, dedamas į maršalą Fošą, su pagarba grubiai jėgai kino aktoriaus Farnumo, ekrane besielgiančio lyg begemotas. Ir tarytum papildymą jis pamatė apskaičiuotą panelės Gerdos Egedės-Nisen žavesį, jos šypseną, apkerėjusią vyriškąjį Psilanderį filme "Pavojus visuomenei"... Taigi kinas, kinas...

Blyksintys kadrai, ryžtingi šuoliai laike ir erdvėje, kinas, kalbantis savo laiko kalba! Vienintelė priemonė, galinti išreikšti minties greitumą ir nepriklausomybę... Bet tuo metu, kaip tik tuo metu Vilfredas lyg staigius adatos dūrius pajuto sąžinės priekaištus, kad ne jis, o *kiti* kuria ir tobulina mene visa tai, kas atspindi tikrovę ir padeda ją suprasti. Žvilgsnis į fortepijoną staiga priminė jam visai ką kita. Kodėl jis pats nebeužsiima muzika ir visu kitu, kodėl štai stovi čia ir su tokiu skausmingu tikrumu mato visą tą beviltišką priklausomybę taip, kad gali jaustis lyg ant aukšto kalno stovįs pranašas, kuriam atsiskleidžia visa šalis ir visi tuo pat metu vykstantys jos reiškiniai? Su motina jis buvo nuėjęs į dieninį koncertą Admirolo rūmuose Turgaus gatvėje ir klausėsi to dvylikamečio vunderkindo smuikininko Eivino Fjeldstado: berniukas nebuvo toks išpustytas kaip jis kitados, neturėjo nei tokių garbanų, nei tokios nėrinių apykaklės, tai buvo tik muzikos fenomenas, puikiai išmanąs savo dalyką, taip, kaip kitados jis pats išmanęs groti Mocartą ir visa kita iki pat tos akimirkos, kai Mocartas tapo nuodais jo kraujyje, o jo rankų pirštai sustingo lyg gipsiniai. Berniuko grojimas pakerėjo visus, suaugusius ir vaikus. Bet ar jie suvokė tą didįjį sąryšį? Ar jie jautė, kad tai buvo dabarties veikimas, dabarties, kuri gali sprogti iš baisaus nerimo? Trapi kaip porcelianas šokėja Lilebilė Kron, kai ji šoka "Lėlėje" Nacionaliniame teatre, – ar ji žino, kad didelė dalis jos talento kyla iš mirties baimės apkasuose prie Somės, o čia, Norvegijoje, jos rafinuotas žavesys reikalingas tam, kad žmonės galėtų pabėgti nuo to baisaus suvokimo? Ir kodėl jis – vienas – turi taip skausmingai žinoti visus šiuos dalykus, negalėdamas niekuo padėti? Kodėl jis vienas turi suprasti, jog pikta lemiantis ženklas yra ir tai, kad Meno draugijoje suruošta naujos miesto rotušės projektų paroda? Juk tai yra tikrai beviltiškas optimizmas, juk tuo tauta, stovinti ties bankroto riba, demonstruoja vien savo lengvabūdiškumą, nors, antra vertus, tai yra vienintelė galimybė pabėgti nuo dabarties – į ateitį su jos tokiomis pat šviesiomis ir tuščiomis viltimis.

Gal iš tiesų jam bekalbant baigėsi žiema? Gal Biugdžio saloje pro sukritusį sniegą jau žvelgia žibuoklės? Mintimis jis jau buvo Ringerikėje, gegužį, kur tolimuose kalnų šlaituose aidėjo gegutės kukavimas, kur sklido žydinčių ievų kvapas. Iš mažo traukinėlio, kursuojančio tarp Liero ir Svangstrandeno, išlipo žmogus ir ėmė skinti saulutes, žydinčias šalia bėgių, o tuo tarpu traukinukas taip sunkiai pūškavo į kalną, kad žmogui juokai būtų buvę jį

pasivyti, žmogui su panama ir su cigaru burnoje. Šį žmogų visada lydėjo cigaro kvapas, ir jį supo kažkoks didingas ir dirginantis grožis... O motina sėdėjo geltoname kupė, prie kojos laikė suglaustą skėtį, pasiruošusi išskleisti, nes saulė tiesiog žeme ritinėjosi. O paskui kelionė Tiurio fiordu mažu, nerangiu "Parato" garlaiviu – okeano laivu, juokingai atrodančiu uždarame vandens plote. Pietavo Sundvoldene, valgė veršienos kepsnį, gėrė kavą po medžiais, kur kielės be baimės straksėjo tarp stalų, o paskui karieta važiavo į kalvas iki Solihiogdos; rudas arklių kvapas, išskleistas motinos skėtis, nors saulė jau slinko vakarop, ir gegutės kukavimas visose atšlaitėse, kukū, kukū, kol pagaliau imdavai nebesuvokti, ką girdi ir ar iš viso ką nors girdi; gegutės balsas pripildė visą erdvę iki pat tolumoje mėlynuojančių kalnų, o artima, auksinė vakaro šviesa, rodos, degte uždegė pakelės pušis. O tenai žemai, giliai giliai apačioje, švelni Tiurio fiordo mėlynė; aristokratiškas karietos pasilingavimas ant spyruoklių per kelio nelygumus, kaimiečiai, pagarbiai sustabdę savo girgždančius ratus kelio posūkyje, juos praleido; vaikas su žibuoklėmis atidarė jiems vartus...

Bet Vilfredas kalbėjo jau nebe apie tai. Jis netrukdė greitasparnėms mintims paliesti daugybę reiškinių, skrajoti nepaisant laiko ir erdvės ribų.

Ar jis iš viso kalba toliau? Matė, kaip keletas galvų pakilo, žvilgsniuose vilties kibirkštėlės – galbūt jis davė jiems valandėlę atsikvėpti, daugiau tai neturi pasikartoti. Sprandas tiesiai prieš jį tebebuvo palinkęs, fatališkai nuolankiai pasiryžęs ištverti visą šį žodžių potvynį. Ar jie pakankamai gerai įvertino pašą Bolo, pasaulinės reikšmės politinį avantiūristą, tipiškiausią šių laikų atstovą, ir jo paskutinį genialų pokštą: prancūzų spaudos nupirkimą karo įkarštyje, tarpininkaujant Abasui Hilmiui, už du milijonus vokiečių markių... Vilfredui šovė į galvą mintis, trumpa kaip humoristinis *intermezzo:* štai žmogus, suvokęs, kur yra epochos aukso gysla, dosnus harmonijos šaltinis šių laikų chaose. Jis įšoko į patį rojaus sodo vidurį, tuo tarpu netalentingi provincinio krašto pašos šoka pakraščiuose, stumiami šalin šių laikų išcentrinės jėgos. Žygis prieš Petrogradą bus sustabdytas, kai tik naujo režimo Rusijos valdžia sudarys separatinę taiką su vokiečiais, ir vokiečių pajėgos Rytų fronte atsipalaiduos. Nieko nereiškia, kad tas kietasprandis Trockis atmetė vokiečių taikos pasiūlymus[15]. Žygis prieš Petrogradą turi būti sustabdytas! Ir tada tamsūs taikos vandenys užtvindys auksinius Norvegijos krantus. Ar vienokia, ar kitokia taika, – norvegams vis tiek teks nuleisti

nosis... Nuo šampano baterijų išilgai stalo Vilfredą pasiekė pasipiktinimo šūksniai, o draugai iš Maksimo reviu sėdėjo išpūtę akis, kartkartėmis vangiai rydami seiles. Taip, jie visi miršta iš bado, jie žūsta iš nepritekliaus šiame pertekliuje, kuris yra apgaulinga jo ir skaidriųjų šaltinių išmalda badaujantiems. Jie jau nebedalyvauja žaidime. Nė vienas daugiau nebedalyvauja. Neturtingieji iš viso niekada jame nedalyvavo. Jo mintys skrajojo virš visų kalnų ir slėnių. O turtingieji, čia sėdintys, irgi žino, kad ir jie jau nebedalyvauja žaidime. Jie plaukia tokiu pat apgaulingu laivu kaip ir tie laivai, kuriems statyti jie buvo sukūrę akcijų bendroves ir kurie niekad taip ir nebuvo nuleisti į vandenį. O dabar juos išcentrinė jėga vieną po kito stumia lauk iš žaidimo, jie tą supranta, bet supranta ne iki galo. Jis tegali tik paerzinti juos ant prarajos krašto, kad jie nebūtų tokie savimi patenkinti pražūties akivaizdoje. Jis tenori tik pažaisti su jais malonų žaidimą prie kapinių tvoros, kur jie sėdi lyg prikaustyti prie jo šaltinių, kurie yra skaidrūs ir bus skaidrūs iki pat tos valandos, kol išseks ir virs mažomis izoliuotomis dykumomis dugne, iš kurio jie iššliauš klastingais neramios sąžinės šliužais ir bus kankinami šaltomis nelaisvės naktimis, o tolumoje dusliai žvangės geležiniai vartai, įsileisdami vis naujus ir naujus kalinius. Tada iš kapų, kur juos buvo nugramzdinęs pavydas, pakils neturtingieji ir priverstinai dori žmonės, pakils su baltais rūbais, su eglių šakomis rankose, giedodami "Osana"... Valdininkai, biurokratai, suodini juodadarbiai, iš pažiūros ramūs menininkai su savo miglotomis pažiūromis – visi jie manys, kad dabar atėjo jų laikai, ir nežinos, kad skaidriųjų šaltinių metas iš viso pasibaigė. Kur netrykšta jokie šaltiniai, ten net ir skurdas patiria bankrotą, ir kai ateis laiko pilnatvė, tada ir dorieji turės nuleisti galvas iš rezignacijos ir patirti, kaip tai, kas menka, tampa dar menkesniu be ryškesnės ribos ir be vilties.

Robertas, klausydamasis jo žodžių gausybės, susimąstęs linksėjo galva. Tokios idėjos negalėjo išmušti jo iš pusiausvyros. Atrodė, kad jį lyg šarvas saugo džiaugsmingas įsitikinimas, jog visos jo viltys yra bergždžios.

Muzikantas Lukas, kupinas mįslingos melancholijos, žiūrėjo į lubas, netgi ritmingas taurės kilnojimas nė akimirkos negalėjo išblaškyti jo liūdesio. Visa, kas vyksta, yra visko vykstančio rezultatas. Susirūpinę šių nereikšmingų žmogelių žvilgsniai galbūt yra paskutinė grandis grandinėje įvykių, atvedusių į tai, kad šią akimirką Šiaurės jūroje žūsta laivas, vardu

"Jūros brizas" – savo ruožtu tai išeis arba į naudą, arba bus nuostolis jam, Vilfredui, tapusiam šios akcijų bendrovės nariu, susilažinus su Robertu dėl dainavimo Maksimo reviu. Gal nematomos bangos atsiskyrė nuo bangų mūšos prie Dogerio seklumos ir slapta persidavė Roberto mintims, o šios savo ruožtu išspinduliavo mintį apie dešimties tūkstančių kronų pelną Vilfredui, kuris štai stovi ir skandina jį savo kalbomis, ir Robertas pamažu grimzta nuo žodžių svorio, žodžių, kurie užkimšo visus pojūčius ir lyg švino balastas slegia visų nelaimingųjų klausytojų kūnus bei mintis?

Robertas susimąstęs linksėjo galva ir mintimis tikriausiai būdamas kažkur toli nė nesigynė kankinamas. Šio žmogaus geraširdiškumas buvo be ribų, ir be ribų buvo pasyvus visų šių žmonių solidarumas, panašiomis akimirkomis pasiglemžiąs netgi pačius nekantriausius. Jeigu jie pralaužtų žiedą, jeigu jie – bent vieną akimirką – suardytų juos supantį jaukų bendrumo jausmą, tuoj pastebėtų, kad šaltas vėjas pučia iš jų tuščių sielų, kuriose buvo pasiklydę, pasijustų tarytum vaikai, kurie žaisdami susiprato atsidūrę pajūry ir stovį ant ledo saulėlydžio spinduliuose. Tik dabar jis suvokė taip dažnai vartojamo posakio "tame pačiame laive" prasmę. Taip, jie yra tame pačiame laive! Laive, kuris netgi ir nėra joks laivas, o geriausiu atveju tik laivo griuvėsiai, kur į visus triumus veržiasi vanduo, o gal netgi ir ne griuvėsiai, o tiesiog niekas šėlstančioje jūroje, iliuzija, už kurios neįmanoma užsikabinti, kai tik suvoki, kad ji nebeplaukia, nes jos nėra, kad tai tik minties žaismas, vertas arba šimto milijonų kronų, arba nieko. Visų fiktyvių vertybių rezultatas, išpūstas iki beprasmybės, norint pasistūmėti penkiasdešimt metrų pirmyn ar penkiasdešimt metrų atgal žeme, kuri kelioms kartoms tapo bevertė dėl šios kovos už ką nors kita arba už nieką. Prie aukštumos majoras pasijuto aklas ir perdavė savo aklumą leitenantui, kuris čia pat apako ir užkrėtė seržantą, kuris užkrėtė būrį eilinių, šturmuojančių aukštumą, ir šie akies mirksniu sustingo tarytum medžiai lauke. Nieko nebūtų laimėta, jei aukštuma būtų užimta, ir nieko pralaimėta, jei aukštuma būtų prarasta. Nerealūs yra visi tie dalykai, kuriems aukojama viskas, nerealios ima rodytis ir vertybės, atvedančios prie jų, ir mintys apie visa tai yra nerealios. Visi buvo viename laive, tačiau tai ne laivas, tiktai jūra, ugnies ar vandens jūra, ugnies ar vandens jūra, kurioje viskas egzistuoja tik tol, kol visi tiki, kad kažkas egzistuoja, ir, priešingai, dingsta kaip iliuzija tą pačią akimirką, kai žūsta šimtai žmonių, kai į kalėjimą patenka tariamų laivų

savininkas ar kai ištariamas žodis, kuris atveria akis akliesiems, ir šie išvysta, kaip jūra ar liepsnos susilieja virš jų galvų...

Taip, jo sąmone prabėgo visas amžius, o nuotoliai atrodė iškreipti. Cigaro kvapas... Juk tas žmogus, skynęs saulutes prie geležinkelio, buvo jo tėvas; apie jį jis neprisiminė nieko, tik cigaro kvapą. Bet ką gi reiškia prisiminti, kas yra prisiminimas, kas yra atmintis? Jis prisimena supančią tą žmogų šilumą, prisimena pavojingą aureolę, kuri drąsino, bet ir akino, netgi degino, tačiau išliko jo atmintyje kaip ilgesys to, kas buvo vieną kartą išgyventa ir liko amžinai. Jie praminė jį Alkibiadu... Nedrąsios motinos užuominos, išgautos iš po skausmo sluoksnio ir tapusios ryškiu prisiminimu, vos tik buvo ištrauktos iš bauginančių užmaršties gelmių, iš užmaršties klodų, kurie buvo švelniai uždengę seną žaizdą... Jis pajuto artumą savo tėvui, šios kliedesingos kalbos metu, kalbos, kuri turėjo palaužti visų čia esančiųjų gerą valią, užsmaugti ją – galbūt, kad ją išvaduotų? Bet ir šis noras jau seniai praėjo. Kol jis kalba, jie gali ir toliau skęsti girtumo tvaike. Jo tai nejaudina, kol gali priversti juos klausytis su įtemptu mandagumu savęs, šios šventės herojaus.

Toks, matyt, jis buvo, jo tėvas: aukso žmogus su nematomais aukso šarvais, dengiančiais purvo ir nešvarumų sluoksnius. Jo ydos – galbūt jos irgi tebuvo tyrumo ilgesys? Jo lengvabūdiškumas, kuris atnešdavo nelaimių tiems, kurie jausdavo kitaip, ir jo niūrumas, kuris lyg aksominis šešėlis uždengdavo spinduliuojantį, ugningą žvilgsnį. Žinoma, visa tai buvo viena, kilę iš to paties šaltinio: jo lengvumas ir jo sunkus niūrumas, jo tyrumas ir jo dumblinos nuosėdos. Bet žmonės yra nustatę orbitas, kuriomis viskas turi judėti, – kiekvienas impulsas savo orbita, tik nesupainiokit, gink Dieve, nesupainiokit. Laidotuvėse dera verkti, žiūrint kai kurias scenas teatre – juoktis. Bet jeigu sušalęs juokas staiga prasiverš pro skausmą kaip atitirpę pašto rago garsai, apie kuriuos pasakoja baronas Miunhauzenas[16], tada ims staugti visi vilkai, pasiruošę tave sudraskyti: "Jis juokiasi ne ten, kur reikia, jis klaupiasi ant kelių prieš pietų vėją, jis mato dievišką spindesį šilkinėje darbininkės mergaitės odoje!"

Taip, iš tikrųjų, jo tėvas klaupėsi ant kelių prieš pietų vėją. Jį nutvėrė nusikaltimo vietoje, tai buvo viena iš tų beveik nebylių šeimos istorijų, kurios išnykdavo, vos tik jis vaikystėje bandydavo prie jų prisiartinti. Tėvo auksinis spindesys švietė virš jų, tačiau niekas to spindesio nedrįso net

prisiminti. Užtat prisiminė krintančius šešėlius. Nesaikingasis Alkibiadas su savo vėjavaikiškomis užgaidomis, kurios tapo įpročiais ir kurios kaip juodi liūdesio šešėliai krito ant visos giminės. O dabar auksinis tėvo spindesys krinta ant *jo*, ant Vilfredo, ir jis štai stovi apgaubtas to netikro spindesio tarp draugų, kurie yra netikri draugai netikrų džiaugsmų šurmulyje. O kas yra jis pats? Lyno akrobatas, balansuojantis tarp gėrio ir blogio bedugnių, kurioms yra abejingas, kaip abejingas ir tiems draugams, kuriuos myli, kai žiemą reikia sušilti.

Jis žvilgtelėjo į palenktą Selinos sprandą ir išvydo Miriamą, išgirdo paslaptingą jos balso akompanimentą. Taip, Miriama kalbėdavo ne žodžiais, jos balsas buvo tas akompanimentas, kuris suteikdavo spalvą ir prasmę gilesnei jos sielos išraiškai. Jie sėdėjo ant suolo Frognerio parke ir ginčijosi, bet jos griežti, aštrūs žodžiai neišreiškė to, ką ji norėjo pasakyti, jie buvo tiktai forma, *išduodanti* turinį, kuris... taip, kuris... jis skubomis dėbtelėjo į paveikslą ant molberto, kuris savo užmaskuota formų kalba kalbėjo jam aiškiau, negu kad būtų kalbėjęs neuždengtas ir rėkte rėkiantis savo turinį lyg plakatas gatvėje. Štai jis – Miriamos balsas, paslėptas dažų potėpiais. Jie kalbėjo tokia forma, kad pirmąją akimirką atrodė, jog nepasakyta nieko, o kitą akimirką ir vėliau – jog pasakyta dvigubai daugiau: maskuotė nepridengė išraiškos, o priešingai, padėjo ryškiau išsakyti turinį taip, kad pro išorinę išraišką jis prasiveržė visa savo didybe.

– Meno kalba... – Vilfredas susigriebė, kad ištarė šiuos žodžius garsiai, kad mintys, reiškiamos žodžiais, ir mintys, telaikomos galvoje, susiliejo. Svečiai pakėlė galvas. Jie nutvėrė jį nusikaltimo vietoje. Jo nekaltas žaidimas buvo baigtas, jis padarė klaidą. Ėmė kalbėti tyliai, o galvoti garsiai. Vėl padarė nedovanotiną dalyką, kurio nebuvo numatęs savo programoje, – išdavė savo vienatvę.

Taigi žaidimas buvo baigtas. Svečiai puolė ant jo su šauksmais. Jie pylėsi iš butelių gerti ir svaidė stiklus į sieną už nugaros. Pakilo sugniaužti kumščiai – ne dosnūs Roberto kumščiai, kurie "lūšnoje" duodavo ženklą, kad imtų trykšti šaltiniai, ne, – tai buvo įtūžę kumščiai su pabalusiais krumpliais. Jie lengvai pasiekė prieš jį pergalę, nes jis buvo toks kvailys, kad, užuot laikęs plėšriuosius žvėris narve begaliniais nukrypimais nuo temos, išreiškęs savo mintį žodžiais, paleido juos į laisvę. Storulis vaikų portretų tapytojas pakėlė butelį, nusitaikė ir paleido srovę Vilfredui į veidą taip, kad šampanas

iš lėto nutekėjo jo kaklaryšiu ir marškiniais. Vilfredas, atsakęs į šį išpuolį šypsena, iškratė peleninę ant infantiliškos menininko galvos, kuri motinoms darydavo patikimumo įspūdį savo tariamu giminingumu su vaikais – vaikais, kurie iš jo smilkalais kvepiančios ateljė išeidavo mirtinai išsigandę, jausdamiesi tarytum *jie* būtų kalti dėl tų nemalonumų, kuriuos turėdavo patirti pozuodami...

Dvikovą visi suprato kaip ženklą, kad gero tono taisyklės daugiau nebegalioja. Per penketą minučių prirūkytas kambarys virto arena, kur buliai, ropodami visomis keturiomis, puolė pikadorus, besidangstančius kilimėliais ir šalikais ir šokančius šokį, kuris jiems patiems atrodė elegantiškas, kol pagaliau visi sugriuvo viens ant kito tarp kėdžių ir rankomis, ieškančiomis už ko nusitverti, ėmė tempti už kampų staltiesę su viskuo, kas buvo ant stalo. Svyravo ir krito žemėn vazos bei stiklai, virto kėdės. Vienas įsismaginęs pašėlėlis iš visų jėgų kilstelėjo pečiu ir galutinai sunaikino ilgąjį stalą, stovėjusį ant ožių. Iš lenktynių ėmė lėkti knygos, langai lubose buvo išdaužyti Heinės rinktinių raštų tomais – juos taikliai ir reguliariai svaidė kažkas saugiai įsitvirtinęs pozicijoje už krosnies. Tikėdamas, kad dar galima ką nors išgelbėti, tarpdury pasirodė priblokštas nuomininkas iš buto aukštu žemiau, suveltais plaukais, su naktiniais marškiniais. Jį tuoj pat suvyniojo į kilimą ir nurideno laiptais žemyn; iš ten ilgai girdėjosi jo graudžios dejonės. Senyvas makleris, žinomas kaip meno žmonių gerbėjas, gulėdamas po fortepijonu, išrašinėjo čekius su trimis ar keturiais nuliais savo mylimiems poetams, kurie savo ruožtu užmigo taip greitai ir nelauktai, kaip gali tik poetai po įspūdžių kupinos dienos. Taip, žvėrys pagaliau ištrūko į laisvę. Jiems teko ilgai jos laukti, bet užtat, vos tik laisvė išsiskleidė darbais, jie greitai užmiršo įkalinimą.

Vidury kambario, ant grindų, ant turkiškos pagalvės, apvilktos kupranugario kailiu, stebėdama, kas vyksta aplinkui, sėdėjo Selina, apsupta išsigandusių Maksimo reviu artisčių, kurios iš pradžių baiminosi nemokėsiančios tokioje kompanijoje deramai elgtis. Vilfredas, kuriam iš lūpos ir kaktos tekėjo kraujas, skynėsi kelią pro šią asmens sargybą ir laimingas suklupo priešais Seliną. Ir ji jo nepaniekino. Sudrėkintu suknelės kampu šluostė jam žaizdas ir ironiškai šypsojosi su atsidavimu, žadinančiu jo smalsumą: juk kur nors turi atsiskleisti žmogaus siela. Liepsnojo jos plaukai, liepsnojo jos akys, priešingai jos veidui, kur viešpatavo ramybė, nedrumsčiama jokios

mintelės. Per traškančias stiklo šukes jis nusivedė ją į nišą, bet ten ant skrynios, užklotos rytietišku kilimu, gulėjo prisišvartavęs vienas iš laivų savininkų ir vėmė, kaip ir dera jūreiviui, niekada neuosčiusiam jūros.

Tačiau merginos iš pramoginio teatro pasirodė esančios labai rūpestingos. Jos ėmėsi globoti vyrus. Šie, vos išgirdę jų balsus, pradėjo kažką gargaliuoti, o merginos meiliai glostinėjo juos po vėmalų suterštais drabužiais. Tuo nebuvo bent kiek daugiau nusižengta padorumui, tik tiek, kad vyrai nubudo ir ėmė murmėti savo žmonų vardus arba vardus tų, kurios nebuvo jų žmonos, – ką gali žinoti? Tai buvo tarytum gailestingojo samariečio darbas su pačiais geriausiais ketinimais, momento paskatintas siekimas prikelti mirštančiuosius, širdies gilumoje liūdinčius dėl jūreivių likimo. Tiktai Robertas didingai ir ramiai sėdėjo ant rašomojo stalo sukryžiavęs kojas ir mažais gurkšneliais siurbčiojo konjaką, atsargiai praleisdamas jį pro savo apgedusius ir blogai prižiūrimus dantis. Jis sėdėjo tarytum Buda, sutapęs ir kartu atsiribojęs nuo visuotinio sąryšio, kurį nusprendė laikyti ne tiek žeminančiu, kiek įdomiu: jam visada rodėsi, kad žmonių elgesį verta tyrinėti.

Staiga Robertas suriko. Vilfredas tai greičiau pamatė, negu išgirdo, nes Roberto veido išraiška buvo tokia neįprasta, kad galėjo atgaivinti netgi netekusį sąmonės. Sėdėdamas ant rašomojo stalo ta pačia poza, jis garsiai rėkė iš siaubo. Vilfredas pasekė jo žvilgsnį. Jis buvo nukreiptas į molbertą. Vilfredas atsigręžė. Ten stovėjo melancholiškasis muzikantas Lukas su teptuku vienoje rankoje ir palete kitoje ir tepė dažais jo paveikslą, visą *jo* paveikslo paviršių.

Vilfredas vienu šuoliu atsidūrė šalia jo. Jis nesmogė jam. Neapvertė jo, griebdamas į glėbį. Susidorojo su juo fiziškai, panaudodamas visus kovos būdus vienu metu, ir jie griuvo į teptukų bei trykštančių dažų tūtelių sūkurį. Šią valandėlę Vilfredas jautė ne pyktį, o gėdą ir pašėlišką troškimą žudyti. Nutvėrė ant molberto gulėjusį skudurą ir ėmė rūpestingai šluostyti naujai užteptus ruožus, bet tą pačią akimirką pamatė, kad vėl atsidengęs jo paties kūrinys šaiposi iš jo, rodydamas tik erzinantį diletanto geraširdiškumą – nieko daugiau. Ant taburetės gulėjo dažams grandyti peilis. Čiupo jį ir teatrališkai užsimojo, nukreipęs peilio smaigalį į paveikslą. Ir štai su palengvėjimu pajuto, kaip kažkas spustelėjo jam alkūnę, tvirtai, bet draugiškai. Atsigręžė ir susidūrė su Selinos akimis. Jos žvilgsnis jau nebeliepsnojo, buvo ramus. Ji paėmė jam iš rankų peilį ir padėjo ant taburetės. Paskui uždengė paveikslą audeklu ir ramiai atsigręžė į jį.

– Tu nupiešei tai vieną rytą, – pasakė ji tyliai, bet taip, kad per triukšmą buvo girdėti.

– Ar myli mane? – paklausė jis.

Jis drebėjo iš baimės. Ji trūktelėjo pečiais ir nuėjo prie fortepijono, kur Robertas, galantiškai pakeitęs pozą, įpylė jai konjako. Vilfredas, likęs stovėti, staiga visiškai aiškiai prisiminė: aną rytą, atsikėlęs po pirmosios nakties su ja, jis suprato, kad toji skvarbi šviesa iš viršaus pati savaime simbolizuoja visų daiktų įsikūnijimą formoje, kuri yra nauja ir skiriasi nuo gluminančio išorinės daiktų prigimties apnuoginimo, būdingo realizmui.

Jis prisiminė daugelį rytmečių. Blausių rytmečių, kuomet jis, tarytum pėdsekys, apgraibomis ieškojo tako, kuomet jo "aš" pamažu niro iš rūko, ieškodamas savęs, turinčio kažkur būti, jeigu yra buvęs anksčiau... Spinduliuojančių, skaidrių rytmečių, kurie buvo tarytum tęsinys – ne šiaip praėjusių dienų, bet begalinės virtinės tikrumo kupinų dienų: dienų, kai jis pasitikėjo savimi, kai pirštai ant fortepijono klaviatūros nestingdavo tarytum gipsas, kai balsas pasiekdavo jo sielą ir tolimiausias erdves, kai visų daiktų forma būdavo neginčijamai aiški ir kartu revoliucingai originali.

Dieve brangiausias, vadinasi, tai buvo tą dieną!..

Jis apsižvalgė aplinkui, pasižiūrėjo į tuos kvailiojančius vyriškius, kurie kampuose tysodami su damomis jautėsi esą meilužiai, ir į moteris, kurios šią akimirką apimtos motiniško jausmo slaugė juos tarytum ligonius; pažvelgė į juos tarytum į išvirtusius medžius, sunkiai besiilsinčius ant stiklo šukių, prie sulaužytų stalo kojų, – visa tai atrodė kaip audros nusiaubtas miškas. Ir jis pajuto džiaugsmu atmieštą užuojautą šiems užmaršties pranašams, kurie galvoja, kad kiekvieną akimirką iš gyvenimo galima ištrinti kūryba arba griovimu, kurie nesupranta, kad už viską teks atsakyti. Tai naujųjų laikų žmonės, kadangi jie yra trąša kitiems su tokiomis pat tuščiomis viltimis; tai kvailybės trubadūrai, norį pasisemti paguodos iš pralaimėjimo, pirma kitų, paskui ir savo, kol pagaliau ima vapalioti išminties žodžius saugioje bankroto nelaisvėje, kur kiekvienam nesunku būti išminčiumi.

Ji išgelbėjo jo paveikslą! Dabar sėdi prie fortepijono, tarytum ruošdamasi groti. Bet juk nemoka groti. O gal?.. O gal ji tiesiog nori apginti nuo antpuolio patį garsų šaltinį, panašiai kaip apgynė tą mažąjį, tą apgaulingąjį šaltinį, molbertą, nuo puolančio pamišėlio melancholiko, kuris tenorėjo vieno – sunaikinti tai, ką gali sukurti kitas. Ji nori viską ginti. Iš

tiesų, argi ne ji vienintelė tėra gynėja? Jis pažvelgė į Budą – Robertą, kuris atsipalaidavęs sėdėjo prie fortepijono ir patenkintas snaudė, patenkintas ta žūtimi aplinkui, kuri galbūt iš dalies buvo išsipildymas jo slaptos vilties sulaukti žūties visose jūrose. Tasai Robertas – Vilfredas galėtų jį priglausti prie krūtinės arba iškelti iki sudaužyto stiklo debesų ateljė lubose, – kad ir kaip keista, buvo ištikimas žūties dalyvis, galįs ramiai snausti, kai kiti žlunga, bet į pralaimėjimą žiūrįs su palankiu pritarimu.

Vilfredas nužvelgė katastrofos padarinius. Jie nepataisomi, styro lyg pasityčiojimas. Jo pilnametystės diena. Įšventinimas toks niekingas, kad nėra vilties, kad jis kada nors jį prisimins. Na ir gerai: viskas jau praeitis, priebėga sunaikinta. Galima apleisti savo pastogę ir pasakyti: "Čia aš niekada negyvenau". Taigi.

Jis rūpestingai apėjo kambarį, patogiau suguldydamas miegančiųjų galvas. Vadinasi, vien jo kalbos neužteko, kad visi žūtų. Jis patogiau suguldė miegančius vyrus, paguodė verkiančias moteris. Ėjo nuo guolio prie guolio tarytum gerasis angelas ir glamonėjo juos tos būties vardu, kurią garbino šioje varganoje žemėje: kur miršta tie, kam lemta mirti, o likę gyvieji pabunda gelsvoje aušroje dienų, kurios vos įdienojus tampa pilkos ir sukaustytos. Nebus nei gegutės Ringerikės šlaituose, nei aristokratiško pasisūpavimo karietos spyruoklėmis, o tik siaubo kupinos mintys apie ateitį – tekant saulei sąmonės piešinys išryškėja tarytum plyšiai ledyne.

Juk jie visai neblogi, šie žmonės, visai neblogi. Jis palietė nusvirusią Roberto ranką – Robertas ir miegodamas švelniai ir kartu nervingai spaudė konjako taurelę. Paglostė Selinai plaukus. Ji nemiegojo. Sėdėjo spoksodama į natų sąsiuvinį. Į "Tėvas dainuoja savo mažam berniukui" – vieną iš jo vaikystės muzikos pratimų, kuriuos buvo pasilikęs iš sentimentalumo. Galbūt ji surado sąsiuvinį šiame chaose ir slapta mokėsi... Kaip graudu.

Viskas graudu. Per miegus murmantys vyrai. Nemiegančios, jį žvilgsniais sekančios moterys. Kažkas grįžo iš tualeto laiptinėje, pamiršęs susitvarkyti drabužius. Šią apsvaigimo valandą dėl to niekas nepasipiktino, visi buvo tarytum vaikai gąsdinančiame miego glėbyje. Jis norėjo nukamuoti juos savo plepalais, norėjo užkariauti žmonių sielas, kad – bent vienintelę akimirką – pažintų nors vieną iš jų.

Tačiau jis nieko nesužinojo, nė apie vieną.

Jis vedė Seliną už rankos, kuri, nors ir buvo suglebusi, pulsavo gyvybe. Selina buvo blaivi ir sava. Per traškantį stiklą jie žengė prie durų.

Duris jie paliko neužrakintas, kad gyvieji ir mirusieji galėtų išeiti ir įeiti. Laiptų apačioje lyg užmuštas miegojo į kilimą suvyniotas kaimynas. Į juos padvelkė rytmečio oras. Švito. Jis nepažino nė vienos žmogaus sielos. Kiekviena yra savas pasaulis.

VII

Nordmarka buvo nutvieksta ryškios vakaro šviesos, kai Vilfredas nusisegė slides, norėdamas paskutiniu, mažai snieguotu šlaitu nusileisti į Siorkedaleną. Priešais, vakaruose, dangus švytėjo blausiai auksine spalva, bet kai Vilfredas atsigręžė atgal – iš seno įpročio, lyg norėdamas įsitikinti, kad ir kita būties pusė turi savo tikrovę, – išvydo tamsias egles tamsaus dangaus fone. Kontrastas tarp tamsos ir šviesos šiais pavasario vakarais buvo toks didelis, kad nuotaika akies mirksniu pakeisdavo savo atspalvį, o pasikeitęs vaizdas tapdavo tarytum visuotiniu simboliu.

Jis užkišo slides už rąstų rietuvės ir iš lėto ėmė leistis šlapiu keliu su tirpstančio sniego lopiniais pakraščiuose. Aplinkui iš nematomų šaltinėlių čiurleno vanduo. O ir ant kelio po kojomis šį giedrą pavasario vakarą jau ėmė traškėti ledokšniai. Atrodė, kad žiema šiemet neturės galo, o vis dėlto pavasarį jau galima jausti ir iš kvapo, ir iš šviesos, ir iš drungno vėjo, nuo kurio pasaulis darėsi dar trapesnis ir nerealesnis.

Jis pamažu leidosi į slėnį. Du raudoni stogai pietų pusėje gėrė ryškią vakario dangaus šviesą. Jie stovėjo jam akyse lyg karštligiškos dėmės, matytos Selinos skruostuose, kai ji po pietų, jam išeinant, stovėjo žiūrėdama į jį trobelės tarpduryje. Slidžių džeržgimas per apledėjusį sniegą užgožė jos žodžius, jeigu ji iš viso ką nors sakė. Tyla pasidarė dar gūdesnė, kai slidžių kelias pasuko į šoną – jis žinojo, kad atsigręžęs jos jau nebepamatytų. Akimirką jo sąžinę dilgtelėjo priekaištas, kad naktį palieka ją vieną nuošalioje trobelėje prie Haukeno, bet tik akimirką. Ji nieko nebijo, pasakė, kad nieko nebijo, bet tik tada, kai jis paklausė, – neklausiama ji beveik nieko

nesakydavo. Be to, ji jau nebe pirmą naktį taip lieka viena. To reikėjo jųdviejų labui. Toks jų gyvenimo būdas.

Toks dabar jų gyvenimo būdas. Kai jis jau pavasariop išėjo iš savo atelje, užleisdamas ją vienai damai iš buržuazijos, kuri, suartėdama su menu, manė gyvensianti intensyvesnį gyvenimą, jis suprato, kad toks bus jų gyvenimo būdas, jeigu jie gyvens, jeigu jie liks *jie*. Porą mėnesių jiedu glaudėsi kur pakliuvo. Nakvynę gaudavo pas draugus, kurie nesuko galvos dėl smulkmenų. Tik visa bėda, kad tie, kurie nesuko galvos dėl smulkmenų, ėmė patys nykti. Jie ir dėl to per daug nesuko galvos. Tyliai ir beveik nepastebimai dingo iš akiračio šią žiemą ir pavasarį, paskutinį karo ir aukso amžiaus sezoną. Dabar kraštas priklausė naujai biržos spekuliantų kartai. Baigėsi klasikinis laikotarpis, apie kurį jau imta sakyti: "Anais laikais, kai dar veikė energingi ir impulsyvūs spekuliantai..."

Jo batai žliugsėjo. Iš vidaus – šlapi, iš lauko – sausi ir apšalę. Virš vakarinių šlaitų – saulės gaisras, bet už jo nugaros – uždaras slėnis, kur dar tebetūno žiema ir kur gyvena *jiedu* keturių žingsnių pločio ir šešių žingsnių ilgio erdvėje, trobelėje, į kurią įsilaužė pagaliu numušę spyną. Jis žengė iš lėto. Į miestą dar spės laiku. Nėra prasmės prieš vidurnaktį brautis į namus Drameno gatvėje tam, kad prisikrautum kuprinę reikalingų dalykų. Negalima sėlinti į ką tik užsnūdusius namus. Jie turi gerai įmigti. Ne tik žmonės, bet ir patys namai. Jie turi gerai įmigti – užpulti juos galima tik tomis valandomis, kai jie ilsisi praradę savo ausylumą. Tą jis žino iš patyrimo.

Tačiau nusileidęs į Siorkedaleną, vis dėlto paspartino žingsnį. Čia buvo tamsiau, rodės, kad jau naktis, nors iš tikrųjų dar buvo anksti. Anksčiau jis kartkartėmis dar čiuptelėdavo už kišenės, ieškodamas laikrodžio, kurį dėdė Martinas padovanojo jam prieš šešerius metus per šeimos šventę, suruoštą vietoj konfirmacijos. Dabar jau pamiršo šį įprotį. Laikrodis kartu su grandinėle ir senuoju rankiniu laikrodžiu – kiekvienas su savo kortele – guli lombarde Teatro gatvėje, kur malonus tarnautojas klastingu žvilgsniu ("klastingas" jis atrodė tik todėl, kad visi įsivaizduoja lombardo tarnautoją tokiu žvilgsniu, ir dar todėl, kad nešiojo akinius išgaubtais stiklais) pažvelgė į Vilfredą pro savo gąsdinančius akinius, nustebęs... Laikrodis ir dar šis bei tas. Kartą tas "šis bei tas" buvo laukinės Afrikos katės kailiukas, kurį jis buvo gavęs dovanų iš Roberto pilnametystės dienos proga kartu su daugeliu istorijų apie katės plėšrumą, kol ši buvusi gyva... Vilfredas atnešė ir šį

kailiuką kaip užstatą, ir tarnautojas pasakė: "Betgi juk čia nieko nėra..." "Čia katė", – atsakė Vilfredas. "Taip, bet iš jos reikia ką nors padaryti, pavyzdžiui..." - Klastingame žvilgsnyje pasirodė nedrąsus draugiškumas. – "Pavyzdžiui, kilimėlį prie lovos..." Jie nusišypsojo vienas kitam. Vilfredas parėjo namo, į koridorių su cementinėmis grindimis, kur jiedu tada gyveno, prie ateljė Vilsės gatvėje, ir Selina, atpjovusi gabalą veltinio ir vikriai aplyginusi jį žirklėmis, prisiuvo prie jo kailį – išėjo tarytum mažutė pantera, tinkama pakloti prie židinio, ir Vilfredas gavo šešias kronas.

Slėnis buvo tamsus, bet Vilfredas žinojo, kad dar tik devynios arba pusė dešimtos. Miestą jis pasieks apie vienuoliktą ir paskambins į vienas kitas duris. Pas Robertą jis neis, nors tas, jeigu reikėtų, pasiruošęs atiduoti paskutinius marškinius. Be to, Robertas gyveno "nežinomu adresu", kažkokiame barake Rodeliokene, kaip teko girdėti, įrengtame aristokratiškai, su persiškais kilimais ir židiniu, – tačiau nežinia, ar jam patiktų, jeigu jo priebėga būtų atrasta. Robertas ir toliau dreifavo. Jis nepatyrė kracho ir nepraturtėjo labiau nei iki šiol, atrodė, kad jo niekas neveikia...

Selina su rudai margu jūreivišku megztiniu – ji vilki jį kaip kažką savaime suprantama. Taip karalienė tremtyje vilki ašutinę po nematomu šermuonėlių apsiaustu... Selina, įdegusi ir aiškiai nėščia, stovi trobelės tarpduryje, tarytum parodijuojanti iliustracija sentimentaliai novelei. Selina, su aplūžinėjusiais nagais, ryškiai išsiskirianti žagarų krūvos fone, žagarų, kuriuos surinko nuo tirpstančio sniego, – kaip Solveiga prie savo pirkelės, išdidžiai žvelgianti į savąjį Perą Giuntą, kuris ką tik besileidžiančios saulės šviesoje dainuojančiu pjūklu nuvertė medį. Jie elgiasi tarytum du vagys: nei kalba apie tai, ką daro, nei vėliau komentuoja – jis tyli todėl, kad jam tai truputį nemalonu, o kaipgi ji? Niekaip nesuprasi, kaip jai visa tai atrodo. Jai duotas vaidmuo, ir ji ištikima tam vaidmeniui. Ar ji ištikima jam, Vilfredui?

Ne, tik vaidmeniui.

Jis ėjo keliu, ir žingsniai kaukšėjo: vaid-me-niui, vaid-me-niui. Vaidmeniui, kurį jai paskyrė gyvenimas, vienam iš vaidmenų: kelti taurę šampano ar rūpestingai plėšyti seną laikraštį prisnigtame tualete su apledėjusia sėdyne. Ir nė žodelio išreikšti džiaugsmui ar skausmui, jokio komentaro.

Tą kartą, kai jis grįžo su afrikietiška kate, kuri, anot Roberto, buvusi pavojinga žmonėms – ji tyliai galėdavusi šastelėti iš medžio žmogui ant galvos – tą jis pats, Robertas, vieną kartą patyręs, tada jam vargais negalais

pavykę išsigelbėti nuo mirties, bet žuvęs jo geriausias draugas, – taigi tada Selina perdirbo katę į kilimėlį prie židinio, ir malonusis lombardo tarnautojas priėmė plėšrūnę ir išdavė jam čekį. Jie vaidino mažutę komediją – be protestų ir triukšmo, norėdami įrodyti, kad yra savarankiški žmonės: jie jau galėjo nusipirkti paprasčiausių dalykų – duonos ir margarino, atsiduodančio banginio taukais.

Kai jau nebegalima buvo prisiglausti pas tuos, kurie nesuko galvos dėl smulkmenų, jiedu rado prieglaudą kitur. Bet jau ir oras atšilo. Savaitę jie gyveno tuščiame name Svartskuge prie Bundės fiordo, keletą naktų Ekeberge, o dvi naktis – Akerselvo valčių prieplaukoje, į kurią prasibrovė sužinoję slaptažodį iš pažįstamų Maksimo reviu... Tada jam ir šovė į galvą mintis apie Nordmarką, tai buvo lyg koks apreiškimas – štai išeitis, rojaus gyvenimas. Jis parėjo namo į Drameno gatvę, pasiėmė slides ir atsisveikino su motina, garbingai atsisveikino – jis iškeliaująs, norįs pailsėti. Motina laiminga išdidžiai pakėlė galvą – sūnus meta blogus įpročius, rūpinasi sveikata, nori pabūti gamtoje, pasportuoti. Ji pati paskutiniaisiais metais nebeslidinėjo. Todėl jam nesunku buvo paimti ir jos senas slides. Selina neturėjo savo slidžių, ir nebuvo iš ko pasiskolinti.

Mieste jis paskambino prie vienų durų, prie kitų. Niekas neatidarė. Stovėdamas prie laukujų durų, prisiminė, kaip vieną kartą mokyklos laikais jis paskambino prie Andreaso durų Frognerio gatvėje, o paskui pabėgo, norėdamas paerzinti seną tarnaitę Mariją. Tikriausiai ji jau mirusi, taip daug kas jau mirę... Kokia įsakmi tada buvo jo valia! O dabar jis skambina į duris, ir pats skambučio garsas atrodo tarytum perspėjimas, kad niekas neatsilieps. O jeigu jis iš tikrųjų *panorėtų,* kad jam atsilieptų? Tada kas nors atidarytų! Jis žino, kad jo valia spinduliuoja bangas, kurios verčia žmones atidaryti duris, su džiaugsmu jį priimti, netgi būti namie tada, kai jų namie nėra. Tačiau tos valios jis jau nebeturi. Nebenori matyti žmonių. Jeigu jie ir pasirodytų, jam nieko iš jų nereikia. Nebent išgertų taurelę su kuo nors, kad sutrumpintų laiką iki nakties.

Užuot tai daręs, jis su šlapiais, žliugsinčiais batais vaikštinėjo po gatves. Pamatęs namą Drameno gatvėje, aplenkė jį nuo geležinkelio pusės ir pastebėjo, kad dangus virš Biugdžio rodo darganą: vadinasi, mieste lis, o kalnuose tikriausiai kris sniegas, nesibaigiantis, palaimingas sniegas, savotiškai ir

labiau negu visa kita liudijantis pavasarį. Jis kiek paėjėjo jūros link. Čia vaikų baliaus įkarštyje kitados susitiko Kristiną. Tada jie sudarė sutartį, atskleidusią jam lyties paslaptis, kurios, kaip tada atrodė, turėjo padėti jam suvokti visų dalykų prasmę. Jis įtemptai klausėsi garsų namuose. Suklupo ant kelių šlaite į jūros pusę ir pamatė besiskleidžiantį kroką. Čia jis slidinėdavo ir griūdavo, o motina, žiūrėdama pro langą, juo žavėdavosi. Atsikėlęs nusivalydavo sniegą ir dailiai nušliuoždavo paskutinius nutrūktgalviškus metrus, manydamas, kad šitaip galima nuslėpti savo griuvimą... Jis laukė, kad namai nurimtų, kaip nurimsta namai pavasario naktį prieš lietų. Senasis fasadas – jis slėpė jo tėvo nusižengimus, diskretiškai slėpė ir gera, ir bloga, o šviesiomis naktimis buvo aklas ir kurčias.

Vilfredas, tyliai įsibrovęs į namus, žengė tamsoje užsimerkęs – taip jis *matė* geriau, – su lunatiko tikrumu užčiuopė virtuvės durų rankeną, gerai žinodamas, kokiame ji aukštyje, pravėrė girgždančias duris su sugedusiu užraktu, ir į jį jaukiai padvelkė ledinis maisto sandėliuko oras. Tuo pat metu jis suuodė putpelių kvapą.

Vadinasi, šiandien buvo šeimyniniai pietūs. Rankos greitai grabaliojo vieną indą po kito, kol užčiuopė baltą truputį įskilusį dubenį, kur sustingusiame grietinės padaže viliojančiai maudėsi putpelių likučiai. Apčiuopomis surado ir kaulinį šaukštelį, kurį vaikystėje mažasis vagišius naudodavo nelegaliai gardumynams pasisemti. Šiame šaltame sandėliuke jis vėl tapo vaiku: permirkusiais batais jautėsi tarytum basas – kaip tomis mėnesėtomis naktimis, kai su naktiniais marškiniais leisdavosi į draudžiamus žygius po saugiu gimtųjų namų stogu, paaugliškai trokšdamas pasmaližiauti. Tame pasaulyje viskas buvo gera...

Tik dabar jis greitai nusimetė kuprinę ir žiebtuvėliu pasišvietė lentynas. Reikia elgtis protingai, nesikėsinti į stiklainius su alyvomis ir į mažus paslaptingus indelius su ikrais, kuriuos mėgsta dėdė Martinas. Pasigalvojęs čiupo mėsos kukulius, "Kareivio davinį" ir vikriai prisigraibė bulvių iš dėžės po suolu. Su įgūdžiu, sistemingai viską krovėsi į kuprinę, juk reikės prasimaitinti dviems, o gal trims? Nuo šios minties jam nesukilo jokių jausmų – nei džiaugsmo, nei nerimo. Kas įvyko, tas įvyko. Gal iš Selinos jam persidavė tas nuolankumas likimui? Jis nebegalvoja apie ateitį. Stovi savo vaikystės sandėliuke ir yra praeityje. Vagia kaip ir kitados, bet dabar jau tam, kad prasimaitintų. Galų gale jis pasiėmė ir porą stiklainių su alyvomis.

Paskui dar pasirausė po spintas koridoriuje ir įsikišo porą butelių. Prie bufeto valgomajame neleistina eilės tvarka iš įvairių grafinų patraukė po keletą gurkšnių, ir ne todėl, kad jam to būtinai reikėtų – tie laikai jau seniai praėjo, – bet todėl, kad pasitaikė proga ir jam norėjosi pasilepinti.

Tačiau pinigų, pasirausęs sekretero stalčiuose svetainėje, nerado. Išniręs tarp debesų virš Biugdžio mėnuo trumpą valandėlę jam padėjo. Jis paskubomis peržiūrėjo sąskaitas ir laiškus. Žinojo, kad mėnuo švies neilgai. Dangus pranašavo darganą. Jis stovėjo su kuprine ant nugaros, išsiblaškęs sklaidė popierius ir ta pačia eilės tvarka dėjo juos atgal. Jam nerūpėjo jos laiškai nei jos reikalai, tikėjosi tiktai rasti pinigų, nedidelę sumą. Viename laiške, iš advokatų firmos, jis perskaitė: "Kadangi Jūsų brolio, direktoriaus Martino Miolerio, indėlis nedavė tokio pelno, kaip buvo tikėtasi..."

Mėnuo staiga pasislėpė. Jis atsipeikėjo, suvokęs stovįs tamsioje svetainėje Drameno gatvėje. Mintimis perbėgo įvairius savo gyvenimo laikotarpius, pakopas, brendimą. Akimirką nustojo žinojęs, kas jis dabar, koks dabar laikas, kaip čia atsidūrė. Timptelėjęs nykščiais abu diržus, nesąmoningai pasitaisė kuprinę, paskui tamsoje padėjo atgal nebaigtą skaityti laišką ir užstūmė stalčių. Laikas išeiti. Jis buvo namuose, o jie jau alsavo taip, kaip alsuojama prieš prabundant. Kažkurioje galvos vietoje jis pajuto karštligišką pulsavimą, ne, ne galvoje, vargu ir ar kraujyje. Nes jo kraujas – tarytum greita mintis – plūstelėjo tenai, kur stovi trobelė, prie Haukeno, į šiaurę nuo Langlijos, kur jis pažįsta kiekvieną daubą, kiekvieną šešėlį. Ten jo namai.

Ten jo namai. Jis leidosi į kelią. Nešulys buvo sunkus – konservai, maistas... Tai buvo savanoriškas jungas, niekas jo nevertė. Štai kodėl jis nešė savo naštą. Kuprinė su maistu tapo savotišku simboliu, tarytum uždaviniu, kurį jis turi įvykdyti, nelabai suprantama pareiga kažkam. Gerosios jėgos sroveno jame, neiškildamos į paviršių. Vienoje nykioje gatvėje Vilfredas sustojo pastebėjęs, kaip į jį smelkiasi sakinys: "Kadangi Jūsų brolio indėlis nedavė tokio pelno..."

Vadinasi, jie patyrė paprastų paprasčiausią krachą kaip daugelis daugelis kitų, bandžiusių žaisti su ugnimi. Jo šaltoji motina, užgniaužusi visas aistras, irgi žaidė, tiesa, nedaug, bet ir to pakako. Netgi ir jis maloningų advokatų potvarkiu gavo sumelę, kad galėtų žaisti neliesdamas savo palikimo. Dabar, kai tapo pilnametis, galėtų pareikalauti, kad jo dalį atskirtų. Iki šiol jam tai

neatėjo į galvą, bet jis to ir nesigaili. Žino, kad jam visada bus per maža pinigų, nesvarbu kiek jų turėtų. Jis yra gyvenęs tokiais laikais, kai vertybės neturėjo tikslaus mato, tarp žmonių, kuriuos galima buvo laikyti turtingais ar vargšais priklausomai nuo to, kaip į juos žiūrėsi, bet kurie visada turėdavo grynų pinigų. Kaip tik dabar jis svajoja apie mažą sumelę, kad galėtų su sunkia kuprine pavažiuoti taksi iki slėnio, nusipirkti dar šiek tiek maisto. O tuo tarpu neatsargi jo motina tikriausiai negali užmigti galvodama apie laišką, kurio turinio nesupranta: "Kadangi Jūsų brolio indėlis..."

Nors vargu ar ji jaučiasi neturtinga? Ar ji gali taip staiga, be perėjimo, suprasti, kas tai yra?.. Jis nueis pas tuos advokatus, tai jo teisė. O dabar štai stovi dulkiant smulkiam gegužės lietui su kuprine ant pečių, pilna vogtų produktų. Jis gaižiai nusijuokė ir pajuto drebulį nuo šalto lietaus. Ten kalnuose, trobelėje tarp sniegynų, guli Selina; įsiklausydama į eglių ošimą, ji jaučia, kaip įsčiose auga kūdikis, – ji irgi neturi ateities, tačiau jos tai nejaudina, nes ji niekada neturėjo ateities.

Jis apsisuko ir patraukė į rytų pusę. Jam terūpėjo smulkūs reikalėliai. Pabandys keletą valandų numigti Roberto būste Rodeliokene. Jeigu Robertas namie, gerai, jeigu ne, irgi gerai. Žiemos pabaigoje jiedu su Selina kurį laiką buvo radę tokią prieglaudą rudame mediniame Roalio Amundseno name Svartskuge prie Bundės fiordo. Jiedu įsibrovė į jo namus ir ten apsigyveno stebėdamiesi, kad kambariai įrengti kaip kajutės, su kompasais, tamsaus medžio paneliais ir visokiais prietaisais, o tuo tarpu didysis Šiaurės tyrinėtojas buvo išvykęs ir kažkur dreifavo tarp ledynų. Kartą, grįždami namo, jie pamatė, kad čia įsiveržę svetimi: žurnalistai, policija... Supratę, kad įvyko kažkas negera, jie apsigręžė ir patraukė į kalnus.

Tačiau į Roberto namus nebuvo reikalo brautis. Jau iš tolo pasirodė žemas barakas, tarytum pagražinti pataisos namai; jis visai atitiko Roberto supratimą, kad viskas yra gerai ir nieko nėra žeminančio ir neįtikėtino.

Vos tik jis spėjo pasibelsti, Robertas jau buvo ant kojų. Negalėjai suprasti, ar jis iš viso kada nors tikrai miega, šis malonus žmogus, kuris niekad nieko neklausinėja. Neklausinėjo ir dabar, tik padėjo Vilfredui nusiimti prigrūstą kuprinę, kuri nuo drėgmės dar pasunkėjo. Gal jis ko nors išgertų? Taip, būtų ne pro šalį, bet taurė prieš jį jau stovėjo, nespėjus jam nė atsakyti. Robertui buvo juoko darbas laiku pastatyti taurę. Jis pamaišė žarijas improvizuotame židinyje, sumūrytame jo rankomis, sugebančiomis vienodai gerai atlikti visus darbus.

– Pinigų? – įdegusiame Roberto veide blykstelėjo šypsenėlė. – Žinoma. Tiktai kad grynų... – Jo žvilgsnis, visada vikriai randąs išeitį, ėmė bėgioti aplink, ieškodamas, ką galima būtų paversti pinigais, užstatyti ar parduoti. Ir staiga nušvito: – "Jūrų brizo" akcijos!

– Kaip?

Žiūrėdamas į ugnį, Robertas plačiai, nuoširdžiai nusišypsojo.

– Jos tavo, bičiuli, gali nors ir šiandien ar rytoj jas parduoti!

Vilfredas sutriko, susigėdo.

– Juk tai buvo tik lažybos...

Roberto veidu perbėgo šešėlis.

– Jeigu tu manai, kad... Be to, jos jau seniai pervestos tavo vardu.

Jie sėdėjo, kol pro vienintelį langą iš rytų pusės ėmė brėkšti. Robertas išsitraukė iš kišenės "Paną", su kuriuo niekad nesiskirdavo. Šio žmogaus priešingybės: ramybė ir nerimas, akcijos ir poezija labai natūraliai jungėsi, ir Vilfredui tai patiko. Ir labiausiai norėdamas negalėjai atspėti, kokia jo nuotaika, buvo aišku tik viena, kad jis visada tave palaikys. Ar jis turtingas, ar vargšas? Tikriausiai ir viena, ir kita – šių laikų stiliumi. Tačiau jis buvo nuostabiai informuotas ir meno, ir ūkio klausimais. Galima sakyti, tikras vėtraplaukis, o gal netgi šarlatanas: žmogus, kuris dosniai dalija kitiems lengvabūdišką laimę tol, kol įmanoma.

Grindis iš tikrųjų dengė pora gerų kilimų. Nišoje stovėjo lova, kurioje malonu nugrimzti. Robertas turėjo dar vieną savybę – jis niekuo neįpareigodavo. Jo dovanas priimdavai ne kaip išmaldą, o kaip savaime suprantamą dalyką. Robertas netikėjo gerosiomis jėgomis, bet nepažinojo ir blogųjų. Anksti rytą jis pats nuėjo realizuoti Vilfredo akcijų.

– Palaukęs galėjai už jas gauti ir dar daugiau. Pasirodo, tai visai solidžios akcijos.

Jis nerūpestingai įbruko pinigus Vilfredui į rankas. Vilfredas savo ruožtu siūlė pasidalinti.

– Su mielu noru, – klusniai sutiko Robertas ir nedidelį paketėlį įsikišo sau. Jiedu sėdėjo prie pinigais apkrauto stalo ir gėrė rytinę kavą su trupučiu konjako, kurio, kaip Robertas aiškino, parūpino kažkokie draugai. Beje, jis galįs pasiimti butelį.

Vilfredas papasakojo apie laišką, kurį rado namuose. Roberto veidu vėl perbėgo šešėlis, greitas susirūpinimo šešėlis kaip juodas debesiukas virš pavasariškai šypsančių laukų.

– Reikalas tas, – pasakė jis, – kad tavo motina nesutverta tokiems dalykams.

Nesutverta. "O kaipgi tu pats? – pagalvojo Vilfredas. – Tu arba, pavyzdžiui, advokatai Fosas ir Damas, kurių turtas, netgi baras, ir visa kita buvo konfiskuota – jūs, vadinasi, "sutverti". Jūs ir nesitikėjote nieko kito. Jūs klusnios figūrėlės permainingame gyvenimo žaidime, jūs patys esate permainingų nuotaikų ir būdo įsikūnijimas".

– Gali paskambinti advokatui iš būdelės prie sporto aikštės, – patarė Robertas.

Bet priėjęs prie būdelės, Vilfredas nutarė nebeskambinti. Priešais jį laukė moteris su vaiku ir pintine. To užteko jam apsispręsti. Jis nenorįs kištis į motinos reikalus, kad ir kiek jie būtų susiję su juo pačiu. Nenorįs nieko žinoti, nei gera, nei bloga. Jis grįžo atgal pasiimti kuprinės. Jie pastovėjo prie uždarų durų patalpoje, kur vienodai tamsu ir dieną, ir naktį.

– O kaip tu? – paklausė Vilfredas atsisveikindamas.

Robertas patraukė pečiais.

– Viskas keičiasi. – Nusišypsojo. – Bet jeigu tau prireiks pastogės... – Jis išraiškingai parodė ranka. – Tiktai nieko nepirk gretimose parduotuvėse, – pridūrė nerūpestingai. – Supranti, iš tikrųjų aš čia negyvenu... Gali rašyti iki pareikalavimo.

Staiga jis kažką prisiminė.

– Tavo paveikslas, – pasakė rodydamas į tamsų kampą.

Vilfredui sunku buvo ką nors įžiūrėti, bet jis suprato, ką Robertas turėjo galvoje, ir krūptelėjo.

– Beje, ir kiti paveikslai. Be to, dama iššinuomojo fortepijoną. Tau tikriausiai priklauso šiek tiek daugiau negu avansas.

Vilfredas pajuto šilumą.

– Ar tu gali paimti tuos pinigus?

Robertas neryžtingai linktelėjo galva, lyg čia pat ieškotų išeities, kaip veikti per nežinomą tarpininką.

– Pasiimk sau, ką gausi, – pasakė Vilfredas ir nusišypsojo. Taip jiedu ir stovėjo, šypsodamiesi vienas kitam prieblandoje. Paskui Robertas jį išleido, stengdamasis kuo mažiau praverti duris. Vilfredas lengvai nužingsniavo prie taksi stotelės, nė nejausdamas sunkios kuprinės svorio. Kai automobilis pasuko į šiaurę nuo Bugstadvano, virš Siorkedaleno staiga sušvito graži

gegužės diena. Kalnuose aplink eglių kamienus vos vos spragsėdamas tirpo sniegas, upių žiotyse po mėlynu ledu kunkuliavo vanduo.

Prie rąstų rietuvės radęs slides, Vilfredas iš lėto ėmė kilti drėgnomis vėžėmis į aukštumą, kuri jam artinantis vis ryškiau švytėjo. Čia kitas pasaulis, nepanašus į gegužės apšviestą slėnį, kitas pasaulis, nepanašus į tuščias miesto gatves dulkiančiame lietuje, į svetainę Drameno gatvėje, apšviestą mėnesienos, ar tamsų Roberto kambarį barake, išklotame brangiais kilimais.

Bet kai jis persivertė per paskutinę keterą ir slidės ėmė gerai šliuožti išilgai upelio, į įprastą sutartinį švilpimą neišgirdo atsakymo. Jis jau matė trobelės sieną, sidabriškai pilką balto ežero fone, vėl sušvilpė, ir vėl atsakymo nebuvo. Jis stipriai sukirto lazdomis į sniegą, nuovargį pakeitė smaugianti baimė.

Jis pastūmė lazda trobelės duris ir įžergliojo per slenkstį, nenusiėmęs slidžių.

Iš lauko krintančios šviesos ruože jis pamatė Seliną ant suolo tiesiai priešais duris. Pusiau gulom, pusiau sėdom. Apatinė kūno dalis buvo nuoga. Per šlaunis tekėjo kraujas. Jis susvirduliavo ant grindų – su slidėmis ir kuprine.

– Selina, čia aš! Čia aš...

Jis susvirduliavo ir suklupo priešais ją. Rankos palietė mažą pilką gumulą, kruviną ir gleivėtą. Jis norėjo atsikelti, bet slidės neleido.

– Selina! – šaukė jis.

– Kaip sekėsi mieste? – paklausė ji ramiai.

VIII

Mirė teta Šarlotė.

Šią žinią atnešė Robertas. Vieną pavasario vakarą, nutviekstas saulės šviesos, jis pasirodė trobelės tarpdury su permirkusiais miestietiškais bateliais ir papasakojo.

– Nusprendžiau, kad tau reikia kuo greičiau pranešti, šiandien rytą buvo skelbimas laikraštyje.

Selina jau buvo visiškai atsigavusi. Tada jis norėjo tuoj pat važiuoti į miestą gydytojo, bet ji paprašė palaukti, o kitą dieną – lukteleti dar kiek: ji jaučiasi neblogai, gydytojo nenorinti.

Kaipgi tai atsitiko?

Ji nuėjusi su kibiru vandens, ir štai, kopiant į kalną nuo upės...

Bet juk jis buvo parnešęs vandens!

Ji nuėjusi su kibiru vandens. Jis nežinojo, ar ji meluoja, ar ne, ir neklausinėjo. Jis nežinojo, ar ji kenčia, vien tik spėliojo.

Bet jo sugebėjimas viską atspėti, susidūrus su ja, atrodo, išnyko, tarytum nebuvo ir ko spėlioti. Jis stengėsi ją suprasti, dieną naktį ja rūpindamasis, slaugydamas, kai ji tą leisdavo. Bet apskritai – nebuvo dėl ko nerimauti. Ji laikėsi puikiai. Jauna, guvi mergaitė. Niekas nebūtų ir pagalvojęs, kad jai atsitiko nelaimė. Jeigu jis būtų grįžęs kiek vėliau, gal būtų nieko ir nesužinojęs. Juk ji niekad ir nebuvo tiesiai sakiusi, kad laukiasi vaiko.

Žinia apie tetą Šarlotę didelio skausmo nesukėlė. Gal tiktai baimę – ji augo Robertui statant prie sienos savo juokingą lagaminėlį ir džiaunant permirkusius batus. Paskui Robertą pasodino, davė pavalgyti ir išgerti mažą taurelę iš dar likusių atsargų. Vietoj taurelės buvo pasiūlytas puodukas nudužusia ąsa; Robertas pakėlė jį prie lūpų tarytum krištolinę taurę, po to pažvelgė į jį prieš šviesą, patogiai ištiesęs puskojinėmis apautas kojas.

Taip, tai, ką jautė Vilfredas, buvo panašu į baimę. Tai buvo pirmoji mirtis šeimoje po to, kai mirė tėvas. Šarlotė su šiugždančiais sijonais visada būdavo tokia švelni. Ji neturėjo vaikų. O gal dėdė Renė buvo jos vaikas?

Kažkokia švelni baimė: juk panašiai galėjo atsitikti kiekvienam. Mintis apie motiną, apie juos visus. Vienu liko mažiau jų šeimos ratelyje, kuris, tiesa, jau iro, bet vis dėlto dar egzistavo. Jis pažvelgė į savo rankas: neseniai jos laikė kruviną gumulėlį, pulsuojantį gyvybe. Prisiminė visa tai dabar, kai atėjo žinia apie mirtį. Ir paklausė Robertą:

– Ar turi vaikų?

– Kas žino, – nerūpestingai atsakė šis.

Vilfredas nežiūrėjo į jį, paklausė norėdamas pamatyti, ar nekrūptelės Selina. Ji nekrūptelėjo. Nejaugi ji nejaučia jokio liūdesio? Gal pati visa tai padarė? Bet jeigu ir taip, nejaugi jai nė kiek neliūdna? Vilfredas pabandė

suvokti, ką jaučia jis pats. Kažką panašaus į skausmą. Bet ne dėl vaiko, ne dėl tetos Šarlotės, kurią visada mylėjo. Skausmą dėl to, kad štai jie, draugai, sėdi kartu, vieni miške, o iš tikrųjų yra per daugelį mylių vienas nuo kito. Robertas sukluso:

– Varnėnas vidury miško? Keista. O gal jūs čia turite savą varnėną?

Skaudu dėl visko, kas kalbama. Dėl žodžių, kurie turi kažką užslėpti arba pasakyti visai ką kita. Jis ir pats visada vartodavo žodžius tokiais tikslais, be to, dar norėdamas pakankinti ar įkyrėti. Jis norėtų dabar pasakyti, kad myli ją, jeigu tikrai ją myli. Dabar pavasaris, o jie jauni. Jis iš tiesų jaučia skausmą.

– O kaip judu įdegę! Gryna sveikata šiuose namuose...

Robertas apsidairė pustamsėje trobelėje. Jie buvo šiuo tuo ją papuošę, jautei, kad čia gyvena žmonės, galima sakyti, buvo netgi jauku.

– Jūs gyvenate kaip pirmieji paskutiniųjų laikų žmonės.

Vien malonūs žodžiai, turį teikti džiaugsmo. Širdies išrinktoji ir puikus atsitiktinis draugas, jie visi čia sėdi taip jaukiai, o iš tiesų yra per daugelį mylių vienas nuo kito. Lauke pavasaris lieja savo skaidriuosius šaltinius, ir jie tvins ir tvins, kol pasieks vasarą. Iš pradžių užėjo baimė dėl to, kad kažkas mirė. Tačiau skausmas kilo ne dėl kažkieno mirties. Jis galvojo apie bevaikę tetą Šarlotę su jos šiugždančiais šilkiniais sijonais. Ar turėjo kokios nors reikšmės tai, kad ji gyveno, o jeigu turėjo, tai kam? Niekad neišgirsdavai iš jos šiurkštaus žodžio, vien tik švelnius, linksmus žodžius, tinkamus situacijai. Ar gavo ji iš gyvenimo daugiau, negu kad būtų gavusi tokiu atveju, jeigu iš viso nebūtų gyvenusi, jeigu būtų žuvusi prieš gimdama dėl nelaimingo atsitikimo, dėl to, kad kažkas pakėlė per didelį svorį... Ir vis dėlto ji pragyveno savo bevaikį gyvenimą – tai realybė ar beveik realybė. Į ją pasižiūrėjus neatrodė, jog ji kada būtų suvokusi, kad gyvena. Gal todėl, kad gyvenime jai viskas sekėsi vienodai gerai. Matyt, žmogus negali iki galo suvokti, kad gyvena, jeigu gyvena vienodai ir gerai.

– O jūs – ar ilgai dar žadate gyventi šioje glūdumoje?

Štai klausimas, duotas su šypsena, gurkšnojant gerą vyną, ir jie visi, šiaip ar taip, sėdi kartu. Tačiau tie du paklaustieji niekad nėra ištarę šio klausimo garsiai. Klausti pavojinga. Klausimas verčia apsispręsti. O jie nelabai linkę apsispręsti. Įvykiai vyksta savaime, o gal kaip kitaip. Ateina permainos.

– Hm... – Vilfredas pažvelgė į Seliną. Dabar ji buvo labai liekna, bet ne liesa. Oda ir plaukai liepsnojo kaip ir anksčiau.

– Kol mes išvažiuosim... – pasakė Selina.

Tik šypsena ir geraširdiškas juokas. Matyt, ir jai atrodo, kad viskas atsitinka "savaime", kad tie pasikeitimai, kurie vyksta sieloje ar kūne, ateina patys ar tylomis įslenka pro langą, sakykim, mirtis. Paaiškėjo, kad Robertas atsinešė butelį viskio. Vyrai išėjo į upelį vandens. Vanduo tekėjo taip giliai po iškorėjusiu ledu, kad vienas turėjo laikyti kitą už kojų. Atsikėlęs su pilnu kibiru vandens, Vilfredas paklausė:

– Ar pavyko ką nors išsiaiškinti su advokatu?

Jo veidas išraudo nuo pastangų. Robertas stovėdamas spardė purų sniegą.

– Indėlis prarastas, – pasakė.

– O ar ji turi ką nors daugiau?

– Kodėl gi tu jos nepaklausi?

– Neveikia telefonas.

Abu nusijuokė. Nors juoktis nebuvo iš ko. Jie juokėsi iš to, kad Robertas supranta, jog Vilfredas nieko neklausė, jog nesirodo namie, nenori ir negali būti su tais žmonėmis, kuriuos labai myli.

– Bet laidotuvėse turbūt pasirodysi?

Jie lipo su kibirais į krantą. Ėmė greitai temti. Sniegas dauboje iš šiaurvakarių pusės atrodė pilkas. Tarp daubų lyg aliejuoti blizgėjo bruknienojai.

– Žinoma.

Ji buvo tėvo sesuo, sesuo mėlynų cigaro dūmų, kuriuos prisiminus, jam ir iki šiol saldžiai sudirgina uoslę. Ir jos kvapą prisimena. Brolis ir sesuo – du skirtingi kvapai. Jie pasiekė trobelės duris. Selina uždengė dėžę kaklaskare. Robertas pasakė:

– Tu puiki šeimininkė, kitos tokios nerastum.

– Jeigu turi namus... – pasakė ji. Balse nesigirdėjo kartėlio, greičiau džiaugsmas.

– ... po kiekvienu krūmu! – užbaigė Robertas. Jis įpylė viskio. – Namai ten, kur galima išgerti.

Kaip lengva ir jauku! Jis atėjo tolimą kelią su liūdna žinia, iš rūpestingumo ir draugiškumo. Jis prisiminė, kad lagaminėlyje turi viskio butelį. Taktiška geradarybė – juk jis gyvena taip arti šaltinių. Robertas gėrė pasigardžiuodamas.

– Man atrodo, labiausiai tinka su vandeniu.

– Ir dar su *tokiu* vandeniu! – atsiliepė Selina.

Vilfredas sukluso. Kas tai – ironija? Jokio ženklo – nė jos nėra. Ironija – tai užuojauta sau pačiam. O ar turi ji užuojautos kitiems?

Sutemos lauke vis tirštėjo, ir sienos darėsi vientisos. Dieną jas tarytum išsklaidydavo besiveržiančios šviesos raštai. Visa tai reiškė šaltį. Jie miegodavo susiglaudę, lyg šiaudai kupetoje, kad būtų šilčiau, taip susispaudę, kad net fizinis potraukis atslūgdavo ir likdavo tik siekimas apsiginti nuo šalčio, – lyg du kareiviai apkase. Jie ištisas valandas tylėdavo tamsoje, jausdami vienas kito kūną. Žodžiai rodėsi nereikalingi. Jie galėdavo tylėti – kaip žmonės, kurie gerai pažįsta vienas kitą. Kartais jis atsargiai liesdavo pirštais jos kaklo arterijas, jausdamas, kad jos gyvena lyg atskiras organizmas, nepriklausomos nuo jos spinduliuojančios išorės, kurią jis dažniausiai laikydavo jos esme. Vienu atžvilgiu visi buvo panašūs: kraujas gyslose tvinkteli ir atslūgsta, tvinkteli ir atslūgsta, beviltiškai bylodamas apie visų dalykų nepastovumą.

Robertas vėl nuskubėjo prie savo lagaminėlio, atremto į durų staktą. Jis buvo miestietiškai apsirengęs, miestietiškai atrodė ir jo lagaminėlis, žodžiu, tikras miesto pasiuntinys. Jis buvo įsidėjęs ir gabalą nugarinės, ir butelį burgundiško vyno, o kai pasirausė atidžiau, atrado netgi tris butelius. Visa tai paskelbė koketiškai stebėdamasis, netgi šiek tiek susigėdęs. Mat pagalvojęs, kad jeigu pas juos atsirasianti keptuvė...

Keptuvė atsirado. Robertas buvo įsidėjęs ir truputį sviesto, gavęs pagal ligonio pažymėjimą – ne, jis, dėkui Dievui, sveikas, to dar nepasiekė. Jis sausai nusijuokė. Beje, jis nieko prieš pats paruošti valgį. O Selinai norįs padovanoti kinišką kimono ir tokios pat medžiagos kelnes, jeigu ji nepaniekins jo dovanos. Pasirausęs lagaminėlyje, jis ištraukdavo vis naujų dovanų. Ten buvo dar kažkokie ilgi sąrašai su skaičiais ir apšiuręs Snoilskio tomelis[17] – ar jiems tekę skaityti Snoilskį, labai įdomus poetas. Be to, jam patinkanti senoji švedų rašyba. Jis bėrė žodžius tarytum pupas, nieko ypatingai nepabrėždamas.

Pamačiusi kimono, Selina dirbtinokai suspiegė, kaip ir visada, kai gaudavo naują drabužį. Ji užsispyrė tuojau pat persirengti miške. Jai nebūsią per šalta, juk ore beveik šilčiau negu viduje. Ji sugebėdavo taip atkakliai ką nors tvirtinti, kad turėdavai patikėti. Robertas, stovėdamas prie keptuvės, paklausė:

– O ji?..

– Ne. Nežinau.

– Ne... Kaip ten būtų, ji minkšta. – Jis turėjo galvoje jautieną. – Vieną mes greitai sušildysime, o kitus pastatyk aukštai ant lentynos, kad pamažu apdrungtų. – Dabar jis kalbėjo apie burgundišką vyną.

– Nežinau, – pakartojo Vilfredas, statydamas butelius.

– Pipirų, – paprašė Robertas, o gavęs pridūrė: – Kas gali žinoti?..

– O vis dėlto reikėtų ką nors žinoti! – ūmai atšovė Vilfredas.

Robertas, įtempęs žvilgsnį, darbavosi prie keptuvės blankioje šviesoje.

Vilfredas uždegė žibalinę lempą su šviesą atmušančiu veidrodėliu. Lauke, tirštose sutemose, dabinasi Selina. Vilfredas pajuto savotiškai malonų jaudulį, atsietą nuo kūniškų aistrų. Iš palinkusios Roberto nugaros židinio atšvaituose tesimatė siluetas su paauksuotais kraštais.

– Viskas paruošta, – pareiškė jis apie savo kepsnį, kai įėjo Selina. Ji buvo apsirengusi juodu kimono su auksiniais drakonais. Lyg atsiprašinėdamas Robertas tarė: – Masalas turistams. Tu pati atrodai geriau už bet kokius apdarus.

Jis įgudusiais judesiais išdėliojo bifšteksus, o Vilfredas tuo tarpu sustatė išplautus puodelius. Selina apsvaigo vien pamačiusi vyną.

– Kumščius aukštyn! – sušuko ji. Pareikalavo tik mažos taurelės, kad liktų blaivi. Robertas įpylė jai truputį vyno, ir jam tuoj pat pripylė puodelį. Visapusiškas gerumas ir paslaugumas. Buvo girdėti, kaip apačioje čiurlena upelis. Artinantis nakčiai, švelniai ošė eglės.

– Dabar dėdė Renė tikriausiai išvažiuos į Paryžių, – pasakė Vilfredas.

Jie ne iš karto pažvelgė į jį. Jų mintys klajojo savais keliais.

– Dėl tos bažnyčios Paryžiuje? – paklausė Robertas.

– Jam neduoda ramybės mintis, kad bažnyčią sugriovė. Jis didesnis paryžietis negu patys paryžiečiai.

Selina paklausė:

– Ir tu važiuosi kartu?

Jam tai nebuvo atėję į galvą. Bent jau nežinojo, ar jam tai buvo atėję į galvą.

– Į Paryžių?!

– Nejaugi?..

Ji tik šiaip sau paklausė, paprastai ji nieko neklausinėdavo. Bet štai ėmė ir paklausė.

– Galbūt, – atsakė jis.

Robertas kilstelėjo antakius. Norėjo ramiai pavalgyti.

– Mm, – negarsiai sumurmėjo jis.

Jie suprato jį ir abu choru atsiliepė:

- M-mmm.

Jie išgėrė už tai. Išgėrę kando, užkandę gėrė. Įmetė į židinį gerų pliauskų, į akis ėmė lįsti dūmai, jie juokėsi apžilpusiomis akimis ir vienas kitam mėlynoje prieblandoje rodėsi lyg vaiduokliai.

Ar nepasivaikščiojus jiems prieš kavą po mišką? Kažkas pasakė garsiai, ar jie tiesiog kartu visi apie tai pagalvojo. Jie pakabino katilėlį aukštai virš ugnies ir išėjo. Išėjo sotūs, patenkinti, jausdami paskutinį burgundiško vyno gurkšnį gerklėje. Turėjo dar vieną butelį – tam laikui, kai daugiau jau nebebus ko gerti. Gėrimų eilės tvarka buvo chaotiška, prieštaraujanti visoms gero skonio taisyklėms.

Atrodė, kad po kiekviena šakele slypi gyvos būtybės, nematomi paukščiai ir žvėrys. Jie gyveno ore, samanų kvape, sklindančiame iš po minkšto sniego, – tarytum slaptas pasaulis, glūdintis už visų slaptų juose skambančių pasaulių; pavasaris be jokių požymių, negirdimas ausimis, nematomas žvilgsniu, bet jaučiamas šeštuoju kūno pojūčiu, esančiu visur, taip pat ir po kinišku kimono, kuris tarytum be kūno žengė per šakeles ir kupstus, per sniego lopinėlius, žengė tarytum į stebuklingą dieną, auštančią už dar tik nujaučiamos auksinės aušros rytuose tarp pušų, pavieniui stovinčių smėlyje. Vandens klaneliuose žiebėsi žvaigždės.

Vilfredas ėjo pirmas. Jis girdėjo Selinos žingsnius, kai ji žengė per šakeles. Priešais šviesesnio dangaus fone juodavo medžių kamienai. Už horizonto gyveno žmonės, bet jis negalėjo tuo patikėti. Šiuo metu jie buvo neįsivaizduojamai vieniši – štai pagaliau ta vienatvė, kurios jis ilgai ieškodavo gamtoje, bet negalėdavo rasti, nes ieškodavo vienas. Dabar jie visi trys čia gali patirti vienatvę.

Robertas ėjo paskutinis. Žengė atsargiai, kad vėl nesušlaptų kojinių plonuose miestiškuose bateliuose, pradžiūvusiuose prie židinio. Nakties prietemoje matė priešais plevėsuojantį kimono. Ar tai mergaitei nešalta? Kaip čia yra, kad ji niekada nevargina kitų kalbomis apie savo pojūčius? Verčiau reikėjo padovanoti jai ką nors šilta. O Vilfredas – argi jis visai jai nerodo širdies? Gera buvo vaikštinėti naktį ir rūpintis savo draugų likimu. Jis žinojo būdą, kaip pakreipti mintis jam reikiama tėkme. Visa, kas nemalonu,

vydavo šalin panaudodamas techniką, kuri retai kada apgaudavo, nes vienu požiūriu jis buvo tikrai garbingas: suprato savo nenuoširdumą.

Viduryje ėjo Selina. Tarp dviejų vyrų galėjo jaustis saugi. Vienas traukė ją paskui save, kitas sudarė ariergardą. Taigi ji galėjo gerai orientuotis aplinkoje, visiškai nežinodama, kur rytai ar vakarai, bet patikimai jausdama juos abu, vieną priekyje, kitą už nugaros. Tai žadino nepriklausomybės jausmą, kurį ji ir anksčiau jausdavo, bet tik neišreikšdavo žodžiais. Tai vadavo ją nuo pastangų prisiversti. Be to, visada taip gera būti sočiai. Kartą Vilfredas jai pasakė, ir pasakė švelniai: "Tu visai kaip šuo, tu valgai tol, kol yra ką valgyti. Bet kai nieko nėra, tu nesiskundi. Visiškai kaip šuniukas".

Jie ėjo vorele ir būdami kartu jautėsi vieniši – naktį, kada galėjai jausti ir žiemą, ir vasarą. Šis trumpas pasivaikščiojimas, kuris buvo tarytum balansavimas tarp metų laikų, kiekvienam turėjo dvigubą prasmę. Gera buvo būti tarp kažko.

Pamatę laukymę, jie sustojo. Robertas ėmė deklamuoti Snoilskio eiles:

Mėnulio rūkas
Užliejo mišką,
Sidabro upėj
Viršūnės tviska.

Ša, paklausyki,
Ramiai sapnuoja
Pilies valdovė,
*Sesuo tavoji.**

– Kava! – Vilfredas prisiminęs lyg užhipnotizuotas sustojo laukymės pakraštyje. Viduryje kažkada buvo kūrentas laužas. Tai rodė pajuodavę akmenys, išryškėję ką tik nutirpus giliam sniegui. Tai tylus ženklas žmonių, kurie kažką buvo darę kaip tik čia. Jie tuoj pat apsisuko ir leidosi atgal atvirkščia tvarka.

Robertas pro medžius matė boluojantį dangų. Žengė tyliai kaip žvėris, kuris nenori pažadinti nakties. Užpakalyje girdėjo Selinos žingsnius, lengvą traškesį, kai ji žengdavo per šakeles, ir tylą, kai eidavo per samanas. Vilfredas

* Čia ir kitur eiles vertė H.Bakanas.

matė tarp kamienų plevėsuojantį kimono... Tasai Robertas... Ar jaučia jis džiaugsmą šitaip dalindamas dovanas, ar duoda iš nekantrumo, kad daiktai kuo greičiau pakeistų savininką? Jis turi gerą širdį, įgimtą poreikį daryti ką nors gera – jokių kitų tikslų jis neturi. Jam tiktų būti daugelio vaikų tėvu, nes jam būdingas kažkoks silpnumas, reikalingas tėvams, kad vaikai jų per daug nesibijotų. Bet kažkodėl visada taip būna su labiausiai šeimai sukurtais žmonėmis – jie paprasčiausiai jos neturi.

Įsėlinę į trobelę lyg vagys, jie griebė katilėlį, kol tas dar nepradėjo bėgti. Praėjusį laiką kiekvienas jautė kaip neapibrėžtą laiko atkarpą kitoje tikrovėje. Bet buvo praėję kaip tik tiek laiko, kiek reikia užvirti kavai, kai katilėlis pakabintas aukštai virš ugnies.

Naktis miške susiliejo su naktimi trobelėje. Trobelė jau nebeatrodė apleista vieta kraupiame pasaulyje, o saugi pastogė, kur gyvena žmonės. Užrašas "Martel" ant butelio įgavo naują prasmę, o "White Horse" pakvipo Škotijos laukų gaiva. Ji paklausė, ar jis važiuosiąs į Paryžių. Niekas jo nekvietę. Jis labai užjautė dėdę Renė dar nuo tų laikų, kai buvo nebylys, ir norėjo padėkoti, kad šis atskleidė jam nuostabią impresionizmo paslaptį: detalė gali išreikšti tai, kas atliepia visumą tavo sieloje.

– Dėkui, kad nepabijojai tokio ilgo kelio ir atnešei žinią.

Nebuvę jokio pavojaus. Robertas turįs nedidelį automobilį ir jį palikęs slėnyje. Pasirodo, turįs ir automobilį, automobilį ir jachtą, – tai gal jo reikalai ne tokie prasti?

Be to, jam buvo naudinga paėjėti kokį pusantros mylios. Juk retai kada pavyksta pabūti ore. Buvo visai neaišku, koks Roberto požiūris į gamtą, ar iš tikrųjų jis ją myli. Jis juk visais atžvilgiais miesto žmogus. Kita vertus – bet koks darbas jo rankose tirpsta...

– O kaip tavo viešbutis? – paklausė Selina.

Viešbutis stovįs vietoje. Jis jį kiek aptvarkęs, bet palyginti nedaug. Pagyvensim – pamatysim.

– Bet ar jis tikrai tavo? – atkakliai klausinėjo Selina.

– Kaip čia pasakius... – Roberto veidu greitai perbėgo šešėlis. Dabar esą taip, kad nesuprasi, kas ką turi ar ko neturi. Bet jie iš tiesų turį paragauti viskio, kurio jis gavęs iš jų bendro pažįstamo Andreaso.

– Gavęs? – Ji jau darėsi įkyri.

Na taip, įsigijęs. Apsukrus vaikinas, tasai Andreasas. Automobilis, jachta, stambus verslas. Ar jie girdėję, kad jis pakeitęs pavardę?

Automobilis, jachta. Išeina, Andreasas apsukrus, jeigu sugebėjo visa tai įsigyti. Bet argi ir Robertas neužsiima stambiu verslu? Ne, Robertas nėra apsukrus vaikinas, jis užsiima viskuo po truputį ir neatrodo, kad būtų tuo nepatenkintas. Jie paklausė jo patarimo ir su pasimėgavimu ragavo viskį. Mėgavosi viskuo, ką turėjo, ir dar dėjo į židinį malkų... Tik pamanykit, Arnas – tai bent pavardė! Įdomu, kokia gali būti nauda iš tokio pavardės pakeitimo? Gal vieną rytą pabudęs iš tiesų staiga pasijusi esąs aras? O kaip būtų, jeigu jis pasivadintų Pele?..

Anksti rytą išėję į lauką, jie nulipdė gražiausią senį besmegenį. Įgėrę, bet rimti, vaikštinėjo graibydami sniego likučius iš ūksmingesnių vietų, pylė vandenį, lipdė stengdamiesi pralenkti vienas kitą išradingumu. Vilfredas ėmėsi lipdyti veidą ir pasiekė tam tikro panašumo į naiviai demonišką Andreaso fizionomiją. Ryto vėsa daigstė nuo alkoholio įkaitusią odą. Šiek tiek pamiegoję, jie ėmėsi daryti tvarką trobelėje. Vilfredas nubudo išgirdęs, kaip Selina renka ir krauna daiktus. Vadinasi, ji be žodžių jau susitaikė ir su tuo, kad viskas baigta ir jie turi leistis žemyn. Sugrįžęs po savo rytinio tualeto, tarpduryje pasirodė Robertas ir gergždžiančiu balsu ėmė giedoti himną rytmečiui. Rytas žadėjo būti geras, ir jie neliūdės dėl to, kad tenka išvažiuoti.

Bet kai jau leidosi takeliu ir suko į kairę nuo eketės, kur ryto saulėje treškėdamas tirpo paskutinis ledas, Vilfredas atsigręžė pažiūrėti į trobelę, kuri jų apleista atrodė tokia vieniša ir nyki, ir kaip tik tuo metu ant sidabriškai pilkos sienos blykstelėjo auksinis atspindys. Mažajam seniui besmegeniui buvo nukritusi viena ranka, kurią jie buvo nulipdę su girtiems žmonėms būdingu atkaklumu. Tai saulės darbas. Antroji ranka buvo iškelta, ir atrodė, kad senis moja jiems atsisveikindamas. Vilfredas vėl pajuto dilgsnį širdyje, tarytum vėl būtų kažką išdavęs, – visada kažką išduodi neatsakingai blaškydamasis tarp smulkių išgyvenimų, kurie štai blogi, štai geri, kurių negalima sudėti į jokią sumą ir kurie niekur neveda.

Jis pažvelgė į Seliną. Ji neatsigręžė. Ėjo takeliu ir stengėsi išlaikyti pusiausvyrą, nes vilko pernelyg sunkią kuprinę, kurią buvo užsispyrusi nešti būtinai pati. Vis dėlto gyvenant ir tokį primityvų gyvenimą tenka nešiotis iš vienos vietos į kitą nemažą krūvį. Robertas mojavo savo lengvu lagaminėliu ir toliau garbino puikų rytą. Apačioje, mišku apaugusiame šlaite giedojo paukščiai. O dar žemiau slėnyje laukė Roberto automobilis.

Vilfredas atsigręžė dar kartą, bet namelio jau nebebuvo matyti, tik toje vietoje, kur jis turėjo stovėti, tarp medžių įžvelgė šviesą – tai leido jam pajusti pastogės, namų nuotaiką. O paskui jau buvo matyti tiktai kalvos su nenuoramomis upeliukais, sužvilgančiais saulės spinduliuose ten, kur jie išsiliedavo iš krantų ir veržliomis atšakomis pasipildavo ant kelio – sidabrinis voratinklis, slaptų skaidriųjų šaltinių atspindys.

IX

Krematoriume Vilfredo irgi neapėmė liūdesys. Pastorius turėjo nedidelį kalbos defektą, vietoj "l" tarė "j", ir todėl atsirado naujas žodis "judesys", kuris sklandydamas patalpoje kartu su gėlių kvapu Vilfredui įgaudavo čia vieną, čia kitą prasmę. Apskritai nebuvo malonu sėdėti pirmoje eilėje tarp tų, kuriems reikia liūdėti. Štai kad ir motina – užsiverkusi be jokio saiko. Ji būtų liūdėjusi dar labiau, jeigu nebūtų privalėjusi taip liūdėti.

Tamsioje krematoriumo gilumoje Vilfredas pastebėjo Robertą ir Seliną. Gražu, kad jie atėjo. Toks jau Robertas buvo – savo geromis manieromis gali ir visiškai nesilaikyti gerų manierų. Jis visada elgdavosi taip, kaip iš jo būdavo laukiama, o viskas atrodydavo taip spontaniška, lyg būtų daryta iš tikro jausmo. Vilfredas norėjo būti su jais, ten galėtų jaustis nepriklausomas ir laisvas. Tačiau turi sėdėti pirmoje eilėje, būti vienu iš veikiančiųjų asmenų. Jis nenorėjo tikėti, kad baltame karste tarp gėlių guli teta Šarlotė. Jos šilkiniai sijonai jau nebešiugždeno. Vilfredas stengėsi išgirsti jų šiugždesį pro pastoriaus žodžius. Tais žodžiais irgi buvo sunku patikėti. Viskas atrodė netikra, išskyrus gal tiktai dėdę Renė. Jis sėdėjo atsiskyręs ant pačio pirmojo suolo, beveik nematomas su savo tamsiu plonu fraku šilkiniais atlapais. Juo blogesnės žinios ateidavo iš fronto, juo labiau nyko dėdė Renė.

Arčiausiai sėdėjo teta Klara – ta, kuri buvo išsižadėjusi vokiečių kalbos. Kaip keista – jis tik šiandien pastebėjo, kad jie, jo artimieji, visi gerokai sustelėję, netgi ir motina kiek susenusi, netekusi dalies savo malonaus švelnumo ir apvalumo. Vien tik teta Klara liko tokia, kokią jis visada ją pažinojo. Matyt, neatrodė atitinkamai jaunesnė tada, kai buvo jaunesnė. Sėdėjo, kaip visada šluostydamasi akis savo nepakeičiama šilkine nosine ir

vis drėkindama ir drėkindama sausas lūpas pilku lyg pelenai liežuvio galiuku. Visa jos povyza dvelkė tvarkingumu, ir tai derėjo su šia mirties buveine. Vilfredas pirmą kartą matė ją apsirengusią ne pilkais rūbais, bet ir juodais drabužiais ji darė pilkumo įspūdį, ir ne dėl to, kad būtų pavargusi ar susenusi, o tiesiog dėl savo prigimties, kuri pati buvo sukilnintas pilkumas.

Dėdė Martinas sėdėjo niūrus juodu švarku, gedulo kaspinu perrištą cilindrą pasidėjęs ant kelių, tarytum vaidintų kažkokį vaidmenį, tarytum atstovautų visai gedinčiai šeimai. Gal jį iš tikrųjų slėgė našta, visų rūpesčių našta, – šiaip ar taip, jis demonstravo gedulą. Jo gyvybingumas ir energija per šias sunkias savaites buvo kiek sumenkę, bet jis vis tiek atrodė monumentalus, palyginti su dvasinguoju dėde Renė, turinčiu burtininko rankas. Dėdė Martinas visada kažką reprezentuodavo.

Iš už jo stambaus korpuso lyg iš už priedangos pažvelgė teta Valborga ir ėmė lyg sąmokslininkė žvaliai linksėti. Vilfredas, atsakydamas jai, irgi mandagiai linktelėjo, bet savo žavią šypseną pakeitė demonstratyviu liūdesiu.

Jis atsargiai apsižvalgė, akimis ieškodamas Kristinos. Štai ji – sėdi ant trečio suolo dešinėje. Laikėsi kažkaip taktiškai atsiskyrusi nuo giminės, ji niekada jai visiškai ir nepriklausė, tačiau jos aristokratiški, sidabriškai žilstelėję plaukai teikė jai rimties ir pasitikėjimo, kurio nereikėjo pabrėžti dirbtiniu liūdesiu. Ji visada būdavo savo vietoje, net ir laidotuvėse, kurios šiuo metu vyksta tarp žuvies miltų "Nako" ir nekeliančių gaisro pavojaus karbidinių lempų demonstravimų. Štai dabar ji sėdi kaip pati nepriekaištingiausia giminaitė.

Dėl laidotuvių tarp giminaičių kilo nedidelis ginčas. Motina ir dėdė Martinas kremaciją laikė nederamu dalyku. Dieve gink, kalbėjo dėdė Martinas, čia nesą nieko nepadoraus, ir jis ne koks konservatorius, tačiau pats sudeginimas... kas tiesa, tai tiesa, sveikas, higieniškas paprotys, tačiau jų sluoksnio žmonėms truputį per daug radikalus, bent jam taip atrodą. Tačiau dėdė Renė tyliai laikėsi savo. Nors, kita vertus, jis sutiko, kad karstas iš koplyčios būtų vežamas arkliais. Čia jis leidosi įtikinamas, kad automobilis šiuo atveju netinka.

Vilfredas matė, kad ginčo nuosėdos buvo supriešinusios liūdinčiuosius šią skausmo valandą. Dabar jis vėl patyrė gerą norą, norą elgtis taip, kaip jie iš jo laukia. Bėda tik ta, kad jie jau nebebuvo darni šeima, ji suskilo į atskiras

asmenybės. Jis ir anksčiau jausdavo tą suskilimą ir stengdavosi prie jo prisiderinti. Bet dabar jie tarytum dar labiau nutolo vienas nuo kito, kiekvienas tarytum dar labiau atsiskyrė, bendrumo liko dar mažiau. Ir todėl jam vėl rodėsi taip, tarytum jį stumdytų priešingos jėgos. Taip būdavo visada, kai jis palikdavo kokius nors žmones ir pajutęs sąžinės graužimą, jog jiems neįtiko, imdavo vaidinti tokį, kokio tie žmonės jo pageidavo.

Dabar jis norėtų vaidinti jiems visiems, tik tiek, kad kiekvienas traukia jį skirtinga kryptimi. Štai kad ir iki galo susiformavusi teta Klara – ką ji iš tikrųjų gali turėti bendra su Martinu? Ji buvo panaši į tuos sausus maisto produktus, kurie dabar tokie populiarūs, – jie išlieka švieži, nes iš jų išgarintas vanduo; taip ir ji surado savo formą. Ką gi ji gali jausti dėdei Martinui, su kuriuo amžinai surišta šeimos ryšiais, juk jis tikras chameleonas, juk jo vikrus persidažymas britų spalvomis jai turėtų atrodyti kaip vulgarus apsukrumas. Jis tai jau tikrai neatsisakytų kalbėti bet kokia kalba, nesvarbu, ar moka, ar ne. Jis jaučiasi kaip žuvis vandenyje, nors dabar, tiesa, ši žuvis išmesta į krantą... "Kadangi Jūsų brolio indėlis nedavė tokio pelno..."

Vilfredas dirstelėjo į motiną, paskui paėmė ją už rankos. Ji lengvai krūptelėjo, tarytum mintimis būtų nuklydusi kažkur toli, paskui šiltai suspaudė jam ranką ir ėmė ją glostyti. Tai vyko kaip tik prieš nuleidžiant karstą – neišvengiamas skausmingas ritualas, sugalvotas tam, kad ir patys abejingiausi širdyje pajustų mirties siaubą ir būties laikinumą.

Jis jautė, kaip karstui leidžiantis žemyn jos ranka vis labiau gniaužiasi. Vadinasi, jis pasielgė teisingai paliesdamas ją kaip tik dabar. Jos silpnumas leido jam pajusti savo jėgą, jis jautėsi taip, tarytum atsilošęs už juos abu stabdytų šlaitu lekiančias slides. Kažkodėl niekada nepavyksta atitraukti žvilgsnio nuo tos nelemtos ceremonijos, kurią paskui matai baisiuose sapnuose, kuri lieka kaip nemalonus priminimas, kad kiekviena sąmonė turi absoliučią ribą... Vilfredas bandė suskaičiuoti žvakes žvakidėse ir prisiminti, kas rašoma apie kremaciją: "*...kūno elementai jungiasi su oro deguonimi... krosnies temperatūra siekia iki 1000 laipsnių Celsijaus... Kūno audinių anglies dvideginis jungiasi su deguonimi ir sudaro angliarūgštę, kuri išnyksta... audinių vandenilis jungiasi su deguonimi ir išgaruoja... kaulai virsta pilkais pelenais... apskritai paėmus, vyksta tas pats procesas, kaip ir kūnui iš lėto yrant kape...*" Jis bandė įsitverti šio dalykiško aprašymo. Buvo išmokęs jį beveik atmintinai, panašiai kaip išmokdavo ištisus puslapius iš

žodynų ar enciklopedijų dar tada, kai buvo nusprendęs žinoti viską, ką tiktai galima žinoti.

Jis nusišypsojo motinai bandydamas grąžinti ją į dabartį, bet jos mintys jau buvo toli. Po šydu lengvai, be garso riedėjo ašaros. Bet štai krematoriume pasigirdo smarkus šniurkščiojimas, ir jis greitai užkrėtė visus aplinkui.

Dabar jau visi ėmė nesulaikomai grimzti žemyn. Visi pakluso nepermaldaujamam įstatymui. Jis jiems kuždėjo: "Šiandien tave, rytoj mane", tačiau kuždėjo prisidengęs užuojautos kauke. Vilfredas tai žinojo ir nenorėjo pasiduoti traukiamas žemyn. Jis pasilenkė į priekį ir pažvelgė į dėdę Renė, sėdintį toliau ant suolo. Juk jį, šiaip ar taip, tai žeidė labiau negu bet ką kitą. Dėdė Renė žvilgsnio nebuvo nuleidęs, o prikaustęs jį prie kažkokio taško virš karsto, – galbūt jis dabar aiškiai mato, kaip siela, išsivadavusi iš žemiškų apdarų, pamažu kyla aukštyn... ar galbūt klausosi sprogimų toje Paryžiaus bažnyčioje – savo vidine klausa jis tikriausiai juos nuolat girdi. O gal ir viena, ir kita. Gal jis jaučia susitikimo galimybę, nedrąsiai tikėdamas visų dalykų tąsa anapus? Dėdė Renė niekad nesikišdavo į spiritizmo diskusijas, kurios britų pavyzdžiu pasidarė madingos. Bet niekad nėra pritaręs ir kokiam nors sausam racionalizmui. Panašu, kad jis gyvena spalvų ir garsų pasaulyje, bet visada nedrąsiai stovi ties riba ir nesiryžta įeiti tarp tikrų atlikėjų, – jį kažkas vilioja į tą pasaulį, bet ir vėl stabdo toje paribio erdvėje, kur jo siela gyvena be didesnių polėkių.

Paspaudę visiems dalyvavusiems laidotuvėse rankas, Vilfredas ir dėdė Renė išėjo kartu, ir vėliau, per priešpiečius siaurame giminių ratelyje, jiedu laikėsi kartu. Priešpiečius suruošė Drameno gatvėje pas ponią Sagen, kad dėdei Renė būtų mažiau rūpesčių. Pavalgius dėdė pasivedė Vilfredą į šalį. Jiedu įsitaisė su mokos puodukais tame pačiame rytietiškame kabinete, kur kitados dėdė Renė jam suteikė tiek daug žinių apie meną, kuriuo jis, šiaip ar taip, gyveno.

Dėdė Renė išsiblaškęs pamaišė kavą, o paskui, taip ir negėręs, pastatė į šalį.

– Norėjau išeiti valandėlę anksčiau, – ramiai tarė jis. – Man būtų labai malonu, vaikeli... aš vis dar vadinu tave taip, prisimindamas senus laikus... – Jis sumišęs ėmė gestikuliuoti savo permatomomis rankomis. – Labai norėčiau, kad mes kartu važiuotume į laivą, tikriau sakant, kad tu mane palydėtum...

Šią akimirką šis senamadiškai elegantiškas vyras atrodė toks bejėgis, toks beginklis prieš kitų žmonių smalsumą; tiesiog nesugebėjo paaiškinti giminaičiams, kodėl nusprendė išvažiuoti.

– Tu net neklausi? – kalbėjo jis toliau, lyg norėdamas užkirsti kelią klausimui, kuris jam būtų skaudus. – Tu teisingai atspėjai, visai kaip seniau, tu visada būdavai didelis meistras atspėti, taip taip... – Jis liūdnai šyptelėjo tarytum atsiduodamas beveik palaimingiems prisiminimams apie muzikos vakarus ir valandas, skirtas tapybai. – Mano laivas išplaukia ketvirtą valandą iš Tingvalos prieplaukos, jis nugabens mane į Niukaslį – dabar tai vienintelis kelias, – o iš ten tikiuosi laivu plaukt iki Havro, taigi po keturių ar penkių dienų, daugiausia po savaitės, ir būsiu vietoje.

– Paryžiuje, – pasakė Vilfredas. Tai nebuvo klausimas. Bet jis pats pajuto, kaip tariant šį žodį suskambo nepageidaujama banalaus troškimo gaidelė.

– Taip, taip, aišku. Iš pradžių buvau ketinęs kviesti ir tave, matai, tavo teta Šarlotė... – Jis neryžtingai pažvelgė į tolį, kaip prieš dvi valandas krematoriume. Vilfredas nejučiomis pasekė jo žvilgsnį, bet teišvydo tik malajietišką kaukę, kuri vaikystėje jį visada gąsdindavo... – Tavo teta nenorėjo, kad aš keliaučiau vienas: ji tiesiog bijojo, o pati jau daug metų sirgo. Bet atvirai kalbant, vaikeli, aš noriu ten važiuoti vienas. Neturiu ten jokio tikslo ir nieko nesitikiu iš to laimėti, bet mane apėmęs toks jausmas... na, draugystė iš senų laikų, – tarytum aš išduodu miestą, kuris, tiesą sakant, ir išmokė mane to trupučio, ką žinau apie gyvenimą, todėl ir noriu būti ten, kuomet tai atsitiks, jeigu tai atsitiks...

Iš dėdės Renė balso neatrodė, kad jis būtų labai susijaudinęs. Jame skambėjo tiktai tvirtas ryžtas pasidalinti mintimis. Bet kaip tik dėl to Vilfredas pajuto į akis plūstančias ašaras. Jis apie daug ką pagalvojo – apie visas tas bergždžias viltis, kurias šis bevaikis žmogus kitados tikriausiai dėjo į jį, norėdamas išugdyti jam grynai estetinius polinkius, – galbūt svajojo sukilninti jo žmogišką sielą, o galbūt šitaip norėjo išreikšti nedrąsų savo protestą prieš provincialumą ir vulgarumą, kuriuos jautė ramiai egzistuodamas patenkintoje uždaroje atmosferoje, kuri visada jam buvo svetima. Dabar dėdės Renė balsas pasidarė sausas, netgi kiek griežtas:

– Būk geras, neapsunkink man reikalų... – Ir staiga jo žodžiuose pasigirdo beveik berniokiškas tonas: – Aš noriu paspukti, nejaugi negali to

suprasti, noriu tiesiog pasprukti niekam nieko nesakęs. Bet aš atsiųsiu tau savo adresą, kai tik turėsiu. Gal kada nors ateityje galėsiu supažindinti tave su Paryžiumi... Gal viskas pasibaigs ne taip blogai. Gal karas paskutinę akimirką...

Tai padėjo. Iš susijaudinimo dėdė Renė neteko balso. Tai padėjo Vilfredui. Staiga jam nušvito, ir jis suprato.

– Ačiū, dėde, – pasakė jis tvirtai. – Jei nori, aš paimsiu tavo bagažą ir palauksiu tavęs prieplaukoje.

– To aš ir norėjau tave paprašyti. Dėkui tau, vaikeli. Matai, aš jau viską susikroviau. Mūsų senoji Lina pasirūpins namais. Ji viską žino... – Ir vėl jo balse pasigirdo berniokiškos gaidelės, tik šį kartą jau graudžios. – Tu tiktai paimk taksi... – Jis suieškojo Vilfredui kelis banknotus, bet jam pavyko juos grąžinti atgal. – Manau, kad tau nereikės netgi skambinti, juk žinai, kaip Lina sugeba viską matyti pro užuolaidas. Bagažo nedaug, aš nedaug su savim imu...

Jis atsistojo, ir atrodė, kad jo žvilgsnis vėl ieško kažko priešingoje kambario sienoje. Priėjo prie siauro lango nišoje ir pažvelgė į Frognerio įlanką. Ir staiga Vilfredą užplūdo banga – jaudulio, protesto, vilties, kad dėdė dar pakeis savo sprendimą. Pajuto, kad jam reikalingas šis senas žmogus, reikalingas draugas, ne atsitiktinis kaip jo draugai, bet draugas, tegul ir ne to paties kraujo, bet iš jo giminės rato, žmogus, su kuriuo galėtų pasikalbėti apie tėvą, sužinoti iš jo visa tai, apie ką iki šiol tik spėliojo, nedrįsdamas sužinoti iš tikrųjų ir vis atidėliodamas paklausti kaip tik dėdės Renė.

Dabar jau buvo per vėlu. Siaura dėdės nugara prie lango bylojo apie tvirtą pasiryžimą. Jis jau, galima sakyti, buvo nebe čia, jo mintys tikriausiai skriejo kažkur tolyn, jis jau keliavo, tiesa, ne Šiaurės jūra, ne virš klastingų povandeninių laivų žalioje gelmėje, bet kažkur toli toli nuo dabarties. Gal ir turėjo sau ką prikišti, gal ir neištarė to vienintelio žodžio, meilaus žodžio, kuris viską patvirtintų, bet kurio žmonės niekad nepasako vienas kitam, nes visada būna per vėlu.

Matyt, taip ir buvo. Ir jam, ir, kaip Vilfredas jautė, visiems. Matyt, jau paseno tie žodžiai, kurie vartojami ne tiktai mintims paslėpti, matyt, įprotis piktnaudžiauti žodžiais įaugo taip giliai, jog žodžiai jau nustojo buvę tiltu tarp žmonių, – juos turi pakeisti prisilietimu arba vien kūno judesiais, kažkuo, ką galima išaiškinti. Gal taip elgiasi gyvūnai, gal jų grakštūs judesiai

išreiškia nuotaikas, o mes to net neįtariame ir neteisingai aiškiname, girdi, gyvūnams įgimtas judrumas ir tai tik rodo jų nuoširdumą.

Vilfredui atrodė, kad tokie judesiai būdingi dėdei Renė. Jis buvo panašus į grakštų gyvūną, į laibakoję antilopę – nors ne, toji atrajoja, ne, jis greičiau panašus į kiaunę ar šermuonėlį, – kažkokį baikštų, staiga iš akių dingstantį padarą, tokį, kuris vos šmėkštelėjęs it bekūnis šešėlis palieka vien prisiminimą akies tinklainėje...

Jis taip pat atsistojo, tyliai kostelėjo. Nežinia, kiek jie dar galės ramiai pabūti dviese erkeryje. Dėdė Renė akies mirksniu atsigręžė ir priėjo prie Vilfredo ištiesęs ranką.

– Ačiū tau, Vilfredai...

Kvailas jaudulys vėl grįžo. Jis norėjo užslopinti jį, norėjo galvoti apie kažką ciniška, grubaus. Bet dėdė Renė netikėtai tarė:

– Nereikia, vaikeli!

Jiedu toliau stovėjo vienas priešais kitą.

– Kitą kartą, dėde Renė, gal tau neteks taip labai manimi nusivilti, – pasakė Vilfredas ir pasigailėjo tai pasakęs.

– Niekai, vaikeli! – Dėdė palietė jam petį. – Matai, viltys jau savaime teikia džiaugsmo tam, kuris jų turi. O kas vėliau gyvenime iš to išeis... – Jis lengvai skėstelėjo rankomis, stebuklingomis rankomis, galinčiomis bet ką sukurti iš oro. Paskui greitai dirstelėjo į laikrodį. – Jau trys, – sausai ištarė jis.

Kaip tik tuo metu į erkerį pro stiklo karoliukų užuolaidas prasiskverbė stambi žmogysta. Jiedu greitai atsitraukė vienas nuo kito, tarytum užklupti nusikaltimo vietoje.

– Ak štai kur jus galima rasti, – pasakė dėdė Martinas neįprastai tyliai.

Vilfredas važiavo su bagažu per miestą, bet jam atrodė, kad keliauja per laiko klodus. Ir per klodus kažko, vos vos suvokiamo. Tenai, prieplaukoje, sutiks žmogų, o gal savo vaikystę?.. Ne, susidurs su realybe, pagaliau su realybe šiame svajonių pasaulyje – su žmogumi, kuris pasiryžo. Lengvutis kaip plunksnelė dėdė Renė galbūt buvo vienintelis žmogus, nepasidavęs svajonėms apie laisvę, auksą, progresą, – dabar ir visada jį valdė tik viena svajonė. Tikriausiai viskas buvo taip. Reikėjo kažko daugiau negu karo, kad nupūstų šią plunksnelę.

Pavasario oras staiga vėl pasikeitė. Virš jūros tysojo tamsa, pranašaujanti šaltį, atšiaurų vėją, sniegą žaliose vandenų plynėse. Krantinėje vėjas blaškė dulkių ir šiukšlių sūkurius, tai šen, tai ten zujo uosto darbininkai. Jūreiviai nuo denio šnekučiavosi su artimaisiais, kurie, beje, beveik nepraverdavo burnų.

Vilfredas apsižvalgė. Dėdės nebuvo matyti, ir jis pajuto nerimą. Bet paskui prisiminė, kad atvažiavo ketvirtį valandos anksčiau. Žvilgtelėjo į gerokai aptriušusį anglų laivą. Aptrupėję dažai, bjaurios, nerūpestingai užtėkštos maskavimo dėmės laivo priekyje ir gale nekėlė pasitikėjimo. Per vidurį buvo užrašytas laivo vardas ir nupieštos dvi norvegų vėliavos – viskas irgi apgadinta druskos, dūmų ir sunkaus darbo jūroje. Sustatęs į krūvelę tris odinius lagaminėlius, kad neužstotų kelio, Vilfredas bandė kovoti su vis labiau krentančia nuotaika.

Ir staiga pamatė dėdę Renė – be jokio bagažo, tik su skėčiu, įdėtu į šilkinę įmovą. Vilfredas nustebęs apsidairė: automobilio niekur nebuvo matyti. Vadinasi, norėdamas kuo labiau sutrumpinti atsisveikinimo procedūrą, jis kurį laiką stovėjo pasislėpęs kažkur už prekių sandėlių. Staiga įsiviešpatavo tyla.

Ant priekinio denio nustojo dirbęs kranas. Ritmingais dūžiais buvo uždarinėjami liukai. Tačiau tarp dūžių būdavo tylu. Nei komandos žodžių, nei varpo skambėjimo. Vilfredui pasidarė nejauku, toji tyla, rodos, žadėjo kažką negera, galėjai pagalvoti, kad jau dabar stengiamasi nuslėpti, jog laivas išplaukia į jūrą. Prie trapo stovėjo jaunas šturmanas; jo veidas atrodė iškamuotas, akys merkėsi iš nuovargio. Jiedu priėjo prie jo, ir dėdė Renė parodė jam savo dokumentus.

– A... keleivis, – nustebo šturmanas ir šyptelėjęs paklausė: – O kur bagažas?

Dėdė Renė parodė trejetą lagaminėlių. Šturmanas kilstelėjo galvą ir kiek pralinksmėjo:

– Ką gi, kuo mažiau žmogus turi... – Jis davė dėdei ženklą, kad gali eiti ant denio. – O kas šis vaikinas? – paklausė, kai jiedu priėjo vėl, šį kartą su lagaminais.

– Mano sūnėnas, jis palydės mane į laivą.

Šturmanas apgailestaudamas trūktelėjo pečiais:

– Labai gaila, bet...

Graudu buvo žiūrėti, kaip dėdė Renė tempia dvejetą lagaminų. Liesutis ir bejėgis, jis žengė skersai denį su lagaminais ir skėčiu, o kai grįžęs pasilenkė trečiojo lagamino, greitomis žvilgtelėjo į Vilfredą drąsinančiu žvilgsniu. Rankose vis dar tebelaikė skėtį, nes, matyt, užmiršo jį pasidėti prieš grįždamas antrąjį kartą.

Bet štai krantinėje susidarė nedidelė spūstis. Dėdė Renė jau buvo nuėjęs, kai jūreivių giminaičiai lyg pagal duotą signalą ėmė skverbtis artyn. Vilfredas įsispraudė tarp jų. Pasigirdo trumpa komanda. Tik tada jis pastebėjo, kad variklis jau įjungtas ir kad vis stiprėjąs jo gausmas ir buvo signalas žmonėms. Tada išvydo dėdę Renė, stovintį pačiame laivugalyje ir mojantį pirštinėta ranka. Vilfredas prasibrovė pro spūstį ir pasileido išilgai laivo, aplenkdamas trapą, kurį jau traukė vidun. Sakytum šiuo trumpu ėjimu nuo laivo priekio iki galo jis matavo laivą žemiškais matais, ir tai parodė, koks šis mažas ir bejėgis.

Net ir iki žemojo denio atstumas buvo per didelis, kad jiedu galėtų paduoti vienas kitam rankas. Ir vėl iškilo nelemtas vaizdas: neištarti žodžiai, neįvykęs prisilietimas... Tas trumpas atstumas tarp jų ištiestų rankų tapo tarytum atstumo tarp žmonių simboliu. Kad ir koks jis trumpas, bet vis dėlto per didelis. Jie dar ką tik būtų galėję jį įveikti, bet buvo užsiėmę bagažu. Visada būna "per vėlu".

Ir štai jis pamatė dėdės akyse ašaras. Tai apsaugojo jį patį nuo ašarų. Jie neturėjo ką vienas kitam pasakyti, žodžiai tik būtų sumenkinę situaciją, padarę ją nejaukią ir kvailą. Jie žvelgė vienas į kitą, ir tas žvilgsnis jungė juos tarytum tiltas. Ar jis buvo kada pastebėjęs, kad dėdės Renė akys rudos? Jos visada būdavo taip primerktos, kad Vilfredui kažkada net atrodė, kad jų žvilgsnis pašaipus. Bet tai buvo jau seniai. Dabar iš jų liko tik du plyšeliai su rudomis dėmelėmis viduje. Juodi dūmai iš kamino leidosi ant vilnoniu paltu apsivilkusios figūros, stovinčios prie turėklo. Ant galvos dėdė mūvėjo senovišką anglišką sportinę kepurę. Tačiau jokia sportinė maskuotė negalėjo paslėpti jo trapaus subtilumo ir suteikti jam vėtyto ir mėtyto keliautojo išvaizdos. Be to, šio lieso žmogučio širdis slėpė drąsą ir ištikimybę. Ir nuo šios minties, greičiau negu dėl išsiskyrimo liūdesio, Vilfredo akys prisipildė ašarų. Kai laivugalis ėmė tolti nuo prieplaukos ir tarp jųdviejų atsivėrė bedugnė, dėdė Renė su rezignacija numojo ranka. Vilfredas pajuto gėdą, gėdą, kad jis lieka saugiame krante, o dėdė Renė pamažu tolsta į jūrą

šiuo varganu laiveliu, kurio denyje jūreiviai ramiai dirba savo darbą. Laive turi būti tvarka. Todėl kapitonas apspurusia uniforma stovi ant tiltelio ir žiūri, kad viskas būtų taip, kaip reikia.

Vilfredas jau nebegalėjo įžvelgti veido bruožų. Jis nė nepastebėjo, kaip tai atsitiko. Laivas jau nebebuvo apšiurusio borto lopinėlis prieš pat jo akis, o tapo nedideliu laiviūkščiu, plaukiančiu į Angliją. Jis tarytum žaislelis pasisuko apie savo ašį ir ėmė ryžtingai kapstytis link fiordo, kur virš putojančių bangų sukiojosi pulkai žuvėdrų.

Jis dar kartą aiškiai pamatė dėdę, dabar perėjusį prie kito borto, prie to, kuris buvo į kranto pusę. Matė, kaip dėdė atsisveikindamas iškėlė abi rankas, ir Vilfredas savo ruožtu pakėlė jas taip pat. Tai buvo tarytum apsikabinimas dviejų žmonių, iki šiol to vengusių.

Paskui jis nusigręžė į sandėlio sieną ir pravirko. Girdėjo į miestą grįžtančių žmonių žingsnius. Kažkokia moteris garsiai raudojo, ir atrodė, kad jos dejones pamėgdžioja žuvėdros, kurios vėl grįžo prie kranto, ten, kur įteka kanalizacija, – čia jos buvo tikresnės, kad ras maisto. Tada jis susitvardė ir dar kartą pažvelgė į jūrą, bet laivą jau buvo uždengusi juoda, nuo fiordo atslenkanti lietaus siena.

Jis laukė, kol ji atslinks iki jo ir jis pajus šaltą gūsį. Staiga viskas aptemo. Jūra, ten toli neseniai žaidusi ir žirbuliavusi sidabrine ir mėlyna spalva, aptemo. Aptemo ir visa tai, kas švietė jame ir aplinkui. Kai atsigręžė į krantą, iš Akershuso bokšto buvo likęs tik šešėlis dangaus fone.

ANTRA DALIS

Tamsieji šaltiniai

X

Jis negalėjo pabusti. Skverbėsi pro besimainančios šviesos šydą, ir jam tai teikė skausmo. Paskui vėl nugrimzdo į miegą, kuriame vienas košmariškas vaizdas vijo kitą. Bet kartais sąmonėje atsiverdavo properšos, ir jis beveik aiškiai suvokdavo daugelį dalykų – tai jį versdavo garsiai šaukti. Dejonė išsiliedavo į pratisą "ne", niekam neadresuotą.

Kartą jis atsikėlė iš lovos, kurioje gulėjo, ir pažiūrėjo pro langą į šviesiai pilką rytmetį: jam apžlibo akys, nors gatvė dar skendėjo prieblandoje. Tiesiai priešais kabojo daniška iškaba: "Darbininkų kooperatyvo mėsos parduotuvė". Po užrašu – pasidabruota jaučio galva. Vilfredas buvo Kopenhagoje.

Tai buvo labai neįtikėtina. Jis bandė nustebti, bet tai buvo per sunku, jis vėl griuvo į patalą ir nugrimzdo į ilgą snaudulį. Dabar sapnas buvo beveik ramus, jam visą laiką rodėsi tas pat: žmonės, vis einantys ir einantys tarp jo ir iškabos kitoje gatvės pusėje. Jie ėjo ir ėjo taip, kad tai darėsi grėsminga. Tada jis krūptelėjęs nubudo, paskui vėl užmigo: ir vėl žmonės ėjo, visi viena kryptimi, vis greičiau, lyg skubėdami pamatyti kažką, ko jis negali matyti. Tik vienas vienintelis žmogus ėjo priešinga kryptimi, geriau įsižiūrėjęs pamatė, jog tai dama, ne, tiesiog paprasta moteris. O dar geriau įsižiūrėjęs pamatė, kad tai ponia Frisaksen iš šcherų, ji nėjo, ji yrėsi šviesiai pilkoje valtelėje, užlietoje šviesos, – auksinė kriauklelė, joje mažutė moteris, viskas nuauksinta besileidžiančios saulės.

Jis staiga pakilo ir ėmė krapinėti po kambarį, trokšdamas rasti vietą, kur galėtų nusišlapinti. Iš gatvės jau beveik nebesklido šviesa. Jis surado rudą sieninę spintą, kampe apačioje stovėjo senoviškas naktinis puodas, į kurį galėjo nusilengvinti. Tai truko amžinybę. Pamažu ėmė šviesėti protas. Vaizdai tai išnirdavo, tai vėl nuplaukdavo. Vaizdai šlykštūs ir gėdingi, bet ir

neabejotinai juokingi, kad jis besišlapindamas nejučiomis net susijuokė. Gal šis palaimingas procesas niekada nesibaigs? Jam atrodė, kad lengvinantis laiko tėkmė ėmė slinkti atgal. Tačiau tvirto atramos taško jis negalėjo rasti – vien tik nuotrupos: besitraukiančioje prisiminimų sienoje nebuvo nė vienos briaunos, kurios įsikabinus, būtų galima tęsti toliau: štai nuo *čia*...

Jis pastatė puodą ir nusiviepė. Ne, jam nebūtina išsiaiškinti kaip ir kodėl... tiktai kad tiek daug grandžių grandinėje, kurios, kaip jam atrodė, yra įsitvėręs, tiek daug grandžių trūksta; bet gal jis ir nėra jos įsitvėręs... Pajuto, kad vaipymasis virsta savotišku žaidimu, žaidimu, kuris vyksta jo veide, jam pačiam to nenorint. Nusvirduliavo prie lango ir pažvelgė į gatvę. Žibintai jau buvo uždegti. Žmonės ėjo ne taip greitai, ir jų buvo ne taip tiršta kaip sapne. Priešais neryškiai blykšojo sidabrinė jaučio galva. Jie spoksojo vienas į kitą prieblandoje lyg du bukagalviai sąmokslininkai.

Kiti. Jis prisiminė šį vardą, ištartą su panieka, – bet kieno lūpos jį ištarė? Kaip, po galais, ji atrodo? O gal... gal tai kokio baro pavadinimas? Jis blausiai prisiminė patalpą su paauksuotais staliukais ir ilgu bufetu, o už jo – žmogystą, panašią į chimerą prie Paryžiaus Dievo Motinos katedros, – figūrą, palinkusią profesionalia poza, ir vypsančią fizionomiją, kuri bylojo: maža vilčių tam, kas perka jo siūlomą prekę...

Vilfredas nužvelgė savo drabužius. Vilnonis megztinis iš purvinai geltonų siūlų ir – jis kilstelėjo ranką, pauostė – tas kvapas, gaivus dervos kvapas, sumišęs su slogiais neaiškios kilmės kvepalais. Jis vėl pauostė, stengdamasis rasti sprendimą. Tačiau kvepalai viską permušė, įsupdami į ledinius užmaršties debesis. Ne, jam tai nepriklauso, jis čia niekuo dėtas.

Grįžo prie lovos ir su siaubu pažvelgė į pilką paklodę – gal tai padės jam ką nors suprasti? O gal... gal jis pateko į paprasčiausią viešbutį, kur per apsirikimą kartais užmirštama pakeisti svečiams patalynę?

Visaip gali būti. Jis atsisėdo ant lovos ir apsižvalgė. Skambučio nėra, ant išsigaubusio rudo linoleumo pratrintas takelis. Ne, čia ne viešbutis. Žvilgsnis užkliuvo už jo paties kelnių, mėlynų, jūreiviškų kelnių, numestų tamsiame kampe prie durų. Geltonas švarkas, nerūpestingai užmestas ant kėdės atlošo, buvo jam nematytas. Nors... ar nebuvo jis kažkur užėjęs ir matavęsis švarkų? Ranka, palietusi naktinį staliuką, išgąstingai atsitraukė. Staliukas nuo prisilietimo susvyravo, o nuo to ėmė siūbuoti ir visas pasaulis. Lentynėlėje gulėjo plona Biblija – gal vis dėlto čia viešbutis... Jis paėmė Bibliją į rankas ir nieko negalvodamas ėmė sklaidyti.

Težūna diena, kurią gimiau, ir naktis, kurią buvo pasakyta: Štai pradėtas žmogus[18]...

Vilfredo akys ėmė ieškoti antraštės puslapio viršuje: aišku, Jobo knyga. Atpažinus viduje tarytum kažkas sukrutėjo. Kiekgi avių ir kupranugarių neteko vargšas Jobas? Viešpats, be to, siuntė jam dar raupsus. Jis baimingai nužvelgė save. Iš tiesų įtartinas apdaras – marškiniai, megztinis, bet be kelnių... Jis nusvirduliavo per kambarį ir ėmė kratyti švarko kišenes. Visos kišenės tuščios. Švarkas naujas, etiketė ant apykaklės pamušalo rodė, kad švarkas pirktas "Fenikso" parduotuvėje Vesterbru gatvėje. Taip, iš tikrųjų, Vesterbru. Gal ten ir buvo Kiti? Dabar jam pasidarė visai aišku, kad Kiti – tai baras, o ne moteris. Jis su palengvėjimu atsiduso ir ėmė tyrinėti kelnes. Vienoje kišenėje rado keletą suglamžytų banknotų, norvegiškų. Pasidėjo juos ant stalo, o drabužius pakabino. Iš apatinių baltinių iškrito maža lėlytė geltonu veidu ir tamsiai rudais plaukais. Ji buvo aprengta šilkine suknute, klastingos stiklinės akutės ir riestas nosies galiukas jai teikė begėdiškumo. Jis stovėjo su lėle rankoje, bet pastangos galvoti jam buvo tokios skausmingos, jog išmetė lėlę, ir ji šleptelėjo ant stalo krašto, paskui ant grindų ir liko ten sėdėti įžeistos nekaltybės išraiška. Jis vargais negalais pasilenkė. Ir tada jo žvilgsnis krito ant juodos odinės piniginėlės. Joje rado storą pundą tvarkingai sudėtų daniškų šimto kronų banknotų. Jį staiga užplūdo didelis džiaugsmas. Ne, jis tikrai ne Jobas, – jam Viešpats siuntė tiek negandų. Kiekgi kupranugarių – keturių šimtų ar keturių tūkstančių – neteko Jobas, kai jį užpuolė chaldėjai? O Vilfredas ne, neprarado savo kupranugarių. Tikriausiai ir raupsai jį šį kartą aplenks, ir jam nereikės sudaužyti puodo ir kasytis jo šukėmis. Tuo metu akmeniniu grindiniu pro šalį pradundėjo alaus furgonas, Vilfredui pasidarė dar linksmiau, ir jis mintyse pacitavo:

Viešpats nuostabiai griaudžia savo balsu, jis daro didelių ir neištiriamų dalykų[19]...

Tas nepakenčiamas sugebėjimas įsiminti tekstus ir raides atmintinai...

Jis apsižvalgė. Ar tas vyrukas Jobas, sėdėdamas dykvietėje, visų pirma nepasigedo dantų šepetuko... Jis pats šepetuko vietoje pasinaudojo kampučiu rankšluosčio – šiaip ar taip, buvo apyšvaris. Ąsotyje buvo šalto vandens, jis užsipylė jo ir trindamasis stengėsi kiek įmanoma atsigaivinti. Bet tuo pat

metu jo galios išseko, jis bejėgiškai susmuko ant lovos ir vėl atsigulė, bandydamas atkurti buvusių įvykių seką.

"Kiti" baras – tai ir buvo atramos taškas. Jis atsirūgo alyvos skoniu: tai turėtų būti džinas, taip, tai džinas, bjauriausias dalykas, kokį jam kada teko gerti. Kažkodėl džinas jam visada užtraukdavo nelaimę. Bet ten buvo ir mergina. Jos vardas ne Kiti, "Kiti" – tai baras, ten buvo viena tokia, vardu Gledisė, bet tai ne ta, ten buvo dvi merginos, o gal ir trys ar net keturios, pilna merginų – tą jis dabar prisimena, ir dar kažkoks drimba juodais garbanotais plaukais, vis kibo muštis. Bet tai buvo po to. Po ko? Po to, kas nugrimzdo į nežinią. Ten buvo Robertas. Gal Robertas ir dabar čia? Ne, tokiu atveju jis nebūtų čia vienas, visų apleistas, tarytum antras Jobas. Robertas ne toks žmogus, kad apleistų savo draugus. O Selina – gal ji čia? Jis atsargiai pakėlė galvą ir sutrikęs apsidairė. Aišku, jos nėra čia, šiame mažame, pailgame, bet užtat siaurame kambarėlyje. Kažkur namuose nuaidėjo žingsniai, jis pajuto neaiškią viltį, kad viskas paaiškės, nors to ir bijojo. Reikia vėl ramiai atsigulti ir ieškoti išeities taško. Ranka nejučiomis pagrabaliojo po lova. Užčiuopė kažką slidų ir šaltą – butelis. Jis atsargiai pakėlė jį prieš šviesą. Iš tikrųjų – džinas. Atsargiai pakėlė galvą nuo pagalvės ir prisidėjo butelį prie lūpų. Gal ir neša nelaimę, bet vis dėlto jis jaučiasi taip, tarytum praustųsi.

Tyliai pastatė butelį, ir štai tvinksnis po tvinksnio ėmė šviesėti atmintis. Bet kas gi tai – žodžiai? Tai buvo žodžiai, begalinis pokalbis ant teliūškuojančio vandens, virš Kristianijos fiordo šviečiant mėnuliui. Vėl tas prakeiktas sugebėjimas prisiminti žodžius, o ne tai, kas įvyko. Žodžius, kurie vieni likdavo įstrigę iš viso to, ką jis girdėdavo ar skaitydavo, ir atmintis, juos kartodama su tikslumu, kuris reikalaudavo naujo tikslumo, sąryšio ir logikos, iškeldavo naujus žodžius, ir šie atūždavo kaip lavina, taigi sąmonė ir atmintis turėdavo būti pasiruošusios juos priimti ir įjungti taip, kad naujų žodžių prisiminimas neužtvindytų ir nepaskandintų senųjų prieš jiems įgaunant savo egzistenciją, prasmę ir sąryšį. Bet dabar jis norėjo prisiminti ne žodžius, o tai, kas įvyko Vesterbru, o gal kur kitur. Prieš akis iškilo lentelė su gatvės pavadinimu – "Sakso gatvė". Taip, žinoma, jis visiškai tiksliai mato ir pavadinimą, ir raides, bet tik ne tai, kas įvyko Sakso gatvėje ar kur kitur. Norėdamas atsikratyti žodžių, vėl ryžtingai pagrabaliojo butelio ir truktelėjo gurkšnį. Bet žodžiai su neįveikiamu atkaklumu akies mirksniu vėl išniro.

Ne, ne prie "Kiti" baro jis turi skverbtis – tai vyko jachtoje "Ilmis", žinoma, Roberto jachtoje. Jie juk plaukiojo jūra. Gal tuomet Robertas vis dėlto Kopenhagoje? Ne, jo čia nėra. Kažkas kažkur įvyko, taip, tikrai, įvyko kažkokia katastrofa.

Džinas padėjo. Dabar jis matė vaizdus ir girdėjo žodžius, sudarančius kažkokį sąryšį, ir turėjo tam atsiduoti, nes ir žodžiai, ir vaizdai skaudžiai ir ryškiai veržėsi į jo sąmonę.

– Sąžinė... – Tai Roberto balsas. Taip, dabar jis jį jau mato, prie šturvalo, pasikišusį po pažastimi šturvalo rankeną, palenkusį galvą ir bandantį, kol nėra vėjo, įkurti savo trumpą pypkutę. Ir štai patekėjo mėnulis. Taip, tai vyko mėnesienoje. Selina nusileido į kajutę pamiegoti. Taip ir buvo. O Robertas sėdėjo mėnesienoje ir, kaip jam įprasta, naiviai ir kartu gudriai filosofavo. Papsėdamas degėsi pypkę. Dabar jis matė ir dūmus, mažais kamuolėliais kylančius į šviesią naktį, tokią ramią, kad burė silpno palankaus vėjelio buvo vos vos įtempta... – Sąžinė, – kalbėjo balsas, ir pats garsų prisiminimas taip jį užvaldė, kad galva su snaudulinga palaima nugrimzdo gilyn į pagalvę, tačiau kruopelė kankinamo budrumo vis tiek išliko – tam, kad kaip nors būtų galima išlaikyti žodžius savo vietose. – Ji tarytum musgaudis – žinai, tokie ilgi, rudi popieriaus kaspinai, kuriuos kabina po lempa kaimo virtuvėse. Jie niekada nebūna švarūs: vos tik spėji pakabinti, tuoj prilimpa pirmoji musė ir ima spurdėti norėdama ištrūkti. Bet ji jau nebeištrūksta. Per vieną dieną visas kaspinas būna nusėtas musių, kelios, naujai prilipusios, dar tamposi ir spurda norėdamos paspnikti, bet dauguma jau virtusios juodomis dėmėmis, nejudriomis, tarytum buvusiomis čia visą laiką.

Vilfredas dabar *pamatė* visą situaciją, pamatė ir save patį, sėdintį ir žiūrintį į vasaros nakties dangų, kurio šviesiame fone vos buvo galima įžiūrėti du švyturius. Gulėdamas jis vėl viską išgyveno, prisiminė, kad išsiblaškęs klausėsi Roberto, jo primityviai piešiamo vaizdo apie sąžinę. Jam tai per daug nerūpėjo. Jam labiau rūpėjo kas kita – to nežinia iš kur kilusio vaikino samprotavimai apie įvairiausius dalykus. Kaip išėjo, kad Robertas įsipainiojo į visus tuos reikalus, kurie kelia tik nerimą ir įtampą? Juk tai ne pagal jo prigimtį. Jam šovė į galvą mintis, kad Robertas turėtų geriausiai jaustis kaime, kur paprastos situacijos reikalauja paprastų sprendimų. Kaip atsitiko, kad kaip tik jis tapo savotiška neramia miesto dvasia, sugedusios sostinės banaliu bendruoju vardikliu?.. Buvo visiškai ne tam sutvertas. Buvo užsiėmęs

savo vaikiška filosofija, mintimis, kurios natūraliau atrodytų, jeigu būtų reiškiamos prie išartos vagos. Tačiau jam vis rūpėjo pasirodyti daug išmintingesniam, negu buvo iš tikrųjų...

– Viena musė būna visų didžiausia, – ryžtingai pasakė Robertas ir niūrus pažvelgė tiesiai į priekį. – Kaip tau atrodo, ar taip būna visiems žmonėms?

– Tikriausiai.

– Na taip! Tu sakai "tikriausiai" ir visai nenori apie tai galvoti. Tau atrodo, kad tu jau viską pergalvojai, gal taip ir yra iš tikrųjų. Bet aš noriu tau pasakyti, kad jeigu aš savo negudria galva ką nors apsvarsčiau, tai apsvarsčiau kaip reikiant.

Vilfredas atidžiai pažvelgė į jį.

– Negudria galva?..

– Vadink, kaip nori. Manai, nesuprantu, ką tu nori pasakyti? Bet man vis tiek... Jis nusispjovė į jūrą. – Man atrodo, kad kiekvienas žmogus ant savojo musgaudžio turi ypatingai didelę musę, tokią, kuri vis nenurimsta. Ištrūkti ji niekada negali, ne, nė viena neištrūksta. Bet toji, sakytum stambesnė ir riebesnė už kitas, be perstojo spurda ir bruzda. Keista, bet tokia riebi, spurdanti musė nebūtinai yra pati didžiausia nuodėmė, tai gali būti ir smulkmena...

Vilfredas greitai mintimis permetė savo paskutiniąsias "muses" – jų buvo visas spiečius, mažų, jau nurimusių, jos nebespurdėjo ir nebebruzdėjo. Jos nurimusios, tačiau Robertas teisus: jos išlieka... Ir savo dvigubu suvokimu jis išgirdo Roberto bosą:

– Kartą, kai dar buvau vaikas, dalyvavau buriavimo varžybose prie Tionsbergo; tai buvo mažųjų valčių regata. Atsitiko taip, kad viena valtis apsivertė, buvo gana stiprus vėjas, tačiau nieko ypatinga, maždaug toks kaip vakar vakare. Tai įvyko truputį toliau nuo mūsų, ir mums nespėjus nė susivokti, visi trys, plaukę valtimi, buvo ištraukti į vieną katerį su žiūrovais. Bet paskui, kai priplaukėme maždaug tą vietą, aš ir dar vienas vaikinas, vardu Junas, kažką pamatėme jūroje. Aš nebuvau visiškai tikras, taip pat ir Junas, bent jau man jis nieko nesakė, aš irgi nieko nesakiau, bet akimirką mums pasirodė, tarytum vandenyje plaukia žmogus, aš mačiau jį aiškiai, o gal ir ne visai aiškiai, nežinau, galimas daiktas, aš iš viso jo nemačiau, ir nei aš, nei Junas nieko nepasakėme: aš tuo metu kaip tik tvirtinau po posūkio foko virvę, iki finišo buvo likę nedaug, ir akimirka buvo labai įtempta, nes savo valčių klasėje mes buvome antrieji...

Robertas nutilo. Vilfredas tai pastebėjo tik praėjus kiek laiko. Ne todėl, kad būtų nesiklausęs; sielos gilumoje jis labiau stebėjosi tuo, kad Robertas kažkada turėjo vaikystę, gal netgi laimingą vaikystę, su jūra ir saule, prie Tionsbergo, ir kad dabar pirmą kartą apie ją pasakoja.

– Ir ką?..

– Mes nuplaukėme toliau.

– Ką? Jūs nuplaukėte toliau?

– Buvome jau visai netoli finišo. Varžybos, nervai be galo įtempti, mes turėjome galimybę laimėti, girdi, ką tau sakau, mes turėjome galimybę laimėti!

Robertas pakėlė balsą su įkarščiu, kuris jam buvo nebūdingas, kaip ir visa ši istorija, kurią jis taip netikėtai atskleidė.

– *All right*, jūs nuplaukėte toliau. Bet juk tu sakei, kad nebuvai tikras, jog matei tą vaikiną.

– Iš tikrųjų, aš taip sakiau! Gal mes jo nė nematėme. Kaip ten būtų, Junas nepasakė nė žodžio. Jis irgi buvo labai kažkuo užsiėmęs. O tas, kuris sėdėjo prie vairo, – jis buvo valties savininkas, – tas iš tikrųjų nieko negalėjo matyti. Mes laimėjome varžybas, aplenkę kitus vos per dvi valtis. Tai buvo puiku. Tai buvo mano pirmoji regata. Bet štai tada paaiškėjo, kad vienas vaikinas iš anos valties nuskendo.

– Ir taip prie musgaudžio prilipo musė?

Robertas susierzinęs išsitiesė.

– Tas ir yra, kad ne, velniai griebtų. Musė neprilipo – tada dar ne. Žinoma, mes visi buvome sukrėsti, tą vaikiną mes šiek tiek pažinojome, jis buvo iš Slageno. Bet mes juk nežinojome, ar matėme jį, ar ne. Buvo daug kalbama, kad štai buriavimo varžybų dalyvis nuskendo tiesiog varžovų akivaizdoje, apie tai rašė ir laikraščiai. Junas nieko nesakė, tylėjau ir aš, tiesą sakant, aš ir netikėjau, kad mačiau tą vaikiną, bet štai atėjo premijų įteikimo laikas, buvo jau rudeniop, ir tada pirmininkas pasakė kalbą apie tai, kas buvo įvykę, jis pasakė – beje, tai buvo išspausdinta ir laikraščiuose, – jog esą aišku, kad niekas jo nematę, nes tarp jūreivių galiojąs įstatymas: viskas nebetenka prasmės – ir laikas, ir pinigai, – kuomet ant plauko kabo žmogaus gyvybė, ir jis norįs pasakyti, kad jo klube nesą nė vieno, kuris būtų kreipęs dėmesį į varžybas, jei būtų paaiškėję, kad reikia gelbėti žmogaus gyvybę, ir panašiai...

Vilfredas tik dabar suprato, kaip visa tai rimta, ir šį kartą pasakė rimtai, norėdamas iš tikrųjų pagelbėti Robertui:

– Musė, ji prilipo tik *tada*?

– Tik tada. Nežinau, kaip jautėsi Junas. Mes apie tai nekalbėjome, niekada apie tai nekalbėjome, kasdien susitikdavome mokykloje, o vėliau dažnai ir gyvenime, bet nė karto apie tai neužsiminėme. Nuo tada mes jau niekad nebebuvome draugai. Beveik neturėjome nieko bendra. Mus jungė tik viena – musė...

Jis kiek pasėdėjo tylėdamas, paskui pridūrė:

– Beje, Junas – tai tas pats advokatas Damas, kuris dabar sėdi kalėjime.

Jis dejuodamas pakėlė galvą, iškankintas pastangų susikaupti, – žodžiai atskrisdavo šnarėdami, tam tikra eilės tvarka, skverbdavosi norėdami atstatyti sąryšį. Bet kas buvo po to, po žodžių apie Damą, sėdintį kalėjime?.. Gal todėl Robertas jį taip ištikimai lankydavo. Jiedu turėjo kai ką bendra, kai ką, kas darė juos priklausomus vieną nuo kito...

Vilfredas nusibraukė visą minčių grandinę ir susierzinęs atsisėdo lovoje; kambaryje dabar buvo daug tamsiau, bet galvoje – gerokai šviesiau. Iš gatvės buvo girdėti triukšmas, balsai – gal jokios didelės nelaimės neįvyko? Jis išsilaipino Kopenhagoje, ką gi, tikriausiai taip ir buvo ketinta. Bet vis dėlto kažkas buvo atsitikę...

Jis vėl atsigulė sunėręs rankas virš galvos. Kažkas atsitiko. Bet kas gi, po velnių! Jis bandė išgirsti Roberto balsą pro balsų šurmulį galvoje. Bet tada vėl ėmė suktis ta pati plokštelė.

– Velniop ta jo sąžinė! – garsiai nusikeikė Vilfredas ir stryktelėjo ant grindų. Jam vėl pasidarė linksma, jis staiga pasijuto laisvas, bent jau išsivadavęs iš galvos skausmo. Ryžtingai pasilenkė butelio ir pamatė, kad liko tik geras gurkšnis, bet paskui apsigalvojo. Kažkur už kambario sienų dunksojo miestas ir šaukė jį, todėl velniai terauna slaptą girtavimą priplėkusiuose nakvynės namuose, ar kur ten jis būtų, ir gilinimąsi į Jobo nelaimes ar sąžinės graužatį. Jis stvėrė drabužius ir ėmė paskubomis rengtis. Turėjo kiek pritūpti, kad galėtų pamatyti savo veidą veidrodžio šukėje. Visai neblogai atrodo, bent jau tokioje prieblandoje. Pirštais perbraukė plaukus, suteikdamas jiems netgi kažkokios šukuosenos vaizdą. Selina!..

Selina nusileido į kajutę.

O kas toliau? Jeigu jau nebėra nei jachtos, nei kajutės, kam jam visa tai? Gal kur nors galima rasti paaiškinimą, kur nors mieste, šiame jaukiame mieste, kurį jis tik nuotrupomis prisimena iš vaikystės, kai jiedu su motina čia buvo apsistoję vieną vasarą pakeliui pas tėvo gimines Gilelejėje...

Ji nusileido į kajutę. Jis nusileido į kajutę. Jie nusileido į kajutę... Jis kartojo sakinį tarytum gramatikos pratimą. Tai kaipgi buvo? Ar nusileido jie į kajutę? Jie priplaukė kažkokią vietą. Merodosą.

Merodosas. Šis žodis aiškiai stovėjo jam akyse. Jiems atnešė pilvotą butelį į didžiulę verandą Osgordstrando viešbutyje. "Merodosas?" – buvo užrašyta gėrimų meniu. Su apgaulingu klaustuku. Paaiškėjo, kad tai gatavas viskio ir sodos mišinys, slaptas bandymas apeiti įstatymą, draudžiantį pardavinėti gėrimus, stipresnius kaip dvylika laipsnių. Taigi jie buvo atvykę į Osgordstrandą, naktis buvo šviesi, verandoje mirgėjo elektros lempučių girliandos, šmėžavo linksmi žmonės su stiklais rankose, buvo girdėti balsai ir butelių žvangesys. Taip buvo. Merodosas!

Ar tik nebuvo Robertas išmainęs savo jachtos?

Jis negalėjo aiškiai prisiminti, bet atrodo, kad įvyko kažkas panašaus. Kažkoks šviesus, susilaižęs vaikinas, vardu... Skausmas smilktelėjo per galvą, kai jis pabandė susikoncentruoti. Jie lažinosi, mainė... Tada jis stebėjosi neįprastu Roberto įkarščiu. Tik vieną akimirką, kai buvo kalbama apie mainus, Robertas neteko savitvardos. Jis matė, kaip tie du vyriškiai sėdi vienas į kitą įsmeigę alavines akis ir maino namus, žemės sklypus ir viską pasaulyje, šventai trokšdami, kad visi daiktai pakeistų savininkus. Robertas rado savęs vertą partnerį. Tikrai, tai vyko Osgordstrande. Lyg Munko paveiksluose šviesios nakties fone dunksojo tamsūs medžių siluetai. Ir tikrai jie lažinosi ir mainė. Robertas buvo užsispyręs kaip jautukas, kaip vaikas. Paskui jie šoko. Bet Robertas nešoko, jie sėdėjo ir mainė įvairiausius dalykus; kiekvieną kartą, kai jiedu su Selina grįždavo prie staliuko, jis mainydavo jau ką nors nauja. Išmainė ir jachtą... Paskui jis su Selina kažkur dingo. Gal išmainė ir ją?..

Velniop visa tai. Jis baigė užsiiminėti akrobatika prieš veidrodį, vikriai pasilenkė prie butelio ir išgėrė paskutinį gurkšnį. Paveikė žaibiškai. Raktas kyšojo duryse iš vidaus. Durys užrakintos. Vadinasi, jis tvarkingas žmogus. Kad ir kas būtų įvykę, sužadėtuvės ar ne, rytą jis išleidęs savo viešnią pro duris. Dievai žino, gal palydėjęs namo? Jam vėl pasidarė linksma, ir jis,

užrakinęs duris iš lauko pusės, sustojo. Norėtų kam nors atiduoti raktą. Puikus kambarys, bet nežinia, ar jis čionai besugrįš. Iš prieblandos laiptų aikštelėje išlindo moteris pažaliavusiu veidu. Ji buvo apšviesta blausios veneciško gaubto šviesos.

– Ponas išeinate?

Vilfredas mandagiai linktelėjo, jo laikysena buvo lyg lengva parodija, ji teikė jam malonumo.

– Mano pavardė... prašau ponią atleisti, kad aš nespėjau jums prisistatyti...

Ji supratingai linktelėjo galvą.

– Galima sakyti, kad ponas prisistatėte. Jūs tvarkingas žmogus...

Ji gindamasi sumojavo rankomis. Mat jis čiuptelėjo sau už kišenės, paskui už kitos. Gal jis jau ir užsimokėjęs?

– Taip, pone, jūs užsimokėjote už visą mėnesį. Ponas čia laukiamas svečias!

Jis nustojo grabaliotis po kišenes. Koks mandagumas! Kodėl? Jis buvo jau beklausiąs.

– Dėkoju, – ištarė mandagiai, – už malonų priėmimą. Jeigu kambarys...

– Kambarys priklauso jums. Ponas visada rasite jį puikiausiai sutvarkytą. – Moterėlė geraširdiškai palinksėjo galva, taip išreikšdama savo pakantumą ir didelį patyrimą. Greitai pasiraususi kairiąja ranka po storu drabužių sluoksniu, ji ištraukė švarią vizitinę kortelę. – Jeigu ponas sutiktumėte pažįstamų, kuriems reikia kambario...

Jis laimingas įsikišo kortelę. Šią akimirką pajuto kažką mylįs – save patį. Jis buvo ponas, turįs tūkstantį pažįstamų, kuriems gali prireikti Biblijos ir puodo.

– Tuo tarpu aš norėčiau padėkoti ir atsisveikinti, – mandagiai ištarė pusiau daniškai ir koketišku rankos kilstelėjimu maloningai atsisveikino su madam. Apgirtęs nuskriejo žemyn laiptais, kurių sienos mirgėjo užrašais apie šios miesto dalies jaunimo meilės ryšius.

Prie kampo, kur kabojo lentelė su gatvės pavadinimu, jis sustojo, mėgaudamasis įkvėpė oro ir perskaitė: *"Nanseno gatvė"*. Kodėl gi ne? Ar tai būtų Fritjofas, ar Peteris – abu juos galima pradžiuginti trumpu prisiminimu. Čia jį staiga pagavo Frederiksborgo gatvės šurmulys, o miesto vilko instinktas patraukė į Vesterbru pusę.

Kai jis atsisėdo "Kiti" bare, žmonių ten buvo nedaug. Moteris juoda satino suknele pasveikino Vilfredą trumpu žvilgsniu, bylojančiu, kad jinai jį atsimena, – šis žvilgsnis įpareigojo jį, neturintį aiškesnių prisiminimų. Jam paskyrė kampinį stalelį prie lango į gatvę, ir jis, nors buvo vakaras, pajuto nenumaldomą norą papusryčiauti. Išsigandęs pastūmė į šalį gėrimų meniu ir valgiaraštį ir ėmė ieškoti cigarečių. Ji tučtuojau pasiūlė cigarečių iš privačios dėžutės, kuri stovėjo ant šalutinio stalelio. Jis paprašė kiaušinienės, kumpio ir kavos, daug kavos. Maldaujamu žvilgsniu pažvelgė į damą, tikėdamasis, kad ji garsiai nepareikš savo nuostabos. Ji supratingai šyptelėjo. Kai viską suvalgė, pasaulis jam pasirodė labai gražus; jis norėjo kartu ir papietauti, bet nutarė palaukti, kaip dera gerai išauklėtam žmogui.

Taip, tai ta pati vieta. Į chimerą panašus tipas ir dabar stovi už baro. Jis prisiminė viską, tarytum tai būtų buvę vakar. Beje, tai ir *buvo* vakar. Jis panoro truputį degtinės. Dama tuojau atsidūrė šalia jo. Pastatė ant stalo butelį, jos veidas žadino jam pasitikėjimą.

Selina nusileido į kajutę...

Selina nusileido į kajutę. Kas pagaliau jam darbo, ypač čia ir dabar. Prieš tai reikia prasiskverbti pro kitus, tirštesnius sluoksnius. Selina nusileido į kajutę. Vyrai sėdėjo mėnesienoje ir šnekučiavosi apie sąžinę. Paskui vienas iš vyrų išmainė jachtą į kažką, kas jam nerūpėjo. Jis vėl grįžo į "Ilmį", bet jau su naujuoju savininku.

Jis grįžo į jachtą. Vyrukas sulaižytais šviesiais plaukais... kažkas... Prie jo stalo priėjo mergina ir paprašė pridegti cigaretę. Jis ilgai grabinėjo ieškodamas degtukų. Pasilenkusi prie liepsnos, ji pasakė:

– Adelė prašė perduoti linkėjimų.

Jis dėkodamas linktelėjo. Jis norėjo pietų. Meniu, rodos, buvo kažkokie inkstai su maderos padažu. Dievai žino, gal tai žmogaus inkstai, o gal katino. Jis pasakė:

– Perduokite ir jai linkėjimų.

– Ji ateis į "Šiaurės ašigalį".

Mergaitė buvo simpatiška, krūtinė kiek plokštoka, kaip dabar reikalauja mada. Geltoni plaukai dailiai krito ant skruostų ir buvo pakirpti lygiai ties smakru.

– O jūs ar gerai jaučiatės Nanseno gatvėje? – paklausė toji būtybė.

– Puikiai! – sušuko Vilfredas. – Ką galėčiau jums pasiūlyti?

Staiga jį apėmė didžiulis džiaugsmas dėl viso to, kas čia vyksta. Štai jis netruko susipažinti su gražute mergina, kuri neatrodo neprieinama, toji perduoda jam linkėjimų nuo mylimosios Adelės – nesvarbu kas ji tokia. Be to, ji yra Šiaurės ašigalyje. Trumpą akimirką jį nusmelkė prisiminimas apie keistą, rudai dažytą jūreivišką Roalio Amundseno namą Svartskuge, kur jam teko vieną savaitę gyventi, bet štai prie jų tyliai lyg balandėlė priėjo dama su satino suknele, nešdama dvi taures kažkokio raminančio gėrimo, nors Vilfredas neprisiminė, kad būtų jo užsakęs. Jis pasakė keletą komplimentų Adelės adresu, bet greitai susigriebęs, kad tai vargu ar labai taktiška, – ir keletą pačių karščiausių komplimentų damai, kuri dabar sėdėjo priešais jį. Stalai buvo netikėtai greitai apsėsti. Tarytum kažkas būtų davęs signalą, vieną iš tų signalų, kurių niekad neišgirsti, bet visada pastebi, kad jie veikia.

– Pederis jau uždarė savo kavinę, – pasakė dama, išvydusi nuostabą jo veide.

Jis reikšmingai kilstelėjo antakius ir instinktyviai žvilgtelėjo į kairįjį riešą, ir tik dabar pastebėjo, kad laikrodžio nėra.

– Adelei labai patiko laikrodis, – pratarė priešais sėdinti mergina.

Jis pagalvojo: "Štai įminimas. Aš esu aš, o toji Adelė – Adelė".

– Jūsų plaukai nuostabios spalvos, tarytum šampanas! – pasakė jis, žiūrėdamas merginai į akis. Tai buvo galima suprasti kaip susižavėjimą arba kaip ironiją.

Mergina, sėdinti priešais jį, išdidžiai išsitiesė, paskui patikliu veidu palinko prie jo.

– Jie dirbtiniai! – sukuždėjo ji teatrališkai ir atsilošė, skubiai dirstelėjusi į gretimus stalus – ar neišgirdo kas nors.

Jis trūktelėjo pečiais. Tai galėjo reikšti arba panieką, arba susižavėjimą, kad plaukai padaryti taip puikiai, jog nieko ir nesuprasi. Jis ėmė atidžiau žiūrėti į savo simpatiškąją viešnią. Jos akys buvo šviesiai mėlynos, suknelė tamsiai mėlyna su dailia iškirpte, sueinančia į smailumą; geltoni plaukai lygiai ir liūdnai krito ant ausų, slėpdami skruostų apvalumą.

– Kodėl jūs nešukuojate plaukų už ausų? – paklausė jis ir čia pat pasigailėjo to paklausęs. Ji vikriai abiejomis rankomis atmetė plaukus atgal, ir jis akimirką pamatė ant kaklo rusvą randą. Jis jau buvo matęs tokių randų – liaukų operacijos pasekmė.

– Atleiskite...

– Ak, prašom... – tepasakė ji.

Ji atkišo taurelę – truputį į šoną – ir pataikė tiesiai po srovele iš butelio, kurį pakreipusi laikė dama satino suknele. Matyt, taip geriausia – užmokėti gerai iš karto. "Kadangi paaiškėjo, jog Jūsų brolio direktoriaus Martino Miolerio indėlis nedavė tokio pelno..." Gal toji Adelė žino ką nors daugiau apie trūkstamas grandis? Jis pririštas prie grandinės, kurioje trūksta daug grandžių. Tos grandys jam nerūpi, tačiau jis norėtų bent valandėlę įsitverti į ką nors patikima.

– Gal jau laikas eiti į "Šiaurės ašigalį"? – paklausė jis.

Jos mimika buvo vulgariai aiški. Jis akimirksniu padavė jai meniu. Inkstai – tikras daiktas. Jie užsisakė inkstus. Nors ir katino. Užsisakė ir butelį bordo – meniu jo tebuvo tik viena rūšis, ji buvo užrašyta pirmoji, bet kažkodėl pažymėta 22 numeriu. Ji narsiai jį išgėrė. Jis užsakė jai pusę butelio portveino.

– Gal jis geriau tiks prie jūsų inkstų...

Staiga juos užgriuvo orkestro muzika, jie išėjo pašokti. Ji greitai ir desperatiškai prispaudė jį prie savęs ir patikino, jog Adelė įžvelgusi, kad jis iš aukštųjų sluoksnių. Ji tarytum bandė akis į akį išduoti jam asmenišką paslaptį. Jis pagalvojo: jeigu Adelės *postillon d'amour** tokia ganėtinai žavi, kokia turėtų būti pati Adelė? Jo pagiringi jausmai užsidegė noru garbinti ką nors nepaprasta. Kai jiedu grįžo prie staliuko, dama satino suknele valandėlę atsisėdo prie jų ir išgėrė taurelę į jų sveikatą. Visi čia buvo pažįstami. Vilfredas neturėjo nieko prieš. Merginos vardas buvo Gledisė. Ji išsitraukė iš užančio atplėštą laikraščio puslapį su naujais kryžiažodžiais, dėl kurių šiame puikiame mieste buvo pamišę visi kelneriai, ir paklausė jį, koks galėtų būti Afrikos strutis iš trijų raidžių. Jis tuoj atsakė:

– Emu. – Ir pamatė, kaip jos tuoj pat susižvalgė: jokių abejonių – jis tikrai iš aukštuomenės.

Ji vėl paklausė:

– Valstybė rytų Afrikoje iš šešių raidžių, antroji raidė "o"?

Jis tučtuojau atsakė:

– Somalis.

---

* Meilės pasiuntinė (*pranc.*).

Jos vėl pažvelgė viena į kitą nuoširdžiai susižavėjusios. Dabar jis tarytum iš šalies pamatė save, merginas, ir visą aplinką, jis viską žinojo, žinojo daug ką nepaprastai aiškiai, ir jo siela gausiai prisipildė atlaidumo visiems ir sau pačiam.

Į salę įgriuvo kažkas didelis ir tamsus ir ėmė skintis kelią tarp šokėjų. Moterys choru pranešė:

– Egonas!

Jų balsai buvo išgąstingi ir susižavėję. Vyriškis priėjo tiesiai prie stalelio, kur jie sėdėjo. Gledisė sumišusi atsistojo ir pasitraukė prie baro.

– Kur tu, velniai griebtų, dingai, dauguži? – linksmai sušuko vyrukas ir čiupo Vilfredą už parankės. – Juk jau laikas...

Nepažįstamasis Egonas pažvelgė į savo riešą, ant kurio nebuvo laikrodžio, ir brutaliai nusijuokė.

– Velniai rautų! – pasakė jis tyliai, lyg žavėdamasis, lyg skųsdamasis. Paskui šiurkščiai paglostė plaukus merginai prie Vilfredo stalo, taip, kad vėl pasirodė randas. – Koks velnias tave pakurstė užlaikyti čia poną?.. – Jis vėl be jokio reikalo žvilgtelėjo į savo riešą, šį kartą susierzinęs.

– Ponas buvo toks malonus ir pavaišino...

– Tave, kvailele, – užbaigė Egonas.

Vilfredas pajuto staigų priešiškumo antplūdį.

– Gal norite prisėsti? – paklausė.

Taip, jis norįs. Ir norįs išgerti kaip tik to, ką jam šiuo metu davė toji satino suknele. Jis kuklus vaikinas, tačiau moka siekti to, ko nori.

– Išgersim, Egonai? – ironizuodamas mandagiai pasiūlė Vilfredas. Egonas nieko neatsakė, tik kilstelėjo taurelę, ir tuojau vėl pripylė. Jis vėl išgėrė.

– Ji laukia, – reikšmingai pasakė jis. Jo akys buvo rudos, kupinos naivaus patiklumo – jis galėtų būti pavojingas, jeigu nebūtų taip aiškiai dirbtinas. Marškinių apykaklė švytėjo iš baltumo, veidas švariai nuskustas. – Manau, kad tu jai būsi toks pat karštas kaip ir vakar, drauguži, – pasakė ir parodė Vilfredui dvi eiles baltų, žvilgančių dantų.

Selina nusileido į kajutę. Inkstai lėkštėje atšalo. Egonas nustebęs pakėlė raudonojo vyno butelį ir linktelėjo, duodamas ženklą kažkam, stovinčiam už nugaros. Dama satino suknele tuojau pat priėjo ir padėjo ant stalo kažkokį tamsų patiekalą. Vilfredas pajuto kylantį šėtonišką linksmumą, pakėlęs taurę, jis atidžiai pažiūrėjo į randą virš Egono akies. Tuo pat metu pajuto,

kad išduoda merginą su šampano spalvos plaukais, – visuomet tenka ką nors išduoti.

– Žinoma, – sumurmėjo jis ir žvilgtelėjo gerą nuotaiką spinduliuojančiu žvilgsniu, puikiai žinodamas, kad Egonas supranta, jog tai tik apsimetimas. Egonas pakartojo žodį be garso judindamas lūpas ir dabar jau apgailestaudamas pažvelgė į savo rankos riešą. – Visko pasitaiko, – taikiai pasakė Vilfredas. Jie iššiepė vienas kitam dantis.

– Einam? – paklausė Egonas.

Kol Vilfredas mokėjo pinigus, šampaninė mergina susigriebė – juk ir kiti laukė jos palankumo. Vilfredas matė, kaip Egonas įdėmiai žiūri į pinigų pundą jo rankose; jis prikišo pinigus jam beveik prie pat nosies, kad neliktų jokių abejonių. Gatvėje stovėjo motociklas. Egonas iš karto pasileido pašėlišku greičiu. Šaltas nakties vėjas blokšdavo per veidą kiekvieną kartą, kai Vilfredas, sėdėdamas ant užpakalinės sėdynės, pakreipdavo galvą į šoną tam, kad nejaustų salsvo Egono alsavimo. Selina nusileido į kajutę.

Selina nusileido į kajutę. Na ir kas? Gal tarp jos ir Roberto kas nors įvyko? Osgordstrande jie kažkur dingo. Tegul juos galas. Jis nė piršto nepajudino, kad sukliudytų. Nejaugi visas Roberto draugiškumas iš tikrųjų tebuvo tik kaukė? Tas jį labiau neramino. Bet tai netiesa. O jeigu?.. Tegu, kas įvyko, tas įvyko, tokie dabar laikai. Be to, nė vieno iš jų čia nėra. Jis sėdi ant užpakalinės motociklo sėdynės, jausdamas, kaip šaltas nakties vėjas vėsina smilkinius. Kažkur muša laikrodis – rotušės laikrodis. Kitados Vilfredas mokėsi vienoje klasėje su berniuku, kurio motina laimėjo laikrodžio mušamos melodijos teksto konkursą, jam tekdavo klausytis dainelės fragmentų kas ketvirtį valandos, kai būdavo pakviečiamas pietų tuose namuose. Tai būdavo tiesiog nepakenčiama. Motina buvo gavusi grojantį modelį su visa šia velniava kaip premiją už dainelės sukūrimą.

Egonas staiga sustabdė motociklą.

– Čia, – pasakė jis ir parodė tiesiai į sieną. Ji buvo pilka ir nežinia kokioje gatvėje. Namų fasadai nebuvo apšviesti, buvo beveik visai tamsu.

Staiga jį apėmė susierzinimas. Kurgi matyta, kad jį taip komanduotų! Jis savo noru atvyko į Kopenhagą, kurių galų jam susirišti su kažkokiu Egonu. Tačiau jam labai knietėjo pamatyti tą Adelę. Jis pažvelgė į gatvę. Iš abiejų pusių tik pilkos nebylios sienos, be galo ilgas fasadas blausioje žibintų šviesoje. Tokia tyla jam nepatiko.

– Gal bijai? – paklausė Egonas. Jis grįžo, kažkur paslėpęs motociklą. Vilfredas priėmė iššūkį. Jam ėmė rodytis, kad jis pateko į sukčių kompaniją, bet jeigu taip – tai iš kur atsirado vakarykščiai pinigai? Juk pinigai jo kišenėje. Vadinasi, jis buvo tarp draugų! Staiga jis pamatė Egoną, stovintį kažkur žemai, ant siaurų rūsio laiptelių, buvo matyti tik jo galva, – laiptelių Vilfredas lig šiol nebuvo pastebėjęs. Egonas pakvietė jį galvos mostu.

Dabar Vilfredas galėtų sprukti iš čia, pabėgti į laisvę, tegul tas vyrukas stovi sau pusrūsy ir mojuoja galva. Bet kas iš to? Pajutęs saldų maudulį, jis greitai nusileido keletą laiptelių žemyn. Egonas nutempė jį prie mažų, vos įžiūrimų durelių, įkišo raktą, ir jiedu atsidūrė pustamsiame koridoriuje. Į juos padvelkė nestiprus sūrio kvapas. Vilfredas sutrikęs stabtelėjo. Bet Egonas jau buvo prie durų kitame patalpos gale. Iš ten blykstelėjo ryški šviesa, ji patraukė jį pirmyn. Jis atsidūrė salėje su išgaubtais skliautais ir su veidrodžiais iš visų pusių. Veidrodžiai metė akinančią šviesą ant baltai tinkuotų sienų.

"Šiaurės ašigalis", – pagalvojo jis. Erdvi salė iš tiesų kažkuo priminė Arktiką. Ir štai jis išgirdo prislopintą muziką. Egonas priėjo prie žemų durų ir sutartu būdu į jas pabeldė. Durys beveik tučtuojau prasivėrė, ir tą trumpą mirksnį, kai jos buvo praviros, į veidrodžių salę prasiveržė spiegiančios muzikos garsai. Matyt, durys buvo storos, kažkuo apmuštos. Paskui jos vėl užsivėrė, ir jie liko stovėti baltojoje salėje.

Netrukus iš kitos pusės už jų pasirodė pagyvenusi dama elegantiška pilka suknele; rankoje ji laikė bloknotą su atplėšiamomis kortelėmis ir parkerį. Oriai linktelėjusi, ji paklausė, ar ponas negalėtų būti toks malonus ir užrašyti čia savo vardą – ji parodė į kortelę – tai buvo aukštuomenės klubo "Šiaurės ašigalis" nario bilietas, – grynas formalumas kaip ir pats priėmimas į klubą. Ji vylingai nusišypsojo, jos plaukai buvo melsvai pilki. Paėmė ir nario mokestį, dvidešimt penkias kronas, – irgi tik formalumas. Vilfredas sumokėjo nieko negalvodamas. Velniai rautų visus tuos formalumus!

Bet čia prisistatė ir Egonas. Dama padėjo ant stalo sidabrinį padėklą su gaivinamaisiais gėrimais. Visi trys pakėlė taures. Gėrimas buvo aitraus pipirmėčių skonio. Pilkoji dama pasveikino Vilfredą su priėmimu; ji galėtų būti pastoriaus šeimininke.

Storosios durys atsivėrė, ir jie suėjo į vidų. Ant estrados prietemoje sėdėjo orkestrantai, jie jau nebegrojo. Blykčiojo instrumentai ir sidabriniai

uniformų kutai. Didžiulė patalpa po tamsiais skliautais atrodė begalinė, lempos vos vos švietė. Tik prislopinti atšvaitai krito ant raudono užuolaidų šilko ir ant išlenktų kėdžių. Pasieniais visur sėdėjo žmonės; kai Vilfredas įėjo, jie buvo begrįžtą iš šokių aikštelės. Po raudonais skliautais jie buvo greičiau jaučiami, negu matomi.

– Na, kaip jums patinka? – paklausė sodrus balsas už jo nugaros.

Vilfredas atsigręžė. Niūrus džiaugsmas apėmė jį, išsiliejo po visą kūną. Šilku aptraukta ranka prasiskverbė pro jo alkūnę. Moteris buvo aukšta, tvirto sudėjimo – kai ji paleido jo ranką, jis nejučiomis nužvelgė ją nuo galvos iki kojų.

– Puiku, – nerūpestingai atsakė jis, ir tai galėjo būti apie restoraną arba pačią moterį. Ji patenkinta sukikeno. Nejaugi šios moteriškės toks žemas balsas? – Tikriausiai Adelė? – paklausė jis.

– Tikriausiai!.. – atsakė ji ir susijuokė savo sodriu, maloniu juoku. Jis pagalvojo, kad ji panaši į tvirto sudėjimo gražuoles iš Norvegijos slėnių. Plaukai jos buvo tamsūs, akys – labai tamsios, kone juodos. Suknelė ankšta, geltono šilko, ir visa jos išvaizda dvelkė kažkokiu piktinančiu nepadorumu. Jie perėjo per salę kiliminiu taku, abipus kurio raudonoje tamsoje stovėjo staleliai. Prie kai kurių sėdėjo vyrai, daugiausia ponai žilstančiais plaukais, bet buvo ir visiškai jaunų vaikinų apsiblaususiais žvilgsniais. O šiaip visur merginos, moterys, damos – už stalelių ir tarp jų, einančios šen ar ten, provokuojančios ar nedrąsios, daug simpatiškų, kai kurios tikros gražuolės, visos daugiau ar mažiau vakariniais tualetais, dažniausiai su suknelėmis, trumpomis iš priekio ir ilgomis iš užpakalio, kurios ten, Norvegijoje, dar tik darosi madingos. Čia visur kirbėjo pertekęs, bet prislopintas gyvenimas. Elegantiškas kelneris su sidabru siuvinėta poliarine saule švarko atlape atnešė aukštose taurėse kažkokio tamsaus su prieskoniais gėrimo, nors dabar Vilfredui būtų labiau patikęs atmieštas viskis – burna buvo sukepusi nuo ilgo troškulio, smilkiniai tvinkčiojo iš karščio. Adelė pakėlė taurę; jis visu kūnu pajuto jos artumą ir nuo to jam lengvai apsvaigo galva. Aplinkui ant staliukų ir portjerų sėdėjo ar kabojo geltonos lėlės įžūlia veido išraiška – giminaitės tos, kurią jis turėjo tame skurdžiame kambaryje.

– Ne, ne, – pasakė ji, atspėjusi jo mintis. – Vakar jūs buvote ne čia. Galbūt jūs buvote kiek neatsargus... – Ji švelniai nusijuokė.

– Dieve brangiausias, – nerūpestingai atsakė jis, – aš čia esu ne mįslėms minti, bet jeigu panorėsite, galėsite man viską papasakoti.

– Baikim, – tarė ji patenkinta. – Jūs toks jaunas, jums kokie dvidešimt penkeri?

Jis neprieštaravo. Tuo metu trenkė orkestras. Užsidegė šviesos, ir iš tamsių kampų visi ėmė plaukti į aikštelę. Paskui šviesa vėl buvo pritemdyta, dabar ji neramiai blykčiojo pro besisukantį mechanizmą, kuris skleidė svaigų žvaigždžių lietų ant grindų, sienų ir lubų; viskas plaukė. Jauteisi tarsi mašalėlis dideliame mašalų spiečiuje. Ji tvirtai vedžiojo jį, jiedu šoko naujoviškąjį tango; tai reikalavo iš jo paklusnumo, ir jis kaip tik dabar buvo be galo paklusnus. Labiausiai norėjo plaukti tolyn amžina besimainančių bangų virtine. Tamsus gėrimas maloniai sklido viduje, vydamas visus blogus prisiminimus. Jos bičiuliškumas buvo kiek valdingas, su ja jauteisi maloniai atpalaiduotas nuo iniciatyvos ir atsakomybės. Jis galvojo, kad jeigu kas turi įvykti, tegul įvyksta. Bet kodėl pasirinko kaip tik jį? Klausimas išplaukdavo lyg pro miglą, pagal šokio taktą; daugiausia dėmesio iš jo reikalavo šokis. Jis nejučiomis pagalvojo: "Tokia mergina tiktų Robertui, ji iš tų, kurios gali paimti vairą į rankas".

Po šokio jie grįžo susiglaudę. Vos tik muzika nutilo, šviesa vėl prigeso. Jis pastebėjo, kad frakuoti pagyvenę ponai sveikinasi su ja pagarbiai, o padavėjai stengiasi atspėti jos norus. Ant stalo vėl stovėjo dvi aukštos taurės su tamsiuoju gėrimu; pirmosios taurės ji beveik nė nepalietė. Tik dabar jis pamatė, kad siena už orkestro pakylos ir nedideli lubų ploteliai buvo sumaniai dekoruoti sidabriniais poliariniais peizažais, apšviestais iš nematomų šviesos šaltinių. Adelė kažką aiškino trumpais, kapotais sakiniais. Ši įstaiga įsikūrusi tik prieš metus, ir čia lankosi tiktai pati visuomenės viršūnė; ją žino ir užsieniečiai, o jų juk taip daug dabar atvyksta į miestą...

– Bet kodėl gi aš? – naiviai paklausė jis.

Ji truktelėjo pečiais.

– Gal jums labiau patinka "Kiti"?..

Jis neturįs nieko ir prieš "Kiti". Jis juk ne koks piniguočius.

– Kas žino, – nusijuokė ji.

– Deja, aš žinau, – koketiškai atsiduso jis. – Aš esu, taip sakant, jūreivis, išmestas į krantą.

Ji džiaugsmingai linksėjo galva.

– Taip, komanda išsibėgiojo, – pasakė ji, – o šeimininkui atėmė nuosavybės teises. Beje, esu paprašyta jums perduoti labų dienų. Jam teko apsilankyti policijos būstinėje. Jau išsiųstas namo.

Pasakojimas jos lūpomis skambėjo kaip vykęs pokštas. Staiga jis prisiminė kai kuriuos jų kelionės jachta fragmentus.

– "Merodosas", – atsiduso jis.

– Taip, iš tikrųjų "Merodosas", – iškart pritarė ji. – Laivas buvo pakrautas "Merodoso". Ir laivas, ir komanda! Kaip jums patinka pas mano tetulę? – Jis sukiojo rankose vizitinę kortelę. – Taigi! – kalbėjo ji toliau. – Nelabai aukštas lygis, bet pradžiai saugi prieglauda. Visa kita kompanija pakliuvo į šaltąją, o jūs tikriausiai norėtumėte išvengti skandalo, tiesa?

Vadinasi, štai kas atsitiko. Ten buvo sukčių gauja. Jis vangiai linkčiojo galvą. Ji ištraukė kitą kortelę – joje buvo adresas Senosios kalyklos gatvėje.

– Dar viena tetulė? – paklausė jis.

– Gali praversti kitą kartą, – atsakė ji.

Atrodė kažkokia šiurkšti ir nepadori, ir tas jam patiko. Tikriausiai patikima bičiulė tiems, kurie jai patinka. Staiga aplink juos balsai suskambo garsiau – pro tamsoje skendinčias storąsias duris rinkosi nauji svečiai. Matyt, kiti restoranai jau uždaromi, jis iš įpročio kilstelėjo riešą. Tuo pat metu jo laikrodis atsidūrė ant stalo priešais jį, ji lyg burtininkė ištraukė jį iš siuvinėto rankinuko, gulėjusio ant pastalės lentynėlės.

– Kaip galite suprasti, aš neketinau jo pasisavinti, – nusišypsojo ji. – Dievuliau! Jūs buvote neblogai apsirūpinę.

Detalės ryškėjo palaipsniui. Jam būtų labiau patikę, kad paslaptys liktų paslaptimis.

– Mes atsitiktinai kaip tik tuo metu atsidūrėme prieplaukoje, – aiškino ji, – ir stebėjome, kaip jūs išlipate, – atrodėte gana įtartinai.

– Mes? – vangiai paklausė jis.

– Nedidelė kompanija... – Ji atsakinėjo mikliai – tarytum draugiškai šaudė iš automato. – Situacija buvo tokia, kad kitiems ponams jau nebegalėjome padėti. Akies mirksniu prisistatė policija su savo dėže... – Ji rankomis padarė sėmimo judesį, ir jis viską tarytum pamatė savo akimis: mirtinai išvargusius jūreivius, brukamus į policijos mašiną, – pažaliavusius murzinus veidus saulės šviesoje.

Taip, tada švietė saulė! Akinanti saulė, rėžusi akis po tvankios kajutės

prieblandos. Tai atrodė tarytum pokštas, kaip ir beveik viskas šiais laikais. Didžiulis pokštas, atitinkąs laiko stilių, – neatsakingų, nusivylusių žmonių darbas, tų, kurie ištiesę savo žaismingus pirštus per visą pasaulinę rinką, per visas jūras, kurie savo čiuptuvais apnarplioję meną ir pramogų vietas, biznį, viešnamius ir dar dievai žino ką. Tai buvo skaidriųjų šaltinių žmonės – jie tebežaidė savo makabrišką žaidimą purvu ir vertybėmis, žaidimą, kuris užkrėsdavo bailiuosius ir suteršdavo garbinguosius. Vilfredas nieko prieš tai neturėjo, jis buvo vienas iš jų – didelės, godžios letenos mažojo piršto narelis. Šioje šalyje irgi buvo savi naujai išdygę turtuoliai, savi stambūs sukčiai: laikraščiai juos demaskuodavo, jis buvo apie tai skaitęs dar Norvegijoje, bet tai jau nieko nebestebino... Gal tai darbas šitų pražilusių džentelmenų, kurie jį supa, – žmonių, kurių nuotraukos vieną gražią dieną pasirodo laikraštyje – iš profilio ir iš priekio, apnuogintu kaklu ir keistai panašūs į apipešiotą paukštį, kaip būna nuotraukose, klijuojamose į pasą ir į policijos analus. Jis prisiminė vieną žodį iš senųjų laikų – "padorumas", vieną iš sąvokų, kuriomis operuodavo dėdė Martinas. O kaip yra su padorumu šių džentelmenų arba, jeigu jau apie tai kalbame, ir paties dėdės Martino? Nuo tos minties jis net suvirpėjo iš pasitenkinimo. Pajuto, jog Adelė jį stebi.

– Kodėl gi būtent mane? – užsispyręs perklausė jis.

Ji nusijuokė ir rimtai, bet kartu pašaipiai pasakė:

– Ko žmogus nepadarytum savo artimui! Be to, aš ir per šimtą metrų pajuntu gerą meilužį.

Jis užspringo vynu. Kas bus – tas, pagalvojo ir pasakė:

– Vadinasi, aš jūsų per daug neapvyliau...

– Jūs žavingas, jūs tikras Kazanova. – Jis nutaisė grimasą. Prie stalelių prietemoje dabar buvo triukšminga. Jiedu buvo priversti pasilenkti visai arti vienas kito, kad galėtų susišnekėti.

– Gal jūs čia esate šeimininkė? – paklausė jis.

Ji kaip visada atsakė iš karto:

– Ak, ne, ne! Juk jūs susitikote madam? Ji jus pasveikino. Mes ją vadiname tiesiog Madam. Ji kilminga dama. Ne, aš... – Ji beveik be garso nusijuokė ir sakinį pabaigė vien rankų gestu.

– O tasai – Egonas?

– Dieve gink, jis mūsų kurjeris. Kaip jūs sakote – pasiuntinukas.

– Geras vyrukas?.. – Jį linksmino jos atvirumas, šiek tiek užgniaužtas atvirumas, nuo kurio jam nepasidarė nė kiek aiškiau.

– Taip, geras... Kad jį kur galas! Juk tai jis... – Ir vėl tas viską paaiškinantis rankų gestas.

Jis nustebęs pažvelgė į ją.

– ... tai jis mane "sutvarkė"? Vadinasi, turiu jam padėkoti.

Ji nusijuokė.

– Tuo jis pats dar vakar pasirūpino. – Dabar jos rankos čiuptelėjo piniginę.

– Ak tokiu būdu pasirūpino! – linktelėjo galvą Vilfredas.

– Taip, tokiu būdu, kaip jūs, norvegai, rūpinimąsi suprantate.

Jis užprotestavo:

– Ne, ne, taip daro švedai.

– Tai visai nesvarbu, – pasakė ji. – Beje, čia atvyksta daug švedų... – Vėl rankų judesys, šį kartą jis reiškė turtingumą.

– Na gerai, tegul bus tokiu būdu! – Jis jautėsi vis geriau ir geriau, vėl iš naujo apgirsdamas nuo tamsaus skysčio aukštose taurėse.

– Jums patinka mūsų firminis gėrimas? – nusijuokė ji. Firminis gėrimas stovėjo ant daugelio stalų, bet prie kitų buvo geriamas šampanas ir raudonas žirbuliuojantis vynas. – Vokiškos pamazgos! – tyliai pasakė ji, pastebėjusi jo žvilgsnį.

Akimirksniu prie jos pasilenkė padavėjas, ji davė jam trumpą nurodymą.

– Ar nenorėtumėte pasilinksminti? – tyliai paklausė ji. Jis instinktyviai pažvelgė į savo rankas. – Ne, ne, – pasakė ji, – aš ne apie muziką. – Ji vėl greitai parodė savo išraiškingais gestais, ir jis tarytum pamatė ant stalo žarstomus žetonus ir kortas.

– Ak, štai kas, – atsiduso jis. – Ne.

Ji dėl to nenusiminė.

– Laikui bėgant tai ateis... Tačiau nereikėtų lošiant gerti. Jums nepatartina. O kitiems... – Ir ji vėl padarė judesį, rankomis užbaigdama savo mintį. Šios dvi stiprios rankos – gražios formos, tačiau joms trūksta moteriško žavesio, jos tiktų melžti karvėms.

Triukšmas prie vieno stalelio virto sąmyšiu, pasigirdo riksmai, kažkas mojavo kumščiais. Tuo pat metu jis pamatė ir Egoną – šis išdygo tarytum iš po žemių, vilkėjo šviesiai pilką livrėją su sidabriniais kutais. Jo pasirodymas

turėjo magišką poveikį. Tik vienas išblyškęs jaunikaitis apsiblaususiomis akimis liko stovėti, bjauriai gargaliuodamas ir aklai švaistydamasis rankomis. Egono judesio beveik nebuvo galima pastebėti, jis staigiai ir kietai trinktelėjo jaunuoliui skiausčia ranka per sprandą. Tas susmuko Egonui į glėbį, ir jiedu abu dingo salės gilumoje; galėjai pamanyti, kad kiek apsigėrusį poną draugas nulydėjo į tualetą.

– Diskretiškai, – pasakė Adelė šypsodamasi. Tačiau šypsena atrodė kiek nervinga. Ji nužvelgė salę greitu tiriamu žvilgsniu.

– Dieve brangiausias, juk vaikiną apnuodijo, – pasakė Vilfredas.

– Jūs akylas. Bet verčiau nesivarginkite, – pasakė. Ji visą laiką šypsojosi, bet balse nuskambėjo išgąsčio gaidelė. Jis pagalvojo: "Jau laikas būtų visa tai baigti". Salė lėtai sukosi prieš jo akis, tai jam buvo gana malonu.

– Kiek laiko jau trunka šios linksmybės? – susirūpinusi paklausė ji.

– Kelinta šiandien?

– Šešta birželio.

Jis iš lėto ėmė skaičiuoti pirštais.

– Bus jau maždaug savaitė.

– Tada jums reikia eiti anksčiau namo, – pasakė ji.

Tai buvo pasakyta draugiškai, bet nuskambėjo tarytum komanda, ir jis vėl pagalvojo: "Reikėtų iš tikrųjų sukti į krantą". Jį apėmė keistas abuojumas. Jis įtariai pažvelgė į taurę:

– Kas čia, tiesą sakant, per velnio skystimas?

Ji švelniai atėmė iš jo taurę.

– Nuo jo jums nieko bloga neatsitiks. Egonas galės jus pavežėti... Ne, eime šičia.

Ji vedė jį už parankės. Jis nebesvirduliavo, tačiau per kelius kojos buvo kaip sukaustytos. Ji lyg locmanas pravedė jį tarp keleto stalelių ir išlydėjo pro duris kitame salės gale. Jis neaiškiai tai užfiksavo paskutiniu savo susikoncentravimo blyksniu. Jiedu žengė per kambarį, kur plepėjo sėdėdamos penkios moterys. Liesa mergina su kūdikiu ant kelių snūduriavo. Pelenai nuo cigaretės atvėpusiose lūpose byrėjo vaikui ant kaktos.

– Lola, – piktai tarė Adelė, – nesnausk, o jei ne, sėdėk su vaiku namie!

Tuo metu į jį padvelkė nakties vėsa. Egonas, apsivilkęs savo juokingai prašmatnią livrėją, stovėjo tarpduryje.

– Parvežk šį poną namo, – pasakė Adelė.

Jie važiavo automobiliu. Egonas puikiai nutuokė apie važiavimą, įsukdavo į tuščias gatves, būdamas tikras, kad niekas nepasipainios kelyje. Tačiau kažkas buvo ne taip. Vilfredas pasižvalgė pro langus, bet vietų neatpažino. Ir ne todėl, kad dar tik neseniai šiame mieste; iš prigimties buvo puikios orientacijos ir tuoj pasijusdavo nejaukiai, jei pasukdavo ne ta kryptimi.

– Ar mums ne... į rytų pusę? – paklausė jis.

Egonas, spausdamas rankose vairą, šyptelėjo. Jo žvilgsnis buvo įsmeigtas į gatvę, kuri tiesėsi jiems po ratais. Vilfredas norėjo, sukaupęs jėgas, prieštarauti – buvo mirtinai nuvargęs, bet kaip tik dabar norėjo pasakyti savo svarų žodį.

Sucypė stabdžiai. Egonas iššoko iš automobilio ir atsidūrė prie Vilfredo durelių, šiam dar nespėjus jų atidaryti.

– Prašom čia, – mandagiai pakvietė Egonas, imdamas jį už parankės. Jis sugriebė jį ne per daug tvirtai, bet atidžiai. Vilfredas žinojo, kad norėdamas Egonas gali sugriebti visai kitaip.

– Kur mes esame?

– Senojoje krantinėje.

Tikrai. Jis pajuto salsvą prieplaukos ir pasenusios žuvies kvapą. Kažkada jam buvo kilęs noras čia apsigyventi.

Siauriais laiptais jie pakilo aukštyn. Prieš juos atsivėrė durys į lakuotą, kremo spalvos vestibiulį. Egonas trumpais galvos mostais aprodė jam butą:

– Svetainė. Vonia. Tualetas. Jūsų kambarys...

Jiedu stovėjo gražiame kambaryje, kuris buvo apmuštas žaliais apmušalais, o du langai giliose nišose žvelgė į kanalą. Pro langus blykšojo šviesi vasaros naktis. Kristiansborgo bokštas jau gaudė raudonus saulės spindulius. Atsigręžęs Vilfredas pamatė šypsantį Egono veidą.

– Kuo dar galėčiau būti naudingas?

– Niekuo. Ačiū, Egonai. O šitos durys?..

– Ponios Adelės kambarys, – pasakė jis. – Labanakt.

Vilfredas numetė drabužius ant grindų ir griuvo tarytum į šniokščiantį vandenį. Vanduo užliejo jį iš visų pusių.

XI

Ji visur eidavo su juo, tikriau, jis eidavo su ja. Ji visada turėdavo kokių nors planų ir stengdavosi sudaryti įspūdį, kad tai jų abiejų planai. Tam jis per daug nesipriešino.

Kol jie būdavo namie, Egonas jiems buvo lyg paslaugus tarnas. Egonas ir Vilfredas niekada nesikalbėdavo. Nė nepagalvotum, kad tai tas pats familiarus, lengvabūdis vaikinas, su kuriuo Vilfredas aną kartą susitiko "Kiti" bare. Namie jis galėdavo praeiti pro Vilfredą akmeniniu veidu arba su pašaipia šypsena. Jo mandagumas buvo demonstratyvus, tačiau neįžeidžiąs. Pirmomis dienomis Vilfredas keletą kartų bandė jį užkalbinti; Egonas tada, išpūtęs pusiau primerktas akis, valandėlę žvelgdavo tiesiai į jį, bet paskui nukreipdavo žvilgsnį į šalį ir jo veide atsispindėdavo pusiau nuolankumas, pusiau atviras iššūkis. Tačiau jeigu namie būdavo ji, Egonas vaikščiodavo po kambarius tyliai lyg šešėlis, stengdamasis nepakliūti jiems į akis.

Vilfredas telegrafavo ir vėliau parašė laišką motinai, kad jam čia gera, kad jis plaukioja su draugais jachta ir kad tai jam labai patinka. Kaip dera rūpestingam sūnui, jis pasiteiravo, kaip jai sekasi, kaip klostosi jos reikalai, bet netgi ir tokie klausimai prieš jo norą įgaudavo ironišką atspalvį. Jam taip pat atėjo į galvą mintis pasiųsti jai šiek tiek pinigų – tegul supranta kaip nori: ar kaip jo taupumą, ar kaip auką, siunčiamą aukotojo, nors jis, tiesą sakant, niekam nebuvo pasiaukojęs. Ir viena, ir kita turėjo jai padaryti gerą įspūdį.

Jiedu kartu valgydavo lengvus rafinuotus pusryčius kur nors užmiestyje arba namie. Ji niekada nepasirodydavo anksčiau kaip pirmą valandą. Iki to laiko jis išsėlindavo iš namų ir ilgai vaikštinėdavo po miestą, stengdamasis jį pažinti. Paskui grįždavo namo, arba jiedu susitikdavo mieste, tačiau nė vienos iš tų vietų, kur jie lankydavosi, jis nebūtų radęs vienas. Kartais jiedu priešpietę praleisdavo kavinėje "Lori" Frederiksberge, kur po nakties pasilinksminimų dailininkai ateidavo dekoruoti sienų, o staliai remontuoti baldų. Pro šalį vaikštinėdavo merginos, kai kurios užsukdavo į vidų, merginos būdavo įvairiausios, kai kurios jau matytos "Šiaurės ašigalyje"; vienos ateidavo nešinos paketėliais su sumuštiniais, kitos – stumdamos vaikų vežimėlius. Šie naktiniai paukščiai ilgai nesiderėdami skirdavo pasimatymus

gamtoje ir ten plepėdavo apie nakties darbus. Kartais būdavo minimi žinomi vardai, kuriuos galėdavai rasti laikraštyje, tačiau nieko slapto ar provokuojančio nebuvo kalbama; garbingi ir ne taip garbingi vardai mieste buvo vertinami pagal tą patį piniginį vienetą. Jos sėdėdavo išblyškusios ryškioje dienos šviesoje, jausdamos, kad diena – ne jų stichija, tačiau tas jausmas jas vienijo. Daugelis turėdavo kokį nors rankdarbį. Šios smulkiosios buržuazijos atstovės klestėjo miesto skveruose. Ateidavo ir jauni dabitos su šiaudinėmis skrybėlėmis, gerdavo Pilzeno alų, valgydavo sumuštinius su krevetėmis ir nė nemirktelėję užsigerdavo degtine iš aprasojusių taurelių.

Kartais jiedu išvažiuodavo pasivažinėti jos automobiliu išilgai Sundo sąsiaurio. Ant automobilio stogo buvo įtaisytas dujų balionas, nes benzino niekur negalėjai nusipirkti. Tačiau benzino jie turėjo, ir balionas ant stogo buvo tiktai maskuotė. Ji gaudavo jam taip pat ir cigarečių, ir cigarų tokios markės, kokios nebūtum gavęs visoje Skandinavijoje. Ji pati nerūkė ir dieną niekada negerdavo, kad ir ką valgydavo, viską užsigerdavo pienu, ir savo trykštančia sveikata buvo panaši į Ernos tėvą. Jos antakiai buvo tankūs ir ryškūs ir šiek tiek per dažnai susieidavo virš nosies. Jie patenkinti pakildavo aukštyn, kai Vilfredas kiek padaugindavo. Jis nusipirko naujus drabužius, ir ji buvo laiminga, kai jis pagyrė kaklaryšį, kurį ji kažkokiais keliais jam buvo gavusi.

Sekmadieniais jiedu važiuodavo traukiniu iš Niorebru siauru, žole apžėlusiu geležinkeliu, o paskui, atsisėdę prie Princesės tako ant upelio kranto, valgydavo sumuštinius, atsivežtus dėžutėje nuo avalynės. Pro šalį eidavo sekmadieniškai nusiteikę žmonės, sveikindavo juos: "Sotink Dieve", ir jie atsakydavo: "Dėkui". Lankydavosi mažose smuklėse kaimuose, kur gatvėse girgsėdavo žąsys, arba maudydavosi Humlebeke. Nieko bloga negalėjai įtarti, matydamas jauną porą, vaikštinėjančią tokiose vietose, kur susirenka daug žmonių. Vieną savaitę, kai "Šiaurės ašigalis" buvo uždarytas, jie nuvažiavo į Hundestedą ir apsigyveno kurorto viešbutyje tarp urmininkų žmonų, kurios laukdavo atvykstančių vyrų – tik savaitgaliui, ne ilgiau. Tai buvo auksinių rytmečių ir ilgų šviesių vakarų metas, žmonės lenktyniavo, kas labiau įdegs, lošė bridžą, o nedideli koketiški lietučiai duodavo progos pakalbėti apie praėjusių vasarų lietų Hundestede ir kituose kurortuose.

Tačiau labiausiai jiedu mėgdavo praleisti popietes kur nors netoli miesto. Papusryčiavę gamtoje, kavinėje prie Esterbu ar savo bute Senojoje

krantinėje – tuo laiku darbais užsiėmę miestiečiai susiburdavo miesto centre, – jie klajodavo ir stebėdavo padorųjį pasaulį, kažko laukiantį arba kažką pabaigusį, kažkam besiruošiantį arba esantį *post festum**, – visada šiek tiek atsiribojusį, bet visada pakilusį virš visų...

Vieną priešpietę jiedu atėjo ir į Tivolį ir susėdę netoli aikštelės ėmė stebėti akrobatus, besitreniruojančius prieš vakaro spektaklį. Tai buvo italų trupė, matyt, viena didžiulė šeima; jie iš visų pusių rinkosi į saulės nušviestą aikštelę. Mažas, juodai garbanotas bambino turėjo pasileisti nuo trapecijos ir perskridęs oru pataikyti tėvui į rankas; vaikas galėjo būti maždaug šešerių metų, mažas kūnelis dar tebebuvo žavus, kūdikiškai neišbaigtas. Tėvas, aukštas ir raumeningas, keliais užsikabinęs už savo trapecijos, sūpavosi aukštai virš tinklo, pasiruošęs rankomis stverti berniuką pačioje padangėje. Visų veiduose buvo matyti tokia didelė įtampa, tarytum čia vyktų pats svarbiausias įvykis pasaulyje. Tramvajų skambučiai ir miesto triukšmas atrodė tarytum ženklai iš kito pasaulio, kuris beveik ir neegzistavo, palyginti su šiuo valios kupinu pasauliu.

Berniuką įsiūbavo ant trapecijos virpančioje saulės šviesoje, jis paleido trapeciją ir akimirką vienišas skriejo erdve. Tačiau tėvo rankų jis nepasiekė. Visi artistai vilkėjo nešvariais treniruočių triko su tamsiomis prakaito dėmėmis. Mažasis Džuzepė vėl atitrūko nuo trapecijos, persivertė ore ir... nukrito ant tinklo. Tėvas, sūpuodamasis su savo trapecija pirmyn ir atgal, plūdosi; plūdosi ir motina, stovėdama aikštelėje, plūdosi tetos ir dėdės, iškišę galvas pro šalimais stovinčių mažų namelių duris. Džuzepė pasileido nuo tarpecijos ir vėl nepataikė tėvui į rankas. Jis nukrito ant tinklo. Kieti tinklo lynai sukapojo jo triko. Saulės apšviestas kraujas sunkėsi pro medžiagą ir tryško. Grįždamas atgal prie trapecijos, berniukas tyliai verkė, jo nosis tekėjo. Jis vėl atitrūko nuo trapecijos ir vėl krito ant tinklo.

Atrodė, tarytum artistų pasaulyje įsisiautė audra, raumenys po plonais drabužiais susitraukė į kietus gumulus. Mažąjį Džuzepę prieš kiekvieną šuolį drąsino ugningais šūksniais. Jie linkėjo jam gera. Bet jis prašaudavo pro šalį. Krisdavo į tinklą. Įnirtę giminaičiai keikėsi ir rėkė, jiems rodės, kad šeimos garbei gresia pavojus ir po artimiausio pasirodymo jų laukia krachas. Džuzepės ašaros maišėsi su krauju, nosis tekėjo vis labiau. Jo skruostai buvo

* Po šventės (*lot.*).

išbalę kaip sniegas, kakta išvagota tinklo įdrėskimų. Juodos garbanos karojo tarytum šlapia jūros žolė.

Vilfredas, pats išblyškęs, pakilo nuo mažos metalinės kėdutės, stovinčios prie pusryčiams padengto stalo.

– Jeigu yra gyvulių globos draugijos... – Jis pajuto teisėtą pyktį – vėl jaudinosi dėl dalykų, kurie iš tikrųjų neturėjo jam rūpėti.

Adelė valdingai jį pasodino.

– Duok jiems ramybę... – pasakė ji.

Jis tiesiog plyšo iš tikro įniršio, ant jos, ant artistų, ant visko, kas profesionalu ir negailestinga.

Džuzepė užlipo blizgančiomis kopetėlėmis, oru jam atsiuntė trapeciją. Dabar jis atrodė permatomas, išblyškusiuose smilkiniuose buvo iššokusios mėlynos gyslos; kančia buvo įrėžta kiekviename jo veido bruože, visame apskritame vaikiškame veidelyje, sustingusiame kaip ledas. Iš gatvės nuolat aidėjo tramvajų skambučiai.

– Palauk! – sukuždėjo ji, stverdama Vilfredą už rankovės. – Dabar jam išeis.

– Jam niekada neišeis! Argi nematai, kad...

Mažasis Džuzepė įvertino atstumą. Vertindavo jį ir pirma, bet vis krisdavo. Jis vertino atstumą, o jo vaikiškas veidas švietė atkaklumu. Iki šiol jis verkė be garso, dabar iš virpančių lūpų pasigirdo gailus pypsėjimas. Giminaičiai stovėjo pievelėje užgniaužę kvapą. Iš parko atėjo dvejetas sargų ir vienas sodininkas, jie nutraukė savo darbą ir įsitempę priėjo arčiau. Tėvas vėl pakinkliais užsikabino už trapecijos, abiem rankomis pasiruošęs griebti. Na tai!..

Tėvas pasileido pirmyn. Trapecija nuskriejo didžiuliu lanku. Niekas negalvojo apie šį žmogu, apie tai, kad jis irgi įtemptai dirba, dirba ir moko, – jis ir tėvas, ir pedagogas. Kitą dešimtąją sekundės dalelę ir Džuzepė nuskriejo pirmyn, paleido trapeciją, apsivertė ore ir... pataikė tėvui į rankas. Pasigirdo netgi pliaukštelėjimas, kai rankos susitiko.

Iš aikštelės atsklido džiaugsmo šūksmai. Visi puolė prie žvilgančių kopetėlių, kuriomis leidosi Džuzepė. Galinga motina taip apglėbė jį rankomis, kad, atrodė, uždusins. Broliai, tetos, dėdės – visa trupė jį grobstė, glamonėjo, mėtė į orą ir gaudė džiaugsmingai šūkaudami. Jie juokėsi, verkė, šaukė jį įvairiais skambiais vardais.

Adelė žiūrėjo į juos žibančiomis akimis. Jis pastebėjo kažkokį dar nepažįstamą jos bruožą, ir tai jį sutrikdė.

– Taigi, žinoma, – susierzinęs pasakė jis. – Kaip tu sakei, taip ir atsitiko, bet tai tik vieną kartą. O kitą kartą, o dar kitą – kiek dar jie jį kankins?

– Kvailas berneli, – atsakė ji ramiai. – Argi nematai, kad dabar jis jau pasimokė!

Ir vėl tas švytintis žvilgsnis iš kito pasaulio, žvilgsnis, jį sutrikdęs ir nemaloniai sujaudinęs.

Džuzepė vėl lipo kopetėlėmis. Nejaugi tam vaikui niekad neduos ramybės? Vikrusis tėvas jau buvo savo vietoje kitoje pusėje. Jis vėl pasileido pirmyn. Džuzepė savo ruožtu įsisiūbavo, atsileido, apsisuko ore ir... pataikė tėvui į rankas. Vėl atsklido džiaugsmingi šūksmai iš saulės nutviekstos pievelės, iškeltos rankos tarytum siuntė dangui padėką. Dvejetas vėl įsisiūbavo su trapecijomis. Jie viską kartojo iš naujo, vėl pasileido, vėl susitiko.

Ir staiga pievelė ištuštėjo. Visa šeimyna nuėjo pusryčių. Mažajame pasaulyje prasidėjo naujas gyvenimo etapas. Tėvas ir sūnus patys paskutinieji, tėvo ranka buvo ant berniuko galvos. Džuzepė jau nebeverkė. Pro ašaras, pro besisunkiantį kraują jis šypsojosi. Paskutinis dalykas, ką jie matė, buvo tėvo ranka ant berniuko galvos.

Paskui jiedu ilgai ėjo tylėdami, ėjo Senąja karališkąja gatve, kartkartėmis žvilgtelėdami čia į skanėstų parduotuvę, čia į kokią skalbyklą.

Jis paklausė:

– Iš kur tu žinojai, kad jam pasiseks?

Ji atsakė ne iš karto. Ėjo atsukusi veidą į virpančią šviesą, grakščia, pergalinga eisena.

– *Mes* tai žinojome, – atsakė ji. – Tėvas... Jis nepaleistų jo.

– Ne, žinoma... – Jis vis dar negalėjo jos suprasti.

– Jis nepaleistų jo. Argi nematei, kad visi tą žinojo. Visa šeima ir net sodininkas, pasirėmęs ant kastuvo. Jie nepaleistų jo – nė vienas iš jų.

– Gal ir tu buvai artistė?

Ji nusijuokė savo žemu balsu.

– Gal ir taip.

Bet vakarais, kai ji eidavo pailsėti ir jam vėl atsirasdavo laisvo laiko, jis imdavo nekantrauti, kada galės eiti į "Šiaurės ašigalį". Jį traukė ten ne lėbauti – dabar jis iš viso nedaug tegėrė, jį, matyt, paveikė Adelės ištikimybė

savo profesijai. Jis šokdavo su Adele, sėdėdavo prie Adelės stalo, buvo gerbiamas svečias. Žilstantys ponai atsigręžę sveikindavosi su juo, stengdavosi užmegzti pažintį. Kartais Adelė prašydavo jį pašokti su kuria nors iš merginų. Jis nušokdavo su mergina iki baro ir ten ją palikęs nueidavo, lyg norėdamas kažką atsinešti. Jis pastebėjo, kad į merginą tuojau po to kas nors atkreipdavo dėmesį, – jis buvo iš tų, iš kurių verta pavilioti merginą. Šitaip jis tapo savotišku piršliu: pašokdinęs nuotaką, atiduodavo ją kitam. Jis pastebėjo, kaip merginos siųsdavo Adelei maldaujamus signalus, kai joms blogai sekdavosi. Bet ji tausojo Vilfredą, buvo aišku, kad nenori jo per daug nupiginti. Jam buvo smagu, tarytum visa tai jam nerūpėtų.

Vidurvasarį, kai Kopenhagos gyventojai išsivažinėjo iš miesto, ateidavo daugiau užsieniečių. Čia labai pravertė Vilfredo kalbų mokėjimas. Būdavo, kad ji paprašydavo jo atsisėsti prie kurio nors staliuko ir užmegzti pažintį. Tai ji atlikdavo ne įsakmiai reikalaudama, o tarytum prašydama paslaugos, kurios jis galbūt jai neatsakysiąs.

Jis su mielu noru darydavo jai šias paslaugas. Jos namuose jis gyveno pertekusį gyvenimą, gyveno šalia tos moters, viskuo aprūpintas ir apimtas karštos aistros – tada, kai jų jausmai sutapdavo. O tai būdavo ne taip dažnai. Ji buvo tvirta ir turėjo daug nusistovėjusių įpročių, nesiteršdavo atsitiktiniais ištvirkavimais. Laikėsi savo principų, kaip ką paliesti ir ištirti, ir jos taip pat buvo galima viską paliesti ir ištirti, tačiau nedaugeliui.

Kartais pasirodydavo žmonių iš provincijos, nerangių, tačiau pinigingų vyrų, kurie norėdavo gerai pasiautėti ir būdavo pasiruošę už tai užmokėti. Nuo tokių ir ji, ir jis laikydavosi kiek galima toliau. Jiems pateikdavo sąskaitas, ir jie, kai užmokėdavo už tai, ką buvo užsakę, likučiu pasirūpindavo lošimų salėje. Dieną galėdavai matyti, kaip jie pasimetę slankioja gretimose gatvėse, kartais ir toje pačioje gatvėje, ir mįslingai žvalgosi į visus langus bei duris. Matyt, jie jautėsi šiaip sau – tarytum būtų pakliuvę į nagus plėšikams, ir dabar norėjo susigrąžinti savo piniginių turinį. Ilgai jie vaikščiodavo po tą miesto dalį, prie kampo staiga atsigręždavo, paskui vėl lyg niekur nieko eidavo prie kito kampo. Matyt, jiems nelabai malonu būdavo suvokti, kad jie avantiūristiškai praleido naktį kažkurioje iš šių nuobodžių gatvių, kur katės prausiasi tupėdamos ant pieno parduotuvės laiptelių, o paniurę sargai nenorom atsakinėja į atsargius klausimus. Ir pagaliau jie nueidavo sau, sutrikę ir nusiminę: matyt, viskas tebuvo tik sapnas, bet sapnas, kurio pasekmes sunku bus nuslėpti nuo žmonos namuose.

Būdavo ir tokių naktų, kai čiulbėdavo lakštingalos, tada jiedu prieš vidurnaktį slapčia pasprukdavo iš savo įstaigos, dviračiais nuvažiuodavo iki bukų giraitės ir klausydavosi kerinčių garsų, skambančių iš krūmų palaukėje. Keliai tokiomis naktimis boluodavo tarytum matinis sidabras; jiedu važiuodavo tylėdami, suglaudę vairus, o kartais gulėdavo ant kalvelės po atviru dangumi, karštai apsikabinę. Kelio pakraštyje, atremti vienas į kitą, lyg aistringai susiglaudusių įsimylėjusiųjų pora, stovėdavo jųdviejų dviračiai. Tada dingdavo visas jos valdingumas, tada jis negalėdavo jos pažinti, nežinodavo, ar ji arti, ar toli nuo jo. Gal tada ji pagaliau būdavo su tuo, kurį mylėjo? Gal su kokiu nors Egonu, o gal su piemeniu iš kokio nors jos vaikystės laikų vienkiemio – saldi, kankinanti svajonė, kvepianti pienu ir žole...

Jis juk ir pats ilgėjosi... Selinos? Ne. Jo pasaulyje nebuvo nieko pastovaus. Štai kad ir Adelė, ji buvo jam beveik "pirma pasitaikiusi". Kartais jis atidžiai žiūrėdavo į ją, norėdamas įsidėmėti, kaip ji atrodo.

O kartais jie naktį sėdėdavo ant vėsių medinių suolų prie uždarų palapinių, kur dieną šėlo klounai, zirzdami sukosi ratai, aidėjo karuselės muzika. Cirkininkai tvarkydavo aikštelę ar gerdavo butelį alaus prie kokio apleisto stalelio. Šiuos žmones ji pažinojo, ir jie buvo jam draugiški: artistai, sargai, juokingos mažutės dainininkės su garbanose įstrigusiais blizgučiais, virpančios po savo lengvais apdarais. Vilfredas išmoko pamėgdžioti lakštingalą, ir tas jo menas turėjo didelį pasisekimą. Jis atsisėsdavo nugara į juos ant suolo už keleto metrų ir vaizduodavo krūmuose pakaitomis čiulbančias dvi lakštingalas. Jis pastebėjo, kad Adelė didžiuojasi tokiais jo gabumais. O jeigu užlipę ant estrados paimprovizuodavo pianinu, jos džiaugsmui nebebūdavo ribų. Tomis šviesiomis naktimis tie, kurie patys visada linksmina kitus, leisdavosi linksminami kito. Jie sėdėdavo linguodami galvas, kai kurie porelėmis, ant šaltų suolų, ir niūniuodavo žinomesnius motyvus. Tada jis vėl tapdavo mažuoju Mocartu, tiktai vietoj tėvo turėjo motiną, demonstruojančią jį giminaičiams ir verčiančią juos ploti.

Kitais kartais jų santykiai nebūdavo tokie idiliški. Vieną sekmadienio popietę, kai jiedu sėdėjo žolėje Feledo parke tarp šeimų su šunimis ir žaidžiančiais vaikais, Vilfredui šovė į galvą parodyti būreliui vaikų, kaip reikia mesti bumerangą. Buvo vieno iš berniukų gimimo diena, ir jis turėjo

puikiai išdrožtą medinį bumerangą, visi juo buvo susidomėję, bet teisingai mesti nemokėjo – mesdavo kampu į priekį. Vilfredas niekad nebuvo mėtęs bumerango, tačiau jautė, kad vaikai meta neteisingai: bumerangas kiekvieną kartą smigdavo žemyn, ir berniukas savo gimimo dienos įkarštyje staiga prapliupo verkti. Tada Vilfredas įsijungė į žaidimą, paprašė duoti bumerangą jam. Jis pajuto, kaip dunksi širdis, tai buvo viena iš tų akimirkų, kai viskas sekasi, bet jeigu nepasiseks... Kampu išdrožtas medinis bumerangas su puikiai nugludintomis plokštelėmis jo rankose staiga įgavo magišką prasmę; jis net virpėjo iš įtampos, atsistojęs sviesti, o vaikai, nekantriai laukdami, apstojo jį pusračiu.

Bumerangas švilpdamas išlėkė iš jo rankos ir skrosdamas orą ėmė kilti aukštyn, vaikams net reikėjo ranka prisidengti akis nuo besileidžiančios saulės, kad galėtų jį pamatyti. Toli iškilęs virš medžių viršūnių, bumerangas blykstelėjo saulėje ir... apsisuko! Dabar jis švilpdamas lėkė link jų atgal. Vaikai spoksojo lyg užkerėti, paskui išsigandę leidosi bėgti, po to vėl sustojo. Bumerangas lyg lėktuvėlis įstrižai skriejo į juos, sunkiai sukdamasis aplink savo ašį, kol pagaliau nusileido į žolę, kaip tik ten, kur stovėjo Vilfredas.

Vaikai džiaugsmingai šūkaliojo ir korėsi jam ant sprando. Jam teko viską pakartoti iš naujo, turėjo juos išmokyti. Jis paėmė mažą, purviną gimtadienį švenčiančio berniuko ranką ir parodė, kaip reikia teisingai laikyti bumerangą. Ir štai bumerangas, išskridęs iš mažutės rankos, pakilo ir prieš krisdamas atgal šiek tiek apsisuko. Berniukas strykčiojo iš džiaugsmo ir puolė rodyti savo sugebėjimus motinai, kuri jau per pievelę ėjo prie jų artyn.

Bet kai jis, įkaitęs nuo žaidimo ir sėkmės, grįžo atgal, Adelė buvo paniurusi. Pasiūlė tuoj pat eiti namo, nebent jis norėtų, pasiėmęs kibirėlį ir kastuvėlį, praleisti dieną prie smėlio dėžės... Apskritai ją dažnai apimdavo įtūžis, kai kalba pasisukdavo apie vaikus. Ir dar kai jis kokiu nor būdu bandydavo kištis į kitų žmonių reikalus.

Vieną vakarą jis išėjo iš "Šiaurės ašigalio" pro užpakalines duris. Ten stovėjo mergina, visų vadinama Heni, su savo senyvu nusivalkiojusiu meilužiu; kartkartėmis ji parūpindavo jam vieną kitą skatiką, gautą iš ponų, kurie buvo aistringesni ir turtingesni už jį. Vilfredas pataikė į patį jų barnio įkarštį, ir štai dosniosios Heni "buvusysis" nieko nelaukdamas puolė ją lupti. Jis buvo jau nebejaunas ir iš pažiūros gerokai suvargęs. Tačiau karšė jai kailį

su tokiu įkarščiu, kad, rodės, užmuš ją negyvai. Heni, kuri Vilfredui iš viso mažai terūpėjo, smūgius ir spyrius sutikdavo su nebyliu užsispyrimu, ir tik kai vyriškis ėmė vilkti ją už plaukų šaligatviu, tyliai suriko.

Pats nesuvokdamas, ką daro, Vilfredas puolė mušeiką. Peštynės truko neilgai, nes jėgos buvo nelygios. Kai vyriškis jau tįsojo ant žemės, Heni išsigandusi, priekaištingai pakėlė akis į Vilfredą.

– Kam tu tai padarei! – tyliai sudejavo ji, ir vis kartojo ir kartojo tą frazę.

Jį apėmė nesuvaldomas pyktis dėl tokio fatališko nuolankumo. Jis ilgai nedelsė. Jiedu kartu atitempė vyriškį prie čia pat esančių užpakalinių durų ir įstūmė į vidų. Bet tuo pat metu čia atsirado Adelė, be to, Egonas ir keletas merginų. Tai buvo vienintelis kartas, kai ji išplūdo jį kitų akivaizdoje. Ji tepasakė keletą žodžių. Tačiau jie buvo neapsakomai vulgarūs. Tą pačią naktį, paryčiais, ji iškamavo jį, daugiau ar mažiau prieš jo valią, tokiu erotikos antplūdžiu, kad jam pasirodė, jog daugiau niekad negalės turėti reikalų su moterimi. Bet ir paskui, jau dieną, po vėlyvų pusryčių, vis dar suirzusi murmėjo vadindama pienburniu iš aukštųjų klasių, atėjusiu pamokyti darbo žmonių gražių manierų, vadindama jį pliuškiu ir mergišium. Visa tai, žinoma, buvo niekai, palyginti su tuo, kaip ji plūdo jį vakare, tačiau jis ėmė nebetekti kantrybės; paklausė, ko ji iš jo norinti, jis galįs ir išvažiuoti, nesąs nuo jos priklausomas. Išėjo įsižeidęs ir gerą valandą vaikštinėjo tarp žuvies pardavėjų Senojoje krantinėje, paskui nuėjo iki pat Kristianschavno pylimo palei vandenį ir susirado gatvę juokingu pavadinimu "Aukštutinė gatvė virš vandens". Čia kartą, gal jau prieš šimtą metų, jis vaikštinėjo su motina. Viskas buvo prieš šimtą metų. Taip pat ir jo dabartinis gyvenimas. Tai ne jo gyvenimas.

Tačiau toks gyvenimas jam visiškai patiko. Nes jam užgeso šviesa, ir ji jau nebeužsidegs, sieloje nebetryško skaidrieji šaltiniai, o teliūškavo tik kasdienybės vandenys, iš niekur neatitekantys ir niekur nesiveržiantys. Jam patiko toks gyvenimas. Nes kažkur, pačioje sielos gilumoje, buvo tamsu, ir tamsieji šaltiniai vis norėjo prasiveržti į paviršių. Tačiau juos sulaikydavo ramūs kasdienybės vandenys.

Buvo taip... Ir nevisiškai tiesa, kad jis nuo jos nepriklausomas. Jis išleido didelę dalį turėtų pinigų. Gaudavo visko, ko reikėjo, tačiau pinigai, kaip paprastai būna, slydo iš rankų. Pamažu už vienokius ar kitokius patarnavimus "Šiaurės ašigalyje" jam ėmė mokėti nedidelį atlyginimą grynais. Adelė norėjo, kad jis dažniau pasirodytų lošimų salėje. Čia viską lėmė asmeniškas

dalyvavimas, lankytojai turėjo jaustis kaip namie, jausti, kad čia jų pačių visiškai uždaras klubas, kad jie dalyvauja klubo gyvenime ir gauna iš čia pajamų – tai buvo pramanas, šaukiąsis dangaus keršto, tačiau toji iliuzija padėjo, prisidengiant bendravimo skraiste, išlaikyti lošimo namus...

Parėjęs namo, jis rado ją sėdinčią svetainėje su cigarete – tai atsitikdavo retai ir reiškė audrą.

– Ko man iš tavęs reikia? – pradėjo ji be jokios įžangos ir susierzinusi pašoko iš vietos. – Betgi tu pasižiūrėk į veidrodį, pažvelk į savo vidų, savo bjaurų, sujauktą, keistą vidų! Tu ne tiktai gražuolis ir geras vyras lovoje, tu dar turi lygiai tiek moteriškumo, kiek vyriškumo turi moteris, jaučianti tau potraukį.

Jis pasižiūrėjo į veidrodį. Ne tada, vėliau. Pamatė kažką vaikiška, tai, kas jau nyko po ankstyvų raukšlių tinklu, – kol kas raukšlės dar vos tik žeidė odą, tačiau jos buvo kaip tik ten, kur vėliau turėjo įsirėžti. Visas veidas atrodė kaip prieštaravimas sau pačiam, koktus snukis, jis nekentė jo ir būtų galėjęs spjauti į veidrodį, jeigu jo nebūtų sulaikiusi mintis apie tokio elgesio teatrališkumą.

Panieka sau pačiam? Tauškalai. Kas gi niekina save? Bet gal jis jaučia apmaudą dėl to, kas daro žaidimą tokį lengvą, jog beveik nelieka jokio sportinio azarto, gal jaučia skaudų ir prieštaringą susierzinimą dėl tų gabumų, kuriais apdovanotas, kuriais naudojasi ir kuriuos puoselėja, dėl savo talento apgaudinėti, kai tuo tarpu kiti, atkakliai to siekdami, tik patys apsikvailindavo.

Viena mergina, vardu Irenė, Vilfredui rodė didelę simpatiją. Adelė tą greitai suuodė, ji, rodės, užuodžia kiaurai sieną ir mato, kas dedasi už kiekvieno kampo. Jis paklausė ją, kodėl visų merginų tokie vardai. Kokie, nesuprato ji. Na, Adelė, Lola, Irenė... Kodėl, pavyzdžiui, ne Elena ar panašiai? Tada ji atsakė su šalta panieka, kurios jis ilgai negalėjo pamiršti:

– Kad ir kaip jas pavadink, tas pats velnias, Elena ar dar kaip nori.

Gal jis dar nežinąs, kad ir pats jau gavęs pravardę? Jiedu, sėdėdami štai svetainėje, truputį susibarė. Ne, to jis dar nežinojęs.

Ką, gal jis manąs, kad taip be niekur nieko galima vadintis Vilfredu? Jį vadina tiesiog Viliu. Visi vadina jį Viliu, netgi ji pati mintyse. Gal jis dar nežinąs, kad apie jį šioje įstaigoje ir dainelė sudėta? Ne, to nežinojęs. Jis čia pat ją ir išklausė:

Štai kokosas per vandenis plačius –
Gražuolis Vilis plaukia.
Toksai protingas ir saldus,
Pigiai gali jį gauti.

Ji sudainavo žemu, pašaipiu balsu, visą laiką stebėdama jį iš po vešlių antakių, kurie, rodės, tuoj tuoj susieis tarpuaky. Neatrodė įširdusi, greičiau smalsi. Kaip jis manąs, kas galėjęs sukurti dainušką, paklausė ji.

Jis negalėjo atspėti.

Irenė, kas gi daugiau! Kaipgi jis, kuris taip gerai ją pažinojo, nenujautęs, kad ji sugeba kurti eiles – turi dar vieną puikią savybę...

Tačiau tokie pasitaikantys kivirčai tik labiau išryškindavo jų laimingą šeimyninį gyvenimą. Kaip būna ir geriausiose santuokose, barnius pakeisdavo atsidavimo, taikos ir švelnios, dėmesingos meilės periodai. Be to, ji turėjo stiprų sveiko humoro jausmą, ir tas jam patiko. Kartą jie stebėjo darbininkų mitingą "Ermitaže", kur kažkoks darbininkų veikėjas su trumpa virpančia barzdele pasakė skystą prakalbą, o paskui jaunikliai revoliucionieriai, sulipę ant platformos, uždainavo "Kai fiordai mėlynuoja". Vilfredas iš viso to pasišaipė, o jai tai visai neatrodė juokinga. Vadinasi, ji jautė kažkokį sentimentalų solidarumą su žmonėmis, kurie būtų visa širdimi ją niekinę dėl jos amato.

Tuo metu Vilfredas vėl ėmėsi tapybos. "Šiaurės ašigalyje" lankydavosi jaunas blondinas, vardu Hogenas. Kas vakarą sėdėdavo vienas, mažai ką valgydavo ar gerdavo, bet buvo aišku, kad jis užmezgė ryšius su tais "Šiaurės ašigalio" žmonėmis, kurie slapta vertėsi tokia prekyba, kuri buvo baudžiama labiau negu prekyba alkoholiu. Hogeno humoras buvo sausas ir melancholiškas – tai jiems abiems patiko. Vieną vakarą jis ėmė kalbėti apie kompozicijos problemas ir tapybą, kurią vadino konstruktyvine. Vilfredo mintys nukrypo į nebaigtą paveikslą Žemutinės pilies gatvės namuose, ir jis pirmą kartą leidosi į kalbas apie tą koncepciją, kuri sudarė jo kūrybos pagrindą, bet kartu ir stabdydavo jį, kai jis dvasios pakilimo valandėlėmis įsivaizduodavo esąs dailininkas. Adelei tai buvo didžiausias atradimas; ji žvilgčiojo čia į vieną, čia į kitą, ir staiga pastebėjo, kad abu vaikinai, būdami tokie skirtingi, yra ir labai panašūs. Ji menkai tesuprato, kas buvo kalbama,

bet iš pritariamo Hogeno žvilgsnio pajuto, kad čia susitiko dvi giminingos sielos.

Energingoji Adelė tuoj pat ėmėsi veikti. Ji liepė Egonui ištuštinti kambarį į šiaurvakarius, kitoje rūsio koridoriaus pusėje. Ten buvo nežinia kodėl įstatytas didžiulis langas. Taip atsirado pirmoji pasaulyje ateljė rūsyje.

Po pokalbio su Hogenu Vilfredas ten nutapė tris paveikslus. Visų trijų pagrindas buvo tas pats motyvas – nedideli kalnai pačiame šiaurės Zelandijos pajūryje, kalva, išsiskirianti kalnų fone. Laisvomis popietėmis Adelė sėdėdavo kalvos papėdėje ant žolės ir niekaip negalėdavo suprasti, ką jis įžiūrėjęs tame landšafte. Paveiksle tebuvo tik mažas nuolaidaus šlaito fragmentas. O jos akyse jis įgavo naują pavidalą, tris naujus pavidalus – sudarytus iš kubų ir kūgių, priklausomai nuo to, kaip šviesa krisdavo į šlaito plyšius. O paskui, kai ji nevykusioje ateljė pamatė beveik baigtus paveikslus, atrodė, kad ir ją nušvietė slaptas suvokimas, kaip poetiškai galima konstruoti tą patį siužetą, tą pačią akmenuotą kalvą įkypuose saulės spinduliuose.

Taip, paveikslai buvo beveik baigti. Jis užmetė juos, visus tris, ketindamas prie jų dar sugrįžti. Bet jie žuvo vienas po kito nuo jo rankos, taip ir nespėję išreikšti vizijos, kuri jau seniai nedavė jam ramybės.

Hogenas jo paveikslų nepamatė. Vargu ar būtų jais susidomėjęs. Iš esmės jis buvo užsiėmęs tik savimi, nors ir dangstė tai savo abstrakčiais samprotavimais apie bendrus dalykus. Tačiau bendrauti su juo buvo lengva. Adelė prisirinko apie jį žinių. Jis buvo turtingo dvarininko našlės sūnus iš šiaurės Zelandijos. Per karą dvejetą metų praleido Prancūzijoje. Kopenhagoje, prie Juodojo tvenkinio, turėjo nedidelį butą. Vilfredas ir Adelė keletą kartų apsilankė paryčiais, uždarius restoraną, tame sujauktame rojuje, kur atsukti į sieną stovėjo keletas paveikslų. Hogenas jų neparodė. Jam visai nerūpėjo jų nuomonė, jis pasikviesdavo juos tik todėl, kad būdavo prisiuostęs kokaino, negalėdavo užmigti ir bijodavo vienatvės.

Buvo jau vasaros pabaiga. Pasaulis jautė, jog artėja taika. Apie tai rašė ir dėdė René savo laiške, kuris buvo atėjęs "iki pareikalavimo" į pašto kontorą Mėsinių gatvėje ir kurį Vilfredas labai vėluodamas atsiėmė. Į paštą jis retai teužeidavo, retai kas jam parašydavo. Bet tame laiške dėdė René su vos tramdomu entuziazmu rašė, kad, atrodo, viskas pasikeis ir pasaulyje – pasaulis buvo jam Prancūzija, – viskas susitvarkys. Šis laiškas buvo parašytas,

stengiantis gimininga sielai perduoti džiugią naujieną, bet Vilfredas, jį skaitydamas žmonių šurmulyje prie Anglių turgaus aikštės kampo, degė iš gėdos. Vilfredui buvo gėda todėl, kad visa tai jam taip menkai terūpėjo, o gal todėl, kad jis neatidžiai sekė laikraščių pranešimus. Vieną dieną laikraščiai paskelbė, kad paliaubos esančios keleto savaičių klausimas. Ir neutraliame pasaulyje su jo niekingais užsiėmimais akimirką viskas tarytum apmirė.

Jiedu su Adele apie tai beveik niekada nesišnekėdavo, nebent persimesdavo vienu kitu žodžiu sklaidydami laikraščius. Tačiau šiomis dienomis ji kartais atrodydavo prislėgta ir susierzinusi, o vieną rytą, kai jiedu važiavo namo, – tą rytą jie paskutinį kartą lankėsi pas Hogeną, – ji pasakė, tarytum darydama išvadą iš jų abiejų samprotavimų:

– Tu nieko prieš daugiau pabūti lošimų salėje?

Jis sumišęs pažvelgė į ją.

– Supranti, tas lošimas man...

Tačiau ji pertraukė jį:

– Aš nesakau, kad turi lošti, tik truputį, dėl akių. Nes kitos pajamos... – Ir ji beviltiškai skėstelėjo savo išraiškingomis rankomis.

Iš esmės jį tai netgi linksmino. Jis pats pastebėjo, kad "Šiaurės ašigalyje" jaučiamas kažkoks sąmyšis. Žilstantys ponai su smokingais jau nebesudarė klientų daugumos. Jų vietoje pasirodė jaunesni vyrai, nervingi jaunikliai, kurie gerdavo tik dėl akių ir menkai tevaišindavo merginas – jos jiems tiesiog mažai rūpėjo. Tie, kurie šioje įstaigoje buvo saviškiai, žinojo, kas labiausiai rūpi šiems jaunikaičiams, – mažos lyg adatos dūriai akių lėlytės, blausūs žvilgsniai, taip pat ir pernelyg energingi rankų mostai, sustyrę, atsikišę pirštai kalbėjo patys už save... Karštligiški pokalbiai prie stalų silpnoje lempų šviesoje buvo pagrindinė bendravimo forma, ir Egonui vis dažniau tekdavo imtis darbo, kai kas nors iš ponų pradėdavo skėryčiotis ir nesuprantamai gargaliuoti. Egonas veikdavo atsargiai, bet tvirtai. Tačiau tai skleidė netikrumo atmosferą tarp personalo ir merginų, visų tų, kurie nuolatos turėjo judėti – tik su tokia sąlyga juos čia ir laikė, – nuolatos skubėti dalykiška veido išraiška tai šen, tai ten. Ramstyti sienas buvo neleistinas dalykas.

Tačiau ramstyti sienas dabar tekdavo vis dažniau. Tiesa, šie klientai patirdavo pakilimo valandų, tada vizitinės Adelės tetų kortelės ant pritemdytų stalų būdavo grobstomos. Bet tokios valandos būdavo retos ir trumpos. Šiaip jau naktys būdavo kupinos nerimo ir sambrūzdžio, visi jausdavo netikrumą

ir pavojų. Ir Adelė ne visada suvaldydavo savo nervus. Jos pykčio protrūkiai kartais pereidavo į isteriją, dabar nuo to kentėdavo jau nebe Vilfredas, kildavo konfliktai su merginomis, su kelneriais. Nevykę klientai sudarydavo naujų keblumų.

Vien tik Madam lyg niekur nieko vaikštinėjo savo aristokratiška eisena. Ji pasirodydavo retai, bet visada lyg pagal signalą; kai kildavo grėsmė, kad vulgarusis elementas paims viršų, ji perplaukdavo per sales, patraukdama visų žvilgsnius. Kai ji šitaip praplaukdavo pro lankytojus link užmaskuotų durų, kur buvo lošimų salė, ją kartais kilvateriu pasekdavo būrys norinčių palošti ar bent pakeisti aplinką.

Adelė paprašė jį paslaugos. Tam jis per daug nesipriešino. Jam jau gerokai nusibodo šmėžuojančios šviesos ir šmėžuojančios merginos, bruzdesys, kuris turėjo užgožti atsiradusį štilį. O štilis žadėjo audrą.

Jam nusibodo vaikščioti per merginų "saloną", kur jos nuvargusios ilsėdavosi ištiesusios kojas, nuvargusios nuo lakstymo dalykiška veido išraiška kryžminėje žvilgsnių ugnyje, kuri, beje, vis labiau blėso.

Jam atsibodo žiūrėti į Lolą, sėdinčią su savo vaiku ir be perstojo beriančią jam į akis pelenus, prislėgtą nuovargio ir nelinksmą šioje linksmybių šventovėje.

XII

Vilfredas įtūžęs žiūrėjo į ruletę.

Beprasmiškas atrodė tas rutuliuko riedėjimas vienon ar kiton pusėn pagal kažkokį dėsnį, kurį patys didžiausi optimistai tarėsi suprantą. Rezignacijos kupini žvilgsniai, kurie atsirasdavo kiekvieną kartą, kai lošėjams tekdavo įsitikinti, kad ir šį dėsnį jie tesupranta ne daugiau kaip ir kitus, keldavo jam atkarų pasibjaurėjimą. Dar bjauresnis jam atrodė infantiliškas godulys, kuris pagaudavo juos, kai vėl atsirasdavo galimybė išlošti. Sudrėkusios praviros lūpos, apdują žvilgsniai. Arba godžios lūpos nuleistais kampučiais, ir akys, spindinčios kvailu optimizmu ir įtemptai sekančios kiekvieną nerimstančio rutuliuko šoktelėjimą.

Jis jau ėmė juos pažinti, bent jau daugumą iš jų. Tai nebuvo kokie plevėsos miesčionys, žaidžią vien iš azarto arba kad atsigriebtų bent dalį išlaidų, kurių prisidarė šioje įstaigoje. Tai buvo tiesiog gobšai, norį praturtėti arba susigrąžinti praėjusius laimės laikus. Jų veido išraiška jam buvo pažįstama – tokią ją pereitą žiemą Norvegijoje turėjo laimės kūdikiai, kai jie, dar bandydami įsitverti paskutiniųjų šviesos ir vilties atbrailų, pamažu ėmė riedėti į pakalnę. Tie patys žmonės, tos pačios manieros – nuo to jam darėsi koktu.

Tarp lošėjų pasitaikydavo ir atkaklesnių tipų, tokių Vilfredas iki šiol čia nebuvo matęs, vyrų su dideliais kumščiais, kortų malką gniaužiančiais tarytum ginklą. Rūškanais veidais jie lošdavo savo primityvų lošimą, bankas pereidavo iš vienų rankų į kitas, o suma augdavo be alkoholio ar miltelių pagalbos. Tikriausiai niekas nežinojo, kas iš lošėjų ir kiek jų buvo šios įstaigos žmonės. Vilfredas to irgi nežinojo, o iš veidų atspėti buvo neįmanoma.

Bet kartais, kai tokie lošėjai rinkdavosi sau partnerį, galėdavai išgirsti, kaip jie vos per pusę lūpų laido žodžius, ir visi suprasdavo, ką jie reiškia. Tai būdavo rūstūs žodžiai apie tuos, kurie išnykdavo po pragariškos lošimo nakties, – visada atsirasdavo ryžtingų vyrukų, kurie pasirūpindavo tokiais ir tuo, ką jie būdavo pasigrobę.

Gal jie lošdami sukčiaudavo, gal jie visi sukčiauja, kai tik pasitaiko proga, nors kiekvieną vakarą tame pačiame ratelyje lošimą pradeda žvilganèia, nauja, užantspauduota kortų malka? To Vilfredas nežinojo – jis dar nežinojo visų taisyklių.

Bet vieną vakarą jiems pritrūko lošėjo, ir Vilfredas sėdo prie kortų stalo. Jį jau pažinojo ir iš karto priėmė. Jie lošė susikrovę pinigus ant stalo. Taip jau buvo įprasta – pirmiausia parodyti, kad turi pakankamai pinigų. Niekas nenorėdavo nutraukti lošimo dėl to, kad kažkam pritrūkdavo pinigų.

Viskas sekėsi gerai iki tol, kol Vilfredas neturėjo banko. Jis laimėdavo beveik kiekvieną metimą. Bet kai bankas atsidūrė pas jį, jis prarado beveik viską – jie turėjo savo sistemą vėl jį atpirkti. Vilfredui pasirodė, kad šią sistemą jie taiko tiktai jam. Jį tarytum supo vienybės siena – taip buvo tol, kol jis prarado viską. Joks atsargumas čia negalėjo padėti. Tai gal tada saugiausia yra nesisaugoti?

Vos tik bankas teko jo kaimynui, Vilfredas vėl pradėjo išlošti. Jam išmesdavo geras kortas, ir jis jas sėkmingai iškeisdavo. Lošimas jį mažai

beviliojo, tačiau jis dar norėjo išlošti, o prarasti jau beveik nebeturėjo ko. Už stalo dabar sėdėjo šešetas vyrų, ir jis su siaubu laukė, kada bankas vėl pasieks jį.

Kitas metimas jam vėl buvo sėkmingas. Jis pajuto neaiškią baimę. Girdėjo pasakojant apie profesionalius lošėjus, kurie duoda naujokams išlošti, kad juos padrąsintų, o pabaigoje apšvarina juos iki paskutinio skatiko. Jis nežinojo, ar jie gali tą padaryti su juo. Nežinojo, kaip būtų galima apsukti ar susimokyti, o lošėjų veidai buvo neįžvelgiami.

Liko keturi metimai, iki kol bankas ateis pas jį. Jam vėl sekėsi. Pinigų krūva prie jo augo. Banknotai darėsi vis stambesni. Porą kartų jis padvigubino indėlius. Širdį jam nusmelkė virpulys.

Liko tik du metimai, iki kol bankas ateis pas jį, iki kol ateis krachas. O, kad dabar atsirastų koks pretekstas baigti lošimą!.. Jis vėl nužvelgė tabako dūmų apgaubtą lošėjų ratą, ir jam šmėkštelėjo nuojauta, kad kaip tik tokią išeitį pasirinkdavo tie dingusieji žmonės, tie, apie kuriuos kalbėdavo prislopintais balsais.

Jis greitomis žvilgtelėjo į savo rankas – ar nedreba jos. Rankos nedrebėjo. Jis pabandė gniaužti kortas taip pat suktai, kaip ir kiti. Tačiau jo rankos nebuvo panašios į jų. Jo rankos nebuvo apžėlusios vešliais juodais ar rudais plaukais, nebuvo apdilusių nagų, bylojančių apie grubumą ir nesėkmes, nebuvo randų.

Jis išlošė. Išlošė priešpaskutinį metimą. Pinigai gulėjo priešais jį pundeliais ir krūvoje, stambūs ir maži banknotai; tūkstančio kronų banknotas tarytum hipnotizavo jį. Jis nesikišo pinigų į kišenes, žinojo, kad tuoj juos praloš. Liko tik vienas ratas, ir bankas bus jo. Matė, kaip krachas tarytum gyvatė šliaužė artyn prie jo – tos plaukuotos rankos tarytum jungėsi į kažkokį šliužą, ir jis vis artėjo ir artėjo, trokšdamas nulupti jam odą ir sutriuškinti jo kaulus.

Ir tada jie išgirdo triukšmą, kažkas net pakėlė akis nuo kortų, sukluso. Sužvangėjo stiklai. Iš salės pasigirdo skvarbus klyksmas, paskui vienas įtaigus žodis: "Policija." Užgeso šviesa.

Vilfredas gerai suvokė, ką darė šią akimirką, jo žvilgsnio netemdė jokios sutemos. Jis stvėrė pinigus, palindo po stalu ir ėmė ropoti grindimis. Tai įvyko tą pačią akimirką, kada užgeso šviesa. Kažkur braškėjo laužiamos durys.

Staiga jis pajuto skausmą, kažkas užmynė jam ant nugaros, ir jis lyg pelė

šmurkštelėjo prie nedidelių durų į koridorių priešais savo ateljė. Kitą akimirką jis drebėdamas jau stovėjo koridoriuje. Jis atsigręžė ir pamatęs durų plyšį suprato, kad šviesa lošimų salėje jau dega. Išgirdo šaukiant, kad visi liktų savo vietose, greitus žingsnius, nugriuvusio kūno dunkstelėjimą. Ir viskas nutilo.

Viskas nutilo šiuose namuose, kur taisyklės reikalavo, kad iš vienos patalpos į kitą neprasiskverbtų joks garsas, o tuo tarpu kiekviena patalpa būdavo pripildyta duslaus ūžesio, derančio prie prislopintos šviesos.

Dabar visur buvo tylu. Jis atsipeikėjo tik ateljė ir ėmė abiem rankomis bruktis pinigus į kišenes. Iki šiol jis laikė juos rankose. Neskaičiavo, nebandė įvertinti, kiek jų galėtų būti. Stovėjo sulaikęs kvapą ir stengėsi įsivaizduoti pastato architektūrą iš to, ką buvo matęs vaikščiodamas po koridorius, mažus kambarėlius ir tarpines patalpas, tuščias ir šaltas, – skalbyklas, sandėlius; tinkamiausios iš jų buvo šiek tiek papuoštos raudonais sienų apmušalais, pliušu aptrauktais foteliais. Kol aplinkui viešpatavo tyla, jis nedrįso pajudėti, tik stovėjo ir žiūrėjo į viską savo vidumi.

Paskui vėl išgirdo trumpas komandas. Prislinko arčiau durų ir įsiklausė. Iš vargano "salono" kvietė merginas, kurios iki šiol sėdėjo ištiesusios kojas, nuvargusias nuo beprasmiško bėgiojimo po salę. Dabar jas tikriausiai suvarė į restoraną. Jis jas taip ir matė – su skaudamomis kojomis ir baugiais žvilgsniais, sugrūstas į salės kampą priešais barą. Ant jų krinta negailestinga šviesa. Vienas prieš kitą stovi du būriai – įstatymo saugotojai ir paniekintosios. Jis išgirdo pirmojo nuvažiuojančio policijos automobilio sireną. Matyt, kažką jau areštavo. Dar valandėlė, ir policininkai atras jį. Mašina nuvažiavo nuo pagrindinio įėjimo. Gal užpakalinės durys?..

Jis vėl išsėlino į šaltą koridorių tarp ateljė ir lošimų salės. Suprato, kad dabar negalima delsti nė akimirkos. Čia jis geriau girdėjo, kas darosi. Žmones grupavo būreliais ir vedė lauk. Dabar lošimų salėje tikriausiai tuščia, bet eiti tenai bijojo. Be to, tada tik dar priartėtų prie tų siaurų laiptelių, kuriais visus vedė į mašinas.

Apgraibomis leidosi tamsiu rūsio koridoriumi, persiėmusiu bulvių kvapo. Kitame gale užčiuopęs duris, ilgai klausėsi. Paskui tyliai jas pravėrė. Atsidūrė kontorėlėje ar kažkur panašiai. Staiga į jį padvelkė Madam kvepalai, jų aromatas sklido iš šilkinių portjerų ant durų kitoje kambario pusėje, iš kilimo, iš fotelio, kuris vienišas stovėjo prie stalo ir spintutės.

Kartoteka, aišku – tai Madam kabinetas. Jis atidarė spintutę ir susižėrė visas korteles, kurias tik galėjo užgriebti. Tai tikriausiai atplėšiami nario bilietai, jis ir pats yra gavęs tokį. Dabar jis veikė negalvodamas, vadovaudamasis tik instinktu. Korteles susikaišiojo kur pakliuvo. Jis išsipūtė tarytum maišas, prikimštas kortelių ir pinigų. Jam pasirodė, kad išgirdo kažkokius garsus iš koridoriaus priešais ateljė. Išsigandęs nebesuvokė, ką darąs. Žengė kilimu keletą žingsnių nuo stalo prie kitų durų. Pažvelgęs pro duris, pamatė, kad čia merginų "salonas". Nykus ir šaltas, apmuštas rožiniais apmušalais, viduryje aptrinta sofa su kutų apsiuvais. Palubėje plaukiojo cigarečių dūmai.

Tada pamatė vaiką. Vaikas gulėjo sofos kampe, tarytum numestas per skubą. Akimirką baimė dingo. Jis tarytum žvelgė į save iš šalies ir veikė pagal kažkieno komandą. Priėjo prie vaiko, stvėrė jį ir nesiklausydamas daugiau jokių garsų smuko pro duris į koridorių priešais tualetus, išėjimo link, Spėjo pamatyti veidrodyje šmėkštelėjusį savo atvaizdą – savo ir vaiko. Pirmą kartą jį apėmė panika. Gal jam pulti atgal ir pamesti vaiką ten, kur rado? Bet buvo jau per vėlu. Jie tikriausiai jau ateljė, o gal net ir Madam kabinete. Prie užpakalinio išėjimo, be abejo, pastatyta sargyba.

Taip, jį apėmė panika. Jis nesvarstydamas pasuko kairėn į moterų tualetą. Sienos čia buvo padengtos šviesiai žaliomis plytelėmis. Tačiau viduje plytelių jau nebebuvo, tik plika pilka rūsio siena. Priešais į tamsą niro kažkokia kiaurymė.

Jis šoko keletą žingsnių atgal, užgesino šviesą tualete ir apgraibomis nuslinko kiaurymės link. Užmerkė akis ir nejučiomis palenkė galvą. Čia reikėjo vadovautis ne akimis ar ausimis. Čia reikėjo pasikliauti vaizduotės čiuptuvais. Jis suprato, kad dabar viskas priklauso nuo to, ar tikės taip tvirtai ir regės tamsoje taip aiškiai, kad keliai atsivertų.

Keliai atsivėrė. Jis priėjo duris su paprastais vyriais, su kabliais, be užrakto. Paskui atsidūrė didelėje patalpoje – tą pajuto iš oro. Kažkur teškėjo vanduo. Pagrabaliojo jungiklio, bet nerado. Tada, dengdamas ranka, uždegė degtuką ir atsargiai pasišvietė. Jis stovėjo rūsio skalbykloje su išėjimais trijose pusėse. Jis pasirinko tąjį, kuris buvo viduryje ir kuris vedė tolyn nuo abiejų išorinių namo durų. Dabar jis turėtų būti jau po kitu namu arba po tolimu to paties namo fligeliu, kažkur į šiaurės pusę. Vaiką laikė po pažastimi lyg kokį ryšulį. Iki šiol jis nė necyptelėjo.

Ir tada jis suuodė sūrio kvapą – tą patį, kurį pajuto atėjęs čionai pirmą

kartą, kai Egonas įvedė jį į šį užburtą pasaulį. Nuo tada jis buvo pamiršęs tą kvapą. O dabar jis tiesiog jį svaigino ir sulig kiekvienu žingsniu tamsoje darėsi vis stipresnis. Netrukus jis atsidūrė sūrio sandėlyje. Uždegė degtuką ir pamatė sūrių rietuves, lyg bokštus kylančias abiejose pusėse. Tarp jų ėjo tušti, susikryžiuojantys takai. Jis vėl greitai viską pergalvojo. Vaikas visą laiką tylėjo. Jis pagalvojo, kad vaikas gali būti negyvas. Tačiau jautė, kad kūnelis jo rankose šiltas ir sveikas. Stovėdamas su vaiku rankose tarp daugybės sūrių, staiga pajuto sukylančią jam jau pažįstamą linksmybę – tą saldų jausmą visose gyslose ir sąnariuose, pripildantį jį gyvybės ir virpulingos laimės, – viskas taip neįtikėtina!

Per vidurį einančio tako grindys kilo sandėlyje aukštyn tarytum laivo tiltelis – tokį įrengimą jis yra matęs kartą praeidamas pro panašų sandėlį: sūrius užvilkdavo ant tokio tiltelio ir šitaip išveždavo į gatvę. Iš tokių bauginančių angų į gatvę sklisdavo malonus puvėsių kvapas.

Tačiau durys į gatvę buvo užšautos skersiniu ir užrakintos. Jis užčiuopė tvirtus geležinius skląsčius. Pridėjęs ausį prie durų, įsiklausė. Lauke buvo tylu, nesigirdėjo nei šūkavimų, nei sargybinių žingsnių. Tik iš tolimesnių gatvių ataidėdavo nuvažiuojančio automobilio sirena.

Jį vėl pamažu apėmė panika. Jis jau sunkiai įsivaizdavo namo padėtį, visus jo koridorius ir kryptis. Jis vėl turėtų būti kažkur netoli ateljė. Nėra prasmės daugiau galvoti. Jie jau artėja, žmonės palenktais sprandais, su kišeniniais žiebtuvėliais ir laužtuvais rankose, jie ieško grobio šimtuose slaptaviečių šioje pasileidimo baloje, kurią jie užtiko ir demaskavo, naiviai tikėdami, jog sudavė didmiesčio nusikalstamam pasauliui lemiamą smūgį.

Jis nusileido tilteliu ir aptiko langą į gatvę. Langas buvo pakankamai didelis, kad jis, būdamas toks laibas, galėtų pro jį išlįsti. Gal tai ir yra išeitis. Kitos jis, šiaip ar taip, neturi.

Atsargiai paguldė vaiką ant grindų ir nuo nedidelės rietuvės nukėlė vieną sūrį. Parideno jį po langu, paskui dar vieną, ir dar. Tada užlipo ant jų, įrėmė alkūnes į stiklą ir spustelėjo.

Stiklas prie rėmo pasidavė ir dusliai sutraškėjęs skilo per pusę. Į vidų įsiveržė gaivus, šaltas nakties oras. Akimirką jis pasiklausė ir ėmė iš pakraščių traukyti šukes, kad pasidarytų anga. Paskui grįžo pasiimti vaiko ir vėl užlipo ant sūrių pakylos. Vaiką atsargiai iškišo pro langą. Mažylis tyliai suverkšleno, tačiau iš savo kieto miego nepabudo. Ir tada Vilfredas

prisiminė, kad motina vaikui naktį duodavusi raminamųjų vaistų. Jeigu jis būtų kada nors bent kiek pravirkęs, jai neleistų jo imtis čia su savimi. Tik pajutęs, kad vaiko kūnas pasiekė šaligatvį, Vilfredas jį paleido.

Dabar atėjo eilė jam pačiam. Bet čia jis prisiminė pinigus ir korteles. Jeigu jį pagaus su stambiais banknotais kišenėse – jis žuvęs. O dar kortelės! Jis skaudžiai pasigailėjo jas susiglemžęs. Ir kam? Svarstyti buvo per vėlu. Vaikas jau lauke ir kiekvieną akimirką gali pravirkti. Kuriems galams jis pasiėmė tą vaiką? Jį tiesiog apsėdo manija visus gelbėti! Jo veidas persikreipė – tiek to, mažylis gali būti jam savotiškas alibi. Vyras, naktį einąs su kūdikiu ant rankų, gali kiekvieną sugraudinti. Tačiau stambių banknotų ir kortelių reikia atsikratyti. Jis nušoko nuo sūrių ir užsižiebė degtuką. Paslėpti už pačių tolimiausių rietuvių? Bet jegu sūrius išveš? Kitokių šansų nėra. Degtukas jo rankoje užgeso. Jis susilenkęs prasiskverbė pro sūrių rietuves ir sugrūdo kortelių bei pinigų pundus tarp sienos ir sūrių. Paskui lyg katinas šastelėjo atgal prie lango. Pasispyrė ir ėmė raitytis laukan. Skausmingas dūris į sprandą buvo jam įspėjimas, kad skubėti negalima. Kruvinas vyras su kūdikiu naktį – vaizdas būtų nekoks. Bet tuo pat metu jį persmelkė mintis: reikia skubėti, ir kuo greičiau. Nugara jis jau jautė, kaip rūsio koridoriais su aiškiu tikslu bėga pasilenkę vyrai, vejasi, vejasi... Bet kai atsidūrė ant šaligatvio su vaiku rankose, aplinkui nieko nebuvo matyti nei girdėti, tik jo paties kraujas ritmingai dunksėjo smilkiniuose ir kaklo arterijose. Jis švelniai pakėlė vaiką prie veido ir pajuto jo ramų alsavimą. Pasileido bėgti gatve. Dabar vėl nesunku orientuotis. Jis turi kirsti dvi plačias gatves, kad pakliūtų į Nanseno gatvę. Reikia tuo įsitikinti. Jau vasaros pabaiga, naktys tamsios, dangus aptrauktas sunkiais debesimis. Jis dūmė nuo vieno kampo prie kito atsikvėpdamas, jei kur pasitaikydavo, tarpuvartėse, ir visą laiką jautė nenumaldomą linksmybę.

Tačiau artinantis prie namų, linksmumas pranyko. Vienas ledinis dvelktelėjimas tarytum nupūtė norą juoktis. Jis jau buvo pagalvojęs, kad į namus Senojoje krantinėje eiti pavojinga, policija tikriausiai jau seniai ten. Bet jis buvo pamiršęs, kad Adelė savo siuvinėtame rankinuke nešiojasi visų savo "tetų" adresus.

Vadinasi, policija, galimas daiktas, jau prisistatė į Nanseno gatvę ir žino adresą Senosios kalyklos gatvėje – tikriausiai jie jau viską susižinojo arba greitai susižinos. Jie moka gaudyti žmones.

Jis sustojo prie artimiausio kampo, mintys sukosi ratu. Vis dėlto kvaila būtų manyti, kad policija veiktų taip sparčiai. Pirmiausia jie turi išsiaiškinti viską, kas susiję su pačia įstaiga, – tam, kad pakankamai sukauptų byloms medžiagos, galinčios pateisinti tolimesnius jų veiksmus. Laikraščiai šiame krašte būna negailestingi, jeigu pažeidžiama buto neliečiamybė.

Reikia tuo įsitikinti. Reikia, nes pagaliau jis turi šiaip ar taip apsispręsti. Jam taip pat blykstelėjo mintis, kad galėtų kai ką ir įspėti...

Tačiau kai atsidūrė tarpuvartėje, virš kurios esančiame kambaryje praleido pirmąją naktį, pajuto, kaip virš jo galvos ėmė tvenktis grėsmė, tarytum pati rugpjūčio naktis su daugybe jį sekančių akių ir stveriančių rankų būtų tapusi jo priešu.

Su vaiku ant rankų jis iš lėto įsėlino į vestibiulį. Vaikas ir dabar tylėjo, tik atmerkęs akis žiūrėjo į jį. Čia jis išgirdo balsus ir sustojo kaip įbestas. Balsai sklido iš laiptinės virš jo galvos, tikriausiai iš tos aikštelės, kur aną kartą iš prieblandos venecijietiškos lempos šviesoje išniro moteris pažaliavusiu veidu. Ir staiga jam viskas pasirodė tarytum ryški vizija: laiptų aikštelė viršuje, nykus jo kambarys, "Šiaurės ašigalio" salės, praradusios bet kokį džiaugsmingumą, visur šniukštinėjantys policininkai, miestas su miegančiais žmonėmis už užleistų langų, ir jis pats lyg tykantis žvėris tamsiame vestibiulyje su vaiku glėby – du žmonės nakties tamsoje.

Valandėlę palaukęs, jis prislinko prie laiptų pasiklausyti, kas kalbama viršuje. Vienas balsas buvo šeimininkės, ji kažkam prieštaravo. O kitas balsas, vyriškas, sakė:

– Ar tau patiks, ar ne, aš lieku čia.

Vyriškas balsas – Vilfredui nepažįstamas ir nemalonus. Paskui pasigirdo kitas balsas, žemas ir šiurkštus:

– Ar tu dar nesupranti, kvaile! Tas šunsnukis susuko jai galvą ir apšvarino visus mūsiškius. Jis parduos mus visus...

Tai buvo Egono balsas.

Rudens ryto prieblandoje suspiegė fabriko sirena.

XIII

Sirena pažadino jį iš sustingimo: jie bet kurią akimirką gali jį čia užtikti. Jis tyliai, su vaiku rankose, išslinko iš namų ir nubėgo gatve priešinga kryptimi. Vienas sau šaltai nusišypsojo.

Dabar jie persekiojo jį iš dviejų pusių: jis tapo žvėrimi, kurį apsupus buvo galima sugauti, o jam vienodai pavojinga pakliūti ir į vienų, ir į kitų rankas.

Prie pirmo pasitaikiusio kampo jis pasuko į šoną, ieškodamas siauresnės gatvės, kur būtų galima lengviau pasislėpti tarp namų. Paskui vėl pakeitė kryptį ir leidosi į šiaurės rytus. Rugpjūčio nakties tamsa jau sklaidėsi. Dangus virš Sundo darėsi pilkai auksinis. Pakaitomis gaudė bundančių fabrikų sirenos.

Jį persekiojo iš dviejų pusių. Staiga, dūlindamas gatve, jis suvokė, ką reiškia būti gaudomam. Viena kryptis buvo ne mažiau pavojinga už kitą. Jis neaiškiai jautė, kad gera būtų susirasti pastogę, tačiau dabar, ryto metą, belstis į kokį nors viešbutį nesaugu. Iš nuovargio jį krėtė karštas drebulys, nešti vaiką darėsi sunku.

Jis pamatė nedidelę užeigą, ji buvo atidaryta. Alkis ir nuovargis nugalėjo baimę. Kavinukėje sėdėjo du jauni darbininkai ir vienas vairuotojas. Už bufeto stovėjo maloni moteris, ji tučtuojau priėjo su šilto pieno ąsotėliu mažyliui. Ji buvo iš tų puikių žmonių, kurie nieko neklausinėja. Ji ėmėsi rūpintis vaiku, padėjo Vilfredui jį pamaitinti. Pats jis gavo keletą didelių riekių duonos, kotletą su svogūnais ir daug karštos kavos. Paskui jis, laikydamas vaiką ant kelių, valandėlę snūstelėjo, ir jam vėl pasirodė, kad grimzta į šniokščiantį vandenį, tik šįkart vandeny buvo daug rankų – rankų, siekiančių jį pastverti. Jis krūptelėjo ir pabudo tuo metu, kai vairuotojas išėjo pro duris: vairuotojų jis ypatingai bijojo. Pasigrabaliojęs kišenėse pinigų užsimokėti, užgriebė saują banknotų ir standžių kortelių. Širdį persmelkė šaltis – vadinasi, rūsyje beskubėdamas atsikratė ne visomis kortelėmis ir ne visais stambiais banknotais.

Buvo jau visai išaušę, kai jis išėjo laukan. Užsuko į parduotuvę nusipirkti maisto ir pieno. Menkoje parduotuvėlėje nupirko visus vaikui reikalingus drabužius, taip pat ir barškutį, kurį tuo tarpu įsikišo į kišenę. Kiekvieną kartą, kai reikėdavo mokėti, jis apdairiai traukdavo pinigus iš

kišenės – negalima rodyti stambių banknotų ir nelemtų kortelių. Niekur nebuvo matyti vietos, kur būtų galima jų atsikratyti.

Paskui jis pasileido per parką, šiaurėn, ekskursinių laivų prieplaukos link. Pakeliui truputį pasnaudė ant suolelio, kur buvo atsisėdęs užsirišti batų varsčio. Nei anksčiau, nei dabar nebuvo aiškiai apsisprendęs išplaukti, tik be perstojo bėgo į neapibrėžtą tikslą – toliau nuo žmonių, nuo pagundos, ieškoti prieglobsčio kokiuose nors namuose. Dar buvo per anksti, per anksti viskam. Ir vis dėlto reikėjo žiūrėti, kad nepasidarytų per vėlu.

Vos priėjęs parko galą, tuoj pamatė jachtą. Ji stovėjo be takelažo, nuoga įlankos viduryje ir netekusi burių ir viso puošnumo atrodė apleista – tai jau nebebuvo gulbė tarp kitų gulbių, greičiau – bjaurusis ančiukas tarp išdidžių valčių, dar tebestovinčių čia, nors sezonas jau baigėsi. Jūra atrodė pilka kaip skalūnas. Dangus pranašavo lietų.

Pasibeldęs į nedidukę pašiūrę, Vilfredas prisižadino sargą ir pareiškė esąs norvegų jachtos "Ilmis" teisėto savininko draugas. Kalbėjo maloniai, bet trumpai, dėdamasis jaunu mandagiu sportininku, šeimos tėvu, anksti rytą atėjusiu pasirūpinti savo tėvynainio reikalais. Sargas neprieštaravo, nuplukdė jį savo maža plokščiadugne valtele prie jachtos. Vilfredas ėmė klausinėti apie jachtą ir užsiminė apie tai, kad ji buvo pakliuvusi į kažkokių sukčių rankas. Sargas susijuokė, prisiminęs visus tuos keistus įvykius aną rytą vasaros pradžioje. Taip, jis nuvežęs bures į krantą, o valtelę saugiai pastatęs prieplaukoje. Vilfredas jam karališkai užmokėjo ir paprašė, kad valtelę atplukdytų prie jachtos. Jis nežinojo kodėl, tačiau nenorėjo ir tiek būti jachtoje visiškai atskirtas nuo pasaulio. Sargas, pajutęs rankoje pinigus, nė nebandė prieštarauti. Jis palydėjo Vilfredą į jachtą ir atrakino kajutę. Paskui atplukdė valtelę ir pririšo ją prie laivugalio.

Ir tada Vilfredui ėmė svaigti galva. Aptemo žvilgsnis. Jis apgraibomis užčiuopė surūdijusį primusą, lentynėlėje prie gulto dešinėje jachtos pusėje rado truputį spirito ir žibalo. Skardinėje vonelėje užkaitė vandens ir kol vanduo šilo, nurengė vaiką. Nešvarius ir šlapius drabužius suvyniojo į čia pat gulėjusį žemėlapį, prie ryšulio pritvirtino sunkią keliamojo veleno rankeną. Ryšulys beregint nuskendo. Tada nuprausė vaiką, pavalgydino. Vaikas kiek suniurzgė, bet sušilęs ir pasisotinęs nurimo. Paskui pasiguldė vaiką šalia savęs į gultą ir užmigo tarytum mirties miegu.

Vos tik nubudęs, pajuto nerimą – jam visur vaidenosi žmonės, tačiau pakėlęs galvą pamatė tik apsiblaususį užutėkį vakaro dulksme: žmonių niekur nebuvo matyti. Jis aptvarkė vaiką ir pats susitvarkė. Rankos drebėjo, nervingas virpulys krėtė visą kūną. Nesmarkiais yriais nuplaukė valtele į krantą ir paprašė sargą gerai prižiūrėti jachtą.

Rytą jis nedrįso važiuoti taksi – vairuotojai visada būna pernelyg paslaugūs liudininkai, bet dabar neatsispyrė pagundai ir paprašė sargą iškviesti taksi. Jis sėdėjo ant suolo tuščioje pašiūrėje ir drebėjo vis labiau. Ko gi jis ėjo į jachtą? Nedrįso anksti rytą rodytis viešbučiuose, tik tiek. Taip jam ir toptelėjo į galvą mintis apie "Ilmį". Bet gal jam rūpėjo dar kas nors – gal buvo kokia slapta priežastis, gal jis kažko siekė? Nežinojo. Bent jau negalėjo prisiminti kokios nors priežasties. Nebeliko nė menkiausios atminties liekanėlės, jokios jo paties dalelės.

Vairuotojui jis pasakė vieno pensionato Frederiksberge pavadinimą. Tas viešbutis pensionatas iškilo jam atminty vos tik pabudus. Pasirinko jį tik dėl to, kad viešbučio duris gaubė vynvyčiai. Tai teikė viešbučiui jaukumo. Važiuojant saugojosi, kad vairuotojas neįžiūrėtų jo veido veidrodyje. Užsimokėjo nuleidęs galvą, greitai įėjo į sodą ir pakilo laiptais po vynvyčių arka. Gavo kampinį kambarį su langais į gatvę ir nedidelį parko kampelį. Užmokėjo už visą savaitę, nors šeimininkai to neprašė. Tai buvo malonūs žmonės – nieko neklausinėjo. Atrodė, kad nuo dabar jį ims lydėti sėkmė. Į kambarį jam atnešė pavalgyti, davė ir mažą lovelę berniukui. Atvykęs čia jis kažkodėl prašneko daniškai, prisistatė kažkokia negirdėta pavarde. Tikriausiai tai buvo kvaila, bet jis viską darė skubėdamas.

Kiek galima greičiau išėjęs, nusipirko vakarinius laikraščius ir puolė godžiai juos žiūrėti. Nakties gaudynės visur buvo pirmuosiuose puslapiuose. Buvo ir nuotrauka atvykusiųjų į policijos skyrių. Iš laikraščio į jį žvelgė blyškūs veidai, Adelės tarp jų nebuvo. Nuotraukoje buvo matyti tik persigandę lankytojai ir keletas merginų. Jis atpažino Irenę, bet Lolos, vaiko motinos, nerado. Karštligiškai permetė laikraščio skiltis. Žurnalistai nesigailėdami plūdosi. Smarkūs žodžiai mirgėjo akyse, tarytum norėdami šokti iš laikraščio lapo tiesiai jam į paširdžius. Vienas laikraštis netgi tvirtino, kad įvykęs susišaudymas. Šmėkščiojo tokie žodžiai kaip "viešnamis" ir "gauja". Kitoje vietoje buvo minimas kokainas ir azartiški lošimai – žodžiu, ugnies nepagailėta. Bet kai jis atvertė paskutinį puslapį, raidės jį išgąsdino tarytum

stveriančios rankos. Klubo narių sąrašo nerasta, rašė laikraštis. Kartoteka, matyt, pagrobta. Tokia medžiaga, rašė laikraštis, – baisus ginklas rankose to, kas šantažu norėtų išgauti pinigų. Jis nervingai susijuokė – tai idėja, gera idėja... Laikraštis minėjo ponus iš aukštuomenės sluoksnių, staiga pralobusius turtuolius, laisvo elgesio merginas. Galėjai pagalvoti, kad buvo demaskuota pačių didžiausių nusikaltėlių pasaulyje gauja. Buvo rašoma ir apie Madam – pagyvenusią ponią, vieną iš pagrindinių veikėjų šioje aferoje. Tačiau apie Adelę nė žodžio. Nė žodžio ir apie dingusį namų draugą. Tiktai patikinimas, kad "gaujoje" tikriausiai buvę daugiau narių ir kad policija tiria bylą toliau.

Visa tai buvo labai arti tiesos ir vis dėlto netiesa. Tai, kas buvo parašyta, tam tikru mastu atspindėjo tikrovę, išskyrus, žinoma, susišaudymą. Ir vis dėlto viskas buvo ne taip – jie rašė ne apie "Šiaurės ašigalį" ir jo merginas, ne apie restorano salę su blausiomis raudonomis lempomis, ne apie ryškiai apšviestą lošinų salę. Jis nutvėrė save jaučiant savotišką simpatiją šiai įstaigai, Adelei ir visiems, kas ten buvo. Netiesa, kad tai gauja ir kad traukė į dugną dorus žmones. Jie visi sunkiai dirbo, o dėl lankytojų... matyt, žmonės taip jau sukurti, kad juos traukia veikti kažką slapta pasaulyje, kuriame viskas per daug atvira...

Vilfredas vis dar neatsikratė likusių kortelių. Jis buvo prisiminęs jas "Ilmyje", bet paskui vėl pamiršo, šiaip ar taip, neišmetė jų į jūrą. Krosnies kambaryje nebuvo, tik dvejetas radiatorių. Kai buvo išėjęs pirkti laikraščių, pasižvalgė tinkamos vietos išmesti, bet nerado. Jam atrodė, kad vos tik jis išeina laukan, visų akys nukrypsta į jį. Viduje buvo saugiau. Jis užmigdė vaiką ir atsisėdęs prie lango ėmė žiūrėti, kaip lyja. Rytoj jis galėtų eiti savais keliais. Galėtų eiti savais keliais, palikti vaiką, išvažiuoti namo... Bet staiga akyse iškilo kitas vaizdas: Selina, trobelėje gulinti pusiausėdomis, ir pilkas gumulas, aplipęs kruvinomis gleivėmis, – jis jautė jį savo rankose. Ir vėl tas išdavystės jausmas. Šis vaikas jam rodėsi tarytum atgaila už buvusį nusikaltimą. O kodėl gi neišduoti? Gal jis koks dorybių įsikūnijimas? Jis liūdnai šyptelėjo. Jam rūpėjo dar ir pinigai – stambūs, nešvarūs banknotai, paslėpti rūsyje. Jis ir jų nenorėjo "išduoti".

Ir vis dėlto žinojo, kad buvo dar kažkas kita, kažkas trečia ar ketvirta, kažkas, ko jis niekada iki galo nesupras, – vaidmuo, kurį turi vaidinti iki galo. Jam tarytum kažkokia aukštesnė būtybė įsakinėja šokti nuo vieno

apkaso prie kito kare, kuriame jis nenori dalyvauti, tačiau kuris jį visur pasiekia...

Negerai, kad jis apsimetė esąs danas, – suprato tai vos nubudęs kitą rytą. Valdžios organai gerai žino daniškas pavardes. Be to, rizikinga visą laiką kalbėti daniškai, galima greitai užsimiršti ir išsiduoti. Atėjęs pusryčių, tuoj pastebėjo pavojų. Malonioji šeimininkė ir dvi jos tarnaitės paklausė, koks berniuko vardas.

– Renė...

Atsakymas jam išsprūdo pirma, negu spėjo pagalvoti. Jos kartojo "Renė!" ir vis tapšnojo vaiką: koks žavus berniukas, koks klusnus! Taip, vaikas iš tiesų klusnus. Ar jis negalėtų valandėlę jį čia palikti, kol nubėgs nusipirkti laikraščių?

Laikraščių parsinešė visą pundą. Rytiniuose nebuvo daug naujienų. Pasirodė šiek tiek daugiau detalių: buvo rašoma apie lėles, kurių ten visur rasta, įdėta netgi lėlės nuotrauka, ji žvelgė iš laikraščio melancholišku ir kartu klastingu žvilgsniu; buvo rašoma ir apie slaptus įstaigos rėmėjus. Tačiau naujienų buvo nedaug. Policija ragino anksčiau buvusius lankytojus atvykti paliudyti – jiems už tai niekas negresia, o išsamus tyrimas galįs padėti atskleisti ankstesnius nusikaltimus, ypač prekybą narkotikais. Naktiniai lankytojai jau buvo paleisti į laisvę, kai kurie turės registruotis policijoje.

Ne, naujienų iš tiesų buvo nedaug. Bet vis dėlto jų buvo. Kai kas jau laisvėje, kai kas visada bus laisvėje. Laisvėje Egonas ir tas nepažįstamas vyras, tikriausiai ir paskutiniojo vakaro lošėjai. Dabar jie ieško jo, ne tik dėl pinigų, bet ir kad priverstų tylėti. Jie bet kokiomis priemonėmis sieks, kad jis tylėtų.

Jis jautėsi išsimiegojęs. Visą dieną sėdėjo prie didelio lango ir žvelgė į lietų. Du kartus tamsoje tarp parko medžių jam pasivaideno kažkokios žmogystos, nedrąsiai dirsčiojančios į viešbutį. Jis barbeno koja į grindis, nežinodamas, ką daryti. Jo nerimas persidavė vaikui, ir tas pradėjo verkti įkyriai ir graudžiai. Jis stovėjo prie vaiko lovutės ir jautėsi visiškai sutrikęs.

Vėl viskas kartojasi, vėl aplinkybės pagavo jį į savo pinkles – taip būdavo vaikystėje, taip būdavo visada: nespėja jis ir susivokti, o tinklas jau supa jį iš visų pusių. Staiga jam nudiegė kairę ranką, skausmas čia atsirasdavo, čia nejučiomis dingdavo. Tai užsiliko nuo to laiko, kai jis buvo jau ties

riba, nuo to karto, kai atrodė, kad jam jau galas. Tačiau tai dar nebuvo galas. Nes jis tarytum kamštis, kuris visada išplaukia į paviršių, nori jis to ar ne, – riešuto kevalas... Jis kvailai šyptelėjo. Šiaip ar taip, jam, kaip ir daugeliui kitų, likusių šešėlyje, nieko kito neliko, kaip tik dreifuoti. Medžiojamas žvėris stengiasi pasislėpti oloje. Tačiau bjauru būti oloje, matant, kad anga apraizgyta pinklių, kurios tuoj tuoj tave pagaus.

Jis vis tebelaikė nelemtąsias korteles, niekaip negalėdamas jų atsikratyti. Šeštosios dienos rytą atsikėlė anksti ir paprašė vieną iš merginų pažiūrėti vaiką. Noris nusipirkti vaikišką vežimėlį. Jie turi namuose atlikusį vežimėlį, jeigu jis noris, gali jam pigiai parduoti. Jis nusipirko vežimėlį, moterys padėjo paguldyti vaiką. Visi jam rodėl palankumą, tučtuojau siūlė paslaugas. Tie malonūs žvilgsniai! Kokie šalti ir žiaurūs jie pasidarys, kai tik kas nors išaiškės.

Paskui jis aklai nuėjo Belahiojo kryptimi. Aiškaus tikslo neturėjo, norėjo tik pasiekti miesto pakraštį, kur nebūtų grėsmingų namų ir žmonių, kurie gal pasirodytų esą medžiotojai. Jis turi žinoti, kur yra riba, ir pamatyti kažką kita. Laikraščiai dabar apie gaudynes rašė tik smulkmenas. Gal medžioklę jau baigs, gal visas neramumas praeis, kad tik jis pats užgniaužtų savo nerimą.

Lietus pasibaigė, buvo vėjuota rugsėjo diena, pranašaujanti rudenį, apsiblaususi. Jis pasuko į dešinę nuo savo numatytos krypties ir pakilo į Bispebjego kalvas. Čia buvo numatyta statyti bažnyčią Grundvigo garbei[20].

Kitoje kalvų pusėje šlaitas leidosi į pelkę. Kartą jis buvo čia atėjęs su Adele, tada jiedu abu pasibaisėjo pamatę, kaip miestas atakuoja gamtą. Dabar miesto pašlaitė atsiskleidė prieš jo akis visu ryškumu. Ji buvo nuklota šiukšlių ir statybų atliekų. Iš vienos krūvos kyšojo gipsinė bronzuota angelo galva su buka nosimi ir bejėgišku tuščių akių žvilgsniu. Kai kur stovėjo pašiūrės iš gofruotos skardos, kartono ir lentgalių. Aplinkui sūkuriavo cemento dulkės ir popieriaus skiautės. Jis skubiai apsižvalgė, bet kalvų šlaituose nebuvo matyti nė gyvos dvasios. Rado tuščią konservų dėžutę sulankstytu viršeliu. Atsigulė aukštielninkas į šiukšles ir ilgai gulėjo nejudėdamas. Paskui vangiais judesiais ištraukė iš kišenių korteles, atsargiai palaikė jas žemai, taip, kad galėjo jas matyti tik visiškai nuleidęs akis. Jis pirmą kartą pamatė pavardes. Jos jam nieko nesakė.

Dievai žino, ar neseka jo kas, pasislėpęs už bjaurių pašiūrių. Gulėdamas ta pačia poza, jis užčiuopė ranka duobutę ir pakasė ją dar giliau. Paskui įdėjo

jon dėžutę ir užkasė. Atsikėlė. Įsidėmėjo vietą. Įsidėmėjo, kokiu kampu ji yra nuo dviejų pašiūrių, atsisuko tiksliai į šiaurę, vėl įsidėmėjo. Paėjo dešimt žingsnių kalva tolyn ir vėl užfiksavo vietą. Apsimetė, kad matuoja vietovę, kad jis inžinierius, kurį domina vietovės dispozicija.

Tuo pat metu jis visą laiką galvojo: "Kam aš tai darau?" Kai jis čia ėjo, dar nebuvo aiškiai nusprendęs, ką darys. Niekas nebūtų nustebęs, jei būtų sukūręs iš kortelių laužėlį. Kalvos šlaite keliose vietose rūko pamirštos laužavietės. Bet jis neaiškiai jautė, kad kortelės slepia jėgą, ir jis jos atsisakyti nenorėjo. Nemaža kortelių dar liko mieste, rūsyje. Ir pinigų. Progai pasitaikius, kai šurmulys nurims, jis pasiims viską. Šurmulys jau, galima sakyti, nurimo. Progai pasitaikius jis pasiims viską.

Bet kai grįžęs į pensionatą atskleidė laikraščius, taip ir nustėro. Nusikaltėlių lizde, viename sandėliuke, rasti trys paveikslai. Policija iškabinusi juos meno salone miesto centre, tikėdamasi, kad galbūt ekspertai galės juos identifikuoti arba kad pasirodys pats dailininkas. Reikia panaudoti visus siūlų galus painiame šios bylos raizginyje. Trys laikraščiai šaukte šaukė, kad paveiklai turį ypatingą braižą, kad juose jaučiama nauja koncepcija, kurią šiame krašte galėtų taikyti tik labai ribotas dailininkų ratas; buvo suminėta netgi keletas vardų – žinoma, neapkaltinant šių žmonių tuo, kad jie turėję kažką bendra su minėtąja lindyne. Juk toks sandėliukas galėjo būti naudojamas daug kam...

Vilfredas pagalvojo apie dėdę Renė. Iš pradžių, skaitant laikraštį, jį buvo apėmęs sąmyšis, paskui jis pajuto džiaugsmą. O dar paskui jo mintys nukrypo į dėdę Renė – tai būtų galėjęs pasididžiuoti! Juk tai jis pažino jo talentus, jeigu jis iš viso jų turėjo. Vienas laikraščių teikė daug reikšmės tai aplinkybei, kad visi trys paveikslai keistai neužbaigti – tarytum būtų buvę numesti šalin pervargus ar suabejojus. Atrodė, kad ir šie meno vertintojai išsiruošė jo medžioti, atrodė, kad visos galybės susimokė sužinoti paslaptį, kuri galėtų atvesti juos į tikslą.

Staiga jam pasidarė aišku, kad reikia bėgti. Dėl tų paveikslų, žinoma, niekas nepasikeitė, tik tiek, kad jį tarytum iš visų pusių siautė persekiotojai, o registruotas pensionatas – pernelyg akivaizdi vieta.

Skelbimų skiltyse jis ėmė karštligiškai ieškoti, kur išnuomojami kambariai. Pirmiausia, ką pamatė, buvo skelbimas apie tai, kad Hareskuve išnuomojamas atskiras namelis, susidedąs iš... Toliau nė neskaitė. Žodis "atskiras"

nulėmė viską. Kreiptis telef... Jis atsiplėšė skelbimą ir nubėgo žemyn skambinti. Atsiliepė žemas vyriškas balsas, kiek neryžtingas. Gal jis per daug karščiuojasi? Pabandė kalbėti kiek galima dalykiškiau. Užsiminė apie vaiką, nenorėdamas nieko slėpti. Balsas iš karto pasidarė malonesnis. Taip, jis galįs atvažiuoti pasižiūrėti. Teksią pavažiuoti traukiniu... Jam aiškino, kaip važiuoti. Jis nesiklausė. Nė nesuabejojo: toks balsas...

Nesuabejojo nė sėdėdamas traukinyje. Kažkas buvo tame balse... taip... kažkas, kas žadino pasitikėjimą juo, bet sykiu bylojo ir apie pasitikėjimą kitais, balsas dvelkė savotišku drovumu ir dar kažkuo sunkiai nusakomu: kažkuo, kas rodė, kad tas žmogus niekad neapvils, ir jo taip pat nenorėjai apvilti.

Bet kai jis nuolaidžiu šlaitu nuo stoties kilo aukštyn, jam jau kitokios atėjo mintys. Gal toji pastogė, kurią regėjo vos ne dangiškoje šviesoje, visai ne tokia jau puiki? Gal tam doram vyriškiui buvo tiesiog nemalonus jo entuziazmas, ir jis nutarė kuo greičiau su viskuo sutikti? Gali būti ir taip. Tačiau jam ne kažin kokio prabangaus buto reikia. Svarbu, kad būtų atskiras...

Jis rūpestingai stūmė vaiko vežimėlį. Buvo šviesi, giedra pavakarė. Namai čia išmėtyti retai, vieta tikrai maloni. Vyriškis be reikalo apgailestavo, kad namas tolokai nuo stoties. Jam tik tuo geriau. Bėda tik ta, kad jis nelabai klausė aiškinimo, kaip surasti namą.

Tuoj už kelio posūkio ant mišku apaugusios kalvos jis pamatė du namus: nedidukę vilą ir dar atskirą namelį, galbūt vasarnamį, trobelę. Abu pastatai pilkšvos spalvos, tinkuotomis sienomis. Tikriausiai čia ir bus. Jis nieko neprisiminė iš to, kas buvo aiškinta, bet kaip būtų puiku, jeigu tai būtų čia! Staiga jis ėmė taip to trokšti, kad net pradėjo niūniuoti savo viltį, savo prašymą. Jis norįs, kad tai būtų čia. Pasuko akmenuotu taku. Prie durų kabojo senoviškas geležinis plaktukas. Buvo gera paimti jį į rankas. Pabeldė vieną kartą ir pasakė pats sau: "Čia!"

Duris atidarė aukštas vyriškis. Vilfredas tuoj suprato: tas pats.

– Atėjau nuomoti namo.

Būtų įmanęs nusikąsti liežuvį: jis prašneko daniškai. Vyriškis paprašė jį vidun. Taip, tas pats balsas. Vyriškis buvo aukštas ir kiek palinkęs, maždaug trisdešimties metų. Akys – taip, pirmiausia jis pastebėjo jo akis – mėlynos

su pilku atspalviu, tarytum ledukai, bet žvilgsnis šiltas. Šilti ledukai. Trykštanti šiluma tarytum aureolė supo visą jo figūrą. Ją jautei tyliai tariamuose jo žodžiuose. Kai jis dar kartą perskaitęs savo skelbimą po... Namelis esąs labai mažas, vasarnamis, jame nebūsią šilta. Jis aiškino visa tai su pertrūkiais, tarytum stengdamasis kuo labiau sumenkinti namelio privalumus, tarytum norėdamas pauzių pagalba vienu paaiškinimu paremti kitą. Be to, ir žmonos nesą namie. O jis pats vadinasi Biorgė Vydas.

– Rašytojas? – tuoj paklausė Vilfredas.

Šeimininkas paraudo – juk jis menkai žinomas. Atrodė, kad jis nori ir save sumenkinti. Tačiau aiškiai buvo matyti, kad tai jį padrąsino. Jie nuėjo per kiemą apžiūrėti namelio.

Vilfredas tuoj pat apsisprendė. Ar nieko, kad jis gyvensiąs su sūnumi? Jo motina mirusi. Ji buvo prancūzė. Berniuko vardas Renė... Jis stengėsi viską iš karto pasakyti. Kalbėjo daniškai. Prisistatė daniška pavarde, kuria pasivadino dar pensionate. Viena išplaukė iš kito. Jis jau tiek daug kartų yra apgavęs per savo trumpą gyvenimą, kuris jam atrodė toks ilgas, toks ilgas! Pirmą kartą pasijuto esąs apgavikas.

Užmokėjo savo šeimininkui, kone verste privertė jį paimti nuomą už mėnesį. Norėjo užmokėti už du ar tris mėnesius, bet pabūgo pasirodyti per daug įkyrus. Atrodė, kad šeimininkas užmokesčiu liko patenkintas. Bet kažin kaip žmona...

– Esu tikras, kad jūsų žmona priims mane! – nusijuokė Vilfredas. Taip, jis tuo neabejojo. Dabar jis vėl buvo Mažasis Lordas, virš jo kaktos spindėjo nekaltybės aureolė.

– Žinoma, – netikėtai užkluptas sumurmėjo Biorgė Vydas.

Iš kur jam girdėtas šis vardas? Jis būtų davęs nukirsti pirštą, kad galėtų pasakyti bent vienos knygos pavadinimą. Ak taip, iš savaitraščių, iš sekmadieninių priedų laikraščiuose, kurie mėtydavosi merginų "salone". Netgi buvo perskaitęs keletą apsakymų ir novelių.

– Jūsų pavardę dažnai tenka matyti laikraščiuose, – drąsiai pareiškė jis.

Šeimininkas truputį apniuko. Jie stovėjo dideliame baltai tinkuoto namelio kambaryje. Jis turėjo įprotį kalbėti su pertrūkiais – taip, tarytum visa jo kalba susidėtų iš nemalonių prisipažinimų.

– Laikraščiuose... ten buvo kurta tik šiaip sau...

– ... protarpiais, rašant didelį kūrinį! – atėjo jam į pagalbą Vilfredas.

Gal ir nereikėjo to sakyti. Kad nebūtų per daug.

Bet šeimininkas vėl paraudo, jis buvo patenkintas.

– Kaip tik taip, – droviai nusijuokė jis. – Kaip jūs atspėjote?..

– Aš daug ką atspėju. Turiu tokį įprotį, blogą įprotį.

Biorgė Vydas pažvelgė į jį ir netikėtai pasakė:

– Spėti – tas pat kaip žinoti. – Kadangi Vilfredas tylėjo, jis, kiek sutrikęs, pridūrė: – Aš norėjau pasakyti – visi tie nepaneigiami faktai... – na taip – arba liudijimai, įrodymai... – Jis trūktelėjo pečiais. Šis žmogus nebuvo pratęs greitomis formuluoti savo minčių. Vilfredas pažvelgė į jo aukštą, šviesią kaktą ir naiviai pagalvojo: "Mąstytojas". Bet tuoj susigriebė. Nenorėjo dar kartą persistengti. Toks jis buvo tikriausiai todėl, kad labai ilgai buvo medžiojamas, o prieš tai taip ilgai gyveno prie nieko kaip reikiant neprisirišęs... Jis tik dalykiškai pasakė:

– Man bus gera čia gyventi.

Bet ir to buvo per daug. Tai jis pastebėjo. Pastebėjo ir iš to, kad šeimininkas stengėsi neparodyti savo nustebimo. Jam reikėjo dar kažką pridurti, ką nors neapibrėžta.

– Manau, kad čia bus gera...

Kuo toliau kalbėjosi, tuo sudėtingiau viskas darėsi. Savo nesudėtingais ginklais jie nuolat išskeldavo kibirkštis, kurias kuklumas reikalavo sulaikyti.

Kai parėjo žmona, jie jau buvo kieme. Ji pamatė vaiko vežimėlį ir pirmiausia susidomėjo juo. Klausiamai pažvelgė į vyrą. Taip, šis jaunuolis – jis jau buvo pamiršęs vardą – norįs nuomoti vasarnamį, jie jau lyg ir susitarę. Jis kalbėjo tarytum prasikaltęs. Vilfredas matė jo prasikaltusią išraišką ir žmonos šypseną. Pagalvojo: "Nepraktiškas vyras, nemėgsta daryti ryžtingų sprendimų, o ji nenori paveržti iš jo sprendimo teisės". Vilfredas norėjo jiems padėti:

– Jūsų vyras, žinoma, sutiko, tik jeigu jūs neprieštarausite... Ir vėl pajuto, kaip jo veide nušvinta Mažojo Lordo šypsena, apgaviko šypsena, kurią iš karto atpažino, nors jau seniai nebuvo ja naudojęsis.

Jį priėmė. Pakvietė išgerti arbatos. Paklausė, kada atsivešiąs savo mantą.

Jokios mantos jis neturįs. Greitomis žvilgtelėjo, ar nesusitiko jų žvilgsniai. Ne, jie nesusižvalgė. Tai buvo šaunūs žmonės.

XIV

Kai kurios dienos būna be mažiausio vėjelio. Namai ir medžiai tada tarytum nekvėpuoja. Žvėrys stovi lyg apmirę. Tam, kurį medžioja, atrodo, kad jo persekiotojai ilsisi, kad jie apsigalvojo, jų planai pasikeitė. Jis mato paukštį, sklendžiantį žemai virš namų ir jūros, ir jam atrodo, kad ir paukštis yra šios būsenos dalis. Galvoja: "Paukštis... Kokia ramybė!" Piktosios jėgos susimąsčiusios delsia, gerosios jėgos gauna atokvėpio valandėlę, kad galėtų augti ir įgyvendinti savo galimybes.

Tokia diena gaubia namus ir kalvas, o tas, kurį medžioja, įsidrąsinęs ima galvoti, kad visa, kas buvo, tik slogus sapnas, kad jis pagaliau baigėsi, kad jis pabudo šviesoje, kuri yra tikrovė.

Kai kurios dienos būna tokios – tarytum paveikslas. Kam jos tokios? Žmogui, kuris jas taip mato, nes taip jam reikia, nes jis pavargo nuo nesibaigiančio laiko tęsimosi? Visur jis ieško šios būsenos patvirtinimo ir jį randa! Kelias nuo namų iki stoties jau nebeatrodo lyg klastingas žaltys su piktomis staigmenomis už kiekvieno vingio, jis atrodo tarytum sidabro gysla, o medžiai pakelėje jau nebėra slėptuvės tiems, kurie puoselėja tamsius kėslus, – jie rymo, jie atsidūsta ir vėl sulaiko kvapą.

Žmonės irgi įgavo ramybės, ramybės ir didelio pasitikėjimo. Netgi dangus, kuris neseniai šiaušėsi rūsčiais rudens debesimis, pavasariškai nušvito.

Persekiojamas žvėris įsidrąsina vis labiau. Šioje šviesoje, kuri, kaip jam regis, trykšta iš jo paties, jis galvoja: piktų kėslų metas jau baigėsi, jie tarytum debesys plaukdami klojo ant laukų šešėlius, šešėliai vis tirštėjo, ir atrodė, taip bus visada. Bet štai ateina giedra diena, šešėliai išnyksta, debesys nebeskiria sielos nuo šaltinių, iš kurių jis semiasi šviesos. O sielos gelmėje jau ne vien tik nuosėdos ir dumblas, joje įsižiebia mažos auksinės saulutės.

Jis prisiminė žmogų valtelėje, seną moterį: ji plaukė auksinėje kriauklėje nušviesta saulėlydžio, galbūt vieniša, paniekinta, bet ji buvo ji, ginė savo žvilgančias žuvis į vakarus, ir kartėlio išraiška lūpose jau nebeatrodė kaip pikta grimasa, o tiktai kaip patirties ženklas, patirties, kuri buvo karti, bet apmąstyta tapo išmintimi.

Netgi ir apgavikas, pabėgėlis tėvas, žmogus iš praeities... net ir jo kaltę galima užtrinti švelniu atlaidumo teptuku. Net ir jo veidas atrodo nuskaistintas, galbūt nuo šios dienos jis nebebus ir "užmirštasis", uždraustas minėti, ar

prisimenamas su gėda, galbūt ir jis galės pasirodyti toks, koks buvo, arba kad *taip pat* buvo, be užtemdymų, iškraipymų ar atsitiktinių perdėjimų. Gal gražios kartu praleistos valandos ir jam duoda galimybę išlikti atmintyje, nes atmintis jau nebėra vien lekiančių akimirkų registravimas, visos mintys alsuoja amžinybe, o prisiminimai pertvarko daugelį detalių, ir tai, kas buvo tamsu ir skaudu, nušvinta gerų norų šviesoje.

Kai kurios dienos būna tokios.

Ar tai tik iliuzija? Gal jas sukuria tik medžiojamo žvėries noras atsikvėpti, ir jis mano, kad jo būsena – tai visų būsena? Gal netiesa, kad paukštis ramiai sklando virš vandens, kad medžiai lengvai alsuoja, kad kelias yra sidabro kaspinas ir už posūkių netyko pavojai? Gal netiesa, kad žmonių veidai nuskaistinti, kad toji šviesa yra galimybė sieloms bendrauti vienai su kita?

Tai turi būti tiesa. Į namus Hareskuve atėjo tokios geros dienos, kad tai turėjo būti tiesa, nes jos iš tikrųjų buvo geros.

Šeima didžiajame name gyveno pagal griežtą darbo tvarką, ji skatino ir mažojo namelio gyventoją pratintis prie jos. Kitados jis yra ėmęsis visokiausių darbų, bet taip nieko ir nepadaręs iki galo. Dabar būtų galėjęs rimtai užsiimti tapyba, bet pirmą kartą jam pritrūko sugebėjimo pradėti. Jis turėjo žiūrėti vaiką, kuris buvo ne jo ir kuris jam rūpėjo ne daugiau kaip pakelėje rastas paukščiukas; prižiūrėjo savo nedidelį namų ūkį ir tvarkingai mokėjo už kiekvieną daiktą, kurį Margretė Vyd jam nupirkdavo vietos parduotuvėse.

Biorgė Vydas ir jo žmona retai lankydavosi mieste. Jis kas savaitę paštu išsiųsdavo po apsakymą ir reguliariai paštu gaudavo iš leidyklos tekstų vertimui. Iš to jis neblogai vertėsi, kiauras dienas sėdėdavo prie mašinėlės ir rašydavo. Kartais ateidavo valandėlę pasėdėti ir į mažąjį namelį; iš pradžių buvo gana nekalbus, nebent su Vilfredu pasišnekučiuodavo apie kokius nors nereikšmingus dalykus meno pasaulyje. Niekad neklausinėdavo, iš kur Vilfredas semiasi minčių, iš kur sukaupęs tokį, kad ir nedidelį, patyrimą. Bet vėliau ėmė daugiau kalbėti apie save, ypač grįžęs iš miesto po derybų su užsakovais. Vilfredui vis labiau aiškėjo, kad Biorgė jaučia kartų apmaudą. Šis rašytojas parašė savo pirmąją knygą prieš keletą metų ir buvo už ją iškeltas jei ne iki debesų, tai bent jau taip aukštai, kad jį buvo galima laikyti vienu iš talentingesniųjų. Bet nuo tada daugiau nepasirodė nė vienos

knygos – nebuvę laiko, nebuvę galimybių. Juo toliau, juo labiau jis darėsi anoniminis tarptautinio rašytojų klubo narys, atidedantis savo šedevro rašymą nuo vieno rudens iki kito.

To jis irgi nepasakojo išsamiai ar kokiu nors tikslu. Kaip ir viskas, ką kalbėdavo, priešpiečių valandėlę užsukęs tarp dviejų mašinraščio puslapių, priminė netyčia išsprūdusius prisipažinimus. Matyt, jam buvo be galo nusibodęs tas nesibaigiantis darbas perteikinėti skaitytojui svetimus autorius, ir jis ieškodavo progos nusukti ketvirtį valandos ir atsiverti visai pašaliniam žmogui, tokiam, kuris buvo mažai suinteresuotas jo reikalais, ir jis, šitaip atsiverdamas, niekuo nerizikavo.

Būdavo, kad ir Margretė Vyd užeidavo į namelį. Dažniausiai ji sustodavo pievutėje prie vaiko vežimėlio arba pavaikštinėdavo su juo. Bet keletą kartų su jai būdingu ryžtingumu užėjo į vidų. Ji neieškodavo preteksto savo vizitams ir nieko klausinėdavo, tik vieną kartą – vyras kaip tik buvo išvykęs į miestą tvarkyti savo reikalų – ji be užuolankų paklausė jį, ar mokąs prancūziškai. Mat vyras gavęs versti prancūzų romaną, bet jam reikią labai dažnai naudotis žodynu, o ji – ji paprastai jam padedanti, kai jis pavargsta, randanti daug neaiškių frazių, todėl ir pagalvojusi, kad galbūt...

Jis pasidarė labai atsargus, nepakėlė akių, nepadėjo jai visko išsakyti iki galo. Įbedęs žvilgsnį į stalą, jis pasakė, kad vaikystėje mokęsis prancūzų kalbos, todėl, jeigu dar ne viską užmiršęs... Paminėjo, kad turįs ir šiokį tokį literatūrinį išprusimą. Paaiškėjo, kad vertėjai ne taip jau retai naudojasi kitų pagalba. Štai, pavyzdžiui, Margretė, nors ir ne visą vertimo tekstą parašanti, bet vis dėlto padedanti. Reikalas tas, kad jis rašąs knygą, savo knygą...

Dabar Vilfredas jau ne kartą ateidavo į didįjį namą padirbėti prie mašinėlės, paskui ir dar dažniau. Biorgė Vydas kukliai pasitraukdavo į šalį ir dirbdavo savo. Pamažu Vilfredas perėmė visą darbą. Išvertė iki galo. Žinoma, čia esąs tik ruošinys, bet gal vis dėlto šiokia tokia pagalba... Taip išėjo, kad jis išvertė visą knygą. Nenorįs būti per daug nekuklus, bet neatsisakysiąs padėti... Sėdėdavo iki išnaktų. Turėjo daug neišnaudotos jėgos, didelę gerų norų atsargą. Be to, juk dirbant galima šio to išmokti. Jis dirbo tarytum apimtas karštligės, su džiaugsmu pastebėdamas, kad visai neblogai išeina, netgi dar kai ką daugiau: formuluodamas sakinius, jis jautė, kad svetimu tekstu gali išreikšti dalį savęs. Ir vėl jį apėmė jau ne kartą patirtas jausmas:

aš galiu, aš sugebu ir čia. Pats stebėjosi, kaip lengvai jam sekasi. Jo žinios iš tiesų buvo solidžios, bet jį skatino ir dar kai kas – nepanaudoti ištekliai, kurių jautėsi turįs, gabumai išreikšti mintis, kuriuos ne kartą ketino išbandyti, bet visada kas nors sukliudydavo... Iš pradžių – muzika ir slegiantis, nykus jausmas, kad jis ją išdavė; paskui – visais tais metais – azartiškas skaitymas knygų, kurias skaityti, kaip tvirtino suaugusieji, jam esą dar per anksti. Tas skaitymas buvo lyg betikslis maratonas, jis turėjo vienintelį tikslą – bėgti mylią po mylios... Dabar jam rodos, kad iš ano skaitymo jis semiasi jėgų, taip pat ir iš pokalbių su dėde Renė apie knygas. ("Vaikeli, labai, puiku, kad tu mėgsti Hamsuną, nuolat apie jį kalbi ir vadini jį Poetu, tik nereikia pamiršti, kad ir už Norvegijos ribų egzistuoja literatūra, kad yra toks žmogus, vardu Stendalis...") Paskui ilgą laiką jo Biblija buvo "Raudona ir juoda", vėliau "prancūzų prozininkai", kaip jis juos vadino, paskui Dantė ir dar daug daug kas, – visa tai jis, rizikuodamas prarasti bet kokią orientaciją, ryte prarydavo, tad paskutiniaisiais gimnazijos metais tikrai atrodė kaip margiausia literatūrinė papūga... ("Grožinė literatūra – puikus dalykas, ponia, bet bijau, kad jūsų sūnus puola į kraštutinybę!") Jis tiesiog buvo paniręs į lektūrą, kuri tvino aplink tarytum neaprėpiami vandenys, pilni galimybių, kuriomis reikėjo pasinaudoti... Kol pagaliau atėjo išgėrimų ir atsitiktinių pažinčių restoranuose ar gatvėse prie kampų metas, ir tada skaitymas tapo dar viena dovana, jo atmesta, išduota...

Bet dabar tie jį žavėję autoriai grįžo tarytum seni draugai, tai iš jų jis buvo nuvogęs sau truputį stilistinių sugebėjimų. Jį apėmė nuostabus jausmas, kad jis sėdi ant žemiausios pakopos didžiulių laiptų, ant kurių stovi mantijomis apsisupusios moterys ir vyrai su aureolėmis virš galvų. Nuo jų šviesos ir jis šiek tiek ėmė spindėti, jie iš tiesų švietė jam kelią ir teikė drąsos rašant žodžius popieriaus lape, taip kad jam atrodė, jis netgi buvo savotiškai tikras, jog pats kuria tuos žodžius, kurie ką nors išryškindavo ar pridengdavo. Naujas pakilimas, jausmas, kad jis gali, kad jam pavyksta, ir dar tos dienos be mažiausio vėjelio, gera lemiantis skrendančio paukščio ženklas... Jis rašo, o jo mintys šokinėja iš džiaugsmo, jos nekantrauja kažkur jo sąmonės pakraštyje ir vos įžengusios į sąmonės centrą tampa žodžiais...

Taip išėjo, kad Biorgei Vydui iš pusantro romano neteko išversti nė vienos eilutės. Skaitydamas Vilfredo rankraštį, jis niekaip negalėjo atsistebėti.

Vieną vakarą jie pakvietė jį išgerti taurelės. Nuvargęs ir drovus rašytojas prarado beveik visą savo drovumą.

– Taip daugiau negali trukti, – pareiškė jis. – Jūs daug geriau verčiate negu aš. Gerai, jūs šį tą gaunate parduotuvėje mūsų sąskaita, bet juk honoraras atitenka man, o tai tikra apgavystė ir akių dūmimas! – Jis laimingas nusijuokė – gal dėl to, kad ir pats tapo apgavystės bendrininku? Panašu, kad taip. Panašu, kad šis lėtas, doras žmogus pajuto palengvėjimą, padaręs kažką slapta, neteisėta.

Vilfredas pasakė:

– Jūs viską perdedate. Aš esu šiek tiek pramokęs kalbos dar iš vaikystės, bet visai neturiu įgūdžių, verčiau tiesiog diletantiškai...

Bet Biorge Vydas užsispyrė. Kur tai matyta? Kaip jis galįs pasirašyti po kito darbu? O dėl honoraro, tai...

Vilfredas pasiūlė dalintis. Juk Vydas turįs vardą ir ryšių.

Bet štai vieną kartą Biorgė atėjęs parodė jam savo apsakymą. Nelemta sutartis verčianti jį kas savaitę rašyti po novelę, bet koks rašytojas ilgiau to neištvertų, pamažu pereini į tuščius plepalus ir šabloną. Kokios apie tai nuomonės Vilfredas? Štai tegul paskaitąs...

Apsakymas Vilfredui pasirodė iš tiesų nelabai vykęs. Kita vertus, jis apie tai nedaug nusimanė. Baigėsi tuo, kad Vilfredas pabandė slapta sukurti keletą apsakymėlių. Dabar jam pravertė tai, kad savo giminaičiams Danijoje jis visada rašė daniškai, taip pat ir tai, kad sugebėjo lyg papūga viską pamėgdžioti, nors šitie gabumai jam pačiam atrodė įtartini. Ir dar jam pravertė tai, kad jis, nutrūktgalviškai ieškodamas mozaikos, nuolatos rinko detales, kurios galėtų tikti, – ta mozaika buvo reikalinga, kad bent kiek geriau pažintų pats save.

Jis nuėjo į didįjį namą, kai šeimininkai buvo išėję, ir paliko apsakymus ant stalo. Paskui, užrakinęs savo namelio duris, išėjo pasivaikščioti į jau rudeniškai vėsų mišką, nuogą, be lapų. Dabar jam jau nebereikėjo imtis vežimėlio, iš viso vaiku rūpintis tekdavo vis mažiau. Margretė Vyd labai mėgo vaikštinėti su vežimėliu. Bet naktį vaikas būdavo su juo. Vilfredas sėdėdavo prie klibančio stalo ir rašydavo, kartkartėmis pažiūrėdamas vaiką, kuris neįtikėtinai gerai augo. Vilfredas tiksliai laikėsi visų nurodymų, bet vis dėlto čia buvo ir dar kažkas; kartą jie apie tai kalbėjosi, Biorgė Vydas

pavadino "nematoma palaima", ir tai buvo tiesa: vaiką supo laimingo gyvenimo aureolė, atsiradusi ne tik dėl gero maisto...

Pasigirdo beldimas. Jis suprato, kad tai kieti Biorgės krumpliai. Taip beldžia žmogus, kuris ilgai nesiryžo belsti, bet pasiryžęs veikė energingai; jis visada toks: apsisprendžia ne iš karto, bet kai apsisprendžia, tai jau tvirtai. Šį vakarą jis įžengė į kambarį ryžtingiau negu paprastai. Ledo spalvos akys spinduliavo šilumą. Rankoje laikė popieriaus lapus.

– Čia tu parašei? – paklausė susijaudinęs.

Vilfredas išsišiepė. Žvilgtelėjo į vaiką, tarytum teisindamasis, kad prašo svečią nesikarščiuoti.

– Pagalvojau, gal tau būtų palengvinimas...

Biorgė bejėgiškai skėstelėjo rankomis. Veide užsidegė kitoks raudonis negu paprastai – iš susijaudinimo.

– Gal tu pašėlai! Juk tai tūkstantį kartų geriau už tuos niekalus, kuriuos aš rašinėju pagal užsakymą. Būk malonus ir pasiųsk tai savo vardu...

Vilfredas pasodino jį, pabandė nuraminti. Biorgė turįs suprasti, kad iš to būtų menka nauda. Kas gi jis toks? Jis neturi jokių ryšių. Jeigu Biorgei tai gali duoti laisvo laiko, porą savaičių atokvėpio... Be to, jis... Juk apsakymą gali parašyti kiekvienas, bet tik tada, kai tai tampa profesija, ateina tikras išbandymas. Taigi, kaip sakyta, jeigu tik tinka...

Vilfredui pavyko jį perkalbėti – tam kartui. Tačiau tai esą nepateisinama, apgavystė, kokios dar nėra buvę. Honoraras, žinoma, teksiąs Vilfredui, o jis pats džiaugiąsis nuostabiu atokvėpiu – keturias savaites galėsiąs dirbti savo darbą.

Taip jie ir susitarė. Vilfredas iš tiesų laikė atsargai keletą nedidelių siužetų. Jis neturįs jokių pretenzijų, tačiau jam jau ne kartą kilęs noras kiek išbandyti savo jėgas. Ir štai dabar pasitaikanti gera proga, ir už tai jis pats turįs būti dėkingas. Jis išlydėjo susijaudinusį rašytoją į naktį, jie kalbėdamiesi dar vaikštinėjo po medžiais. Kalbėjosi apie tą tikslą, kuris kitados atrodė apsuptas spindulių aureolės, bet metams bėgant vis labiau blanksta. Kalbėjosi truputį ir apie Vilfredą. Tačiau jam kliudė jo netikras vardas, jo iš pat pradžių apgavikiškas elgesys su šiais žmonėmis, kurie pasirodė esą tikri žmonės.

Taip, jam atrodė, kad jis turi dėkoti už ramybę, kurios jie nevertino, nes nežinojo, kas yra nerimas žmogui, kuris jo ieško pagal arba prieš nežinomą

valią, kylančią iš tamsiųjų sielos šaltinių, valią, kurios įsakymas nuolat jaučiamas. Jis turi dėkoti už ramybę, kuri galbūt yra pertrauka tarp mūšių, o galbūt galimybių atskleidimas – kas žino? Jis tik žino, kad nori atsidėkoti taip, kaip sugeba. Nes šaltiniai jo sieloje dabar jam nebepavaldūs. Jis malšina troškulį tarytum iš svetimų šaltinių, skolinasi iš jų, – galbūt tai neįgyvendintos tėvo galimybės kyla į paviršių, panašiai kaip vandens gyslos, esančios žemėje, po uolomis, žvirgžde, skaisčiai trykšta iš atsitiktinio plyšio akmenyje...

Jis stverdavo laikraštį tarytum įkaitintą geležį. Kiekvieną rytą eidavo į Vydų namą pasiimti laikraščio, po to dar valandėlę palaikydavo jį rankose, dėdamasis, kad jis jam visai nerūpi. Bet paskui, sukaupęs drąsą, imdavo skaityti. Pasaulin atėjo taika, kažkas panašaus į taiką. Skaitydavo tai išsiblaškęs, lyg iš pareigos. Kompjeno ceremonijos nuotrauka aplėkė pasaulį tarytum įspėjimas[21]. Bet apie tai, ko jis ieškojo, buvo rašoma mažai, tik retkarčiais kokia žinutė, kelios eilutės apie ydas, tykančias prie dorybės vartų. Dori piliečiai, kurie patys jautėsi esą be nuodėmių, kartais griebdavosi plunksnakočių, norėdami išreikšti savo susirūpinimą. Kiekvieną kartą, dėdamas laikraštį į šalį, jis pajusdavo ramybę, gaubiančią jį tarytum laimės skraistė.

Vieną dieną jis perskaitė, kad atsiradęs įdomiųjų paveikslų autorius. Jis pasirodė esąs jaunas, perspektyvus dailininkas Hogenas S., žinoma, neturįs nieko bendra su ta įtartina vieta, kurioje rasti jo kūriniai. Iš tikrųjų jis, norėdamas parduoti, buvo atidavęs juos dailės salono savininkui, bet tas tiesiog neturėjęs vietos. Šis atradimas buvo aprašytas kaip didelis įvykis. Nuotraukoje Hogenas S. stovėjo šalia vieno paveikslo. Jis kiek laiko gyvenęs Paryžiuje ir mokęsis pas tą ir tą, bet tai jokiu būdu nepaaiškina jo paveikslų originalumo ir nė kiek nemenkina šlovės, kuria danai kaipmat apgaubė savos šalies talentą ir novatorių. Dar kartą užsiminta apie šių paveikslų ypatybę – savotišką neužbaigtumą, tačiau ir pats menininkas kukliai leidęs suprasti, kad tai esą tik eskizai, jis dar neketinęs jų rodyti publikai. Todėl ir delsęs prisipažinti, be to, dar prisidėjusios ir nemalonios aplinkybės, kuriomis paveikslai buvo rasti...

Visa tai Vilfredas perskaitė savo šaltame kambaryje. Pažiūrėjo į Hogeno nuotrauką, paskui į vieno paveikslo reprodukciją. Reprodukcija buvo

nebloga. Jis tuoj pastebėjo vieną dalyką, kurį reikėtų pataisyti, – buvo pažeistos proporcijos. Jis tyliai stovėjo stengdamasis suprasti savo jausmus. Nejautė nei baimės, nei pykčio, nei skausmo. Gal tik nusivylimą. Hogenu? Nežinia. Gal tuo, kad jo paties niekas neištraukė į dienos šviesą?

Jis tyliai nusijuokė. Padėjo laikraštį taip, kad straipsnis būtų matomas, – norėjo patikrinti, ar jis išves jį iš kantrybės, ar ne.

Bet laikraštis kalbėjo tai, ko jis negalėjo pakęsti, kas kėlė susierzinimą. Jis sulankstė laikraštį ir numetė jį ant stalo.

Bet laikraštis kalbėjo toliau.

Jis sulankstė laikraštį į siaurą juostelę ir sviedė į kampą. Bet laikraštis visą laiką kalbėjo tai, kas Vilfredui buvo nemalonu. Jis paėmė laikraštį, įmetė į krosnį ir uždegė, tokiu būdu sunaikindamas naujieną iš pasaulio, pilno dalykų, kuriuos jis išdavė. Atsisėdo prie klibančio stalo. Bet dabar pasigedo laikraščio: būtų buvę galima pakišti po klibančio stalo koja – nieko kito tinkamo jis nerado. Rašyti nesisekė. Jis išėjo laukan. Buvo šalta, plaukė debesys, artinosi žiema.

Nuėjo į stotį ir nusipirko kitą laikraštį, nusipirko visus laikraščius, kokie buvo. Dar eidamas namo, ėmė juos godžiai sklaidyti, visi jie pasakojo tą pačią istoriją – kai kurie romantiškai ir pakiliai – apie užsislėpusį genijų, kuris išniro iš nežinios, apie aplinkybes, tokias neįtikėtinas, kad jos atspindi patį gyvenimą. Čia pat buvo nuotraukų, darytų dailininko gimtuosiuose namuose šiaurės Zelandijoje: dailininkas raitas ant arklio, dailininkas prie molberto gamtoje. Jis labai nenorėjęs duoti nuotraukų, rašė laikraščiai, esąs drovus ir kuklus. Jo nuomone, menininkas turįs kurti tyloje ir ramybėje. Apie tai jis manąs taip, o apie tai – taip...

Pagaliau Vilfredas pajuto pyktį. Bejėgis pyktis šį kartą užgriuvo jį ne kaip kruvinas debesis, bet kaip švino luitas. Jis stovėjo ant kelio po pilkais medžiais ir jautė, kaip jį vis labiau apima šventas pyktis.

Jis spaudė po pažastimi laikraščius ir negalėjo ištverti nesijuokęs. Tiesiog žavinga! Negalėjai nesižavėti puikiai apskaičiuotu įžūlumu to apsukraus vyruko, kuris susitraukusiais vyzdžiais naktimis sėdėdavo "Šiaurės ašigalyje". Pasisavino svetimą darbą, norėdamas pakelti savo prestižą. Ne pinigų, ne, ir ne kitų įvertinimo siekdamas – tai Vilfredas, dabar stovėdamas po medžiais, gerai suprato, – o tik norėdamas sustiprinti menką pasitikėjimą savimi. Iš bejėgiškumo griebėsi šio manevro, gudrybės, kuri, kaip jis manė,

palaikys jį, kol atsistos ant kojų. Vadinasi, nebuvo degraduojąs nakties genijus, o gudruolis, kuris, žaisdamas savo niekingą žaidimą su trupučiu nuodų ir naktiniais nuotykiais, pergudravo ir save patį – buvo vienas iš daugybės garbėtroškų miesčionių, kurie savo pastogėje dedasi menininkais ir apgaulės keliu savaitei išgarsėja Liliputijos šalyje.

Jis negalėjo ištverti nesijuokęs. O kaipgi jis pats? Ko vertas jo žaidimas teptuku, fortepijonu, o dabar ir žodžiais, – visu tuo, kas mirtinai rimta tiems, kurie ne žaidžia, o iš tiesų *gyvena?..*

Tikriausiai ir jis toks pat apgavikas kaip ir kiti...

Vėjo šuoras įsisiautė pakelės medžiuose. Vėjas plėšė paskutinius lapus virš jo galvos. Staiga viskas nušvito. Taip, apgavikas, nors vis dėlto...

Jis su džiaugsmu, demonstratyviai išdarinėjo visokias grimasas. Kai galvoji apie save, visuomet atsiranda koks nors "Vis dėlto". Tada, kai aplinkui jį viskas taip ryškiai nušvito, jis pajuto dar kai ką – neaiškų džiaugsmą, kad turi savo slaptą gyvenimą, net jeigu jis jam ir pakenktų, džiaugsmą, kad jis su savo nedideliais talentais nesiveržia į viešumos šviesą...

Vieną vakarą jie paprašė jį pagroti. Taip, Margretė Vyd kartą, eidama namo, girdėjusi jį grojant. Jis pagrojo jiems, pamankštino savo sustingusius pirštus, kurie jau keletą mėnesių nebuvo lietę klaviatūros, parodė savo sugebėjimus grodamas Bachą, kuris vėl darėsi madingas, ir jį apėmė padūkęs noras atsiskleisti, *parodyti* kam nors, galbūt kaip tik jiems...

Jis griebėsi vieno dalyko, kito, užtušuodamas tas vietas, kur pirštai jo neklausė. Kai atsigręžė, Biorgė stovėjo kambario viduryje, apsuptas to keisto spindesio, kurį Vilfredas iš pradžių mintyse pavadino aureole. Jis ištiesė į Vilfredą abi rankas su nebyliu dėkingumu, su nuostaba, kuri tuoj tuoj galėjo pereiti į klausimą. Vilfredas pasijuto nejaukiai. Būtų norėjęs jiems atsakyti, viską paprastai paaiškinti: kad jam teko augti aplinkoje, kur buvo vertinama muzika ir kitokie estetiniai malonumai, žlungančiame buržuazijos pasaulyje, kuris vargu ar gerai veikia tą, kuris tampa savotišku jo padariniu. Būtų norėjęs paneigti tai, kas būtent šiuose namuose skambėtų kaip įžeidimas: kad jis esąs kažkas ypatinga, talentingas vienam ir kitam dalykui. Jis vunderkindas, amžinai likęs vystykluose, – tą irgi galėtų jiems pasakyti, bet žinojo, kad jie palaikys tai kuklumu. Tačiau jie šį kartą apsiėjo be klausimų. Taigi jie visi trys tebebuvo draugai, kasdien vis mažiau pažįstantys vienas kitą.

Staiga ant kelio, taip ryškiai nušvitus, jis pamatė, kad atėjo žiema: per vieną akimirką pereinamąjį metų laikotarpį pakeitė tikrumas. Ir jis pats kai kuo pasikeitė: po kelių mėnesių sapno toli nuo tikrovės grįžo prie to, kas buvo tikra, – prie savo gyvenimo su paslaptimis, kurių nenorėjo atsisakyti. Jo veidą iškreipė pikta šypsena – tegu būna, jis juk vaidina sau pačiam. Stovėdamas su laikraščiu rankose, su Hogeno nuotraukomis, jautė, kaip širdyje kyla niūrus įsitikinimas, įsitikinimas, kad pasaulis apgaulingas ir kad jis yra šio pasaulio dalis: jis ir geras, ir apgaulus, ir tyras, jis sėkmingai lošia netikromis kortomis, kuria šiokį tokį meną kitų naudai ir iš šių juokingų laimėjimų gali pasiglemžti sau pinigų.

Pinigai. Iš tiesų, jį erzino vienintelis dalykas – kad tasai Hogenas gali jo tris nevykusias tepliones paversti pinigais, kurie jį mažai tedomina. Jam svarbiausia "garbė"...

Staiga jam dingtelėjo mintis apie tuos kitus pinigus. Kiek ten jų galėtų būti? Jis tarytum matė juos, storus pundelius suglamžytų banknotų, – pinigus, kurie nėra uždirbti doru rankų ar minčių darbu. Jis pajuto nenumaldomą troškimą kaip tik *tų* pinigų, nes jie priklausė jam tik iš dalies, tik todėl, kad prie jų buvo prilipęs purvas, – jį domino tik tokie pinigai.

Jis kopė į kalvas ir juokėsi atsukęs veidą prieš vėją. Tegul ateina, kas turi ateiti, jo atostogos baigėsi. Suprato tai, dėl ko turėjo būti tikras visą laiką: dabar ateis audra ir sukels dulkių sūkurius. Galų gale ji sujauks viską.

Bet kai atsidūrė tarp namų po plikais medžiais, vis dėlto jam pasidarė gaila to, kaip jis gyveno šiuos paskutinius mėnesius. Galų gale, ką gi reiškia toji naujiena laikraštyje?

Dėl to niekas nepasikeitė. Tasai Hogenas jautėsi saugus. Keletas žmonių, kurie ką nors žino, neturi galimybės jį demaskuoti. Hogenas gudriai sužaidė suklastotomis kortomis – ir tegul! Niekas nepasikeitė. Juk jis pats dabar stovi čia, ramybės apgaubtame kieme, tarp dviejų namų, alsuojančių nuoširdumu, tarp žmonių, kurie, šiaip ar taip, pasidarė priklausomi nuo jo gerų darbų. Jie suteikė jam pagalbą, kurios masto ir patys nenujaučia. Už tai jis padėjo jiems, o šios pagalbos reikšmę jie gerai supranta: ji duoda galimybę ramiai dirbti tam, kuriam jis visų labiausiai norėtų padėti. Viskas taip gerai klostosi.

Jeigu panorės, viskas gali susitvarkyti. Jis paliko poniai Vyd raštelį, kad išvažiuoja į miestą. Per visą šį laiką jis buvo ten tik tris kartus. Kiekvieną

kartą, kai ten nuvažiuodavo, rasdavo laiškų iš motinos – iš viso yra gavęs penkis, ir jis, mėgaudamasis savo ramybe, rašė jai, kad jam čia gera, kad jis gali groti ir piešti, leido jai suprasti, kad kažkam ruošiasi, – rašė laiškus, pilnus apgaulingo rimtumo ir geraširdiško optimizmo, kuris kartais būdavo beveik nuoširdus. Jis rasdavo ir geltoną kortelę – šaukimą į karo tarnybą – ženklą, kad jį visur suras...

Šį kartą, nuėjęs į paštą, Vilfredas rado dėdės Renė laišką. Tučtuojau jį atplėšė. Laiškas buvo kupinas džiugios rezignacijos, dėdės Renė rašysena atrodė tarytum puošnus ornamentas: kiekvienas parašytas žodis tarytum glamonė pačiam žodžiui. Jis išėjo į gatvę ir apsižvalgė. Iki šiol jo pasivaikščiojimai mieste būdavo trumpi, prie gatvės kampų jis neatsigręžinėdavo, bet tiesiog greitai grįždavo į traukinį arba sėsdavo į taksi, įsitikinęs, bet ne visai nuoširdžiai, kad mintys apie persekiotojus yra tik įsikalbėtos.

Netrukus jis atsidūrė gatvėje prie "Šiaurės ašigalio". Krito snaigės, pasiekusios grindinį, jos tuoj ištirpdavo. Jis nužingsniavo išilgai namų, norėdamas susiorientuoti, kur yra rūsys. Atsargiai žengė nuo vieno kampo prie kito, apimtas jausmo, panašaus į buvusią baimę, ir tai jį staiga pradžiugino. Ant šaligatvio riedučiais važinėjo maža mergaitė. Staiga ji atbula nulėkė namo sienos link, tarytum pagrindas būtų išnykęs jai iš po kojų, griuvo ant nosies ir pradėjo verkti. Jis priėjo ir padėjo jai atsikelti. Mergaitė nustebusi įsispoksojo į jį: nebuvo pratusi, kad jai kas padėtų, paskui vėl griuvo ant žemės, kad jis vėl ją pakeltų. Bet jis jau buvo ją pamiršęs. Stovėjo ant nuolydžio prie namo, prie masyvių vartų su galingais užraktais ir geležiniu skersiniu. Pastebėjo, kad stiklas artimiausiame rūsio lange švaresnis negu kituose. Matyt, stiklai niekada nebuvo valomi, todėl tas, kuris buvo įdėtas tik prieš keletą mėnesių, puikavosi išdavikiškai švytėdamas. Už penkių žingsnių, paslėpti prie šoninės sienos, guli pinigai, jo pinigai. Laikraščiai nerašė, kad juos kas būtų radęs. Jis greitomis apsidairė, paėjėjo į šalį, kad būtų tikriau, dar perskaitė gatvės pavadinimą. Prie kampo vis dėlto atsigręžė. Diena jau ėjo vakarop, žmonės paniurusiais žvilgsniais grįžo po darbo namo. Kažkur toliau trinktelėjo pieno parduotuvės durys. Jis matė jas savo vidiniu žvilgsniu, jam nereikėjo atsigręžti, kad įsitikintų, kur kas yra. Ramybės laikotarpis jam jau baigėsi. Dabar prasidės audra.

Po to jis dar vaikštinėjo šalutinėmis gatvėmis. Bet kai tik atėjo laikas veikti, pasileido tenlink, iš kur buvo atėjęs. Buvo nuvargęs, iškankintas

širdyje besigrumiančių jėgų. Ant kalvos prieblandoje pamatė namus. Šitaip nejučiomis parėjo namo. Didžiajame name degė ryški šviesa, jo namelis buvo tamsus. Jis pasileido tekinas į kalvą, norėdamas pasprukti nuo pagundos, norėdamas ją atitolinti. Jam viskas buvo aišku. Ramybė baigėsi, bet ar negalima visko atidėti, bent vienai dienai?

Vos tik jis parėjo, tuoj tarpdury pasirodė Biorgė. Taip, vaiką jie pasiėmę pas save. Ne, jiems tai nesunku, priešingai, Margretė juk taip myli berniuką. Jie susilaukę svečių, norėję pakviesti ir jį, jis juk taip retai išeinąs iš namų. Gal ateisiąs dabar? Jis dar nepažįstąs jų draugų...

Biorgė buvo truputį išgėręs, nedaug. Kaip visada, išgėręs taurelę buvo atkaklus ir pasitikintis savimi. Ir Vilfredas norėjo sužadinti sau atkaklumą, kuris užgožtų kitą jo troškimą ir tikėjimą, kad viskas pasaulyje gera. Bet ar ne per vėlu dabar į svečius?

Kambaryje, į kurį jie įžengė, giliame fotelyje sėdėjo Hogenas. Jie pamatė vienas kitą iš karto, niekam dar nespėjus to pastebėti. Vilfredas tarytum nujautė – ne tai, kad ras čia dailininką, bet kad kažkas atsitiks. Jautė, kad dabar gerai valdo savo mimiką – veidas nieko neišdavė. Hogenas irgi neparodė savo nustebimo. Tik akimirką susičiaupė pabalusios lūpos. Buvo svečiuose ir kažkokia poetė trumpais sulaižytais plaukais (šukuosena buvo laikoma drąsia ir neįprasta), kai jie įėjo, ji kažką garsiai skaitė. Vilfredą pristatė gestais, kad jai nereikėtų nutraukti skaitymo. Jam padavė į rankas taurę. Jis girdėjo, kaip už lango medžiuose šniokščia vėjas, ir šis šniokštimas, tarytum akompanimentas keistiems eilėraščiams, pabrėžė lemtingą jų ritmą. Kai poetė baigė skaityti, užsimezgė pokalbis apie ją ir jos eiles. Buvo kalbama apie naujas poezijos tendencijas. Pašnekovai buvo pasidaliję į dvi stovyklas, eilių skaitymas dar labiau išryškino nuomonių skirtumus.

Vilfredas sėdėjo atsukęs nugarą į Hogeną ir jautė jo įsmeigtą žvilgsnį. Jis priėjo prie Margretės ir ėmė atsiprašinėti dėl vaiko. Ji irgi buvo neįprastai nuoširdi ir šneki. Matyt, jie jautėsi esą tarp draugų ir buvo puikiai nusiteikę, jų nedidelis pasitikėjimas pakilo dar vienu laipsniu aukščiau, negu būdavo šiaip kasdien. Biorgė priėjo prie Vilfredo su buteliais ir valgiu. Jį pasodino, padėję ant kelių lėkštę. Kažkas užsiminė apie muziką. Jį paprašė prie fortepijono, jis pagrojo kai ką iš Šopeno. Ir visą laiką jautė Hogeno žvilgsnį. Kažkas pusbalsiu ėmė šnekėti apie dailę. Kai jis pakilo nuo fortepijono,

visi paplojo. Kažkas užsiminė apie tris Hogeno paveikslus. Vilfredas pakilo, padėjo lėkštę ir taurę, jausdamas, kaip jį apima malonus jaudulys, priėjo prie Hogeno ir pasakė:

– Ak, tai jūs nutapėte tuos tris paveikslus. Sveikinu! – Ištarė be ironijos, be grimasų.

Hogenas atsistojo. Visi aplinkui kalbėjosi. Nė vienas jų nemostelėjo galva, nemirktelėjo. Abu kartu išėjo laukan po medžiais. Audra pašėliškai blaškė medžių šakas. Debesys lėkė tarytum įnirtę paukščiai, kur ne kur blyksėjo žvaigždės.

– Aš galiu jus demaskuoti, – pasakė dailininkas.

Jie stovėjo priešais vienas kitą, Vilfredas buvo kiek aukštesnis, jo pašnekovas turėjo pakelti galvą. Šis sukčius, kvailas garbėtroška pakliuvo į keblią padėtį, jis išgėrė tiek, kad prarado atsargumą.

– O kas bus toliau, kai jūs mane demaskuosite?..

Hogenas santūriai nusijuokė:

– Taip, jūs teisus. – Jis truputį padelsė. – Jums reikia pinigų?

– Taip.

– Vadinasi, šantažas.

– Ne, nebent jūs parduosite paveikslus.

– Aš galėčiau juos parduoti.

– Man reikia pinigų.

– Vadinasi, šantažas, – pakartojo Hogenas. Vilfredas trūktelėjo pečiais. Tikro pykčio jis niekaip negalėjo pajusti. Gniaužė kumščius ir slapta kurstė save. Vėjas taršė jiems plaukus. Jie buvo panašūs į du gaidžius, pašiaušusius prieš peštynes keteras.

Tačiau tikro pykčio jis niekaip negalėjo pajusti. Ką gi jis juto – ar ne savotišką susižavėjimą?..

– Jūs klausiate, ar man reikia pinigų, – ramiai pasakė jis. – Aš atsakiau: taip, bet man reikia ne jūsų pinigų.

– Jūs apsukrus! – nedelsdamas atsakė Hogenas.

Vilfredas nusijuokė.

– Mes abu apsukrūs. Bet aš nenorėčiau, kad istorija pasiektų Vydus. – Hogeno veidu nuslydo gaiži šypsena. Ir tada Vilfredas pajuto užplūstantį tikrą pyktį. – Aš čia pagyvenau kurį laiką, ir man čia buvo taip gera, kaip niekada anksčiau.

– Geriau negu kalėjime?..

– Taip.

Greiti klausimai, greiti atsakymai. Vilfredas pasakė:

– Aš atiduodu jums paveikslus dėl vienos priežasties. Jūs išaiškinote teoriją, kuri man buvo neaiški. Tai mane ir paskatino juos nupiešti.

– Bet jūs jų nebaigėte. Aš juos baigiau.

Ir tada Vilfredas pajuto piktą džiaugsmą – vadinasi, paveikslai sugadinti. Iki šiol jam ruseno neaiški viltis kada nors dar pamatyti tuos tris paveikslus. Bet dabar šis kvailys jau subjaurojo juos savo teptuku. Piktas džiaugsmas jo širdyje kovojo su nusivylimu ir pykčiu. Jį visą dieną persekiojo nuojauta, jausmas, kad kažkas baigėsi. Jis žinojo tai eidamas į gatvę prie rūsio, jis vos vėl ten neįlindo.

– Jūs nieko nepasakysite? – paklausė Hogenas.

– Ką aš galėčiau pasakyti?

– Jūs mane ne taip supratote. Aš klausiu jus tiesiai: jūs nieko nepasakysite jiems – laikraščiams?

Kvailys. Kvailys, ištepliojęs svetimus paveikslus ir pasisavinęs juos dėl garbės. Kvailys, apgaule sutvirtinęs silpną pasitikėjimą savo menku talentu, apgaule, dėl kurios dabar dreba. Vadinasi, jiems, kvailiams, tai yra taip svarbu.

– Kas jums šovė į galvą užbaigti tuos prakeiktus paveikslus! – negailestingai tarė Vilfredas.

Kelyje automobilis darė posūkį. Šviesos blykstelėjo į juos tarytum žaibai. Norėdami susišnekėti, jie dabar turėjo kalbėti garsiau, nes audra siautėjo tarp medžių ir namų. Hogenas prilindo visai arti prie jo ir beveik sušuko:

– Ar nutapysite man daugiau?

Hogenas manė, jog kužda, tačiau tai buvo kuždesys per audrą. Ryški jo mimika suteikė žodžiams kažkokios prieštaringos prasmės. Vilfredas ėmė juoktis. Staiga jis panoro parodyti žiaurumą.

– Dešimt tūkstančių, – pasakė jis. Hogenas ėmė trauktis atbulas, bet Vilfredas neatsitraukė nė per pėdą. – Klokite dešimt tūkstančių kronų, ir aš tapysiu jums jūsų prakeiktus paveikslus.

Jis matė, kaip Hogenas mostaguoja rankomis, jis pats iškėlė rankas, dabar jau sugniaužtais kumščiais, pajutęs ilgai lauktą ryžtą.

Bet netrukus vėl nuleido rankas. Kažkas išėjo pro duris; per kiemą nusidriekė šviesos trikampis, tačiau jų nepasiekė. Modernioji poetė valandėlę pastovėjo šviesos ruože nežinodama, kaip jai pasielgti; audringame vėjy ji atrodė tarytum senė nuslinkusiais plaukais. Durys vėl užsidarė, ir tamsa maloningai paslėpė ją, atsitūpusią prie laiptų; jie girdėjo tiktai garsą. Hogenas kažką ištiesė jam tamsoje. Tai buvo vizitinė kortelė. Vilfredas pajuto ją savo rankose. Jis su pasibjaurėjimu pajuto, kaip dailininko ranka palietė jo ranką. Vėjo gūsis susilpnėjo.

– Taigi, mažumėlę apie šį bei tą pasišnekučiavome... – Dailininko akys piktai žybtelėjo. Ar jis girdėjęs, kad poryt čia koncertuoja viena jo žemietė? Esanti labai talentinga dama. Apie tai rašė laikraščiai. Beje, Vydai ją pažįsta – Miriama Stein, gal ir jis ją pažįstąs, bet tik negalįs to parodyti, juk jis dabar danas...

Jį tarytum užliejo šalta šviesa. Miriama... Vadinasi, ji pakeitė savo pavardę Goldstein į Stein – ši idiotiška mintis jam pirmiausia atėjo į galvą.

– Aišku, žydė, kaip ir daugelis kitų, – staiga agresyviai prašneko Hogenas. Atrodė, kad jis nori išprovokuoti susirėmimą. Vilfredas matė Hogeną drebantį, išblyškusį, nes šis troško – troško, kad jį sumuštų? Kad demaskuotų?

– Taigi mažumėlę apie šį bei tą pasišnekučiavome! – piktai pakartojo dailininkas. Jis truputį palaukė, lyg norėdamas, kad žodžiai pasiektų pašnekovą. Vilfredas pasijuto netyčia užkluptas: kas jį turėjo paveikti? Kodėl jie visada atranda jo silpnąsias vietas? Miriama... O gal jis ją paminėjo tik todėl, kad ji jo "žemietė", norėdamas parodyti, kad Vilfredą nesunku sukompromituoti, kad ir jis, Hogenas, turįs rankose kozirį ir galįs demaskuoti tuo atveju, jeigu...

Dailininkas nuėjo palikęs jį vieną su vizitine kortele rankoje.

Akimirksnį pajuto piktą džiaugsmą, kad štai jis galėtų panaudoti kortelę prieš Hogeną, bet paskui suprato esąs nugalėtas. Ką Hogenas gali žinoti apie Miriamą ir jį? Nieko. Tačiau piktas instinktas dažnai pakužda, kokia užuomina galėtų paveikti priešininką. Nelemta kortelė – per vėlu, jis nuginkluotas.

Viskas per vėlu. Ramus gyvenimas sudaužytas, baigėsi. Negalima netgi kova tarp dviejų lygiaverčių apgavikų – jo ir Hogeno. Per vėlu. Jis nuginkluotas.

Tačiau ir naujoji kova... Per audrą jis sugebėjo išsikovoti paliaubas, kaip ir visas pasaulis išsikovojo, išsimaldavo paliaubas, nors tuoj pat vėl ėmė galąsti ginklus... Ekscentriškoji poetė pro šviesos plyšį vėl įsmuko vidun. Viename jos neoromantiškų eilėraščių kalbama apie tai, kad žmogus šiame Dievo sukurtame pasaulyje turįs tapti visiškai laisvas. Jis įsikišo kortelę į kišenę. Gerai, kad ramybės laikotarpis baigėsi. Įėjo į kambarį padėkoti šeimininkams. Kažkas neįprasta atsirado Margretės akyse. Biorgė buvo truputį apgirtęs. Palaimingai atsilošęs giliame fotelyje, tame pačiame, kuriame Vilfredui įėjus sėdėjo Hogenas. Biorgė laimingas, apsiblaususiomis akimis pažvelgė į jį.

– Kur padėjai Hogeną? Ar neužmušei kartais?

Vilfredas norėjo su jais atsisveikinti. Ar neužmušęs Hogeno? Jis pažvelgė į ramias Biorgės akis – šį kartą skaidrus ledas buvo pralaužtas pavasario, šilumos, Biorgė buvo laimingas. Bet instinktas jį vedė teisingu keliu.

– Ne, neužmušiau. O jis jūsų draugas?

– Draugas?.. – vienu metu pakartojo Biorgė ir Margretė. Kažkas ėmė tvenktis.

– Aš tik šiaip sau paklausiau...

Jis norėjo pulti prieš juos ant kelių, nes nuojauta sakė jam, kad dabar bet kokia draugystė baigta, nes jis apgavikas, negalįs savęs suvaldyti. Norėjo pasakyti jiems, kad jo nedidelės paslaugos iš tikrųjų yra jų paslaugos jam, kad tas truputis, ką jis parašė jiems, leido prasiveržti jo sugebėjimams, kurie, kaip jis mano, būtų galėję išaugti šioje tyloje ir ramybėje – jeigu svetimos jėgos jame ir aplink jį nebūtų vėl nubudusios ir pavertusios jį benamiu – čia, kur jam taip jauku ir gera...

Atsivėrė durys. Tarpduryje su skrybėle ant galvos pasirodė Hogenas. Siauras jo veidas buvo baltutėlis kaip tie stimuliuojantys milteliai, kurių jis išgėrė lauke.

– Ar žinote, kad jūsų draugas ir nuomininkas... ir aš... – Jo balsas trūkčiojo. – Mes sudarėme sutartį... Matote, jis yra dailininkas – gal jūs to dar nežinojote?.. – Dabar Hogenas atsisuko į Biorgę, jo žvilgsnis maldavo padėti išsisukti iš situacijos, bet kartu buvo ir piktas. – Sakyk, ar tavo apsakymus jis irgi rašo?

XV

Jis pabudo suvokdamas viską, kas įvyko. Girdėjosi audros šėlsmas. Tebebuvo naktis.

Nejaugi kažkas dainuoja?

Ir štai atgijo prisiminimai. Biorgės žvilgsnis šokinėja nuo Hogeno prie Vilfredo, nuo Vilfredo prie Hogeno, žvilgsnis kupinas protesto ir maldavimo, – juk negali būti, kad pasaulyje tėra vien išdavystė... Ir Margretė, vos tik Hogenas įėjo, tuoj pašoko, lyg nujausdama, kad atsitiks kažkas bloga. Abiejų žvilgsniuose protestas ir maldavimas.

Ir Hogenas – tą pačią akimirką jis pasijuto nelaimingas, ir ne todėl, kad padarė bloga kitiems, bet kad atskleidė savo nepasitikėjimą savimi ir polinkį save žeminti.

Paskui jis išėjo. O Vilfredas vėl paklausė. Ne, jis nesąs jų draugas, jis draugaująs su ta poete... Bet jie nepasiteiravo, ką reiškia Hogeno klausimas, ar jis nerašąs už Biorgę? O jis, Vilfredas, – jis ir nebūtų galėjęs to paaiškinti, tai buvo pernelyg sudėtinga, susiję su daugeliu kitų apgaulių: su paveikslais, su jo danų kalba, jo pavarde, "Šiaurės ašigaliu", Renė...

Tikri žmonės... Jis matė juos stovinčius apšviestame tarpduryje, susierimusius, galimas daiktas, jis atėmė iš jų paskutinį tikėjimą... Kas čia galėtų dainuoti?

Audroje buvo girdėti balsas, plonas mergaitės balselis. Jis gulėjo lovoje visas drebėdamas ir kažkur už savo minčių sienos girdėjo šį balsą. Staiga kažkas švilptelėjo, o po to vėl uždainavo:

Štai kokosas per vandenis plačius –
Gražuolis Vilis plaukia.

Jis apsivertė ant nugaros ir pasidavė nevilčiai. Buvo patikėjęs šia galimybe. Paskui nustojo tikėti, nes pikta lemiančių ženklų rodėsi vis daugiau. Jam pasidarė nesvarbu, ką galvoja Biorgė ir Margretė, – išdavė jis jų idiotišką paslaptį ar ne. Kaip seniai jo gyvenime bebuvo kažkas tikra.

Tik dabar jis suvokė, kad lauke iš tikrųjų dainuojama. Buvo pats vidurnaktis, todėl visa tai atrodė labai neįtikėtinai. Bet vis dėlto tebebuvo ta pati naktis. Per vieną parą nutrūko visi ryšiai.

Jis vėl išgirdo dainuojant – tą patį kvailą posmelį:

...Pigiai gali jį gauti.

Audra užgožė dainelę. Jis vienu šuoliu šoko iš lovos. Kieme dar tebesilaikė tamsa. Basas apėjo namus – nieko nebuvo matyti. Staiga kažkas žengė prie jo. Moters balsas paklausė:

– Ar gali su manimi pasikalbėti?

– Kas čia?

– Irenė.

Jis paėmė jos ištiestas rankas – jos buvo šaltos lyg ledas. Įsivedė ją į vidų, užžibino šviesą. Įpylė taurelę jai ir sau, uždegė cigaretes. Ramybė baigėsi, jis jau ir anksčiau tai žinojo.

– Ar tu prisimeni mane? – paklausė ji šiek tiek koketiškai. Apsivilkusi šviesiu pavasariniu kostiumėliu, ji virpėjo iš šalčio. Tą kostiumėlį jis prisiminė. Kitados šiek tiek jautė jai simpatijos. – Turėjau sudainuoti tą dainelę, – pasakė ji atsiprašinėdama. – Iš pradžių aš pašvilpavau.

– Kaip sužinojai, kur aš gyvenu?

– Ne, jie to nežino, – greitai atsakė ji. Jis susigėdo, nes kaip tik to ją ir klausė. – O aš... aš kartą pamačiau tave einant keliu. Aš čia dirbu vienuose namuose... – Ji neaiškiai mostelėjo galva į lango pusę.

Jie sėdėjo ir rūkė. Jis galvojo, kokiu tikslu ji čionai atėjusi, šiuo plonu kostiumėliu, pasišiaušusi nuo vėjo. Jis atsargiai paklausė:

– Gal galiu tau kuo nors padėti?..

Ji nusijuokė:

– Tai aš atėjau tau padėti!

Iš susirūpinimo ji net pasilenkė pintame fotelyje. Fotelis sutraškėjo. Ji išsigandusi krūptelėjo. Vėjas purtė medžius.

– Jie ieško tavęs.

– Kas?

– Jie. Aš atėjau tavęs įspėti.

– Kas tie "jie"?

– Dėl pinigų. Tu paspukai su pinigais. Kitus suėmė.

– Lošėjus?

– Egono nesuėmė. Ir dėl kortelių... Tu ir jas išsinešei – nario bilietus...

– Na ir kas? – Klausinėjo ir atsakinėjo jie greitai, uždusdami. – Ir kas? – pakartojo jis. Ko ji iš tikrųjų siekia?

Ji atrodė įsižeidusi.

– Aš atėjau tau padėti.

– Tikrai? – atsiliepė jis abejingai ir pripylė taurelę. – Kai dėl tų mėšlinų kortelių, tai galiu pasakyti, kur jos yra. O pinigai...

– Kas su jais? – Klausimas buvo pernelyg skubotas.

– Išleidau. Juk jau keli mėnesiai...

– Kur kortelės?

Neatrodė, kad ji galėtų būti pavojinga, kad būtų puolusi į neviltį, priremta prie sienos, nebuvo panaši į žmogų, kuriuo būtų galima pasinaudoti kaip šantažo įrankiu. Jis neskubėdamas paaiškino, kur užkasti "Šiaurės ašigalio" narių bilietų likučiai. Neišsidavė, kad ten dar ne viskas. Tik dabar suvokė, kodėl juos užkasė: norėjo turėti atsargą ir kad jie nerastų pinigų tuo atveju, jeigu...

– Ar galėtum nubraižyti planą? – paklausė ji. Jis, paėmęs popieriaus lapą, pieštuką, stropiai nubraižė. Ji abejingai įsikišo planą į kišenę. – O tie paveikslai... Juk ne jis juos piešė, ne Hogenas, o tu bijai pasirodyti ir prisipažinti.

– Ko man bijoti?

– Egono! – Ji vėl ėmė skubėti.

Truputį pagalvojęs, jis paklausė:

– Kodėl Egono?

– Todėl, kad jis tavęs nekenčia.

Dabar iš tikrųjų reikia pagalvoti. Jis užsidegė cigaretę ir apsimetė galvojąs. Ji paklausė:

– Tu to nežinojai?

– Ko?

– Kad jis ją myli. Kad visą laiką ją mylėjo. Kad ji engė jį kaip įmanydama, vaikė kaip šunytį, vertė tarnauti savo meilužiams, ta pasileidusi kumelė...

Jį nustebino neapykanta jos balse. Su savo perpučiamais drabužiais ji atrodė tokia silpnutė, tokia bejėgė. Bet liesos rankos nervingai gniaužėsi.

– Tai, vadinasi, Egonas ieško pinigų? – paklausė jis.

– Jis ieško tavęs! – greitai atsakė ji ir atkišo taurelę, kad įpiltų.

– O kaip pinigai?

– Pasirodo, tu juos turi?

Jis klausinėjo ją, norėdamas laimėti laiko. Bet ją išprovokuoti buvo nesunku. Jis nusijuokė:

– Tu gudruolė. Vadinasi, manai, kad aš turiu pinigus, ir jeigu atiduosiu juos tau, tu nepasakysi Egonui, kur aš gyvenu?..

Ji atsakė iš lėto:

– Tau atrodo, kad aš tave šantažuoju?

– Taip, – atsakė jis.

Pažįstamas vaizdas: jie buvo panašūs į dvi kates arba į šunį ir katę, iš kurių vienas traukiasi, kitas puola... Bet jos žvilgsnyje pasirodė sumišimas, kuris viską paneigė. Ji pastatė taurelę – neišgėrusi.

– Aš norėjau tau padėti.

Jos sumišimas buvo tikrai nuoširdus, tą jis aiškiai matė. Jis suprato, kad galėtų tuo pasinaudoti. Bet taip pat suprato, kad viskas atsigręžtų prieš jį, vos tik ji pasijustų įžeista.

Jis kilstelėjo, perbraukė ranka per plaukus. Ji atšlijo.

– Nereikia! – sušuko jis.

– Bijai?

– Tu bijai.

Lyg dvi katės. Šioje dvikovoje nėra bailiai besivejančio šuns.

– Tu bijai Egono. Bijojai jo visą laiką. Tu sukčiavai lošdamas kortomis. – Ji pasakė tai vienu atsikvėpimu, kaip kažką iš anksto paruošta.

Gal vis dėlto ją kas nors atsiuntė?.. Gal ji vis dėlto įrankis? Jis greitai pagalvojo apie pinigus, apie tai, koks galėtų būti jo vaidmuo šiame lošime.

– O policija? – paklausė jis.

– Na taip, – karštai atsakė ji. – Jie irgi ieško, visų ieško: mūsų, tavęs... Nejaugi tu nesupranti? Jie ieškojo visai ko kito... miltelių... kokaino. *Nejaugi nesupranti?*

Jos žodžiai skambėjo tarytum malda, tarytum prašymas, kad ir ją kas nors priimtų į laivą, į tą patį laivą:

– Jeigu tu ką nors pasakysi dėl paveikslų...

– Aš nieko nesakysiu dėl paveikslų.

– Jie tuo netiki! – bejėgiškai pasakė ji. – Egonas netiki.

Matydamas, kaip ji gniaužia jo paduotą taurelę, jis patikėjo ja. Juk viskas

taip aišku. Jie mano, kad jis, norėdamas atgauti paveikslus, pasirodys, mano, kad jis griebs šį jauką, jie mano, kad jis juos išduos. Jiems atrodo, kad jis apvogs juos ir įskųs. Jie mano... Egonas mano, kad jis, norėdamas išgelbėti savo kailį, pasinaudos proga ir padarys viską, kad sukištų juos į šaltąją. Taigi jie bijo. Ir niršta. Ir jis, įsimylėjęs Egonas, gražuolis su juodomis garbanomis, jis niršta ir dreba iš baimės.

– Juk aš sakiau, kur galima rasti korteles, – nuvargusiu balsu tarė Vilfredas.

– Mes patikrinsime.

– Mes?

– Ne, jie nesiuntė manęs čia. Bet aš juos sutinku, ir jie paklaus...

Ji vėl atrodė sumišusi. Ir jis staiga suprato: kas kartą pagautas, tas jau nepaspruks.

– Tu kažkur čia dirbi?

Ji patraukė pečiais, liesais pečiais, dengiamais plonučio kostiumėlio. Ji kiek aprimo. Papasakojo apie areštus. Adelę nuteisė aštuoniolikai mėnesių už sąvadavimą, spekuliaciją, lošimą ir dar dievai žino ką. Ji pasakojo tai piktdžiugiškai, kažkaip vaikiškai, nors buvo visai rimta. O Madam – ji iš tikrųjų buvo aukštuomenės dama. Nuteista ilgam.

Viso to laikraščiai nerašė. Jis nesuprato, kodėl. Ji vėl patraukė pečiais.

– Jie labai daug ką stengiasi nuslėpti. Nes nori išaiškinti kitus dalykus...

Be to, ar jis nežinojęs, kad Adelės pavardė visai kita? Ji kilusi iš Švedijos, iš Dalarnos. Kalbant apie Adelę, jos lūpos persikreipė.

Taip, dabar jis žino, ko siekė slėpdamas korteles: norėjo turėti kuo išsipirkti. Norėjo pinigus ir likusias korteles turėti atsargoje. Norėjo ir dar kai ko daugiau. Norėjo turėti laisvę nusikalsti, o tai jį viliotų ir šauktų silpnybės valandomis, puikiomis valandomis, kai pagundos atrodo tokios saldžios. Jis pajuto sūrio kvapą – tarytum puvėsiai į jį padvelkė paslaptis, gaubianti šią atvirą merginą, kuri atėjo pas jį su savo gerais ketinimais ir su piktais, iškreiptais ketinimais, kilusiais ne iš jos. Jis užkasė korteles ir saugojo jas įsitikinęs, kad tai, kas bloga, sugrįš ir kad jam reikės ginklo, kad jam reikės ginklo, net jeigu ir niekas nesugrįš, nes gera turėti atsargai ką nors bloga. Laikraštyje taip ir buvo parašyta: "Šantažisto rankose..."

– Lola mirė, – pasakė ji.

– Lola?.. – Jis negalėjo prisiminti. Iš tikrųjų negalėjo prisiminti.

Ji paklausė:

– Ar vaiko vardas tikrai Renė?

– Kaip? – sušuko jis.

Vilfredas pašoko. Stovėjo virš jos iškėlęs rankas, būtų galėjęs dabar ją primušti arba pasmaugti. Paskui nuleido rankas jausdamas, kaip jas riečia mėšlungis. Ji apkabino rankomis jam kaklą. Ji lenkė jį prie savęs. Netikėtai jos liesame kūne atsirado jėgos.

Audra blaškė medžių viršūnes. Ant skruostų jis pajuto jos karštas ašaras. Plonas kostiumėlis tarytum savaime nuslydo ant žemės.

Taigi, kas turėjo ateiti, atėjo. Jis kopė nuo namų aukštyn į kalvą, stumdamas vaiko vežimėlį, jį krėtė šaltis. Audra nurimo, bet įkyrus vėjas košė kiaurai; jis sandariau užtraukė vežimėlio stogelį. Atėjo tai, ko turėjo tikėtis. Jis pažvelgė žemyn į namus su kažkokiu gailesčiu. Ten buvo kažkas, kas jį saugojo: draugystė, tikėjimas. Prisiminė santūrų Biorgės balsą rytą: "Tas Hogenas – mums ne draugas..." Jis vylėsi, kad Vilfredas ką nors paaiškins.

Atėjo. Jis tarytum norėjo apsaugoti vaiką nuo tos globos, kurios jie jam negailėjo, kad vaikas irgi netaptų apgaulės tarpininku šiuose namuose, būtent šiuose vieninteliuose namuose, kur apgaulingas lošimas nutrūko, virtęs tikėjimu, juokingu, bet tikru, – tikru tikėjimu, kol pagaliau ir jis dings.

Irenė!.. Visi jo spėliojimai pasitvirtino. Pasitvirtino ir jos įteigti spėjimai. Jie gulėjo susiglaudę, pilni pasitikėjimo saldybės, ir kalbėjo apie visa, kas buvo, taip, kaip jiems atrodė, kad buvo. Tačiau jie negalėjo nulemti savo likimo, nė vienas iš jų negalėjo.

Yra jėgų, kurios jiems nepavaldžios. Yra jėgų, kurių rankose įstatymas, ir jėgų, kurių rankose, pašėlusiose, pilnose neapykantos, plaukuotose, yra kiti dalykai: tos rankos gniaužė kortas tarytum ginklą. Priešiškos jėgos buvo visur, ir jis prisišaukė jas pats, ir šauks jas tol, kol pats turės jėgų.

O ji?.. Ji nesišaukia jokių jėgų. Ši jauna mergaitė plonu drabužėliu tiesiog išklydo iš kelio. Jos vardas Jeni. Kodėl gi ne? Juk visa gali turėti keletą vardų. Net ir neseniai siautusi audra. Piktu vardu ją vadino tas, kuris be pastogės klajojo šaltyje, ir švelniu vardu tas, kuris klausėsi audros sėdėdamas kambaryje, kuriam audra niekuo negrasė. Visa turi keletą vardų, du ar net daugiau. Žmonės vadina daiktus vardais, bet nežino, kad jie patys keičiasi priklausomai nuo savo požiūrio į daiktus, kad stebėdami ir liesdami daiktus

jie darosi nuo jų priklausomi, atiduoda daiktams savo esybės dalį ir patys nejučiomis pereina nuo gėrio prie blogio. Viskas susilieja kaip tame žvaigždžių lietuje, krentančiame iš mechanizmo "Šiaurės ašigalio" lubose, drėgname rūsio koridoriuje chimeriškai būtybei paspaudus tablo mygtuką.

Jis žvilgtelėjo į berniuką po vežimėlio stogeliu. Juo labiau vežimėlis kretėjo per kelio akmenis, juo kiečiau vaikas miegojo. Pasitikėjimas šios būtybės, kurią jis pasisavino, buvo kažkuo provokuojantis. Grėsmingas atrodė landšaftas – visas tas nuogumas, kuriuo jis grožėjosi. Galbūt jie tyko jo kalvų papėdėje, tie iš baimės drebą vyrai plaukuotais kumščiais ir godžiais žvilgsniais, žvilgsniais, kurie trumparegiškai, beprotiškai godėjasi visko, kas jiems atrodo verta godulio. Gal visa nelaimė ta, kad kiekvienas stengiasi įvertinti situaciją ir veikia pagal ją – teisingai ar neteisingai? Prakeikta priežasčių ir pasekmių grandinė, kuri įtraukia visus. Būdami vaikai, jie sėsdavo į rogutes kalno viršūnėje, kad būtų įdomiau, užsimerkdavo ir pasileisdavo žemyn cypdami iš baimės. Jie žaidė savo laime.

Taip, laimė tai viskas.

Jis negali suprasti tų lošėjų, kurie aukoja miegą ir visus jausmus, bandydami laimę. Jie bando laimę, nes pralaimėjo. Bet ką gali bandyti tie, kurie išlošė? Juk jie laimėtojai. Jis matė tik godžias pralaimėtojų rankas, tų, kurie tyko aplinkui ir laukia, kada jis prieis arčiau. Pralaimėtojai pavojingi. Gal Irenė jau išdavė jį? Dabar jie, ko gera, rausiasi po šiukšlyną Bispebjergo kalvose, gal jau rado korteles, ne visas. Jie galvoja: "Tas šunsnukis apsidraudė. Jis apmovė mus, o pats apsidraudė, na, mes jį dar sučiupsim".

Po audros išaušo nuostabi diena. Jis vaikštinėjo su kūdikiu vežimėlyje ir gėrėjosi nors ir šaltu, bet puikiu oru. Žvelgė į raudonus stogus ten žemai, kur gyveno kažkas, kuo galima pasitikėti, kur ir jis pats buvo apgaulingai atsidavęs tam, kas jam atrodė patikima. Biorgė, Margretė... Atgręžęs veidą į ten, iš kur pūtė nestiprus vėjas, jis ėmė vaipytis, tai buvo tikras grimasų šturmas prieš tuos, kurie stipresni už šaltą vėją, žiemos pranašą. Kalėdų vakarą iš kaminų kalvų papėdėje kils dūmeliai, tuo tarpu Adelė iš Dalarnos sėdės kalėjime kitame miesto gale, nereiks jai megzti kojinių, ir gaus ji ryžių košės, kuri kalėjime yra didelė prabanga. Jos rankos nenuils, jos ištvirkęs kūnas nepalūš. Dėl aštuoniolikos mėnesių kalėjimo ji negaus galo, ji dar suburs savo bendrus dideliam, azartiškam lošimui.

Keliu nuo stoties kažkas kilo aukštyn. Tai buvo Margretė ir Biorgė Vydai. Jie žengė iš lėto, buvo matyti, kad jie įsileidę į rimtą pokalbį. Jam atbudo jo buvęs sugebėjimas klausytis – ne užsiglaudus už durų, bet pro oro sluoksnius, klausytis virpesių, kurie nepasiekia ausies, bet persiduoda – tą pačią akimirką, kai kalbėtojas pasiunčia impulsą – klausytojui, sugebančiam atspėti, pakankamai įžvalgiam ir jautriam.

Jis girdėjo, kaip ji ramina jį, esą ne viskas buvo apgaulė, esą jis, Vilfredas, nieko neišdavęs. Iš jo kalbos suprato, kad jis, Biorgė, irgi niekad tuo netikėjęs, jis tik, naudodamasis vyriška privilegija, išsakęs savo pesimizmą, o jos pareiga dabar esanti jį perkalbėti – to jis ir siekęs. Vilfredas, stovėdamas ant kalvos su vaiko vežimėliu, jautė, kad viskas vyksta pagal *jo* norus.

Jis suformavo juos pagal jų poreikį kuo nors pasitikėti, pagal pasitikėjimą, kurio jiems taip reikėjo ir kurį jis turėjo jų širdyse sukurti, ir dabar jo uždavinys yra palaikyti tą pasitikėjimą. Jis jų sūnus paklydėlis, jie dabar tyrinėja jo klystkelius; jis atnešė jiems skausmo, be kurio jo įsūnystė būtų netobula, nes atrodytų idiliška ir kartu netikra.

O dabar – viskas tikra. Jis padarė jiems paslaugą. Užmokėjo savo skolą, sukeldamas neaiškų įtarimą, kad jis juos išdavė.

Bet geras darbas bus neužbaigtas, jeigu jis neištaisys padėties, jeigu nesuteiks jiems nedrąsios vilties, kad viskas gerai. Viltis – tai spinduliuojanti tėvų laimė, brangakmenis, kuriuo galima juos užhipnotizuoti, nes kai įsmeigęs akis vis žiūri į blizgantį daiktą, tai, kas neblizga, jau nebegali visko užtemdyti. Tam ir reikalinga abejonė.

Jie visada reikalaus šios abejonės. Kol jiems reikės kažko šalia jų. Paskui jie užmirš jį. Bet tuo tarpu neužmirš. Jis šaltai nusijuokė. Taip, skausmo jis galės jiems suteikti.

Čia jis pamatė dar kai ką. Jie jau priėjo paskutinį kelio vingį, ėmė žengti greičiau kaip žmonės, kurie artinasi prie to, ko bijo. Tada pasirodė nedidukė mergaitė mėlynu palteliu su siauru kailio apsiuvu. Vilfredas matė, kaip jie valandėlę pastovėjo žiūrėdami vieni į kitus. Paskui mergaitė nuėjo. Biorgė pašaukė ją atgal. Vilfredas matė, kaip jis pasirausė palto kišenėje, kur dažniausiai nebūdavo pinigų, ir kaip ji, Margretė, kažką ištraukė iš rankinuko, po to mergaitė padarė kniksą ir linksma nubėgo pakalnėn. Mergaitė mėlynu palteliu atrodė taip nekaltai, kažkuo panaši į Erną, narsiąją merginą fronte; štai, atrodo, ir ji gavo arbatpinigių – savo kryžių ir kaspiną, savo diplomą,

kurį galės pasikabinti rėmuose... Jis matė, kaip jiedu įėjo į namus nešini laišku.

Tai Irenės laiškas jam. Jis tą žinojo. Pagalvojo: "Aš būčiau tai žinojęs net ir nematęs, šiandien tokia diena, kai žinai viską".

Medžiai niūniavo savo dainą, tačiau ne švelnią, o grėsmingą. Per pievą nustraksėjo voveraitė, išgąstingai bandydama savo likimą. Akimirką ji atsigręžė į Vilfredą. Jį pagavo smarkus pyktis. Kodėl, velniai griebtų, voverė neriogso medyje, kur jai daug saugiau? Jis galėtų mesti į ją lazda, nudėti ją vien todėl, kad ji įžūliai gundo savo likimą.

Ne, greičiau ji tai daro iš baimės, provokuoja iš baimės, kaip kad būna sapne, tada, kai imi garsiai rėkti įžeidžius žodžius pavojingam priešui, kad jis parodytų savo priešiškumą ir smogtų, fatališkas įžūlumas kartu yra lydimas ir baimės... Jis treptelėjo koja. Žvėrelis reagavo taip, kaip vertė būtinybė. Bet kiek palypėjęs aukštyn, vėl provokuodamas iškišo galvą iš už kamieno. Vilfredą apėmė nesuvaldomas įniršis ant to kvailo žvėriūkščio.

– Ak tu bjaurybe! – sušuko jis ir stvėrė pagalį.

Bet tuo metu vaiko vežimėlis ėmė riedėti į pakalnę – kriaušio link. Jis pribėgęs griebė vežimėlį. Visas iš nervų virpėjo. Užsikorė sau ant sprando prakeiktą vaikigalį...

Jis vis dar laikė pagalį rankoje. Galėtų ištraukti vaiką iš vežimėlio ir užkasti. Galėtų suręsti medinį kryžių su sentimentaliu įrašu, meiliais žodžiais apie savo neapykantą viskam, ką užsikrauna sau ant sprando.

Jis nuleido ranką, numetė pagalį. Ar ne vis tiek, vaikas yra jo, ar ne jo. Ir apskritai – ar galima *turėti* vaiką? Jis matė, kaip Biorgė įėjo į namus Margretei iš paskos. Matė, kaip jis dar atsigręžė ir pasidairė į kalvas.

Ir tuo pat metu Vilfredas suprato, kad dabar Biorgė bus jo tėvas. Jis tai ištarė garsiai. Bandė protestuoti, purtė galvą, kalbėjo tokius žodžius kaip "biologiškai" ir panašiai. Bet širdyje buvo įsitikinęs ir prieštaravo tik tam, kad prieštarautų.

Ką gi, tada jis turės apvilti šį tėvą. Tėvai tam ir yra. Jis yra matęs tėvų portretų, kabančių virš pačių tėvų, sėdinčių svetainėse lempos šviesoje, – švelniuose žvilgsniuose prasiskverbdavo amžinas priekaištas, jį po lempa sėdintys tėvai paveldėdavo ir perduodavo toliau nesibaigiančia priekaištų virtine – iš tėvo sūnui... Tėvai tam ir yra, kad būtų apviliami, įžeidžiami, kankinami abejonių, o dar labiau vilties, tai likimo nuskriausti žmonės,

sėdintys prie lempų po portretais žmonių, sėdinčių prie lempų po portretais, vis tolyn ir tolyn, karta po kartos, žvelgiantys su viltimi ir baime. Visa jų nelaimė yra jų viltis, viltis, kad ateinanti karta bus geresnė. Šiuo baimingu laukimu jie automatiškai apnuodydavo sūnus. Kaip laiptų pakopos, bedvasės ir banalios, pereina viena į kitą, taip ir jie perduoda bausmę toliau vilčių teikiančiam jaunimui, išleisdami sūnus į pasaulį, su kuriuo jie patys negalėjo susidoroti. Tada sūnūs juos ir apvildavo – juk tai taip paprasta. O tėvai, nelaimingi ir kartu pajutę palengvėjimą, laižydavosi savo žaizdas.

Jo širdis pasidarė kaip kietas akmuo – tapo tokia, kokia jis norėjo kad būtų. Dabar jis buvo vienas, kiti buvo – kiti. Jo širdyje buvo vien tik keršto troškimas, susitelkęs tame viename raumenyje. Kartą Biorgė jį pavadino mažuoju Hamletu. Gal todėl, kad jis turėjo neišnaudotų talentų, kurių nežinojo kur dėti? Kodėl? Kodėl jiems taip imponuoja vienišas princas Hamletas, nešiojantis širdyje kerštą, bet nesiryžtantis jo įvykdyti, nes viskas, ką jis kalba, tėra tik žodžiai? Viskas tėra tik žodžiai, o apsimetimas tik dėl apsimetimo, – žaidimas spaudžiant tironui tėvui, Elsinoro kapinėse gūdžiu balsu reikalaujančiam keršto. Jis reikalauja keršto ir atpildo, kaip reikalauja visi tėvai atitaisyti visas tas gėdingas apgaules, kurios, jų nuomone, ir buvusios jų nelaimės priežastis...

O taip, jis pažįsta šį lošimą, jis – laimingasis Mažasis Lordas, princas iš Drameno gatvės, truputį protingas, truputį padūkęs, truputį nenuoširdus. Jis lošė trokšdamas būti vienas. Štai dabar jis tai pasiekė. Ar įmanoma sustoti lošti tą lošimą, į kurį daugelis žiūri taip rimtai. Lošimą pradėjo tėvai, vilčių turintys žmonės, tie, kuriems žūtbūt reikia pateisinti savo pralaimėjimą.

Po velnių, verčiau tegu būna tie įtūžę jo persekiotojai negu tas išsigimęs Biorgė ir jo gyvenimo kūrinys, sudėliotas iš žodžių apie savo kančią. Jeigu *jo*, Biorgės, viltis žlugs, tai jis galės rašyti ir apie tai ir džiaugtis savo kančia, dar viena kančia. Menininkai – prakeikti sutvėrimai, jie nepasisotina kančiomis, jie gali jas obliuoti, gludinti ir jomis negyvai užkankinti savo artimą. Prakeikti menininkai, jie visada stengiasi sukilninti susikurtas kančias; jie mato šį apgaulingą kilnumą, dvelkiantį nuo benamių hamletų, kurie klajoja po pasaulį, gąsdindami jį savo elgesiu.

Taip, Biorgė tinkamas, jį galima pasirinkti sau tėvu. Biorgė bevaikis, tas trūkumas jį ir taip jau puošia. Tėvus reikia pasirinkti ir apvilti vieną po kito. Robertas? Dar vienas tėvas, kurį galima kiek laiko pakankinti, – neveiklus,

bet visada draugiškas, linkįs, kad trečioji ir ketvirtoji karta dar labiau ištobulėtų. O jis pats? Dabar jis irgi tėvas. Štai vaikštinėja su svetimu kūdikiu, stengiasi įsijungti į apgautų tėvų grandinę, iš anksto prislėgtas nepateisintų vilčių naštos, už kurią jis savo ruožtu atsikeršys tam vaikeliui, kurį užsikorė sau ant sprando biologinės tikimybės būdu ar iš spontaniško sentimentalumo...

Reikia padaryti galą šiai virtinei, šiam beprasmiškų vilčių tęsiniui. Kurioje nors vietoje grandinę reikia nutraukti – ten, kur grandis silpniausia!

Jis tarytum vagis įkišo rankas po šiltomis antklodėmis vežimėlyje, čiupo kūdikį ir pergalingai iškėlė jį virš galvos, pasiruošęs trenkti į akmenis ir nutraukti grandinę, kuri visada yra beviltiška, nesvarbu ar ji atsiranda dėl aklo spermos įsiveržimo į makštį, ar dėl slaptų troškimų, skriejančių į naujas kartas ir didinančių nelaimes.

– Štai, Egonai! – sušuko jis. Stovėjo aukštai iškėlęs kūdikį.

Apačioje, tarp savo rankų, matė Hareskuvo kalvas, apšviestas šaltos saulės šviesos ir išmargintas lekiančių debesų šešėlių. Matė, kaip į kiemą išėjo Biorgė ir prisidengęs ranka nuo saulės ėmė žiūrėti aukštyn.

Jis stovėjo aukštai iškėlęs kūdikį ir jautė, kaip po visą jo kūną sklinda tamsiųjų šaltinių jėga, niūrus įsitikinimas, kad tik blogis buvo ir tik jis bus.

XVI

Vyras su cigaru iškėlė berniuką aukštai virš galvos ir išmetė į orą.

Už jo nugaros sukliko moteris. Jis pagavo berniuką savo stipriomis rankomis, atsisuko ir ramindamas ją nusišypsojo. Paskui vėl išmetė berniuką aukštyn.

Kiekvieną kartą, kai berniukas atsidurdavo apačioje, jis pamatydavo ant žolės išskleistą staltiesę, ant jos išdėliotas mėlynas lėkštes ir žvilgančius sidabrinius įrankius, pamatydavo bokšteliais sulankstytas servetėles mėlynais pakraštėliais, aukštas taures, žirbuliuojančias geltonu Mozelio vynu. Bet kai jį iškeldavo virš jo horizonto ribos, jis pamatydavo keturkampius

geltonus javų laukus tarp žalių pievų, didelius baltus namus ir raudonai dažytus svirnus, alėjas, vedančias prie namų, pilkus dulkėtus kelius, subėgančius į vieną platų kelią išilgai upės, tamsiai žalius medžius ir vešlius krūmus paupyje, o virš galvos mėlyną dangų su baltomis debesų pilimis. Paskui viskas išnykdavo, ir jis vėl atsidurdavo apačioje prie staltiesės: rudas vabalas rėpliodavo tarp gorgoncolos ir stiklainio su alyvomis...

Vyras su cigaru vis juokėsi. Stovėjo pačiame pakraštyje, tik plonas metalinis turėklas skyrė jį nuo bedugnės – jis vienu metu matė viską. Vyras vis juokėsi ir vis mėtė berniuką aukštyn, taip, kad šis pakaitomis išvysdavo čia landšaftą tolumoje, čia vėl staltiesę. Buvo lyg du pasauliai: vienas žemai, kur patiesta staltiesė, su puikiais valgiais, kur jaukūs dėdžių ir tetų balsai, ir kitas pasaulis, panašus į spalvotą paveikslėlį iš "plačiojo pasaulio" vaikiškoje knygelėje; šis pasaulis nebuvo baisus, kol berniukas skriedavo aukštyn į padangę, bet kai vyras su cigaru akimirką jį išleisdavo iš rankų ir jis imdavo kristi žemyn, o paskui vyras pagaudavo jį stipriomis rankomis, – tada būdavo baisu: iš pradžių todėl, kad jis lėkdavo oru, o paskui todėl, kad jį pastverdavo tokios stiprios rankos, kad rodydavos iš jų niekada neištrūksi. Jis skrajojo aukštyn ir žemyn tarp dviejų pasaulių ir pašėliškai juokėsi, nes žinojo, jog iš jo laukia, kad jis juoktųsi. Pagaliau vyras apsuko jį rankose ir priglaudė prie savęs taip, kad trumpa jo barzda dūrė jam į veidą. Cigarą vyras išsiėmė iš burnos, bet jo kvapas liko barzdoje ir visur, ir štai dabar, visai iš arti, jis galėjo matyti, kad barzda susiraičiusi smulkiomis garbanėlėmis, veido oda daili, įdegusi, tvirta, tiktai akys neįtikėtinai švelnios, tarytum maldaujančios.

Ko jos galėtų maldauti? Kad jis juoktųsi?

Jis juokėsi.

Cigaru kvepiančiame veide apie akis atsirado smulkių raukšlelių, o barzda prasiskyrė ir ėmė be balso juoktis, bet juokas slėpėsi ne joje, o tik raukšlelėse apie akis. Akys ir toliau maldavo. Tenai, gilumoje, jos buvo liūdnos, beveik tokios kaip Koros akys. Gilumoje akys buvo liūdnos ir bejėgiškos, todėl berniukas juokėsi dar labiau, juokėsi nesustodamas, kol cigaru kvepiantis vyras pagaliau pastatė jį ant žemės ir paklausė:

– Vaike, iš ko tu juokiesi?

Kažkas už jų nugarų pasakė, kad Mažasis Lordas visada juokiasi ir kad esą puiku būti mažam ir mokėti juoktis...

Vyras su cigaru pažvelgė į jį tiriamu žvilgsniu. Jis atsitūpė ir įsižiūrėjo jam į akis.

– Sakyk, *tėte,* – rimtai paprašė jis.

– Tėte.

– Ar myli tėtę?

– Myli tėtę.

– Nagi, pagauk mane!

Vyras bėgo mažučiais greitais žingsneliais, pasišokinėdamas, kad atrodytų, jog bėga iš visų jėgų.

Berniukas pasileido iš paskos, kiek lėčiau, negu galėjo, kad nepasivytų tėvo. Jie bėgo gilyn į mišką. Aplink troškiai kvepėjo pušys. Vyras ėmė bėgti greičiau, berniukas sekė iš paskos ir įsijautęs pamiršo, kad neturi jo pagauti. Jie pribėgo prie ežerėlio, tamsiai spinduliuojančio pro medžių kamienus. Vyras bėgo pieva išilgai kranto, berniukas iš paskos. Dabar jis būtų galėjęs jį pagauti, jeigu ne dideli vyro batai, kurie kas žingsnis galėjo jam įspirti. Berniukas pasileido dar greičiau, pribėgo prie vyro iš šono ir apkabino jam kojas.

Vyras sustojo giliai alsuodamas.

– Tu pagavai mane, vaike! – Jis tvirtai prispaudė vaiką prie savęs, paskui, nepaleisdamas iš rankų, atitraukė jį toliau. – Ko gi tu nesakai, kad pagavai mane.

– Pagavau tave.

– Taip, pagavai. O dabar eime maudytis.

Vyriškis nusimetė drabužius nuo įkaitusio kūno. Ant baltos odos juodavo plaukų salos. Jis nubrido nuo akmenuoto kranto, paplaukė, paskui apsisuko ir ėmė artintis.

– Dabar tu!

Berniukas numetė žemėn marškinėlius, kelnaites, paskui gražiai juos sulankstė, nusiavė batukus ir kojines ir drebėdamas sustojo ant tamsaus ežero kranto.

– Na, dabar tu! Tėtė tave palaikys!

Berniukas įbrido ir aiktelėjo, kai vanduo pasiekė šlaunis...

– Tėtė tave palaikys! – Balse nekantrumo gaidelė.

Dar pora atsargių žingsnių, vanduo pasiekė bambelę...

– Griūk į priekį, tėtė palaikys!

Keliai pakirsti baimės, rankos bejėgiškai ištiestos virš vandens.

– Na, kas yra? Kas atsitiko?

Saulės blyksny tarp medžių viršūnių matyti iš vandens kyšanti galva su trumpa barzda; įdegęs veidas ir balti pečiai visai čia pat ir vis dėlto taip toli, taip be galo toli.

– Na, eik šen...

Akys užmerktos, keliai pakirsti, jis stovėjo, bijodamas prasimerkti. Bet tą pačią akimirką pajuto, kaip tėvas jį sučiupo į glėbį, ir štai – jie vieni du apsikabinę vandenyje kaip beždžionės. Ledinis šaltis smelkiasi iki pat širdies, rodos, ji tuoj tuoj sustos. Bet štai jie vėl atsidūrė ant kranto.

– Dabar pabėgiosime, kad sušiltume!

Jie bėgiojo ratu nedideliame žolės lopinėlyje, kur ne taip dagu kojoms, aukštas vyras rudu veidu ir baltu kūnu su plaukų salomis ir berniukas, baltas, smulkutis, su šlapiomis garbanomis, besiplakančiomis jam į skruostus ir kaklą.

– Šaunus berniukas! O dabar rengtis...

Užsivilkęs savo lengvus drabužėlius, jis iš naujo pajuto, kaip jam šilta ir gera, o vyriškis tuo tarpu vilkosi krakmolytus marškinius, segėsi petnešas, rišosi kaklaryšį.

– Narsus vyras, nebijai vandens!

Užsidegė cigarą. Mėlynas dūmas lyg šydas nusidriekė pro medžių kamienus, padvelkė maloniu kvapu ir nuotykių dvasia, – kažkuo priminė didįjį kilimą namie ant sienos, nors ten – žmonės ir elniai, ir niekas nerūko cigaro.

Vyras paėmė berniuką už rankos. Kaip būtų gera, kad kelias atgal, prie staltiesės, būtų daug daug ilgesnis – toks auksinis takelio spindesys ir šviesos blyksniai, krintantys pro kamienus.

– Kurgi jūs buvot dingę, po galais!

– Maudėmės ežerėlyje.

– Ir Mažasis Lordas maudėsi? – išgąstingas klausimas.

– O kaipgi? – Vyras vėl pritūpė priešais jį. – Maudeisi su tėte?

Berniukas linktelėjo galva.

– Ką jis sako?

– Sako, kad maudėsi su tėte. Viešpatie, juk žodį "mama" jis ištaria po kelis šimtus kartų per dieną...

Žmonės, sėdį prie staltiesės, ėmė juoktis. Vyras atsisėdo ir valiūkiškai stvėrė iš lėkštės raudoną jūrų vėžį. Kitoje staltiesės pusėje pasigirdo atodūsis, gal netgi šūksnis:

– Tu *jį* paėmei?!

Vyriškis padėjo vėžį atgal.

– Tu jo norėjai?

– Ne, bet jis čia taip gražiai gulėjo. Ta raudona spalva...

Jie vėl ėmė juoktis. Visą laiką kažkas juokėsi. Vyriškis čiupo kitą vėžį, atsilaužė žnyplę ir padėjo atgal.

– Štai dar ir čia tau bus raudona spalva!

Baltu veidu, lengvas kaip šešėlis žmogus, kurio balsas sklido iš kitos staltiesės pusės, – dėdė Renė...

Iš tikrųjų – tarytum didžiajam gobelene namie, nors ten yra elniai. Priekyje elnias ir dvejetas vyrų trumpomis kelnėmis, su plunksnomis už skrybėlių, ir dvi damos, o giliau, tarp medžių, bėgantis elnias, ir šunys, taip pat bėgantys tarp medžių, vis gilyn ir gilyn. O tolumoje upelis su tiltu, nedidelis namukas ir vėjinis malūnas keturiais sparnais, o viršuje debesys. O dar toliau, toks smulkus, kad beveik sunku ir įžiūrėti, miško pakraštys su mažyčiais elniais ir šunimis adatos auselės dydžio – visi bėga, bėga, skrenda lyg vėjas tolyn į paveikslo gelmę...

Dėdė Renė tarytum šviesus šešėlis paveikslo gilumoje – balsas, ranka su baltais gestikuliuojančiais ore pirštais, o šalia jo mėlynais šilkiniais drabužiais princesė su šydu – teta Šarlotė. Kai ji keliasi, šnara ir šiugžda sijonai. Ant galvos skrybėlė su visu rožynu, o dar aukščiau – skėčio skliautas su plonu permatomu tiulio apvadu. Dama iš gobeleno. Ir motina, jos balsas: "Maudymasis šaltame vandenyje vaikui neišeis į gera..."

Smagus juokas vyro, laikančio geltono vyno taurę saulėje. "O kodėl gi ne?" Balsas, kuris gali viskam sakyti "kodėl gi ne" – dar vienai taurei vyno, alyvoms, cigarui. "Kodėl gi ne?" Ir juokas, kuriam prieštarauti nėra prasmės... Ir jam atsakantis lengvas juokas, motinos, skubančios nusileisti.

Toliau, jau už paveikslo ribų, ritmingas vežiko Olseno knarkimas lando pavėsyje – skrybėlė nusmukusi ant nosies taip, kad, atrodo, vešlūs ūsai auga tiesiog iš skrybėlės. Žolėje voliojasi tuščias alaus butelis. Tingiai ilsisi savo stove prie pasostės botagas, atremtos į žemę nuleistos ienos. Toliau tarp medžių šmėkšo bėri arkliai, virš žvilgančių nugarų spiečiai musių.

– Na, Olsenai, gal ir jūs truputį užkąstumėt?

Vežikas pabunda, prieš tai sodriu knarktelėjimu tarytum užbaigęs savo kelionę po sapnų karalystes, atsisėda, nusiima nuo galvos skrybėlę ir patrina ją rankove.

– Dėkui, būtų ne pro šalį...

– Galite nusimesti švarką, Olsenai. Šiandien tokia kaitra, kad tik laikykis.

Olsenas sutrikęs palaiko švarką ant rankos, po to gražiai padeda ant žolės kietus rankogalius ir šalia pamušalu į viršų švarką.

– Gal vėžio, Olsenai?

Olsenas žiūri išpūtęs akis. Nežino, kaip valgomas jūros vėžys. Atsargiai ragauja baltos vėžio mėsos. Raudoname veide išsiskleidžia plati šypsena.

– Na kaip, Olsenai, patiko? Gal taurę Mozelio?

Olsenas delsia, dirsčioja į Pilzeno alaus butelius, drėgnus, neseniai ištrauktus iš upelio.

– Jeigu leisite...

Didžiulė ranka įgudusiu judesiu stveria alaus butelį, prisideda prie lūpų. Po akimirkos butelis jau tuščias, ir žiūrovai negali atsistebėti.

– Tai bent Olsenas! Jūs turėsite išmokyti ir mane.

Visi juokiasi, klega... O paskui – sidabrinis garsas, visi kiti balsai nutyla. Teta Šarlotė dainuoja:

Kalnai ir slėniai driekias prieš akis,
Kadais jaunystėj ankstyvoj regėti.

Sidabriniai garsai skrenda virš staltiesės, virš bedugnės krašto, virš slėnio, kur balti namai ir raudoni svirnai. Balti, šviesiai pilki, rausvi tonai ir spalvos. Visur švelnios linijos, nieko aštraus.

– Vato[22].

– Ką pasakė vaikas? Ką tu pasakei, vaikeli?

– Vato...

– Berniukas lyg niekur nieko pasakė "Vato"! – Juokas, išgąstis, nuostabos kupini žvilgsniai.

Dėdė Renė vikriai atsikėlė, perėjo į tą pusę, kur stovėjo berniukas, prisimerkęs nužvelgė vaizdą.

– Dieve brangiausias! Dar to betrūko!

Vėl juokas, ėmė keltis ir kiti. Berniukas užprotestavo: jeigu visi atsikels ir išeis iš paveikslo, tai ir paveikslo nebebus.

Vėl ir vėl juokas. Visi vienas po kito eina į tą vietą, iš kur reikia stebėti, ir stengiasi įvertinti paveikslą. Saulėtą orą suvirpina sidabrinis tetos Šarlotės balsas:

Vaikystės balsas smelkias į ausis,
Mąstyti verčia, bet neleidžia man liūdėti.

– Gražus balsas, malonu klausytis.

– Ak, tiktai tarp saviškių. Šiaip jau, Dieve saugok...

Dėdės Martino balsas, jis kalba su kąsniu burnoje:

– Visai susuksi vaikui galvą su savo menais. Trejų metų, ir lyg niekur nieko pareiškia: "Vato"!

– Trejų su puse, – pataiso kitas, motinos, balsas.

– Taip, taip, trejų su puse, bet tai vis tiek nenormalu! – Dėdės Martino su kąsniu burnoje balsas. Šis balsas visada teisus ir mėgsta dažnai kartoti tą patį. – Būtų bent pasakęs: "Manė. Pusryčiai žolėje"[23].

– Ne, ne, jokiu būdu ne Manė, gobeleno technika, virpėjimas... – Tai protestuojantis dėdės Renė balsas.

Paskui vėl dėdė Martinas:

– Gal jūs visi išėjote iš proto? Ar norite, kad mes čia nutrokštume?

Dar vienas balsas uždainavo, šį kartą vyro, darnus ir nesmarkus, vyriškio su cigaru:

Miške pas senąjį erelį tuoj bus puota šauni,
Tepasilinksmins jo vaikeliai, tepasišoks jauni.
Štai paukščiai jau pragydo, jų giesmės jau pasklido,
Lakštingala vadovavo, chorui visam dirigavo.

Ir vėl juokas. Visą laiką juokas, nors balsai nuolat nesiderina, daug daugiau negu kalbos. Juokas nustelbia viską, nors dar kažkas dainuoja. Juokas viską užgožia ir užtrina.

– Tiesiog baisu žiūrėti, kaip surimtėjo vaikas, stovi štai toks paniuręs, ir vis tai per jūsų menus!..

Kumščiai sugniaužti iš užsispyrimo, o šis jau pereina į pyktį. Kumščiai sugniaužti, o jis pats traukiasi atbulas nuo storulio, tiesiančio į jį rankas, ir vis arčiau glaudžiasi prie vyriškio su barzda.

– Taip ir reikia, mažuti, laikykis arčiau tėtės...

Cigaro kvapas, sumišęs su Mozelio vyno kvapu, su eglių ir pušų kvapais ir su motinos kvepalais, bangele nuvilnijusiais per visą staltiesę. Tėvo apkabinimas – nedrąsus, kažko ieškantis; maldaujančios akys. Vežikas Olsenas pasitraukė į lando šešėlį, susiėmęs glėbin valgio ir keletą butelių alaus. Kvapas, pasklidęs nuo vežiko Olseno jam keliantis, kvapas arklių, odos ir dar kažko nesuprantamai malonaus – jis pavadino jį "sodininku". Ir staiga – aplinkui spiečiai mašalų, įkyriai lendančių ir kandančių.

– Ak, pažiūrėkite koks dangus!

Sąmyšis. Šūksmai. Paskubomis renkami daiktai. Viena griebiama, kita išmetama. Lietaus lašai krenta tarytum šilti pinigėliai. Visi sulipa į lando, tarytum stogą užsitraukia ant galvų atlenkiamą dangtį, sėdi jaukiai susiglaudę į netvarkingą kupetą, jausdami odos kvapą, o lietus pliaupia ant staltiesės, ant butelių. O čia dar ant karietos pažyra kruša – nesibaigiantis džiaugsmingas chaosas, drama. Danguje greiti tamsūs šešėliai, šešėliai ant pabjurusios žemės, ant šlapios staltiesės ir sumirkusių valgių. Bet toliau, už geležinkelio trasos, – sodybos ir keliai, skaisčiai nušviesti saulės.

Čia – naktis, ten – diena. Drama.

Ir staiga – visko kaip nebuvę, vėl saulė, drabužiai ir kiti daiktai džiūsta tarp medžių.

– Viešpats ilgai negaišo – trys minutės, ir viskas!

Trys minutės? Amžinybė, nuostabi amžinybė, kupina dramatiškų išgyvenimų. Žolėje šlapias kaip skuduras gulėjęs rožinis skėtis rūpestingų rankų pakeltas ir išskleistas, jis žliuginas ir atrodo varganai...

Amžinybė. Dramatiška amžinybė. Drama nuslinko toliau, į slėnį. Dabar ten viskas greitai aptemo. Ten – naktis, čia – diena.

Amžinybė, pilna įspūdžių, metai, gyvenimas. Arkliai krušai kertant stovi susiglaudę, vieno galva, kito uodega, tarytum gipsiniai arkliai ant komodos namie, tarnaičių kambaryje. Žvilgantys lašai žolėje ir ant šakų, begalybė spindinčių lašų – jie visur, netgi ant voratinklio tarp dviejų eglučių – tinklu užtrauktų vartų, į kuriuos įkliūva musės, blaškosi, spurda ir žūsta. Klastūnas voras vikriai kabarojasi gijomis ir iš lėto pradeda savo puotą – prie sidabru padengto stalo, užlieto žydro dangaus šviesa, trykštančia pro medžius.

Kažkas eina pro šalį...

Ak, tai prekeivis, persikreipęs, susikūprinęs žmogutis,viena koja ilga, kita trumpa, ausyse auksiniai auskarai, raukšlėse ant kaklo juodo purvo pėdsakai. Jį irgi kviečia prie stalo šlapioje žolėje, jis nusisegęs nuo nugaros atidaro savo nemažą skrynutę, joje raibuliuojantys akmenys ir sagės, raudona, mėlyna, lyg nuo vaivorykštės nutiškę lašai, auksu ir sidabru inkrustuotos šukos, mažučiai auksiniai rėmeliai su karaliaus Oskaro portretu, perlų karoliai, sagtys.

Ir vėl skamba juokas, kažkas juokiasi, grožisi, perka. Pinigai plaukia iš liemenių kišenių. Prekeivis irgi šypsosi, juokiasi, nors neteko tokių gražių sagių – trijų sagių, vienos sagtelės ir perlų vėrinio, o gavo tiktai kažkokius bjaurius pinigus. Ir jis, ir jie šypsosi, juokiasi. Prekeivį valgydina, girdo vynu, alum, jis viską kiša į angą barzdoje – sūrį, mėsą, duoną, pyragus, susikišo – ir kaip nebuvę. Ir vėl juokas. – "Tai bent pokštas! Turėsite ir mane išmokyti".

Minutės? Valandos? Ne, amžinybė! Amžinybė, kupina išgyvenimų.

Kažkieno rankos... Prekeivio ranka – iki šiol jis visą laiką slėpė ją už nugaros – dabar ji išlenda iš rankovės tamsybių. Tai ne ranka, tai juodos žnyplės. Šūktelėjimas. Atsiprašinėjimai. Ir vėl juokas. Žnyplės sučiumpa aukso grandinėlę ir prikiša berniukui prie akių. Žibantis auksas juodose žnyplėse. Iš miško išplasnoja varnos ir kranksėdamos nusklendžia virš bedugnės. Vienaip čia, pievelėje, kitaip ten, virš bedugnės, kur dabar piktai kranksėdamos sukiojasi varnos, kur krinta debesų šešėliai; jos skrenda į tamsos karalystę, kur viskas buvo užlieta šviesos tada, kai vyriškis aukštai iškeldavo berniuką, taip aukštai, kad jis galėdavo nužvelgti visą slėnį. Bet nuo tada prabėgo amžinybė! Dabar ten bedugnės tamsa. "Bedugnės tamsa" – balsas motinos, skaitančios jaukiais vakarais, skaitančios baisias istorijas, iš knygos, kurioje piešiniai, piešiniai... šviesūs slėniai su gumbuotais medžiais, ir slėniai, kurie staiga aptemsta, o medžiai juose ima raitytis ir šliaužti dugnu lyg šliužai po vešlia lapija, kur tamsu ir drėgna: "Bedugnės tamsa"... Beveik tas pats vaizdas, kuris ką tik buvo šviesus ir džiaugsmingas, beveik tas pats, bet vis dėlto skiriasi kaip dangus nuo žemės. Čia jau nėra nei žvilgančių lašų, nei išsiliejusios saulėje vaivorykštės. Jis pats nupiešė du paveikslus – prasėdėjo daugybę vakarų su akvareliniais dažais dėžutėje, su magiškomis tabletėmis juodoje dėžutėje; čia buvo visos spalvos, į kurias galėdavai panardinti žvilgsnį; galėdavai neatitraukdamas akių žiūrėti į žydrą

spalvą, kol širdis prisipildydavo šviesaus ilgesio, o tada perkelti žvilgsnį prie mistiškos tamsiai raudonos, kuri iškart imdavo gąsdinti savo paslaptingumu. Tuos du paveikslus jis vis norėjo piešti vėl ir vėl; tas pirmasis – "Šviesusis kraštas" – nusižiūrėtas iš knygelės su paveikslėliais, bet kiekvieną kartą iš naujo keistas ir perkomponuotas, o tas kitas – "Bedugnės tamsa" – irgi nusižiūrėtas iš storų knygų juodais viršeliais didžiosios spintos apačioje, iš kur padvelkdavo paslaptingas dulkių ir popieriaus kvapas kiekvieną kartą, kai jis lįsdavo ten išsitraukti knygos, vieno tų storų juodų tomų... ("Ak, vaikas vėl lenda į spintą!..")

Prekeivio žnyplės pasirodydavo ir dingdavo grėsminguose vaizduose to, kas turėjo ateiti arba jau buvo praėję. Žnyplės išlindo iš rankovės, vikriai sutvarkė prekes skrynutėje, vėl užsimetė skrynutę ant pečių; tada galvos mostas, bedantė šypsena – ir štai jis šmurkštelėjo į mišką, dingo staiga, kaip ir buvo pasirodęs, tapo kažko dalimi – paties miško.

Bet žnyplės toliau rodydavosi iš tamsos. O tada, kai jos pasirodė pirmą kartą, – ar nebuvo tai priminimas ir įrodymas? Gal jis prisiminė prieš pamatydamas, gal tai, ką matė, buvo slogaus prisiminimo įrodymas? Iš kurių laikų tas prisiminimas? Jis buvo visada. Visi daiktai yra, jie ateina ir išnyksta gąsdinančia seka, jie išnyra ne iš to, kas buvo, bet savaime, iš begalybės, kur visų dalykų pradžia....

– Dieve brangiausias, iš kur vaikas visa tai *žino?..*

– Kur jis galėjo tai *matyti?..*

– Jis niekad nėra *girdėjęs* tokių dalykų...

Žodžiai tariami skirtingų balsų. Bet troškimas pabėgti nuo žnyplių buvo visada, dar prieš tai, kai jis pamatė jas išlendant iš tamsios tuštumos švarko rankovėje, – visada būna tokių, kurie stengiasi pavyti ir nustverti iš už nugaros, ir tokių, kurie nori pagauti iš priekio. Voras bėga gija savo tinklo, o ten spurda musės, nieko neįtardamos, kas jų laukia, kol ir iš priekio, ir iš užpakalio jas apraizgys tinklas, vienu kartu ir pastvers, ir pagaus. Bėgimas gobeleno tamsuma, tarp priekinio vaizdo ir fono gilumoje toli už šviesių damų ir ramiai stovinčio elnio, už malūno sustingusiais sparnais, bet priešais medžiotojus ir smulkučius elnius bei šunis pačioje paveikslo gilumoje, ten, kur jokia gelbstinti ranka tavęs nepasieks.

– Betgi Kora nesikandžioja...

Ne, Kora nesikandžioja. O visi kiti šunys. Visi kiti...

– Bet juk visi tau draugiški...

Taip, visi. Tik ne tie, kurių kiti nežino: vyras su žnyplėmis, pabaisa, sergstinti savo tinklą, kuris gali būti užtrauktas bet kur, priešais kiekvieną angą, pabaisa, kuri gali pagauti kiekvieną, pagauti ir *jį*.

– Ak, berniukas, atrodo, miega...

Prieš miegą ir vos pabudus, o ypač dažnai miegant jis mato vyrus su žnyplėmis, su greitais šunimis tankmėje už nurimusių malūno sparnų prie upelio, pakelėje, šalia tilto, kur dangumi plaukia šviesūs debesėliai... už viso to – jis vienas tankmėje, niekas negali ateiti jam į pagalbą, už jo nugaros žmonės su puolančiais skalikais ir žnyplėmis vietoj rankų, o iš priekio tarp medžių ištemptas nematomas tinklas; visi jie tūno tankmėje, skleisdami grėsmingą tvaiką, kuris irgi gali jį pagauti. Ar bėgsi šen, ar ten – visur tave pagaus ir sulaikys tvaikas – prisiminimas to, kas kažkada išgyventa, kas riša tave su praeitimi. Žvaigždės, matomos naktį iš verandos virš Frognerio įlankos. Jos irgi yra simbolis to, kas amžina ir kas įsirėžę į jo mintis apie amžinybę, kurios dalis jis yra, mažytė dalelė, pačia savo egzistencija suvokianti, jog niekas neišnyks.

Jį laiko iškėlęs vyriškis su cigaru, tas, kuris taip skaidriai juokiasi, jį laiko aukštai iškėlęs vyriškis, kuris sako "Kodėl gi ne? Kodėl gi neišgėrus dar vienos taurės?", kuris sako "Kodėl gi ne?" damoms šviesiais rūbais priekiniame gobeleno plane, medžiotojams trumpomis kelnėmis – jis ir pats yra vienas iš jų. Jo pakelti antakiai visiems atrodo taip valiūkiškai ir linksmai. – "Kodėl gi ne? Kodėl gi ne?.."

Jiedu eina, jis ir vyriškis su cigaru, laimingai pereina tankmę su medžiokliniais šunimis, eina taku per sąsmauką, kur iš abiejų pusių vanduo, kopia į Skovliu kalvas, pro šiltnamį, besileidžiančios saulės spinduliuose švytintį visais stiklais, – jis irgi papuošalas, mirguliuojantis deimantais, atsakantis saulei dėkingumo spindesiu. Jiedu eina iki pat kalvų viršūnių... Kas gi ten? Ten moteris. Ji ateina iš besileidžiančios saulės, iš saulėlydžio žaros, ir gražią jos galvą supa šviesos vainikas. Ji žengia lengvai, ji žino kiekvieną uolos nelygumą, ji pati šių uolų dalis. Bet juk tai ponia Frisaksen, jauna madam Frisaksen, ta pati, kuri ateidavo pas juos padėti skalbti, ta pati madam Frisaksen, kuri gyvena raudonai dažytoje trobelėje įlankos gale, kur vakaro saulėje kabo padžiauti tinklai, nebaisūs tinklai, jie nieko negrasina pastverti. Vyriškis su cigaru pakyla ir eina jos pasitikti ištiesęs abi rankas, ir ji eina jo link – tiesiai iš saulės, tarytum būtų jos dalis, irgi ištiesusi rankas.

Jie abu tampa saulės dalimi, jie stovi priekiniame gobeleno plane, už jų nėra lojančių šunų, tik vakaro saulėje mirguliuojanti jūra.

– Na, o dabar bėk pažaisti...

Jis bėga. Sulėtina žingsnius. Eina. Jis turi dingti iš čia. Nusileidžia į pajūrį, kur pilna blizgančių geldelių su viena perlamutrine puse, ir ima leisti jas į vandenį lyg laivelius. Štai jau ir visas laivynas. Mažos bangelės sūpuoja laivyną, laivynas supasi neritmingai, didžiausia sumaištis. Jis nuleidžia į jūrą dar daugiau laivų, visus, kiek tik gali rasti, kol visa įlanka pasidaro pilna siūbuojančių, perlamutru žvilgančių laivelių. Kai kurie prisisemia vandens ir grimzta, jis brenda jų gelbėti, bet tada prisisemia ir ima skęsti kiti, nes brisdamas sukelia bangas. Jie grimzta vandenyje lyg krintantys lapai. Jis, panardinęs ranką, graibo juos ir vėl iš naujo leidžia į vandenį. Bet dabar jie vėl ima skęsti – aplink jį, iš visų pusių, visur vien tik skęstantys laivai – išgelbėdamas vieną, jis taip sukelia bangas, kad ima skęsti kiti. Geldelės grimzta visur, rankos paniškai bruzda, grabalioja ir šen, ir ten, vis arčiau prie didžiojo duburio ties kalvos šlaitu, kur dugnas staiga dingsta tamsoje, mauruose. Siūbuojančios geldelės vis skęsta, perlamutro atšvaitų vis mažėja, nes geldelės skęsta ir išnyksta iš akių. Jis turi skubėti čia į vieną pusę, čia į kitą, nenuleisti akių, bristi gilyn ir gilyn, išgriebti siūbuojančius ir skęstančius laivelius iš bangų, kurias jis pats sukelia ir įsiūbuoja vis labiau, – kol staiga aplinkui pasidaro tuščia – visas laivynas nuskendęs, o jis pats iki kaklo vandenyje...

– Dieve brangiausias, vaikas brenda į jūrą!

Jį iškelia aukštyn. Vėl iškelia aukštyn, ten, kur jo nepasieks jo palikti daiktai, priklausomi nuo jo.

– Laiveliai!

– Kokie laiveliai?

– Visas peršlapęs, iki paskutinio siūlo!

Čiobrelių kvapas madam Frisaksen namelyje. Drabužiai išdžiaustyti ant virvelės prie krosnies, jis pats įmūturiuotas į antklodes. O lauke klykauja žuvėdros, plasnodamos apie tinklus, kurie temstant darosi vis juodesni, virsta tinklais, kurie vis dėlto gali pagauti.

Vyriškis su barzda žiūri sumišusiomis maldaujančiomis akimis. O jos galvą supa šviesos vainikas, netgi čia viduje, kur prieblandoje plaukioja čiobrelių kvapas. Vėl du pasauliai: lauke šviesus, viduje tamsus, šviesusis

saulei leidžiantis vis temsta, tamsusis darosi šviesesnis, jame išryškėja vis daugiau detalių, kambario gilumoje – atšvaitas lovos krašto ar žvilgančio žalvarinio krosnies apvado – daiktų, kurie visada buvo, visada turėjo būti, prisiminimai, tapę daiktais, kuriuos galima paimti į rankas ir pasižiūrėti kaip į tą stiklo kiaušinį, kurį jie davė jam pažaisti. Kiaušinio viduje namelis miškelyje, ir kai jis kiaušinį pakreipia, ant namelio ir medžių ima kristi sniegas iš nematomo dangaus, kuris irgi buvo visada. Bet štai snigti nustoja, ir vėl kiaušinyje tėra tik namelis ir medžiai; jis vėl truputį pasuka kiaušinį, ir vėl pradeda snigti...

Čia visas pasaulis, didelis pasaulis su namu, medžiais, sniegu, vienokiu ar kitokiu oru. Didelis pasaulis mažame pasaulyje, šioje trobelėje su krosnimi, išdžiaustytais drabužiais ir traškančia liepsna. Ir bejėgiškos, maldaujančios vyriškio akys.

Kurgi jie dingo? Jis vienas prie krosnies, šiame pasaulyje, o kiaušinyje, kuris yra jo rankose, kitas, didelis pasaulis. Kaipgi gali toks didelis tilpti tokiame mažame? Visas pasaulis kiaušinyje mažesnis už šį pasaulį namelyje, o šis – mažesnis už kiaušinį. O kiaušinis jo rankoje su įdrėkstu pirštu, jis didesnis už ranką ir už visą namą; pirštą jis įsidrėskė į geldelę iš laivyno, o laivynas nugrimzdo į tamsią gelmę, kažkur žemyn. Ten tarp dumblių nardo lodami šunys, vaikydamiesi kažką, kas bėga, kirmėlės šliaužioja jo laivelių kraštais, o jis pats vos vos išsigelbėjo atsidūręs ant bedugnės krašto, kur lekuodami, išžioję raudonus nasrus, jau laukė skalikai...

– Berniukas, atrodo, verkia...

Balsas iš kažkur, iš kambario gilumos.

Jį vėl iškelia ant rankų, aukštyn, prie lubų, kur pūkuotas voratinklis, o jame tupi voras akimis kaip adatos auselės ir spokso. O sijoje plyšys, bedugnė kylanti aukštyn, mažas tamsus vabalėlis šliaužioja jos kraštu, negalėdamas apsispręsti, ar lįsti gilyn, ar likti paviršiuje. Bet štai jį vėl nuleidžia žemyn, ant grindų, ant mažo suolelio, kuris jam atsisėdus sugirgžda. Jam atrodo, kad jis čia buvo visada.

Jis čia buvo visada. Kitame pasaulyje yra namai su šilkiniais sienų apmušalais, su paauksuotomis kėdžių kojomis, grakščiai išlenktomis, tarytum šokančiomis, o aukštų lubų ten niekad nepasieksi, kad ir kiek tave mėtytų į orą, kad ir aukščiau už dangų, – pasaulis po dangumi yra aukščiau už dangų. Didelis pasaulis mažame pasaulyje, taip kaip medžioklė ir visa,

kas slypi jame, yra tūkstančius kartų didesni už jį patį, kad ir kiek jis temptųsi.

Vyriškis su cigaru irgi aukštas; jie grįžta namo susitvėrę už rankų, ranka iš viršaus paėmusi jo ranką, ištiestą iš apačios.

– Hm, hm – neryžtingai koščioja vyriškis. – Ar linksma buvo su tėte?

Jis linkteli galva, bet ten, aukštai, to nepamato.

– Linksma su tėte?..

– Linksma su tėte. – Jis sako tai, ko iš jo nori. Jam staiga paaiškėja, kad pasaulis tai ir yra: linksma su tėte, jauku su mama, malonu su dėdėmis ir tetomis. Viskas puiku. Saulė greitai leidžiasi už neaukštų stačių uolų su tamsiais šešėliais papėdėje. Prie pat jūros uoloje urvas. Jie atsiduria urvo viduje. Drėgnoje tamsoje daug mažų šliaužiojančių gyvūnėlių; jiedu lenda vis gilyn į urvo tamsą, kur balsas darosi gūdus ir atsimuša aidu. Jie eina namo pro nedidelę uolą, pro pušis, pro žalią šulinio stogelio piramidę su mediniu velenu.

– Kas gyvena šulinyje?

– Kakaksaksas.

– Kakaksaksas piktas. Negalima darinėti šulinio dangčio.

– Negalima darinėti dangčio.

– Negalima darinėti dangčio. Ar Kakaksaksas geras? – Jis prieina, truputį praveria dangtį.

– Negalima darinėti dangčio! – Jis praveria dangtį. Akimis ieško Kakaksakso juodoje gelmėje.

– Nėra Kakaksakso...

– Kakaksaksas dugne. Negalima darinėti dangčio.

Jis praveria dangtį dar plačiau. Pasilenkia virš juodos kiaurymės, gličiu rentiniu laša, čiurlena vanduo.

– Reikia uždėti spyną ant šulinio. – Kiekvienais metais, kiekvieną vasarą tie patys žodžiai: – Reikia uždėti spyną ant šulinio.

– Kur jūs buvote? – Motinos balsas – saldus komodos stalčių kvapas.

– Jūra.

– Kur prie jūros?

Švyturys.

– Bet juk atėjote *tuo* keliu?..

Rodo į priešingą pusę. Ore atsiranda įtampa, tarp tų, kurie čia gyvena, – tarp suaugusiųjų. Reikia padaryti taip, kad visiems būtų jauku ir gera.

– Linksma su tėte.

Vakare tėvas pasiima smuiką, motina sėdasi prie fortepijono. Renaro "Lopšinė"[24], vienas iš sudėtingų kūrinėlių storajame natų sąsiuvinyje – jo nugarėlė perplyšo ir lapai pažiro ant grindų. Vyriškis su barzda pasilenkęs rankioja lapus, nepaleisdamas iš rankų smuiko, atsargiai jį pakėlęs, kad netrinktelėtų. Berniukas irgi rankioja nuo grindų lapus, išsklaidytus skersvėjo. Motina laukia, padėjusi rankas ant klaviatūros. Vėjas plaka į langą sausmedžio šakeles.

– Sąsiuvinį reikės įrišti.

Sąsiuvinis atremtas į piupitrą. Šokantys gavoto garsai, berniukas irgi pradeda šokti ant sofos, ištiesęs kojas ir mostaguodamas rankomis. O paskui liūdnos pjesės – su jų tamsos bedugnėmis ir nakties balsais...

– O dabar Mažasis Lordas!

Berniukas išskėstais pirštais sėdi prie fortepijono. Sukamoji kėdutė išsukta iki pat aukščiausio taško, net kliba, ir dar ant viršaus uždėtos knygos su natomis. Netvirta kėdutė, netvirtas grojimas; tėvas smuiku stengiasi pataikyti į taktą, jis taikosi prie fortepijono, kad atrodytų, jog fortepijonas jam tik pritaria.

– Puiku, puiku! Visai neblogai...

Vyriškis su smuiku tarytum jį kelia savo grojimu. Pakelia jį prie savo garsų, laiko iškėlęs, nors viskas dar taip netvirta. Dabar tėra tik šis pasaulis, jokio kito. Nėra mažos trobelės prie jūros su čiobrelių kvapu, su išdžiaustytais tinklais, – tai taip toli, kad iš viso nėra. Vyriškis su barzda iškelia jį virš visko, ir jis pats dabar taip aukštai, pasikišęs po smakru smuiką, įkypu žvilgsniu žvelgiantis pro instrumento kraštą.

Ir štai vieną dieną:

– Kur tėtė?

Praeina daug daug dienų. Jis daugiau nebeklausinėja: "Kur tėtė?"

Ką gi tėvas padarė su juo? Jis iškėlė jį aukštai, ak kaip aukštai!

Ir paleido jį iš rankų...

XVII

Vilfredas nuleido rankas, laikančias kūdikį. Paguldė mažylį vežimėlin, apklostė ne švelniai, bet rūpestingai, tarytum kūdikis būtų stiklinis. Jį apėmė begalinis nuovargis – juodas paukštis nutūpė ant pečių ir prislėgė savo svoriu.

Jis matė, kaip ten, apačioje, Biorgė Vydas įėjo į namus. Jo nugara buvo kažkaip beviltiškai palinkusi.

Kai jis, vežimėlio traukiamas žemyn, leidosi į pakalnę, jam jau jokių abejonių nebeliko. Vos tik jis nusileido, jie abu išėjo į kiemą. Gal jie stovėjo prieangyje prie lango, o gal?..

O gal jie *žinojo,* kad jis pareina. Tikriausiai taip. Nes ir jiems jau nebeliko abejonių. Biorgė laikė rankose laišką. Jį atnešusi kažkokia mergaitė. Jie stovėjo tikėdamiesi, kad jis atplėš laišką. Bet jis nenorėjo plėšti prie jų, nes laiškas nebuvo susijęs su jais.

Kad ir kas būtų parašyta laiške, jis iš jų išeis.

Bet kai jis nusisuko norėdamas vienas perskaityti laišką, jie tebestovėjo vietoje. Jis atplėšė laišką, greitai permetė akimis. Irenė skyrė jam susitikimą prie Nioreporto stoties. Jis žvilgtelėjo į laikrodį. Ir tada, išgirdęs Biorgės žingsnius, atsigręžo.

Biorgė priėjo arčiau, kostelėjo. Jis norįs pakalbėti apie vieną dalyką. Margretė atsistojo šalia vyro. Biorgė viltingai pažvelgė į ją, lyg skatindamas viską pasakyti. Bet ji tik patikliai žvilgtelėjo į jį. Jis žengė dar žingsnį prie Vilfredo. Jis norįs pakalbėti apie vieną dalyką. Berniukas...

Vilfredas iš karto susivokė. Jis norėjo atkeršyti jiems už jų gerumą. Ir vis dėlto – išsiskiriant irgi reikia laikytis tam tikro padorumo. Antraip ir išsiskyrimas nebus galutinis, nebus pakankamai užgaulus. Jis prašneko norvegiškai:

– Aš pamelavau jums apie vaiką.

Jiedu krūptelėjo, labiausiai Biorgė.

Vadinasi, Hogenas vis dėlto nieko neišplepėjo, tikriausiai nematė sau iš to naudos.

– Aš žinojau, kad tu ne danas, – pasakė Margretė. Ji ištarė beveik maldaudama: tebūnie tai vienintelis demaskavimas – juk smulkmena.

– ... ir ne vaiko tėvas, – kalbėjo toliau Vilfredas. – Ir jo motina ne prancūzė ir, aišku, ne mano žmona. Jo motina buvo... kaip čia pasakius... Kopenhagos kekšė. Ją vadino Lola, tai yra, jos vardas tikriausiai kitoks. Bet ji jau mirusi.

– Mirusi? – nustebo Margretė.

Kad tik neužgęstų tas augąs priešiškumas! Gal prisipažinti, kad viskas buvo melas, nuo pirmos jų pažinties akimirkos?.. Bet tai gali paveikti atvirkščiai, gali pasirodyti, kad jis slapta iš tikrųjų yra buvęs ištikimas jų draugas, nes tik toks gali atvirai iškloti visas kortas.

– Daugiau neturiu ko pasakyti! Aš išeinu. – Jis žengė žingsnį atgal. Bet buvo jau per vėlu. Biorgė vėl priėjo prie jo, nedrąsus, bet dabar šiek tiek labiau pasitikintis, atvirame žvilgsnyje blyksėjo mėlynos liepsnelės.

– Yra dar kai kas. Berniukas...

Jis atsigręžė, vėl tikėdamasis pagalbos. Ir ji vėl žengė žingsnį pirmyn, taigi jie abu stovėjo priešais jį.

– Aš jį taip pamilau, – tvirtai pasakė Margretė.

Čia neištvėrė ir Biorgė, jis karštai pasakė:

– Mes jau seniai svajojome jį pasiimti.

Vilfredui pasivaideno praeitis: tai, kas turėjo būti prieš visus jo išgyvenimus, ir tai, kas buvo visai neseniai: keletas pilnų apgaulingų ramybės mėnesių, bendraujant su šiais žmonėmis.

– Imkite, – pasakė jis. Jį pagavo linksmumas. – Sakau, imkite. Nejaugi nesuprantate, kaip man tai paranku? Tada man nereikės...

Margretė šūktelėjo, reikia manyti, išvydusi jo žvilgsnyje kažką, ko nepastebėjo Biorgė. Ji žengė prie vežimėlio, lyg norėdama apginti vaiką. Vilfredas susijuokė.

– Dokumentų aš neturiu. – Jis jautė, kad jo balsas tuoj tuoj nutrūks. Ši situacija turėjo taip daug bendra su praeitimi, kad jis nebegalėjo susitvardyti. Sugebėjo orientuotis erdvėje, bet ne laike. Viskas vyko čia, visada čia. Tačiau kada?..

– Tu išeini? – paklausė Biorgė ir atkišo jam ranką. Vilfredas paspaudė ją, linktelėjo. Kai atsisuko į Margretę, ji dešine ranka jau laikė vaiką, todėl galėjo jam paduoti tik kairiąją. Jis padovanojo jai vaiką ir gali nešdintis. Jam darėsi vis linksmiau.

– O kaip tavo daiktai?

Jis numojo ranka. Neatsigręžė leisdamasis pakalnėn stoties link, nors žinojo, kad jie žvelgia jam iš paskos. Ėmė greitai temti. Užėjo vakaras.

Taigi jis žengė stoties link.

Į Nioreporto stotį jis atvyko pusvalandžiu anksčiau – jį tai džiugino, nes norėjo kur nors pasislėpti ir pažiūrėti, ar ji ateis viena. Apskritai jis žinojo, ko ji iš jo nori. Nutarė su ja susitikti, nes jam vis tiek reikėjo važiuoti į miestą.

Bet ji atėjo jam dar nespėjus susirasti slėptuvės.

– Tu viena? – paklausė jis.

Ji linktelėjo galva.

– Jie žino, kur tu gyveni. Aš tau tą ir norėjau pasakyti.

– Aš žinojau, – pasakė jis.

– Bet aš neišplepėjau! Aš tau tą ir norėjau pasakyti.

– Ak štai ką tu norėjai man pasakyti. – Jis pažvelgė į ją su pašaipa. Ji buvo su tuo pačiu pavasariniu kostiumėliu, bet oras atšilo, ir jam jau nebebuvo jos gaila. Ji sutrikusi stovėjo priešais jį judrioje vietoje, kur tuneliai, vedą prie traukinių, godžiai rijo žmones. Iš tunelių veržėsi troškus požemio oras. Na ir ką? – paklausė jis.

– Tu manimi netiki, – pasakė ji. – Ilgai juk neišsislapstysi. Gal pavaišinsi mane taurele?

– Ne, – trumpai atsakė jis.

– Vadinasi, tu netiki manimi?

– Nesvarbu.

Jis žengė žingsnį į šalį, pasiruošęs eiti sau.

– Galbūt jie sekė tave tą naktį. Galbūt jie seka tave dabar. O gal tu su jais susitarei. Nesvarbu.

Jis greitai perkirto plačią gatvę ir nėrė į siaurą Niorės gatvę. Visai įmanoma, kad ji sutarė su jais nuvilioti jį į kokią nors kavinę netoliese, įmanoma ir tai, kad jie sutartu laiku pasirodys tiesiog gatvėje. Norėdamas laimėti laiko, jis kiek pasisukiojo mažose gatvelėse aplink Gameltorvo aikštę. Vienoje parduotuvėje nusipirko keletą nesudėtingų instrumentų. Paskui prie Vesterbru gatvės kampo sėdo į taksi.

Jis nesižvalgė tol, kol atsidūrė prie nuolydžio į rūsį. Gatvė buvo beveik tuščia. Vos tik jis užčiuopė kišenėje instrumentus, prie įėjimo privažiavo

sunkvežimis ir sustojo. Iš sunkvežinio iššoko du vyrai, ir atsirakinę duris suėjo į rūsį. Sunkvežimis atbulas užslinko ant nuolydžio. Visa tai įvyko taip greitai, kad jis nespėjo nė pagalvoti, ar jam tai naudinga, ar pavojinga. Vyrai ėmė ridenti iš sandėlio sūrius.

Jis nusprendė pasinaudoti padėtimi. Kai jie vėl pakilo į viršų ir vieną akimirką nusigręžė nuo jo, jis greitai smuko vidun ir pasislėpė už sūrių rietuvių prie pat sienos. Pagrabaliojo rankomis už nugaros, ieškodamas pinigų ir kortelių. Jie vėl įėjo. Viskas buvo vietoje. Grabaliodamas prie šaltos sienos, jis vikriais pirštais pajuto, kad viskas vietoje, lygiai ten, kur buvo užkišęs aną naktį. Kai vyrai vėl išėjo, jis susikišo pinigus į kišenes. Paskui prilipęs prie sienos pralaukė, kol vyrai dar du kartus suvaikščiojo laukan ir vėl vidun. Po to jie turėjo lipti į sunkvežimį ir sutvarkyti krovinį – jis girdėjo, kaip jie išeidami apie tai kalbėjosi. Po akimirkos jis jau pats atsidūrė gatvėje. Apsidairė, bet ne greitomis, ne baugiai, o kaip žmogus, kuris vaikštinėdamas truputį pasiklydo. Bet linksmumo ir pasitikėjimo savimi šį kartą nepajuto. Gatvėje jau buvo beveik tamsu. Jis bandė pasijusti esąs nugalėtojas. Pinigai jo kišenėje, jis tame pasaulyje, į kurį veržėsi. Rūko kuokšteliai draikėsi vakaro vėjyje, tarytum šešėliai plaukiojo apie gatvės žibintus. Žibintai šioje gatvėje kabojo toli vienas nuo kito, tarp jų juodavo tamsos prarajos. Jam tuo geriau. Jis atsitolino nuo sukvežinio ir lemtingųjų vartų, žengęs kelis nedrąsius žingsnelius, tarytum norėdamas pasižiūrėti, į kurią pusę jį traukia. Jį traukė į miesto pusę, kur didelis judėjimas, kur mašinos, žmonės, šviesos. Atrodė, kad jam tuoj tuoj prasiverš tikras džiaugsmas.

Jis buvo įsitikinęs, kad jie čia pat. Tik nežinojo kur. Gal tuščios gatvės tamsiose tarpuvartėse, o gal čia pat už kampo. Gal kas nors iš tų bukų žmonių, iš lėto kertančių gatvę ir pranykstančių skystoje migloje tarp žibintų.

"Viskas tik todėl, kad aš bijau" – greitai pagalvojo jis. Bet pats žodis "bijau" akies mirksniu išaugo jo mintyse. Apsivilkęs tik plonu švarkeliu, sudrebėjo iš šalčio. *"Bijau"* – skambėjo mintyse, jis stengėsi užgniaužti šį žodį, bet jis vis aidėjo – "bijau..."

Jis perkirto skersai gatvę ir leidosi į šoną, plačia gatve, vedančia į Vesterbru, paskui vėl pasuko į dešinę. Iš "Paraplіueno" liejosi jauki šviesa, iš karuselių Tivolyje sklido linksmi šūkavimai. Visur buvo linksma, šventiška,

ir jam atlėgo. Išėjęs į Rotušės aikštę, pasijuto beveik saugus. Čia iš vežimėlių buvo prekiaujama sumuštiniais, žmonės būriavosi apie baltus vežimėlius, aplinkui plasnojo taikūs balandžiai. Visur žmonių šurmulys ir saugumo jausmas – nebebuvo tuštumos su tykančiais pavojais. Šiltai apsitūlojusi laikraščių pardavėja su išlindusiomis iš po uniforminės kepurės žilų plaukų sruogomis kimiu balsu šūkčiojo pirmojo puslapio antraštes.

Gal viskas tėra tik jo vaizduotės padarinys? Jis vaikštinėja po didžiulį miestą, tarp žmonių su daugybe skirtingų tikslų, jis tiesiog vienas iš daugybės savimi susirūpinusių žmonių, skubančių, stovinčių, sėdinčių ant šaltų suolelių, užsiėmusių savo mintimis, kurios neturi nieko bendra su kažkokiu skandalu naktiniame klube prieš keletą mėnesių. Jis nervingai susijuokė. Tiesiog juokinga manyti, kad kas nors pasaulyje domisi juo ar nedideliu jo nuotykiu, kurio tikslas galų gale buvo išgelbėti pinigus, išloštus garbingame lošime su kažkokiais banditais vieną naktį jau labai labai seniai.

Ir vis dėlto čia buvo netgi per tiršta žmonių, jis nutarė nusileisti į Studiestredę ir išsigelbėti senojoje miesto dalyje, kur masyvesni namai. Jis *žinojo,* kad tas staigus išgąstis tebuvo tik vaizduotės vaisius. Jis pasiners į jaukų senamiestį ir susiras tai, ko šiuo metu trokšta, – ramią ir ne tokią judrią aplinką. Studiestredėje pasijuto beveik saugus. Buvęs linksmumas vėl buvo besugrįžtąs. Bet staiga širdyje suskambėjo galingi garsai: "Ta-ta-ta-*tam*, ta-ta-ta-*tam*... Ta-ta-ta-*tam*, ta-ta-ta-*tam*..."

Kas gi čia? Taip, jis prisimena. Prakeiktoji Likimo simfonija – ji šėlo jame kitados, jau seniai seniai, kai jis per sniego pūgą kopė į kalną, į madam Frisaksen trobelę. Tuomet garsai pranašavo mirtį. Jis pabandė nuvyti garsus, pradėjo švilpauti, bet jie tuoj pat grįžo ir ėmė grasinti dar smarkiau. Jie kilo iš jo vidaus, griuvo ant jo iš išorės, karštligiški, sunkūs begarsių garsų luitai; savo tembrą jie įgaudavo iš jo prisiminimų, kurie iškildavo savaime, perspėdami apie pavojų.

Jis priėjo aikštę prie Mergelės Marijos bažnyčios; pati erdvės tuštuma alsavo pavojumi. "Ta-ta-ta-*tam*, ta-ta-ta-*tam*..." Nebylūs garsai gaudė širdyje kaip likimo ir mirties jėgos. Po velnių! Kad galėtų priversti šiuos garsus amžinai nutilti! Bet jie, priešingai, augo, didėjo, virsdami tūkstančio būgnų trenksmu. Nervingas ritmas persidavė į kojas, ir jos nejučiomis ėmė bėgti. Jeigu iš tikrųjų yra kokie persekiotojai, tai jie pagalvos, kad jis juos pamatė ir ėmė bėgti; dabar jie turėtų glaudžiau jį apsupti ir bandyti pagauti. Jis sulėtino žingsnius tokiomis valios pastangomis, kad net pajuto fizinį skaus-

mą. Bet garsai sudundėjo iš naujo: iš pradžių lėtai ir smarkiai, paskui vis greičiau, greičiau, artėdami prie gąsdinančios kulminacijos, kuri vėl privers jį bėgti.

Jis pasuko į Didžiąją Kanikės gatvę, kuri pasirodė visiškai tuščia. Jeigu jie seka jį, dabar turėtų čiupti. Jis akimirką sustojo ir nusibraukė nuo kaktos prakaitą; prakaitas buvo šaltas, rankos taip pat. Švarko kišenėse su malonumu užčiuopė pinigus. Jam dingtelėjo mintis sustoti po žibintu ir ramiai juos suskaičiuoti. Bet vos tik jis stabtelėjo, vėl nuaidėjo Bethoveno garsai, jie vėl ginė jį tolyn, vėl vertė bėgti toje vietoje, kur tempas pagreitėdavo. Prieblandoje tarp žibintų priešais jį išdygo du vyrai. Dabar geriausia eiti tiesiai prie jų. Jie stovėjo ir pusbalsiu kalbėjosi. Bet kai jis priėjo visiškai arti, jie net neatkreipė į jį dėmesio. Vienas sakė: "Na žinoma, vokiečiai – ar laimės karą, ar pralaimės, vis tiek bus jų viršus!.."

Tolesnių žodžių jis jau nebegirdėjo. Nuėjo tolyn su neapsakomu palengvėjimu. Kas gi žmonėms rūpi? Karas, žinoma, arba taika, arba smulkūs savi rūpesčiai. Jis buvo tikras savo pergale. Pirmą kartą išdrįso atsigręžti. Už jo stovėjo du vyrai, kiti, ne tie, kurie kalbėjo apie karą. Jie traukėsi į šešėlį prie namo sienos. Baimė vėl apėmė jį – šį kartą visu smarkumu. Kitoje gatvės pusėje, prie Admirolo Gedės skvero, į tamsą pasinėrė dar kažkokio žmogaus šešėlis. Jis nedrįso atsigręžti ir pasižiūrėti, ar tie du slenka pasieniu. Tačiau ketindamas jau pereiti Mėsinių gatvę, vėl pamatė du šešėlius Regenseno arkoje. Jis pastovėjo akimirką žmonių minioje Mėsinių gatvėje, bandydamas susikaupti.

Kurgi jį stumia tos jėgos, kurios slypi jame ar yra šalia jo? Aiškaus tikslo jis neturėjo, norėjo tik pasinerti žmonių minioje ir kur nors dingti, pabandyti paspruktí viena ar kita kryptimi. Jeigu jie iš tikrųjų čia, kur nors tamsoje namų šešėliuose, kodėl gi jie nečiupo jo nuošaliose gatvelėse?

Dabar jam viskas aišku. Jam reikia išeiti iš žmonių minios ir vėl pavaikščioti nuošalesnėse vietose. Jeigu vėl bus taip pat, vadinasi, viskas tėra jo vaizduotės padaras. Tada jis galės ramiai sėsti į taksi ir išvažiuoti už miesto, toliau nuo Hareskovo, kur nors, kur daug erdvės ir viešpatauja ramybė.

Netrukus jis atsidūrė siauroje Landemerko gatvėje, bet tada, kai jau norėjo pasukti į dešinę, staiga prisiminė Senosios kalyklos gatvę, vieną iš Adelės viešbučių. Pasuko kitu keliu, perėjo plačią Kronprincesės gatvę, – Roseborgo parkas liko kairėje.

Žinoma, taip bus geriausia. Pro aukštus tvoros virbus jis galėjo viską

matyti. Ėmė galvoti apie parką ir gulbes. Kartą jis sėdėjo su Miriama Frognerio parke, stengdamasis iškelti į paviršių visa, kas jo širdyje tamsu ir bloga. Tada jis turėjo kažkokios galios Miriamai. Naudojosi ja, norėdamas dar labiau iškelti tai, kas jo viduje tamsu, iškelti taip, kad liktų bjauru, dagu ir skaudu kitiems. Jai šiame pasaulyje svarbu buvo *pakilti*. Žinoma, tuo ji ir skyrėsi nuo jo – kol žmogus dar tiki, kad galima "pakilti" ar "nusmukti"... Bet jis nenorėjo "pakilti". Nes tas amžinas *"kilimas"* leidžia manyti, kad yra ir "smukimas", o šis labiausiai ir vilioja. Dabar jis supranta: jis nenori "pakilti". Nežino, kur veda tas "kilimas", juk tai orientavimasis erdvėje išeinant iš susikurto taško, kuris nerealus. Taip, jis dabar supranta! Visi tie Biorgės ir tos Miriamos turi kažką bendra, sudaro atskirą kastą žmonių, kurie orientuojasi pagal sąvokas "pakilti" ir "nusmukti", sukurtas jų veidmainiškos vaizduotės. Juk tai taip paprasta. Žmogus yra vienas tuščioje erdvėje, tik akimirkos impulsas gali duoti jam kryptį; tikslai, kurių jis siekia, egzistuoja tik tol, kol juos susikuria, o kai susikuria, gali tuoj pat pasikeisti, priklausomai nuo to, ar tai malonu, ar sudaro tau kliūtį.

Jis susijuokė. Atsirėmęs į parko tvorą po žibintais, stovėjo ir juokėsi. Tegul jie ateina ir sučiumpa jį. Jis niekur nenori kilti. Ilgai klajojo prieblandoje, kai kurie keliai buvo pilni saldybės, kai kurie baimės, o ten, kur kelias šakodavosi, jam tekdavo pasirinkti ir visada saldybę arba baimę, tai, kas atsiveria, arba tai, kas pagauna. Kas gi pagaus jį dabar? Jam tereikia laimėti laiko. Jis turi pinigų, nemažai, galbūt netgi krūvą – ar ne vis tiek kiek? Jis ne pinigų vaikėsi, jis vaikėsi malonumų, kurie kaip dangus nuo žemės skiriasi nuo lošimo kortomis su miesčionimis, kurie gyvena žodžių ir garsų menu. Kurį laiką jis palošė su žmonėmis iš tamsos pasaulio, su tais, kurie buvo už įstatymo ribų, kurie nesilaikė visko, kas buvo visuotinai priimta. Jis jiems nepriklauso, nei tiems, kurie vienoje pusėje, nei tiems, kurie kitoje. Jam ant jų nusispjauti, kaip pasakytų dėdė Martinas, jam nusispjauti ant jų, nes kažkas iškėlė jį aukštai į erdvę ir paleido – cigaro kvapas. Jis bandė "gelbėti" kūdikį, bandė ir šį, ir tą. Norėjo įsijungti į tą realybę, kuri tikriausiai egzistuoja, nes visi ją pripažįsta. Tačiau jam toje realybėje nėra vietos, jos įstatymai ir jos smulkios labdarybės ne jam. Dabar jis žino, kad jis – nugalėjęs vienišius – yra kažkur tamsoje, kur žmonės persekioja vieni kitus dėl menkos naudos sau.

Vis dėlto jis išklydo iš kelio. Kažkas traukė jį nežinia kur – daugiausia į

dešinę. Ir staiga suprato, kad jie čia pat, kad jie sekė jį visą laiką iš nugaros, iš priekio, sekė jo kelią, norėdami sučiupti tokioje vietoje, kur galėtų su juo susidoroti.

Kažkas lengvai trinktelėjo jam per petį, jis žaibiškai atsigręžė. Priešais jį stovėjo Egonas, tamsus, didžiulis. Salsva šypsena vešlių garbanų apsuptame veide nebeteko nuolankumo.

– Na, atiduok juos!

Vilfredas atsisuko atgal. Tiesiai priešais jį ūžė triukšminga Miestiečių gatvė, lakstė apsisnargliavę vaikėzai, moterys šaukė juos namo miego. Prieš jį, tarytum išdygęs iš asfalto, atsirado dar vienas vyras. Trečias žengė prie jų per gatvę. Tai buvo vienas iš "Šiaurės ašigalio" lošėjų.

– Na, atiduok juos! – pakartojo Egonas už jo nugaros.

Jis galėtų susilenkęs šauti į judriąją Miestiečių gatvę. Jam staiga pasirodė nesuprantama, kaip trys grėsmingi tipai gali terorizuoti žmogų vos už pusšimčio metrų nuo minios. Jis pajuto svetimas rankas savo švarko kišenėse. Čiupo už jų pats, bet čia jį pastvėrė už abiejų riešų. Jam užlaužė rankas taip smarkiai, kad jis suklupo ant kelių, o veidas palietė šaligatvį. Virš savo galvos girdėjo prislopintus balsus: "Paskubėkim, greičiau!.."

Štai ir atėjo, kas turėjo ateiti. Jis pajuto aštrų skausmą nuo spyrio į nugarą. Jie paleido jam rankas. Dar vienas spyris, šį kartą į galvą. Jis pakėlė galvą ir pamatė daugybę žmonių kojų judrioje gatvėje. Norėjo šaukti, bet staiga pajuto ant savo veido kažkieno ranką, karštą leteną, ji pakėlė jo galvą ir atlaužė atgal taip, kad atrodė, sprandas tuoj tuoj luš.

Pagaliau ranka paleido jo galvą. Galva nukaro į priekį, jis liko gulėti veidu ant asfalto. Pabandė užsičiaupti, bet negalėjo, staiga nebegalėjo nieko. Jie įvilko jį pro kažkokias duris ir numetė ant medinių grindų, irgi veidu žemyn. Jis pabandė pariesti kojas, kad galėtų atsistoti, bet ir to nepajėgė. Jie skaičiavo pinigus. Paskui apvertė jį aukštielninką ir pakėlę parklupdė ant kelių tabaluojančia galva.

– Kortelės!..

Jis pabandė lūpomis sudėti žodžius, bet išėjo tik neartikuliuotas dejavimas. Jam skėlė antausį delnu. Tada jam pavyko suvaldyti lūpas.

– Ten pat, – sumurmėjo jis.

– Kur?

– Už sūrių.

Jie vėl jį paleido. Jis sudribo lyg maišas, pravira burna ant purvinų grindų. Jie kažką pusbalsiu tarėsi.

– Kelkis!

Jis surietė rankas ir kojas, bet tepajėgė tik šliaužti.

– Op! – sušuko kažkuris, šį kartą grasinamai. Jis pabandė priversti rankas ir kojas paklusti, stengėsi iš visų jėgų, bet vėl sunkiai griuvo atgal veidu žemyn. Po akimirkos jie jėga pastatė jį ant kojų. Kažkuris spjovė jam į veidą ir ištepliojo jį seilėmis. Paskui kažkuo ėmė trinti – jo paties kaklaryšiu. Jam blykstelėjo nesuvaldomas noras mušti. Nusitaikęs spyrė vienam į tarpukojį. Pasigirdo duslus riksmas, paskui jam spyrė atgal, jis vėl susmuko, bet jį vėl jėga išmetė ir pastatė ant kojų. Rankose jie laikė jo pirktus primityvius instrumentus – peilį ir laužtuvą. Vienas jų lengvai pastukseno jam į kaktą laužtuvu. Lyg iš tolumos atplaukė Egono balsas:

– Nereikia!

O paskui trumpa komanda:

– Einam!

Jis žengė keletą žingsnių, bet keliai linko ir glaudėsi vienas prie kito. Dabar jis jau už nugaros girdėjo kamandą:

– Eik greičiau...

Lyg pro rūką matė jis judrią gatvę. Ak, kad galėtų ją pasiekti! Bet atstumas iki jos atrodė begalinis.

– Eik! – liepė balsas už nugaros.

Jis ėjo klupinėdamas, svyruodamas, bet ėjo. Aplinkui buvo žmonės. Tie trejetas, matyt, kiek atsiliko. Jis ėjo lyg lunatikas, o kažkur sąmonės gelmėje glūdėjo mintis: "Dabar jie duos man ramybę. Jie atgavo pinigus, žino, kur tos prakeiktos kortelės..." Bet kai jis pasiekė gatvės kampą, kur plaukė žmonių srovė, priešais, kitoje gatvės pusėje, pamatė Egoną. Vadinasi, jis užbėgo už akių ir dabar nori jį vėl pastverti.

Jis pasuko į dešinę, tarp žmonių. Galvojo: "Kodėl visi žmonės nesustoja? Juk, pažiūrėjus į mane, viskas matyti". Jis norėjo ką nors pasakyti, pulti į priekį, šaukti. Bet kojos jo neklausė, jis negalėjo ištarti nė garso. Visai arti matė veidus, girdėjo balsus, kažkas pasakė: "Tai juk jis vedė tą grafaitę Silviją Knut... Kitas balsas paklausė: "Kas"? Pirmasis atsakė: "Nagi Juhanesas Poulsenas, velniai rautų, jis ruošiasi į turnė po Norvegiją..." Jam dingtelėjo mintis, kad Kopenhagos gyventojai tiek ir težino, kaip tik liežuvauti apie

savo aktorius. Jis turi įtraukti juos į savo neįprastą pasaulį – juk negali būti, kad nė vienas iš tų šimtų žmonių jam nepadėtų.

Tuo pat metu pajuto niuksą į nugarą. Neturėjo jėgų atsigręžti. Kurgi jie jį varosi? Jis niekur nenori eiti iš žmonių minios, jis matė aplinkui vaikus, murzinus, nesužiūrėtus, apsmukusiomis kelnėmis, matė namo stumiamus daržovių ir vaisių vežimėlius. Juk juos stumia žmonės. Juk visur žmonės...

Ne, jie nevaro jo kokia nors viena kryptimi. Bet jie čia pat – kažkur priekyje, kažkur iš šono, visur.

Netikėtai prieš jį atsivėrė šviesų jūra, ir jis puolė į ją. Jis jau buvo išėjęs iš gatvių, kur pilna žmonių, matyt, jau seniai. Jis pamatė skelbimą, daug skelbimų. Šviesos blykstelėjo akyse tarytum žvaigždės, nes akys buvo apsiašarojusios ir pilnos purvo. Jis negalėjo ilgai žiūrėti abiem akimis. Bet skelbimo raides pamatė: "MIRIAMA STEIN".

Ar gali būti? Ar gali būti, kad visą vakarą jį traukė kaip tik čionai? Bet juk čia ne išsigelbėjimas. Tikrai, dabar jis prisiminė, Hogenas aną naktį kalbėjo jam kieme apie tai – dabar atrodė, kad nuo to laiko prabėgo jau daug metų, – kalbėjo, kad jo žemietė Miriama Stein koncertuojanti Mažojoje salėje...

Vadinasi, dabar ji stovi apšviestoje scenoje ir groja. Už šimto žingsnių nuo jo ji groja šventiškai išsipuošusi publikai, žmonėms, kurie klausosi su pagarba, pusiau praviromis lūpomis, pasidėję ant kelių programą...

Jis sustojo prie pat skelbimo. Už grotelių, akmenimis grįstame kieme stovėjo uniformuotas vartininkas. Vilfredas jautė, kad dabar užpakaly jo nieko nėra, antraip būtų gavęs niuksą į nugarą. Bet jis žinojo, kad jie čia pat. Toliau, tarp žmonių, buvo matyti stambi, grėsminga Egono figūra. Jie nevaro jo, bet seks iki kokios nors vietos, kur pasistengs išgauti iš jo kažką daugiau, o gal?..

Jį lediniu šalčiu nusmelkė mintis apie tuos, kurie dingo iš lošimų salės. Gal jų ir nenužudė, bet jie dingo, baimės išvyti dingo iš pasaulio, kurio valdovai valdo pagal savo įstatymus. Šis slogus sapnas turi baigtis. Tu sulamdytas gali šliaužti žmonių pilnomis gatvėmis, iš visų pusių sekamas, grasinamas, ir neturėsi jokios galimybės persimesti bent žodžiu su vienu vieninteliu žmogumi. Toliau taip būti negali.

Jis vikriai nušlubavo už vartų stulpo ir pasinėrė į šešėlį prie pat ryškiai apšviesto aikštės lopinio. Dabar jis turi sukaupti visas mintis ir visas jėgas.

Spėjo, kad durys muzikantams turėtų būti kažkur kairėje, ten turėtų būti laiptai, saugus kampelis, kur žmogus gali pasislėpti ir bent keletą akimirkų jaustis ramus. Svirduliuodamas pasileido bėgti, jį dengė tirštas šešėlis.

Ant laiptų stabtelėjo, pasiklausė. Jis pasinėrė į tamsą iš ryškios šviesos, todėl akys buvo dar apžlibusios. Egonas galėjo nepastebėti, kur jis dingęs. Tikriausiai jį ir jo persekiotojus skyrė daugybė žmonių. Gatvė jį tarytum prarijo, ir jie galbūt sutrikę dairosi kiekvienas prie savo kampo. Kojos jo daugiau nebelaikė, keliai sugniužo. Jis ropojo laiptais visomis keturiomis, kol pasiekė aikštelę, kur buvo pilkos durys. Iš lėto atsikėlė, ištiesęs skaudamą nugarą, įsikibo į durų rankeną. Durys buvo neužrakintos. Jis atsidūrė pustamsiame koridoriuje. Ir štai pasigirdo muzika, švelnūs smuiko garsai kažkur giliai tamsoje.

Grabaliodamasis pirštais, ėmė slinkti pasieniu. Vėl durys, laipteliai; priekyje sklido šviesa. Baigėsi laipteliai, ir jis suklupo. Atsidūrė mažoje, šviesioje patalpoje, iš kurios buvo matyti kitas kambarys su šilku apmuštais baldais, veidrodžiu. Padvelkė gėlių kvapu. Jis visomis keturiomis nuropojo į tą kambarį. Staiga muzikos garsai pasidarė garsesni, galingesni, tarytum apsupo iš visų pusių. O paskui tyla. Tada sušniokštė plojimai. Ir vėl tyla. Durys priešais jį atsivėrė, ant grindų krito ryški šviesa. Miriama įėjo lydima šviesos; šviesa, rodės, atnešė ją prie stalo, ir ji susmuko ant kėdės. Akompaniatorius stovėjo šalimais šviesos ruože. Balta jo marškinių krūtinė atspindėjo šviesą tarytum saulei leidžiantis. Tačiau plojimai salėje aidėjo lyg kaskados, lyg krioklio šniokštimas. Ji atsistojo su instrumentu rankoje ir nuėjo durų link. Dabar jis pamatė, kad šešėlyje prie durų stovi žmogus, mažas žmogutis kapeldinerio uniforma. Plojimai salėje sustiprėjo ir virto tikra audra. Tarpdury jis vėl pamatė Miriamą su gėlėmis, smuiku, šviesos apsuptą. Ji svyruodama priėjo prie stalo, atsargiai padėjo instrumentą ir palietė ranka kaktą, tarytum stengdamasi neapalpti. Tačiau plojimai salėje vėl ėmė smarkėti. Mažasis žmogutis prie durų kažką pasakė. Ji vėl pakilo ir nusišypsojo kažkokia nežemiška šypsena. Nuovargį kaip ranka atėmė. Atrodė, kad salės laukimas ją nešte neša pro duris. Ji apsisuko ir grįžo pasiimti instrumento. Tada ir pamatė jį.

Jis klūpojo ant kelių, norėjo pasikelti, bet nepajėgė. Ji priėjo artyn su smuiku rankoje. Plojimai salėje stiprėjo. Jis iš lėto papurtė galvą, liepdamas jai eiti į salę. Pamatė, kad ranka, laikanti smuiką, dreba. Girdėjo, kaip

nykštukas prie durų pusbalsiu sušnibždėjo: *"Jie reikalauja papildomo numerio!"* Tada ir jis pamatė Vilfredą. Mažasis žmogelis puolė artyn.

– Ne, ne, ne! – sudejavo Miriama. Ji stovėjo šviesos ruože, krintančiame iš scenos, apsivilkusi kažkuo žaliu su aukso atspalviu. Ji greitai pasilenkė prie jo, bet jis vėl papurtė galvą ir mostu parodė, kad ji eitų į sceną.

– Padėkite jam! – sušnibždėjo ji nykštukui. Ji išėjo. Plojimai staiga sustiprėjo – ir nutilo. Jį vėl pasiekė smuiko garsai.

Jis žinojo, kad kas nors šiame pasaulyje turi pasisekti. Kelyje pasitaiko ir skaidriųjų, ir tamsiųjų šaltinių. Miriamos gentis ėjo keliu, kur buvo daug tamsiųjų šaltinių, tačiau jie atsispyrė pagundai ir negėrė iš jų. Jie nešėsi savyje šviesą, amžinybės šviesą.

Mažasis žmogutis su uniforma neryžtingai sustojo prie jo. Vilfredas prišliaužė prie kėdės. Ant jos buvo prikrauta gėlių. Jis pasirėmė rankomis, norėdamas atsikelti, prisiglaudė prie kėdės ir liko klūpoti panėręs veidą į gėles. Gėlių kvapas jį tiesiog pritrenkė, persmelkė iki širdies gelmių. Tada jis griuvo ant grindų nutraukdamas su savim puokštes ir taip liko gulėti apibertas gėlėmis. Paskutinis dalykas, kurį jis išgirdo, buvo žemosios G stygos skambesys.

TREČIA DALIS

Vienas

XVIII

Visuomenės padugnės toliau gyvena savo gyvenimą pagal atsitiktinumo dėsnius. Kopenhagoje klajoja toks Egonas, jis praradęs savitvardą iš keršto troškimo, pamažu jį visiškai apsėdusio. Po didelių pastangų jis atgavo dalį pinigų, bet jau spėjo dėl jų susikivirčyti su savo draugužiais. Jam pasidarė dar prasčiau, bet ne čia esmė. Svarbiausia, kad šis apsukrus vyras, mokąs pasinaudoti proga ir neišleisti jos iš rankų, prarado savo auką, su kuria norėjo vieną kartą atsiskaityti už viską, už visas neteisybes, kurias jis iškentėjo pasaulyje, teikusiame jam vieną pažeminimą po kito. Nei vaikystėje, nei jaunystėje, kurių pėdsakai išlieka per visą gyvenimą, niekas jam nesiūlė jokių galimybių, jis viską turėdavo susikurti pats. Bet ir jo gyvenime visus planus sujaukė didžiulė aistra, gal netgi kilninanti jį aistra. Jis matydavo, kaip vienas po kito pasirodo ir išnyksta jo išrinktosios Adelės meilužiai. Bet jis pats, meistriškai mokantis pasinaudoti kiekviena proga, nė karto nepateko į šią laimingųjų gretą, nors visada buvo šalia jos lyg ištikimas šuo, šliaužiojo prieš ją ant pilvo, atrišinėjo jai batų varstelius, klodavo jai lovą, šveisdavo jos tualetą. Kitais atvejais jis sugebėdavo gauti ir tai, kas jam nepriklausydavo, o čia gardus kąsnelis dieną ir naktį jam buvo po pat nosimi, tačiau jam neteko jo net paragauti.

Vakarų kalėjimo darbo kameroje sėdi mergina, vardu Adelė, ir mezga, mezga. Jos rankos vikrios, prižiūrėtojas savo ataskaitose rašo, kad ji gerai elgiasi, nuo darbo neišsisukinėja, kitos kalinės ją gerbia. Tačiau ataskaitose nieko nerašoma apie tai, kad ji palaiko glaudžius ryšius su išoriniu pasauliu ir kad jai čia labiausiai padeda pasiutęs, alkanas šuo, vardu Egonas, kuriam policija niekaip neranda įkalčių. Jis yra viena iš tų neaiškių būtybių, kurios sukiojasi naktiniame gyvenime, kurios įtarinėjamos viskuo, bet įrodyti negalima nieko. Tokių daug. Kartkartėmis vieną ar kitą suima dėl kokios

nors smulkmenos, kai ištinka kokia maža nesėkmė, bet tai nedaug arba ir visai nieko neatskleidžia apie tą tikrovę, kurioje jie gyvena. Pavyzdžiui, kad ir ta nerimą kelianti ir vis auganti prekyba priemonėmis, kuriomis žmonės svaiginasi norėdami pabėgti nuo tikrovės. Yra pagrindo spėti, kad toks Egonas kaip tik čia prikišo savo nagus. Yra pagrindo spėti, kad kaip tik jis padeda užmegzti ryšius tarp tolimiausių grandžių procese, kurio dalelę policijai kartais pavyksta atskleisti.

Kartkartėmis vienas ar kitas iš jų suimamas ir keletą parų uždaromas. Bet paskui tenka vėl paleisti į laisvę. Kitą kartą pavyksta pagauti kokią paukštytę kaip toji Adelė, apie kurią irgi tėra žinoma tik tiek, kad ji aptarnaudavo nešvarų naktinį gyvenimą mieste, kuris visada siekė, kad jo naktiniame gyvenime būtų pakankamai viliojančio purvo. Viena Adele daugiau ar mažiau – didelės reikšmės neturi, taip pat ir Madam, viena daugiau ar mažiau – ne taip svarbu. Bet taip jau priklausė – gaudyti tokias skrajojančias paukštytes, ir dar užrakinti ir užkalti didžiulę įstaigą, apie kurios egzistavimą žinojo tūkstančiai žmonių, tik nieko neįtarė valdžios atstovai...

Vargšų pasaulis irgi toliau gyvena savo gyvenimą pagal atsitiktinumo dėsnius. Visose šalyse vyksta galingas judėjimas, stengiantis padaryti dėsnius mažiau priklausomus nuo atsitiktinimų, nes juk visose šalyse didžiulis vargas. Berlyno gatvėse už duonos kepalėlį galima nusipirkti nepilnametę mergaitę; visuose miestuose, žinant reikalingus adresus, galima ką nors nusipirkti. Nauja Adelė paveldės tetules iš Senosios kalyklos gatvės – ir taip visuose miestuose, kurių ankštose gatvelėse stovi sukrypę namukai, o vakare už murzinų užuolaidų tarška išsiderinę pianinai. Netgi izoliuota Adelė vis dėlto laiko siūlų galus savo rankose. Liūdna šypsenėle ji prisimena vieną iš savo meilužių, šviesiaplaukį, nekvailą berniuką, pilną idėjų ir talentų. Jis retenybė tarp jos gerbėjų, bet per daug liūdėti neverta. Su apmaudu ji prisimena jo miesčionišką pasipiktinimą Tivolyje ant pievelės mažučio italų akrobato. Matyt, jam atrodė, kad žmonės lengvai išmoksta savo amato. Ne jam vienam taip atrodo. Ir ją tai erzina – juk ir jai nėra svetimas socialinio solidarumo jausmas.

Slapta gautame laikraštyje Adelė skaito apie milijonus karo belaisvių, kurie kenčia vargą, kurie dingsta rytuose, apie milijonus pabėgėlių, įstrigusių prie kažkokios ribos tarp to, kas buvo, ir to, ko jau seniai nebėra.

Ši negandų gausybė jai suprantama ne daugiau ir ne mažiau kaip ir kitiems, ir dėl to ji, panašiai kaip ir kiti, galvos sau per daug nesuka.

Ką gi žmogus daugiau gali, jeigu ne pasišluoti prie savo durų?

Vadinas, dabar svarbiausia vėl turėti namus, kad būtų durys ir būtų kuo pasišluoti. Tada gyvenimas vėl grįš į savo vėžes. Savotiškai ji supranta šiuos dalykus, tačiau ne blogiau negu politikai, kurie įsikandę cigarus žiūri į laikraščius ir rauko kaktas, – juk jie niekad savo kailiu nėra patyrę, ką reiškia pasiekti ribą, tegul tai būtų tiktai riba tarp padorumo ir nepadorumo šiame pasaulyje.

Yra padugnių pasaulis ir vargšų pasaulis, yra ir kalinių, repatriantų ir dingusių be žinios pasaulis. Visur galioja atsitiktinumo dėsnis, atsitiktinumas gauti cigaretę, duonos kąsnį, arba prasmukti naktį pro spygliuotas vielas žaibuojant prožektorių šviesoms, arba mirti tikint, kad būsi išganytas. Yra dar ir politikų pasaulis – tų, kure bando įvesti tvarką chaose, kurį atnešė ketveri karo metai, – tame pasaulyje irgi viešpatauja atsitiktinumo dėsnis, nes kiekvienas gali gauti tik tiek, kiek pavyksta išplėšti iš priešingos pusės, vieno pranašumas kitam yra nuostolis. Todėl ir tenka daryti nuolaidų, tai yra naudotis progomis, kad nors akimirką laimėtum pranašumą ten, kur grumiesi, net jeigu tas pranašumas bus daug mažesnis negu reikalavimai, kurie atrodė neginčijamai teisėti, kai buvo iškelti pirmą kartą.

Paryžiuje Nacionalinio susirinkimo nariai posėdžiauja suraukę kaktas ir reikalauja visiškai atlyginti karo nuostolius iš pralaimėjusios Vokietijos, kur mirtingumas dvigubai didesnis negu karo pradžioje, kur keturiolikos metų paauglys atrodo lyg septynerių metų vaikas. Reicho ministras tokias taikos sąlygas laiko nepriimtinomis, tuo tarpu Miunchene prasideda pilietinis karas. Bet visa tai yra labai toli nuo tų, kurie skaito laikraščius Skandinavijos šalyse. Egipto nacionalistai reikalauja pradėti šventąjį karą, bet tai irgi labai toli. Kristianijos Nacionalinėje galerijoje atidaryta Koro paroda[25], jo sidabriškai pilkos spalvos nuteikia švelniai. Bet žmonės, žiūrintys į paveikslus, stengiasi neiti per daug arti vienas kito, o grįžę namo skalauja burną piurodontu, kad nesusirgtų ispaniškuoju gripu. Teta Kristina demonstruoja šiuos vaistus Amatų namuose nuo dvyliktos iki antros valandos.

Visą laiką skimbčioja varpeliai prie maisto parduotuvių durų, žmonės ateina su pinigais ir išeina su duona, o tie, kuriems nenusišypsojo laimė,

atiduotų savo gerą vardą ir sielos išganymą, kad gautų bent kąsnelį paragauti. Tokie pergalės varpai karo pabaigoje skamba visose šalyse. Jie labai primena švelnų varpų skambėjimą kapinių koplyčiose, kur gedulu apsivilkusių artimųjų akivaizdoje į amžino poilsio vietą lydimi neišgyvenusieji.

Šiandieninis pasaulis – tai išlikusių gyvųjų pasaulis, tų, kurie žudė, ir tų, kurie išvengė žudynių. Tvarkingos šeimynėlės neutraliuose kraštuose niekad nesitepė rankų krauju, jos tik sudėdavo rankas maldai. Ir ką gi, jų maldos išklausytos, vieną dieną viskas baigėsi. Jie meldėsi ne veltui.

O rašytojų pasaulis!.. Vyresnieji dabar gali aprašinėti patirtus siaubus ir šitaip įspėti jaunąją kartą, o ši su malonumu rys tuos siaubus, šventai įsitikinusi, kad jie niekad nebepasikartos. Užtat dabar – tinkamas laikas kelti maištą. Galbūt ir tai kainuos nemažai kraujo, bet šis kraujas, aišku, nebus pralietas veltui...

O jaunieji rašytojai – aiškiaregiai, jų žvilgsnio netemdo jokios iliuzijos, jie jau gali apsiskelbti prarastąja karta, mesdami visą atsakomybę už piktus darbus vyresniesiems. Tai neabejotina jų teisė, lygiai tokia kaip belaisvių teisė sugrįžti namo, alkstančiųjų teisė gauti duonos ar žuvusiųjų teisė būti palaidotiems po kryžiumi, ant kurio bus užrašytas vardas – gal netgi jų pačių.

Egonas irgi turi teisę nekęsti visų tų šlykščios aukštuomenės atstovų, kurie stoja jam skersai kelio, o paskui dar ir pasprunka, o Sagenų šeima, gyvenanti tolimame ir visiškai neutraliame krašte, turi visišką teisę pasilaikyti tą kapitalą, kuris nežuvo sudarant sandėrius, kurie nepaisant visų puikių prognozių vis dėlto pasirodė esą nelabai sėkmingi, nes numatė, kad karas užtruks ilgai. Bet ką turi – tas tavo. Pavyzdžiui, Arnų šeima, tėvas ir sūnus, – ką turi, tą turi, o turi jie tai, ką įsigijo savo ryžtu ir drąsa esant palankiai konjunktūrai. Argi teisinga apkarpyti jų sukauptą kapitalą padidintais mokesčiais ir tokiu būdu palengvinti skurdą tų, kurie anuomet neparodė reikiamo ryžto?

Žinoma, ne. Tai tiesiog įžeidimas, ir tik vienas iš daugelio. Pasaulyje, pilname naujų savininkų, pasiturinčiam žmogui nelengva. Toks įžūlus valdžios įstaigų elgesys kelia pasipiktinimą tų, kurie sugebėjo iškilti darbštumo ir apdairumo dėka, ir jie nesiduos apmulkinami. Darbštieji ir apdairieji žmonės vienijasi ir protestuoja prieš tokią neteisybę. Sakysime, argi jų reikalas rūpintis žuvusiųjų jūreivių šeimomis arba tais, kurie amžinai sėdi tuščiomis

rankomis, kurie ir dabar negali gauti darbo? Ir jūroje, ir sausumoje žmonės suprato, kuo rizikuoja. Dėdė Martinas Mioleris visiškai tokios pat nuomonės, nes ir jis blaiviai žiūri į esamą padėtį. Sakysime, ne visiems buvo lemta teisingai nuspėti, kuo baigsis karas. Asmeniškai jis pats niekad neabejojo sąjungininkų pergale, todėl ir nepatyrė didesnių nuostolių, na o jeigu sąžinėje ir liko kokių mažučių dėmelių, tai juk, šiaip ar taip, apsieita be kraujo praliejimo. Tai, kas žinoma visiems, daug bėdos nesudaro. Jis turi globotinį, sūnėną, kuris, kaip jam teko girdėti, kai kuriais atvejais elgėsi netinkamai, nors, kaip teko girdėti, jis irgi sėkmingai išsisuko iš keblios padėties, gal ir ne visai sveiku kailiu, tačiau tokiam padūkėliui taip ir reikia. Šiaip ar taip, revoliucionieriumi jis nepasidarė ir priklauso padoriai visuomenei.

Padorioje visuomenėje neturi įsigalėti atsitiktinumo dėsnis. Čia turi viešpatauti principai. Vienas tokių principų – nepasiduoti idiotiškiems įstatymams dėl visiško alkoholio uždraudimo, kurio siekia bepročiai fanatikai mieste ir kaime. Prieš tokius nesusipratimus tenka kovoti savo iniciatyva – negi duosiesi, kad su tavimi elgtųsi kaip su nepilnamečiu? Toks žmogus kaip Martinas Mioleris, žinoma, nepalaiko asmeniškų kontaktų su kantrabandininkais ir visuomenės atmatomis, betgi juk yra tarpininkų, padorių žmonių, kurie darosi vis padoresni, juo labiau jie priartėja prie tokio žmogaus kaip Martinas Mioleris. Žmogus gauni tik tai, ką pats susiorganizuoji, ir netgi šiame nesusipratimų pilname pasaulyje ne toks jau blogas gyvenimas – ir sviesto, ir viskio per akis... Viską gauni tik todėl, kad nesnaudi sudėjęs rankų netgi ir tada, kai tai tėra privataus gyvenimo smulkmenos.

Tiesiog nuostabu, kad visi išnešė sveiką kailį. Ir budri policija, kuri kasdien vis labiau garantuoja saugų gyvenimą tiems, kurie laikosi įstatymų; ir visas nusikaltėlių pasaulis – dėl pavienių savo draugų, kuriems nepasisekė ir kurie įkliuvo, jie per daug nesuka galvos; ir politikai, kurie mažose ir didelėse šalyse nenuilsdami, negailėdami jėgų darbuojasi, norėdami palengvinti milijonų dalią, vadinasi, jie irgi išnešė sveiką kailį.

Apie mirusius nėra ko ir kalbėti – jie išsivadavo iš visko.

Kristianijoje ponia Susana Sagen tebegyvena savo namuose, ir tai visai suprantama: su jais susiję tiek daug malonių prisiminimų, o ne tokių malonių vis tiek niekur neatsikratysi. Apie tai ji kalbėjosi su grįžusiu sūnumi.

Šis menininkas, gabus įvairiems menams, šis jaunas talentingas žmogus saviškiams kelia rūpesčių, bet ne daugiau, negu jie patys to pageidauja. Pagaliau, jaunimas turi teisę truputį išsidūkti, o šiam jaunuoliui tokie išsidūkimai, atrodo, labai prie širdies.

Nieko sau, piktinasi jos brolis konsulas Martinas Mioleris, jeigu kas nors panašaus būtų buvę *jo* jaunystėje... Jis tai pateikia kaip baisią tikimybę, manydamas, kad jo užmarši sesuo nieko nenutuokia apie jo jaunystę, kuri, jo tvirtinimu, buvusi sunki ir rūsti, visiškai pagal dešimtį Dievo įsakymų su dar vienu kitu viršaus.

Iš visos brangiosios šeimynėlės tiktai mokytoja teta Klara buvo savotiškai nuosekli ir pasitraukė iš miesto, paniekinusi neprincipingumą ir jūros ligą. Tačiau, kaip teisingai priminė dėdė Martinas, ji gauna solidžią pensiją. Todėl giminių sąžinė galinti būti visiškai rami. Be to, juk ji visada galinti sugrįžti, nors jos santykiai su giminėmis kiek šaltoki ir artimieji jaučia jos tylų nepritarimą.

Aukštesniuosiuose sluoksniuose niekas negyvena pagal atsitiktinumo dėsnį.

Kai kurie *pasinaudojo* atsitiktinumu, *stvėrė* pasitaikiusią progą, bet tai jau visai kas kita, taip ir reikia – naudotis, stverti, nesiduoti, kad tave valdytų. Jeigu jau kas nors turi valdyti, geriausia, kad tai būtum tu pats. Ko vertos visos tos šnekos apie profsąjungas? Argi galima leisti, kad valdytų jos, o ne žmonės, kurie supranta tūkstančius dalykų, turi platų akiratį ir patyrimą, ypač ten, kur laimę lemia atsitiktinumai? Dėdė Martinas visiškai pritaria tokiai nuomonei, taip rašo stambiausi norvegų bei užsienio laikraščiai. Žinoma, nereikia išleisti iš akių visumos ir konkrečių aplinkybių. Negalima leisti, kad studentai ar kokie kitokie neišmanėliai nusitvertų valdžios vairo, – jį turi griebti tie, kurie *gali* valdyti.

Tuo tarpu viskas klostosi palyginti puikiai, bet jaunas vaikinas iš aukštuomenės, iš senos garbingos šeimos, paliko savo aplinką. Neilgai jis tepagyveno mieste – gavo iš Kopenhagos telegramą, paskui laišką ir pavasariop dingo.

Bet jis dar sugrįš. Savo draugui Matisenui, senajam metrdoteliui, kuris lyg tremtyje leidžia dienas Enebake, jis prasitarė vykstąs ieškoti kelio ar bent takelio.

Keista kalba, bet senąjį metrdotelį sugraudino.

Matisenas mėgo naująją aristokratiją, nors jos atstovai ir kankino jį keletą karštligiškų metų. Beje, šis jaunuolis turėjo savotiško žavumo, nebuvo toks nesantūrus ar šiurkštus kaip kai kurie kiti. Apskritai, jis elgėsi kukliai, nors jo bičiuliai ir krėsdavo pašėliškiausias išdaigas.

Dabar jau nieko nebeliko – nei kompanijos, nei pavienių žmonių. Pašėliškų išdaigų netrūksta, bet Valdemarui Matisenui jos jau neberūpi. Jis irgi mato, kad pasaulyje nėra tvarkos, bet juk taip buvo, kiek jis prisimena, visada. Daug kas pasikeitė – šukuosenos, drabužiai, elgesys. Bet juk nereikia pamiršti, kad buvo karas. Apskritai paėmus, viskas baigėsi daug geriau, negu dvasiškiai pranašavo aname lemtingame Naujųjų metų pamoksle, kuris jį tada pirmą kartą taip sukrėtė. *Vargas ir pavojai,* tvirtino jie. Bet viskas reliatyvu. Kai skaitai Apokalipsę, kaip daro Matisenas, turi pripažinti, kad senojoje Norvegijoje reikalai ne tokie jau prasti – turint omeny praėjusį karą ir visas kitas negandas.

"Viskas grįš į savo vėžes", – galvoja Matisenas širdies gilumoje, ir panašiai galvoja daugelis. Pagaliau, argi jie kalti, kad kitur pasaulyje gyvenimas iš tiesų sunkus? Žinoma, tie šlykštūs banginio taukai spaudžia skrandį, bet žmonės, kurie negyvena pagal atsitiktinumo dėsnį, sugeba pakilti aukščiau tokių dalykų. Matisenas, pavyzdžiui, tapo vegetaras, kiti padorūs piliečiai nusipirko sodybas kaime, dar kiti – naktį, užgesinę šviesas, naršo pakrantes greitomis motorinėmis valtimis. Tai, ką šie apsukrūs žmonės atgabena į krantą, galima parduoti arba išmainyti. Vis mažiau lieka tokių, kurie vienaip ar kitaip nesinaudotų šiomis vertybėmis, išstumiančiomis įprastą valiutą ir padedančiomis reguliuoti ekonomiką, kuri visiškai sustingtų nuo daugybės kvailiausių suvaržymų.

Dėl viso to, kaip jau sakyta, padorūs žmonės visiškai nekalti.

Pavyzdžiui, toks žmogus kaip Robertas. Jis turi nemažai stambių musių ant lipnaus savo sąžinės kaspino. Bet keistas dalykas – dauguma jų, sveikos ir gyvos, pasprunka, išskrenda į laisvę ir daugiau jo nebevargina. Taip yra dėl to, kad kaspinas jau pilnas iš seno, dar nuo vaikystės, nuo tų šviesių laikų Tionsbergo pakrantėje, kupinų saulės ir sūraus jūrų vėjo, išmargintas tamsių taškų, apgailėtinų musių, prilipusių prie kaspino visam laikui, kaip toji istorija su berniuku, nuskendusiu per buriavimo varžybas. Tiesą sakant, viena tokia musė gali padengti visą kaspiną iki gyvenimo galo, tad kitoms nebelieka ir vietos.

Tai ir gerai, ir blogai. Visoms juk musėms neužtenka vietos. Bet jau kas turi savo vietą, tas slegia vis labiau ir labiau. Nors, antra vertus, daug lengviau pakelti, pavyzdžiui, tai, kad advokatas Damas, kuris prisiminimuose vis dažniau iškyla kaip išblyškęs berniukas Junas iš vaikystės laikų, dvejus su puse metų sėdės kalėjime už tai, ką judu darėte abu kartu. Betgi tokių atvejų pasitaiko dažnai. Suima vieną kitą, nors dauguma to paties verti. Negi eisi ir įduosi pats save – iš to ir naudos jokios nebūtų. Viskas kada nors baigiasi, baigsis ir ši byla. Juk progos stvėrėsi daugelis – vieni už galvos, kiti už uodegos, kiti už pilvo. O ji juk slidi kaip ungurys, todėl vienam kliuvo gabalėlis, kitas liko nušluostyta nosim, o dar kitas – tuščiomis rankomis, bet jos juk tam ir duotos žmogui, kad stvertų iš naujo. Svarbiausia neprarasti optimizmo.

Robertui optimizmo užtenka, jis gali dalintis juo ir su kitais. Tai viskas, ką jis turi, o daugiau turėti jis ir nepratęs. Jau nebe pirmas kartas, kai jis pradeda iš pradžių. Be to, su juo dabar yra Selina, ištikima pagalbininkė.

Kitados jam padėdavo vaikinas, vardu Birgeris. Bet jis išslydo iš jo globos. Buvo iš tų, kurie ateina ir išeina, progų nesigaudė ir atrodė esąs tarytum iš kitokio pasaulio; kai kuo buvo panašus į jo brangų draugužį Vilfredą Sageną, kuris ir dabar kelia jam daug nerimo. Tokiam žmogui kaip Robertas ne naujiena, kad šiame pasaulyje reikalai čia pagerėja, čia pablogėja, – tai beveik dėsninga. Tačiau ir jis savotiškai mėgsta tvarką. Pripažįsta kitų – tų, kurių prigimtis ar kilmė kitokia, – teisę gyventi pagal kitokius dėsnius. Pats yra tvarkingų santykių tarp klasių šalininkas, šitokiu būnant jam patogiau šlietis prie vienų ar prie kitų, o šitai jis sugeba. Tuo tarpu Vilfredui Sagenui šlietis niekur nereikia, jis turi savo vietą, bet kartais elgiasi labai keistai.

Kitas dalykas – Birgeris, tas savo vietos neturi. Buvo geras pagalbininkas jiems prekiaujant naktimis gatvėse, vaikinas su patyrimu ir apdovanotas įvairiausiais talentais. Buvęs jūreiviu ir dar daug ko matęs... Bet štai išslydo iš jo globos ir dingo – vienoje vietoje ilgai neištveria. Be to, jis sakydavo kurstančias kalbas, o jau šito Robertas nemėgsta. Galima pakalbėti apie ateitį, apie tai, kokias perspektyvas ji atveria jūroje ir sausumoje. Bet ir jas reikia vertinti esamos tvarkos pagrindu. Visos kitos kalbos – tiesiog įžūlu. Kam gi tada poetai, sako Robertas. Juk ir jis pats iki šiol nešiojasi kišenėje knygą, su kuria niekada nesiskiria, knygą apie leitenantą Glaną žvėries žvilgsniu, žmogų, kuris vieną vasarą Nordlande išgyveno visą savo

gyvenimą. Štai toks žmogus Robertui visiškai prie širdies. Bet Birgeriui ne prie širdies. Važinėdamas gatvėmis, jis kalbėdavo apie kažkokį Marksą. O tasai Marksas ne prie širdies Robertui. Marksas neteisus, rašydamas apie kapitalą, kurio Robertas vaikosi nuo ryto iki vakaro. Jeigu jis turėtų nedidelį kapitalą, tai pasiektų ko tik nori: statytų viešbučius, organizuotų turizmą, reklamą...

Bet tuo tarpu jis teturi tik savo rankas ir vežimėlį prekiauti dešrelėmis. Taigi išgerti "Veuve Cliquot" pinigų neužtenka, na bet kadaise jis išgėrė nemažai šampano, – ką gi, laikai keičiasi. Kitados jis iškeldavo sugniaužtus kumščius, ir tai būdavo tarytum karvedžio ženklas mūšio lauke, pavaldinys strimgalviais puldavo vykdyti jo valios. Gyvenimas nepastovus, jis priklauso nuo laimės, ir reikia mokėti prie jo prisitaikyti. Tą turėtų suprasti Birgeris, o ne šlaistytis naktimis su visokiais valkatomis ir skelbti kvailas idėjas. Robertui maloniau galvoti apie Vilfredą, nors keista, kad mintys taip lengvai nukrypsta nuo vieno prie kito – jiedu tokie nepanašūs, kilę iš skirtingų pasaulių. Roberto požiūriu, šie pasauliai ir turi likti tokie.

Šie pasauliai gyvena kiekvienas pagal savo dėsnius, pagal atsitiktinumo dėsnį ir pagal dėsnį, kuris, Roberto nuomone, veikia visais laikais, – gravitacijos dėsnį. Žmonės suartėja, prasilenkia ir nutolsta vienas nuo kito. Pasaulyje viskas išėjo iš vėžių, apie tai ir laikraščiai kasdien rašo. Bet toks jau yra pasaulis. Vieniems gyvenimas lengvas ir malonus, kitiems ne toks jau lengvas ir malonus. Nelabai lengvas jis dabar ir Robertui.

Bet kartais, kai jis naktį varosi gatvėmis savo vežimėlį namo, į miesto pakraštį, kur dabar gyvena, prieš akis jam atsiskleidžia žvaigždėmis nusėtas dangus, ir jis pajunta žemės skrydį visatos erdvėje. Tada Robertas ima suprasti savo jaunąjį draugą Vilfredą Sageną, išėjusį ieškoti takelio.

XIX

Kažkur yra takelis, *vieta*, kuri...

Dėdė Renė trumpam sugrįžo namo likviduoti savo turto: jis nusprendė likusius gyvenimo metus pragyventi Paryžiuje, kurį, kaip jam atrodė, jis

asmeniškai išgelbėjo nuo pražūties. Po sąjungininkų pergalės jis dešimčia metų pajaunėjo. Norvegijos sostinėje žmonės, žiūrėdami į jį, lingavo galvas, o už nugaros šaipėsi.

Vėl atėjo Naujieji metai, ir tuo metu Vilfredas nutapė keturis paveikslus. Dėdės Renė pažinčių dėka jie kartu su kitų trijų jaunųjų dailininkų darbais pateko į parodą. Laikraštis rašė, kad pasirodė naujas savitas talentas. Vilfredas ramiai ir skeptiškai perskaitė tai svetainėje Drameno gatvėje ir staiga pajuto, kaip kambarys prisipildė slaptų vilčių. Jam buvo nemalonu. Jam netilpo galvoje, kad tai rašoma apie jį.

Vieną dieną atėjo ir Miriamos telegrama iš Kopenhagos: *"Valio aš tai žinojau"*. Jis perskaitė ją vestibiulyje prie parodų salės, ir jį iš karto apėmė prieštaringi jausmai. Ką gi ji žinojo? Tą pačią dieną laikraštyje buvo parašyta, kad jo paveikslams būdingas tam tikras neišbaigtumas. Gal ji tai žinojo? Jis sulankstė telegramą ir vėl ją išskleidė, sulankstė ir vėl išskleidė. Sulankstyta ji maloniai jį jaudino, išskleista – tarytum demaskavo: kritikai žino, kaip yra iš tikrųjų, žino ir jis pats.

Tačiau kitą dieną atėjo laiškas, nuostabus laiškas, kurio kiekviena eilutė bylojo, kaip gerai ji pažįsta jį, nors laiške pasakojo tik apie save ir nė žodžio neužsiminė apie tai, kas įvyko Kopenhagoje. Vieną naktį Nordlande, rašė ji, kai persekiojama jų šeima gyvenusi toje Norvegijos dalyje, ji išėjusi pamojuoti Šiaurės pašvaistei. Buvo girdėjusi, kad tą, kuris pamojuoja Šiaurės pašvaistei, ji pasigrobianti gyvą. Taigi išėjusi ir mojavusi nosinaite. Bet Šiaurės pašvaistė jos nepasigrobusi. Kitą naktį, kai visa padangė spindėjusi nuo didžiulės pašvaistės, ji pasiėmusi paklodę ir pradėjusi mojuoti ja. Stovėjusi ant kalno keteros naktį ir mojavusi mojavusi paklode, apimta baimės, didesnės už visas pasaulio baimes, didesnės už visus siaubus, kokius buvo girdėjusi iš suaugusiųjų. Bet Šiaurės pašvaistė neatėjusi jos pasigrobti ir tada, kai ji mojavusi paklode. Grįžusi namo ir ėmusi verkti, neapsakomai nusivylusi, kad pašvaistė neatėjo jos pasiimti.

Jis išėjo su laišku už miesto ir ėmė skaityti jį po plikais medžiais. Jo akyse iškilo didingas vaizdas: mažas žmogutis ant žemės, apimtas siaubo ir kartu besiveržiąs į tą siaubą, maža tamsi mergaitė ties horizonto riba, mojuojanti paklode šaltai pašvaistės liepsnai, ir štai pašvaistė ateina ir pasigrobia ją...

Bet ką ji norėjo tuo pasakyti? Jis tikėjosi laiške surasti bent vieną meilės

žodį. Jo nebuvo, bet jos meilę rodė tai, kad ji sumanė parašyti laišką, parašė ir išsiuntė. Šis laiškas buvo apie sielų giminystę, o gal tik paguodos laiškas, kartu ir užuomina apie jo žeminantį bėgimą po koncerto jos automobilio dugne, po gėlėmis...

Jis nežinojo, ką reiškia šis laiškas. Bet jis padėjo jam apsispręsti. Jis buvo savotiškai užmiršęs savo nutapytus paveikslus. Bet dabar prieš jo akis iškilo visas jų niekingumas. Atrodė, tarytum Miriama, primindama jam sielų giminystę, atstūmė jį nuo savęs ir pastūmėjo į tai, ko jis pats siekė. Jis privalo rasti takelį, privalo rasti *vietą*. Ji neturėtų išnykti vos jam prisiartinus. Kartais jam atrodydavo, kad tokia vieta galėtų būti geležinkelio stotis, ten, kur pats gyvenimas juda į visas puses. Jį privertė išlipti, tuo tarpu traukinys nudundėjo tolyn, ir niekas negirdėjo nebylaus jo šauksmo. Jį paliko šliaužioti tarp niekingų padarų, ir jis pats – niekingas padaras, apsuptas tų, kurie persekioja ir gaudo, prarado individualybę ir tėra tik grubi, atsitiktinė kažkokio sumanymo išraiška – kaip ir jo paveikslai.

Jis tapė juos keletą savaičių. Tik šį kartą ne bohemiškoje ateljė Pilies gatvėje. Jis gyveno ir susikaupęs, pakilia nuotaika tapė savo vaikystės kambaryje Drameno gatvėje – ten stovėjo lova su nertine antklode, kurios kieti mazgeliai kitados buvo įsispaudę jo veide, kai jis verkė vieną vaikystės naktį. Kartą iš šio kambario jis buvo pabėgęs į žiemišką vasaros šalį Skovliu. Tada jis pažino ilgesį, kuris iš tikrųjų buvo ne jo ilgesys, o tiktai ankstesniųjų kartų ilgesio atspindys, jo širdyje ... Ir dabar, tapydamas, jis žinojo, kad tai irgi bėgimas, nuoširdus bandymas kur nors išsiveržti.

Kažkur pakelėje kažkas išleido jį iš rankų – tą vietą dabar jis turėjo rasti, kol dar nevėlu.

Remdamasis matematiniais principais, jis nutapė tris fantazijas su kalva šiaurės Zelandijoje, nes ši tema irgi buvo susijusi su ta *vieta,* ir žmogaus su cigaru portretą iš prisiminimo apie prisiminimą, užsifiksavusį jo sieloje.

Taigi šiais paveikslais jis tarėsi pasiekęs kažkokį tikslą, mažytį tikslą, kuris štai jau slydo jam iš rankų. Jis laikė Miriamos laišką. Laiške ji neminėjo paveikslų, bet juk telegramoje apie juos rašė. *Valio.* Koks keistas žodis telegramoje. *Neišbaigti* – rašė laikraščiai tą patį rytą. Jis ir pats tai žinojo. Paveikslai neišbaigti, bet ne ta prasme, kad jis nebūtų nutapęs iki galo, – jis juos savotiškai užbaigė. Kritikai *negalėjo* žinoti to, ką ir jis pats tiktai nujaučia, būtent, kad kiekvienas iš šių paveikslų yra neišbaigtas pačia savo esme, nes jo spėliojimai, jo amžini spėliojimai buvo susiję tiktai su žmonių

bei daiktų forma ir išorinėmis apraiškomis, bet niekad nesiekė jų esmės, kartu ir jo paties esmės. Jis yra tarytum šaunusis ponas Kasnors, mokąs manipuliuoti atspalviais ir formomis taip, kaip fokusininkas moka manipuliuoti savo triušiais...

Vaikystėje alpdamas iš susižavėjimo jis dažnai stengdavosi atspėti, ar tikrai triušiai yra skrybėlėje. Dabar supranta, kad tai neesminis dalykas. Jeigu ką matai, tai matai, bet užtat tiktai *matai*, ne daugiau. Ką žmonės gali žinoti apie tą absoliučią tuštumą skrybėlėje, iš kurios tu trauki savo triušius?

Jie mato tik tai, ką gali matyti, kaip ir visi kiti. Kitados jis žinojo, kad nori tapti dailininku, dar tais laikais, kai jo svajonės apie paveikslus buvo susijusios su troškimu rasti kelią į tą kraštą, kuriame jis gyventų, o ne vien egzistuotų.

Dabar jis jau nebeturi tokių svajonių. Kai piešė šiuos paveikslus, išeidavo paslampinėti po miestą; tada jis aplankė senas vietas, išgėrė ne vieną taurelę su išlikusiais "lūšnos" lankytojais. Taip susidūrė ir su Robertu bei Selina; jie džiaugėsi savo naujai susikurta miesčioniška buitimi, susitaikę su nepritekliais perstatytame barake, ir tuo remdamiesi įsivedę laikiną moralės kodeksą. Dabar, laikydamas rankose Miriamos laišką, jis jautė, kad visa tai jau praeitis. Laiškas ragino jį eiti toliau, ieškoti tos *vietos*. Jis turi skubėti.

Nes pajuto, kad medžioklė tebesitęsia. Po šimto gąsdinančių Egono kaukių jis matė nuolatinės grėsmingos medžioklės visumą, kurią jis provokuoja pačiu savo egzistavimu. Laikydamas Miriamos laišką rankose, jis visai aiškiai suvokė, kad kievienam žmogui lemta jausti kaltę už egzistenciją, kuri tampa grėsminga, jeigu jos nepasirenki. Tikriausiai šitai jautė ir Miriama tada, kai šaukėsi paslaptingų jėgų, kad ją pražudytų, ir dabar norėjo pasakyti jam, kad jis ne vienišas. Tačiau jis vienišas, vienišas su šiuo laišku, kuris buvo šauksmas kitos vienatvės, mojavimas šiaurės pašvaistei, prašymas, kad ji pasigrobtų.

Taip, jie apsupti šešėlių, ir šie įkyriai reikalauja, kad jis būtų su jais. Tik tiek, kad jis ir toliau gyvena su tais šešėliais, žino, kur jie yra, gali atspėti, ko jie nori, taip, kaip gali atspėti tolimesnį žingsnį balele, kadangi čia viskas vyksta dėsningai. Jis įsijautė į medžiotojų mąstyseną, bet pats rizikuoti nenorėjo. Kaip tik nuo to jis turi dabar pasprukti.

Panašiai jis buvo įsijautęs ir į Miriamos mąstyseną – nuo tos akimirkos,

kai ji grįžo į kambarį greta koncertų salės Kopenhagoje. Jis atsipeikėjo ant grindų muzikantų kambaryje, leipdamas nuo rožių kvapo. Tačiau virš jo pasilenkusi jau buvo ne ji, ne jos išgąstį jis stengėsi išsklaidyti dirbtine šypsena, keliančia jam skausmą. Tada Miriama buvo tapusi jo išraiška, jo įrankiu – jos staigus išgąstis buvo jo paties išgąstis, perėjęs į ją. Kai ji vežė jį namo, jis gulėjo automobilio dugne, užklotas gėlėmis. Kad ir kiek persekiotojų būtų tykoję aplinkinėse gatvėse, niekas nebūtų galėjęs ten jo pasiekti. Tarytum vykdydama jo valią, Miriama paskambino Biorgei – jis taip ir žinojo, kad gerosios jėgos visada eina išvien, jos visada jaučia viena kitą. Biorgė Vydas yra toks žmogus, kuriam reikia skambinti, kai kas nors atsitinka. Jie abu ir nulėmė, kad jis panoro išlikti, pasiryžo pabėgti nuo viso to, ką išdavė. Jie nugabeno jį į laivą, ir tai tebuvo išraiška jo paties noro pasprukti iš čia. Jau jūroje, kai nuotolis tarp jų padidejo ir ryšys pasidarė silpnesnis, jis žinojo, kad jie atsikvėpė juo atsikratę, bet kartu ir pajuto, kad dabar nebeturės kam daryti gera.

Jis linkėjo jiems gera, todėl iš savo nykios tuštumos padovanojo jiems dovaną. Būdamas toks suvargęs, jis padovanojo jiems savo dėkingumą ir leido jiems turėti gerų norų, kuriuos jie vėl galėtų dovanoti jam. Taip aną dieną Tivolyje buvo su mažuoju Džuzepe, kuris vis krito ir krito į tinklą. Visų valia buvo jo valioje, tiktai jie turėjo atiduoti savo valią ir dėl to darėsi silpnesni. Adelė tai suprato ir pajuto su jais solidarumą. Pati Adelė turėjo atiduoti valią, netgi sodininkas aikštelėje, ir tas turėjo atiduoti savąją. Tai buvo solidarumas tų, kurie jautė valios vienybę pagal anksčiau patirtą modelį. Taip, toks modelis – tai dėsnis, ir atsitiktinumo čia nėra, valia čia tampa auka. Taip pasakos berniukas sušalusį akmenį apdengia savo švarkeliu, nors šitai atrodo visiškai neprotinga. Taip visi tie, kurie neišduoda, gali sujungti savo jėgas.

Taip ir motina po ištisų metų blogų nuojautų sutiko jį ne dramatiškai. Ir nebandė dabar atsigriebti ypatingu rūpesčiu, ir jis suprato, kad tai jai kainuoja nepigiai.

Jis laikė Miriamos laišką rankose. Dėdė Renė panorėjo atšvęsti parodos atidarymą, buvo ištartas netgi žodis "vernisažas"... Vilfredas net krūptelėjo nuo tokios minties, o senasis ponas dabar, kai Paryžius priėmė jį į savo glėbį, nebebuvo toks atkaklus. Jis susitaikė su mintim, kad paprasčiausiai pakvies motiną ir sūnų apsilankyti savo senojoje medinėje viloje miesto

pakraštyje, ir šie mielai priėmė jo kvietimą. Namas atrodė nykiai, lagaminai stovėjo aptraukti audeklu, baldai – uždangstyti gėlėtais apvalkalais. Į tokius namus buvo malonu įeiti tam, kuris ruošėsi leistis į kelionę.

Gerai, kad jam reikia iš čia išeiti, kad jam reikia kažką užbaigti, – šis laiškas skatino jį eiti tolyn. Juk visą laiką jam atrodė, kad jis turi kažką atrasti. Jis pradėjo ieškoti, vos išlipęs iš laivo į krantą. Už paskutinius pinigus, gautus iš Biorgės – Biorgė įrodinėjo, kad Vilfredas pats juos užsidirbęs savo kukliais rašinėliais, – sėdo į taksi ir išvažiavo už miesto. Toliau nuėjo pėsčias įprastiniu keliu į Skovliu, nubrido per sniegą kaip kitados. Juk turi jo kelionė kur nors prasidėti.

Bet kai jis priėjo vingį, nuo kurio kelias ėmė kilti namo link, pamatė, jog sniegas nukastas. Priešais namą stovėjo automobilis. Jis išsigando – nejaugi viskas, ką patyrė, buvo tik vaizduotės padaras, nejaugi ir vaikystės vasaros tebuvo tik apgaulė, viena iš jo išsigalvotų melagysčių? Jis apėjo namą iš galo, atsargiai palypėjo lotelėmis, ant kurių buvo apsiviję sausmedžiai, ir pažvelgė į vidų, į kambarį, kuriame sėdėjo nepažįstami žmonės, dvejetas mažų vaikų ir paauglė mergaitė geltonais plaukais. Mergaitė žvilgtelėjo į langą ir suriko – burna šaukdama prasivėrė, bet jis šauksmo negalėjo girdėti... Tą pačią akimirką jis galvotrūkčiais pasileido per sodą, pro gerai pažįstamus medžius, sustingusius žiemos šaltyje, panašius į vaiduoklius iš sapno, kurį, jam rodės, sapnavo visada ir iš kurio neturėjo jėgų išsivaduoti. Nesustodamas jis dūmė iki pat Ernos tėvų namų su verandoje sukrautais žaliais suoleliais, ir tik čia suvokė, kad viskas yra tikrovė.

Taip, medžioklė tebesitęsė – jis žinojo tai. Jį vijosi visa praeitis, netgi visos Skovliu praleistos vasaros. Tada, stovėdamas kaimyno sode, žinojo tai. Bet tik dabar, laikydamas rankose Miriamos laišką, suprato, kad pasaulyje, kuris ima prarasti bet kokius aiškius tikslus, neužtenka vien *žinoti*. Netgi toji vieta užmiestyje reiškė paslaptingą tikrovę, kuri nesileido jo pažįstama ir vis labiau gaubėsi paslaptingumu.

Jis perėjo sąsmauką, sodininko sklypą, kur sniegas jau buvo nutirpęs, ir nuėjo toliau – ponios Frisaksen trobelės link. Buvo pavakarė, kalvų šlaituose dar tebetvyrojo žiema, bet ore jautėsi pavasaris, ir čia jis suprato niūrią tiesą apie jėgas, kurios jį vis dar tebemedžiojo. Kvaila manyti, kad, ištrūkęs iš mušeikų svetimame mieste, išsigelbėjo ir nuo persekiojimo. Tik čia,

praeities šalyje, suprato, kad didysis medžiotojas jo tyko visur ir kad jis gali išsigelbėti tik pasiekęs žemę, kuri pažadėta kiekvienam, kitaip jo dienos bus be pastogės ir naktys be pasigailėjimo.

Naktį jis apsistojo trobelėje, o rytą nuėjo į pajūrį, kur mėtėsi geldelės – lygiai tokios kaip tos, kurias jis plukdė vieną prabėgusią vaikystės vasarą, slegiamas neteisėto kitų elgesio.

Bet tai vis labiau grimzdo į praeitį. Vėliau jis ėmėsi tapybos. O dar vėliau, štai dabar laiko laišką rankose ir ketina kažką "atšvęsti" pas dėdę Renė, suteikti senukui džiaugsmo.

Kai atėjo vakaras, senukas dar kartą nustebino juos atsisakydamas bet kokių pompastiškų žodžių apie abu įvykius – parodą, kurios visą garbę jis tarytum prisiskyrė sau, ir savo išvykimą į kraštą, kuris visada buvo *jo* pažadėtoji žemė. Jie trise jaukiai ir paprastai papietavo senoje medinėje viloje, paskui truputį pagrojo savo malonumui. Dėdė Renė dar kartą fleita sugrojo Debiusi melodijas, nekankindamas savo giminaičių ir nerodydamas to, ką visi žinojo, – kad groja paskutinį kartą. Jis apsiėjo ir be kankinamų žodžių apie viltis, dedamas į Vilfredą. Tik dar kartą pakėlė plono stiklo taurę savo permatoma ranka ir iš įpročio "tarė keletą žodžių". Atrodė, kad jie sėdi dvare, kur susirinkę malonūs giminaičiai, – jie trise, kiekvienas su savo vienatve, atstovavo jiems šiuose tuščiuose namuose, su vis zujančia tarnaite, panašia į daiktą, kurį tuoj tuoj įpakuos ir išveš. Atrodė, kad tuose baltuose kambariuose su nusilaupiusiais ornamentų paauksinimais jiems ant pečių nutūpė balandžiai – šis vakaras buvo pilnas švelnumo ir ramių žodžių, ir pilnatvės akimirkomis, kupinomis saldybės ir ilgesio, sužydėjo viltys.

Tegul tos viltys ir visiškai tuščios, jos nieko nekompromitavo – juk niekas jų neištarė garsiai...

Norėdamas išsklaidyti bet kokį "sentimentalumą", kuris galėtų išduoti šias viltis, Vilfredas pastvėrė nuo stalo taurę ir dėdės Martino balsu tarė:

– Taigi, mano vaike, tikiuosi, kad iš to išeis kas nors protinga. Aš savo ruožtu... – ir būdingu dėdei Martinui gestu skėstelėjo rankomis, lyg kratydamasis bet kokios atsakomybės.

Jie juokėsi. Motina ir dėdė Renė juokėsi iš čia nesančio dėdės Martino, motina dar dėl visa ko pasakė:

– Fui!

Vilfredą apėmė malonus azartas kaip anksčiau, kaip visada anksčiau, ir

jis jau nebegalėjo sustoti ir dėdės Martino tonu pasakė prakalbėlę apie meną, kuris teikiąs žmonėms malonumo, o be to, – netrūksta ir tokių pavyzdžių, – gali išmaitinti tą, kuris juo verčiasi, jeigu tik jis verčiasi energingai ir apdairiai...

Jie juokėsi, šie puikūs žmonės, juokėsi netgi tada, kai jis persistengė – taip būdavo ir anksčiau, ir tada buvo įprasta juoktis. Persistengdamas jis žinojo, kad šis grįžimas į praeitį jiems sunkus, kad kitados, praėjusiais laikais, galbūt kitas žmogus, gražus vyras su barzda ir maldaujamu žvilgsniu, turėjo tokį blogą įprotį, galbūt jis irgi tyčiodavosi iš savo artimųjų užgaidų ir silpnybių ir vis žaisdavo tuo, kas galbūt būdavo rimta, – jis tai žinojo, o gal ir negalėjo žinoti. Tas žmogus nematomas stovėjo *šalia* jų, šalia jo, su kiekviena diena vis labiau nematomas ir vis labiau matomas. O kaip jiems atrodė? Kaip motinai?

To jis niekad nesužinos. Kartą motina pasakė, kad beveik pamiršusi jį. Tai atsitiko per vieną iš jų begalinių pokalbių Drameno gatvėje. Bet ar ji sakė tiesą, ar ji žinojo, kaip iš tikrųjų buvo? Ar tik ne todėl jiedu, motina ir sūnus, kalbėdavosi, kad tokia buvo jų egzistavimo forma, kad viskas jiems buvo forma, visi dalykai, prieš atskleisdami savo esmę, iš pradžių būdavo forma?..

Jis galvojo apie tai sakydamas savo kalbą, panašią kiek į parodiją, o jie juokėsi, jie buvo puikūs žmonės, mokantys išreikšti viską, tik galbūt nemokantys kai ko paslėpti. Jis užsiminė dėdei Renė, kai jie gėrė kavą, kad galbūt forma, kurios visi menininkai taip atkakliai ieško, galbūt ji tėra tiktai...

Bet dėdė Renė labai greitai pajuto, kurlink jis kreipia kalbą, pajuto taip greitai, kad neišklausęs iki galo tepasakė tik neišvengiamus žodžius apie formos ir turinio vienybę mene. Vilfredas būtų įmanęs pravirkti iš nusivylimo, nors ir žinojo, kad kaip tik tie žodžiai bus ištarti. Dėdė Renė tebuvo tik geraširdis senas burtininkas su pilna skrybėle paaiškinimų, paaiškinimų, kurie išskriedavo iš tenai, o ar jie iš tikrųjų iš tenai išskriedavo, ar ne, – būdavo visiškai nesvarbu. Paaiškinimai ir triušiai – vis tas pats. Begalinė grandinė nieko nereiškiančių įvaizdžių.

Kai motina ir sūnus vakare, jaukiai blyksint žvaigždėms, grįžo namo, motina ryžosi prisipažinti, kad pardavusi namą Skovliu. Ji pasakė nerūpestingai, kaip buvo pratus, ir jis neišsidavė, kad po jos nerūpestingumu

pajuto įtampą, neišdavė ir to, kad jau viską žino, ir nepasakė, kad buvo išvytas iš ten ir kad tas namas tapo dalimi jį supančių priešiškų jėgų. Jis tik perklausė ją su vos jaučiama vaikiško išgąsčio gaidele – nejaugi ji pardavusi Skovliu? Ji pateikė jam daug protingų argumentų. Juk jis taip ilgai nebuvęs namie, nieko jai nerašęs apie savo planus... Balse buvo girdėti motiniško apmaudo gaidelės, ir jis leido jai tuo pasimėgauti. Jis viską be galo gerai suprato ir pritarė. Skatino ją pateikti naujų argumentų, leido jai pasiekti visišką pergalę, kol pagaliau ir ji persistengė ir ištarė keletą lemtingų žodžių apie tai, kad su tuo namu susiję ne vien tik geri prisiminimai. Jis galėjo apsimesti, kad šie žodžiai nebuvo ištarti, galėjo užtrinti juos savo pritarimu, pritarimu viskam ir kartu niekam. Tačiau jis to nepadarė, nes jau vėl artėjo išsiskyrimas. Pasiūlė išgerti dar po taurelę, kaip senais laikais užbaigiant vakarą, ir pastatęs grafiną ant stalo staiga pastebėjo, kad jos smilkiniai dar šiek tiek įdubę, kad ten, kur pirma buvo švelnios išgaubos, dabar abiejose pusėse atsirado gilesni šešėliai, ir jis pasilenkęs pabučiavo jai smilkinius, ant kurių buvo matyti pirmieji šios moters, jo motinos, senatvės ženklai.

Ji paklausė:

– Kur tu ketini gyventi?

Jis nė žodžiu neužsiminė jai, kad ruošiasi išvažiuoti. Tik neaiškiai prasitarė, kad norėtų kai ką parašyti... Ar dėdė Renė jau sakęs jai, kad trejetą jo paveikslų kažkas nusprendė pirkti? Ji maniusi, jog tai būsiąs siurprizas, todėl iki šiol nieko nesakiusi. Jiedu suprato, kad dėdė Renė norėjo juos abu pradžiuginti – jis irgi elgėsi kaip kūdikis...

O kaipgi ketvirtasis paveikslas? Ji nemačiusi jo – tai portretas. Kieno?

Taip būdavo anksčiau, taip būdavo visada šioje svetainėje. Jiedu sėdėjo ir bandė atspėti tai, ką abu žinojo.

– Kodėl jis taip padarė? – paklausė jis.

O ji, kaip ir anksčiau, atsakė, kad nežinanti. Atsakė, kaip buvo pratus, daug negalvodama, nes yra dalykų, apie kuriuos negali galvoti daugiau, negu jau galvota – daugiau negu milijoną kartų. Paskui jau nebegalvoji, mintis tiktai sukasi netaisyklingais ratais be centro, nesuvokdama, kad nuolat sukasi pati apie save.

Ji paglostė randą ant jo kaktos, kuris dar šiek tiek buvo matomas, ir pasakė:

– Jis negalėjo gyventi be paslapčių.

Tai buvo daugiausia, ką ji kada nors buvo apie tėvą pasakiusi. Ji tučtuojau pakilo ir užsidegė cigaretę, nors rūkydavo labai retai, – cigaretė jai buvo reikalinga kaip priedanga. Jis pagalvojo, kad tėvas, ko gero, negalėjo gyventi ir su paslaptimis, kad tokia jau jo buvo prigimtis. Ji pasakė:

– Galbūt jis negalėjo gyventi ir su jomis. Viena jam greitai nusibosdavo, o kita...

Svetainėje stojo visiška tyla. Švietė tiktai signalinis švyturys, kitokios šviesos nebuvo.

– O kaip kita? – paklausė jis, nes jos valia buvo jo valia.

– Matyt, ir to jis negalėjo pakelti...

Ji žiūrėjo į randą jo kaktoje, bet klausti nieko neklausė.

– Tau atrodo, kad jis buvo silpnas? – paklausė jis, stengdamasis ištarti abejingu balsu.

– Taip, silpnas. O gal ir stiprus. Nežinau. Stiprus buvo.

– Mama, ar jis mėtydavo mane į orą?

– Mėtydavo į orą? Ką tu nori pasakyti?

Vėl stojo tyla, bet abu jautė vienas kito nerimą.

– Pabandyk prisiminti, mama, ar jis mėtė mane į orą... kažkur...

Ji nusišypsojo nukreipdama kalbą:

– Juk tau buvo tik treji metai...

– Treji su puse.

Ji nustebusi pažvelgė į jį.

– Kur tai buvo? Kaip?..

– Kažkur virš bedugnės... Ne, ne, aš neprisimenu, bet prisimenu, kad buvau tai prisiminęs. Jis mane metė.

– Metė?

– O paskui vėl pagavo. Keletą kartų.

– Tu nori pasakyti, kad nukritai? – Ji atrodė išsigandusi.

– Taip, nukritau! Bet ne tada. Tada jis mane pagavo. Bet vėliau...

Ji nervingai įsipylė iš grafino gerti, truputį paliedama ant stalo.

– Vėliau?.. Aš visai nenoriu apie tai kalbėti.

Bet jis jau nebegalėjo sustoti.

– Ten mes buvome su arkliais!

– Taip būdavo dažnai. Visada važiuodavome arkliais. Ir užsienyje...

– Ne, mama, čia!

Ji atsistojo, kiek pavaikštinėjo, paskui ryžtingai, tarytum gindamasi, tarė:

– Jis tavęs nemetė. Aš nenoriu apie tai kalbėti, suprask. Jis metė mus visus, metė viską.

Ratas užsidarė. Ji atrodė pavargusi, nervinga. O juk jis tenorėjo suteikti jai džiaugsmo. Kodėl visada jį kas nors nutraukia, kai jis beviltiškai bando nutiesti tiltą virš prarajos, virš kurios pakibo kažkieno išmestas iš rankų?..

– Tu nerviniesi, – pasakė ji. – Tave sujaudino ta paroda ir visa kita.

Jai buvo lengviau nuo šio melo – ka gi, tegul...

– Juk jis viso to ir nepakėlė... – tarsi teisindama tėvą, pasakė ji.

Šį kartą pasakė tvirtai, stengdamasi pateisinti jį, o gal ir save, stengdamasi pridengti nesėkmę, kuri – ji *nenorėjo* tuo patikėti – lėmė kažkieno ateitį. Vilfredas staiga pajuto susižavėjimą šiuo sugebėjimu išsisukti. Jis palietė ranka Miriamos laišką kišenėje. Kokios jos abi skirtingos. Tačiau abi jos stūmė jį šalin – kiekviena savaip.

Jis greitai atsikėlė ir pabučiavo ją, palinkėdamas labos nakties.

– Aš parašysiu.

XX

Bet jis nerašė nei jai, nei Miriamai. Puolė karštligiškai rašyti tai, ką slapčiomis vadino savo prisiminimais, bet jie nebuvo jo prisiminimai, tai buvo prisiminimai, slypėję jame, ir juos rašyti buvo visai kas kita, negu kurti šmaikščius apsakymėlius už Biorgę Vydą Hareskuve, – tai irgi buvo būdas ieškoti to, ko jis neteko, kai kažkas išmetė jį iš rankų tuščioje erdvėje.

Jis apsigyveno pas senąjį metrdotelį Matiseną medžio raižiniais išpuoštoje jo viloje Enebake. Taip susiklostė, kad ir šį kartą viską sutvarkė Robertas. Su savo amžinu gerumu jis ir dabar laikė visus siūlus savo rankose. Pats Matisenas daugiausia sėdėdavo virtuvėje ir nuo pat ankstyvo ryto pusbalsiu skaitydavo Apreiškimą Jonui, o šiaip jau visą laiką rūpinosi savo nauju globotiniu. Senajam metrdoteliui tai atrodė labai simboliška. Jis pats, tris dešimtis metų tarnavęs nuodėmei, tikėjosi ją išpirkti per likusius dvejus ar trejus metus, kuriuos gydytojas jam dar žadėjo. Kiekvieną kartą, kai jo

nenuorama jaunasis draugas bėgdavo iš jų bendros vienatvės, senukas čia įžvelgdavo galutinį jaunosios kartos žlugimą, tačiau būdamas ištikimas suruošdavo jam didžiulį paketą sumuštinių, kad apsaugotų bent jo kūną nuo pražūties pirmosiomis klajonių dienomis. Kartą, kai Vilfredo ilgai nebuvo, metrdotelis netgi pasklaidė jo didžiulį rankraštį ir paskui ilgai kraipė galvą, stebėdamasis dėl šio pasaulio keistenybių. Tokiais atvejais jis dažniausiai sėsdavo į traukinį ir važiuodavo į miestą išlieti savo širdies rūpesčio gerajam Robertui, kuris irgi buvo vienas iš tų nutrūktgalvių, kadaise gerokai kartinusių jo gyvenimą nuodėmės šventykloje. Tačiau viską suprantąs Robertas tik susimąstęs linguodavo galva kaip visada panašiais atvejais. Jam Vilfredas irgi buvo kalbėjęs apie kažkokią vietą, kurią turįs susirasti. Jiedu – metrdotelis ir spekuliantas – gyveno tarytum du nuo pasaulio pasitraukę išminčiai: vienas su savo Apokalipse, kitas su savo vežimėliu, kaip geradarys, besirūpinąs nuvargusiais praeiviais, prekiaujantis dešrelėmis naktimis Hedgehaugo gatvėje.

Robertas nė kiek nenustebo, kad Vilfredas pasidarė rašytojas ir nenuilstąs klajūnas. Jis pripažino savo draugams teisę į tuos talentus, kuriais Viešpats juos buvo apdovanojęs, pripažino visų teisę į viską. Pripažino savo teisę į Seliną – ištikimą chameleoną, kiaurą dieną su abejingu stropumu vaidinančią namų šeimininkę. Ką ji veikdavo naktimis, jam rūpėjo vis mažiau ir mažiau pamažu nykstant naujumo aromatui jų vedybiniame gyvenime. Robertas buvo ištikima siela, tačiau ištvermės neturėjo nei vedybiniame gyvenime, nei kur kitur. Iš tikrųjų, jis buvo atspindys to meto, kurį miestas pergyveno tada, kai jame, aidint gedulingai giesmei iš jūros, tryško skaidrieji šaltiniai. Dabar tai buvo vilties netekęs miestas, sergąs pagiriomis po linksmos puotos. Taika atnešė daug negandų, nuo kurių norvegus buvo apsaugojęs karas. Valdemaras Matisenas lygino šį pasaulį su besiraitančiu žalčiu, kurį, pagaliau pasiekęs uodegą, traukė mėšlungis. Kai Matiseno vaizduotė prisipildė Apokalipsės simbolių, visus reiškinius ir daiktus jis ėmė lyginti su vaizdais iš gyvūnijos pasaulio. Atgailaudamas už savo ilgą tarnavimą apsirijimui, jis dabar tevalgė tik daržoves. Sėdėdmas prie virtuvės stalo lempos šviesoje, skaitė Šventąjį Raštą, kartkartėmis atsikąsdamas ilgo agurko, kuriuo, be to, dar pasikasydavo sau nugarą. Tačiau pirštų galų jam jau nebereikėjo kasytis, rankos nebeniežėjo, ir joms jau neberūpėjo trinti visokiausius daiktus. Jam buvo malonu, kad pas jį apsigyveno mandagusis

Vilfredas Sagenas: jam atrodė, kad jis rado pakelėjė paukščiuką ir dabar turi jį sušildyti prie savo senos krūtinės, ant kurios nuo jo jūreiviavimo laikų išlikusi tatuiruotė – širdis ir mergaitė.

Tačiau jis nemėgo visų tų kalbų apie kelius, amžinai apie kelius, kurių ieškąs tasai jaunuolis. Vilfredo klajonės Matisenui kėlė rūpestį. Jis pats buvo radęs taką, kuris vedė į tikslą. Širdies gilumoje ir Matisenas, ir mąstytojas Robertas buvo tos pačios nuomonės, kad jaunuolio klajones ir kelių ieškojimus reikia suprasti simboliškai.

Vilfredas niekada gyvenime nebuvo tiek daug vaikščiojęs. Jam reikėjo rasti taką, ir rasti greitai, jeigu dar norėjo suspėti ką nors išgelbėti. Jis važiuodavo traukiniu, dviračiu, eidavo pėsčias, dažniausiai pėsčias. Rasdavo kelių, kurie, rodės, neturi galo, juos kirsdavo kiti keliai, ir jis eidavo jais, bijodamas prarasti kiekvieną galimybę. Jis pažino kraštą, tačiau matė jį lyg per šydą, vis tikėdamasis, kad tas šydas prasiskleis, nuslinks į šalį, atverdamas bėgantį nuo jo vaizdą. Ieškojo ne simbolinio, bet realaus kelio, kurį kartą buvo matęs vieno prisiminimo vizijose Hereskuvo kalbose, kai kažkas vos nesudužo jo širdyje.

Jeigu jis tada iš tikrųjų būtų nužudęs kūdikį – mažą, jam visai svetimą kūdikį, kurį jis, nesuvokdamas, ką daro, užsikrovė sau ant sprando, – argi nebūtų buvęs atsitiktinumas? Ir vis dėlto tai buvo taip baisu, kad mintis kiekvieną kartą stengdavosi užgniaužti iškylantį vaizdą... Ar nebūtų tas veiksmas atliktas žmogaus, pagauto atsitiktinių impulsų, kurie žiauriai valdo jam pažįstamus žmones ir verčia juos daryti nepateisinamų dalykų savo ir kitų nelaimei? Jį išgelbėjo atsitiktinumas, gal net ne atsitiktinumas, o vizija, pasireiškimas sąmonės, esančios šalia jo.

Nekaltumo prisiminimas.

Tikriausiai jo jis ir ieškojo. Gelbstinti vizija truko neilgai. Ji padėjo jam išsigelbėti nuo tų, kurie jį vijosi, padėjo pabėgti nuo lemtingos akimirkos, tačiau nedavė jokios garantijos apsisaugoti nuo tos katastrofos, kuri slypėjo jo paties širdyje.

Visa tai buvo jau taip seniai. Tačiau jis išdavė kūdikį – ir jį, kaip išduodavo visus, kas tik prie jo prisiartindavo. O Miriama? Ji buvo abstrakcija kaip tie paveikslai, kaip viskas, ką jis bandydavo sukurti iš negyvo embriono. Visa tai – tik išoriniai reiškiniai, išraiška be modelio. Jis išgaudavo juos

iš tamsos, apvilkdavo spalvomis, garsais, žodžiais, tačiau ir spalvos, ir žodžiai būdavo tik modelio idėja, bet ne jo dalys. Tačiau kažkur turi būti tokia vieta – takelio kvape, šviesoje, šalyje, kuri egzistuoja tam tikroje vietoje, ir tą vietą jis turi rasti eidamas pirmyn ir atgal.

Jis apsigyveno pas šį senstantį žmogų, tapusį jo tėvu – kaip kažkada Robertas, paskui Biorgė. Tačiau kai jį užvaldė rašymas, pasidaręs pats sau tikslu, kažkuo daugiau negu ieškojimai, tada jis išėjo visam laikui, net neatsisveikinęs su senuku. Pasiėmė savo senąjį dviratį, išlikusį nuo vaikystės laikų, ir atviruose slėniuose sutiko pavasarį, kuris būtų galėjęs pripildyti jo širdį laimės, ir palydėjo kalnų šlaitais besitraukiančią žiemą, kuria būtų galėjęs grožėtis, jeigu kiekvienas sprogstantis pumpuras, kiekvienas šviesos ruožas miškinguose šlaituose nebūtų slėpęs nuo jo savo pažadų – visi vienaip ar kitaip jo vengė, taip pat ir jo sutikti žmonės. Jis buvo jiems nusikaltęs, ir atrodė, kad jie tai žino. Ėjo ar važiavo dviračiu iš vieno slėnio į kitą, per vietas, kuriose jau buvo buvęs, ir vietas, kur negalėjo būti buvęs, tačiau kurias prisimindavo kosmine atmintimi ir jos padedamas tikėjosi išsigelbėti, kad nereikėtų būti grynu atsitiktinumu šiame pasaulyje, kažkokiu atsiskyrėliu "ne aš", be savo vietos ir vardo. Šioje kelionėje jam buvo nežemiškai smalsu pažinti viską, kas buvo nepažįstama. Naujos vietos – ar neturi jos ką nors jam pasakyti? Jis matė besišakojančius kelius ir norėjo žinoti, kur kiekvienas jų veda, nes galbūt kuriame nors iš jų jo laukia prisiminimas – toks intensyvus, kad galėtum pasakyti: "Tu tasai!"

Būdavo dienų, kai rytmetis sutikdavo jį tarytum padrąsindamas: pušų vainikai spindėdavo virš garuojančių raistų aukso spalva, į šiaurę pasvirusiose daubose gulėdavo papilkėjusio sniego kamuoliai lyg nešukuoti žili senos moters plaukai... Auksinis vakaras ežere, kur tarp nendrių raibuliuoja bangelės, o kiekviena iš jų žybsi liepsna, mirguliuoja šviesa, bylojanti jam, kokia dieviška pilnatvė viešpatauja visur, kur nėra žmogiškų aistrų purvo. Jis galėtų atsiklaupti čia ant kelių ir susilieti su ta žeme, kurios grožį teršia netyra jo būtis. Ir jis imdavo gailiai dejuoti, pasijutęs esąs tas pasiklydęs žmogus, prieštaraujantis prasmei, kurią išaiškinti turėtų šis nepaprastas grožis. Bet paskui įsižeidęs imdavo šaipytis iš savo silpnumo ir toliau teršdavo šventą žemę savo išmatomis.

Vieną dieną, klajodamas po mišką, pamatė Poetą. Tą nuostabią dieną jis vaikščiojo netoli mažos pajūrio gyvenvietės, nuo pat ryto be tikslo klajojo

miškingu šlaitu virš miestelio. Ir staiga mato, kad per mišką ateina Poetas, eina beveik tiesiai į jį, iš lėto, su skrybėle rankoje. Jis išsigąsta, iš pradžių nuo minties, kad pakriko jam nervai ir kad tai tik haliucinacija, o paskui dėl to, kad susitiks jį. Jis pasitraukia iš tako ir pasislepia už medžių.

Poetas, laikydamas rankoje skrybėlę, sustoja, Vilfredas mato jo kumptelėjusią nosį, po ja – užriestus ūsus, panašius į katino. "Taip stovėjo Juhanas Nilsenas Nagelis[26], – galvoja Vilfredas, – lygiai taip, kupinas lūkesčių ir įsitempęs. Ką atneš ši akimirka sielai, tokiai jautriai, kad ir švelnus vėjo dvelktelėjimas jai atrodo tarytum durklo smūgis? Gal jis dabar atsiguls miške ir ims suptis dangaus mėlynės jūroje, gal užmes į ją sidabro meškerę, – jo valtis bus iš kvapnaus medžio, o burė iš žydro šilko, iškirpta kaip mėnulio delčia..."

Bet Poetas daro visai ką kita, jis greitai išsitraukia iš kišenės popieriaus skiautę – voką, o iš kitos kišenės – pieštuką. Kažką rašo kitoje voko pusėje, greitai žengia keletą žingsnių, vėl sustoja, vėl paskubomis, nervingai išsitraukia voką, šį kartą tarytum išsigandęs, ir ilgai rašo smulkia rašysena. Jis stovi taip arti, kad Vilfredas gali įžvelgti jo raštą. Jis jaučiasi tarytum medžiotojas, tykojąs baikštų žvėrį miške, danielių, ir jeigu tik žengs žingsnį ar kvėptelės į medžio lapelį, žmogus, stovįs šalimais, be garso išsisklaidys ore ir dings lyg vizija.

Poetas vėl įsikiša popierių į kišenę, žengia keletą žingsnių, tyliai kalbasi pats su savimi, kažką niūniuoja, paskui vėl rašo. Bet štai vėl žengia tolyn visai ramiai, lyg niekur nieko.

Nuostabus dalykas, bet miestelyje, nedideliame viešbutyje, Vilfredas vėl jį sutinka. Pasitempęs, bet kiek išsiblaškęs jis ateina vakarienės, ir jautriu jo veidu perbėga šešėlis, kai pamato prie stalo nepažįstamą žmogų. Vilfredas nuleidžia galvą, stengiasi žiūrėti į šalį. Šią akimirką jis taip intensyviai jaučia artumą ne tik šio svetimo žmogaus, bet ir kažko savo, prie ko iki šiol dar nebuvo priartėjęs, kad nebegali nuryti kąsnio. Ir jaučia jau nebe pagarbą, kaip prieš keletą valandų miške, o kažkokį... pakilimą, – taip, kitokio žodžio nesurasi, nors jis be galo norėjo rasti tinkamą žodį išreikšti savo dvasios būsenai. Tai buvo... taip, tai buvo tarytum susitikimas su išnykusiu prisiminimu, kurio ilgai vaikėsi, skatinamas jėgų, tūnančių jo sieloje. Mintyse blyksteli žodis "laimė", jis dar niekad nėra buvęs taip arti laimės pojūčio. Apimtas nevilties, ieško žodžių, kuriais galėtų atkreipti į save dėmesį,

tačiau jų neranda, gerklėje jaučia tik karštą gumulą. Jis tyliai atsikelia ir išeina iš valgomojo, manydamas, kad žmogus, palenkęs virš lėkštės galvą, jam už tai dėkingas.

Kitą dieną Poetas ruošiasi išvažiuoti. Po pietų jo jau nematyti, tikriausiai sėdi savo kambaryje ir rašo naudodamasis tais apmatais, kuriuos pasižymėjo vaikščiodamas po mišką. Tai šis žmogus rašė apie *takelį*, apie tai, kaip jis atsiranda – tas ilgas ilgas takelis, vedantis per pelkes gilyn į mišką, – kas gi jį pramynė? Tai jis – jis apgaubė kalvas ilgesiu ir miškus pripildė meilės. Kažkada jiedu su Robertu nešiodavosi kišenėje "Paną". Ar ne todėl dabar jį apėmė virpulys šioje vietoje, kur didžio žmogaus buvimas viskam aplinkui suteikė ypatingos prasmės?

Niekada jis nebuvo toks tikras dėl to, ko ieško, kaip tą dieną, šis jausmas jo neapleidžia ir vakare, kai jis vėl išeina į mišką, ir jam rodosi, kad tikslas jau visai arti. Bet viskas išslysta iš akių. Išslysta ir kitą dieną, kai sužino, kad Poetas išvažiavęs. Atrodo, jį palietė galingo paukščio sparnas. Dar vienas tėvas.

Po keleto savaičių, kopdamas į kalnus, savo kišenėje jis randa barškutį, mažą barškutį iš celiuliozės su geltonu kauliniu žiedu. Iš kur gi, po galais, jis atsirado? Žiūri į barškutį, gerai žinodamas, iš kur jis atsirado. Tačiau žinodamas, kad atsakymas jam sukels skausmą, stengiasi neprisiminti, jog barškutį nupirko kūdikiui vieną šaltą, apsiniaukusį rytą, kai jam atrodė, kad jis gaudomas. Ir tada jam dar dingteli mintis, kad tikriausiai neveltui tą rytą Kopenhagoje jis leidosi į "Ilmį". Paskui įsikalbėjo sau, kad negalėjęs apsistoti kur nors kitur iš baimės, dėl to, kad buvęs persekiojamas. Bet iš tikrųjų norėjęs atsikratyti kūdikio.

Dabar jis žino, kad ketino paskandinti kūdikį. Jis nekaltas dėl to, kad jį pasiėmė, jis tiesiog nesuvokė, ką darąs, – bent jau taip jam tada atrodė. Tačiau jis buvo įpratęs atsikratyti to, kas nemalonu. Todėl ir patraukė prie įlankos, ketindamas ten paskandinti kūdikį – niekas nebūtų to sužinojęs. Paprašė, kad jam atplukdytų valtelę. Ja būtų galėjęs priplaukti krantą niekam nematant. Vėliau, kai pasiekė krantą su kūdikiu, jis surengė iš to tikrą spektaklį: užsakė taksi, parodė sargui, kad kūdikis tebėra su juo. Tačiau slaptas ketinimas buvo. Jis nieko nesugeba padaryti iki galo – nei nutapyti paveikslo, nei nužudyti žmogaus...

Niekas nebūtų sužinojęs. Ir daryti beveik nieko nebūtų reikėję. Būtų tiesiog išmetęs kūdikį į jūrą, truputį spustelėjęs, jeigu tas būtų bandęs plaukti. Jei būtų reikėję, būtų galėjęs pasinaudoti valties kabliu. Būtų galėjęs ten atsikratyti ir jį kompromituojančių kortelių. Jis jas pamiršo, pamiršo tikriausiai todėl, kad turėjo pamiršti ir kūdikį. Nenorėjo žudyti be reikalo, nenorėjo žūti ir pats.

O paskui atsirado Biorgė, Biorgė ir Margretė, ji – motina, jis – senelis, nes jį patį priėmė į sūnus...

Jis kopia į kalnus ir prisimena, kaip kartą išgelbėjo nuo mirties mažąjį Tomą, sūnų sodininko, kuris paskui tapo kontrabandininku. Jis jį irgi norėjo palikti mirčiai. Argi jam nedingtelėjo tokia mintis, kai jį išvydo vandenyje? Bet tada jis išgirdo šauksmus, netrukus pamatė ant akmens Erną su geltonu maudymosi kostiumėliu ir greitai jau sėdėjo apsižergęs pusgyvį Tomą ir maloningai grąžino jam gyvybę žiūrovų akivaizdoje.

O kaip buvo su Andreasu?.. Jis išdavė ir Andreasą, šiek tiek jam padėjo, bet ir išdavė, įtraukė į pavojų, kuris to meto sąlygomis buvo didelis, – jį galėjo išmesti iš mokyklos, galėjo nukentėti jo geras vardas. Tada iš Andreaso niekad nebūtų išėjęs perspektyvus spekuliantas, jis niekad nebūtų buvęs Arnas. Jo suvargęs tėvas, nuolat sėdintis po palme, niekad nebūtų tapęs jachtos savininku, niekad nebūtų gavęs herbo. Pagaliau, juk tam jie ir gyvena: dėl trupučio prestižo, dėl tikslų, kurie nė kiek neblogesni už kitus nedidelius tikslus pasaulyje, pavyzdžiui, be klaidų ir gražiai pagroti Mocartą, kad pamatytum, kaip dėdė Renė pakelia savo permatomas rankas ir ploja kartu su dešimtimi, o gal ir tūkstančiu kitų rankų.

Miriamos veidas, kai ji su smuiku rankoje grįžo pas susižavėjusius žiūrovus... Ne, ji ėjo ne dėl to. Ji buvo kitokios prigimties. Ji ėjo norėdama įsitikinti, kad yra kažkas tikra, esmė, kuri patvirtina tai, kas gyva širdyje.

Jis laiko barškutį rankoje ir negali suprasti, kaip jis išliko jam keičiant drabužius. Juk dabartinis jo apdaras yra išaugtas senas kostiumas, kurį rado savo kambario spintoje, – savotiškas grįžimas į vaikystę. Praeityje jis išdavė du kūdikius – vieną negimusį ir vieną alsuojantį, ramų kūdikį, kurį buvo pasiėmęs tik todėl, kad pakliuvo jam į rankas sumišimo akimirką. Jų Skovliu namelyje gyvena svetimi žmonės, jie išsigando pamatę pro langą jo veidą, jauna mergaitė išsigando ir pravėrė burną. Ji buvo jaunesnė už jį. Tačiau tas,

kurį ji išgąsdino ir privertė lyg be galvos bėgti pro medžius, kurių kiekvieną šakelę kitados pažinojo, buvo ne jis, o berniukas iš senų laikų, naivus berniukas ilgais garbanotais plaukais. Tai jis tenai gyveno ir buvo ten kaip tik tą akimirką.

Jis buvo iškėlęs tą kūdikį aukštai virš galvos su piktu, baisiu kėslu, kurio niekas nežinojo, nežinojo ir jis.

Numeta barškutį į mėlynių krūmelius. Barškutis čia atrodo toks atsitiktinis. Vėl pakelia jį ir ima atidžiai žiūrinėti. Troškus celiuliozės kvapas saulės šviesoje darosi dar nemalonesnis. Nuo to barškutis pasidaro jam visai svetimas. Dabar jis ramiai gali jį išmesti. Ant melynių krūmelių besisupąs barškutis gali būti panašus į vaiką, į nukamuotą Džuzepę, besisiūbuojantį tinkle po paskutinio smarkaus kritimo. Jis dar kartą pakelia barškutį ir iš lėto sutrupina jį pirštais. Tačiau kaulinis žiedas išlieka, jo taip lengvai nesulaužysi. Jis susiranda akmenį ir sistemingai sudaužo žaisliuką. Paskui spjauna ant trupinių ir smarkiai nusiviepia. Jie neužklups jo su juokingu barškučiu kišenėje.

Paieškojęs randa dar vieną dalyką – geltoną kortelę, šaukimą į karo tarnybą, vieną iš tų atkaklių geltonų kortelių, kuriose kalbama apie dantų šepetuką ir apatines kelnes. Tokios kortelės surastų jį ir Sacharoje.

Paima kortelę ir sudrasko ją į smulkias skiauteles taip, kad pavardės jokiu būdu nesurankiosi, pažeria jas lengvame vėjelyje, jos išsisklaido, dingsta, lyg niekad niekas jam nebūtų rašęs. Barškutis, šaukimas – štai ir vėl nieko nebeliko. Yra skaidriųjų šaltinių, yra ir tamsiųjų. Miriama ir jos gentainiai šimtmečius keliavo pro tamsiuosius šaltinius, ir kai kurie iš jų išgyveno visa tai, gerai žinodami, iš kur sklinda šviesa. Kiti yra tokie, kad mato tiktai tai, kas šviesu – kas šviesu jiems patiems; jie žvelgia į šaltinio veidrodį ir mato ten pergalingą erelį, nors patys yra musių nutupėti suvargę nuo daugelio metų gyvenimo Frognerio gatvėje. Yra pasaulyje ir vienas kitas Renė, tvirtai tikįs tuo, kas jam visai nepriklauso, – kokia nors katedra Paryžiuje jam teikia vilčių, kad viskas turi prasmę ir kad jo gyvenimas prasmingas. Jis nenuilsta. Tiesiog keista. Jis turi kažką bendra su Egonu, nes jie abu nenuilsta, ir nesvarbu ar jie jėgos semiasi iš skaidriųjų, ar iš tamsiųjų šaltinių. O Andreasas ir jo garbėtroška tėvas – jie negali atitraukti akių nuo saulėlydžio ir jaučia nenugalimą troškimą pakilti galingais sparnais pačią paskutinę akimirką... Net ir motina nenuilsta. Jie visi priima kiekvieną

ateinančią dieną ir, atrodo, per daug nesikankina dėl to, kad būtina kas akimirką rinktis. O Robertas? Ir jis nenuilsta, jis vis toks pat melancholiškas optimistas, toks pat geranoris savo ir kitų atžvilgiu. Visi jie turi kažką bendrą, netgi Selina, skrajojanti nuo vieno prie kito tarytum tramvajaus bilietas vėjyje, – atrodo, kad niekas iš jų nepavargsta, kad niekam iš jų šis pasaulis dar galutinai nenusibodo.

Reikėjo apie tai paklausti jį – Poetą. Tikriausiai jis būtų ką nors žinojęs, juk savo širdyje jis visus sutalpina. Tikriausiai jis būtų piktai į jį dėbtelėjęs ir pasakęs ką nors panašaus: "Imkitės kokio naudingo darbo, jaunikaiti!" Keisčiausia, kad šalia neapsakomo iracionalumo, kurio jo kūryboje yra per akis ir kuriuo jis kvaišina jaunimui galvas, jis turi kartu ir kažką išmintinga, ir jam tai tikriausiai trukdo. Bet jeigu jis būtų išdrįsęs paklausti Poetą apie jo pasaulėjautą, ko gera, būtų išvydęs be galo liūdną žvilgsnį, žinomą iš jo nuotraukų, žvilgsnį, ko gera, bylojantį, kad visas jo didžiulis patyrimas yra tarytum tuštuma be pagrindo ir nežinia iš kur kilusi...

Vilfredas niekad tiek daug nebuvo vaikščiojęs, nuo vaikščiojimo jis net sublogo. Jį vargindavo, kai tekdavo miegoti daržinėse ant grendymo, nes šieno pavasarį jau nebebuvo. Nuo kieto guolio, jaučiant savus kaulus, jam imdavo mausti šlaunis ir nugarą, ir jam vis labiau reikėjo kieno nors globos.

Kartais jis prisiversdavo užeiti į kokią sodybą ir pasiprašyti ten darbo. Tačiau šiais augančio nedarbo laikais tokių klajūnų buvo daug, be to, jis menkai ir tiko kaimiškiems darbams. Vienoje sodyboje už maistą ir nakvynę jam reikėjo sutaisyti tvorą ir įstatyti į vietą vartus. Tačiau šeimininkas, lėtas, protingas vyras, stovėjo žiūrėdamas į jo darbą ir tik šypsojosi į ūsą, – joks akių dūmimas čia negalėjo padėti. Pasitaikydavo, kad žmonės paprašydavo jį pagroti: po karo kai kurie jų turėjo puikių nenaudojamų pianinų ir norėdavo sužinoti, ko jie verti. Jis dar turėjo šiek tiek pinigų, gautų už paveikslus, tačiau kaimiečiai nebuvo pratę imti pinigų už maistą. Valdemaras Matisenas jam buvo parūpinęs maisto kortelių, kai jis paskutinį kartą viešėjo Enebake, tačiau jos jau baigėsi. Daugiausia jis maitindavosi bandelėmis, pirktomis kaimo parduotuvėse ar geležinkelio stotyse. Išmoko meno viską ryti du kartus: vieną kartą – iki gerklės vidurio, paskui atryti ir sukramtyti dar kartą. Bet sykiais jam pasitaikydavo kaip reikiant pavalgyti: košės su spirgais, virtos mėsos, kiaulienos su padažu. Jeigu pavykdavo savo porciją susivynioti ir išsinešti – būdavo užvis laimingiausias. Tada atsisėsdavo su savo lipniu,

taukinu, laikraštiniame popieriuje suvyniotu maisto paketėliu pamiškėje, ir žiūrėdamas į jaukiai spindinčias šviesas languose jausdavo visišką palaimą. Bet tik labai retai išdrįsdavo prisiartinti prie žmonių – niekad nemėgo būti klausinėjamas, o kaimo žmonės nesivaržydami klausinėjo visko – iš kur jis, kur eina. Jiems negalėjai paaiškinti, kad ateini iš niekur ir eini nežinia kur. Neseniai baigėsi karas, ir bastėsi daug visokiausių valkatų. Jis jų nematė, tačiau žmonės pasakojo. Visi, ką tik ryždavosi užšnekinti, pasakojo, kad visur didelis vargas ir daug valkatų – žmonių lūpose tai skambėjo kaip kaltinimas. Kartą, kitoje būtyje, jis matė prekeivį su žnyplėmis. Jis to neprisimena, tačiau baimės jausmas išliko. Prekeivis traukdavo žnyplėmis prekes iš savo nuostabios skrynutės, imdavo vėžius, pyragą, alų, vyną. Matyt, tada buvo kiti laikai, vietos, kurių jis dabar negalės rasti, kad ir kiek ieškotų. Matyt, tada buvo žmonės, kurių jis dabar nebeatras. Jis nesiilgėjo jų, nenorėjo, kad vėl viskas būtų taip, kaip tada, bet kažkur reikėjo rasti išeities tašką. Jam prieš akis iškildavo britų kareivis granatų sprogimų apšviestame lauke – "Kelias atgal?.." – piešinys laikraščio puslapyje. Visur piešiniai! Piešiniai iš knygos "Platusis pasaulis" ir iš didžiulės juodos knygos, kurios jis beveik nepajėgdavo pervilkti iš vienos vietos į kitą. Šviesūs slėniai, tamsios prarajos, į dangų įsirėžę kalnai, užlieti nežemiškos šviesos, Giustavo Dorė Elijas, ugnies vežimu kylantis į dangų[27], – visa tai fantazijos, realesnės už pačią tikrovę.

Vieną dieną jis priėjo slėnį, kur gyveno teta Klara, ten, kur ji apsigyveno, kai gavo pensiją, atkaklioji teta Klara, nuolat laižanti lūpas pelenų spalvos liežuvio galiuku, ta pati, kuri atsisakė kalbėti vokiškai pasaulyje, prieštaraujančiame jos principams. Ji mokė statybos rangovo vaikus ir dėstė kaimo mokykloje. Gyveno naujame namelyje, pastatytame rangovo, be jokio ypatingo stiliaus ar individualumo žymių, – kaip tik toks jai tiko. Vilfredas iš tolo sukiojosi apie namelį. Buvo žvarbi pavasario diena, iš kalnų pūtė šaltas vėjas, saulė apsiblaususi, o jis pats gerokai nusikamavęs.

Staiga priebutyje, susiruošusi kažkur išeiti, pasirodė teta Klara – nutvieksta saulės, ji atrodė tokia liekna, mažutė ir nupilkėjusi. Neišpūtė akių pamačiusi jį. Šaunioji teta Klara! Apsilaižė lūpas pelenų spalvos liežuvio galiuku ir paprašė jį vidun, neįkyrėdama ypatingu dėmesiu. Tik greitomis žvilgtelėjo į jo nudėvėtus, varganai prasižiojusius batus. Ji rekomendavo jį statybos rangovui mokyti trejetą jo vaikų ir pasiuntė pas vietos batsiuvį

pasisiūdinti apavo iš tikros odos. Savaime taip išėjo, kad jis apsigyveno pas tetą Klarą, savaime buvo suprantama ir tai, kad ji nelaikė reikalinga aiškinti žmonėms, jog pas ją atsitiktinai apsilankęs sūnėnas, kuriam dabar atostogos ir kuris šiek tiek apiplyšo kelionėje.

Rangovo namuose buvo du berniukai, Klausas ir Larsas, ir mergaitė – vardu Ingerė. Jis padėdavo ruošti pamokas ir mokydavo groti blizgančiu pianinu ant stiklinių kojelių, puikiai skambančiu kambaryje lakuotomis grindimis. Čia jis vėl galėjo pasipuikuoti savo talentais. Į rangovo namus jis įnešė linksmybės. Šie žmonės buvo patikimi, jie tiktai neturėjo nusistovėjusių papročių šioje naujoje gyvenvietėje, kuri, atrodė, amžinai išliks nauja. Vieną dieną tokie namai išmirs neįgavę tradicijų, lyg niekas juose ir negyveno. Vilfredui čia patiko.

Vieną vakarą jis paklausė tetą Klarą apie Birgerį. Ir ji, niekad gyvenime nepatyrusi smarkių vėtrų, nesukėlė jokių audrų dėl paslapties, kurios nebebuvo reikalo ir slėpti. Tąsyk berniuku buvo pasirūpinta, tėvas rūpinęsis juo, kaip reikalauja įstatymas. Susanai tai nebuvusi pernelyg didelė tragedija.

Bet kaipgi viskas atrodę jam – jo tėvui?..

Teta Klara kiek sutriko. Jo tėvas buvęs savotiškas žmogus, jį nelengva buvę suprasti.

– Juk tu ir neprisimeni tėvo. Tau tada buvo gal tik treji...

– Treji su puse... Nors prisiminti gal ir neprisimenu, nežinau.

– Toji ponia Frisaksen, – pasakė teta Klara, žaisdama su medalionu iš anų laikų, kuriame buvo kitas medalionas, o jame dar kitas, ir pačioj gelmėj uždaryta paslaptis, – gal ir nebuvo labai geras žmogus.

– Teta Klara, tu tikriausiai nori pasakyti, kad ji nebuvo ir blogas žmogus?

Teta Klara susimąsčiusi įsmeigė akis tiesiai priešais save, akys jos griežtame veide atrodė visiškai jaunos.

– Netekėjusi moteris kaip aš viską mato šiek tiek kitaip, – tarė vengdama tiesaus atskymo. – Man lengviau pažvelgti iš šalies.

– Tu manai, kad motina...

– Vaikeli, tu mane tardai! Juk aš tavęs nieko neklausinėju.

Jis matė, kad ji iš tikrųjų ant jo nepyksta. Įpylė jam ir sau arbatos, jos ranka truputį virpėjo – matyt, vis dėlto susinervino, prisiminusi tai, apie ką visus šiuos metus negalvojo.

– Atleisk, teta Klara.

– Tau nėra ko atsiprašinėti. Be to, tu teisus, kitoms moterims, pavyzdžiui, kad ir mano padėties moteriai, galbūt lengviau matyti ir vieną, ir kitą moterį, įsijausti į kiekvienos situaciją, ne tik į tos, kuriai priklauso visos gėrybės.

Jis prisiminė tylius pokalbius namuose, pokalbius pakeltu balsu, staiga nutildavusius, kai vaikas įeidavo į kambarį. Tie pokalbiai būdavo apie moters padėtį ir vaiko teises. Jis prisiminė, kaip dėdė Martinas ironiškai nusišypsodavo, kai vaikui įėjus pokalbis nutrūkdavo, o motina sėdėdavo papūtusi lūpas lyg nuskriausta mergaitė, – ore dar tebeskrajodavo pokalbio aidas, jis būdavo išlikęs ir veiduose. Vilfredas prisiminė ir darbščias tetos Klaros rankas, vikriai megzdavusias kažką balta, – pirštai tarytum tęsdavo minčių eigą, kurią buvo nutraukęs vaiko pasirodymas. Keista, tačiau tada jis nesuprato, kad tas vaikas – tai jis, nors šeimoje buvo vienintelis. Dabar, prisimenant tuos dalykus, jam darėsi karšta, kaip žaidžiant slėpynes.

- Aš vos nesusipažinau su Birgeriu, – tarė jis, – vos nesusidūriau su juo.

– Kaip tenka girdėti, tu daug su kuo susiduri, – kandžiai pasakė ji, bet tuoj pat susigriebė: – Tai ne mano reikalas.

Jis pakilo iš už stalo, priėjo prie lango ir pažvelgė į statomus aplinkui namus. Tai buvo pirmas šiltas vakaras šiame slėnyje. Merginos ir vaikinai iš lėto vaikštinėjo keliu, nutviekstu pavasario šviesos.

Jis paklausė:

– Kaip tau atrodo, teta Klara, ar žmonės tik susitinka, ir viskas, ar gali turėti ką nors daugiau bendra?.. – Ji norėjo pertraukti jį nežymiu rankos mostu, seniai jam pažįstamu judesiu, kuris turėjo užkirsti kelią bet kokiam nuoširdumui. – Ne, ne, leisk man paklausti šio vieno dalyko! Ar tu tiki? Ar tiki, kad kažkokia sielų giminystė... – Jis nebedrįso toliau tęsti. Be to, ji pertraukė jį aštroku tonu.

– Ne, – pasakė, – netikiu. – Ir kiek patylėjusi pridūrė: – Toji tavo paroda... – Jis suraukė nosį. Ji buvo skaičiusi atsiliepimus laikraštyje, tikriausiai pasidėjo juos kur nors. – Tavo tėvas buvo apdovanotas įvairiausiais talentais, – pridūrė ji.

– Tačiau jis nieko nesugebėjo atlikti iki galo.

Ji pažvelgė į jį nustebusi:

– Ką reiškia "atlikti iki galo"?

– Juk jis ir savo gyvenimo neišgyveno iki galo.

Jis pirmą kartą tai ištarė garsiai. Ir nuskambėjo tai tarytum kaltinimas. Bet netikėtai teta Klara tarė:

– Aš niekada nebuvau labai religinga, bent jau ta prasme, kaip dauguma supranta religingumą. Bet man taip pat atrodo, kad tai vienintelis dalykas, kuriuo nusižengiama aukščiausiajam įstatymui.

– *Taip pat?* – nustebo Vilfredas. – Betgi aš nenorėjau jo apkaltinti.

– Nežinau, – pasakė ji. – Šiaip ar taip, tu neturi teisės to daryti. Galbūt ir ji, aš turiu galvoje tavo motiną. Tačiau kažkas... turi teisę kaltinti. Visada kažkas lieka iš gyvenimo, kuris nutraukiamas... tokiu būdu. Kažkas lieka... Nežinau...

– Teta Klara, pasakyk! – tyliai sušuko jis. – Pasakyk, ką tu turi galvoje, pasakyk būtinai.

– Aš juk sakau, kad nežinau. Galbūt tai, kas lieka, savotiškai krinta ant kitų...

Stojo tyla. Vienu metu jam pasirodė, kad jos lūpos virpa. Ji čiupinėjo savo medalioną.

– Aš galvoju tik apie save, – tarė jis. – Čia ir yra visa bėda.

Teta Klara vėl atsisėdo ir tarytum žvaliai pasakė:

– Ne tu vienas toks... Tačiau tai, kas lieka, – nežinau, kaip kitaip tai pavadinti, – iš tiesų tampa lyg neapmokėta skola.

Ji pasakė šiuos žodžius paprastai, kaip jau seniai nuspręstą dalyką. Jo širdyje tuo tarpu sujudo viskas: nepasitenkinimas, prieštaravimai ir... nepasotinamas smalsumas.

– Kodėl, – tyliai paklausė jis, – kodėl mes vieni apie kitus taip mažai žinome?

Ji nusijuokė savo įprastiniu trumpu juoku.

– Kas *mes*? Tu tikriausiai turi galvoje mūsų šeimą? Tavo tėvas...

Įtempęs žvilgsnį, Vilfredas žiūrėjo į gęstančią šviesą. Kelyje dabar jau buvo tuščia – nuo naujai statomų namų dvelkė dulkėmis ir ateitimi.

– ...man atrodo, kad jis gyveno uždaroje erdvėje, kuri buvo uždaryta kitoje erdvėje, ta – kitoje, ir taip toliau. Prisimeni medines lėles, kurias galima būdavo ištraukti vieną iš kitos? – Ji nusišypsojo.

Jis prisiminė geltoną medinę lėlę, kurioje tilpo kita medinė lėlė, joje – dar kita. Pagalvojo apie tetos Klaros medalioną.

– ... tačiau visa nelaimė, kad tas, kas buvo jo viduje, buvo didesnis už tą, kas buvo išorėje, kiekvienas sluoksnis viduje buvo didesnis už išorinį...

Kaip dangus po Skovliu namo stogu buvo didesnis už patį dangų. Didelis mažo viduje – visada taip. Namas stiklo kiaušinyje.

– ... kaip tikriausiai esti visiems žmonėms, – kalbėjo ji. – Kitados mes tai vadindavome siela, paskui taip vadinti pasidarė nebemadinga. Gal ir neteisingai vadindavome, pagaliau ne taip jau ir svarbu. Kai kas, man atrodo, turi daug tokių... sielų...

Ji nutilo. Pasilenkęs visai arti jos, jis paklausė:

– Ir tėvas?..

– Taip, galbūt ir jis, – nenoromis pasakė ji. – Galbūt ir jis turėjo tiek sielų, kad joms nebeužteko vietos. Galbūt visiems taip būna. Kai ką tai susprogdina iš vidaus... aš noriu pasakyti – kol viskas dar nespėję atsistoti į savo vietą...

– Tu nori pasakyti – kol lėlės dar nesudėliotos kiekviena į savo vietą? – paklausė jis su šypsena.

– Aš ne tai norėjau pasakyti. Aš turėjau galvoje tvarką.

– Atleisk, aš nenorėjau... – Jis vėl persistengė. – O tu tiki tvarka?

– Bent jau menininkams reikėtų ja tikėti, – griežtai pasakė ji. Dabar ji vėl tapo griežtąja teta Klara, iš jo vaikystės laikų, teta Klara, kuri tvarkingai sulankstydavo servetėlę, kai kiti numesdavo ją į šalį. Laiko klodai tyliai slinko jo atmintyje ir keitėsi vietomis.

Viskas slinko, kartu ir tas modelis, kurio jis ieškojo. Kartais rodydavos, kad jis jau ranka pasiekiamas, – taip buvo tada, kai jis miške sutiko Poetą, kai paaiškėjo, jog teta Klara žino, kad didesni dalykai gali tilpti mažesniuose. Šaunioji teta Klara! Jau daug laiko prabėgo nuo tos dienos, kai ji atsisveikindama mojo jam ranka nuo savo mažojo namelio laiptų. Aplink ją viskas atrodė maža, tačiau kaip galėjo atsitikti, kad jis niekada iki šiol nesuvokė, kiek daug ji turi savarankiškumo... Jis dėkingas jai už kantrybę ir taktą, jos buvo tikra tai, kas kitų tėra tik vaidyba. Paslaptis, glūdinti jos medalione, turbūt irgi yra didelė.

Tuo metu jis dau klajojo, dažnai grįždamas į tas pačias vietas. Buvo pavasaris, ir uogų miške dar nebuvo matyti. Kartais jis būdavo toks alkanas,

jog jam kildavo haliucinacijos, kuriose matydavo maistą, tačiau dažnai jam pavykdavo pergudrauti alkį ką nors pakramčius – skiedrą ar kokią gėlę. Jį apėmė dar niekad nepatirtas lengvumas, jis jautėsi išsivadavęs iš bet kokių norų. Vis labiau jautė savo ryšį su medžiais, bet ne su didžiuliais, tvirtais, o su lapuočiais, tokiais, po kuriais matė vaikščiojantį Poetą. Darėsi panašus į baikštų žvėrį, kurio galbūt visur ir netyko priešai, bet kūnas jo vis tiek kiekvieną valandėlę pasiruošęs šuoliui.

Jis daug klajojo, bet takelio nerado. Rangovo šeima, jo trejetas vaikų: Klausas, Larsas ir Ingerė – visur ateitis, šaunūs geri vaikai, šiek tiek skaudu buvo su jais skirtis. Jis atidavė Ingerei mažą apvalų akmenuką, kurį nešiodavosi su savimi. "Patrink jį ir išgirsi tolumoje muziką!" Ji patrynė ir aiškiai išgirdo grojant. Jie irgi mojavo, iki kol jis dingo už kelio vingio, tai ilgai saugojo jį nuo vienatvės ir teikė ramumo. Bet visa tai jau tolima praeitis.

Iš jo vėl liko tik kaulai ir oda. Dviratį jis pardavė vienam geležinkelio stoties tarnautojui. Būtų norėjęs kur nors susirasti ramią vietelę ir rašyti prisiminimus apie ateitį. Kartą jau rašė lyg apsėstas ir tikėjosi kažką radęs. Tačiau vis negali aptikti to modelio – to, kuris slypi už visų dalykų regimybės.

Ir štai vieną dieną jis priėjo Roberto viešbutį ir ten apsistojo. Sėdo rašyti. Iš tetos Klaros buvo nuvogęs laikraščio iškarpą su tėvo portretu. Žiūrėdavo į portretą ir pakaitomis rašydavo. Roberto viešbutis iš tiesų tapo viešbučiu, tik jis buvo jau ne Roberto nuosavybė. Dabar jis vadinosi "Valhala". Čia žmonės galėdavo atsigauti po ligos. Naujasis administratorius buvo energingas vyras, jis ir pats buvo įnešęs čia šiokią tokią savo dalį.

Pirmąjį vakarą jiedu kalbėjosi apie Robertą, ir šis visiems gera linkįs žmogus ryškiai iškilo Vilfredo atmintyje. Visa, kas vyko anuo metu, nuostabiai ryškiai iškilo atmintyje.

Kitais vakarais Vilfredas sėdėdavo prie židinio tarp pašiurpusių sveikstančiųjų, ir jie pasakodavosi savo negalavimus ir džiaugdavosi sulaukę naujo klausytojo – jaunuolio, kuris, be abejo, negalįs būti iškentėjęs daugiau už juos.

XXI

Būdavo dienų, kai Valdemarą Matiseną apimdavo begalinis nerimas. Netgi Apokalipsė negalėdavo jo nuraminti. Jis susigundydavo išsivirti prabangius pietus pagal senus receptus ir atkimšti vieną iš bordo butelių, kurie taip gerai peržiemojo jo rūsyje Enebake.

Paskui kankindamasis, nerasdamas ramybės, vaikščiodavo dulkėtais keliais ir klausydavosi, ar neišgirs žingsnių.

Iš nevilties kartą anksti rytą sėdo į traukinį, nuvažiavo į miestą ir atėjo pas Robertą. Paslaugusis Robertas ir šį kartą atsidūrė įvykių centre. Jis buvo gavęs naujojo "Valhalos" administratoriaus laišką. Šis pranešė, kad jų bendras pažįstamas sėdįs prietemoje ir vis kažką rašąs. Administratorius neslėpė savo susirūpinimo: jaunuolis sublogęs, drabužiai sudėvėti, nesilaikąs jokios darbotvarkės, neateinąs valgyti ir kaip pasakoja viešbučio gyventojai, dažnai klaidžiojąs po apylinkes kalbėdamasis pats su savimi.

Vyrai sėdėjo dviese gerai įrengtame Roberto barake Dalenengene – šiltu oru tai buvo gera pastogė, tinkama priimti svečius dieną: naktį šeimininkas dirbdavo. Jie sėdėjo ir šnekučiavosi apie tuos laikus sostinės gyvenime, kai Matisenui daug kas atrodė nesuprantama, o pasmerktam, bet nenusimenančiam Robertui viskas labai aišku.

Robertas buvo veiklos žmogus – jis išbėgo pasižiūrėti savo automobilio, stovinčio gretimoje gatvėje. Degant kambaryje šviesai, jis ir dabar stengdavosi praverti duris tik per siaurą plyšelį, beje, durys buvo užleistos kilimu. Kol Robertas buvo lauke, įėjo namų šeimininkė – Selina, dama ypatingos spalvos plaukais ir spindinčiomis akimis. Jos pasirodymas galutinai pritrenkė ir taip jau sutrikusį Matiseną; senų dienų prisiminimai užtvino jį tarytum drungni vandenys. Santūriai pasisveikinusi, ji atsisėdo ir pasiūlė taurelę šerio, gėrimo, kuris šiame krašte buvo uždraustas.

Roberto veidas, jam grįžus, švietė ryžtu. Jis pasisveikino su žmona, paklausė, kaip praleidusi naktį, ir ji maloniai jam atsakė, jog naktis praėjusi pakenčiamai. Matisenas veltui bandė surasti Apokalipsės žvėryne tinkamą žvėrį išreikšti tam grožiui ir siaubui, kurį jis matė žvelgdamas į ją.

Robertas susimąstė. Jį paveikė viešbučio administratoriaus laiškas ir Matiseno vizitas, nes abudu sutapo. Geradarys pajuto čia kažką lemtinga. Pasiūlė važiuoti šiandien pat, nakčia. Naktis buvo šviesi, tinkama kelionei.

Jis pasiimsiąs kartu ir vaikiną, kuris kitados jam padėdavęs dirbti, – Birgerį, ir jie galėsią keistis prie vairo. Kelias tolimas, o Matisenas juk negalįs vairuoti automobilio?

Matisenas gindamasis sumojavo rankomis – esąs jau per senas. Jis baiminosi vienatvės Enebako viloje. Be to, jautė, kad reikia veikti, tada galbūt pavyksią kai ką išgelbėti. Paaiškėjo, kad jis turi daug ką bendra su tuo nevykėliu spekuliantu, kuris kitados jam sudarydavo nemažai keblumų. Jis irgi tėvas iš prigimties, nors, kiek Matisenui žinoma, vaikų neturi.

O kas, jeigu jis nebūtų atidavęs kūdikio Biorgei, šiam tėvui iš prigimties? Jeigu jis nebūtų padaręs dar vienos mažos išdavystės, kuri tik rodė, kad išdavinėti jam jau tampa įpročiu?

Kai Vilfredas pabudo, buvo šviesi naktis. Jis sapnavo negimusį Selinos kūdikį, juodas muses.

Jis atsisėdo lovoje, išsigandęs pažvelgė į naktį. Musės jo vaizduotėje kėlė pasišlykštėjimą, bandė jas nuvyti šalin. Reikia skubėti. Užsimetė drabužius ir išėjo į šviesią naktį.

Jau trečią naktį jis eina į stotį. Jį buvo apsėdusi mintis, kad ten turi būti Miriama. Iš pradžių tęsėsi nestatus, miškeliu apaugęs šlaitas, toliau skardis darėsi staigus, prasidėjo tankus miškas. Čia Vilfredas sustojo. Paskui pasuko išilgai šlaito, nenuleisdamas akių nuo slėnio. Ten kryžiavosi ir šakojosi keliai, jis nežinojo, kur jie veda. Iš čia jis matė geltoną stoties pastatą.

Čia, viršuje, buvo tik vienas kelias ir daugybė takų: kai kurie gerai praminti bėgo tolyn, kiti kiek paėję dingdavo, tie takeliai buvo ištrypti karvių arba žmonių, kurie kitados jais vaikščiojo kažkokiu tikslu, bet paskui tas tikslas išnyko. Klajodamas šiose vietose jis dažnai matydavo vaikštinėjančius ligonius. Kartais jis nueidavo toli, pasiekdavo kažkokius vienkiemius, nedideles sodybas, kur žmonės nesirodydavo, kol jis apsisukdavo grįžti iš kur atsibastęs. Tada atsigręžęs pamatydavo prie langų prilipusius vaikų veidus. Jie jo nepersekiodavo. Tačiau šį rytą jį kažkas ragino skubėti.

Jį apėmė nepaprastas noras būti čia, niekur iš čia nebeišeiti. Juk jis dar tada, kai jam pirmą kartą pasivaideno, žinojo, kad Miriamos stotyje neras. Tam prieštaravo bet kokia logika. Tiktai stipriausias jo troškimas perkėlė ją čia. Tačiau jo stipriausi troškimai jau nebeturėjo galios. Kitados jie nuostabiai pildydavosi, dar tada, kai jis gyveno su saviškiais ir jausdavo impulsus, kuriuos galėdavo pasiųsti ten, kur traukdavo širdis. Dabar tokie impulsai jau nebeturėjo galios.

Jis pasirausė kišenėse, ieškodamas apvaliojo akmenėlio, bet prisiminė padovanojęs jį: akmenėlis dabar dainavo mažajai mergaitei. Kišenėse rado tiktai popieriaus lapus, prirašytus Roberto viešbutyje. Permetė akimis, kas parašyta, ir jau nuo pirmos eilutės pajuto kaip viskas neužbaigta. Lėtai, labai lėtai jis ėmė juos plėšyti į vis mažesnes ir mažesnes skiauteles, nejausdamas nei skausmo, nei džiaugsmo. Rado ir laikraščio iškarpą, nugriebtą iš tetos Klaros. Iš to laikraščio, kuris atgamino portretą – prisiminimo prisiminimą. Jis padėjo laikraštį ant tako ir ėmė stebėti, kaip per išmintingus žodžius ir per portretą ropoja skruzdėlės. Portretas nebuvo panašus į tą prisiminimą, kurį tada bandė nutapyti, – dabar jis tai matė. Skruzdėlės ropojo per jį ir jis darėsi Vilfredui vis svetimesnis.

Kažkas pasakė, kad tėvas metė juos abu. Vyriškis su barzda – jis, kol buvo gyvas, atiduodavo kiekvienam tai, kas kuriam priklausydavo. Bet paskui jis metė juos, paliko skolą, kažką nebaigta. Netgi teta Klara pasakė tai, kad ir kokia tolerantiška buvo. Taigi, kartu jis metė ir save patį...

Daugiau popierių nebuvo. Vilfredas paliko takelį su ropojančiomis skruzdėlėmis. Jis ne kartą buvo prisiartinęs prie tos vietos, kurios ieškojo, ne kartą buvo kilęs širdyje išsipildymo jausmas, jis jau imdavo kažką suvokti ir iš savo prisiminimų. Tačiau paskui visada nusivildavo. Galbūt *jis* taip pat kažką persekiojo, kaip pats buvo persekiojamas. Kitiems – jeigu kam nors prisipažindavo – tai rodydavos tik tuščios fantazijos, o iš tikrųjų tai buvo pats realiausias dalykas. Jį traukė pažinti tas jėgas, kurios buvo sudariusios sąjungą su jo persekiotojais. Visa kas jam padėdavo, tik jis pats negalėdavo sau padėti. Tikriausiai buvo taip. Vilfredas nejučiomis nusijuokė, prisiminęs atsivertusio Matiseno burbėjimą prie virtuvės stalo: *"Anomis dienomis žmonės ieškos mirties ir jos neras, trokš numirti, bet mirtis bėgs nuo jų..."*[28]

Graudu žiūrėti į tokį seną kelnerį, vos ne visą savo gyvenimą buvusį pasipūtusiu kalakutu, vyriausiuoju kunigu malonumų ir tuštybės šventovėje, ir štai staiga – viskas nubraukta, ištrinta. Liko tik skuduras, stimuliuojąs savo baimę baugiausiais Biblijos skyriais. Bet ir jis buvo jo, Vilfredo, tėvas, šis apgailėtinas buvusio frakuotų kelnerių, žmonių, kurie, išskyrus vynų laipsnius, daugiau ne ką teišmanė, šefo šešėlis. Taigi tarytum vėjas nupūtė patį ilgiausią jo gyvenimo etapą, kurį visi buvo linkę laikyti jo tikruoju gyvenimu, bet pasirodė, kad tai buvo tik epizodas – ilgas kaip ištisas gyvenimas, tačiau nepalikęs nieko, tik nešvarią sąžinę, kurią štai dabar jis stengiasi apvalyti sėdėdamas prie virtuvės lempos. Gal taip, spaudžiami fiktyvių

tikslų jungo, svirduliuoja ir visi – tarytum traukiniai ant atsarginio kelio naktį, kiekvienas su savo vagonų svoriu, savo blausiais prožektoriais, pasiruošę šliaužti dar parą, o gal tik valandą.

Kažkas vertė jį skubėti. Kažkur yra ta vieta, tas takas. Jis žino tą vietą geriau už visas kitas vietas, kuriose jam jau teko lankytis. Juk ir ten jis kitados buvo! Toji vieta nebuvo nei gera, nei bloga – tik tenai jis jautė tokią pilnatvę, kokios nejautė daugiau niekur. Kitados jis stovėjo aukštai iškėlęs rankose svetimą kūdikį. Kaip tik tada kažką ketino daryti su tuo kūdikiu, gal net neketino, o jautė instinktyvų norą sunaikinti, kad viskas baigtųsi, ir kartu žinojo, kad kažkur yra Biorgė, kuris viską apie jį žino. Tada ir išgyveno taką per mišką, kvapą, bedugnę.

Tačiau vėl viską pamiršo, nes tai buvo ne paprastas prisiminimas, o gyvenąs užmirštoje šalyje. Dievas gali paliudyti, kad jis arčiausiai savo tikslo buvo tada, kai jo veidą spaudė į šaligatvio purvą, o žmonės tuo tarpu vis ėjo ir ėjo visai čia pat Miestiečių gatve netolimais tikslais...

Jis žino tą vietą. Galbūt ji pažymėta žemėlapyje. Galėtų ją išvyti iš siaubų tamsos, taip, kaip yra pats vaikomas. Ateis diena, kai bus galima pasiduoti medžiotojams arba pačiam susirasti juos, kad pasijustum tada kaip sapnuose, stipresniojo valdžioje, tokio, kuris gali nuvesti tave į tą trokštamą vietą.

Todėl jis turi būti *vienas*. Jam nereikalingi jokie tėvai: nei išsiblaškęs guodėjas, nei humanistas, negalįs parašyti savo knygų, nei anksti susenęs aiškiaregys, žvelgiąs į Paskutiniojo teismo dieną. Nereikalingas ir Poetas.

Vieną kartą jis pats bus nugalėtojas. O pergalė bus tik tada, kai rasi – nesvarbu ar iš to ką laimėsi, ar pralaimėsi. "Pakilti" ar "nusmukti" – tai tik išsigalvotos sąvokos.

Jis pažvelgė į laikrodį. Reikia skubėti. Kažkur žemai – stotis. Toje vietoje keliai susitinka su bėgiais – daugeliui tai teikia vilčių, gal jie net mano, kad čia ir yra toji vieta, nes čia susibėga keliai ir eina traukinys – atvažiuoja ir išvažiuoja. Taip, tikriausiai jie taip ir mano. Dieve padėk! Ką jie supranta apie kelius? Mažas geltonas pastatas niekuo dėtas. Prie jo žmogus su vėliavėle diriguoja viskam, ištisam pasauliui. Kodėl gi ne? Juk ir čia pasaulis – vėliavėlė, traukinys, naktin tolstantis dundesys, išgąsdintas paukštis, grįžtąs į savo lizdą pašto dėžutėje ir niekaip negalįs priprasti prie traukinio įpročių.

Taip, Miriama stotyje, ji turi būti ten! Jis paspartino žingsnį, išėjo į kelią, stotis dingo jam iš akių, ją užstojo kalno ketera, bet jis žino, kad Miriama ten. Ji ten dėl tos vienintelės priežasties, kad kitaip negali būti. Jis pasileidžia tekinas. Reikia skubėti. Ji ten, jis ją jau mato. Mato geltoną pastatą aiškiau, negu bet kada yra jį matęs. Ir viduje mato ją, jos šiltą žvilgsnį, jos atvirą kaklą. Ji ten. Jis skriejo į pakalnę lyg su sparnais, sklendė tartum kregždė, – viskas taip puiku. Jis ilgėjosi tų vietų, kurias jautė kraujyje, paveldėtame iš to, kuris neišsigelbėjo, nes nenorėjo išsigelbėti. Tačiau *jis* nori! Jis nori, kad išsipildytų jo viltis atrasti savo esmę virš bedugnės, kur kai kas išdavė save – žmogus su cigaru, portretas, kuriuo bėginėja skruzdėlės.

Jis bėgo per mišką, trumpiausiu keliu, iki kraujo apsidraskydamas brūzgynuose ties staigiais posūkiais. Jis neturi laiko sukiotis vingiais. Turi skubėti į stotį, į geltoną pastatą, kur laukia Miriama. Jis aikčiodamas bėgo stačiausiu skardžiu žemyn, nes žinojo, kad ten baigiasi miškas.

Štai ir ji, stotis, geltonuojanti saulėje, aplinkui simetriški gazonai, apskrita gėlių lysvė, apstatyta baltais akmenėliais. Šaltai blizgą plieniniai bėgiai atrodė lyg vilties lieptas, jungiąs šią vietą su visu pasauliu. Štai jis, pastatas, švytįs paslaptimi. Niekur nė gyvos dvasios, nei perone, nei prie nurimusių, bet nuolat pulsuojančių bėgių. Jis puolė šiuo vilties lieptu į peroną, atlapojo duris, ir į jį dvelktelėjo tuštuma, palikta išėjusių žmonių.

Ko gi jis tikėjosi? Susigriebė abiem rankom už galvos, ir ši pasirodė jam lyg kosminis kūnas, pasiklydęs visatos platybėse. Jo paties galva – pasaulis be atspirties taško, skrendąs erdvėje, be galo didelis. Jis stovėjo saulės apšviestame perone ir jautė, kad galvoje gali sutilpti viskas, net ir pats keisčiausias kažkokio žmogaus vaizdas stotyje, stovinčioje prie bėgių slėnyje, krašte, kuris irgi gali tapti iliuzija, baisia iliuzija, galinčia praryti viską. Jis stovėjo perone supdamas rankomis galvą ir jautė, kad ji jau svetima jam, kad tai kažkieno kito galva, tiesiog galva... Bet tuo pat metu toji galva suvokė, kad reikia skubėti.

Jis pažvelgė į stoties laikrodį. Tikrai. Reikia skubėti. Jis žino, kurioje vietoje traukinys išlenda iš tunelio. Galva nemigo naktimis viską buvo apsvarsčiusi, nors jis to ir nesuvokė. Gal tai išdaviko galva, ji nutykojo jį, pergudravo jo mintis ir primetė jam savo planus. Persekiotojo *galva*... Ne, tai geradario galva, to, kuris gyveno jame ir, šiaip ar taip, linkėjo jam gera. Toji geradario galva parinko vietą ir dažnai jam parodydavo ją – vietą, kur

traukinys išneria iš tunelio ir pūškuodamas lekia į dienos šviesą, apie šimtą metrų nuo stoties, kaip tik ten, kur nuo pagrindinio kelio atsiskiria atšaka, – vietą, kur galima pasislėpti krūmuose prie pat bėgių ir pulti prieš traukinį. Jis žiūrėjo į laikrodį, kol minutinė rodyklė šoktelėjo ant kito skaičiaus. Reikia skubėti.

Jis leidosi bėgti į tą vietą. Nubėgo iki kryžkelės. Paskui įėjo į tankią lapuočių giraitę, ir pasiekė krūmus, kur niekas negalėjo jo pamatyti nei nuo kelio, nei nuo stoties. O jeigu kas ir pamatys jį iš atlekiančio garvežio, tai, šiaip ar taip, bus jau per vėlu.

Bus per vėlu, kaip ir visiems geriems darbams, budraus mašinisto gerai valiai sustabdyti traukinį ir išgelbėti jį. Bus per vėlu, kaip ir jo patiems geriems darbams, kuriuos jis ketindavo padaryti, bet taip niekad ir neištesėjo, nes sukliudydavo toji prakeikta galva su savo fantazijomis. Miriama – ji buvo paskata gyventi, bet jos čia nėra, ir jis neturi galios prisišaukti ją savo troškimu. Net jeigu ji jau kelyje. Jeigu ir visas pasaulis jau kelyje į čia, vis tiek niekas nebegali išgelbėti galvos nuo jos fantazijų ir užgaidų.

Kelyje yra tik traukinys – tamsus, skubąs į tikslą. Jis išeina iš stoties, šią minutę išeina iš stoties aname slėnyje ir dunda per saulėtas vietas, per šešėlius, perkerta kelius, įneria į tamsią kalno gelmę, kuri atsiveria čionai, už trijų žingsnių nuo jo, pasitikdama naują dieną, švintančią traukiniams ir žmonėms.

Štai tada jis išgirdo atvažiuojant automobilį. Klūpojo tankiuose krūmuose tarp kelio ir bėgių ir klausėsi automobilio burzgimo. Štai jis jau pasirodė žemai kelyje prie stoties. Perkirtęs geležinkelio pervažą automobilis ėmė artintis, sustojo. Išlipo Robertas. Juos skyrė koks dvidešimt metrų. Robertas, atsigręžęs į automobilį, pasakė:

– Nueisiu į paštą paskambinti, kad mes atvažiuojam.

Vilfredas pakilo ir jau norėjo bėgti, bet buvo per vėlu.

Iš automobilio kliuvinėdamas išlipo dar vienas žmogus – metrdotelis Matisenas. Robertas pakartojo, ką jau buvo sakęs. Senukas nuolankiai linktelėjo galvą ir kažką atsakė. Jis irgi norįs pamankštinti saulėje savo sustingusias kojas. Tuo tarpu ir automobilio išlipo trečiasis keleivis, jaunuolis šviesiais garbanotais plaukais. Matisenas jam kažką pasakė, o Robertas per petį

trečią kartą šūktelėjo, kad einąs paskambinti. Jis pavadino vaikiną Birgeriu. Birgeris atsakė, kad jam irgi reikią pavaikštinėti. Jiedu su Matisenu sulindo į krūmus, kaip tik ten, kur sustingęs klūpojo Vilfredas. Vilfredas aiškiai matė Birgerio veidą, kai šis šlapinosi krūmuose, – atrodė, kad jis žiūri tiesiai į jį. Buvo nesunku jį atpažinti pagal Oporte darytą fotografiją.

Bet pažinti buvo galima ir iš ko kito: iš savotiškos vaikiško silpnumo išraiškos, tarytum maldaujančios išraiškos.

Vilfredo širdis taip plakė, kad, atrodė, jie išgirs. Bet jis nedrįso prispausti rankos prie krūtinės ir pridengti tvinksnius. Jis nė nekrustelėjo, kaip ir tie medžiai, slepiantys jį. Kartą jis taip pro medžius stebėjo Poetą, tada buvo bepajuntąs pilnatvę. Tačiau širdis dunksėjo tarytum nuo jo nepriklausoma būtybė, norinti iššokti iš krūtinės ir apkabinti, šaukti, guosti, maldauti...

Bet štai vaikinas ir senukas baigė savo reikalus. Kartu išlindo į kelią ir iš lėto nužingsniavo paskui Robertą pašto link. Vilfredas drebėjo iš susijaudinimo. Norėdamas kiek apraminti širdies dūžius, atsistojo visomis keturiomis. Bet, be susijaudinimo, pajuto dar ir juokingą priešgyniavimą. Vadinasi, rūpindamasis vargana draugo būkle, Robertas vėl išsiruošė pasivažinėti už miesto! Matyt, energingasis viešbučio administratorius pranešė apie savo svečią, ir Robertas, susirūpinęs, o gal ir ne, subūrė nedidelę kompaniją, nes pasirodė, kad būtina kažką gelbėti. Jis tiesiog turi kažkokį instinktą visais rūpintis, šitas Robertas, šunišką uoslę suuosti kančias, kurias reikia palengvinti.

Vilfredas iš lėto ėmė šliaužti automobilio link. Dabar ir tiedu atsilikėliai užsuko už pašto kampo. Vilfredas atsistojo, priėjo tiesiai prie automobilio ir pažvelgė į vidų. Na žinoma. Automobilyje gulėjo aptrintas Roberto lagaminėlis, tas pats, kurį jis aną kartą buvo atsivežęs į jų trobelę miške. Tai gal tas pat ir viduje kaip tada...

Jis greitai pažvelgė atgal. Nieko nebuvo matyti. Pasilenkė, stvėrė lagaminėlį, atidarė. Taip, žinoma, buteliai, nemažai butelių. Jis įsikišo vieną plokščią butelį viskio, uždarė lagaminėlį, automobilio duris paliko praviras, kaip ir buvo. Paskui vėl pasitraukė į giraitę, atgal į krūmus, kur neseniai klūpojo ant kelių. Nusijuokė. Viskas kartojasi, bet kartojasi vis kitaip. Jis pažvelgė pro lapus į stoties laikrodį ir palygino su savuoju. Staiga viskas jam pasirodė kažkaip nerealu. Jo sprendimas... Nutaisęs keletą išpuoselėtų grimasų, jis nusprendė pasigrožėti nukniauktu buteliu. Aišku, Andreaso markė,

tikriausiai sodininko atgabenta vieną šviesią, pilną pavojų naktį. Ir vėl jis viską išvydo nepaprastai ryškiai: kaip paskutinį kartą vogė tokį pat butelį, prieplaukon vingiuojantį takelį, urvą šlaite. Stiklo kiaušinį...

Viskas nepaprastai ryšku, bet tai tik nuotrupos, kažkada matyti vaizdai, neišbaigti, jie jam ne galvoje. O juk ką tik jam reikėjo skubėti. Bet tada pasirodė automobilis. Kaip visada – vos tik keliai išsiskiria, tuojau ir vėl susitinka. Ar šie žmonės jo draugai, ar jis jau seniai juos palikęs? Jis ir pats nežino. "Aš esu pozuotojas, – pagalvojo ir be garso nusijuokė. – Aš esu pozuotojas. Ir net jeigu iššoksiu iš krūmų ant bėgių, ir traukinys nesulaikomai išnirs į šviesą, vis tiek būsiu pozuotojas, kurio gyslose pulsuoja svetimas kraujas, kraujas to, kuris sustabdė savo širdies plakimą, ir štai ji toliau plaka *mano* krūtinėje ir... Birgerio krūtinėje".

Jis vėl atsiklaupė, laikydamas rankose butelį, ir vis žvilgčiojo į stotį ir į namą su pašto iškaba. Iš stoties išėjo žmogus, budėtojas, po pažasčia laikė žalią vėliavėlę, įkišo ją į stovą pačiame perono gale.

Vadinasi, tuoj atvyks traukinys. Budėtojui tai pranešė telegrafas. Šiandien traukinys čia nesustos, štai todėl jis ir išėjo su žalia vėliavėle. Kelias atviras.

Bet štai iš už pašto kampo pasirodė tie trys. Robertas ėjo viduryje ir kažką santūriais gestais aiškino – galbūt pasakojo, kokie malonumai jų laukią vakare prie židinio ir koks būsiąs siurprizas Vilfredui, kai šis sugrįšiąs. Robertas dabar toli gražu neatrodė susirūpinęs. Paėmęs savo senąjį draugą Matiseną už parankės, vedė jį prie automobilio, netoli tos vietos, kur Vilfredas slėpėsi. Birgeris ėjo iš paskos. Saulės nušviestą jo galvą supo vos matoma aureolė. Jis atrodė taip, tarytum kažką nujaustų. Ir staiga Vilfredas pajuto impulsus. Jie sklido iš to besiartinančio šviesiaplaukio vaikino, sklido su tokia jėga, kad kiekviena banga, jį persmelkusi, sukeldavo širdyje didžiulį nerimą.

Jie sulipo į automobilį. Robertas sėdo prie vairo, šviesiaplaukis Birgeris šalia jo. Vilfredas žvelgė tiesiai jam į veidą – jis buvo visai arti, tarytum juos skiriąs nuotolis būtų dingęs. Šiame veide jis įžvelgė tik nuostabą, jokio revoliucinio maištingumo, apie kurį buvo užsiminęs Robertas, nematė, tik stebėjimąsi kažkuo, esančiu čia pat ir vis dėlto tokiu tolimu. Paskui jie susigriebė, kad reikia užvesti variklį. Birgeris išlipo ir ėmė sukti rankeną. Paskui grįžo savo vieton. Automobilis sudrebėjo ir nutarškėjo.

Kai jie nuvažiavo, Vilfredas pajuto krūtinėje mauduli. Laiko sluoksniai keitėsi vietomis. Jis ėmė šaukti, bet šaukė negarsiai, žinodamas, kad jie neišgirs. Variklis sunkiai traukė į kalną. Automobilis dingo iš akių. Kitoje pusėje jis pamatė geležinkelio stotį, laikrodį ir tuo pat metu mintyse išvydo kelius, susikryžiuojančius ir išsiskiriančius. Regėjo ir *vietą*, regėjo akies tinklainėje užsifiksavusį Birgerio veidą. Tai, ką jis iš tikrųjų matė, užleido vietą tam, ko nematė. Laikrodžio rodyklės šaukė, jog reikia skubėti, o stiklo kiaušinis su apsnigtu namu sakė: neskubėk. Iš tamsaus tunelio kiaurymės pasigirdo duslus gaudesys tarytum perkūno grūmėjimas. Vilfredas prasmuko pro tvorą ir pajuto gaivų miško ežerėlio kvapą ir dar – išskidusį cigaro aromatą – žmogų, kuris juos pametė.

Kai atlėkė traukinys, Vilfredas nė nepajuto, kaip prisispaudė prie tunelio sienos. Ir stengėsi be garso perrėkti traukinio dundesį, kad jo nepagautų tuštuma. Nuo akmeninės sienos už sprando lašėjo šalti lašai. Lauke švietė saulė, ten – šviesos ir baimės pasaulis, čia viduje – šaltis ir tamsa. Kai garvežys pradundėjo, jis pajuto, kaip sugniužo jo keliai, tačiau susmuko pasienyje, o ne griuvo į priekį. Rankoje spaudė kažką glotnų tarytum stiklo kiaušinį, kuriame galima gyventi ir būti, pasaulį, kuriame ima snigti ir vėl nustoja. Visą laiką dundėjo traukinys, iš kiaurymės veržėsi šaltas dvelksmas.

Bet kai traukinys nudundėjo tolyn, pasidarė tiesiog šalta; viduje – tamsu, šalta, lauke – šviesu. Nieko nesuvokdamas, jis nusvirduliavo į šviesą, ir ji apakino jį. Pirštai jau buvo atsukę butelio kamštį. Išėjęs į šviesą, jis prisispaudė butelį prie lūpų ir nuo akinančios saulės užsimerkė. Ausyse skambėjo anų laikų daina:

Miške pas senąjį erelį tuoj bus puota šauni...

Ir tada jis pajuto šilumą, nuo saulės – iš lauko ir nuo viskio – iš vidaus. Jam vėl pakirto kelius, jis sugniužo prie pat bėgių, atsižadėjęs bet kokių vilčių. Jis buvo vienas. Teprasideda puota.

NORVEGIŠKOJI ŽMOGAUS GYVENIMO PROJEKCIJA

XX a. norvegų prozos aukštumos pasaulio skaitytojams dažniausiai asocijuojasi su Knuto Hamsuno vardu. Pasibaigus K. Hamsuno epochai norvegų literatūros padangėje tarp ryškiausių žvaigždžių matome Johaną Borgeną (1902–1979), prozos meistrą, kuris išpažindamas hamsuniškąją tradiciją ieško savo literatūrinio kelio. Beje, hamsuniškoji tradicija norvegų kultūroje – gana plati sąvoka, apimanti tiek kūrybą, tiek gyvenimo būdą. Hamsuniškoji tradicija – tai psichikos vėtras atspindintis stilius ir kartu tai bandymas eiti „Pano" keliu: juo ėjo pats K. Hamsunas, gyvenimo pabaigoje kūręs Norholme, juo nuėjo ir Kristianijos biurgerių sūnus J. Borgenas, tinkamiausia gyvenimo erdve pasirinkęs akmens salą Asmalą.

J. Borgenas, debiutavęs apsakymų rinkiniu „Į tamsą" (*Mot mørket,* 1925), derino rašytojo ir žurnalisto darbą: kurdamas grožinius veikalus (romanus, noveles, pjeses), sykiu buvo energingas publicistas, redagavo literatūrinį žurnalą „Langas" („Vinduet"), dirbo laikraščio „Dagbladet" redakcijoje. Plunksną išbandė ir kritikos baruose rašydamas apie skandinavų ir pasaulinę literatūrą, apie rašytojo kūrybinį procesą – beje, kai kurių literatūros tyrinėtojų laikomas vienu žymiausių XX amžiaus norvegų literatūros kritikų. J. Borgeno kūrybinis palikimas neįsivaizduojamas be satyrinės eseistikos, kurią jis spausdino pasirašinėdamas Mumlės Gosego[1] slapyvardžiu. Nenuostabu, jog platus jo kūrybos diapazonas kai kam net pakišo mintį, kad Johanas Borgenas – tai kolektyvinis pseudonimas.

Pirmaisiais romanais „Artėjant prie išvadų" (*Når alt kommer til alt*, 1934), „Vasaros nebus" (*Ingen sommar*, 1944), „Meilės takas" (*Kjaerlighetsstien*, 1946) ir kt. rašytojas norvegų literatūroje nepadarė estetinio perversmo, tai tebuvo keli etapai ieškant savojo kelio. 1945 m. pasirodė J. Borgeno dokumentinė knyga „Dienos Grinyje" (*Dager på Grini*) – pasakojimas apie konclagerį, į kurį rašytojas buvo patekęs vokiečių okupacijos metais.

---

[1] *Mumlė Gosegas* – žmogutis, išsiritęs iš žąsies kiaušinio, norvegų folkloro personažas.

J. Borgeno kūrybinis talentas įtikinamiausiai atsiskleidžia šeštajame ir septintajame dešimtmetyje parašytuose filosofiniuose romanuose. Didžiausio populiarumo ir tėvynėje, ir svetur susilaukė jo trilogija „Mažasis Lordas (*Lillelord*, 1955), „Tamsieji šaltiniai" (*De mørke kilder*, 1956), „Dabar jis mūsų rankose" (*Vi har ham nå*, 1957), kartais vadinama tiesiog trilogija apie Mažąjį Lordą. Neramios sielos menininko Vilfredo Sageno kelias į save ir į pasaulį – tai ir paties rašytojo lūžių projekcija (trilogijoje gausu J. Borgeno biografijos atspindžių), ir universali XX a. kūrėjo parabolė, aprėpianti dvasinio identiteto ieškojimus nuo Kristianijos iki Paryžiaus. Trilogijoje J. Borgenas, panardindamas savo herojų į egzistencinių eksperimentų sūkurį, eksperimentuoja ir pasakojimo technikos, ir žanrinių formų plotmėje. Šie eksperimentai apogėjų pasiekia romane „Aš" (*Jeg*, 1959), kurį rašytojas laikė svarbiausia savo knyga ir kuris susilaukė didžiulio kritikų dėmesio. „Aš" – tai absoliutaus dualizmo veidrodis, kuriame šmėsčioja vaizdai, bylojantys apie metafizinę kūrinio herojaus giminystę su F. Kafkos Jozefu K. ir A. Camus Merso, nuolatinį įsiklausymą į K. Hamsuno balsą.

J. Borgeno kūryba atspindėjo XX a. norvegų prozos kelią tarp romantinės tradicijos ir moderniųjų eksperimentų, norvegų dvasios giuntišką blaškymąsi tarp pasaulio tolių ir vaikystės namų. Romane „Mėlynoji viršūnė" (*Blåtind*, 1964) iškylantį mėlynąjį kalną *Blåtind* norvegai sieja su nežemiškuoju grožiu ir su tuo, kas nepasiekiama. Pats rašytojas romaną apibūdino kaip kūrinį apie ilgesį. Nostalgiškomis nuotaikomis pagrįstas romanas „Vaikystės šalis" (*Barndommens rike*, 1965). Šis kūrinys vainikuoja vieną iš svarbiausių rašytojo kūryboje vaikystės temą. Tuo tarpu „Raudonasis rūkas" (*Den røde tåken*, 1967) laikomas slėpiningiausia ir labiausiai eksperimentine knyga, prilygstančia J. Joyce'o „Ulisui".

Nors J. Borgenas laikomas romano meistru, negalima pamiršti, kad reikšmingą kūrybinio palikimo dalį sudarė ir novelės bei eseistika – novelių rinkiniai „Medaus mėnuo" (*Hvetebrødsdager*, 1948), „Novelės apie meilę" (*Noveller om kjaerlighet*, 1952), „Naktis ir diena" (*Natt og dag*, 1954) ir kiti buvo ne kartą leidžiami atskirai ir įvairiuose rinkiniuose.

Trilogija „Mažasis Lordas", „Tamsieji šaltiniai" ir „Dabar jis mūsų rankose" paprastai laikoma J. Borgeno kūrybos viršūne. Visus tris romanus jungiantis pagrindinis veikėjas Vilfredas Sagenas, panašiai kaip ir T. Manno „Budenbrokų" Hano, yra toji respektabilios biurgerių šeimos atžala, kuri iš pat vaikystės demonstruoja savo artistinį ir žmogiškąjį išskirtinumą, konfrontuodama tiek su savo namų aplinka, tiek su pasauliu. Pirmajame romane Mažasis Lordas į pasakojimo orbitą patenka kaip visų mylimas paauglys angelo veidu, kuris yra tik graži kaukė, slepianti sumaištį

viduje ir nenumaldomą polinkį į dvilypį gyvenimą – polinkį, kuris nuteikia klausimui, ar dvilypumas nėra žmogaus esmės išraiška. Antrajame romane Vilfredas atšvenčia savo pilnametystę, pažymėdamas šią sukaktį skandalinga kalba, kuri sukelia pokylio dalyvių sąmyšį. Mažasis Lordas parodomas kaip žengiantis į meno pasaulį estetas, Oslo ir Kopenhagos užeigų lankytojas, gyvenantis nuošaliai nuo istorinių įvykių verpeto (Pirmojo pasaulinio karo), bet vis labiau provokuojantis įvykių verpetą aplink save. Trečiojo romano veiksmas prasideda 1942 metų pabaigoje, kai Norvegija jau okupuota vokiečių, o baigiasi paskutiniųjų karo dienų vaizdais. Antra šio romano dalis įkomponuota kaip išsamus ekskursas į praeitį: iš Miriamos pasakojimo sužinome apie jųdviejų su Vilfredu gyvenimą Prancūzijoje.

Trilogija pasirodė tuo metu, kai, pasak Salvatoro Dali, „dabartinio meno raida pasiekė maksimalaus racionalumo ir skepticizmo lygį, ir jaunieji menininkai jau apskritai niekuo nebetiki“[2]. Vakarų Europos literatūroje šį skepticizmą tuo laikotarpiu įtaigiausiai reiškė A. Camus, J. P. Sartre'as, H. Böllis. Norvegų prozininką J. Borgeną taip pat galėtume priskirti minėtų skeptikų gretai, nors jo skepticizmas turi gilias šaknis ir norvegų literatūros istorijoje: Vilfredo Sageno gyvenimo istorija ne kartą primena K. Hamsuno kūrybą, H. Ibseno dramų personažus.

Pats J. Borgenas, rašydamas apie K. Hamsuną, pažymėjo, kad amžina mįslė, kaip jie – du genijai, Knutas Hamsunas ir Edvardas Munchas, – atvėrė naujus horizontus[3].

Hamsuniškieji horizontai (žmogaus koncepcijos, stiliaus požiūriu) gana plačiai atsiveria trilogijoje. Konkretinant sąlytį su K. Hamsuno kūryba, reikėtų atkreipti dėmesį į literarūros tyrinėtojo R. Birno pastabą: „Nė vienas romanas Borgenui nepadarė tokio gilaus įspūdžio kaip Knuto Hamsuno „Misterijos“[4]. „Misterijų“ herojus Nagelis kartais vadinamas žmogumi iš niekur, tuo tarpu Vilfredas – tai žmogus, kuris keliauja į niekur, t. y. atmeta bet kokį konkretų tikslą ar idealą individualizmo vardan, lyg ir pretenduodamas į norvegiškąjį „žmogaus be savybių“ variantą.

Vilfredas Sagenas įdomus kaip personažas, apipintas įvairiomis literatūrinėmis aliuzijomis, kaip norvegiškas gerai pažįstamų europinės literatūros herojų giminaitis (tai nereiškia, kad galėtume kalbėti apie jo epigoniškumą). „Tamsiųjų šaltinių“ personažas danų rašytojas Biorgė, Sageną priglaudęs savo namelyje, pavadina jį mažuoju Hamletu („Gal todėl, kad jis turėjo neišnaudotų talentų, kurių nežinojo

---

[2] *Дали С.* Дневник одного дня. – Москва, 1991. – С. 157.

[3] *Borgen om bøker.* Nors og Nordisk. Ved Erling Nielsen. – Gyldendal, 1977. – P. 33.

[4] *Birn* R. Johan Borgen. – N.-Y., 1974. – P. 40.

kur dėti?“). Su Hamletu Vilfredą sieja ir nuolat jį persekiojantis tėvo šešėlis, nuolatinio apsimetinėjimo šeimoje atmosfera, slepianti tikrąjį tėvo likimą ir veidą. Vilfredas iškyla ir lyg K. Hamsuno leitenanto Glano ainis, ieškantis tikrosios būties kalnų trobelėje. Pagaliau trilogijos protagonisto figūra daugeliu atžvilgių artima garsiajam XX a. vokiečių autsaideriui – H. Hessės herojui Hariui Haleriui, tad jį galima apibūdinti ir kaip norvegiškąjį Stepių vilką. H. Hessės personažo šešėlis šmėsčioja ir lošimų namų pasaulyje, kuris primena Magiškojo teatro atmosferą, ir herojui konfliktuojant su biurgeriškąja aplinka, ir ne sykį prasiveržiant jo viduje slypinčiam žvėriui („žvėris, iš prigimties pasmerktas bėgimui“ – taip suvokia save Sagenas gyvenimo pabaigoje). Vilfredas, kaip ir Stepių vilkas, lygintinas su lyno akrobatu, kuris balansuoja tarp gėrio ir blogio bedugnių, tarp skaidriųjų ir tamsiųjų šaltinių. Visuose trijuose romanuose ypatingą vietą užima Sageno persekiojimo epizodai: Kristianijoje po išgertuvių „Masonų ložėje“, Kopenhagoje po skandalo lošimo namuose, karo metais, kai Sageno gyvenimas virsta ištisa persekiojimų grandine. Persekiojimo, gaudynių, medžioklės situacijos trilogijoje įgyja visuotinę prasmę – persekiojimas yra nuolatinė Vilfredo egzistencinė situacija, kurią jis išprovokuoja tiek pačiu savo egzistavimu, tiek veiksmu. Sagenas supranta, kad „didysis medžiotojas jo tyko visur ir kad jis gali išsigelbėti tik pasiekęs žemę, kuri pažadėta kiekvienam, kitaip jo dienos bus be pastogės ir naktys be pasigailėjimo“. Didysis medžiotojas – tai prievartos monstras, romanų trilogijoje įgyjantis įvairius pavidalus: tai Vilfredą persekiojantys Oslo ir Kopenhagos žaliūkai ir okupantai, ir visi, kas nekenčia jo kaip nepastovios, nepritampančios būtybės. Pagaliau nuolatinė blaškymosi ir bėgimo būsena (bėgimas iš gimtųjų namų, iš lošimo namų, grįžimas iš Danijos į namus) perauga į sūnaus paklydėlio situaciją, grąžinančią prie klasikinės norvegų literatūros herojaus Pero Giunto.

Vilfredas ne kartą parodytas tokiose situacijose, iš kurių jam reikia išsisukti kaip klasikiniam pikareskinių romanų herojui. Apgavystėmis, vagystėmis ir pan. jis tarsi nori pademonstruoti savo išskirtinumą ir nepriklausomybę: apgaudinėja motiną dar būdamas Mažuoju Lordu, vagia nesusilaukdamas atpildo Osle ir Kopenhagoje. Bet atpildas ateina iš ten, iš kur jis nelaukiamas, sakytume, ne iš juridinių, o iš aukštesnių sferų. Kopenhagoje prašalaitis Hogenas pavagia brangiausią Sageno turtą – jo paveikslus: čia Vilfredas atsiduria lyg H. Ibseno Liovborgas priešais Hedą Gabler. Šiuo atžvilgiu simboliškai atrodo Sageno žaidimas su vaikais Kopenhagoje: vaikus jis moko žaisti bumerangą, bet bumerangas paženklina ir jo gyvenimą.

J. Borgeno trilogija – tai moderni žmogaus gyvenimo kelio projekcija. Vilfredo Sageno gyvenimo kelias, regis, turėjo būti lygus ir tiesus – vaikinas pavyzdingai

auklėjamas šeimoje ir mokykloje, iš jo tikimasi naujo Mozarto. Pavyzdingo žmogaus auklėjimo projekcijos, pažįstamos iš J.-J. Rousseau, Goethe's, Jeano Paulio, G. Kellerio, Novalio ir daugelio kitų Europos rašytojų romanų, reprezentuojančių vadinamąją auklėjimo romano (*Bildungsroman*) tradiciją, J. Borgenui atrodo pernelyg naivios, pernelyg taisyklingos mūsų dienų žmogaus atžvilgiu. Tad ir jo Mažasis Lordas iškyla kaip savotiška, netgi drastiška reakcija į vieną tokios tradicijos pavyzdį – JAV rašytojos F. E. Burnett „Mažojo Lordo Fontlerojaus istoriją".

Trilogijos romanus, atmesdamas klasikinių auklėjimo romanų optimizmą, J. Borgenas iš esmės baigia herojaus aklavietės epizodais, kuriuose išryškėja jo galimybių siekiant maksimalios laisvės ir nepriklausomybės ribotumas. Mažasis Lordas, kruvinas parkritęs ant geležinkelio bėgių, suvokia, kad kelio pasirinkti negalima, nors priešais jį daug kelių. Vilfredas tobulėjimo laiptais turėjo užkopti iki modernaus Mozarto, o atsidūrė lyg žvėris oloje. Olos motyvas vainikuoja visus tris romanus: šis vainikas byloja apie žmogaus būties absurdiškumą, apie neišvengiamą grįžimą į išeities tašką, netgi pirmykštį būvį.

Vunderkindas, amžinai likęs vystykluose, – taip save suvokia Vilfredas Sagenas, taip jis atsiskleidžia daugelyje trilogijos situacijų, vis kaip pradedantis menininkas: pradedantis dailininkas, pradedantis muzikantas, pradedantis rašytojas. Toks universalus menininkas buvo romantikų idealas. Postromantinės epochos rašytojas J. Borgenas tarsi nuvainikuoja šį idealą, akcentuodamas prieštaringą žmogaus prigimties, gyvenimo ir kūrybinio talento santykį, kūniškumo, žvėriškumo ir dvasingumo konfliktą, menininko tobulėjimo problemiškumą. Vunderkindas jau vaikystėje atsiduria ties tamsos bedugnėmis, tarp šviesiųjų ir tamsiųjų šaltinių. Pastarųjų jėga stipresnė, kritimas Mažajam Lordui malonesnis. Tad kelias į kūrybines aukštumas jį neišvengiamai grąžina į pirmykštį būvį, į tai, kas jį vėl suartina su žvėrim ir vaiku. Neatsitiktinai, lošimo namuose žiūrėdamas į veidrodį, Vilfredas savo veide mato kažką vaikiška. Vaikystė jo veidą ženklina visą gyvenimą.

Kelis kartus romane atsikartoja krintančio žemyn jaunuolio ar vaiko motyvas. Tivolio parko cirke jaunas italų berniukas turi nukristi į tėvo rankas, bet kruvinas krinta ant tinklų, tuo tarpu Mažasis Lordas krinta tiesiai į tėvo glėbį, prieš save išvysdamas idiliškas žavias platumas – jo tėvas yra toji jėga, kuri vaiką saugo nuo pražūties, užtikrina skrydžio ir kryčio žaismingumą. Bet šį žaismingumą Vilfredas patiria tik vizijoje („Tamsiųjų šaltinių" šešioliktas skyrius) – skrajojimas tarp dviejų pasaulių žavus tik vaizduotėje. Romane „Dabar jis mūsų rankose" Vilfredas irgi gaudo vaiką, krintantį nuo karuselės, – dabar jis, dailininkas, nutapęs garsių paveikslų, paaukoja savo ranką. Visada turi būti rankos, mokančios gelbėti kitus, – galvoja

Sagenas karo metais bendraudamas su vokiečių karininku Moricu. Tokių rankų pritrūko Mažajam Lordui išeinant iš vaikystės į didįjį kelią, tókios – gelbstinčios Vilfredo rankos neatlaikė milžiniškos karuselės.

J. Borgenas trilogijoje leidžia sau stilistinį ir žanrinį kaleidoskopą, keletą pasakojimo plotmių: psichologiniam romanui būdingą detalizuotą herojaus vidinių išgyvenimų tėkmę, vidinį monologą, prisodrintą metaforų ir simbolių eseistiką, netgi kronikinį-žurnalistinį stilių, „gyvąjį paveikslą", kuriame personažai išsidėsto lyg klasikinėje drobėje ar gobelene. „Mažasis Lordas" ir „Tamsieji šaltiniai" patraukia kaip mūsų amžiaus pradžios Kristianijos gyvenimo mozaika, kurioje šalia išgalvotų veikėjų šmėsčioja ir istorinių asmenybių siluetai (K. Hamsunas, R. Amundsenas), mirga garsių to meto norvegų aktorių, priešingai Sagenui, plaukiančių būties paviršiumi, pavardės, veiksmas vyksta žinomose sostinės užeigose (Maksimo reviu, restorane „Masonų ložė" ir pan.).

Trilogijoje pagrindinio veikėjo charakterį ir visą romano struktūrą pagyvina nuotykinio siužeto intriga (Vilfredo bėgimas nuo policijos Kristianijoje ir Kopenhagoje).

Į Vilfredą skaitytojui leidžiama pažvelgti keliais rakursais: objektyvaus pasakotojo akimis, per paties herojaus vidinio monologo prizmę, Roberto ir Miriamos žvilgsniu. Trečiajame trilogijos romane „Dabar jis mūsų rankose" rašytojas, atskleisdamas Vilfredo vidines peripetijas per „kitą" ir portretuodamas savo personažą, panaudoja veidrodžio principą. Kaip Sageno dvasinis veidrodis (jo antrininkas) iškyla vokiečių karininkas intelektualas Moricas. Nors Moricas okupantas, o Sagenas okupuotosios šalies atstovas, rašytojas akcentuoja ne jų priešingumą, bet giminystę: juos vienija meilė nepriklausomybei, kuri net kamerą gali paversti karalyste, abu jie – išdavikai, išdavę pasaulį, aplinką, talentą. Vilfredas ir Moricas galėtų sudaryti norinčių kažko kito klubą, bet Vilfredas pernelyg neprieinamas vienišius, kad galėtų jungtis į sąjungą, netgi su dvasios broliu. Stovėdamas priešais veidrodį, Moricas cituoja O. Wilde'o žodžius: „Gėda prisipažinti, bet visi mes padaryti iš tos pačios tešlos".

Ir šis prisipažinimas, ir šūvis iš revolverio, ties kuriuo susipina abiejų dvasios brolių rankos, primena dorianiškojo tragizmo situaciją: šaudamas į savo idealų atspindį portrete, aš šaunu pats į save, į savo antrąjį ar net trečiąjį „aš".

Apskritai veidrodžio efektas būdingas visai trilogijai: viena kitą atspindi visos trys trilogijos dalys (visų pirma – finalinės scenos), veikėjų santykiai („Ar tu pastebėjai, brangus broluži, kad viskas gyvenime kartojasi?" – klausia Vilfredo motina Martino), herojai ne kartą vienas kitą stebi veidrodžiuose, veidrodžio efektu

pagrįstos kai kurios svarbiausios romanų scenos: veikėjai išsidėsto lyg atspindėdami kokį nors meno kūrinį ir atvirkščiai – paveikslas kartoja Sagenų šeimos gyvenimą. Su veidrodžiu asocijuojasi ir centrinis romano simbolis – stiklinis kiaušinis su maža trobele viduje lyg maža ir trapi žmogaus akis, kurioje telpa didžiulis pasaulis. Toks romane iškyla ir Vilfredas, toks buvo ir jo tėvas – su siela, didesne už juos pačius.

„Tamsiųjų šaltinių" meninė kulminacija – herojaus prisiminimai (šešioliktame skyriuje) suskamba kaip atspindžių ir veidrodžių simfonija. Tai ištisas simbolių kosmosas, kuriame subtiliais vaizdais poetizuojamas ryšys tarp tėvo ir sūnaus, amžinybės ir akimirkos, meno ir gyvenimo, begalybės ir baigties. Skyrius komponuojamas lyg gyvas paveikslas, lyg klasikinių drobių kopija. Mažasis Lordas, kartodamas „Vato", pabrėžia, kad šeima dabar lyg prancūzų dailininko kūrinyje, ir jei visi atsikels ir išeis iš paveikslo, paveikslo nebebus. Vilfredas pats nupiešia du paveikslus – „Šviesusis kraštas" ir „Bedugnės tamsa", tarsi įprasmindamas priešingų būties polių pusiausvyrą, groja pjeses, kurios primena tamsos bedugnes (viena iš tų bedugnių – šulinys su Kakaksaksu). Paveikslai nusižiūrėti iš knygos, bet tai šios misterijos kontekste turi principinę reikšmę: mūsų kūryba – tai tik daiktų, kurie išnyra iš begalybės, atspindėjimas. „Visi daiktai yra, jie ateina ir išnyksta gąsdinančia seka, jie išnyra ne iš to, kas buvo, bet savaime, iš begalybės, kur visų dalykų pradžia..."

Stiliaus ir pagrindinio herojaus koncepcijos atžvilgiu trilogiją galima vertinti ir kaip grandiozinį kapričo. Mažasis Lordas gyvena pagal savo įnorius ir kaprizus, kiekvienu veiksmu pabrėždamas absoliučią nepriklausomybę, savo prigimties antiprogramiškumą. Mokykloje Vilfredo stropumas tik išorinis, nes iš pat vaikystės jo vidiniame pasaulyje jau šeimininkauja prievartautojas, meilužis, avantiūristas. Vilfredas skaudžiai suvokia, kad kiekviena žmoniją valdanti norma, kiekvienas pavyzdys paralyžiuoja individualybę, tolina nuo vidinės esmės. Todėl neatsitiktinai jaunajam Sagenui svetima skautų programa, neapykantos objektu tampa netgi Mozartas (tai jau sustingęs liejinys!) ir pagaliau netgi svarbiausia žmonių bendravimo priemonė – kalba. Egzistencinio kaprizingumo apoteozę, dvasinės saviraiškos aklavietę Sagenas (Mažasis Lordas) pasiekia kurį laiką likdamas nebylus, su niekuo nesikalbėdamas. Ar tai liga, ar protestas prieš begalinį susvetimėjimą?

Klausimas, kodėl Vilfredas, apsilankęs Frisaksen trobelėje ir vos nesušalęs (kaip Hansas Kastorpas T. Manno „Užburtame kalne"), nebekalba, yra principinis tiek „Mažojo Lordo", tiek visos trilogijos kontekste. Radęs mirusią ponią Frisaksen ir pasilikęs jos trobelėje gelbėtis nuo šalčio, veikėjas pats pasijunta lyg stikliniame kiaušinyje. Išėjimas iš trobelės (iš stiklinio kiaušinio) jam reiškia išėjimą iš pačios

amžinybės, kur viską pasako tyla, nebylūs mostai. Todėl grįždamas į pasaulį iš trobelės kaip didžiausią vertybę jis išsineša tylą. Vilfredas suvokia, kad kalba yra susvetimėjimo išraiška, ir kitam žmogui nieko negalima pasakyti, nes kitas – tai kita planeta. Vienintelis asmuo, su kuriuo jis kalbasi, yra tėvas, tikriau – tėvo portretas, turįs daugiau žmogiškumo nei gyvieji. Nebylus pokalbis su tėvo portretu tampa giliausiu Vilfredo išgyvenimu, kuris nebereikalauja verbalinių pastangų: tai būties šlamštu neužgriozdintas dviejų sielų bendravimas, atsivėrimas amžinybei.

Vilfredas prakalba ne kur kitur, o Vienoje, mieste, su kuriuo susiję Mozartas, Musilis, Freudas, Beethovenas... Beje, visi šie šviesuliai vienaip ar kitaip įsipina į herojaus likimą. Tad Vienos gydytojas – daugiaprasmė figūra. Beje, herojui jis panašus į jo tėvą. Vienos gydytojas, savo šiaurietiškąjį pacientą vaduojantis iš tylėjimo nelaisvės ir grąžinantis į komunikacijos vėžes, primena jam garsiąją H. C. Anderseno pasaką „Lakštingala", istoriją su dviem lakštingalomis – tikra ir dirbtine. Vilfredas pokalbyje su gydytoju prisipažįsta, jog jautėsi lyg dirbtinė lakštingala, kuri gieda užvesta. Gydytojas papildo: arba atvirkščiai, kaip tikra lakštingala, išvyta intrigantų. Natūralu, kad Vienos gydytojo kabinete (tariamai svetimame pasaulyje) Mažasis Lordas pasijunta ne svetimas, o lyg savo namuose. Beje, gydytojas yra vienintelis personažas romane, kuris Mažąjį Lordą laiko labai išsivysčiusiu jaunuoliu, taigi ir egzistencinį herojaus kaprizą laiko natūraliu reiškiniu, netgi dvasinio tobulumo ženklu.

J. Borgeno trilogija tam tikra prasme (prisimenant J. Joyce'o „Ulisą") yra romanai apie tėvą ir sūnų (nors motinos paveikslas trilogijoje taip pat labai svarbus). Vilfredas tėvą prarado kūdikystėje, ir vėliau tėvo paveikslas iškyla jo vizijose, kitų pasakojimuose. Tėvas Mažajam Lordui yra virtęs savotišku mitu, turinčiu magišką galią ir nostalgiškai veikiančiu jo sąmonę bei pasąmonę. Tėvo vizija herojų nuveda į Frisaksen trobelę, gelbsti jį dramatiškiausiose situacijose.

„Mažajame Lorde" ir „Tamsiuosiuose šaltiniuose" matome savotišką „tėviškąją trejybę". Tai Vilfredo tikrasis tėvas, Vienos gydytojas ir Poetas (nesunku atpažinti, kad tai Knutas Hamsunas), kurį herojus susitinka miške. Kaip susitikęs savo gydytoją Vienoje („Mažasis Lordas"), taip ir susitikęs Poetą („Tamsieji šaltiniai"), Vilfredas patiria retą akimirką, pasijunta arti laimės, nes suvokia sutikęs dar vieną savo dvasios tėvą. Čia rašytojas panaudoja ir autobiografinį momentą: jis asmeniškai pažinojo K. Hamsuną. Šiuo atveju prieš mus iškyla literatūrinės tėvystės atvejis, persmelktas lyrinių intonacijų. „Niekada jis nebuvo toks tikras dėl to, ko ieško, kaip tą dieną, šis jausmas jo neapleidžia ir vakare, kai jis vėl išeina į mišką, ir jam rodosi, kad tikslas jau visai arti. Bet viskas išslysta iš akių. Išslysta ir kitą dieną, kai sužino,

kad Poetas išvažiavęs. Atrodo, kad jį palietė galingojo paukščio sparnas. **Dar vienas tėvas**" (išskirta *S. G.*). Paskutinieji trys vidinio prisipažinimo žodžiai byloja apie pačios K. Hamsuno asmenybės giminystę su Vilfredu Sagenu, apie didžiojo norvegų literatūros klasiko ir J. Borgeno herojaus kelio paraleles, apie jų klajūnišką, autsaiderišką brolystę.

Vilfredas „Tamsiuosiuose šaltiniuose" irgi netikėtai prisiima tėvo (įtėvio) vaidmenį saugodamas svetimą vaiką. Kai jis užsimoja nužudyti kūdikį, pagautas nesuvaldomos neapykantos begalinei giminystės grandinei, kuri jam reiškia dvasinę prievartą, nuo žiauraus judesio sulaiko tėvo, gaudančio jį patį, vizija.

Kaip matome, J. Borgeno trilogijoje svarbios kraujo ir dvasios giminystės paralelės. Čia reikia pridurti, kad su tėvo motyvu siejasi ir brolio motyvas. Vilfredas neturi tikro brolio, pasaulyje kažkur klajoja jo įbrolis Birgeris, taigi jo tėvo, bet ne jo motinos sūnus. Ilgesys šiam paslaptingam broliui sumišęs su neapykantos jausmu. Birgeris, kaip ir vokiečių karininkas Moricas, būdami su Vilfredu susiję kraujo ar dvasios gijomis, tarsi kėsinasi į jo individualybę, iškyla lyg kažkokios svetimos valios apraiškos.

Nors J. Borgeno trilogija patraukia įspūdingomis metafizinėmis aukštumomis, jos herojai ne kartą verčia susimąstyti ir apie žemiškas aukštumas, šalį, kurioje jie išaugo, apie norvegų nacionalinį charakterį. Norvegija – keliautojų ir klajūnų šalis. Šiaurietiško veržlumo simboliu XIX a. tapo Peras Giuntas. Modernusis Peras Giuntas, iškylantis J. Borgeno trilogijoje, iš prigimties klajūnas ir benamis, nors turi puikius namus prabangiojoje Drameno gatvėje Osle. Jau vaikystėje jis svajoja apie tolius, kur galima būtų pavirsti į nieką. Bet pavirsti į nieką Vilfredui reiškia nusimesti kaukę, kevalą, prieiti absoliutaus laiko ribą, surasti savo erdvę.

Įspūdinga trilogijoje erdvių kaita.

Jurgis Savickis, lankydamasis Oslo kavinėse, pareiškė: „Čia perdėm esama kažkokios bohemos"[5]. J. Borgenas gana plačiai sukonkretina tą „perdėm" visose trilogijos dalyse, pagrindinį veikėją stačia galva panardindamas į bohemos gyvenimo sūkurį tiek Kristianijoje (Osle), tiek Kopenhagoje. Bohemiškose platumose gausiausiai ir trykšta skaidrieji šaltiniai, suvedantys draugėn ir aristokratą, ir valkatą. Skaidriųjų šaltinių leitmotyvas kūrinio poetikai suteikia visų pirma norvegišką koloritą (juk Norvegija – daugybės nuo kalnų krintančių skaidriųjų šaltinių šalis). Skaidrieji šaltiniai – tai gamtos ir dvasios galių proveržiai, bet bohemos pasaulyje – tai svaigios, veržliai trykštančios šampano srovės. Vilfredas atsiduria tarp skaidriųjų ir tamsiųjų šaltinių – pastarieji trykšta iš jo paties prigimties gelmių – taigi tarp būties

[5] *J. Savickis*. Norvegiškos nuotaikos. Raštai, III t. – Vilnius, Vaga, 1995. – P. 189.

kraštutinumų. Šaltinių įvaizdžius papildo šulinio įvaizdis: šulinys nuo vaikystės Mažajam Lordui lyg bibliniam Juozapui susijęs su paslaptimi. Tai, kas Juozapui buvo šulinys, Vilfredui dabar yra bohemos pasaulis.

Kita svarbi erdvė, lydinti J. Borgeno Sageną ir kitus trilogijos herojus, yra trobelė. Tai autsaiderių, nemokančių gyventi kaukių baliuje, Pano ir Pero Giunto erdvė, kurioje, kaip sako Vilfredo draugas Robertas, gyvena „pirmieji paskutiniųjų laikų žmonės". Taip kurį laiką gyvena Vilfredas ir Selina, panaši į H. Ibseno Solveigą. Vėliau Vilfredas apsigyvena Kopenhagos namelyje, ir čia pabunda jo kūrybinė energija. Nuošalioje Frisaksen trobelėje Mažajam Lordui atsiveria Sagenų šeimos, tėvo likimo paslaptis, pati būties gelmė. Šias paslaptis simbolizuoja stiklinis kiaušinis, kurį laikė mirdamas jo tėvas ir kurį Vilfredui padovanoja atsiskyrėlė Frisaksen.

Trobelės motyvas – vienas pastoviausių ir poetiškiausių J. Borgeno trilogijoje; tai gal ir pats norvegiškiausias motyvas, bylojantis apie J. Borgeno dvasinį solidarumą su didžiaisiais tėvynainiais H. Ibsenu ir K. Hamsunu.

Maža trobelė J. Borgeno meniniame kontekste simbolizuoja didelį pasaulį. Novelės „Lova" veikėjas slidinėdamas paklysta ir nakvynei prisiglaudžia nepažįstamų žmonių trobelėje: būtent ši maža erdvė jam leidžia patirti mažos, bet jaukios visuomenės pojūtį, autentiškos būties voratinklius. Taip į Frisaksen trobelę nuklysta ir Mažasis Lordas. Senoji atsiskyrėlė panaši į „Pero Giunto" Osę, laukiančią savo sūnaus klajūno. Ji sulaukia Vilfredo, kuris yra jos mylimojo sūnus, nors turi tikrą sūnų Birgerį, klaidžiojantį po pasaulį. Asociacijos, susijusios su Frisaksen nameliu bei stikliniu kiaušiniu (t. y. simboliniu nameliu), romane atveria gana įspūdingą vaizdinę perspektyvą, kurioje iškyla tiek ibseniškieji siluetai, tiek džoisiškojo „Uliso" motyvai, kiti kultūriniai archetipai – prisimeni ir stulbinantį savo įtaiga A. Tarkovskio filmo „Nostalgija" finalą su pagrindinio herojaus gimtąja trobele sningant. Ši simbolika geriausiai išreiškia J. Borgeno meninio pasaulio universalumą, filosofinio apibendrinimo jėgą. Romanų simboliai įdomūs ir kompozicijos atžvilgiu: tai tarsi pagrindinių temų ir motyvų kvintesencijos. Stiklinis kiaušinis su trobele yra didžiausias Mažojo Lordo vaikystės atradimas. Klajonių pabaigoje sužeistą Sageną takelis vėl išveda prie Frisaksen trobelės: iš jos dabar belikę pelenai, bet jis randa tą patį stiklinį kiaušinį – tarsi išsigelbėjimą, tarsi visų mįslių raktą. Jo rankoje stiklinis kiaušinis lieka iki pat jo gyvenimo pabaigos, iki kelionės į prarastą kraštą finalo. Taigi trobelės nebėra, bet liko jos simbolis: simbolis, kurį iki gyvenimo pabaigos saugojo ir Vilfredo tėvas.

Čia vėl negalima neprisiminti K. Hamsuno, jo Nagelio, kuris romane „Misterijos" vienoje diskusijoje tvirtina, jog mes judame pirmyn tik simbolių dėka. Ši tezė

atspindi aukščiausio būties lygio suvokimą. Simbolinės figūros, iškylančios Sageno gyvenime ir jo kūryboje (ypač Paryžiaus laikotarpio paveiksluose), žymi absoliučios būties troškimą, kurio negali išpurvinti juodžiausias purvas. K. Brynhildsvolio nuomone, Paryžiaus kubistiniuose paveiksluose V. Sagenas išreiškia stabilumo, prarasto vaikystėje, ilgesį[6].

Taigi J. Borgenas, polemizuodamas su klasikinio auklėjimo romano tradicija, vis dėlto jai randa vietos ir tarp simbolių (stiklinis kiaušinis), ir vaizduodamas herojaus sielos gelmes: „Tamsiųjų šaltinių“ pabaigoje herojus, net ir atsidūręs prie bėgių, ant kurių galima pulti po traukiniu, tebejaučia troškimą „atrasti savo esmę virš bedugnės“ ir atmeta sąvokas „pakilti“ ir „nusmukti“, o romane „Dabar jis mūsų rankose“, atsidūręs stiklo paviljone (stiklinio kiaušinio analogas?) ir laikydamas stiklinį kiaušinį, jaučia, kad lygusis rutulys prilygsta išsigelbėjimui. Šia prasme XX a. herojus Vilfredas Sagenas ištiesia ranką XXI amžiaus žmogui.

Su J. Borgeno kūryba lietuvių skaitytojas pirmą kartą susipažino 1971 m., kai buvo išverstas „Mažasis Lordas“. Vėliau, 1983 m., pasirodė pora novelių, o 1986 m. „Tamsieji šaltiniai“.

SILVESTRAS GAIŽIŪNAS

---

[6] *Brynhildsvoll K.* Die Wechselbeziehungen von Leben und Kunst in Johan Borgens Lillelord-Trilogie. – Edda, 1984. – P. 354.

PAAIŠKINIMAI

Mažasis Lordas

„Mažasis Lordas“ pirmoji J. Borgeno trilogijos dalis. Čia pateikiamas 1971 m. vertimas sutikrintas su originalu ir pataisytas.

1 ...*Matiso žydrosios damos suknelė*... – *Matisas* (Henri Matisse, 1864-1954) prancūzų dailininkas.

2 ...*nukirpti gaurus tam jaunam Samsonui*... – Užuomina apie pagarsėjusį Izraelio stipruolį, kurio jėgos šaltinis buvo plaukai (Ts 13).

3 ...*vaidintų Mažąjį Lordą Fontlerojų*... – *Mažasis Lordas Fontlerojus* – to paties pavadinimo JAV rašytojos F. E. Burnett (1849-1924) knygos personažas.

4 ...*apie damą, kuri gynėsi nuo gulbino*... – Turima omeny Leda, graikų mitų herojė, kurią suviliojo Dzeusas, pasivertęs gulbinu.

5 *Kristianija* – ankstesnis Oslo pavadinimas.

6 ...*joje buvo pavaizduotas admirolas Nelsonas*... – *Nelsonas* (Horace Nelson, 1758-1805) – anglų admirolas, kurio pergalės įgalino Didžiąją Britaniją viešpatauti jūroje.

7 ...*raitė... sentencijas, išrinktas iš Olseno ir Vango*... – *Olsenas* (Magnus Olsen, 1878-1963) – norvegų rašytojas, neorealistas. *Vangas* (Andris Eivindson Vang, 1795-1877) – norvegų tautosakininkas, išleidęs liaudies pasakų rinkinių.

8 ...*pasakodami Jajiro dukters istoriją ar apie Abraomo aukas*... – *Jajiras* – Kafarnaumo sinagogos vyresnysis, prašęs Jėzų išgydyti jo dvylikametę dukrelę. Mergaitei mirus, Jėzus grąžino jai gyvybę (Mk 5,22). *Abraomas*, paklusdamas Dievui, buvo pasiryžęs paaukoti net vienintelį savo sūnų Izaoką (Pr 12,1).

9 ...*kaip Franso Halso portrete*... – *Fransas Halsas* (Frans Hals, 1580-1666) – olandų dailininkas, tapęs portretus ir žanrines scenas.

10 *Niekini Taleraną*. – *Taleranas* (Charles Maurice de Talleyrand-Périgord, 1754-1838) – žymus prancūzų diplomatas.

11 *Išgirdusi... skambinant kažkokią Gliuko pjesę*... – *Gliukas* (Christoph Wilibald

von Gluck, 1714-1787) – vokiečių kompozitorius, suteikęs operos žanrui daugiau paprastumo ir natūralumo.

12 ...*skambėdavo Debiusi, Cezario Franko... sonatos...* – *Debiusi* (Claude Debussy, 1862-1918) – prancūzų kompozitorius, atnaujinęs muzikos kalbą. *Cezaris Frankas* (César Franck, 1822-1890) prancūzų kompozitorius ir vargonininkas.

13 ...*kiek žuvo žmonių kartu su „Titaniku".* – Su „Titaniku" nuskendo 1503 žmonės.

14 ...*tą šlykštynę Edvardą Munką su visom jo teplionėm.* – *Edvardas Munkas* (Edvard Munch, 1863-1944) – norvegų dailininkas. Jo mėgstamiausios temos buvo liga ir mirtis.

15 ...*Amundseno ir Skoto žygdarbiai... Amundsenas* (Roald Amundsen, 1872-1928) – norvegų tyrinėtojas, 1911 m. pasiekęs Pietų ašigalį. Žuvo Arktikoje. *Skotas* (Robert Falcon Scott, 1868-1912) – anglų tyrinėtojas, vadovavęs dviem ekspedicijoms į Antarktiką (1901-1904 ir 1910-1912).

16 ... *nagrinėja „Damą mėlynais rūbais" ar kokį Brako natiurmortą...* – *„Dama mėlynais rūbais"* – A. Matiso paveikslas. Žr. 1 paaišk. *Brakas* (George Braque, 1882-1963) – prancūzų dailininkas, kubizmo pradininkas (kartu su Picasso), garsėjęs natiurmortais.

17 ...*kur broliai įmetė Juozapą...* – *Juozapas* – ilgai lauktas Jokūbo ir Rachelės pirmagimis sūnus. Broliai, pavydėdami jam tėvų meilės, ketino jį nužudyti ir įmetė į šulinį (Pr 30,24).

18 ...*pamatė... oleografiją „Mergaitė su apelsinu"...* – Tikriausiai tai V. A. Serovo (1875-1907) paveikslo „Mergaitė su persikais" (1887) reprodukcija.

19 ...*mėgautis mėlyna Bonaro spalva...* – *Bonaras* (Pierre Bonnard, 1867-1947) – prancūzų dailininkas, subtilus koloristas.

20 ...*lyg Blerijo per sąsiaurį...* – *Blerijo* (Louis Blériot, 1872-1936) – prancūzų lakūnas 1909 m. liepos 25 d. perskridęs Lamanšo sąsiaurį.

21 *Jorgeno Muės „Elgeta Ulė"* – *Jorgenas Mu* (1813-1882) – norvegų tautosakininkas, išleidęs liaudies pasakų rinkinių.

22 ...*o jeigu mudviem nuėjus į Tivolį?* – *Tivolis* – pramogų parkas Kopenhagoje.

23 ...*klausėsi „Lohengrino"...* – *„Lohengrinas"* – vokiečių kompozitoriaus R. Wagnerio (1813-1883) opera (1848, Lietuvoje past. 1926).

24 ...*ar jis žino pagrindinius Badeno Pauelo priesakus?* – *Badenas Pauelas* (Robert Baden-Powell, 1857-1941) – skautų judėjimo įkūrėjas.

25 *Tartum gegužės septynioliktoji staiga būtų švenčiama rugsėjo mėnesį.* – 1814 m. gegužės 17 d. Eidsvole buvo priimta Norvegijos konstitucija.

26 ...*skambindavo Bukstehūdę...* – *Bukstehūdė* (Dietrich Buxtehude, 1637-1707) – vokiečių vargonininkas, kompozitorius.

27 *...nebuvo matyti imperatoriaus Pranciškaus Juozapo portreto. – Pranciškus Juozapas I* (1830-1916) – Austrijos imperatorius (nuo 1848) ir Vengrijos karalius (nuo 1867).

Tamsieji šaltiniai

1 *...šiomis pažeminimo dienomis...* – Turima galvoje situacija prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui.

2 *...rodė... simpatiją Antantei... – Antantė* – Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir Rusijos politinis karinis blokas, vadinamoji Trilypė sąjunga.

3 *...prisikasti iki terciaro periodo... – Terciaras* – Žemės geol. istorijos kainozojaus eros laikotarpis.

4 *...Bernardas Šo buvo naivus žmogus... – Bernardas Šo* (Bernard Shaw, 1856-1950) – airių kilmės anglų dramaturgas.

5 *...Elizos Dulitl aplinka... – Eliza Dulitl* – Bernardo Šo pjesės „Pigmalionas" herojė.

6 *...naujas Kasparas Hauzeris... – Kasparas Hauzeris* (Kaspar Hauser, 1812-1833) – mįslingos kilmės rastinukas, sakoma, iš pradžių nemokėjęs kalbėti, laikytas rūsy, o paskui imtas globoti aristokratų.

7 *...postringauja... apie Eleonorą Dūzė... ar apie ponią Vetergren... – Eleonora Dūzė* (Eleonor Duse, 1858-1924) – italų aktorė, gastroliavo Europos ir Amerikos šalyse. *Vetergren* (Ragna Marie Wettergreen, 1864-1958) – norvegų aktorė.

8 *...nešiojasi knygą, antrašte „Panas"?* – Kalbama apie norvegų rašytojo Knuto Hamsuno (1859-1952) romaną, lietuvių k. išleistą 1972 m. ir 1987 m.

9 *...įrašytas Augusto Šionemano vardas... – Augustas Šionemanas* (August Schønemann, 1891-1925) – garsus norvegų komikas.

10 *...gyventi taip nerūpestingai kaip lauko lelijos...* – Aliuzija į Kristaus žodžius Naujajame Testamente (Mt 6,27).

11 *...kalbėjo apie Roalį Amundseną...* – Žr. „Mažojo Lordo" 15 paaišk.

12 *...skaitė „Žemės syvus"... – „Žemės syvai"* – svarbiausias Knuto Hamsuno romanas.

13 *Ir Šeidemano protestą vokiečių reichstage. – Šeidemanas* (Philipp Scheidemann, 1865-1939) – vokiečių politikos veikėjas, socialdemokratas.

14 *...vadovauti paskyrė maršalą Fošą... – Fošas* (Ferdinand Foch, 1851-1929) – Prancūzijos maršalas. Laimėjo mūšį prie Marnos (1914 m. rugsėjo mėn.). Paskui vadovavo sąjungininkų (prancūzų, belgų ir anglų) armijai.

[15] *...tas kietasprandis Trockis atmetė vokiečių taikos pasiūlymus.* – *Trockis* (tikr. Levas Bronšteinas, 1879-1940) – rusų politikos veikėjas ir teoretikas. Per Pirmąjį pasaulinį karą buvo paskelbęs šūkį „nei pergalės, nei pralaimėjimo".

[16] *... kaip atitirpę pašto rago garsai, apie kuriuos pasakojo baronas Miunhauzenas...* – *Baronas Miunhauzenas* – vokiečių poeto Gotfrydo Augusto Biurgerio (Gottfried August Bürger, 1747-1794) satyrinės knygos „Nuostabūs barono Miunhauzeno nuotykiai" (1786) personažas.

[17] *...apšiuręs Snoilskio tomelis...* – *Karlas Snoilskis* (1841-1903) – švedų poetas.

[18] *Težūna diena, kurią gimiau, ir naktis, kurią buvo pasakyta: Štai pradėtas žmogus...* – Cit. iš Senojo Testamento (Job 3,3).

[19] *Viešpats nuostabiai griaudžia savo balsu, Jis daro didelių ir neaiškių dalykų...* – Cit. iš Senojo Testamento (Job 37,5).

[20] *Čia buvo numatyta statyti bažnyčią Grundtvigo garbei...* – *Grundtvigas* (Nicolaï Frederik Severin Grundtvig, 1783-1872) – danų rašytojas, pastorius, teologas, turėjęs didelę įtaką Danijoje ir Norvegijoje.

[21] *Kompjeno ceremonijos nuotrauka aplėkė pasaulį tarytum įspėjimas.* – *Kompjene* per Pirmąjį pasaulinį karą (1914-1918) buvo įsikūręs Prancūzijos kariuomenės štabas. 1918 m. lapkričio 11 d. *Kompjeno miške* buvo pasirašyta taikos sutartis.

[22] *Vato.* – Turimas galvoje prancūzų dailininkas Vato (Antoine Watteau, 1684-1721).

[23] *Būtų bent pasakęs: „Manė. Pusryčiai žolėje".* – Kalbama apie prancūzų dailininko Manė (Eduardo Manet, 1832-1883) paveikslą „Pusryčiai žolėje", nutapytą 1863 m.

[24] *...Renaro „Lopšinė"...* – *Renaras* (Jules Renard, 1864-1910) – prancūzų rašytojas, kurio penkioms „Gamtos istorijoms" ("Histoires naturelles") muziką parašė M. Ravelis (1875-1937).

[25] *...atidaryta Koro paroda...* – *Koro* (Jean-Baptiste Camille Corot, 1796-1876) – prancūzų dailininkas.

[26] *Taip stovėjo Juhanas Nilsenas Nagelis...* – *Juhanas Nilsenas Nagelis* – K. Hamsuno romano „Misterijos" pagrindinis herojus.

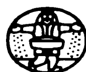
[27] *...Giustavo Dorė Elijas, ugnies vežimu kylantis į dangų...* – *Giustavas Dorė* (Giustave Doré, 1832-1883) – prancūzų dailininkas, pagarsėjęs Biblijos ir kitų knygų iliustracijomis.

[28] *„Anomis dienomis žmonės ieškos mirties ir jos neras, trokš numirti, bet mirtis bėgs nuo jų..."* – Cit. iš Apr. 9,6.

Parengė *EGLĖ BLOZNELIENĖ* ir
LEONAS PETRAVIČIUS

TURINYS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

96 KNYGA

JOHAN BORGEN

MAŽASIS LORDAS
TAMSIEJI ŠALTINIAI

Tituliniame puslapyje
Theodor Kittelsen (1857-1914)
„Sorijos Morijos pilis“

Parengė dailininkas
Linas Spurga

Redaktorė *E. Blozneliene*
Meninis redaktorius *L. Spurga*
Korektorė *L. Girevičienė*
Maketavo *A. Gaidamavičius*

SL 257. Užsakymas 551

Išleido UAB Leidykla „Vaga“, Gedimino pr. 50, 2600 Vilnius
Spausdino AB „Vilspa“, Viršuliškių skg. 80, 2056 Vilnius
Kaina sutartinė

Borgen, Johan

Bo 275 Mažasis Lordas; Tamsieji šaltiniai / Johan Borgen. – Vilnius: Vaga, 1998. – 566 p.

(Pasaulinės literatūros biblioteka; Kn. 96. (XX a. literatūra)

Turinys: Mažasis Lordas: romanas / vertė Vincas Stravinskas; Tamsieji šaltiniai: romanas / iš norvegų kalbos vertė Leonas Petravičius. – Kn. taip pat: Norvegiškoji žmogaus gyvenimo projekcija / Silvestras Gaižiūnas, p. 551-561

ISBN 5-415-01297-4

Norvegų rašytojas Johanas Borgenas (1902-1979) didžiausią šlovę pelnė trijų romanų ciklu "Mažasis Lordas" (1955), "Tamsieji šaltiniai" (1956), ir "Dabar jis mūsų rankose" (1957). Šiame Pasaulinės literatūros bibliotekos tome pateikiami du pirmieji trilogijos romanai. Tai sudėtingos problematikos kūriniai apie šeimos irimą ir moralinį talentingos asmenybės degradavimą.

UDK 839.6-3